
DE EXCESSENOTA

Ingeleid door Jan Bank

DE EXCESSENOTA

DE EXCESSENOTA

NOTA BETREFFENDE HET ARCHIEFONDERZOEK NAAR
DE GEGEVENS OMTRENT EXCESSEN IN INDONESIË BEGAAN
DOOR NEDERLANDSE MILITAIREN IN DE PERIODE 1945-1950

Ingeleid door Jan Bank

Sdu Uitgeverij Koninginnegracht, Den Haag 1995

Zetwerk: A/Z grafisch serviceburo, Den Haag
Omslagontwerp: Frans Chamberlain, Lizzy Loesberg
Druk en Afwerking: Ten Brink Meppel b.v.
ISBN: 90 12 08223 4
© Sdu Uitgeverij Koninginnegracht, Den Haag, 1995

INHOUDSOPGAVE

Inleiding door Jan Bank 7

Verantwoording 18

De Excessennota 19

Hoofdstuk I Uitgangspunten, organisatie en methode van het onderzoek 19

Hoofdstuk II Uitkomsten van het onderzoek 23

Hoofdstuk III Behandeling van excessen door burgerlijke en militaire autoriteiten 27

Hoofdstuk IV Slotbeschouwing 31

BIJLAGEN

- 1 Verantwoordelijkheden en gezagsverhoudingen. Rapport van Mr. N.S. Blom 35
- 2 De Zuid-Celebesaffaire met bijlagen 41
- 3 De Bandoengaffaire 60
- 5 Overzicht van de in de onderzochte overheidsarchieven aangetroffen gegevens met betrekking tot militaire excessen 62
- 6 Samenvatting van het onderzoek in de archieven berustend bij het Hoog Militair Gerechtshof te 's-Gravenhage 120
- 7 Overzicht van vonnissen door militaire rechters in Indonesië in het tijdvak 1946-1949 geweest, betreffende geweldsmisdrijven gepleegd door militairen in Nederlandse krijgsdienst 124
- 8 Militaire rechtspraak in Indonesië 151
- 9 Voorschriften inzake de behandeling en berechting van Indonesische gevangenen, die in de loop van het gewapend conflict tussen het Koninkrijk en de Republiek Indonesië aangehouden werden 154
- 10 De amnestie-ordonnantie van de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon d.d. 3 november 1949, *Ind. Stb.* 1949 nr. 326; de beschikking inzake amnestieverlening van de President van de Republiek Indonesië d.d. 17 november 1949, nr. 14, jaar 1949 157
- 11 Maatregelen van leger- en marineleiding ter voorkoming van misdrijven van Nederlandse militairen 159
- 12 Overzicht van de in de parlementaire stukken aangetroffen gegevens 162
- 13 Overzicht van de behandeling die de militaire excessen hebben gevonden in de Verenigde Naties 174
- 14 Chronologisch overzicht, opgesteld door de RVD 177

Overzicht van publikaties in een aantal dagbladen en periodieken uit de jaren 1945-1950 over excessen 254

INLEIDING BIJ DE HERUITGAVE VAN DE EXCESSENNOTA

“Wij krijgen een bronnenpublicatie, waarna het historisch onderzoek kan starten, zodat wij tegen het jaar 1995 daarover misschien een beter oordeel kunnen vormen.” J.M. den Uyl (PvdA) in het Kamerdebat over de Excessennota.¹

INLEIDING

In augustus 1945, in de nadagen van de Tweede Wereldoorlog, werd Nederland geconfronteerd met de onafhankelijkheidsverklaring van Indonesië, een land dat het als zijn kolonie Nederlands-Indië beschouwde. Op 17 augustus hadden de Indonesische nationalistten onder leiding van Soekarno en Hatta de *Republik Indonesia* uitgeroepen. Aanvankelijk hadden Britse troepen te maken met deze nationale en deels sociale revolutie. Zij landden op Java en Sumatra in september 1945 met het doel de Japanse bezettingsmacht aldaar te ontwapenen, de geïnterneerden te bevrijden en het Nederlandse bestuur te herstellen. In de revolutionaire furie, die toen ontstond, leverden zij in Soerabaja slag met Indonesische strijdgroepen en jongeren, die hun pas uitgeroepen onafhankelijkheid wilden verdedigen. De Britse opperbevelhebber veranderde van koers en erkende in feite het bestaan van de Republiek Indonesia om zodoende samen met haar regering de furie te kunnen temmen.

De Nederlandse regering besloot, hoe verwoest en verarmd het land ook uit de Duitse bezetting te voorschijn was gekomen, een leger voor Indië te vormen. Aanvankelijk was het doel daarvan een aandeel te leveren in de strijd tegen de Japanse bezettingsmacht en Indië te bevrijden. Op den duur werd het de bedoeling om in de revolutie, die tot een furie was uitgelopen, een zekere orde te herstellen en een andere, geleidelijke vorm van dekolonisatie op te leggen. Vanaf het najaar van 1944 werden in het bevrijde Zuiden van Nederland en later in het gehele land oorlogsvrijwilligers geworven. Medio 1946 werd de grondwet gewijzigd, zodat ook dienstplichtigen bevolen konden worden naar Indonesië te gaan. Ze kwamen aan op een ogenblik, dat een politieke oplossing nabij scheen. Onder Britse druk en bemiddeling hadden in november 1946 in het bergdorp Linggadjati boven Cheribon de delegaties van de Republiek Indonesië en van Nederland een akkoord gesloten. Dat bevatte bepalingen over een geleidelijke onafhankelijkheid van Indonesië, die later, in 1949, grotendeels zijn uitgevoerd ondanks het feit, dat het in juli 1947 door Nederland is opgezegd aan het begin van de eerste politieke actie.

Samen met eenheden van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) trokken de duizenden vrijwilligers en tienduizenden dienstplichtigen van de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Marine ten strijde tegen het leger van de Republiek Indonesia (TNI) en los opererende strijdgroepen; in twee klassieke veldtochten op Java en Sumatra, in de terminologie van het KNIL politieke acties geheten, en in de telkens daarna

oplaaiende guerilla, die zo typerend is voor een koloniale oorlog. Daarin waren de strijdgroepen voor de onafhankelijkheid in het nadeel ten opzichte van de moderne bewapening en transportmogelijkheden van de Europese kolonisator, maar op kleinere schaal konden ze, indien goed gemotiveerd en "ondergedoken" in een sympathiserende bevolking, hinderlagen leggen en het de koloniale troepen lastig tot onmogelijk maken hun gebied te beheersen. In deze guerilla-periodes sneuvelden aan Nederlandse kant veel meer militairen dan in de politionele acties; dat gold vooral voor de guerilla die na de tweede politionele actie in het eerste halfjaar van 1949 ontvlamde. In dit type oorlog werden ook de meeste geweldsexcessen gepleegd, aan beide kanten. Daarover werd in de soldatenbrieven aan het thuisfront soms bericht. Dat leidde tot een golf van verontruste commentaren in de pers en tot de eerste debatten over dit thema in het parlement.

Medio 1949 begon de Nederlandse legerleiding te erkennen, dat zij deze guerilla niet kon winnen. Zij leverde op deze wijze haar aandeel in de politieke besluitvorming in Den Haag om zich niet langer tegen de wereldopinie (en met name die van de Verenigde Staten) te verzetten en de Republiek Indonesia haar soevereiniteit te gunnen. Op 27 december 1949 vond deze soevereiniteitsoverdracht plaats. Tot de onderdelen van de overeenkomst behoorde ook de wederzijdse amnestie van al diegenen, die in het conflict strafbare feiten hadden begaan. De Indonesische uitleg was daarbij ruimer dan de Nederlandse, waarin oorlogsmisdrijven, als in een "normale oorlog" gepleegd, werden uitgesloten. Begin 1950 begon de demobilisatie van Nederlandse militairen in Indonesië. Sommigen emigreerden naar Australië of Nieuw-Zeeland, de meesten keerden naar Nederland terug. Ze ontvingen van de minister van Oorlog een onderscheiding voor orde en vrede en moesten hun plaats in de wederopbouw van de samenleving alsnog zien te vinden. Over de geweldsexcessen werd niet meer gesproken, althans niet in het openbaar.

STILZWIJGEN DOORBROKEN

Dit stilzwijgen werd begin 1969 doorbroken. De onmiddellijke aanleiding tot het publieke debat was een televisie-interview met de psycholoog en fysioloog dr J.E. Hueting in de nieuwsrubriek van de VARA, *Achter het Nieuws*, op vrijdag 17 januari 1969. Hij was medio 1947 als dienstplichtig militair naar Indonesië gezonden en was daar betrokken geweest bij of getuige van derdegraads verhoren en martelingen van Indonesiërs, moorden op krijgsgevangenen en het plegen van geweld jegens de burgerbevolking. Hij trok zich deze ervaringen aan en poogde er zo nu en dan uiting aan te geven; tevergeefs. Aan zijn proefschrift uit 1968 liet hij een stelling toevoegen, waarin hij zich afvroeg waarom er in Nederland nog geen begin was gemaakt met het onderzoek naar de juridische, historische en sociaal-wetenschappelijke aspecten van "de oorlogsmisdaden begaan door militairen in dienst van dit land in de periode 1945 tot 1950". Naar aanleiding van deze stelling werd hij door de journalist Martin Ruyter in *de Volkskrant* geïnterviewd; op 19 december 1968, op "de niet zo gedenkwaardige dag, waarop twintig jaar geleden de tweede politionele actie in Indonesië begon". Dat interview werd in het redactielokaal van *Achter het Nieuws* gelezen. De redacteur Hans Jacobs voerde vervolgens op 17 januari 1969 het gemelde vraaggesprek met dr Hueting, die bij deze gelegenheid de oorlogsmisdaden in Indonesië vergeleek met die van het Franse leger in de dekolonisatieoorlog van Algerije en met die van Amerikaanse interventie-troepen in Vietnam.

De uitzending veroorzaakte een schokgolf in de publieke opinie. *Achter het Nieuws* wijdde in diezelfde maand nog twee uitzendingen aan de vraag of er oorlogsmisdaden in Indonesië waren gepleegd en onder wiens politieke verantwoordelijkheid dat was gebeurd. Deze discussie vond een emotionele weerklink in de pers. Maar de televisie en niet de krant had de stilte over dit onderwerp kunnen doorbreken. In een aantal programma's verschenen gepensioneerde militairen, die hun voormalige strijdmakker Hueting van leugens betichtten of hem bijvielen. Verhalen over geweldsexcessen begonnen de ronde te doen. Van de Nederlandse politici, die in het dekolonisatie-conflict bestuurlijke verantwoordelijkheid hadden gedragen, verschenen alleen de socialistische oud-premiers W. Schermerhorn en W. Drees op het scherm. De tweede verklaarde, dat hem als minister van Sociale Zaken en minister-president in die jaren slechts twee gevallen van oorlogsmisdaden waren gerapporteerd: de gewelddadige zuiveringsacties van kapitein R.P.P. Westerling in Zuid-Celebes en de verstikking van Indonesische krijgsgevangenen in een trein bij Bondowoso. Overigens bleek uit onderzoeken van de NOS, dat de kijkdichtheid voor de drie Indische uitzendingen van *Achter het Nieuws* niet bijzonder afweek van die voor andere programma's. Wel was er een opmerkelijke afwijking in de waardering. Tien percent van de toeschouwers reageerde met ofwel opvallend hoge ofwel opvallend lage cijfers. Dat was een duidelijke aanwijzing voor publieke beroering.²

Verklaringen voor deze opwinding kan men in twee richtingen zoeken. De ene is de samenhang tussen deze Indische discussie en een aantal andere gebeurtenissen in de tweede helft van de jaren '60. Hueting maakte een vergelijking met het gewelddadig optreden van Amerikaanse militairen in Vietnam in hun strijd tegen het communistisch geleide Zuidvietnamese Bevrijdingsfront en de Noordvietnamese troepen. Tegen deze Amerikaanse interventie liepen in Nederland steeds meer mensen te hoop (zoals elders in West-Europa). In 1968 was de strijd hoog opgelaaid door een Noordvietnamees offensief tijdens het Vietnamese nieuwjaar Tet. In 1969 werd de moord op enkele honderden dorpelingen in het gehucht My Lai bekend, die daar op 16 maart 1968 had plaats gevonden. De commandant van een Amerikaanse eenheid had opdracht gegeven tot deze massa-executie, omdat hij onder de inwoners guerilla-strijders vermoedde. "My Lai" werd synoniem met een oorlogsmisdrijf en leidde in de Verenigde Staten en daarbuiten tot felle discussies over het probleem van de militaire en politieke verantwoordelijkheid voor de interventie. Wat aanvankelijk een Amerikaans onderwerp was, een morele veroordeling waartegen men zich in Nederland met enig gemak kon veroorloven, bleek plotseling een steen des aanstoets in eigen kring.

Men kan de verklaring ook dichterbij huis zoeken. De dekolonisatie van Indonesië, die in Nederlandse ogen op 27 december 1949 leek te zijn afgesloten met een soevereiniteitsoverdracht, telde enkele onaangename hoofdstukken waarvan de Zuidmolukse kwestie het eerste en het geschil over de soevereiniteit van Nieuw-Guinea het laatste hoogtepunt vormden. De nieuwe verhoudingen werden een maand na de soevereiniteitsoverdracht al verstoord door een muiterij in Bandoeng van militairen van het voormalige KNIL onder aanvoering van kapitein Westerling. Het was de zogeheten Bandoeng-affaire, waarover in Bijlage 3 van de Excessennota werd gerapporteerd. De veel besproken processen in Djakarta tegen van landverraad beschuldigde Nederlanders zoals H.C.J.G. Schmidt en L.N.H. Jungschläger in 1955 en 1956, de naasting van de Nederlandse bedrijven in Indonesië in 1957 en 1958 en de militaire fase van het conflict om Nieuw-Guinea rondom 1960 schiepen en continueerden een klimaat, waarin eventuele

kritiek op geweldsexcessen van Nederlandse militairen in de jaren tussen 1945 en 1950 niet opportuun werd bevonden of onhoorbaar bleef. Ook de geschiedschrijving over deze periode kwam tenauwernood op gang. De jurist mr dr C. Smit, die voor een historische studie over het *Akkoord van Linggadjati* kennis had kunnen nemen van de dagboeken van de belangrijkste Nederlandse onderhandelaar, ir dr W. Schermerhorn, kon de gegevens daaruit in 1959 slechts met moeite en onder restricties gebruiken.³ L. de Jong, wiens televisieserie over *De Bezetting* in de jaren '60 op de televisie werd vertoond en relatief grote aantallen kijkers trok, raakte toen het thema van de dekolonisatie nauwelijks aan. De soevereiniteitsoverdracht van Nieuw-Guinea in 1962 luidde een tijd in van hernieuwde contacten tussen Nederland en Indonesië. In dat patroon pastte niet een confrontatie met het militaire verleden. In dat opzicht is het jaartal 1969 het juiste moment geweest om het stilzwijgen te doorbreken. Het kon niet eerder; het had hooguit later gekund. En in een samenleving, waarin aan het eind van de jaren '60 een jongere generatie de collectieve ervaring en beeldvorming van de oudere in de Tweede Wereldoorlog tegen een kritisch licht hield, stortte men zich met een zekere gretigheid op dit nieuwe historische thema.

10

Typerend is in dit verband de ervaring van twee Indië-veteranen, die als anderen in deze tijd hun herinneringen te boek hebben gesteld: J.A.A. van Doorn en W.J. Hendrix. Beiden behoorden tot de dienstplichtigen, die in 1946 werden geselecteerd om naar Indonesië te worden verscheept. Ze werden op Java gelegerd en waren deelnemers aan de beide politionele acties en in de guerilla die er telkens op volgde. Begin 1950 werden ze gedemobiliseerd. In een van hun scheepskoffers bevond zich een pak papier vol protocollen van ongeveer 80 incidenten, die men vanaf 1969 als excessen pleegt aan te duiden. Ze besloten dit materiaal "contour" te geven door er een sociaal-wetenschappelijk kader voor te vinden. Ze zochten contact met andere militairen, met collega-sociologen en met een vooraanstaand lid van een politieke partij; de laatste liet hen mondeling weten, dat zo'n onderzoek 'niet opportuun' werd geacht. Twee jaar na hun demobilisatie hadden de twee een voorgeschiedenis gereed. Daarna stokte het schrijven. "Het is ons niet meer duidelijk waardoor de uitvoering mislukte. Was het intellectuele onmacht om na de brede historische omlijning tot de kern van het onderwerp – geweld van mensen tegen mensen – door te dringen? Hadden we het probleem toch niet echt 'verwerkt'? Of kregen we het gewoon te druk met andere zaken en raakte onze dienstitijd op de achtergrond?" Zeventien jaar later zagen ze de televisie-uitzending over de excessen in Indonesië. "Gefascineerd zagen we toe, hoe daar een reeks belevenissen werd opgedist, die we – hoewel elders voorgevallen – woord voor woord herkennden. De discussie die onmiddellijk hierna losbarstte, bracht dezelfde schok der herkenning. Al de argumenten die we zo lang geleden een voor een hadden gewogen – en vaak te licht bevonden – paradeerden onvermoeidbaar door de ontstelde publieke opinie."⁴ Daarna besloten ze de draad van het onderzoek weer op te pakken; een jaar later lag hun boek in de winkel.

POLITIEKE CONSEQUENTIES

Toen de Tweede Kamer op dinsdag 21 januari 1969 van haar kerstreces terugkeerde, greep de fractievoorzitter van de Partij van de Arbeid (PvdA) en leider van de oppositie, J.M. den Uyl, de gelegenheid van de televisie-uitzending met Hueting, vier dagen eerder, aan om de regering om tekst en uitleg te vragen. Tekst was in dit verband een overzicht

van al de haar bekende gegevens over eventuele wandaden van Nederlandse troepen in Indonesië; uitleg gold de resultaten van het daarnaar ingestelde onderzoek. De minister-president, P.J.S. de Jong, zegde op 29 januari in een brief aan de Kamer een dergelijke nota toe. Ook de regering wenste een zo groot mogelijke klaarheid te scheppen. Daarmee was het besluit gevallen tot onderzoek en presentatie van de in de archieven vindbare gegevens, die later bekend zijn geworden onder de naam van Excessennota. Den Uyl voegde er in zijn reactie in de Tweede Kamer een persoonlijke noot aan toe. "Het is een zaak, die mensen, die hebben meegeleefd in de jaren 1945-1950, niet in de koude kleren is gaan zitten, en het parlement behoort zich de dingen, die naar voren zijn gebracht, zowel terwille van de 200.000 Nederlandse jongens die daar in het veld hebben gestaan, als ter wille van de jongeren in ons land, die menen, dat hier doofpotzaken aan de orde zijn, aan te trekken."⁵ Zijn voorstel om het onderzoek door een speciale commissie uit de Tweede Kamer te laten begeleiden haalde het niet.

Het onderzoek werd toevertrouwd aan een stuurgroep van secretarissen-generaal van de ministeries van Algemene Zaken, Defensie, Justitie, Buitenlandse Zaken, Onderwijs & Wetenschappen en Binnenlandse Zaken. Voorzitter was jonkheer mr A.J.M. van Nispen tot Pannerden, de secretaris-generaal van Algemene Zaken. Deze stuurgroep maakte op haar beurt gebruik van de bevindingen van een ambtelijke, interdepartementale commissie: de "Coördinatiegroep Indonesië 1945-1950". Haar voorzitter was mr E.J. Kort-hals Altes, oud-raadsheer in de Hoge Raad, haar secretaris de jurist en historicus mr drs C. Fasseur, toen ambtenaar op het ministerie van Justitie. Deze commissie werd op 17 februari geïnstalleerd. In maart 1969 kon de minister-president de Kamer laten weten, dat de rondgang door de archieven – een "haastige" rondgang volgens haar secretaris – was voltooid en dat op dat moment de nota en de bijlagen werden geschreven of samengesteld.⁶ Penvoerder was daarbij vooral secretaris Fasseur. Op 2 juni 1969 werd de *Nota betreffende het archievenonderzoek naar gegevens omtrent excessen in Indonesië begaan door Nederlandse militairen in de periode 1945-1950*, kortweg de *Excessennota* genoemd, samen met 15 bijlagen, een krantenonderzoek van de Rijks Voorlichtings Dienst naar de berichtgeving over de excessen en een herdruk van een *Chronologisch overzicht van de ontwikkeling van het Indonesische vraagstuk in de nationale en internationale politieke verhoudingen* uit 1948 en 1949 aan de Tweede Kamer aangeboden; slechts één dag later dan de eerder toegezegde termijn. Bij die gelegenheid werd bekend, dat de commissie 49 officiële en particuliere archieven had geraadpleegd tot een geschatte lengte van 1814 meter.

In de nota was het standpunt van de regering verwoord. Dat kwam er, kort gezegd, op neer, dat de Nederlandse strijdkrachten in Indonesië zich aan geweldsexcessen hadden overgegeven, maar dat deze moesten worden begrepen in de situatie van een ongeregelde guerilla, waarin de Indonesische hinderlagen en terreur Nederlandse zuiveringsacties, maar ook daden van contra-terreur uitlokten. Het optreden van Nederlandse militairen was zo nu en dan "ontaard", maar van een systematische campagne van geweldsexcessen is geen sprake geweest. De regering maakte een voorbehoud voor de contra-terreur in Zuid-Celebes eind 1946 en begin 1947. Aan de openbaarmaking van de onderzoeksrapporten over deze campagne was de tweede bijlage gewijd. Onder de in totaal 15 bijlagen namen de overzichten van de in de archieven aangetroffen gegevens met betrekking tot geweldsexcessen en de vonnissen van militaire rechters de grootste plaats in. Voorts werden de relevante juridische bepalingen en voorschriften behandeld. De laatste bijlage was een uiteenzetting van de voorzitter van de Rijkscommissie voor Vaderlandse Geschiede-

nis over de uitgave van documenten, die op het dekolonisatie-conflict betrekking hadden.

In de ontvangst van de nota was er algemeen lof voor het geconcentreerde en snelle onderzoek en voor de betrekkelijke openheid in de publikatie van de resultaten. Dadelijk of op den duur werden er drie thema's van kritiek duidelijk: twijfel over de volledigheid van de gegevens, discussie over de systematiek van de geweldsexcessen en over de toepassing van het begrip "oorlogsmisdrijven". Van Doorn en Hendrix bij voorbeeld waren van oordeel, dat de Excessennota "een volstrekt onvolledig beeld geeft". Opvallend vonden zij het in het overzicht te constateren, "dat – behalve over het Korps Speciale Troepen – de meeste klachten worden ingediend over vermeende of geconstateerde excessen van de zijde der inlichtingendiensten, maar dat deze pas van 1948 en 1949 dateren".⁷ Van de onvolledigheid van hun archivalische gegevens was ook de commissie zich bewust geweest. Zij had in het oorspronkelijk concept geschreven, dat het feitenmateriaal "verre van volledig" was. "Zeer veel is nooit schriftelijk vastgelegd; en van wat wèl werd geregistreerd, is een deel in Indonesië achtergebleven, vernietigd of verloren gegaan."⁸ In de uiteindelijke nota, die onder verantwoordelijkheid van het kabinet-De Jong de Kamer werd aangeboden, was deze tekst afgezwakt. "Uiteraard is het feitenmateriaal waarover thans nog kan worden beschikt onvolledig, doch een voldoende indruk over de aard en omvang van de excessen kan er wel uit worden verkregen."⁹

De ambtelijke commissie had in haar ontwerp de conclusie over de systematiek van de geweldsexcessen een nuance anders geformuleerd dan in de eindtekst viel te lezen. Deze discussie was te herleiden tot de brief van minister-president De Jong, waarin het onderzoek was aangekondigd. Hij schreef de Kamer op 29 januari te hebben vastgesteld, dat de teneur van de vele publikaties was, "dat de troepenmacht als geheel zich correct heeft gedragen en dat van een systematische wreedheid geen sprake is geweest, maar dat vragen blijven bestaan over de mate waarin zich excessen hebben voorgedaan en de mate waarin daartegen is opgetreden".¹⁰ De minister-president had op deze indirecte wijze al laten blijken hoe hij er zelf over dacht. De ambtelijke commissie noemde de "teneur" van de publikaties een "indruk" en schreef in haar concept, dat deze indruk door de verzamelde gegevens niet was "aangetast". "Hierbij moet een voorbehoud worden gemaakt voor het gebeurde rond de jaarwisseling 1946-1947 op Zuid-Celebes en wellicht ook voor gedragingen binnen de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, waarover echter bij het archiefonderzoek weinig materiaal is gevonden."¹¹ In de eindtekst liet de regering in positieve bewoordingen weten, dat zij haar opvatting handhaafde, "dat de krijgsmacht als geheel zich in Indonesië correct heeft gedragen". Zij maakte een voorbehoud voor de vermelde gebeurtenissen op Zuid-Celebes "en – hoewel vrijwel geen archiefmateriaal ter zake is aangetroffen – ook voor hetgeen kan zijn geschied ter verzameling van inlichtingen omtrent de tegenstander."¹²

De verschillen tussen concept-nota en eindtekst zijn aan het licht gebracht door bemiddeling van de secretaris van de commissie, Fasseur. Hij promoveerde in 1975 op een historische studie naar het kultuurstelsel op Java in de decennia van 1840 tot 1860 en was sinds 1986 gewoon hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden met als leeropdracht "de geschiedenis van Zuidoost-Azië, in het bijzonder van Indonesië en zijn betrekkingen tot Nederland".¹³ In de hoedanigheid van historicus met een Indisch specialisme werd hij lid van de begeleidingscommissie, die de manuscripten van L. de Jong las, toen

deze in zijn serie *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog* was toegekomen aan de boekdelen over de Japanse bezetting van Nederlands-Indië (de delen 11-A, 11-B en 11-C) en aan een *Epiloog* over "de worsteling met de Republiek Indonesië" (deel 12). Hij was ten nauwste betrokken bij de formulering van het begrip "oorlogsmisdrijven" in De Jongs betoog over geweldsexcessen van Nederlandse militairen in Indonesië; een betoog, waarvan de concept-tekst voortijdig in de pers werd gepubliceerd.

In de discussie in januari 1969 waren er verschillende benamingen in omloop voor hetgeen in het optreden van Nederlandse militairen in Indonesië moest worden veroordeeld. Hueting sprak van 'oorlogsmisdaden'; de minister-president van 'excessen' en de Kamervoorzitter van 'wandaden'. L. de Jong gebruikte in zijn voortijdig uitgelekte manuscript het woord 'oorlogsmisdrijven'. Daarover ontstond in november 1987 publieke commotie; een commotie vergelijkbaar met die na het televisie-interview met dr Hueting in 1969. Tijdens de discussie over dit manuscript in de begeleidingscommissie op 18 februari 1988 deelde prof. Fasseur mede, dat het de ambtelijke commissie, die de Excessennota had opgesteld, duidelijk was geworden, "dat een deel van de 'excessen' als oorlogsmisdrijven te kwalificeren waren. Er werd dan ook in die situatie nadrukkelijk over oorlogsmisdaden in Indonesië gesproken, ook door de toenmalige minister van Defensie, de heer Den Toom, al bracht deze laatste nogal wat verzachtingen in de uiteindelijke tekst aan." Prof. Fasseur stelde zich "nadrukkelijk op het standpunt dat de term 'oorlogsmisdrijven' die al vele jaren eerder als toepasbaar werd aangemerkt, ook door De Jong gebruikt kan worden."¹⁴

De Jong deed dat in zijn eindtekst ook, zij het omfloerst; hij achtte het onjuist de term 'oorlogsmisdrijven' in dit verband "angstvallig te vermijden".¹⁵ Daarnaast gaf hij in dit hoofdstuk de discussie weer, die over dit onderwerp aan de formulering van de Excessennota vooraf was gegaan. De toenmalige minister van Defensie had de amnestie-ordonnantie van de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon, A.H.J. Lovink, van 3 november 1949 onjuist geïnterpreteerd. Deze ordonnantie is als Bijlage 10 in de nota opgenomen. In de Toelichting is wel sprake van 'oorlogsmisdrijven', die van de amnestie zijn uitgezonderd, maar die term was alleen toepasbaar op excessen in een 'normale oorlog' en als zodanig werd het dekolonisatie-conflict in Indonesië door de Nederlandse autoriteiten niet geïnterpreteerd. Dat was in hun ogen een 'politieke strijd'. De Nederlandse wetgeving kende de term 'oorlogsmisdrijven' niet. Daarom had minister-president De Jong sterke argumenten om in de eindversie van de Excessennota het begrip "oorlogsmisdrijf" te vermijden en te laten vermijden; een begrip immers, "dat inmiddels, geassocieerd als het was met het systematisch en over een breed front misdadig optreden in de Tweede Wereldoorlog van Duitsland en Japan, een ontzagwekkende emotionele lading had gekregen en dat bovendien, werd het wèl gebezigd, onmiddellijk de vraag zou doen rijzen in hoeverre al die bedrivers van 'oorlogsmisdrijven' (èn diegenen die het geweldskader hadden bepaald waarbinnen zij actief waren geworden!) waren gestraft."¹⁶ In het woord 'exces' kwam bovendien tot uiting, dat het om een uitzondering ging op de regel van 'correct gedrag'. Overigens moet er rekening mee worden gehouden, dat de minister-president zich in zijn opvattingen over de krijgsmacht niet los zou kunnen maken van het feit, dat zijn werkzaam leven bij de Koninklijke Marine was begonnen; dat hij aldaar was opgeklommen tot duikbootkapitein en dat hij in 1948, tijdens het dekolonisatie-conflict, adjudant was geworden van de minister van Marine.

Vier weken na de aanbieding van de Excessennota wijdde de Tweede Kamer daaraan een debat. Daarin vormden eigenlijk niet de thema's van de interne regeringsdiscussie de hoofdmoot maar de feiten en berechting van de excessen en de voornemens van het kabinet met betrekking tot de geschiedschrijving van de dekolonisatie van Indonesië. De laatste werden uitvoerig ter sprake gebracht in de interventie van de historicus drs E. Visser (Democraten '66), die het debat opende. Hij wist van de minister-president gedaan te krijgen, dat deze de briefwisseling in de Handelingen liet opnemen, die de fungerend minister van Onderwijs & Wetenschappen, mevr. dr Marga Klompé, en de voorzitter van de Rijkscommissie voor Vaderlandse Geschiedenis, prof. dr F.W.N. Hugenholtz in januari 1969 met elkaar hadden gevoerd. Daaruit kon blijken, dat het televisie-interview met dr Hueting ineens ook de ambtelijke en bestuurlijke barrières had weggenomen voor een openbaarmaking van de archiefstukken met betrekking tot het "door Nederland ten aanzien van Indonesië gevoerde beleid in de jaren 1945-1950".¹⁷ De minister zegde de Rijkscommissie haar medewerking toe bij het toegankelijk maken van de relevante collecties. De Rijkscommissie verklaarde zich op haar beurt bereid de opdracht tot het publiceren van de officiële bescheiden betreffende de Nederlands-Indonesische betrekkingen in de jaren 1945-1950 op zich te nemen. Bovendien werd de naam van de bewerker genoemd, de Utrechtse hoogleraar dr S.L. van der Wal, die in Nederlands-Indië bestuursambtenaar was geweest.¹⁸

In de woorden van de socialist en oppositieleider Den Uyl klonk zedelijke verontwaardiging door: "Het beeld van het optreden van de Nederlandse militairen in Indonesië is stellig niet compleet, maar het is tegelijk zo gedetailleerd, dat ik nauwelijks geloof dat aanvulling tot een wezenlijk ander beeld zou kunnen leiden. Dat beeld is intussen ontstellend en beschamend. Het is niet nieuw, maar het is in zijn omvang en aard wel ontluisterend, niet in de eerste plaats voor de Nederlandse militairen maar wel voor allen, die zolang de schijn hebben willen ophouden, dat wandaden, een enkele keer voorkomende, een incidentele uitspatting waren. Daarom spijt het mij, dat het kabinet het niet heeft opgebracht om tot een duidelijk oordeel over en een veroordeling van die daden te komen."¹⁹

De communistische afgevaardigde Marcus Bakker kon wijzen op een communistische oppositie tegen de politionele acties en wilde "Jan soldaat" vrijwaren van een kritiek, die gericht zou moeten worden op de politieke gezagsdragers, die toen verantwoordelijk waren. "Waarom deze gehele discussie; waar komt ze vandaan? Want het is in dit land nog altijd zo, dat de grote politieke discussies nooit helemaal uit het niets of zelfs uit het halfniets van sommige televisie-uitzendingen vandaan komen. Vanwaar dit schijnbare berouw, dat nog steeds de kern van de zaak niet raakt? En dan rijst de vraag, die ik ook de vorige keer tijdens een ordedebat al heb gesteld: Houdt het soms verband met de nieuwe opmars van Nederlands kapitaal in Indonesië, die begonnen is onder de zozeer door de Regering begroete regering van Soeharto? Moet er wat bloed van de stoep geveegd worden? Is het een soort introductie voor Philips en voor Shell, op kosten van de naam van de Nederlandse soldaat?"²⁰

E.H. Toxopeus (VVD), woordvoerder van een regeringspartij, kondigde aan met "grote behoedzaamheid" te willen oordelen, "omdat wij vandaag, ruim twintig jaar later,

met wijsheid achteraf spreken". Hij maakte een onderscheid tussen de politieke en de morele verantwoordelijkheid. De eerste was aan de orde geweest op het moment van de besluitvorming van het kabinet en zijn verantwoording daarvan in het parlement. Een dergelijke procedure kan, mits volgens de normen van het staatsrecht verlopen, niet twintig jaar na dato ongedaan worden gemaakt. "Mijn stelling is dat er een einde moet zijn aan de politieke verantwoordelijkheid, aan de staatkundige verantwoordelijkheid; er is echter nimmer een einde aan de morele verantwoordelijkheid. Die kan wellicht pas goed, althans zo goed mogelijk, worden beoordeeld als de geschiedschrijving heeft plaats gevonden. Hoe eerder dit gebeurt, hoe beter."²¹

De woordvoerders van de confessionele partijen, alle drie in de regering vertegenwoordigd, maar ook de katholieke minister-president benadrukten de individuele verantwoordelijkheid. De anti-revolutionaire afgevaardigde I.A. Diepenhorst verwoordde het aldus: "In Rusland is eens gezegd dat het verleden aan God toebehoort. Ik meen dat hier diepe wijsheid in schuilt. Zelf ben ik als beoefenaar van het recht hoe langer hoe meer de overtuiging toegedaan, dat het eigenlijke van alles wat wij doen wordt geschreven op een rekening die wij niet kunnen lezen, zodat inzonderheid onze rechtspraak tekort schiet. Ons betaamt op een zeker moment terughoudendheid." Voor de minister-president was de uitkomst van het onderzoek een confrontatie "met de broosheid van de menselijke persoonlijkheid" geworden. "Het heeft ons daardoor naar ik hoop voorzichtiger gemaakt bij het beoordelen van anderen die niet het voorrecht hebben te leven in een door wetten en gedragsregels beschermde samenleving als de onze in het jaar 1969."²²

Den Uyl wenste het debat te besluiten met een uitspraak van de Kamer over de wenselijkheid van een enquête naar de politieke en bestuurlijke verantwoordelijkheid voor de contra-terreur op Zuid-Celebes, zoals die door eenheden van het Depot Speciale Troepen onder commando van kapitein Westerling was uitgevoerd. Het officiële onderzoeksrapport daarover, dat in opdracht van de minister van Overzeese Gebiedsdelen door mr C. van Rij en mr W.H.J. Stam in 1954 aan de regering was uitgebracht en nu voor het eerst in de Excessennota werd gepubliceerd (in Bijlage 2), noemde hij "een voorbeeld voor de wijze, waarop Nederlanders behoren te kijken naar wat Nederlanders hebben gedaan".²³ Hij diende daartoe in tweede instantie een motie in, nadat minister-president De Jong het middel van de parlementaire enquête als "ongeëigend" had bestempeld. De discussie daarover werd gecompliceerd door een ordedebat over de vraag hoe tot zo'n enquête moest worden besloten. De Kamer was in deze periode nog bijzonder terughoudend met de uitvoering van dit parlementaire recht. Uiteindelijk kreeg deze motie-Den Uyl alleen de stemmen van de linkse oppositie (PvdA, PSP, CPN, groep Aarden). Andere moties van de oppositie hadden betrekking op een bespoediging van de geschiedschrijving over de dekolonisatie van Indonesië in het algemeen en die van de contra-terreur in Zuid-Celebes in het bijzonder. Ze werden eveneens verworpen.

CONCLUSIE

De Excessennota is in een opmerkelijk en prijzenswaardig korte tijd tot stand gekomen. Uit het oogpunt van archievenonderzoek kwamen er tal van ongehoorde excessen in de openbaarheid, ook al moesten de ambtelijke onderzoekers zich beperken tot die wandaden, die een schriftelijk weerslag hadden gekregen. Den Uyl had en kreeg gelijk. De nota mocht dan niet volledig zijn, ze was op zich al zo gedetailleerd, dat aanvulling

wel tot een groter aantal maar niet tot een wezenlijk ander beeld zou hebben geleid.

De wijze van presentatie was een opsomming; ze bevatte op zichzelf staande feiten en aanklachten. "Ons", aldus de sociologen en veteranen Van Doorn en Hendrix, "gaat het er juist om die en andere feiten te bevrijden van het individualiserend isolement waarin ze, ten onrechte, gebracht zijn. Zij zijn elementen uit een patroon, resultaten van een proces."²⁴ Ze schreven het eerder vermelde boek over *Ontsporingen van geweld* in het dekolonisatie-conflict en formuleerden een sociaalwetenschappelijke verklaring voor de systematiek ervan; een analyse, waartoe een ambtelijke studie onder politieke verantwoordelijkheid niet in staat was en kon zijn.

Het thema van de geweldsexcessen is sindsdien niet meer weg te denken uit een publieke discussie over kolonialisme en dekolonisatie. Het eerste voorbeeld diende zich al aan kort voor het verschijnen van de Excessennota. Op 30 mei 1969 braken er op Curaçao onlusten uit naar aanleiding van een staking bij het bedrijf Werkspoor-Caribbean. De Nederlandse regering besloot op verzoek van de Antilliaanse eenheden mariniers in te zetten om de orde te herstellen. In de publieke opinie in Nederland en in het debat, dat hierover in de Tweede Kamer werd gevoerd, klonk de vrees door voor neo-kolonialisme; voor een militaire betrokkenheid van Nederland in sociale conflicten in dit deel van Latijns Amerika. De ervaringen van de dekolonisatie van Indonesië werden met zoveel woorden genoemd. Het beeld van de geweldsexcessen is in 1969 opgeroepen en sindsdien gevestigd.

JAN BANK

Leiden, 26 januari 1995

NOTEN

- 1 Handelingen Tweede Kamer, 1968-1969, 2 juli 1969, 3620.
- 2 H.W. van der Dunk e.a., *Wederopbouw, welvaart en onrust. Nederland in de jaren vijftig en zestig* (Houten 1986) 116-117.
- 3 C. Smit, *Het akkoord van Linggadjati*. Uit het dagboek van prof. dr ir W. Schermerhorn, voorzitter der commissie-generaal voor Nederlands-Indië (Amsterdam 1959).
- 4 J.A.A. van Doorn en W.J. Hendrix, *Het Nederlands-Indonesisch conflict. Ontsporing van geweld*. Tweede, aangevulde druk (Dieren 1983) 16.
- 5 Handelingen Tweede Kamer, 1968-1969, 11 februari 1969, 1577.
- 6 NRC-Handelsblad, 24 januari 1995.
- 7 Van Doorn en Hendrix, *Conflict*, 260.
- 8 Geciteerd in: L. de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*. Deel 12, *Epiloog* (Leiden 1988) 1057.
- 9 Excessennota, 8.
- 10 Minister-president de Jong aan de Tweede Kamer, 29 januari 1969. Handelingen Tweede Kamer, 1968-1969, bijlage 10.008, nr 1.
- 11 Geciteerd in De Jong, *Koninkrijk*, 12, 1057.
- 12 Excessennota, 8.
- 13 C. Fasseur, *Kultuurstelsel en koloniale baten. De Nederlandse exploitatie van Java 1840-1860* (Leiden 1975).
- 14 J.Th.M. Bank en P. Romijn, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*. Deel 14, *Reacties* (Den Haag 1991) 913.
- 15 De Jong, *Koninkrijk*, 12, 1060.
- 16 De Jong, *Koninkrijk*, 12, 1056.
- 17 Handelingen Tweede Kamer, 1968-1969, 2 juli 1969, 3617.
- 18 Het eerste deel van deze bronnenuitgave verscheen in 1971: S.L. van der Wal (ed.), *Officiële bescheiden betreffende de Nederlands-Indonesische betrekkingen 1945-1950*. Deel I (Den Haag 1971). Vanaf deel IX werd de reeks voortgezet door P.J. Drooglever en M.J.B. Schouten. Inmiddels zijn 19 van de geplande 20 delen gepubliceerd.
- 19 Handelingen Tweede Kamer, 1968-1969, 1 juli 1969, 3567.
- 20 Idem, 1 juli 1969, 3591.
- 21 Idem, 2 juli 1969, 3629.
- 22 Idem, 1 en 2 juli 1969, 3577-3578 en 3612.
- 23 Idem, 1 juli 1969, 3567.
- 24 Van Doorn en Hendrix, *Conflict*, 260 en 222.

NOTA

Archievenonderzoek naar gegevens omtrent excessen in Indonesië¹ begaan door Nederlandse militairen in de periode 1945-1950

I UITGANGSPUNTEN, ORGANISATIE EN METHODE VAN HET ONDERZOEK

§ A Uitgangspunten

In deze nota wordt verslag uitgebracht over het onderzoek dat is ingesteld naar aanleiding van de brief die de voorzitter van de Tweede Kamer op 21 januari 1969 aan de ondergetekende heeft gericht. Daarin is aan de Regering verzocht, "de Kamer zo spoedig mogelijk een nota te doen toekomen, waarin zij alle haar bekende gegevens omtrent eventuele wandaden van Nederlandse troepen (in Indonesië) en de resultaten van het daarnaar ingestelde onderzoek ter kennis van de Kamer brengt."

In zijn antwoord van 29 januari d.a.v. (Kamerstuk 10 008, nr. 1, zitting 1968-1969) heeft de ondergetekende vooropgesteld, dat de Regering het gevoel van de Kamer deelt, dat de in de brief van de voorzitter bedoelde uitspraken over wandaden van Nederlandse militairen begaan tijdens het politionele optreden voorafgaande aan de soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië het scheppen van een zo groot mogelijke klaarheid noodzakelijk hebben gemaakt. Hij heeft hieraan onder meer toegevoegd, dat, mocht al de teneur van vele daarop volgende publikaties zijn, dat de troepenmacht als geheel zich correct heeft gedragen en dat van systematische wreedheden geen sprake is geweest, er toch vragen blijven bestaan over de mate waarin zich excessen hebben voorgedaan en over de mate waarin daartegen is opgetreden. Het antwoord op deze vragen zou slechts gegeven kunnen worden na een grondig en veelomvattend onderzoek. En zulk een onderzoek was nimmer ingesteld.

De ondergetekende moest hieraan toevoegen, dat de diverse parlementaire archieven die de bedoelde periode in haar algemeenheid beslaan, na de soevereiniteitsoverdracht en later na de opheffing van het Ministerie van Zaken Overzee grotendeels zonder verdere bewerking waren gelaten. Onder deze omstandigheden heeft de Regering, ten einde aan het verlangen van de Kamer, waarmee zij kon instemmen, gevolg te geven, besloten, dat allereerst met spoed het bestaande materiaal uit de departementale archieven zou worden

¹) In de nota en in sommige bijlagen worden de namen "Nederlands-Indië" en "Indonesië" door elkaar en naast elkaar gebruikt. Zulks houdt doorgaans verband met het tijdstip of tijdvak, waarop resp. waarin een bepaalde ontwikkeling zich voordeed, daar immers bij de Grondwetswijziging van 1948 de naam "Nederlands-Indië" formeel werd gewijzigd in Indonesië. Op die plaatsen waar gebruik van de term "Indonesië" thans verwarring zou kunnen veroorzaken, is de oude naam (mede) gebezigd. Tot de soevereiniteitsoverdracht bleef de naam van de hoofdstad: Batavia.

gezocht en geordend, waarbij tevens zou worden betrokken hetgeen nog zou worden verkregen uit andere bron.

In de brief van de voorzitter van de Tweede Kamer van 21 januari 1969 was gevraagd om gegevens omtrent eventuele "wandaden" van Nederlandse troepen. In het antwoord van ondergetekende van 29 januari d.a.v. is de term "excessen" gebezigd. Zoals hij in de vergadering van de Kamer van 25 maart jl. reeds heeft vermeld, heeft de Regering zich met betrekking tot de begrenzing en selectie van het te verzamelen materiaal de vraag gesteld, wat onder wandaden en excessen moet worden verstaan. Zij heeft voor het archiefonderzoek deze vraag beantwoord in deze zin, dat de onderzoekers deze begrippen ruim moesten opvatten. Hetgeen thans aan de Kamer wordt voorgelegd is het feitenmateriaal, dat met dit criterium voor ogen uit de archieven en van elders is bijeen gebracht.

Tijdens de behandeling van de brief van de ondergetekende van 29 januari jl. in de vergadering der Kamer van 25 maart 1969 (*Handelingen* p.p. 2441-2449) is de vraag gesteld, of de materiaalverzameling uitsluitend betrekking had op de mate waarin zich excessen van militairen te velde hebben voorgedaan, dan wel mede zou omvatten wat door militaire bevelhebbers aan orders is gegeven, wat de opvatting en de houding te dien aanzien zijn geweest van het Nederlands-Indische gouvernement, wat daarvan is gerapporteerd aan de Regering in Den Haag, wat Den Haag voor aanwijzingen heeft gegeven aan Batavia en wat daarvan weer bij de lagere commandanten is terecht gekomen. In het destijds noodzakelijkerwijze nog schetsmatige overzicht van de werkzaamheden, dat de ondergetekende in dezelfde vergadering aan de Kamer heeft gegeven, lag een bevestigend antwoord op deze vraag opgesloten. Het onderzoek is erop gericht geweest om niet alleen, voorzover mogelijk, een inzicht te verschaffen in de mate waarin zich excessen hebben voorgedaan, doch tevens in de maatregelen, waarmede militaire en burgerlijke gezagsdragers zich daartegen zowel preventief als repressief hebben gekeerd.

Een tweede reeks van vragen, die in dezelfde vergadering naar voren is gebracht, gold de bestuurlijke en politieke verhoudingen, waaronder het optreden van onder Nederlands bevel staande militairen in het toenmalige Nederlands-Indië heeft plaats gevonden. Wat waren met name, zo werd gevraagd, de instructies van de Nederlandse Regering aan het Nederlands-Indische gouvernement? Hoe was de verhouding tussen het gouvernement en de militaire bevelhebbers? Wat waren de invloed en de houding van de Nederlandse volksvertegenwoordiging?

De Regering heeft ernaar gestreefd ook omtrent deze vragen materiaal bijeen te brengen voor zover dat mogelijk was in het korte tijdsbestek, dat voor de voorbereiding en samenstelling van deze nota beschikbaar was.

Naar het oordeel van de Regering is met hetgeen thans wordt aangeboden, de grens bereikt van datgene, wat zij in januari aan de Kamer in uitzicht heeft gesteld, en van hetgeen in enkele maanden tijds te verwezenlijken viel. Wat met name ligt buiten die grens, is een beschrijving, een ontleding en beoordeling van de Nederlandse politiek in het Indonesische vraagstuk, met welke termen men zou kunnen aanduiden het uitermate complexe gebeuren, dat zich in Indonesië en hier te lande te midden van internationale verwickelingen in enige jaren tijds heeft voltrokken. In het belang van de geschiedschrijving daarover had de Regering al eerder voorbereidende opdrachten gegeven.

Een eerste opdracht tot het verzamelen van gegevens over de geschiedenis van Nederlands-Indië (Indonesië) in de periode van het einde van de Tweede Wereldoorlog tot aan de soevereiniteitsoverdracht werd op 23 december 1960 verstrekt aan nu wijlen dr. M.

Boon. Na zijn overlijden is hiermede sedert 29 november 1968 als honorair adviseur van het bureau der Rijkscommissie voor Vaderlandse Geschiedenis mr. dr. C. Smit belast. Voorts is een opdracht tot publikatie van de officiële bescheiden uit regeringsarchieven betreffende de Nederlands-Indonesische betrekkingen in de jaren 1945-1950 verstrekt aan de Rijkscommissie voor Vaderlandse Geschiedenis, die als bewerker heeft uitgekozen prof. dr. S.L. van der Wal, hoogleraar in de geschiedenis der betrekkingen van Nederland (en andere Europese landen) met de overzeese wereld, aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. Deze opdracht berust op een brief van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen a.i. aan de Rijkscommissie voor Vaderlandse Geschiedenis van 28 januari 1969, welke opdracht op 29 januari d.a.v. door de Rijkscommissie is aanvaard.

Aan het einde van deze nota komt ondergetekende op deze geschiedschrijving terug.

§ B Organisatie en methode van onderzoek

Zoals de Kamer bekend is, heeft de Regering voor het verrichten van de werkzaamheden twee groepen ingesteld:

- 1 een stuurgroep, waarvan deel uitmaakten de secretarissen-generaal van de ministeries van Algemene Zaken (voorzitter), Defensie, Justitie, Binnenlandse Zaken, Buitenlandse Zaken, Onderwijs en Wetenschappen en Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, een raadadviseur van het ministerie van Algemene Zaken als secretaris, benevens de voorzitter van de onder 2. genoemde coördinatiegroep;
- 2 een coördinatiegroep, bestaande uit vertegenwoordigers van de eerdergenoemde ministeries, onder leiding van mr. E.J. Korthals Altes, oud-raadsheer in de Hoge Raad der Nederlanden.

21

De leden van de coördinatiegroep hadden, elk op het door hem vertegenwoordigde departement, de leiding bij het verzamelen en ordenen van het archiefmateriaal. De stuurgroep had tot taak op het hoogste ambtelijke niveau leiding te geven aan de werkzaamheden zodat deze binnen de toegezegde termijn zouden kunnen worden voltooid.

Daarnaast heeft de Regering aan mr. N.S. Blom, oud-directeur van Justitie in Nederlands-Indië en oud-Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, verzocht een rapport uit te brengen over de verantwoordelijkheden en gezagsverhoudingen, hetwelk aan deze nota is toegevoegd als bijlage 1.

Voorts is een afzonderlijke behandeling gegeven aan de Zuid-Celebeszaak (bijlagen 2a-d). Hiertoe bestond alleen reeds aanleiding wegens de omvang van het archiefmateriaal.

Nadat in de Kamer de wens daartoe was geuit, zijn voorts gegevens verzameld omtrent het na de soevereiniteitsoverdracht voorgevallen zogenaamde Bandoeng-incident. Bijlage 3 heeft betrekking op deze aangelegenheid, die intussen geheel valt buiten het kader van het onderzoek.

Het onderzoek omvatte een groot aantal deels zeer uitgebreide archieven. Aan deze nota is als bijlage 4 toegevoegd een rapport van de Algemeen Rijksarchivaris betreffende omvang, toegankelijkheid, staat en volledigheid van de archieven, waartoe het onderzoek zich diende uit te strekken.

De bij het onderzoek in departementale archieven aangetroffen dossiers die gegevens

omtrent militaire excessen bleken te bevatten zijn geordend, de inhoud van elk dossier is kort weergegeven en het aldus door elk der departementen verzamelde materiaal is opgenomen in het overzicht, dat als bijlage 5 bij deze nota is gevoegd en waarop hierna in hoofdstuk II, § B, een toelichting wordt verstrekt.

In de brief van de ondergetekende aan de Kamer van 29 januari jl. is medegedeeld, dat naast het bestaande materiaal uit de departementale archieven in het onderzoek tevens zou worden betrokken hetgeen nog zou worden verkregen uit andere bron. Wat dit laatste aangaat, valt in de eerste plaats melding te maken van de kriegsraadarchieven, die niet berusten bij een der departementen maar bij het Hoog Militair Gerechtshof. De wijze waarop het onderzoek van deze archieven is verricht, de rangschikking van het daarbij aangetroffen materiaal en de vorm waarin het wordt kenbaar gemaakt, worden in het vervolg van deze nota toegelicht in hoofdstuk II, § C. Een samenvatting van de uitkomsten van dit onderzoek wordt gegeven in bijlage 6. Van de vonnissen van militaire rechtscolleges terzake van geweldsmisdrijven is een overzicht samengesteld, dat is opgenomen in bijlage 7. Een gelijksoortig overzicht ten aanzien van plunderingen wordt afzonderlijk bij de griffie van de Tweede Kamer gedeponneerd, hetgeen wordt toegelicht in hoofdstuk II, § C.

Om een inzicht te verschaffen in de organisatie, bevoegdheid en werkwijze van de militaire rechtscolleges, waarvan de uitspraken in het onderzoek zijn betrokken, wordt aan deze nota als bijlage 8 een rapport toegevoegd over de militaire rechtspraak in Indonesië in de periode 1945-1950.

Een rapport betreffende de voorschriften inzake de behandeling en berechting van Indonesische gevangenen is opgenomen in bijlage 9, zoals hierna wordt toegelicht in hoofdstuk II, § D.

In bijlage 10 is de tekst opgenomen van de amnestie-ordonnantie van de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon dd. 3 november 1949, met de daarop gegeven officiële toelichting, alsmede de tekst van de parallelle beschikking van de President van de Republiek Indonesië, op 17 november 1949 afgekondigd.

Voor wat de gegevens uit andere bron betreft, heeft het onderzoek zich voorts uitgestrekt tot uit particulier bezit afkomstige in het Algemeen Rijksarchief gedeponneerde papieren. Deze verzamelingen zijn voor het onderzoek doorgezien en vergeleken met elders gevonden stukken. Beperkt toegankelijke collecties waarop particuliere embargo's rusten, waren voor dit onderzoek van geen belang.

De Rijksvoorlichtingsdienst heeft zich bezig gehouden met het vergaren van persdocumentatie over het onderwerp. Het daarvan samengestelde overzicht wordt niet als bijlage van de nota opgenomen, maar afzonderlijk ter inzage gelegd bij de griffie van de Tweede Kamer. Aan de inhoud wordt aan het slot van hoofdstuk III aandacht geschonken.

Tenslotte zijn, gevraagd en ongevraagd, tal van inlichtingen en gegevens verstrekt door particulieren die in burgerlijke of militaire dienst op enigerlei wijze betrokken zijn geweest bij gebeurtenissen welke bij het onderzoek aan de orde kwamen. Hoewel bij dit archiefonderzoek van het verhoren van personen of het opnemen van verklaringen geen sprake kon zijn, hebben deze persoonlijke contacten voor degenen die zich met het onderzoek bezig hielden, toch stellig verhelderend gewerkt. In dit verband kan worden vermeld dat de voorzitter van de coördinatiegroep ook een gesprek heeft gehad met dr. J.E. Hueting en dat ds. H.A.C. Hildering zijn privé-archief betreffende de zaak-Peniwen bereidwillig voor het onderzoek ten gebruike heeft afgestaan. Ook de Raad voor de Zending van de Nederlands Hervormde Kerk heeft gelegenheid gegeven een onderzoek in te

stellen in zijn archief te Oegstgeest.

Gegevens over maatregelen van de leger- en marineleiding ter voorkoming van misdagingen door Nederlandse militairen zijn opgenomen in bijlage 11. Veel hierover is ook te vinden in het gecoördineerde overzicht van de uitkomsten van het onderzoek in de departementale archieven (bijlage 5).

Dit laatste geldt eveneens voor de betrekkingen van de Nederlandse regering met het Nederlands-Indisch gouvernement en de militaire bevelhebbers, voorzover daarbij klachten over militaire excessen aan de orde zijn geweest. Op dit onderwerp wordt nader ingegaan in hoofdstuk III.

Voor wat zich heeft afgespeeld tussen Regering en Staten-Generaal is een overzicht samengesteld uit de *Handelingen*, hetwelk is opgenomen in bijlage 12.

In bijlage 13 is een overzicht gegeven van de behandeling die klachten en berichten omtrent aan Nederlandse zijde begane militaire excessen hebben gevonden in organen van de Verenigde Naties.

Een chronologisch overzicht van de politieke en militaire gebeurtenissen die in de periode 1945-1950 aan de soevereiniteitsoverdracht zijn voorafgegaan wordt, zoals het destijds in een beperkte oplage is uitgegeven door de Rijksvoorlichtingsdienst, aan deze nota toegevoegd als bijlage 14.

II UITKOMSTEN VAN HET ONDERZOEK

§ A Openbaarmaking

23

De Regering heeft zich van meet af aan de vraag gesteld, of de uitkomsten van het onderzoek afzonderlijk openbaar zouden kunnen worden gemaakt. Een evenwichtige presentatie, die ook de positieve zijde van het optreden van de Nederlandse troepenmacht zou belichten en die een volledig beeld zou geven van de omringende politieke verhoudingen en verantwoordelijkheden, zou uit een oogpunt van verantwoorde voorlichting en geschiedschrijving uiteraard verre de voorkeur verdienen, maar, anderzijds, ettelijke jaren van nauwgezet historisch onderzoek vereisen. In dit dilemma heeft de Regering haar keuze reeds in een vroeg stadium bepaald. De veelheid en de heftigheid van de reacties die door de kritische uitlatingen over het gedrag van de Nederlandse militairen waren opgeroepen, zijn voor haar aanleiding geweest om te beslissen dat in elk geval op een zo kort mogelijke termijn een zo groot mogelijke klaarheid zou moeten worden geschapen over de feiten die in het verleden verborgen zouden zijn gebleven. Deze eis heeft voor de Regering zwaarder gewogen dan de duidelijke bezwaren die kleven aan de eenzijdige en geïsoleerde benadering van alleen de negatieve kanten van een bepaald historisch gebeuren.

De aangetroffen gegevens betreffende de aard en de omvang van de gepleegde excessen worden thans in de openbaarheid gebracht, zij het zonder vermelding van namen. Zoals in § B. van het voorgaande hoofdstuk is uiteengezet, wordt hetgeen over excessen is gevonden in de bijlagen bekend gemaakt.

Aan het rapport over de Zuid-Celebesaffaire (bijlage 2a) zijn – behalve een overzicht van de feiten met vermelding van de daarover in de archieven aangetroffen gegevens (bijlage 2d) – als bijlagen 2b en c de beschouwing en conclusies toegevoegd van het rapport-Enthoven, dat op 6 december 1948 voor vertrouwelijke kennisneming ter griffie van de

Kamer is gedeponereerd, en de conclusies van het in 1954 aan de Regering aangeboden rapport-Van Rij/Stam, dat thans alsnog ter vertrouwelijke kennisneming aan de Kamer wordt toegezonden. In deze beschouwing en conclusies zijn de namen van personen door willekeurige letters vervangen evenals is geschied in de vonnissen en sententies van de militaire rechter (bijlage 7). Weliswaar is aan het gebeurde op Zuid-Celebes voor een ieder de naam verbonden van oud-kapitein R.P.P. Westerling die zijn optreden ook omstandig in een boek van zijn hand heeft beschreven, maar de namen van anderen wier optreden in de conclusies van de rapporten wordt veroordeeld, zijn, voorzover aan de Regering bekend, tot dusver niet of slechts zelden in het openbaar genoemd.

Overeenkomstige overwegingen weerhouden de Regering van volledige openbaarmaking van de in 1948 en 1954 uitgebrachte rapporten. Bij de behandeling van de op Zuid-Celebes heersende noodtoestand die tot het militair ingrijpen en optreden aanleiding heeft gegeven, gaan de beide rapporten uitvoerig in op de houding en gedragingen van met name genoemde personen, Indonesiërs zowel als Nederlanders. De moeilijkheid kan niet worden ondervangen door het weglaten van persoonsnamen – de vermelding daarvan is trouwens in het kader van dit onderzoek niet relevant – omdat veelal reeds de vermelding van een bepaalde functie of van een of andere gebeurtenis voldoende kan zijn om een persoon te herkennen. Daar komt bij dat een aantal van de bedoelde personen nimmer is gehoord.

De Regering is van oordeel dat hetgeen thans in de openbaarheid wordt gebracht een inzicht geeft in de aard van het militair optreden van Nederlandse zijde op Zuid-Celebes in de maanden december 1946 en januari 1947 en in de beslissingen die in dat verband zowel voor als na de gebeurtenissen door militaire en burgerlijke autoriteiten zijn genomen.

§ B Coördinatie van de in departementale archieven gevonden gegevens

Van de na het onderzoek geordende dossiers is in bijlage 5 de inhoud zakelijk weergegeven. Alle zaken waarover in de departementale archieven gegevens zijn gevonden, zijn in de eerste kolom kort omschreven. In de tweede kolom zijn de gegevens vermeld en in de derde kolom is voor elk gegeven het archief genoemd, waaraan het in het bijzonder is ontleend. In de meeste gevallen is het gegeven ook teruggevonden in de archieven van een of meer der andere autoriteiten die blijkens de beschrijving met de zaak bemoeienis hebben gehad.

Deze wijze van behandeling bleek niet toereikend voor enkele belangrijke zaken, waarover een grote hoeveelheid archiefmateriaal is aangetroffen. Om deze reden zijn in bijlage 5 meer uitvoerige samenvattingen van die zaken toegevoegd.

De gebeurtenissen die zich op Zuid-Celebes hebben voorgedaan komen in bijlage 5 niet voor vanwege de eerder vermelde afzonderlijke behandeling in bijlage 2.

§ C Gegevens ontleend aan de militaire rechtspraak

In de archieven van het Hoog Militair Gerechtshof te 's-Gravenhage bevinden zich ruim 12 000 dossiers van strafzaken die in de jaren 1946-1950 in eerste – meestal enige – instantie zijn behandeld door militaire rechtscolleges en die feiten betreffen, welke zijn gepleegd in Indonesië door militairen in Nederlandse of Nederlands-Indische dienst.

Om uit deze hoeveelheid de dossiers te lichten, die voor het onderzoek van belang konden zijn, kon het niet-juridische begrip excessen, dat bij het onderzoek van de departementale archieven goede diensten heeft bewezen, geen bruikbare maatstaf opleveren. Aan het begrip diende een concrete juridische inhoud te worden gegeven, aansluitende bij wettelijke delictsomschrijvingen. Hoe dit is geschied wordt uiteengezet in de als bijlage 6 aan deze nota toegevoegde samenvatting van het onderzoek in de archieven berustend bij het Hoog Militair Gerechtshof te 's-Gravenhage. Die samenvatting bevat voorts een aantal kwantitatieve gegevens en enige indrukken van degenen die de dossiers hebben doorgenomen.

Van de zaken die voor het onderzoek van belang bleken te zijn, is een overzicht samengesteld. Zij zijn daarbij verdeeld in twee hoofdgroepen: geweldsmisdrijven en plunderingen.

Het zijn in totaal 500 à 600 zaken. De overige meer dan 10 000 zaken betreffen overtredingen tegen de krijgstuicht, verkeersdelicten, commune vermogensdelicten, kortom zaken die geheel buiten het onderzoek staan.

Behoudens wellicht enkele uitzonderingen zijn de geweldsmisdrijven (141 van het totaal) ernstiger dan de plunderingen. In vele gevallen bestond een plundering die tot veroordeling leidde, uit het wegnemen van een voorwerp van geringe waarde, een kledingstuk, een klein geldbedrag. Het leek daarom verantwoord alleen de overzichten waarin de geweldsmisdrijven zijn opgenomen, aan deze nota toe te voegen als bijlage 7 en de overzichten die de vonnissen terzake van plundering kort weergeven, ter inzage te leggen. Bij de vonnissen wegens plundering, die een sterke onderlinge gelijkenis vertonen, komt het meer op het verschijnsel in het algemeen dan op de bijzonderheden van elk geval aan. Met de geweldsmisdrijven staat het anders. Niet alleen was meer uitvoerigheid bij de vermelding in het overzicht gewettigd, kennisneming van de feiten en van het rechterlijk oordeel daarover kan de indrukken aanvullen, die aan het gecoördineerd overzicht van de departementale archiefstukken (bijlage 5) zijn te ontlelen.

In de vergadering van de Kamer van 25 maart j.l. heeft de ondergetekende medege-deeld, dat de archieven van de militaire audits niet naar Nederland zijn overgebracht, maar voor het vertrek van Nederlandse ambtenaren uit Indonesië zijn vernietigd. Echter zijn na 25 maart in het archief van de advocaat-fiscaal voor de zee- en landmacht bij het Hoog Militair Gerechtshof alsnog een aantal registers – zogenaamde weeklijsten – aange-troffen die van militaire audits in Indonesië afkomstig zijn. De summiere gegevens welke deze weeklijsten verschaffen, zijn in punt 8 van bijlage 6 besproken.

§ D Voorschriften inzake de behandeling en berechting van Indonesische gevangenen

Het optreden is van Nederlandse zijde dikwijls vooral gericht geweest tegen guerilla-activiteiten die niet als regelmatige militaire acties, maar als terreurdaden werden beschouwd en behandeld. Zonder te treden in een beoordeling van de juistheid van deze zienswijze, dient melding te worden gemaakt van voorschriften en maatregelen die strekten tot bestrijding en eventueel bestraffing van terreurdaden. De daders hiervan zijn als criminelen aangemerkt en niet als krijgsgevangenen. Hun behandeling en berechting zijn onderwerp geweest van een reeks voorschriften en maatregelen. De berechting berustte mede op bijzondere bepalingen. Over een en ander zijn gegevens te vinden in bijlage 9.

§ E De amnestie-ordonnantie

Hetgeen in de vorige paragraaf is opgemerkt maakt duidelijk, waarom bij het tot stand brengen van de voorlopige overeenkomst met de Republiek – de overeenkomst van Roijen/Roem van 7 mei 1949 – aandacht is geschonken aan de positie van hen die door een van beide partijen waren beschouwd als bedrivers van misdadige handelingen – gewoonlijk daden van terreur of sabotage – doch wier activiteiten konden worden beschouwd als een uitvloeisel van het politieke conflict tussen Nederland en de Republiek. Om voor deze personen staking van vervolging of van tenuitvoerlegging van een reeds opgelegde straf te bewerkstelligen zou over en weder amnestie worden verleend.

In paragraaf 3 van de gemeenschappelijke proclamatie van de Nederlandse en Republikeinse regeringen van 3 augustus 1949 kwam hieromtrent de volgende bepaling voor:

“Zij, die worden vervolgd of die reeds zijn veroordeeld voor misdaden, die duidelijk een uitvloeisel zijn van het politieke conflict tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek zullen van verdere strafvervolging worden ontslagen of ontheven van hun straf, overeenkomstig zo spoedig mogelijk uit te vaardigen wettelijke of andere regelingen.” (Bijlagen *Handelingen* Tweede Kamer 1948-1949, 786-39).

De strekking van deze bepaling was derhalve dat ieder van beide regeringen zou afzien van verdere vervolging en bestraffing van hen die aan de zijde van de andere partij aan het conflict tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Indonesië hadden deelgenomen en daarbij delicten hadden gepleegd, die als een duidelijk uitvloeisel van dat conflict konden gelden.

Van Nederlandse zijde is aan de bepaling uitvoering gegeven door de amnestie-ordonnantie van de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon van 3 november 1949, Ind. Stb. 1949, Nr. 326, van de zijde van de Republiek door een beschikking van haar President van 17 november 1949 (bijlage 10).

Een uitlegging van de amnestie-ordonnantie op grond van haar wordingsgeschiedenis alleen had tot het standpunt kunnen leiden, dat zij niet gold voor hen die aan Nederlandse zijde misdrijven hadden begaan, ook niet als hun handelingen konden gelden als een duidelijk uitvloeisel van het conflict. De Nederlandse autoriteiten hebben dit standpunt echter niet ingenomen. Aan de ordonnantie is een ruime uitlegging gegeven en de amnestie is ook toegepast op hen die aan Nederlandse zijde in het conflict betrokken waren geweest. Dit standpunt is onder meer reeds te vinden in een brief van de directeur van het departement van Justitie in Indonesië aan de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon van 15 september 1949.

Deze ruime uitlegging van de amnestie-ordonnantie kon intussen niet medebrengen dat ook militairen behorende tot de Koninklijke Landmacht en tot de Koninklijke Marine daardoor gebaat waren, want ten aanzien van hen had de H.V.K. tot het verlenen van amnestie geen bevoegdheid. Men heeft ten behoeve van deze militairen daarop deze oplossing gevonden dat hun in incidentele gevallen gratie is verleend, dan wel op grond van het opportuniteitsbeginsel is besloten tot buitenvervolginstelling.

Verskil van opvatting tussen de Nederlandse en de Republikeinse onderhandelaars, heeft zich voorgedaan omtrent de uitlegging van de woorden “die duidelijk een uitvloeisel zijn van het politieke conflict tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek”. Aan Nederlandse zijde was men van oordeel, dat delicten waaraan geen politiek karakter kon worden toegekend buiten de amnestieregeling dienden te worden gehou-

den. In deze zin sprak bij voorbeeld dr. Van Roijen zich uit in een brief aan de Voorzitter van de United Nations Commission for Indonesia (UNCI) van 13 juli 1949, nr. 1981. In overeenstemming met dit standpunt is men aan Nederlandse zijde nog overgegaan tot het voltrekken van enkele vóór de proclamatie uitgesproken terdoodveroordelingen wegens terreurdaden, ondanks protesten van de zijde van de Republiek die een ruime uitlegging van de bepaling voorstond.

Bij de onderhandelingen heeft men het struikelblok aldus uit de weg geruimd, dat elk van beide partijen in de regeling die zij intern zou treffen voor zich een nadere definitie zou geven van delicten die als een duidelijk uitvloeisel van het politiek conflict konden worden beschouwd.

Blijkens de beschikking van de President der Republiek heeft de Indonesische regering van een nadere definitie afgezien. Aan Nederlandse zijde is wel een beperking geformuleerd. Zij is neergelegd in artikel 1, lid 2, van de amnestie-ordonnantie, waarbij van de amnestie zijn uitgezonderd zij die:

- a* anders dan in het verband van hetgeen noodzakelijk is in een eerlijke ofwel openlijke dan wel guerillastrijd de dood of zwaar lichamelijk letsel van een ander hebben veroorzaakt, het goed van een ander hebben vernield dan wel een ander zijn persoonlijke vrijheid hebben ontnomen;
- b* eens anders eerbaarheid hebben aangerand;
- c* anders dan in het verband van hetgeen noodzakelijk is ten behoeve van de guerillastrijd zich eens anders goed hebben toegeëigend dan wel zich met eens anders goed hebben bevoordeeld;
- d* zich schuldig hebben gemaakt aan poging tot of samenwerking aan sub *a*, *b* of *c*.

27

In de praktijk heeft men de amnestie echter ruim opgevat, in overeenstemming met de Republikeinse zienswijze.

Volgens een op 24 december 1949 door de Nederlandse autoriteiten aan de UNCI versprekte opgave zijn aan Nederlandse zijde ongeveer 4500 Indonesische gevangenen op grond van de amnestie-ordonnantie in vrijheid gesteld. Van de amnestie zijn aan Nederlandse zijde enkele honderden gevangenen uitgezonderd, die als staatsgevaarlijk werden beschouwd. Zij zijn bij de soevereiniteitsoverdracht aan de autoriteiten van de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië overgedragen. Getallen over de toepassing van de ordonnantie op Nederlanders of Nederlandse onderdanen zijn niet aangetroffen. Dit is mede gevolg van de vernietiging van de archieven van de militaire audits.

III BEHANDELING VAN MILITAIRE EXCESSEN DOOR BURGERLIJKE EN MILITAIRE AUTORITEITEN

§ A Bestuurlijke en politieke verhoudingen

De vragen die in de Kamer zijn gesteld betreffende de bestuurlijke en politieke verhoudingen waaronder het optreden van onder Nederlands bevel staande militairen in het toenmalig Nederlands-Indië heeft plaatsgevonden, kunnen in grote trekken worden ingedeeld in twee categorieën. In de eerste plaats zijn er vragen omtrent het staatsrechtelijk bestel dat bevoegdheid en verantwoordelijkheid van gezagsdragers hier te lande en over-

zee regelde, en vervolgens is aan de orde gesteld op welke wijze deze gezagsdragers, elk binnen de grenzen van zijn bevoegdheden, preventief zijn opgetreden en hebben ingegrepen telkens wanneer klachten of meldingen over militaire excessen te hunner kennis kwamen.

Beide vragen kan men ook stellen voor het Nederlands parlement en voor de organen van de Verenigde Naties: hoever strekten rechtens hun bevoegdheden en welk gebruik hebben zij daarvan in feite gemaakt?

Voor het verschaffen van inzicht in de juridische verhoudingen heeft de Regering zich gewend tot mr. N.S. Blom, zoals in de aanvang van deze nota reeds is aangestipt. Zijn studie over de verantwoordelijkheden en de gezagsverhoudingen (bijlage 1) komt tot de conclusie, dat – een tijdelijke afwijking op papier daargelaten – in vergelijking met de toestand voor de oorlog de staatsrechtelijke verhouding van Nederland ten opzichte van Nederlands-Indië c.q. Indonesië in de periode 1945-1950 niet is veranderd. Dit neemt niet weg, dat door de aard van de gebeurtenissen en door de snellere en directere communicatie in die jaren meer inhoud is gegeven aan het opperbestuur in Nederland ten opzichte van het algemeen bestuur in Nederlands-Indië c.q. Indonesië dan in de jaren daarvoor.

Talrijke gegevens voor de beantwoording van de tweede hierboven geformuleerde vraag zijn verwerkt in het als bijlage 5 overgelegde overzicht van hetgeen in departementale archieven over excessen is aangetroffen. Daaruit blijkt ook reeds, dat de beide Kamers der Staten-Generaal zich herhaaldelijk met het probleem hebben beziggehouden en dat verontrusting daarover onder andere door het stellen van vragen tot uiting is gekomen.

Van de bemoeiingen van het parlement met het onderwerp is bovendien het als bijlage 12 overgelegde overzicht van relevante passages uit de *Handelingen* der Staten-Generaal 1945-1950 samengesteld.

De gang van zaken bij de behandeling van klachten en berichten over militaire excessen voltrekt zich in overeenstemming met het in de nota van mr. Blom van de gezagsverhoudingen getekende beeld. Bereiken de Regering hetzij uit de Kamer hetzij langs andere wegen klachten of berichten over militaire excessen in Indonesië, dan stelt de Minister van Overzeese Gebiedsdelen zich in verbinding met de luitenant-Gouverneur-Generaal – in later jaren met de H.V.K. – en verzoekt om inlichtingen. Als deze hem zijn verstrekt, wendt de Minister, wanneer zijn verzoek is voortgesproten uit vragen of opmerkingen uit één der Kamers, zich op zijn beurt weer tot de Kamer om over te brengen en toe te lichten wat hem is gerapporteerd. Het nemen van nodig geachte maatregelen, preventief of repressief, het doen verrichten van het vereiste onderzoek, de formatie, zo daartoe aanleiding wordt gevonden, van een commissie van onderzoek, behoort tot de bevoegdheden van het gouvernement, in hoogste instantie tot dat van de landvoogd. Onder zijn bevelen staan, naar in de nota-Blom wordt opgemerkt, ook de Legercommandant en de Marinecommandant. Deze commandanten hebben in de voornaamste plaats de verantwoordelijkheid voor de handhaving van orde en tucht binnen de krijgsmacht te dragen. Bovendien was ook de Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof, naar uit de gegevens blijkt, diligent, wanneer militaire excessen aan de orde waren. Om enig inzicht te geven in de zorg die de hoogste leger- en marineleiding aan de dag hebben gelegd om preventief voor handhaving van orde en tucht en tegen het optreden van excessen te waken, is bij deze nota als bijlage 11 een beknopt rapport gevoegd betreffende maatregelen van leger- en marineleiding ter voorkoming van misdragingen van Nederlandse militairen. Gegevens aangaande het repressief optreden komen ten aanzien van elk geval in bijlage 5 tot hun recht en spreken voor zichzelf.

In 1949 is in de Tweede Kamer een poging ondernomen om juist voor het onderzoek naar mogelijke militaire excessen de tot dusver in acht genomen structurele verhouding te doorbreken. In bijlage 12 wordt hiervan melding gemaakt, maar – zoals hierna blijkt – het verloop buiten de Kamer is ook van belang geweest.

In de vergadering van 18 februari 1949 diende de heer Goedhart met een viertal fractiegenoten een motie in, waarbij de Regering werd uitgenodigd op korte termijn een onafhankelijk onderzoek te doen instellen naar verontrustende berichten die de ronde deden over mishandeling en andere wandaden van Nederlandse troepen in Indonesië, waarvan Indonesische gevangenen het slachtoffer zouden worden, daartoe een commissie te vormen van personen die niet ondergeschikt waren aan militaire of ambtelijke autoriteiten in Indonesië, deze commissie alle bevoegdheden te verschaffen tot het kennis nemen van klachten en het ter plaatse instellen van een onderzoek, en het rapport dat zij zou uitbrengen, aan de Kamer over te leggen.

Nadat de Minister van Overzeese Gebiedsdelen aanneming van de motie had ontraden, is zij ingetrokken.

In verband met hernieuwde aandrang uit Kamerkringen – een bezoek aan de Minister van de heren Van der Goes van Naters en Goedhart – heeft de Minister de H.V.K. verzocht, hem te doen weten of deze het op prijs zou stellen indien enige juristen werden uitgezonden die onder leiding van de H.V.K. zouden worden belast met het instellen van een niet-justitieel onderzoek naar de aard en de omvang van de gepleegde excessen en de daartegen genomen maatregelen.

Aldus werd de figuur van een uit Nederland uit te zenden commissie door de minister in het structurele kader geplaatst. In zijn antwoord gaf de H.V.K. in overweging een drie- of viertal juristen uit te zenden, die door hem ter beschikking zouden worden gesteld van de Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof, teneinde het hoofd van het vervolgingsbeleid in Indonesië behulpzaam te zijn bij de behandeling van de onderhavige materie en om de formulering van de eindconclusie van nog in onderzoek zijnde zaken te bespoedigen.

Nadat de minister de heer Goedhart van de inhoud van dit antwoord in kennis had gesteld, gaf deze in een brief van 25 juli 1949 blijk van zijn teleurstelling. Hem had voor ogen gestaan dat zeer in het algemeen naar klachten over het optreden van de Nederlandse troepen een onderzoek zou worden ingesteld, dat geheel los zou staan van de behandeling van reeds aanhangige zaken.

Doordat de heer Goedhart zich neerlegde bij plaatsing van de commissie onder de H.V.K. vormde het staatsrechtelijke bezwaar dat tegen zijn motie ingebracht had kunnen worden, geen moeilijkheid meer. Evenwel blijft de omschrijving van de taak van de commissie, zoals de heer Goedhart zich deze had voorgesteld, voor het verdere verloop van zaken van belang.

Nadat de minister de H.V.K. van de zienswijze van de heer Goedhart op de hoogte had gesteld, richtte de heer Lovink tot de minister strikt persoonlijk een uitvoerige brief. Hij zette daarin de uiterst ongunstige omstandigheden uiteen, waaronder de Nederlandse troepen in het veld stonden, en legde vooral de nadruk op de gruwelijke en gevaarlijke kanten van de guerillastrijd. Zijn betoog strekte om met meer begrip voor de beproevingen waaraan de krijgsmacht blootstond, van een breed opgezet onderzoek, zoals de heer Goedhart en zijn medestanders verlangden, af te zien.

De commissie van drie juristen, die in oktober 1949 ter beschikking is gesteld van de H.V.K. en die deze op zijn beurt heeft verwezen naar de Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof, had tot taak "het instellen van een niet-justitieel onderzoek naar de

aard en de omvang van de gepleegde excessen en de maatregelen die daartegen genomen zijn”.

Twee leden van de commissie, mr. C. van Rij en mr. W.H.J. Stam, zijn op 22 oktober 1949 naar Indonesië vertrokken. Hun medelid, jhr. mr. F.A. Groeninx van Zoelen volgde op 31 oktober. Omdat het noodzakelijk werd geoordeeld dat de commissie Indonesië weer verliet vóór de soevereiniteitsoverdracht, heeft zij op 24 december 1949 de terugreis aanvaard. De duur van haar verblijf in Indonesië ter beschikking van de H.V.K. was aanvankelijk bepaald op ongeveer 6 maanden.

Na de repatriëring van de commissie heeft mr. Van Rij voortgewerkt aan het rapport over de Zuid-Celebeszaak, dat in 1954 door mr. Stam en hem is uitgebracht. De drie commissieleden hebben gezamenlijk gewerkt aan een rapport over de zaak-Tjilatjap. Het is ten slotte alleen ondertekend door de heren Van Rij en Stam. De heer Groeninx van Zoelen gaf in een brief aan de H.V.K. blijk van zijn van dat der andere commissieleden afwijkend gevoelen. Anders dan zij was hij van oordeel, dat de commissie zich behoorde te onthouden van kritiek op het vonnis van de Krijgsraad die de verdachte officier in deze zaak had vrijgesproken. Over enkele andere zaken heeft de commissie stukken verzameld, maar geen rapport uitgebracht.

Het komt er derhalve op neer, dat de commissie onder “de gepleegde excessen” waarvan in haar opdracht sprake was, heeft verstaan reeds bekende, deels reeds berechte, zaken.

Indien de commissie in alle zaken waarvan zij dossiers heeft aangelegd, rapport had uitgebracht, had zij daarin wellicht nieuwe gezichtspunten onder de aandacht kunnen brengen. Ook al had zij een bredere opdracht gekregen, zoals eerderbedoelde Kamerleden voor ogen had gestaan, dan zou die toch, achteraf bezien, onder de heersende omstandigheden onuitvoerbaar zijn gebleken.

§ B Behandeling van militaire excessen in de Verenigde Naties

In de aanhef van dit hoofdstuk zijn twee vragen geformuleerd: hoever strekten rechte de bevoegdheden en welk gebruik is daarvan feitelijk gemaakt?

Deze vragen kunnen ook worden gesteld ten aanzien van de organen der Verenigde Naties en de door haar ingestelde commissies. In het als bijlage 13 bij deze nota overgelegde overzicht worden deze vragen behandeld, voorzover zij voor het onderzoek naar aan Nederlandse zijde gepleegde excessen van belang zijn. Te dezer plaatse kan met verwijzing naar de bijlage worden volstaan.

§ C Aandacht voor militaire excessen in de jaren 1946-1950

De artikelen in Nederlandse dagbladen en periodieken bevestigen de indruk die men aan het doorlezen van de relevante gedeelten uit de *Handelingen* van de Staten-Generaal ontleen kan, dat het onderwerp destijds ruimschoots in de publiciteit is geweest.

Voor de vorming van een oordeel over de vraag wat thans te doen staat, komt aan dit gezichtspunt betekenis toe. Mede daardoor scheen de toevoeging van het persoverzicht van de verstrekte documentatie gerechtvaardigd.

IV SLOTBESCHOUWING

In de vergadering van de Kamer van 25 maart 1969 heeft de ondergetekende in uitzicht gesteld, dat de Regering in deze nota aan de hand van de uitkomsten van het archievenonderzoek een oordeel zou geven. Nu alles, wat in korte tijd kon worden bijeengebracht en geordend, kan worden overzien, is de Regering er eens te meer van overtuigd, dat het een hachelijke zaak is om, achteraf, te oordelen. Stellig zijn er door Nederlandse militairen handelingen gepleegd, die als wandaden moeten worden gebrandmerkt. Dat te constateren is niet nieuw. Het bijeengebrachte materiaal laat er geen twijfel over bestaan, dat men zich reeds in de jaren 1946-1950 in Nederland en Indonesië ervan bewust was dat zich gevallen van wangedrag voordeden. Daartegen werd ook opgekomen.

Uiteraard is het feitenmateriaal waarover thans nog kan worden beschikt onvolledig, doch een voldoende indruk over de aard en omvang van de excessen kan er wel uit worden verkregen.

Het is zaak, nu het in de archieven aangetroffen feitenmateriaal beschikbaar is gekomen, te trachten zich enigermate rekenschap te geven van de omstandigheden waarin de thans opnieuw aan de orde gestelde feiten zich hebben voorgedaan.

De stroomversnelling waarin het dekolonisatieproces door de tweede wereldoorlog gekomen was, is hier te lande over het algemeen niet aanstonds onderkend en, voorzover het Indonesië betrof, aanvankelijk slechts onder voorbehoud aanvaard. Men was bereid, na herstel van het Nederlandse gezag, in een toestand van rust en orde in vrij overleg geheel of ten dele afstand te doen van de Nederlandse souvereiniteit in Indonesië, die naar Nederlands standpunt de vijandelijke bezetting feitelijk geschonden maar rechtens onaangetast gelaten had. In elk geval kon en wilde men zich niet neerleggen bij het denkbeeld dat Indonesië onafhankelijkheid zou verwerven als resultaat van een politiek, die men hier te lande als collaboratie met de Japanse vijand beschouwde en daarom veroordeelde. In het algemeen stond men op zeggenschap van Nederland bij het tot stand brengen van een nieuw bestel, waarbij de overweging zwaar woog dat de verandering gepaard zou moeten gaan met een ingrijpende wijziging van de Nederlandse Grondwet. De tegengestelde opvatting kon geen meerderheid vinden.

Hierbij kwam aanvankelijk de bezorgdheid over de talrijke geïnterneerden die na de capitulatie van Japan niet in vrijheid waren gesteld en wier lot de inzet dreigde te worden van afgedwongen veranderingen, indien Nederland het niet door krachtig en doortastend optreden zou verhinderen.

Op deze hier uit de aard der zaak slechts zeer globaal geschetste opvattingen berustte de gedachte – voor velen een beginsel – dat Nederland in Indonesië een taak te vervullen had, waaraan het zich niet kon onttrekken en die het zonder gebruik te maken van militaire middelen niet zou kunnen ten uitvoer brengen. Bij de vervulling van de pacificerende taak die men zich ten doel had gesteld, kwam het er op aan, dat men zich hield binnen de perken die ook en juist bij militair optreden in acht genomen dienden te worden, wilde men het vertrouwen behouden of herwinnen van de bevolking waarvan men de belangen wilde dienen.

Wil men komen tot beter inzicht in de veelszins beklemmende vragen die het verschijnsel van de door Nederlandse militairen gepleegde excessen oproept, dan zal men moeten trachten zich rekenschap te geven van de omstandigheden en de omgeving waarin zij zich geplaatsd zagen voor het volbrengen van een taak, die zij vrijwillig of als dienstplichtige veelal met goede wil hadden aanvaard. Het viel niet te vermijden, dat zich onder de ruim 200 000 man, die in de periode van vier jaren in actie zijn geweest, ook

personen bevonden, die op grond van welke omstandigheden dan ook hun houding niet juist konden bepalen. Generaliseren zou niet gerechtvaardigd zijn.

Bendewezen en banditisme, de verschijnselen die in december 1946 op Zuid-Celebes in een uitgestrekt, veelal slecht toegankelijk gebied een noodtoestand teweeg brachten, waartegen militaire en burgerlijke autoriteiten ter plaatse met de haar ten dienste staande middelen niet waren opgewassen, hebben ook op Java en Sumatra ernstige moeilijkheden berokkend aan leger, politie en justitie en haar wijze van optreden in belangrijke mate bepaald.

Men kan in de guerilla-oorlogvoering, zoals toegepast door de onder de vaan – doch lang niet altijd onder het gezag – van de Republiek Indonesia opererende groepen en benden, een van de voornaamste oorzaken zien, waardoor het optreden van militairen aan Nederlandse zijde nu en dan is ontwaard.

Ook al valt het uit de uitkomsten van het archievenonderzoek op zichzelf genomen niet rechtstreeks af te leiden, zo zijn er toch voldoende aanwijzingen om als gegeven aan te nemen, dat het normbesef van de troepen in Indonesië bovendien nog meer op de proef is gesteld, naarmate de mening veld won, dat de pacificerende taak die als inzet en rechtvaardiging van Nederlands optreden in Indonesië had gegolden, voor verwezenlijking niet vatbaar was.

De Regering betreurt dat er zich excessen hebben voorgedaan, maar zij handhaaft haar opvatting, dat de krijgsmacht als geheel zich in Indonesië correct heeft gedragen. De verzamelde gegevens bevestigen, dat van systematische wreedheid geen sprake is geweest. Een voorbehoud wordt gemaakt voor de Zuid-Celebesaffaire en – hoewel vrijwel geen archiefmateriaal ter zake is aangetroffen – ook voor hetgeen kan zijn geschied ter verzameling van inlichtingen omtrent de tegenstander.

De gegevens die in de departementale archieven aanwezig zijn, wijzen niet uit dat de excessen door de verantwoordelijke autoriteiten stilzwijgend zijn toegelaten of verheimelijkt. Wel kan men zich de vraag stellen of, naar het inzicht van thans, niet te veel waarde is toegekend aan verzachtende omstandigheden. Ook lijken rapportages veelal traag te zijn tot stand gekomen. Echter dient rekening te worden gehouden met moeilijke verbandingen, intensieve gevechts- of patrouille-activiteit, verplaatsingen van onderdelen en zware belasting van commandanten en militaire politie.

Tegenover de negatieve feiten staat naar algemeen bekend is een overdaad aan positief materiaal dat thans niet is verzameld, maar dat onder meer betrekking heeft op daden van zorgzaamheid en opofferingsgezindheid voor de Indonesische bevolking. Een historisch onderzoek zal – voorzover uit de onvolledige gegevens dat nog mogelijk is – een meer evenwichtig beeld van het gedrag van de Nederlandse troepen in Indonesië moeten geven. Dit geldt a fortiori voor de problematiek van de politieke verantwoordelijkheden.

Met deze nota en haar bijlagen is naar de mening van de Regering zoveel als thans mogelijk is, voldaan aan de gerechtvaardigde wens tot openheid in dezen. Voor een verantwoorde geschiedschrijving over de gehele Nederlands-Indonesische kwestie is nu eerst een omvangrijke bronnenpublicatie nodig. De leiding daarvan berust bij de Commissie voor Vaderlandse Geschiedenis, die meer in het bijzonder prof. dr. S.L. van der Wal met de realisering heeft belast. Een commissie van toezicht zal zijn werk begeleiden. In de rijksdienst zullen die voorzieningen worden getroffen die nodig zijn om prof. Van der Wal zoveel mogelijk behulpzaam te zijn en hem tijdrovend zoekwerk of opvragen van gegevens te besparen. In de brief van de voorzitter van de Commissie voor Vaderlandse Geschiedenis zijn de mogelijkheden verder aangegeven. Deze brief is als bijlage aan deze

nota toegevoegd (bijlage 15). De Regering is derhalve voornemens de werkzaamheden door een algemeen historisch onderzoek te laten vervolgen en completeren.

's-Gravenhage, 2 juni 1969.

De Minister-President,
Minister van Algemene Zaken,
DE JONG.

DE VERANTWOORDELIJKHEDEN EN DE GEZAGSVERHOUDINGEN

Rapport van mr. N. S. Blom

De gegevens welke tot basis kunnen dienen van een oordeel over de gezagsverhoudingen en de verantwoordelijkheden inzake het gedrag van militairen onder Nederlands bevel in de periode van 1945 tot 1950 in Indonesië dienen in de eerste plaats te worden gezocht in de staatsrechtelijke structuur van het Koninkrijk in die periode. Met name de verhouding tussen de centrale bewindvoering overzee en de regering van het Koninkrijk en anderzijds het oppergezag over het militaire apparaat ter plaatse dienen daarbij onder ogen te worden gezien. Aangezien de verhouding landvoogd-Koninkrijksregering ook in die revolutionaire periode in belangrijke mate valt af te leiden uit de vooroorlogse constitutionele structuur en praktijk wordt allereerst daaraan aandacht gewijd. Daarna volgt een overzicht van de oorlogsregelingen en de situatie in het eerste tijdvak na afloop van de oorlog tot de opheffing van het geallieerde opperbevel. In een derde paragraaf worden tenslotte de laatste jaren voor de soevereiniteitsoverdracht behandeld.

§ 1. De vooroorlogse structuur

Voor het verkrijgen van een inzicht in de verhouding tussen de Regering van het Koninkrijk en de landvoogd in Nederlands-Indië kan met vrucht worden geput uit het Verslag van de Commissie tot Bestudering van Staatsrechtelijke Hervormingen, in september 1940 ingesteld door de Gouverneur-Generaal, de zgn. commissie-Visman, die op 9 december 1941 haar verslag uitbracht. De commissie merkt op, dat het Indische staatsrecht vermoedelijk geen onderwerp kent, dat een zo vruchtbare stof voor dissertaties heeft opgeleverd als deze verhouding. Het verslag geeft dan een „zo kort mogelijk” overzicht, dat hieronder in hoofdzaak is overgenomen met weglating van de noten en van gedeelten welke verwijzen naar de wetenschappelijke literatuur. De citaten zijn ontleend aan de blzz. 269 e.v. van het verslag, waarvan in 1944 in New York een tweede druk is verschenen.

„De strekking van de grondwetsherziening-1922 was om wetgeving en bestuur zooveel mogelijk te leggen in handen van Indische organen. Dit beteekende dat ook voor den Gouverneur-Generaal een zelfstandige positie zou worden ingeruimd. Daartoe deed de Gouverneur-Generaal voor het eerst zijn intrede in de Grondwet als belast met het algemeen bestuur, voor zoover niet bepaalde bevoegdheden aan de Kroon zouden worden voorbehouden. De grondwets tekst was echter niet duidelijk: 's Landvoogds algemeen bestuur toch werd uitgeoefend „in naam des Konings”, hetgeen plaats overliet voor de vraag wat onder de aangehaalde woorden wordt verstaan. Bovendien had de Koning het opperbestuur; hierbij werd in het midden gelaten hoe opperbestuur en algemeen bestuur zich tot elkaar verhoudten. Van verantwoordelijkheid van den Landvoogd aan de Kroon of van koninklijke aanwijzingen gewaagde de Grondwet niet, dat zou eerst de Indische Staatsregeling doen gelijk wij straks zullen zien.

Bij de behandeling van het grondwetsartikel in de Tweede Kamer vreesde de heer Marchant dat „in naam des Konings” aldus zou worden verstaan, dat de Minister van Koloniën onbepaalde bevoegdheid zou behouden om den Gouverneur-Generaal van instructies te voorzien. Mr. Dresselhuys zou die interpretatie gaarne hebben toegejuicht, maar genoemd lid was eer voor het tegendeel beducht, nl. voor een al te groote mate van onafhankelijkheid. Volgens Hollandsch spraakgebruik zou men in de bewuste woorden lezen „volmacht”, zoodat de Gouverneur-Generaal zich als soeverein op het gebied van het algemeen bestuur zou gaan beschouwen en derhalve niet verantwoordelijk aan de Kroon. Het was tenslotte Mr. Van Rijkevorsel, die in de aangehaalde woorden niet anders zag dan een plechtigen term, een versiering zonder meer.

De Regeering, bij monde van Minister Ruijs de Beerenbrouck, verklaarde, dat bedoelde woorden de verantwoorde-

lijkheid van den Gouverneur-Generaal aan de Kroon aangeven ten aanzien van zijn algemeen bestuur. Algemeen bestuur moest men volgens den Minister zien in de gradatie opperbestuur, algemeen bestuur en lager bestuur; „algemeen” was toegevoegd om te voorkomen de opvatting, dat den Gouverneur-Generaal alle bestuur toekomt en er dus voor gewestelijke of plaatselijke bestuurscolleges geen plaats zou zijn. Verder licht wordt op de verhouding tusschen „opperbestuur” en „algemeen bestuur” geworpen door de bekende passage uit de memorie van antwoord op het voorloopig verslag der Eerste Kamer over de grondwetsherziening: „Ten aanzien van al hetgeen op bestuurssterrein niet bij Grondwet of wet aan Haar is voorbehouden, zal de Kroon voortaan slechts een controleerende macht uitoefenen. Het niet meer betwiste beginsel van staatsbeleid, dat het Opperbestuur zich zooveel mogelijk van inmenging in koloniale aangelegenheden heeft te onthouden, omdat het bestuur niet hier te lande, doch in de koloniën door den Landvoogd behoort te worden gevoerd, zal voorschrift van staatsrecht worden.”

„Het ontwerp dat leidde tot de Indische Staatsregeling van 1925 bracht allereerst een herhaling van den grondwets tekst dat de Landvoogd algemeen bestuur uitoefent „in naam des Konings”, en verklaarde verder dat de Gouverneur-Generaal wegens de uitoefening van zijn ambt verantwoordelijk is aan den Koning. Geen wonder dat de discussie over de verhouding Gouverneur-Generaal/Kroon weder opleefde. Was nu de Gouverneur-Generaal t.a.v. zijn algemeen bestuur onderworpen aan bevelen van de Kroon of niet, en bleef daarmede de Minister van Koloniën t.a.v. het gansche Indische beleid verantwoordelijk aan de Kamer of niet? Minister De Graaff verklaarde in zijn memorie van antwoord, dat het niet aanging, de voor den Gouverneur-Generaal in de Grondwet weggelegde meerdere zelfstandigheid bij de Indische Staatsregeling terug te nemen door den Landvoogd in bestuurszaken onderworpen te doen blijven aan de bevelen der Regeering. Hiermede evenwel was geenszins gezegd, aldus de Minister, dat bij de nieuwe orde van zaken bevelen van de Kroon aan den Landvoogd geheel uitgesloten zouden zijn. Immers een zoodanig bevel was denkbaar, wanneer de Gouverneur-Generaal geen gevolg mocht geven aan den aandrang van het Opperbestuur om een bestuursbeslissing, waartegen bij het Opperbestuur overwegend bezwaar bestaat, in te trekken. Er was dan echter geen sprake van incidenteele beperking van de door de Grondwet aan den Landvoogd verleende bestuursbevoegdheid, doch slechts van uitoefening van het recht van controle voortvloeiende uit het aan de Kroon bij artikel 60 eerste lid der Grondwet opgedragen opperbestuur. Zoo achtte derhalve de Minister de bevoegdheid om bevelen te geven besloten in 's Konings opperbestuur, al bracht dit mede dat daarvan slechts in bijzondere gevallen gebruik zou worden gemaakt.

De Kamer wenschte echter zekerheid, de strekking van het amendement-Feber c.s. om in artikel 1 tot uitdrukking te brengen dat de Gouverneur-Generaal zijn algemeen bestuur uitoefent „met inachtneming van 's Konings bevelen”, was dan ook om klaarheid te brengen in de verhouding tusschen Kroon en Gouverneur-Generaal en de daarmede de ministerieele verantwoordelijkheid voor het Indische beleid onverkort te handhaven. Tegemoetkomend aan het bezwaar van den Minister, dat aanvaarding van het amendement in die bewoordingen in Indië als een ontgoocheling zou worden opgevat na hetgeen de grondwetsherziening had gegeven, werd in bedoeld amendement het woord „bevelen” vervangen door „aanwijzingen”. Nog kon de Minister zich niet met dit amendement vereenigen, maar hij oordeelde het toch een stap tot den vrede, die het amendement voor de Regeering aannemelijk maakte.”

„Alvorens uit het vorengaande tot een conclusie te komen, dient nog te worden nagegaan, wat onder „s Konings aan-

wijzingen" wordt verstaan. Zijn deze gelijk aan ministerieele aanwijzingen? Mag verondersteld worden dat een Minister van Koloniën bij zijn contact met den Gouverneur-Generaal steeds handelt krachtens machtiging van den Koninklijken opperbestuurder? Ook hierover blijkt verschil van meening te bestaan.

Blijkens het in 1869 in de geheime instructie voor den Gouverneur-Generaal, dateerend uit het jaar 1855, opgenomen artikel 4 is de Landvoogd verplicht elk ministerieel bevel te beschouwen als te zijn uitgegaan van de Kroon. Deze instructie is evenwel na de Indische Staatsregeling van 1925 ingetrokken."

„Uit het vorenstaande blijkt heel duidelijk dat de grondwetsherziening-1922 en de Indische Staatsregeling-1925 niet geslaagd zijn om de vergeleken met vroeger zelfstandiger positie van den Gouverneur-Generaal-algemeen bestuurder ten opzichte van de Kroon in wettelijke termen klaar te teekenen."

„Zoo is de meest aannemelijke conclusie dat in 1925 naar het recht een onbeperkte verantwoordelijkheid van Landvoogd aan Koning is blijven bestaan, zoo goed als onbeperkt gelegenheid om koninklijke aanwijzingen te geven, toen uitdrukkelijk is gevestigd, een toestand derhalve niet verschillend van dien onder het Regeeringsreglement van 1854. Al past daarbij naar den geest van de grondwetsherziening 1922 een beleid dat aan den Landvoogd zooveel mogelijk zelfstandigheid laat, staatsrechtelijk is, de hervormingstoeleg van 1922 om een sfeer van zelfstandigheid voor Indië's algemeen bestuurder te creëren, mislukt. Ter verzachting kan daarbij echter de vraag worden opgeworpen of een scherpe grens tusschen 's Landsvoogds sfeer van zelfstandigheid en die, waarbinnen hij tot opvolging van aanwijzingen zou zijn te verplichten, wel is te trekken.

Voor wat echter betreft den vorm dezer aanwijzingen, is er aanleiding om te twifelen of de zaken sinds 1925 wel bij het oude zijn gebleven. Nu de woorden „met inachtneming van 's Konings aanwijzingen" in artikel 1 I.S. zijn opgenomen, en de instructie van den Gouverneur-Generaal en daarmede het eerdergenoemde artikel 4 van die instructie is ingetrokken, is er naar het oordeel van de Commissie aanleiding aan te nemen, dat deze aanwijzingen steeds van den constitutioneelen Koning behooren uit te gaan. Overeenkomstig de bedoeling van de Grondwet vindt 's Landsvoogds zelfstandigheid bij deze opvatting steun. Het ligt immers voor de hand om aan te nemen, dat in het verkeer tusschen Kroon en Minister beslissingen somtijds anders uitvallen dan de Minister ze op zichzelf zou hebben genomen.

Het schijnt ook doelmatig om aan de bindende aanwijzing een koninklijken vorm te geven, teneinde haar als uitzondering wel te onderscheiden van het overleg tusschen Minister en Gouverneur-Generaal, hetwelk zich, gelijk nader zal blijken, noodzakelijk op een breed terrein moet bewegen, en waarbij het aankomt op onderling overtuigen."

De Minister in de Staten-Generaal en de Landvoogd tegenover den Volksraad moeten met één oog zien: de Minister naar de verhouding tusschen Gouverneur-Generaal en Volksraad, en de Gouverneur-Generaal naar de positie van den Minister in de Staten-Generaal. Waarlijk de verhoudingen worden door deze regeling niet eenvoudig en klaar."

„Tegenover de Indische klachten over ministerieele bemoeiing, moet men de bezigheid van den Minister van Koloniën voortdurend zien tegen den achtergrond van de Nederlandsche parlementaire democratie, waarbij de Minister voor het geheele Indische bewind verantwoordelijk is aan het parlement, dat van deze verantwoordelijkheid geen holle phrase pleegt te maken. Voor Indië bracht dit het niet hoog genoeg te schatten voordeel mede van een bewind, dat al sinds 1848 openstond voor „openbaren" invloed. Men kan het een Minister van Koloniën daarbij niet kwalijk nemen, dat hij naar vrij breed overleg met den Gouverneur-Generaal streeft nopens de hoofd-

lijnen en de voorname zaken van het Indische beleid en dat hij een hoogst enkele keer naar het middel der aanwijzing grijpt; het is waarlijk geen sinecure om het Indische beleid in het Nederlandsch parlement te verdedigen. De Minister zou bij alle denkbare ridderlijkheid anders niet in staat zijn om in het parlement het beleid van den Gouverneur-Generaal geheel te dekken.

Wat het Nederlandsch parlement betreft, Indische klachten over onvoldoende belangstelling wisselen af met klachten over drukkende belangstelling. Het moet moeilijk geweest zijn voor den Nederlandschen parlementariër daartusschen een middenweg te vinden. Vooral, de ministerieele verantwoordelijkheid voor het Indische bewind zou zonder effectieve verantwoording een sinecure worden. Mag de verantwoordingsplicht geen voorwendsel worden om neus en hand te blijven steken in wat aan de Indische overheden is overgelaten, aldus Van Vollenhoven, de Staten-Generaal mogen met dezen plicht van den Minister evenmin de hand lichten, omdat anders staatsrechtelijk „alle verantwoording naar de maan is".

Sinds de intrede van den Volksraad zijn intusschen de verhoudingen rondom 's Landsvoogds verantwoordelijkheid aan de Kroon belangrijk gewijzigd. Thans toch behoeft de Landvoogd de medewerking van den Volksraad in zaken van wetgeving en begroting. De Volksraad heeft daarbij weliswaar niet het laatste woord, maar naar overeenstemming wordt toch voortdurend gestreefd. Bovendien heeft de Raad een vrijwel onbeperkt recht om inlichtingen aan den Gouverneur-Generaal te vragen, hetgeen zekere controle op het bestuur insluit. Het een met het ander voerde tot eene situatie, waarbij 's Landsvoogds antwoordplicht in den Volksraad zich ontwikkelt in de richting van een verantwoording die de Gouverneur-Generaal in den Volksraad doet afleggen. Al is deze verhouding nog ver verwijderd van eene verantwoordelijkheid aan den Volksraad met politieke sancties, toch voert deze antwoordplicht in het openbaar tot lof of tot afkeuring en blaam d.z. de eerste werkzame sancties toegepast op verantwoordelijke organen. Deze sancties leggen het in uitwerking ver af tegen de aanwijzingen en het aftreden, die de scherpste sancties zijn tegen verantwoordelijke organen, maar onderschatten moet men de uitwerking van openbaren lof tegenover openbare afkeuring en blaam toch niet."

Tot zover het verslag van de commissie-Visman, waaraan weinig behoeft te worden toegevoegd. De jaarlijks terugkerende gelegenheid tot verantwoording van het gevoerde beleid was het debat over het wetsontwerp tot „goedkeuring" van de Indische begroting, welke tevoren in Indië was „vastgesteld" (artt. 103 en 104 Indische Staatsregeling). Het zgn. mailrapport en de „Indische brieven" lichtten den Minister van Koloniën uitvoerig in over de bewindsvoering en er werd een regelmatige correspondentie gevoerd tussen Minister en Gouverneur-Generaal, in delicate aangelegenheden soms ook in particuliere brieven. Vele van die brieven zijn inmiddels gepubliceerd in de uitgaven van de Commissie voor bronnenpublicatie betreffende de geschiedenis van Nederlandsch-Indië 1900-1942 van het Historisch Genootschap in de bewerking van prof. dr. S. L. van der Wal, waarvan tot dusver 4 delen zijn verschenen. Terzake van de daarin behandelde onderwerpen zijn alle brieven opgenomen.

Ingevolge de artikelen 31 en 32 van de Indische Staatsregeling was de Gouverneur-Generaal opperbevelhebber van de in Nederlandsch-Indië aanwezige zee- en landmacht, wat de eerste betreft behoudens de administratieve betrekkingen tot het departement van Marine in Nederland.

Eenheden en personeel van de Koninklijke Marine (K.M.) werden ter beschikking gesteld van de Gouverneur-Generaal. Zij stonden onder bevel van de Commandant Zeemacht (C.Z.M.), die tevens het Indische departement van Marine beheerde. De landmacht bestond voor de oorlog uitsluitend uit het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (K.N.I.L.), waarbij ook de Militaire Luchtvaart was ingedeeld, en dat onder bevel stond van de Legercommandant (C.L.G.), tevens hoofd van het departement van Oorlog. Zo nu en dan werd personeel van de Koninklijke Landmacht (K.L.) op individuele basis in Indië geplaatst, het werd dan gedetacheerd bij het K.N.I.L. Er waren derhalve twee

naast elkander staande militaire bevelhebbers onder het opperbevel van de Gouverneur-Generaal. Een militaire bevelslijn tussen overzee en het moederland bestond niet.

Zaken op militair terrein maakten dus onderdeel uit van het algemeen bestuur en de verantwoording door de Landvoogd ook daarvan geschiedde aan den Minister van Koloniën en zijnerzijds aan de Staten-Generaal.

De Minister en de Gouverneur-Generaal pleegden derhalve, zoals gezegd, over tal van zaken uitvoerig schriftelijk overleg – mondeling overleg kwam vóór 1940 niet voor –, zij streefden ernaar meningsverschillen op te lossen, alvorens een beslissing werd genomen. Dit leidde er uiteraard herhaaldelijk toe, dat de een zich bij het oordeel van de ander neerlegde. Zou een onoverbrugbaar meningsverschil blijven bestaan, dan had dit kunnen leiden tot een ontslagaanvraag van of ontslagverlening aan de Gouverneur-Generaal. Geschiedde noch het een noch het ander – en in de praktijk is dit inderdaad nimmer het geval geweest – dan nam de Minister de beslissing voor zijn verantwoordelijkheid en diende hij een in de Staten-Generaal aangevochten bestuursdaad van de Gouverneur-Generaal te dekken. Hij was er voor verantwoordelijk en kon er zich niet van afmaken met de mededeling dat hij er zich ook niet mee kon verenigen. Slechts ten aanzien van wetgevende maatregelen overzee kende de Indische Staatsregeling een schorsings- en vernietigingsrecht op grond van strijd met de Grondwet, met de wet of het algemeen belang. Dit recht kwam toe resp. aan de Kroon en de wetgever (art. 99 I.S.).

Aan de bovenstaande staatkundige opbouw ontviel in mei 1940 de openbare verantwoording voor het bestuur over Nederlandsch Indië aan de Staten-Generaal. Nog bijna 2 jaren daarna heeft de Gouverneur-Generaal het bewind gevoerd in intensief contact met de Volksraad, met intermediair van regeringsgemachtigden, en kon hij dit beleid toelichten en verantwoorden tegenover de betrokken bewindsman in Londen.

De Japanse bezetting van vrijwel geheel Nederlandsch-Indië maakte ook daaraan een einde. De Indische Regering, het tegenwoordigend lichaam en het gehele Nederlandse bestuursapparaat hielden op te bestaan. Het intergeallieerde zgn. A.B.D.A.-commando, dat slechts korte tijd had bestaan en waar bij de Nederlandse strijdkrachten waren ingedeeld, was inmiddels ontbonden. Slechts enkele eenheden van de K.M. en het K.N.I.L. wisten aan overmeestering of vernietiging te ontkomen.

§ 2. Oorlogsregelingen

Ondanks de vijandelijke bezetting van vrijwel het gehele grondgebied van Nederlands-Indië diende een voorziening te worden getroffen om de hoogste gezaghebbende aan te wijzen bevoegd tot het uitoefenen van allerlei overheidsstaken, welke onder het algemeen bestuur vielen. Het bestuur over het gedeelte van Zuid-Nieuw-Guinea, dat zonder onderbreking onder Nederlands beheer is gebleven, diende onder hoger gezag te worden geplaatst. Er bevond zich Nederlands-Indisch militair en civiel overheidspersoneel buiten eigen territorium, evenals Indisch koopvaardijsschepen en vliegtuigen met hun bemanningen, voor Indië bestemde scheepsladingen strandden in geallieerde havens, geldmiddelen dienden onder beheer te worden gesteld.

Bij Koninklijk besluit van 6 mei 1942 (*Stb.* C 39, *Ind. Stb.* 1945, nr. 50) kwam ter zake een regeling tot stand. Het algemeen bestuur werd daarbij opgedragen aan de Minister van Koloniën, de wetgevende bevoegdheid aan de Kroon. Op tweemaal terrein werd de bestuursbevoegdheid opgedragen aan een ander dan de genoemde minister. In het ene geval – de bemoeienis met de Nederlands-Indische zeeschepen – is zulks in het onderhavige verband van geen belang. Wel echter verdient speciale aandacht de regeling welke werd getroffen met betrekking tot het opperbevel van de strijdkrachten, omdat deze regeling ook na afloop van de oorlog is blijven gelden, zij het in later gewijzigde tekst. Nadat reeds op 5 maart 1942, derhalve vlak voor zijn internering, de Gouverneur-Generaal was ontheven van het opperbevel, ten einde de drager van het hoogste burgerlijke gezag niet in de noodzaak te plaatsen van

een militaire capitulatie, is het opperbevel ingevolge artikel 3 van *Stb.* C 39 afgescheiden gebleven van het algemeen bestuur. De Kroon behield zich voor dit aan een andere gezaghebbende op te dragen dan de met het algemeen bestuur belaste minister. Of dit formeel ooit is geschied is dubieus, maar wel werd ingesteld de functie van Bevelhebber der Strijdkrachten in het Oosten (B.S.O.), die de operationele beschikking kreeg over alle zee- en landmacht in het Verre Oosten. De administratie van K.N.I.L.-militairen bleef ressorteren onder het ministerie van Koloniën, de B.S.O. ressorteerde onder de minister van Marine.

De eenheden van K.M. en K.N.I.L. waren, behoudens een administratieve staf en de opleidingen, gedurende de volgende oorlogsjaren ingedeeld bij de grote geallieerde verbanden. Voorzover zij hun basis hadden in Australië ressorteerden zij onder de South West Pacific Area (S.W.P.A.) onder generaal MacArthur, voorzover gestationeerd op Ceylon eerst onder de Britse Eastern Fleet, later het South East Asia Command (S.E.A.C.) onder admiraal Mountbatten (S.A.C.S.E.A.).

Tegen het einde van 1943 kwamen in Londen wettelijke regelingen tot stand, houdende voorlopige voorzieningen voor een geheel of gedeeltelijk herstel van een afzonderlijk georganiseerd algemeen bestuur voor Nederlandsch-Indië, zulks met het oog op een in uitzicht komende mogelijkheid van gehele of gedeeltelijke bevrijding van het territorium.

Twee Koninklijke Besluiten werden afgekondigd, het eerste bestemd om te gelden zolang het bewind nog niet op eigen grondgebied zou kunnen worden uitgeoefend (Overgangsbesluit Algemeen Bestuur Nederlandsch-Indië van 23 december 1943, *Stb.* D 65, *Ind. Stb.* 1944, nr. 1), het tweede bedoeld om in werking te treden na herstel van de Indische Centrale overheid in Nederlandsch-Indië, welk besluit o.a. voorzag in de samenstelling van een tijdelijke Volksraad (Overgangsbesluit Indische Staatsregeling van dezelfde datum, *Stb.* D 66, *Ind. Stb.* 1945, nr. 119). Het laatstgenoemde besluit is nimmer kunnen worden ingevoerd en behoeft dus geen behandeling.

Eerstgenoemd besluit echter is tot de soevereiniteitsoverdracht in 1949 van kracht geweest en verdient daarom in het verband van deze nota aandacht. Het trad in werking op 14 september 1944 (Koninklijk besluit van 14 september 1944, *Stb.* E 98) met gelijktijdige tijdelijke belasting van de Minister van Koloniën, dr. H. J. van Mook, met de functie van Luitenant-Gouverneur-Generaal. Deze vereniging van twee functies in één persoon heeft geduurd tot 1 maart 1945. Met ingang van die datum was dr. van Mook afgetreden als minister en werd hij benoemd tot Luitenant-Gouverneur-Generaal (Lt.-G.-G.) met standplaats Brisbane in Australië.

Het Overgangsbesluit droeg „voor zoolang het Algemeen Bestuur van Nederlandsch-Indië niet door den Gouverneur-Generaal kan worden uitgeoefend”, dit bestuur op aan de Lt.-G.-G. Het bepaalde dat deze alle bevoegdheden zou hebben en dat op hem alle plichten zouden rusten door de Grondwet en de Indische Staatsregeling aan de G.-G. toegekend en opgelegd. Het herhaalde in vrijwel identieke bewoordingen artikel 1 van de Indische Staatsregeling. Het gaf de Lt.-G.-G. wetgevende bevoegdheid in overeenstemming met de raad van departementshoofden en daarbij volmacht om bij de verzorging van inwendige aangelegenheden in geval van noodzaak af te wijken van de Indische Staatsregeling en andere wettelijke regelingen op Nederlands-Indië betrekking hebbende. Gehandhaafd werd echter de hogervermelde voorziening van 6 mei 1942 (C 39), waarbij het opperbevel over de strijdkrachten aan het algemeen bestuur was onttrokken. Bij Koninklijk besluit van 18 augustus 1945 werd de Lt.-G.-G. de bevoegdheid verleend de plaats van zijn ambtsoefening zelf te bepalen, met dien verstande dat de zetel van de Regering tot nader order in Brisbane gevestigd zou blijven. Terwijl aldus de basis werd gelegd voor de bevoegdheidsafbakening en verantwoordelijkheden in de nationale sfeer, werden tevens besprekingen gevoerd met elk van de geallieerde opperbevelhebbers en met hun regeringsinstanties over de verhoudingen, welke in de eerste periode na de bevrijding van Nederland territorium onder geallieerd opperbevel zouden gelden. De

ontworpen regelingen voorzagen in een beginfase van geallieerd militair oppergezag, waarbij voor de uitvoering van de civiele taken zoveel mogelijk zou worden gebruik gemaakt van en overgelaten aan Nederlandse gezaghebbers. De regeling voor het S.W.P.A.-gebied werd in 1944 en begin 1945 toegepast in de onder opperbevel van Generaal MacArthur bevrijde kleine gebieden in het oosten van de archipel en op Borneo. De regeling met de Britse regering kwam met een nimmer verklaarbaar geworden verdrag eerst op 24 augustus 1945 – weliswaar na de Japanse capitulatie, doch voordat de eerste Britse troepen op Java landden – tot stand. Zij is bekend gemaakt in *Ind. Stb.* 1946, nr. 111. Alleen de Nederlands-Britse overeenkomst en het oppergezag van de Britse opperbevelhebber (S.A.C.S.E.A.) zijn voor ons onderwerp van belang. Het spreekt vanzelf, dat de Nederlandse strijdkrachten die zich binnen zijn militair territorium bevonden rechtstreeks stonden onder de bevelen van de Britse bevelhebber aan wie zij waren toegevoegd.

Op 15 augustus 1945 capituleerde Japan en met ingang van dezelfde datum kreeg S.A.C.S.E.A. de opdracht om in zijn gehele operatiegebied, waartoe kwam te behoren o.a. geheel Nederlands-Indië, sleutelpunten te bezetten om de overgave van de Japanners af te dwingen en hen te ontwapenen alsmede om de geallieerde krijgsgevangenen en burgergeïnterneerden zo spoedig mogelijk te bevrijden en te verzorgen.

In een snel groeiende revolutionaire situatie werd op Java en Sumatra met de uitvoering van deze opdracht eerst eind september van dat jaar een aanvang gemaakt. Het is hier niet de plaats het verloop der dramatische gebeurtenissen te volgen. Een aantal voor het onderwerp van de nota relevante gegevens dienen wel te worden vermeld.

De Luitenant-Gouverneur-Generaal arriveerde begin oktober in Batavia. Noch het civiele oppergezag, noch het opperbevel over de Nederlandse strijdkrachten berustten in zijn handen. Bovendien beschikte hij aanvankelijk niet over een zelfstandige, snelle en veilige telegrafische communicatie met Nederland. De verbinding met de Regering was dus aanvankelijk gebrekkig, hetgeen tot vertraging en vermindering van berichten leidde. Eerst geleidelijk is dit beter geworden.

De Nederlandse landmacht in Nederlands-Indië bestond in de eerstvolgende maanden uitsluitend uit een beperkt aantal K.N.I.L.-eenheden, welke uit verschillende plaatsen in het Verre Oosten konden worden aangevoerd of ter plaatse geformeerd. Het gehele grondgebied bevond zich in staat van beleg, ingevolge een op 10 mei 1940 (*Ind. Stb.* nr. 134) door de Gouverneur-Generaal met toepassing van artikel 33 van de Indische Staatsregeling juncto het Koninklijk Besluit in *Ind. Stb.* 1939, nr. 582, afgekondigde maatregel. Daarbij was bepaald, dat de normale werkzaamheden van bestuur en andere takken van overheidsdiensten door de maatregel niet zouden worden verbroken, tenzij het militair gezag zulks nodig oordeelde en zelf regelend optrad. Met verstoring van de inwendige veiligheid had de maatregel destijds niet van doen, hoofddoel was het scheppen van een rechtsgrond voor de internering van Duitsers en inbeslagname van hun eigendommen.

Een nadere regeling van de Nederlandse militaire gezagsverhoudingen is van kracht geworden op 29 november 1945, op welk datum in werking trad het Koninklijk Besluit van de 19e die maand (*Stb.* F 287, *Ind. Stb.* 1945, nr. 151), houdende een nieuwe redactie van het hogervermelde artikel 3 van *Stb.* C 39. Gehandhaafd werd, dat de regeling een afwijking bevatte van de artikelen 31 en 32 I.S. (zie par. 1). Ook werd de functie van B.S.O. gehandhaafd „zolang dit door Ons noodzakelijk wordt geacht”. Echter werd thans bepaald dat de B.S.O. verantwoordelijk was aan de Lt.-G.-G. en de door deze gegeven aanwijzingen in acht diende te nemen, „een en ander behoudens zijn verantwoordelijkheid aan en ondergeschiktheid jegens de bondgenootschappelijke bevelvoering terzake van de daaraan ter beschikking gestelde strijdkrachten”. De B.S.O. werd derhalve gesteld onder het hoogste civiele Nederlandse gezag overzee, behoudens het geallieerde militaire oppergezag. Op 16 november 1945 gaf S.A.C.S.E.A. machtiging tot de oprichting van Nederlandse (-Indische) krijgsraden.

In het begin van 1946 werd de functie van B.S.O. opgeheven. Hersteld werd de vooroorlogse toestand, zodat de hoogste Nederlandse bevelhebbers weer waren de Legercommandant en de Commandant Zeemacht in nevenschikte positie. Uiteraard gold ook voor deze beiden de ondergeschiktheid aan S.A.C.S.E.A. Hun beider verantwoordelijkheid aan de Luitenant-Gouverneur-Generaal is niet opnieuw geregeld. Kennelijk is aangenomen dat, nu de voorziening die ten aanzien van het opperbevel over de strijdkrachten een beperking van de bevoegdheden van de Luitenant-Gouverneur-Generaal mogelijk had gemaakt was vervallen, van alle bevoegdheden van de Gouverneur-Generaal die door D 65 aan de Luitenant-Gouverneur-Generaal waren toegekend, het opperbevel over land- en zeemacht niet langer was uitgezonderd. Verschil van mening hieromtrent heeft zich dan ook niet voorgedaan.

In de loop van het jaar 1946 is het Nederlandse militaire apparaat belangrijk versterkt. Naast de Mariniersbrigade welke operationeel bij een landmachtdivisie werd ingedeeld, werden krachtens orders van S.A.C.S.E.A. successievelijk de Oorlogsvrijwilligersbataljons en de 7-decemberdivisie op Nederlands-Indisch territorium ingezet en was ook het K.N.I.L. verder opgebouwd. Een en ander hing samen met de aankondiging van Britse zijde dat de Britse (-Indische) troepen op korte termijn zouden worden teruggetrokken. Alle eenheden van de K.L. werden bij aankomst in Nederlands-Indië gesteld onder het bevel van de Legercommandant. Het defacto oppergezag en het militaire opperbevel van S.A.C.S.E.A. hebben voortgeduurd totdat op 15 juli 1946 het gezag over Oost-Indonesië, Borneo, Banka, Billiton en de Riouw-archipel aan Nederlands-Indische autoriteiten is overgedragen en op 30 november 1946 het South East Asia Command is opgeheven.

Daarmee waren de bevelsstructuur en de staatsrechtelijke verantwoordelijkheden van Grondwet en Indische Staatsregeling hersteld. Volledigheidshalve worde hierbij aangetekend, dat de Koninklijke Marine en de Koninklijke Landmacht, zoals voor de oorlog met eerstgenoemde reeds steeds het geval was geweest, administratief in betrekking stonden, ieder tot het eigen departement hier te lande.

Ten slotte past nog in deze paragraaf, dat de Lt.-G.-G. op 15 juli 1946 de staat van beleg heeft opgeheven in het grootste gedeelte van Borneo en Oost-Indonesië behalve t.a.v. Bali. Bij besluit van 11 december 1946 zijn echter enkele onderafdelingen van de residentie Zuid-Celebes weder tijdelijk in „staat van oorlog” verklaard op de overweging dat „de inwendige veiligheid in gevaar verkeert door gewelddadige verstoringen van de openbare rust en orde, die het karakter van binnenlandsche onlusten hebben aangenomen, ter bestrijding waarvan niet met de gewone machtsmiddelen zal kunnen worden volstaan” en „teneinde het bestuur en de militaire gezaghebbers de gelegenheid te geven tot uitoefening van de buitengewone bevoegdheden van het militair gezag”. Deze bevoegdheden zijn te vinden in *Ind. Stb.* 1939, nr. 582. Evenals zulks door de Gouverneur-Generaal op 10 mei 1940 was bepaald, hield ook het hier vermelde besluit t.a.v. Oost-Indonesië in, dat de normale werkzaamheden van bestuur en andere takken van overheidsdiensten door de maatregel niet zouden worden verbroken, tenzij het militair gezag zulks nodig oordeelde en zelf regelend optrad. De Lt.-G.-G. ontleende de bevoegdheid tot de maatregel aan een afspraak tussen de Commissie-Generaal (zie paragraaf 3) en vertegenwoordigers van de Grote Oost ter voorbereiding van de instelling van de Staat Oost-Indonesië. Daarin staat te lezen dat „de Nederlandsche Regeering de verantwoordelijkheid (draagt) voor de handhaving van de rechtsorde in deze gebieden”. In artikel 2 van de regeling tot vorming van die staat (op 24 januari 1947 aan de Tweede Kamer overgelegd, Ond. 388) werd het onderwerp „landsverdediging, met inbegrip van regeling en afkondiging van staat van oorlog en van beleg” met instemming van die staat aan de centrale overheid voorbehouden.

§ 3. De periode 1946–1949

In de troonrede, waarmede H.M. de Koningin op 23 juli 1946 de zitting van de kort tevoren voor het eerst na de oorlog weer

gekozen Staten-Generaal opende werd een ontwerp van wet tot instelling van een Commissie-Generaal aangekondigd „teneinde voor den overgangstijd in het bijzonder de uitoefening van de taak van het opperbestuur ten aanzien van Oost-Indië beter tot haar recht te doen komen”. Deze Commissie-Generaal werd ingesteld bij de wet van 2 september 1946 (*Stb. G 233*). Haar instructie (K.B. van 13 september 1946) werd op 24 september d.a.v. vertrouwelijk aan de Kamers toegezonden en is gepubliceerd als bijlage van de memorie van antwoord bij de XIIIde begrotingsafdeling (5 december 1946). Aangezien in artikel 1, lid 2, van de wet de Kroon zich het recht voorbehield bevoegdheden van het Opperbestuur van Nederlands-Indië tijdelijk ter uitoefening aan de Commissie-Generaal op te dragen, kwam bij de behandeling van het ontwerp uitvoerig aan de orde, of zodanige opdracht de ministeriële verantwoordelijkheid zou aantasten. De regering betoogde te dien aanzien, dat daarvan geen sprake was, integendeel de uitoefening van het opperbestuur zou door de instelling sneller en doelmatiger kunnen worden volvoerd. De positie van het opperbestuur was door de zeer bijzondere omstandigheden in Nederlands-Indië relatief zwak, „wijl de scheidelijnsen tussen de sferen van Opperbestuur en Algemeen Bestuur ginds onvermijdelijk zijn uitgevloeid en dat het voorstel er toe strekt de constitutionele verhoudingen geleidelijk en behoeftig te herstellen”. In de memorie van toelichting staat nog te lezen dat „de Commissie-Generaal dus niet op het terrein der Indische regering (mag) ingrijpen”.

Voor de uitvoerige beschouwingen over deze zijde van het nieuwe instituut mag verder worden verwezen naar de stukken (zitting 1946 II – 256).

De voornaamste taak van de Commissie-Generaal was mede te werken aan de voorbereiding van een nieuwe staatkundige ordening. Zij had het recht, wanneer zij bij de vervulling van haar opdracht rechtstreeks in aanraking kwam met onderwerpen van algemeen bestuur aan de Lt.-G.-G. adviezen te richten (artikel 7 van de wet) en ook om aan de Kroon voorstellen te doen omtrent de zaken welke „de goede uitoefening van haar werkzaamheden kunnen bevorderen” (artikel 12 instructie).

Hoezeer ook de Commissie-Generaal in nauw contact met de landvoogd – die bovendien deel uitmaakte van de commissie – en in voortdurende communicatie met de Regering zich heeft bezig gehouden met de gebeurtenissen in Indonesië en zij nauw betrokken is geweest bij de ontwikkelingen welke hebben geleid tot de militaire actie van juli 1947, wijziging in de gezagsverhoudingen en de verantwoordelijkheden op militair gebied heeft haar instelling en haar taakvervulling niet gebracht.

Evenmin deed zulks de aanwijzing begin maart 1948 van een lid van het kabinet en een Nederlands gezant als gedelegeerden van het opperbestuur in Nederlandsch-Indië om de Lt.-G.-G. bij te staan in zijn beleidvoering, noch de instelling van een voorlopige federale regering in diezelfde maand. Op een vraag uit de Tweede Kamer heeft de regering te dien aanzien nadrukkelijk verklaard (16 januari 1948) dat deze interimregering niets zou veranderen in de ondergeschiktheid van de Nederlandse troepen aan de Lt.-G.-G. als opperbevelhebber.

Na de periode waarin de Commissie-Generaal er zich bevond, hebben vele malen leden van het kabinet, waaronder de beide ministers-presidenten, een reis naar Indonesië gemaakt voor overleg met de landvoogd en om zich ter plaatse op de hoogte te stellen. Zij hebben daarbij herhaaldelijk ook gesprekken gevoerd met Indonesische leiders en bezoeken gebracht aan Nederlandse militairen. Uit deze ministeriële reizen bleek, hoezeer het Indonesische probleem kabinetszaak was geworden en daarmee de verantwoordelijkheid voor het beleid een collectieve verantwoordelijkheid en niet uitsluitend die van de Minister van Overzeese Gebiedsdelen (sinds 1945 de benaming van het vroegere ministerie van Koloniën).

Ook verscheidene leden van de Staten-Generaal zijn in Indonesië geweest. Nadat reeds in de maanden maart en april van 1946 een commissie uit de voorlopige Staten-Generaal er een onderzoek had ingesteld valt van later tijd te vermelden de aanwijzing van de zgn. negen-mannen, fractieleiders en parlementsleden die in hun fractie speciaal met de behandeling van

de Indonesische kwestie waren belast. Zij hebben enkele malen de gelegenheid gehad een reis naar Indonesië te maken om voeling te houden met de ontwikkelingen ter plaatse en zich een beeld te vormen van de gebeurtenissen.

In het jaar 1948 werd de constitutionele basis gelegd voor een staatkundige hervorming. Weliswaar kon het politieke en militaire conflict met de republiek nog steeds niet tot een oplossing worden gebracht, doch in elk geval kon geen enkele hervorming worden verwezenlijkt zonder voorafgaande grondwetsherziening. Deze is op 3 september 1948 tot stand gekomen, in tweede lezing na de algemene verkiezingen van dat jaar en de vorming van een nieuw kabinet. Zij opende de mogelijkheid tot het tot stand brengen van een nieuwe rechtsorde.

Op 29 oktober 1948 werd de kort te voren door de Staten-Generaal aangenomen Noodwet-Indonesië afgekondigd, waarin met gebruikmaking van een der nieuwe grondwetsartikelen aan de Kroon de bevoegdheid werd verleend voorlopige maatregelen te treffen betreffende de bewindvoering in Indonesië in overgangstijd zulks onder nadere bekrachtiging bij de wet (*Stb. I 461, Ind. Stb. 1948, nr. 271*).

Op dezelfde datum kwam reeds zulk een algemene maatregel van bestuur tot stand, waarin werd bepaald dat er in Indonesië zou zijn een Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon (H.V.K.), die belast werd met alle bevoegdheden en verplichtingen welke volgens het Overgangsbesluit Algemeen bestuur Nederlandsch-Indië (D 65) toekwamen aan of rustten op de Lt.-G.-G. Voorts werd de H.V.K. het treffen van voorbereidingen ten aanzien van het bewind in Indonesië in overgangstijd opgedragen op de grondslag van door de Kroon te treffen voorlopige maatregelen (*Stb. I 462*).

Ten aanzien van de verantwoordingsplicht van de hoogste gezagdrager in Indonesië ten opzichte van de regering hier te lande bracht de instelling van het nieuwe hoge ambt geen verandering en evenmin kwam er wijziging in de militaire bevelsverhoudingen overzee. Het opperbevel van de H.V.K. bleef derhalve evenals tevoren dat van de Lt.-G.-G. berusten op het Overgangsbesluit (D 65), waarover in par. 2 werd gesproken.

Bij de voorbereiding van een ontwerp voor de bewindvoering in overgangstijd werd evenals bij de instelling van de voorlopige federale regering in begin 1948 wederom in de overwegingen betrokken, dat gehoopt werd op een zodanig basis-ackoord met de Republiek, dat deze – in afwachting van de onderhandelingen over de stichting van de soevereine Verenigde Staten van Indonesië en de soevereiniteitsoverdracht aan die federatie – van de voorlopige federale organen deel zou kunnen en willen uitmaken, voorshands dus nog met erkenning van het Nederlandse oppergezag. Zover is het echter nimmer gekomen. Het „Besluit Bewind Indonesië in Overgangstijd” (*Stb. I 544, Ind. Stb. 1948, nr. 325*), kort aangeduid als B.I.O.-besluit, werd op de dag van de aanvang van de 2de militaire actie afgekondigd (18 december 1948). Met de inwerkingtreding van artikel 3 zouden tenslotte de herhaaldelijk genoemde Koninklijke Besluiten in *Staatsbladen C 39* en *D 65* hun geldingskracht verliezen, maar ook daarvan is niets gekomen. In artikel 4 werd de invoering van dat artikel tot een nader te bepalen tijdstip uitgesteld en die invoering is achterhaald door de latere ontwikkelingen, zodat tenslotte nog in een van de laatste Indische *Staatsbladen* onder Nederlandse Souvereiniteit tot stand gekomen, nr. 422 van 22 december 1949, wordt „gelet” op artikel 1, vierde lid, van *Stb. D 65*. In het wel in werking getreden artikel 7 van het B.I.O.-besluit werd de staatsrechtelijke verhouding van de H.V.K. tot het opperbestuur op letterlijk eensluidende wijze geformuleerd als tevoren in *Stb. I 462*.

Ook volgt uit artikel 28(6) 2de alinea, eveneens ingevoerd, dat het opperbevel van de Nederlandse (met inbegrip van Nederlands-Indonesische) strijdkrachten na 18 december 1948 ook krachtens het B.I.O.-besluit bij de H.V.K. heeft berust. In lid 4 van het artikel, waarin wordt gesproken van het „oppergezag” over alle in Indonesië aanwezige strijdkrachten, welke „zo nodig” alle onder een „opperbevelhebber” worden

gesteld, wordt bedoeld op de Indonesische zgn. federale strijdkrachten, welke nog niet waren opgericht.

Deze situatie heeft voortgeduurd tot de soevereiniteitsoverdracht op 27 december 1949.

Uit het vorenstaande kunnen enkele conclusies worden getrokken.

De eerste is deze dat, voorzover betreft een gedeelte van Indonesië vanaf 15 juli 1946, en in geheel Indonesië vanaf 30 november 1946 de Lt.-G.-G. en daarna de H.V.K. gedurende hun op elkander aansluitende ambtsperiodes het opperbevel hebben uitgeoefend over alle Nederlandse strijdkrachten, waaronder begrepen het K.N.I.L., en dat het militaire apparaat derhalve een taak vervulde, welke onderdeel was van het algemeen bestuur, waarmee de genoemde landvoogden waren belast.

De tweede conclusie is dat de verhouding van de Lt.-G.-G. en de H.V.K. tot de Regering van het Koninkrijk, behoudens enkele onbeduidende tekstafwijkingen zonder afwijkende betekenis, *staatsrechtelijk* dezelfde is geweest als die van de Gouverneur-Generaal ingevolge de Indische Staatsregeling, en dat uit dien hoofde geen wijziging kwam in de parlementair-democratische verantwoording en controle. Een slotconclusie

dient echter te zijn, dat in feite de Indonesische revolutie belangrijke wijzigingen bracht in de bewindvoering, de beleidsbepaling en de verantwoording daarvan. In Indonesië fungeerde geen centraal vertegenwoordigend lichaam, hier te lande riep het dekolonisatieprobleem diepgaande meningsverschillen op. Ingrijpende constitutionele beslissingen moesten worden genomen. Het Nederlandse volk was nauw bij het verloop der gebeurtenissen betrokken. Een en ander leidde er toe dat de Regering meer dan ooit tevoren het beleid moest verantwoorden in de Staten-Generaal en medewerking vroeg voor wettelijke maatregelen. Er werd hierboven reeds opgemerkt dat de Indonesische kwestie niet langer de zaak was van één Minister, die van Overzeese Gebiedsdelen, doch kabinetszaak was geworden. Ook werd reeds gewezen op het frequente mondelinge overleg tussen de ministers en de landvoogden, waaraan nog kan worden toegevoegd dat een intensief telegrafisch verkeer de plaats had ingenomen van de vroegere, trage briefwisseling. Dit alles heeft geleid tot een strakkere verbindinglijn tussen opperbestuur en algemeen bestuur en een mindere zelfstandigheid van de landvoogden.

29 april 1969.

DE ZUID-CELEBESAFFAIRE

a. Het militaire optreden op Zuid-Celebes in het tijdvak december 1946 – februari 1947

De dossiers betreffende deze zaak welke in departementale archieven zijn aangetroffen, zijn bijeen gebracht en voor de samenstelling van dit rapport geraadpleegd.

Onder de stukken bevinden zich:

1. Een rapport uitgebracht door een bij besluit van de luitenant-Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië van 9 april 1947, nr. 3, ingestelde commissie die tot taak had een onderzoek in te stellen naar de oorzaken, de omvang en de verschijningsvorm van de ongeregeldeheden die gedurende het tijdvak december 1946 tot februari 1947 hebben plaats gevonden, alsmede maatregelen en acties die hebben gevoerd tot het herstel van orde en rust in het betrokken gebied, gezien in verband met alle omstandigheden die daarop van invloed zijn geweest, aan een kritische beschouwing te onderwerpen;

2. Een rapport betreffende de Zuid-Celebeszaak, gedagtekend Amsterdam 1950–1954, Warnsveld 26 augustus 1954, uitgebracht door mr. C. van Rij en mr. W. H. J. Stam.

Van het onder 1. genoemde rapport (het rapport Enthoven), dat met de daarbij behorende bijlagen op 6 december 1948 is neergelegd ter Griffie van de Tweede Kamer ter vertrouwelijke kennisgeving door de leden, wordt het hoofdstuk dat een beschouwing en de conclusies bevat, met weglating van persoonsnamen in afschrift bij dit rapport gevoegd (bijlage 2b). Hetzelfde geschiedt met de conclusies van het onder 2. genoemde rapport (bijlage 2c). De feiten waarop in de conclusie van de rapporten-Enthoven en Van Rij-Stam wordt gedoeld, alsmede een overzicht van het relevante archiefmateriaal zijn te vinden in bijlage 2d.

Een korte beschrijving van de in december 1946 op Zuid-Celebes heersende noodgeest is te vinden in het nader antwoord van de minister van Overzeese Gebiedsdelen a.i. Götzen op vragen die de heer Logemann als lid van de Tweede Kamer had gesteld in verband met ongeregeldeheden, welke door Nederlandse militairen op Zuid-Celebes zouden zijn bedreven (ingezonden 6 december 1948, aanhangsel tot het Verslag van de Handelingen van de Tweede Kamer 1948/1949, nr. 51). De minister vatte de zeer uitvoerige in het rapport-Enthoven voorkomende gegevens als volgt samen:

„Uit dit rapport moge blijken – zoals door de commissie in haar conclusies is geresumeerd – dat het begin der verzetsacties in Zuid-Celebes te vinden is in de gedurende de Japanse bezetting ontstane anti-Nederlandse beweging. Na de capitulatie van Japan ontstond een gezagsvacuum, dat bij uitstek geschikt was voor verdere ontwikkeling van de verzetsbeweging, welke diensgevolge al spoedig een bedenkelijke omvang aannam.

Voorts werd van Java uit voortdurende propaganda gemaakt om tot terreur aan te zetten. Geregeld werden volledig bewapende, in Java opgeleide militairen, deels uit Celebes afkomstige misdadigers, die tot lange vrijheidsstraffen waren veroordeeld en in Java hun gevangenisstraf ondergingen, naar Celebes gezonden voor hulp aan de verzetsorganisaties, „hoe misdadig deze ook waren”.

De verzetsbeweging vertoonde voorts vele locale aspecten als gevolg van onderlinge familieveten, waardoor veelal de politieke houding van de daarbij betrokkenen en hun volgelingen werd bepaald. Overal zag men dan ook politieke verenigingen en strijdorganisaties samengaan met rampokbenden, waarbij de kracht werd gezocht in intimidatie der bevolking door terreurdaden zoals georganiseerde bendeacties, aanvallen op gezagscentra, brandstichtingen, moorden, ontvoeringen, bemoeilijking van de taak der gezagsorganen, verspreiding van misleidende pamfletten, leugenachtige propaganda, vernieling van wegen, bruggen, telefoonlijnen en bestuurskantoren, bedreiging van gouvernementsambtenaren, zelfbestuurders en adathoofden en

evacuatie van de bevolking, waarmede een ontwrichting van het maatschappelijk leven beoogd en ook bereikt werd.

De macht van de terroristen onder de bevolking werd al spoedig zo groot, dat de kwade elementen, die zich te midden der geterroriseerde bevolking schuilhielden, hun gezagsondermijnende actie zonder vrees voor aangifte ongehinderd konden uitvoeren. Ten gevolge van deze volkomen intimidatie van de bevolking werd alle overheidsbemoeienis praktisch lamgelegd.”

Het oordeel van de commissie over de toenmalige nood-situatie is neergelegd in haar als bijlage 2b overgelegde beschouwing.

Midden november 1946 begaven de troepencommandant Grote Oost en Borneo en de resident van Zuid-Celebes zich naar Batavia om de ernst van de toestand op Zuid-Celebes onder de aandacht te brengen van de autoriteiten te Batavia en te vragen om middelen teneinde aan de steeds toenemende terreur het hoofd te bieden.

Op of omstreeks 16 november 1946 hebben zij ten paleize van de Luitenant-Gouverneur-Generaal een bespreking gehad, die werd bijgewoond door de luitenant-Gouverneur-Generaal, de leden van de Commissie-Generaal, de waarnemend Directeur Binnenlands Bestuur en de Legercommandant.

Men besloot voor Zuid-Celebes de staat van oorlog af te kondigen. Dit is geschied bij besluit van de luitenant-Gouverneur-Generaal van 11 december 1946 wegens de opgetreden „gewelddadige verstoringen van de openbare rust en orde, die het karakter van binnenlandse onlusten hebben aangenomen, ter bestrijding waarvan niet met de gewone machtsmiddelen zal kunnen worden volstaan”.

De beoordeling van de toestand op Zuid-Celebes leidde voorts tot het besluit een bataljon infanterie naar dit gebied te dirigeren benevens het detachement speciale troepen onder commando van de eerste luitenant R. P. P. Westerling. De directeur-generaal van de centrale opleidingen stelde daartoe het detachement met zijn commandant ter beschikking van de troepencommandant Grote Oost en Borneo. Deze laatste heeft Westerling die bij zijn aankomst te Makassar zijn bevordering tot kapitein vernam, opdracht gegeven de omgeving van Makassar te zuiveren en de terreur te breken. Het was Westerling echter reeds voor zijn vertrek uit Batavia bekend, dat hem een opdracht van deze strekking zou worden gegeven, want hij had reeds vandaar twee kleine groepen van het detachement naar Celebes vooruit gezonden om in inheemse kleding en zonder contact met militaire of civiele autoriteiten ter plaatse inlichtingen in te winnen ter voorbereiding van zijn actie.

De opdracht die Westerling na zijn aankomst te Makassar werd verstrekt, hield in de gebieden waar een hevige terreur woedde te zuiveren door degenen die zich aan ernstige terreurdaden hadden schuldig gemaakt, te elimineren. De drastische middelen die het detachement bij de uitvoering van deze opdracht heeft toegepast, vielen buiten het kader van een normale militaire actie.

De wijze waarop Westerling te werk ging, is herhaaldelijk ook door hemzelf beschreven. Volgens het rapport-Enthoven geschiedde het als volgt:

„De uitvoering van zulke acties had op de volgende wijze plaats: 's nachts werd door de speciale troepen, soms met behulp van het K.N.I.L., het te zuiveren kamponggebied omsingeld en afgezet. Vervolgens werden de bewoners van dit gebied bevolen hun huizen te verlaten en zich op een bepaalde plaats te verzamelen. Als verzamelaarsplaats werd veelal gekozen een open terrein in de nabijheid van een kampong of kampongcomplex. Na aankomst op dit terrein werden de mannen gescheiden van vrouwen en kinderen en allen moesten vervolgens op de grond gaan zitten. Daarna werd met de eigenlijke zuivering een aanvang gemaakt; nu moest worden vastgesteld wie zich aan moord of rampok hadden schuldig gemaakt

of leiders van terreurbenden waren geweest. De militairen hadden, voordat in een bepaald gebied zulk een actie werd uitgevoerd, over dit gebied inlichtingen ingewonnen en beschikten gewoonlijk over lijsten van misdadige elementen. Ter plaatse werden ook inlichtingen gevraagd aan de kamponghoofden of andere personen, die geacht werden van de plaatselijke situatie op de hoogte te zijn en werd ook gebruik gemaakt van spionnen, die soms door het geven van bepaalde afgesproken tekens aan de militaire leiders duidelijk maakten of een bepaald persoon degene was, die gezocht werd. Personen, die op deze wijze als schuldigen waren geïdentificeerd, werden vervolgens ter plaatse geëxecuteerd.

Na de eigenlijke zuiveringsactie werd door officieren, Indonesische hoofden of anderen, de bevolking toesproken om duidelijk te maken, dat het ging om het elimineren van de slechte elementen en voor de bevolking recht en veiligheid te herstellen. Kapitein Westerling liet de bevolking ook bidden en beloven zich niet met rampokkerij in te laten. Voorts werden na afloop van de acties nieuwe kamponghoofden, peronda's met wacht-diensten belast en politie-kampong aangesteld.

De bevolking, die, voordat de zuiveringsacties werden uitgevoerd, volkomen onbekend was met de maatregelen welke ter bestrijding van de terreur zouden worden genomen en dus onverwachts getuige was van een ter plaatse elimineren van schuldig geachte personen, volgde begrijpelijkerwijze aanvankelijk in angstige spanning, wat zich voor haar ogen afspeelde. Geleidelijk echter werd het haar duidelijk dat de acties gericht waren tegen hen, die haar kwaad berokkenden en niet tegen de bevolking als geheel. De mensen begonnen, na enige acties, zelf een actiever aandeel te nemen bij de bestrijding van de terreur door het verstrekken van inlichtingen en het hulp verlenen bij arrestaties. Herhaaldelijk werd door de bevolking aan de militairen om hulp gevraagd tegen terroristen.

Ook zijn verschillende acties in het terrein uitgevoerd met grote groepen uit de bevolking, die hielpen bij het afzoeken van gebieden waar terroristen en rampokkers zich ophielden. Door de peronda's en politie-kampong zijn ook vele kwade elementen geëlimineerd. In het tijdvak van juli 1946 tot juli 1947 zijn volgens opgaven van de volkshoofden in totaal 3114 personen door militairen, politie en bevolking geëlimineerd."

Westerling als commandant van het detachement speciale troepen is de eerste geweest, die zuiveringsacties op Zuid-Celebes heeft ondernomen. Later is zijn werkwijze in het gebied min of meer overgenomen door anderen, aan wie een overeenkomstige vrijheid van handelen toegekend of althans stilzwijgend overgelaten is. Uit de feitelijke gegevens valt af te leiden dat zij met meer willekeur zijn te werk gegaan en zich minder dan Westerling hebben bekommerd om de - werkelijke of vermeende - instemming van de bevolking. Een en ander heeft ertoe geleid dat door hun optreden meer onschuldige slachtoffers zijn gevallen. Reacties van de zijde van de bevolking zijn niet uitgebleven.

Een verschil in beoordeling tussen Westerlings optreden en dat van andere officieren die op Zuid-Celebes acties hebben uitgevoerd, komt tot uiting zowel in de conclusies van de commissie-Enthoven als in die van de commissie-Van Rij/Stam.

Zij hebben aangenomen, dat Westerling vrij uitging en dat alleen andere officieren bij de acties op Zuid-Celebes excessen hebben gepleegd, waarvoor zij strafrechtelijk dienden te worden vervolg'd. Dit verschil in beoordeling is slechts te verklaren, indien het in verband wordt gebracht met het standpunt van de burgerlijke en militaire autoriteiten die voor de aanvankelijk alleen aan Westerling, later echter ook aan andere officieren verstrekte opdrachten verantwoordelijk waren. Die opdrachten hielden een verstrekkende, doch niet duidelijk omlinnde, volmacht in. Westerling zou met de nodige zelfbeheersing zijn opgetreden en zich in het algemeen binnen redelijke perken hebben gehouden, andere officieren zouden deze hebben

overschreden en daarvoor, indien het in rechte kwam vast te staan, strafbaar zijn.

De zogenaamde blanco volmachten - die wel inhielden dat zij het breken van de terreur ten doel hadden, maar in het midden lieten welke middelen toelaatbaar werden geacht om dit doel te verwezenlijken - achtte men gerechtvaardigd door de noodtoestand, waartegen normale, wettelijke, middelen niet toereikend bleken te zijn.

De Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof verklaarde in januari 1947, dat er naar zijn oordeel sprake was van door „noodrecht gerechtvaardigde militaire acties". Anderen hebben nog minder duidelijk getracht een rechtsgrond aan te geven voor het optreden, waartoe zij opdracht of toestemming gaven, maar zij zochten in dezelfde richting. Zo blijkt uit een brief- en telegramwisseling tussen de luitenant-Gouverneur-Generaal en de resident van Zuid-Celebes uit de tweede helft van december 1946, dat beiden het drastisch militair optreden, waarbij onvermijdelijk ook een aantal onschuldigen als slachtoffers zouden vallen, noodzakelijk achtten en alleen wensten dat gewaakt zou worden tegen excessen. Waar bij deze opvatting de grens lag tussen door de nood gerechtvaardigde militair optreden en excessen is niet aangegeven.

In een vergadering van de resident met Indonesische en Nederlandse ambtenaren op 24 december 1946 werd van Indonesische zijde enerzijds waardering getoond voor het militair optreden, dat in een gedeelte van het gebied rust en orde had hersteld, maar anderzijds gewaarschuwd tegen onregelmatigheden, zoals het doden of het afbranden van woningen van onschuldigen.

Een brief van de auditeur-militair, tevens officier van justitie, te Makassar van 20 december 1946 aan de Procureur-Generaal, waarin over het algemeen het militair optreden gunstig werd beoordeeld, zij het dat het nodeloos bloedvergieten werd betreurd, zond de Procureur-Generaal in afschrift aan de luitenant-Gouverneur-Generaal, die daarop aantekende dat deze brief naar zijn mening niet bepaald getuigde van een rustig oordeel.

Enige weken later, op 9 januari 1947, zond de Legercommandant eveneens afschrift van een brief aan de luitenant-Gouverneur-Generaal. Deze brief was afkomstig van de directeur centrale opleidingen, die op 29 en 30 december 1946 te Makassar had verbleven. Hij deelde mede, dat de speciale troepen in Zuid-Celebes uitnemend werk verricht hadden en nog verrichtten. Van verschillende zijden was de hoop uitgesproken, dat zij niet te spoedig zouden worden weggehaald. Uit verschillende gesprekken was aan de schrijver van de brief gebleken, dat de speciale troepen en de met hen ingeleide acties juist op tijd waren gekomen, daar de toestand in het gebied zich tot het uiterste had toegespijst.

Uit een en ander blijkt, dat het optreden van het detachement speciale troepen onder commando van kapitein Westerling in het algemeen beantwoordde aan datgene, wat de hoogste burgerlijke en militaire leiding met de uitzending van het detachement naar Zuid-Celebes had beoogd. Al mocht deze of gene enig voorbehoud maken bij de beoordeling van de wijze waarop het detachement en zijn commandant hun taak hadden uitgevoerd, het denkbeeld van een strafrechtelijke vervolging tegen Westerling is bij zijn superieuren niet opgekomen. De commissie-Enthoven was blijkens de conclusies van haar rapport dezelfde mening toegedaan. De commissie-Van Rij/Stam heeft het optreden van Westerling beoordeeld in verband met de hem verstrekte opdracht. Daartegen heeft de commissie ernstige bedenkingen uitgesproken, maar daarvoor droeg haars inziens niet Westerling de verantwoordelijkheid.

De Procureur-Generaal beschouwde - blijkens een door hem aan de auditeur-militair te Makassar op 6 januari 1947 gezonden telegram - het optreden op Zuid-Celebes als een op noodrecht geproncedeerde militaire actie. Uitgaande van dit standpunt, trad hij niet in een voorstel van een van zijn medewerkers, die op 30 december een bezoek aan Makassar had gebracht om op de grondslag van artikel 33 van de regeling van de Staat van Oorlog en Beleg ter legalisering van het „standrecht" dat bij de militaire acties zou worden toegepast,

bijzondere temporaire krijgswaarden in het leven te roepen. Wel drong hij er bij de auditeur-militair te Makassar op aan hem tijdig in te lichten als het militair optreden verviel in nodeloos excess of indien de omstandigheden verzachting zouden toelaten.

Bij de auditeur-militair vond het denkbeeld van de bijzondere temporaire krijgswaarden evenmin instemming, maar op andere gronden. Het was namelijk, naar hij opmerkte, reeds wegens gebrek aan personeel onmogelijk om bijzondere temporaire krijgswaarden in te stellen in elk gebied waar militaire eenheden zuiveringsacties uitvoerden. Hij voegde eraan toe, dat ook indien het optreden een uitsluitend militair karakter zou behouden in overeenstemming met de zienswijze van de Procureur-Generaal, Westerling de zuivering van geheel Zuid-Celebes niet alléén zou kunnen volbrengen. Naar zijn mening was het noodzakelijk en niet meer dan billijk ook aan officieren van het KNIL, indien hun werd toegestaan bij hun acties ter bestrijding van de terreur de methode van kapitein Westerling na te volgen, een zekere straffeloosheid te waarborgen.

Tegen het verlenen van nieuwe blanco volmachten had de Procureur-Generaal ernstig bezwaar. Hij wendde zich dan ook op 27 januari 1947 schriftelijk tot de Legercommandant om daartegen met klem te waarschuwen. Afgezien van de vraag of het optreden van Westerling, nu de toestand reeds enigszins was opgeklard, in het vervolg weder binnen het kader van de normale militaire actie zou kunnen worden gehouden, achtte de Procureur-Generaal het stellig niet aanvaardbaar, dat de wijze van terreurbestrijding die de groep van Westerling had toegepast, zou worden uitgebreid door het inzetten van andere groepen die volgens soortgelijke methoden zouden te werk gaan.

De zaken namen echter hun beloop in overeenstemming met het standpunt, dat het optreden op Zuid-Celebes een door de noodtoestand geboden militaire actie was.

Het besluit om de aanvankelijk alleen aan Westerling verleende verstrekkende bevoegdheid nu ook aan andere officieren toe te kennen, is na bekomen machtiging van het legerhoofdkwartier, die bij telegram van 31 januari 1947 is verleend, door de territoriaal troepencommandant Grote Oost en Borneo in overleg met de troepencommandant Zuid-Celebes in de eerste dagen van februari 1947 genomen. De laatstgenoemde commandant droeg, ter voldoening aan een hem daartoe verstrekte opdracht, acht officieren voor die door bedachtzaamheid en dergelijke eigenschappen geschikt zouden zijn voor het toekennen van de bevoegdheid om in samenwerking met een vertrouwd adathoofd dan wel districtshoofd het standrecht toe te passen.

Vier of vijf van de voorgedragen acht officieren hebben inderdaad het bevel gevoerd bij de acties die onder meer in de onderafdelingen Pare Pare en Mandar zijn ondernomen. Bedachtzaamheid heeft daarbij veelal ontbroken; er hebben zich ernstige excessen voorgedaan. Onder meer tijdens de vuurpaniek te Galoeng Galoeng zijn talrijke onschuldige slachtoffers gevallen.

De eerste maatregel die naar aanleiding van het uit de hand lopen van de acties is genomen, is uitgegaan van de territoriaal troepencommandant Grote Oost en Borneo. Deze heeft op 14 februari 1947 aan de kapitein Z de zogenaamde noodrechtsbevoegdheid ontnomen, omdat hij bij het vernemen van de geruchten die over het optreden van deze officier in omloop waren, hem ook zonder nader onderzoek niet meer wilde blootstellen aan de verantwoordelijkheid welke deze bevoegdheid medebracht.

De Legercommandant heeft op zijn beurt bij telegram van 21 februari 1947 aan de territoriaal bevelhebber Grote Oost en Borneo met intrekking van een telegram van 31 januari 1947 elk optreden vallende buiten de normale procedure ingetrokken onder toevoeging, dat eigenrechtelijk optreden onder geen voorwaarde meer geoorloofd zou zijn en dat het detachement speciale troepen werd teruggeroepen.

In een brief van 22 februari is de inhoud van dit telegram bevestigd. De territoriaal bevelhebber heeft onverwijld uit-

voering gegeven aan de hem verstrekte opdrachten en onderbevelhebbers ingelicht.

Toen de geruchten over het verloop van de acties tot Batavia waren doorgedrongen, gelastte de Procureur-Generaal de auditeur-militair te Makassar een onderzoek in te stellen. De auditeur heeft een aantal getuigen gehoord en van deze verhalen zijn processen-verbaal opgemaakt.

De luitenant-Gouverneur-Generaal vond, gevolg gevend aan een voorstel van de Legercommandant, redenen voor een onderzoek van breder opzet en ging bij zijn in de aanhef reeds vermelde besluit van 9 april 1947, nr. 3, over tot het instellen van een commissie, waarvan mr. K. L. J. Enthoven, buitengewoon adviseur in algemene dienst bij het kabinet van de luitenant-Gouverneur-Generaal, als voorzitter werd belast met het algemeen toezicht over de te verrichten werkzaamheden. Het onderzoek ter plaatse heeft onder leiding gestaan van mr. J. Barendregt.

Het rapport van de commissie is op 13 april 1948 door de luitenant-Gouverneur-Generaal ontvangen. De Legercommandant bracht een op 7 juni 1948 gedateerd advies uit aan de luitenant-Gouverneur-Generaal naar aanleiding van het rapport. Hij constateerde, dat de kapitein Westerling zowel qua instelling als begrip voor de taak waarvoor hij werd gesteld, over uitzonderlijke kwaliteiten beschikte, doch achtte het begrijpelijk dat, toen anderen meenden eveneens naar zijn voorbeeld te kunnen handelen, ongelukken niet konden uitblijven.

Hij oordeelde het noodzakelijk een nader onderzoek te doen instellen naar de bevelsverhoudingen in Zuid-Celebes gedurende de acties, omdat deze kwestie naar zijn oordeel mede aanleiding geweest was tot de rampzalige gebeurtenissen in het Mandarse, waarbij hij in het bijzonder dacht aan de vuurpaniek te Galoeng-Galoeng. Hij wenste onderzocht te zien de gezagsverhoudingen en het algemeen beleid bij de actie en voorts het optreden van de majoor X, de kapitein Z en de onderluitenant Y, waarbij ongetwijfeld een gerechtelijke vervolging tegen een of meer schuldigen niet achterwege zou blijven.

Hetzelfde gold voor het optreden van de kapitein Z te Pare Pare, welke zaak naar de mening van de Legercommandant eveneens voor vervolging in aanmerking kwam. Hij achtte het echter psychologisch onjuist en zakelijk niet verantwoord diep in de details van deze gehele operatie te gaan wroeten om te trachten nog enkele schuldigen te vinden, die wellicht eveneens over de schreef waren gegaan. Hij verzocht daarom de luitenant-Gouverneur-Generaal hem wel te willen doen weten of deze met de inhoud van dit schrijven zou kunnen instemmen, waarna hij het bepaaldelijk gewenst achtte commandanten en troepen te kunnen mededelen dat – behoudens de genoemde gevallen van rechtsvervolging – de Zuid-Celebeszaak als afgehandeld kon worden beschouwd.

Op 2 augustus 1948 heeft de Procureur-Generaal het advies van de Legercommandant doorgezonden aan de luitenant-Gouverneur-Generaal en daaraan zijn beschouwingen toegevoegd. Hij wees daarbij op de excessen die zonder twijfel hadden plaats gehad door gebrek aan leiding, tekort aan zelfbeheersing, manco aan verantwoordelijkheidsbesef en ongeremd uitleven van verkeerde eigenschappen. Hij voegde een geval toe aan die welke in de brief van de Legercommandant waren genoemd. Voorts wilde hij aandacht besteed zien aan de verantwoordelijkheid van de hoogste militaire bevelhebbers in Zuid-Celebes, voorzover door gebrek aan controle en keuze van niet-geschikte commandanten een laakbaar beleid was gevoerd. Hij adviseerde tot een nader onderzoek in strafrechtelijke zin tegen de drie door de Legercommandant genoemde personen.

Het vooronderzoek tegen deze drie officieren is geopend nadat de Indische regering in augustus 1948 had besloten overeenkomstig het advies van de Legercommandant en dat van de Procureur-Generaal. Ten behoeve van het gerechtelijk vooronderzoek zou het Indisch Hoog Militair Gerechtshof worden versterkt met een raadsheer-commissaris. Als zodanig werd aangewezen de luitenant-kolonel der infanterie van het KNIL G. L. Paardeckooper. Deze verbleef echter met verlof in

Nederland en eerst na zijn terugkeer, in maart 1949, is hem het vooronderzoek opgedragen.

Vóór de soevereiniteitsoverdracht op 27 december 1949 was het vooronderzoek afgesloten. De stukken waren gesteld in handen van de fungerend advocaat-fiscaal bij het Indisch Hoog Militair Gerechtshof. Reeds aanhangige zaken moesten na de soevereiniteitsoverdracht aan de nieuw ingestelde Indonesische Kamer van het Nederlands Hoog Militair Gerechtshof worden overgedragen. Met de stukken in de Zuid-Celebeszaken is dit evenwel niet geschied. Zij zijn gesteld in handen van de nieuwe Indonesische Procureur-Generaal. De president van het Nederlands Hoog Militair Gerechtshof deed vruchteloos stappen om hem de stukken te doen afstaan. Een beschikking waarbij de zaak ter afdoening naar een kriegsraad werd verwezen is onder deze omstandigheden uitgebleven. De drie verdachten bevonden zich ten tijde van de soevereiniteitsoverdracht in Nederland.

Aldus is de behandeling van de zaak van Nederlandse zijde in Indonesië gestaakt.

In de Tweede Kamer is het militair optreden op Zuid-Celebes aan de orde gesteld door een vijftal vragen die de heer Logemann op 8 juli 1947 heeft ingediend. In het overzicht dat als bijlage XII aan deze nota is toegevoegd komt een opgave voor van de plaatsen in de *Handelingen*, die op de zaak betrekking hebben. Daarnaast moge hier in het algemeen worden verwezen. Er zijn evenwel twee punten die in het verband van dit rapport van bijzonder belang zijn.

In de eerste plaats volgt hier het vervolg van het nader antwoord van minister Götzten op de vragen van de heer Logemann, waarvan hiervoor reeds een gedeelte is geciteerd. Dit vervolg luidde:

„Aangezien de gewone gezagsmiddelen voor de betuiging van het kwaad ten enenmale onvoldoende waren, bleek het noodzakelijk om tot afkondiging van de staat van oorlog en tot versterking van het gezagsapparaat met de nodige troepen over te gaan. Zeer strenge maatregelen tot bestrijding van de alom heersende terreur bleken geboden ter bevrijding van de bevolking uit de greep van de haar terroriserende elementen, terwijl de genomen maatregelen eveneens ten doel hadden om de door angst afgedwongen samenwerking met de terroristen tegen te gaan en aan de bevolking duidelijk te maken, dat de Overheid had besloten aan de tuchteloosheid een einde te maken.

Echter is gebleken, dat de vérstrekkende bevoegdheden door de nood der omstandigheden aan de gezagsorganen van de Overheid toegekend, aanleiding hebben gegeven tot betreurenswaardige excessen, waaronder met name bepaalde gebeurtenissen bij de acties bij Mandar en Pare Pare, alsmede in de onderafdeling Rappang en in Koelo.

De regering van Indonesië heeft dan ook, de Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof gehoord, de legercommandant terecht opgedragen om de gedragingen in vorengenoemde acties aan een nader onderzoek in strafrechtelijke zin te doen onderwerpen. Vermits aldus ten aanzien van vorengenoemde gevallen te zijner tijd een openbare behandeling zal kunnen worden tegemoet gezien, heeft de ondergetekende, mede lettende op de huidige omstandigheden en verhoudingen, gemeend aan deze wijze van kennisgeving aan de Kamer de voorkeur te moeten geven boven die van publikatie van het uitgebrachte rapport.”

Reeds is vermeld door welke oorzaken aan de strafrechtelijke behandeling van de zaken die in december 1948 in onderzoek waren, een jaar later in verband met de soevereiniteitsoverdracht een einde is gekomen. De openbare behandeling die de minister blijkens zijn antwoord in december 1948 verwachtte, is daardoor uitgebleven.

Het tweede punt dat in dit rapport de aandacht vraagt, is het antwoord op 28 september 1950 door de toenmalige minister-president de heer Drees, mede namens de heren Struycken, minister van Justitie, en Stikker, minister van

Buitenlandse Zaken, gegeven op schriftelijke vragen, die door de heer Gortzak waren ingezonden en die betrekking hadden op een eventueel verzoek om uitlevering van en het instellen van een rechtsvervolgning tegen de oud-kapitein van het K.N.I.L. Westerling. De tweede vraag luidde: „Is de Regering voornemens tegen Westerling terzake van het hem toegeschreven onmenselijk optreden op Zuid-Celebes een rechtsvervolgning te doen instellen?”

Deze vraag werd ontkennend beantwoord. Het besluit hiertoe is genomen in een vergadering van de ministerraad van 11 september 1950 op grond van de overweging dat men niet voor daden in 1946 in Zuid-Celebes bedreven nog acht maanden na de soevereiniteitsoverdracht tot vervolging kon overgaan. Na dit antwoord is de Kamer niet meer op de zaak teruggekomen.

Hadden de vraag en de beantwoording daarvan uitsluitend betrekking op Westerling, uit hetgeen in de ministerraad vóór de beantwoording is besproken, valt af te leiden, dat het toenmalige kabinet evenmin vervolging wenste van andere officieren die bij het militaire optreden in Zuid-Celebes betrokken waren geweest.

Hun zaken kwamen echter opnieuw onder de aandacht van drie ministers, toen mr. C. van Rij mede uit naam van mr. W. H. J. Stam het rapport van hen beiden betreffende de Zuid-Celebeszaak met een brief van 27 augustus 1954 aanbood aan de ministers van Justitie, van Oorlog en van Overzeese Rijksdelen.

Laatstgenoemde minister gaf opdracht een korte samenvatting te geven van hetgeen op zijn ministerie bekend was met betrekking tot de Zuid-Celebesaffaire. Deze samenvatting is afgesloten op 18 oktober 1954. Een afschrift daarvan is gezonden aan de minister van Justitie, mr. Donker.

Minister Donker had na de ontvangst van het rapport van de heren Van Rij en Stam aan ambtenaren van zijn ministerie opdracht gegeven – met het oog op een eventuele strafvervolgning tegen de betrokkenen wegens de gebeurtenissen op Zuid-Celebes einde 1946/begin 1947 – het rapport op zijn juridische merites te bezien. In een tweetal nota's van 13 en 27 september 1954 zijn ter voldoening aan deze opdracht de juridische conclusies van de rapporteurs aan een kritische beschouwing onderworpen. De adviseurs van de minister stelden zich tegenover het beroep op noodrecht, dat de commissie-Enthoven geneigd was geweest te aanvaarden, nog stellig afwijzend op dan de heren Van Rij en Stam reeds hadden gedaan. Ook meenden zij dat een beroep op ambtelijk (militair) bevel de daders voor de strafrechter niet zou disculperen en dat dit hoogstens als verzachtende omstandigheid in aanmerking zou kunnen komen.

Een afzonderlijke nota van 25 september 1954 werd gewijld aan de vraag of een vervolging van Westerling voor de militaire rechter hier te lande tot de mogelijkheden behoorde. Opmerkelijk is dat de steller van deze nota het hiervoor vermeld ontkennend antwoord dat in 1950 op een desbetreffende vraag van de heer Gortzak was gegeven, niet in zijn beschouwingen heeft betrokken.

Nadat de minister van Justitie de samenvatting had ontvangen, die hem onder dagtekening van 10 oktober 1954 door zijn ambtgenoot van Overzeese Rijksdelen was toegezonden, verzocht hij te zijnen departemente de mogelijkheden van een strafvervolgning tegen Westerling c.s. nader te onderzoeken in verband met het feit, dat de Indische regering blijkens het resumé van het ministerie van Overzeese Rijksdelen in augustus 1948 voor een strafvervolgning van Westerling blijkbaar geen voldoende aanleiding aanwezig had geacht en alleen besloten had tot het doen instellen van een strafvervolgning tegen drie andere officieren.

Onder dagtekening van 8 november 1954 ontving de minister van Justitie hierop een nader advies. De conclusie daarvan luidde, dat bij een eventuele strafvervolgning van Westerling rekening moest worden gehouden met een beroep zijnerzijds op een beschikking van de Indische regering om zijn zaak te seponeren. De mogelijkheid om over te gaan tot vervolging

van de drie andere officieren en van degenen die door hun bevelen de door Westerling gepleegde strafbare feiten hadden uitgelokt, zou – aldus verder het advies – door een alleen voor Westerling persoonlijk geldende beslissing tot seponering onverlet zijn gelaten.

Minister Donker heeft na ontvangst van dit laatste advies overleg gepleegd met zijn ambtgenoot van Oorlog, minister Staf. Besloten werd de zaak te onderwerpen aan het oordeel van de ministerraad. Deze heeft zich met het onderwerp bezig gehouden in zijn vergaderingen van 20 en 27 december 1954. Ervan uitgaande dat de luitenant-Gouverneur-Generaal destijds tot seponering van de zaak tegen Westerling had besloten, zette de minister van Justitie uiteen, dat op deze grond bij vervolging van Westerling voor de militaire of burgerlijke rechter in Nederland een veroordeling niet waarschijnlijk was.

Het werd bezwaarlijk geacht Westerling buiten vervolging te laten en de drie andere officieren wel te doen vervolgen.

Op 27 december 1954 werd besloten niet tot vervolging over te gaan. Het blijkt niet dat op dit besluit de in 1950 genomen beslissing van invloed is geweest.

b. Beschouwing en conclusies (hoofdstuk VII) van het Rapport-Enthoven

In het besluit van 11 December 1946, waarbij de Staat van Oorlog werd afgekondigd voor vier afdelingen van Zuid-Celebes, werd overwogen, „dat de inwendige veiligheid in de genoemde afdelingen in gevaar verkeert door gewelddadige verstoringen van de openbare rust en orde, die het karakter van binnenlandse onlusten hebben aangenomen, ter bestrijding waarvan niet met de gewone machtsmiddelen zal kunnen worden volstaan”.

Verder werd nog aangevoerd: „zowel de politieke als de economische wederopbouw vereisen vrijheid van bedrijf en meningen, die niet kunnen bestaan zolang onverantwoordelijke en gewapende groepen de ongewapende bevolking terroriseren en het herstel van het normale maatschappelijk verkeer belemmeren of onmogelijk trachten te maken”.

De overheid was niet bij machte om met de beschikbare middelen aan deze toestand een einde te maken. De bevolking zag geen enkele manifestatie van een krachtig gezag, maar wel de verzetsbeweging als de macht die bleef voortgaan met terreur en intimidatie van de bevolking.

Een afdoende of zelfs redelijke bescherming hiertegen werd door het gezag niet gegeven en velen waren door wat zij om zich heen zagen gebeuren tot de conclusie gekomen, dat men maar beter op goede voet kon zijn met de verzetslieden, terroristen en rampokkers, dan met de Nica.

Was men vrienden met eerstgenoemde lieden, zo redeneerde men, dan riskeerde men misschien een gevangenisstraf van de zijde van de Nica, maar koos men de zijde van de Nica, dan was men bijna zeker van zijn dood.

Zo had dus een verzetsbeweging, waarin de slechte elementen uit de bevolking zich verenigden, het overgrote welwillende gedeelte van de bevolking in haar macht.

Steeds machtiger werd de beweging en steeds nam de vrees der bevolking toe; zo kon ongehinderd de gezagsondermijnende actie worden voortgezet. Aangiften omtrent terreurdaden kwamen bij de autoriteiten niet meer binnen en zo groot was zelfs de vrees van de bevolking voor de rampokbenden, dat het verkrijgen van inlichtingen niet meer mogelijk was.

De overheid, gesteld voor de taak om aan deze terreur een einde te maken, moest, nu de gewone middelen ontoereikend waren, in deze noodtoestand bijzondere maatregelen nemen.

In het staatsrecht heeft men de mogelijkheid van buitengewone maatregelen in een noodtoestand erkend. Kranenburg drukt dit in zijn „Grondslagen der Rechtswetenschap” pag. 96/97, aldus uit: „Zo zal men in het staatsrecht maatregelen als geoorloofd moeten erkennen, die in normale omstandigheden onrechtmatig zouden zijn, maar die in de zeer speciale omstandigheden van de noodtoestand onvermijdelijk zijn gebleken, beter, die geboden zijn ter verzekering van de bestaansgrond zelve der staatsrechtelijke ordening, die onmisbaar zijn

gebleken voor de verwezenlijking van de essentiële doeleinden der staatsorganisatie, met name de verwezenlijking en bescherming van het recht, dat zonder die maatregelen onherstelbaar geschonden zou worden”.

Dezelfde schrijver wijst er ook op, dat de gemeenschap behoort te worden beschermd tegen onderdrukking en onrecht van een deel der gemeenschap met de woorden: „Het is een groot belang voor een Staat niet alleen om de gemeenschap te beschermen tegen de onderdrukking door haar regeerders, maar ook om een deel der gemeenschap te beschermen tegen onrecht van de kant van een ander deel. Immers: recht is het doel van het Staatsbestuur: justice is the end of government. Het is het doel van burgerlijke gemeenschap in het algemeen”.

De maatregelen, welke genomen werden, kwamen allereerst tot uiting in het inschakelen van het Detachement Speciale Troepen.

De drastische maatregelen door dit detachement toegepast hadden naast een rechtstreekse bestrijding van alle vormen van terrorisme eveneens ten doel een door angst afgedwongen samenwerking van de bevolking met de terroristen tegen te gaan en de bevolking ervan te overtuigen, dat ook onvrijwillige bevordering van activiteit tegen het gezag niet kon worden geduld.

Zoals uit het verhoor van Kapitein Westerling is gebleken, bestond de actie tegen de terreur zowel uit bestrijding van benden in het terrein als de zuivering van kampongs in streken, welke als broeiesten van terroristische activiteit werden aangemerkt.

Met de zuivering werd beoogd om die elementen uit de verzamelde bevolking, die zich aan ernstige terreurdaden hadden schuldig gemaakt en hen, die notoire begunstigers van terrorisme waren, te elimineren.

Bij de beoordeling van de vraag of deze op grote schaal toegepaste zeer verstrekende maatregel noodzakelijk was, moet er op gewezen worden dat onder de gegeven omstandigheden andere wijzen van uitschakeling van terroristische elementen naar het oordeel van de bevolking geen voldoende waarborg boden, dat de schuldigen niet te eniger tijd wraak zouden kunnen nemen op hen, die nu bezwarende verklaringen tegen deze misdadigers hadden afgelegd.

Indien men er van uitgaat, dat op korte termijn aan de bestaande wantoestand een einde moest worden gemaakt, moet bovendien worden opgemerkt, dat een berechting van de talrijke misdadige elementen volgens de gebruikelijke procedure in het gewenste tempo ten enenmale onmogelijk zou zijn geweest.

De Commissie heeft uiteraard ook veel aandacht besteed aan de vraag, hoe de destijds noodzakelijk geachte maatregelen ten uitvoer zijn gelegd.

Zij meent te mogen constateren, dat de zuiveringsacties in de gevallen, waarin met oordeel des onderscheids is opgetreden tot vernietiging van vele werkelijk misdadige elementen hebben geleid.

Dit oordeel des onderscheids was mogelijk, telkens wanneer de inlichtingen over de terroristen, welke vóór de aanvang van de zuiveringsacties waren ingewonnen zomede inschakeling van bestuur en politie een controle op de ter plaatse verkregen aanwijzingen verschaften.

Wanneer bij de op deze wijze uitgevoerde zuiveringsacties toch enige onschuldige slachtoffers zijn gevallen, moeten deze, op zichzelf betreurenswaardige vergissingen, als onvermijdelijk worden beschouwd.

Over het algemeen kan gezegd worden, dat de acties rondom Makassar uitgevoerd onder leiding van Kapitein Westerling, meer systematisch en met meer oordeel des onderscheids zijn uitgevoerd dan de later uitgevoerde acties in de afdelingen Pare-Pare en Mandar.

De Commissie meent dat het criterium voor het aannemen van schuld van de verdachte personen bij deze acties over het algemeen minder nauwkeurig is bepaald dan bij de acties in en om Makassar, waardoor uiteraard de kans bestaat, dat niet alleen de hoofdschuldigen maar ook z.g. meelopers zijn geëlimineerd.

Wat in Galoeng is gebeurd, kan men moeilijk meer een zuiveringsactie noemen. Mede doordat hier een krachtige éénhoofdige leiding heeft ontbroken, bestaat hier geen waarborg, dat men systematisch en met de vereiste nauwkeurigheid te werk is gegaan, zoals vooral blijkt uit het door Kapitein R. over de zuivering gegeven relaas.

De paniek en schietpartij welke na de eigenlijke „zuivering” zijn ontstaan, hadden met alle betreurenswaardige gevolgen daarvan moeten worden voorkomen. De Commissie heeft geconstateerd, dat overal alleen mannen, dus geen vrouwen en kinderen door de militairen zijn doodgeschoten.

Resultaat der genomen maatregelen

Door de uitgevoerde acties werd het verzet gebroken. Aan de intimidatie van de bevolking kwam een einde; het vertrouwen in het gezag keerde weer.

Een economisch herstel trad in; de geëvacueerde bevolking keerde naar haar woonplaatsen terug; het verkeer was weer mogelijk, nu de berovingen van auto's en andere voertuigen en pasargangers tot het verleden behoorden.

Vele verzetsleiders bevonden zich met hun volgelingen nog in de bergen, toen de acties waren beëindigd, doch daar hun macht over de bevolking niet meer bestond en aan de gedwongen leveranties aan de benden een einde kwam, kwamen vele van deze leiders en hunne volgelingen, ook mede dank zij de door bestuur en leger getroffen maatregelen, zich melden. De beruchte H., de grote benedeider en moordenaar, die in het gebied van Mandar opereerde, behoorde tot hen, die tenslotte in de loop van 1947 hun kansen opgaven en zich aan de militairen overgaven.

De methoden van de speciale troepen, die zuiveringsacties uitvoerden, zijn later ook in beperkte mate uitgevoerd door het KNIL en de politie, in de eerste plaats de politiekampong. Grote groepen van de bevolking hebben medegeholpen bij het afzoeken van gebieden naar rampokbenden of leden daarvan. En zoals ook uit de opgave van de geëlimineerde personen blijkt, zijn buiten de militairen om, dus uitsluitend door politiekampong ook vele rampokkers geëlimineerd. De Commissie meent na het onderzoek de volgende conclusies te kunnen trekken:

1. Het begin van de verzetsacties in Zuid-Celebes is te vinden in de gedurende de Japanse bezetting ontstane anti-Nederlandse beweging.

2. Na de Japanse capitulatie ontstond een gezagsvacuum, dat bij uitstek geschikt was voor verdere ontwikkeling van de verzetsbeweging.

3. Door de dubieuze houding van de Australische troepen kon de verzetsbeweging een bedenkelijke omvang aannemen en bij hun vertrek en de terugkeer van de Nederlanders nam het verzet in hevigheid toe.

4. Van Java uit werd voortdurend propaganda gemaakt, aangezet tot terreur en steun verleend aan iedere verzetsbeweging, „hoe misdadig zij ook was” (zoals Minister A verklaart).

5. Geregeld werden ook volledig bewapende in Java opgeleide militairen, grotendeels misdadigers, die tot lange vrijheidsstraffen veroordeeld waren, naar Celebes gezonden voor hulp aan de verzetsorganisaties.

6. De verzetsbeweging vertoont voorts vele lokale aspecten; familieveten van adellijken bepalen veelal de politieke houding van hen en hun volgelingen.

7. Overal ziet men de politieke verenigingen en strijdorganisaties samengaan met rampokbenden en de kracht wordt gezocht in intimidatie der bevolking door terreurdaden, zoals: georganiseerde bende-acties, aanvallen op gezagscentra, brandstichtingen, moorden, ontvoeringen, bemoeilijking van de taak der gezagsorganen, verspreiding van misleidende pamfletten, leugenachtige propaganda, vernieling van wegen, bruggen, telefoonlijnen en bestuurskantoren, bedreiging van gouvernementsambtenaren, zelfbestuurders en adathoofden en evacuatie

van de bevolking, waarmede een ontwrichting van het maatschappelijk leven werd beoogd en ook bereikt werd.

8. De verzetsbeweging, zoals deze zich in Zuid-Celebes manifesteerde, kan daarom niet beschouwd worden als een gezonde, goed geleide nationale beweging.

9. De macht van de terroristen over de bevolking werd zo groot, dat de kwade elementen, die zich temidden der geterroriseerde bevolking schuil hielden hun gezagsondermijnende actie zonder vrees voor aangifte ongehinderd konden uitvoeren.

10. Zo werd tengevolge van deze volkomen intimidatie van de bevolking de overheidsbemoeienis praktisch lamgelegd.

11. De politieke maatregel van het verbieden van de door opruiende propaganda en samenwerking met de rampokkers funeste invloed uitoefenende P.N.I. had niet de uitwerking welke men daarmede beoogde.

12. De volgende maatregelen nl. de afkondiging van de Staat van Oorlog en de versterking van het gezagsapparaat met de nodige troepen, waren noodzakelijk, daar de gewone gezagsmiddelen voor de beteugeling van het kwaad ten enenmale onvoldoende waren.

13. Strengere maatregelen ter bestrijding van de alom heersende terreur waren geboden ter bevrijding van de bevolking uit de greep van de haar terroriserende elementen, terwijl de genomen maatregelen ook ten doel hadden om de door angst afgedwongen samenwerking met de terroristen tegen te gaan en aan de bevolking duidelijk te maken, dat de overheid had besloten aan de tuchtelooheid een einde te maken.

14. De strenge maatregelen door de militairen toegepast, te weten de snelle berechting en eliminering van de elementen, die zich aan de meest ernstige terreurdaden hadden schuldig gemaakt, moeten in de gegeven noodtoestand gezien worden als de geboden uitoefening van de bevoegdheden van de overheid voor de bestrijding van de terreur en herstel van recht en veiligheid.

15. Inschakeling van bestuur en politie voor het geven van inlichtingen omtrent personen en situaties bleek in vele gevallen bij de uitvoering van deze maatregelen van groot nut te zijn. De commissie is van mening, dat, indien inschakeling van bestuur en politie overal regel was geweest, de executieleiders over meer concrete gegevens betreffende de schuldvrage van de betrokkenen zouden hebben kunnen beschikken, waardoor meer waarborgen voor het treffen van schuldigen aanwezig zouden zijn geweest.

16. Executie van personen, die te voren in preventieve hechtenis waren gesteld en voor executie uit de gevangenis werden gehaald, zoals op enige plaatsen is voorgekomen, is ontoelaatbaar, hoezeer ook juist in het algemeen in deze gevallen grote zekerheid omtrent de schuld der betrokkenen bestond.

17. Het naakt tentoonstellen van personen zoals gebeurd is tijdens de actie in Abokongang is onvoorwaardelijk af te keuren.

18. Enige zuiveringsacties in de afdelingen Pare-Pare en Mandar geven geenszins de indruk, dat men naar beste weten, alle omstandigheden in aanmerking genomen, gepoogd heeft vast te stellen wie de werkelijke schuldigen waren.

19. In het bijzonder is dit het geval met de acties in Galoeng waar bovendien het gebrek aan een krachtige éénhoofdige leiding zich pijnlijk heeft doen gevoelen.

De tegen het einde van deze laatste zuiveringsacties ontstane paniek en schietpartij hadden, indien de leiding goed was geweest, voorkomen kunnen worden.

20. De beslissing omtrent mogelijk naar aanleiding van de zuiveringsacties te nemen maatregelen aan de bevoegde autoriteiten overlatend, meent de commissie toch als haar oordeel te moeten uitspreken, dat ten aanzien van de actie in Galoeng maatregelen niet achterwege zullen kunnen blijven.

21. Overigens is uit de verzamelde gegevens wel duidelijk gebleken, dat bijzondere bevoegdheden alleen naar behoren kunnen worden gehanteerd door personen, wier aanleg en karakter hen daarvoor geschikt maken.

Bij sommigen leidt de bevoegdheid om personen te elimineren tot een te lichtzinnige opvatting omtrent de waarde van een mensenleven.

22. Door de uitgevoerde acties is de ban der terreur gebroken en zijn recht en veiligheid hersteld; een geordende samenleving is weer mogelijk geworden. Waren geen bijzondere maatregelen toegepast, dan zou de terreur zich onvoldoende geremd door het bestaande gezagsapparaat, hebben kunnen uitbreiden met alle desastreuze gevolgen van dien voor de bevolking van deze gebieden.

c. Conclusies van het Rapport Van Rij/Stam

I. De ondergetekenden vestigen er de aandacht op, dat zowel de Commissie-Enthoven, als de Legercommandant en de Procureur-Generaal uitgaan van de opvatting, dat een optreden, als door de Kapitein Westerling toegepast, en een „in noodrecht gegronde militaire actie” genoemd, of ook wel „noodrechtstoepassing” een geoorloofd handelen van de Overheid binnen het kader van hare bevoegdheden en van haar plicht is geweest, wijl door een toestand van nood geëist.

De ondergetekenden delen deze mening niet.

Zij zien – behoudens in de gevallen, waarin standrecht werd toegepast – in deze actie een treden buiten de voor de Rechtsstaat Nederlands-Indië voorgeschreven regelen. Zij erkennen, dat er in bepaalde gedeelten van Zuid-Celebes een toestand van nood bestond, en wel aldus, dat door benden terreur werd geoefend jegens de bevolking, waardoor talloze moorden, rampokpartijen en branden voorvielen; waardoor een onderzoek naar deze misdrijven vrijwel onmogelijk was; waardoor handhaving van orde en gezag ernstig bemoeilijkt of ook wel onmogelijk werd gemaakt; en waardoor handel en bedrijf werden lam gelegd. Internering van gehele bevolkingen van z.g. boesoeke kampongs was uitgesloten door gebrek aan midelen; arrestatie en normale berechting van die misdadigers, omtrent wie men nog inlichtingen had kunnen verkrijgen, was in bepaalde gevallen uitgesloten door onbetrouwbaarheid van het daarbij betrokken apparaat en door gebrek aan ter zake kundige officieren voor de dan nodige kriegsraden. (In Makassar waren reeds terroristen vrijgelaten, waarin volgens de Kapitein Westerling de commissaris van politie zelf de hand had.) Om deze toestand te doorbreken was strenge berechting nodig, en berechting ter plaatse met onmiddellijke executie. De resultaten van de gevoerde acties en de dank der bevolking voor die resultaten, hebben de juistheid van dit inzicht der autoriteiten aangetoond.

De autoriteiten bevonden zich in Zuid-Celebes niet geplaagd tegenover een binnenlandse oorlog of een guerillakrijg; zelfs niet tegenover goed georganiseerde subversieve acties welke zich alleen tegen het gezag richtten, doch tegenover pogingen tot volslagen desorganisatie van het volksleven, met een noodzakelijkerwijs tekort schietend rechterlijk apparaat en een tekort schietend en zelfs ten dele onbetrouwbaar politie-apparaat.

Het vraagstuk lag daarom niet uitsluitend op het terrein van een militaire actie, maar vooral op het terrein van de rechtspraak. Het ging erom, deze snel en effectief te doen zijn met tenuitvoerlegging ter plaatse om bij de bevolking het vertrouwen te herstellen in de Rechtsstaat, die zij gekend had en waarin alleen haar economische taak vervuld kon worden. De gevoerde acties hebben aangetoond, dat hier het zwaartepunt lag.

De autoriteiten kozen nu de weg van een „buitenwettelijke berechting en executie”, die op zichzelf „volstrekt onwettig” was (de aangehaalde woorden zijn van de Heer Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof te Batavia), die alleen haar rechtvaardiging kon vinden in de noodtoestand van de onmo-

gelijkheid van het volgen van de wettelijke weg van onderzoek, berechting en executie. Zij noemden dit buitenwettelijk optreden een in noodrecht gegronde militaire actie.

De vraag, die hierbij aan de orde is, is een vraag van beleid. De ondergetekenden menen echter, dat deze beleidsbepaling van beslissende invloed is geweest voor het gedrag van de agerende officieren en onderofficieren, en dat zij dus verplicht zijn deze beleidsbepaling in hun oordeel te betrekken.

Zij concludeerden te dien aanzien:

1. dat de hoogste autoriteiten van het toenmalige Nederlands-Indië, zowel burgerlijke als justitiële, als militaire, in deze een aarzelande houding hebben aangenomen.

2. dat deze onder 1 genoemde autoriteiten tenslotte hebben toegelaten en goedgekeurd, zoal niet bevolen, dat een duidelijk niet-militaire, in een rechtsstaat met waarborgen omringde, taak onder het begrip „militaire actie” werd gebracht.

3. dat dit geschied is met als motivering een bij deze gelegenheid aangevoerd noodrecht;

4. dat voor het voeren van deze militaire actie geen schriftelijke richtlijnen zijn gegeven; geen begrenzing is opgesteld; aan het inzicht en geweten der actieleiders de gehele uitvoering is overgelaten, slechts onder de mededeling, dat men voor excessen zich zou hebben te verantwoorden op de klacht van moord of doodslag;

5. dat zelfs deze laatste voorwaarde niet aan de actieleiders, althans niet aan allen, is medegedeeld en dezen dus allen of grotendeels in de mening verkeerden, dat zij bij een gedraging naar hun beste inzicht slechts uitvoerders waren van de wil der Regering.

Ter toelichting merken ondergetekenden het volgende op. Het optreden van de Overheid in afwijking van de voor een rechtsstaat geldende regelen, en het terzijdestellen van de in die rechtsstaat voor de burger vastgelegde rechten, mag niet zijn rechtvaardiging vinden in de *wenselijkheid* van zulk een optreden, doch moet dit vinden in de *ona/wijsbare noodzakelijkheid*, in de eis van beveiliging van die rechtsstaat zelve voor de toekomst onder een zeer ernstige bedreiging, die onmiddellijk werkt, en die niet op een andere, meer met de rechtsstaat in overeenstemming zijnde, wijze kan worden afgewend.

De zeer ernstige en onmiddellijke bedreiging was hier in Zuid-Celebes aanwezig. Een geordende rechtspraak, nodig voor herstel van orde en recht, was onmogelijk geworden. Bijzondere, op korte termijn effect opleverende, maatregelen waren nodig. De overheid moest zorg dragen, binnen het kader van haar taak, voor een snelle rechtspraak ter plaatse van het misdrijf, met onmiddellijke executie der vonnissen, en dus noodzakelijkerwijze een rechtspraak met een zeer summiere procedure. Zij kon, volgens het geldende recht, deze berechting aan de militaire rechter opdragen. Zij had de bevoegdheid, in dringende omstandigheden, goed te keuren, dat het Militair Gezag van algemene verordeningen afweek en bijzondere maatregelen nam. Deze bevoegdheid is echter van exceptioneel karakter en houdt dus in, dat die bijzondere maatregelen welomlijnd worden vastgesteld.

Dit deed de Hoge Overheid echter niet. Zowel de Luitenant-Gouverneur-Generaal, als het Militair Gezag, als ook in zijn adviezen de heer Procureur-Generaal, bleven hierbij in gebreke. Zij gebruikten in deze dringende omstandigheden niet de op de Nederlands-Indische staatsregeling gegronde bevoegdheden, doch lieten toe of bevalen een optreden van een of meer militaire actieleiders, waarbij in de plaats van een zij het ook nog zo summier geregelde rechtspraak over misdadigers trad een oordeelvelling door één persoon over leven en dood van verdachte personen, niet gebonden aan ook maar enig procedurevoorschrift en zonder een andere waarborg dan in het karakter en in de persoon van deze leider werd verondersteld, met een volkomen terzijde stellen van nu eenmaal onaantastbare rechten van diegenen, die als verdachten werden beschouwd.

II. De oordeelvelling en het optreden der actieleiders werd in de stukken door vele getuigen genoemd een „rechtspraak ter plaatse met onmiddellijke executie”. Als zodanig zagen ook de actieleiders hun handelen.

De ondergetekenden zijn van mening, dat deze benaming „rechtspraak” een loze omschrijving is geweest van een volstrekt onwettig handelen, dat met alle regelen van rechtspraak, zoals die onder beschaafde naties gelden, brak.

Er was geen onpartijdig oordelend rechter, doch een vervolgend ambtenaar, die de opdracht had er voor te zorgen, dat orde en rust werden hersteld, en die nu in deze kwaliteit arresteerde, vervolgde en – soms wel, soms niet na een verhoor van de verdachte – deze ter dood wijdde en executeerde. Dit zijn alle typische verschijningsvormen van een „administratieve behandeling en veroordeling”, met uitzondering dan van het feit, dat deze handelingen hier niet in het verborgene, maar in het openbaar plaats vonden.

Er was dikwijls geen verhoor van de verdachte, en vrijwel nimmer een gelegenheid tot het voeren van een verdediging door deze persoonlijk, terwijl een zodanige verdediging door een raadsman (al of niet rechtsgeleerd) volkomen ontbrak.

Er werd geen proces-verbaal aangehouden, zodat van vele z.g. „zuiveringsacties” het aantal veroordeelden en geëxecuteerden zelfs niet vaststaat, terwijl bij de meeste, zo niet bij alle, de namen der gedoden niet vastgelegd zijn.

Ondergetekenden menen dan ook, dat deze handelingen der actieleiders niets met rechtspraak te maken hebben gehad, en in de meeste gevallen ook niets met een toepassing van standrecht doch dat zij gequalificeerd moeten worden als een „tegenterreur” tegen de bestaande terreur van benden.

Hieraan doet niet af, dat naar het getuigenis van alle gehoorde getuigen, ook de Indonesische, niet bekend is dat onschuldigen zouden zijn gedood – behoudens dan de verklaring van de Kapitein Westerling, die het achteraf mogelijk acht één of drie onschuldigen te hebben neergelegd op grond van hem verstrekte foutieve inlichtingen. Evenmin, dat de meeste dezer getuigen, ook de Indonesische, van oordeel zijn dat (behalve bij de vuurpaniek in Galoeng-Galoeng) slechts zwaar schuldigen zijn geëxecuteerd. Doordat de actieleiders over geheime gegevens beschikten, is de schuld der verdachten in bijkans geen enkel geval meer na te gaan.

III. Ondergetekenden zijn van mening, dat het voeren van een „tegenterreur” onder alle omstandigheden afkeurenswaardig is. Zij wijzen erop, dat het Militaire Gezag langs de weg van een behoorlijk afgekondigd, onder de omstandigheden uitgebreid, standrecht, alsmede langs de weg van afkondiging ener verordening houdende instelling ener summere rechtspraak ter plaatse, met mogelijkheid van directe executie, en met een zekere differentiatie in de straffen, tot bestrijding van de terreur had kunnen overgaan, doch dat dit om politieke redenen niet opportuun werd geacht. Zij kennen deze politieke redenen niet, doch staan op het standpunt, dat elementaire rechtsstaat-beginselen als objectieve rechtspraak en het recht tot verweer van de verdachte van zulk een hoge waarde zijn, dat de eisen ener politieke taktiek daarvoor hebben te wijken.

IV. Het executeren van nog niet veroordeelde gevangenen was, in de door het Gezag gesuggereerde rechtspraakconstructie en onder de ter rechtvaardiging daarvan gegeven redenen, een logische consequentie.

Dat dit ook door de hoogste burgerlijke gezagsdragers aldus is beseft volgt uit de houding, tegenover de gevangen zittende volgelingen van de Datoek van Soepa aangenomen, bij wie wel zeer duidelijk het administratieve karakter van hun wijding ter dood, als immers overeengekomen op een bespreking van de hoogste burgerlijke autoriteiten en adviseurs met de vertegenwoordigers van het Militair Gezag, uitkomt.

V. Het executeren van reeds veroordeelde gevangenen, zoals ten aanzien van twee der z.g. Barroe-gevangenen vaststaat, is een exces geweest zelfs binnen het kader van de rechtspraakconstructie. Niet gebleken is echter, dat de hierbij optredende en verantwoordelijke actieleider van dit feit der veroordeling kennis heeft gedragen.

VI. Uit de stukken blijkt, dat toen men eenmaal zich op de weg van een optreden van één actieleider (de Kapitein Westerling), als boven omschreven, had begeven, er niet bijtijds, nl. toen de eerste medewerking van de bevolking verkregen was en ook het gevangeniswezen was gereorganiseerd, een al of niet geleidelijke terugkeer tot de normale regelen is geweest, doch dat men integendeel in tweeërlei opzicht is gaan verglijden, en wel: naar een verlenen der z.g. noodrechtsbevoegdheid aan anderen, en naar een uitbreiding van die bevoegdheid buiten de oorspronkelijk *gedachte* grenzen (b.v. ten aanzien van het doden van gevangenen), welke grenzen echter niet duidelijk aangegeven waren; alsmede een wijziging der „plechtige”, op het volk een diepe indruk makende, methode van de Kapitein Westerling.

VII. Geconstateerd wordt, dat de Heer Procureur-Generaal te Batavia, die voor zijn oordeelvelling moest afgaan op de hem verstrekte rapporten, niet altijd een juiste kijk op de situatie heeft gehad, doch dat hij zijnerzijds aanvankelijk heeft gedaan wat hij kon om een uitbreiding, als onder VI bedoeld, tegen te gaan, en dat hij slechts schoorvoetend en onder het stellen van voorwaarden zulk een uitbreiding tot anderen heeft mogelijk genoemd.

VIII. Het Hoge Gezag in Batavia draagt mede de verantwoordelijkheid voor het verlenen van de z.g. noodrechtsbevoegdheid aan de Kapitein Westerling. Het heeft zich niet verzet tegen de verlening daarvan aan anderen. Het heeft goedgekeurd, dat bepaalde gevangenen werden geëxecuteerd en daardoor de indruk gewekt dat het de consequentie der actieleiders omtrent het neerleggen van gevangenen als een onder de rechtspraakconstructie gewettigde daad zag en aanvaardde.

IX. De toenmalige Resident van Zuid-Celebes heeft de z.g. noodrechtsuitoefening goedgekeurd en medegewerkt, na aanvankelijk verzet, aan het doodschieten van gevangenen. Het is betreurenswaardig, dat hij zich achteraf aan de verantwoordelijkheid daarvoor heeft trachten te onttrekken.

X. Uit de stukken blijkt, dat de waarnemend Legercommandant in Nederlandsch-Indië het z.g. noodrechtsoptreden heeft goedgekeurd, alsook de uitbreiding tot anderen dan de Kapitein Westerling.

XI. De Kolonel A en de Luitenant-Kolonel B zijn verantwoordelijk voor het geven van de opdrachten tot zuivering aan onderscheidene der hierboven genoemde officieren. Zij ontkennen deze verantwoordelijkheid niet.

XII. De Majoor X heeft de verantwoordelijkheid te dragen voor het optreden van de Onder-Luitenant Y, en van de in zijn machtsgebied optredende officieren en onder-officieren, wijl hij als hoogste in rang en als commandant in dit gebied aanwezig was, de acties deed uitvoeren of toeliet dat zij werden uitgevoerd, en aan een aantal dezer acties zelf deelnam.

XIII. De Majoor X draagt mede de verantwoordelijkheid voor het neerschieten van een groot aantal Indonesiërs tijdens de vuurpaniek te Galoeng-Galoeng, omdat hij in gebreke bleef op dat ogenblik de nodige leiding te nemen, in het bijzonder ook over de Onder-Luitenant Y.

XIV. De Onder-Luitenant Y en de Kapitein Z zijn met een bevoegdheid bekleed geweest, die voor hen te zwaar was en waarvoor zij niet de in dit systeem vereiste kwaliteiten bezaten.

XV. Uit de ingestelde onderzoeken is niet komen vast te staan, dat de Onder-Luitenant Y en de Kapitein Z de waarborgen voor het doden van werkelijk schuldigen, die in de rechtspraakconstructie nog waren bedoeld en die door de Kapitein Westerling en door andere officieren, blijkens de afgelegde verklaringen, nog werden nageleefd, aldus hebben

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
zich aan onwettige handelingen van een ernstig karakter, zoals moord, brandstichting en rampok hadden schuldig gemaakt. Gewoonlijk werkte men daarbij met informatie die afkomstig was van bestuursambtenaren of -hoofden, de politie en de militaire inlichtingendiensten. De aangewezen personen, die men voor schuldig hield, moesten dan op hun beurt anderen aanwijzen. Ook droeg men de kampongbevolking wel op uit haar midden de bedrivers van terroristische activiteiten aan te wijzen. De aangewezen personen werden in de meeste gevallen hetzij terstond hetzij na een korte ondervraging, ter plaatse en ten overstaan van de bevolking, op last van de officier die bij de actie de leiding had doodgeschoten. Het grootste aantal doden in één actie is vermoedelijk gevallen op 1 februari 1947 in de kampong Galoeng-Galoeng in de afdeling Mandar. Tijdens de actie, op een tijdstip dat reeds een groot aantal executies was verricht, kwam het bericht dat in een naburige kampong drie militairen van het D.S.T. waren gesneuveld. De mannen uit die laatste kampong zijn toen bij elkaar gebracht waarna in het wilde weg op hen is geschoten. In totaal zouden bij deze actie tussen de 350 en 400 slachtoffers zijn gevallen. Zeer willekeurig zou ook zijn opgetreden bij een actie te Koelo. Het is verder voorgekomen dat gevangenen, die zich soms reeds geruime tijd in voorlopige hechtenis bevonden in afwachting van hun berechting, door het bestuur en de politie zijn overgegeven aan de militairen en vervolgens zijn doodgeschoten. Dit is o.a. gebeurd te Pare-Pare, waar op 14 januari 1947 25 gevangenen op de pasar zijn geëxecuteerd, te Galoeng-Galoeng en te Koelo. Onder 16 te Barroe doodgeschoten gevangenen bevonden zich 2 personen die reeds waren berecht en terzake van medeplichtigheid aan moord tot gevangenisstraffen waren veroordeeld. In het algemeen schijnen personen, die werden geëxecuteerd, vooraf niet te zijn mishandeld. Wel staat vast dat in één geval	gevaarlijke acties nu eenmaal niet mogelijk, terwijl „in het algemeen kan gezegd worden dat de autochthone bevolking deze acties toejuicht nu zij bevrijd wordt van terroriserende benden”. Tenslotte merkt de Officier van Justitie nog op, dat een voortzetting van de acties absoluut noodzakelijk moet worden geacht voor het herstel van rust en orde, ook al kan dit soms aanleiding geven tot „bloedbaden”. Afschrift van deze brief is op 30 december door de Procureur-Generaal ter kennis gebracht van de luitenant-Gouverneur-Generaal, die daarop aantekende, dat deze brief bepaald niet van een rustig oordeel getuigde. De resident van Zuid-Celebes schrijft op 26 december aan de luitenant-Gouverneur-Generaal „dat het harde optreden van de militairen noodzakelijk is geweest. De bijzondere omstandigheden, waarin wij verkeerden, hebben dit optreden vereischt”. In een op 24 december belegde vergadering met leden van de Zuid-Celebesraad en Indonesische ambtenaren, waarbij ook het uit Den Pasar teruggekeerde delegatielid aanwezig was geweest, zou deze zienswijze steun hebben gekregen. De resident zendt op 31 december aan de luitenant-Gouverneur-Generaal – alsmede in afschrift aan de Procureur-Generaal – een verslag van deze vergadering toe. Uit dit verslag blijkt, dat door enkele aanwezige Indonesische ambtenaren beklag is gedaan over het doodschietsen van personen na onvoldoende onderzoek, namelijk op aanwijzing van slechts één andere persoon. Verder zou men bij het doorzoeken van een kampong de bevolking geruime tijd in de zon hebben laten staan waardoor een oude vrouw was overleden. Door de Nederlandse bestuursambtenaren die de bespreking bijwoonden is daartegen ingebracht dat de extremistische acties en het terrorisme krachtig militair optreden noodzakelijk hadden gemaakt. Van Indonesische zijde werd het bestaan van die noodzaak erkend. Besloten werd, dat enkele Indonesische deelnemers aan de bespreking van hun bevindingen rapport zouden inzenden bij de Troepencommandant van Zuid-Celebes. Tenslotte werd nog de tekst van een bekendmaking vastgesteld, die onder de bevolking zou worden verspreid om deze gerust te stellen. De luitenant-Gouverneur-Generaal schrijft de resident op 4 januari 1947 terug: „Ook ik geloof, dat de bestraffing van terroristische elementen onvermijdelijk is en ik hoop dat, zodra het nieuwe apparaat van den staat Oost-Indonesië de verantwoordelijkheid voor recht en orde deelt, deze verantwoordelijkheid tot een zuiverder begrip en een zuiverder scheiding tusschen nationalistische en misdadige elementen zal kunnen bijdragen”. Op 2 januari zendt de Directeur Centrale Opleidingen aan de Legercommandant rapport van een door hem op 29 en 30 december naar Makassar gemaakte dienstreis toe: „Zoowel de Commandant (Groote Oost en Borneo) als verschillende andere gezaghebbers van Leger en Vloot en van het B.B. hebben mij verzekerd, dat de Speciale Troepen in Zuid-Celebes uitnemend werk hebben verricht en nog verrichten en van verschillende zijden werd de hoop uitgesproken, dat deze troepen niet te spoedig zouden worden weggehaald. Uit verschillende gesprekken is mij gebleken, dat de komst van deze Speciale Troepen en de met hen ingeleide acties juist op tijd waren, aangezien de toestand in dat gebied zich tot het uiterste had toegespitst. De Commandant van de Speciale Troepen deelde mij mede, dat nog belangrijke acties moeten worden verricht in het gebied van Pare-Pare, doch dat hij verwachtte medio Januari met de groote opruiming van de terroristen en rampokkers gereed te zijn”. Afschrift van dit rapport is op 9 januari door de Legercommandant aan de luitenant-Gouverneur-Generaal toegezonden onder mededeling dat het terugnemen van het D.S.T. nog niet in overweging was genomen en het tijdstip afhankelijk	Archief Procureur-Generaal Archief Algemene Secretarie idem idem idem idem idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het excès	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
een persoon, die verdacht werd van moord op een zwangere vrouw, opzettelijk door de tenen van zijn voet is geschoten om pas daarna te worden gedood. In enkele gevallen heeft men ook personen die elkaar hadden beschuldigd doch ieder voor zich die schuld ontkenen, met elkaar laten vechten onder mededeling, metterdaad ook uitgevoerd, dat de verliezer zou worden doodgeschoten. Volgens later gemaakte tellingen en ramingen van Nederlandse zijde zouden bij de verschillende acties tussen de 2000 en 3000 personen zijn geëxecuteerd. Aangezien van de executies geen proces-verbaal werd opgemaakt en zelfs de namen van de slachtoffers niet werden vastgelegd, kan echter bij de meeste acties het aantal doden achteraf niet meer met zekerheid worden bepaald. Vast staat wel, dat alleen mannen zijn doodgeschoten. Vrouwen en kinderen werden doorgaans ongemoeid gelaten. Een uitzondering moet echter worden gemaakt voor een geval dat zich tijdens een actie te Abokangeng in Rappang op of omstreeks 16 januari 1947 voordeed: toen heeft men de vrouw van een opstandeling en haar vader naakt uitgekleeft en ongeveer een half uur ten aanschouwen van de troep in de regen laten staan, in de hoop hen zo aan het spreken te krijgen. Bij de acties zijn tenslotte meermalen woningen in brand gestoken, terwijl gevallen van plundering en lijkenroof zich hebben voorgedaan.	zou worden gesteld van de ontwikkeling van de politieke situatie in Zuid-Celebes en elders. Een hoofdambtenaar van het parket van de Procureur-Generaal heeft in deze periode eveneens een dienstbezoek aan Makassar gebracht. In een nota, op 30 december 1946 aan de Procureur-Generaal toegezonden, bepleitte deze hoofdambtenaar de instelling van een bijzondere temporaire krijgsraad voor de berechting van daden van terreur, met toepassing van artikel 33 van de Regeling op den Staat van Oorlog en Beleg. Deze uit drie officieren bestaande bijzondere krijgsraad die recht zou dienen te spreken volgens een zeer eenvoudige mondelinge procedure, zou voor daden van terreur of het lidmaatschap van een terroristische groepering de doodstraf moeten kunnen opleggen, welke straf dadelijk, dus zonder het fiat-executie van de commanderend officier, te voltrekken ware. Deze procedure zou voor de bij de militaire acties aangehouden verdachte personen althans enige rechtswaarborgen scheppen en de op dat ogenblik toegepaste zuiveringsmethoden, die juridisch gezien immers gelijk stonden met moord, legaliseren. De Procureur-Generaal heeft dit voorstel echter niet overgenomen, maar naar aanleiding van deze nota op 6 januari 1947 aan de Officier van Justitie te Makassar doen seinen: „aangelegenheid door mij beschouwd als in noodrecht gegronde militaire actie stop verzoek uwerzijds attentie en mij tijdig inlichten als noodzaak ontardt in noodeloos excès of omstandigheden verzachting toelaten”. Op 17 januari bericht de Officier van Justitie te Makassar de Procureur-Generaal dat hij in overleg met de Troepencommandant van Zuid-Celebes een bepaalde officier van het K.N.I.L. heeft toegestaan om dezelfde methoden te volgen als door het D.S.T. bij zijn acties worden toegepast. Daarbij is die officier te verstaan gegeven „dat bij excessen onvoorwaardelijk tot vervolging zal worden overgegaan”. Ter toelichting van die beslissing wordt opgemerkt dat het herstel van de rust en orde in geheel Zuid-Celebes onmogelijk alleen aan het numeriek kleine D.S.T. kan worden overgelaten, terwijl de benoeming van bijzondere krijgsraden alleen reeds door gebrek aan personeel niet te verwezenlijken is. „Anderszijds komt het mij niet meer dan billijk voor dat ook aan het K.N.I.L. een zekere straffeloosheid wordt gewaarborgd, daar het nu reeds wordt beticht van „slapheid” omdat het minder streng optrad”. Bij telegram d.d. 25 januari keurde de Procureur-Generaal deze „uitbreiding toepassing noodrecht” af. De Officier van Justitie had hier een verantwoordelijkheid op zich genomen die hij niet op zich had mogen nemen. De Procureur-Generaal zou terzake contact met de Legercommandant opnemen. Dit laatste is geschied bij brief van 27 januari, waarbij de Procureur-Generaal aan de Legercommandant schrijft, „dat ik mij tot dusverre slechts daarom van inmenging in deze aangelegenheid onthouden heb, omdat ik de noodzaak van de getroffen maatregelen inzag, hoezeer deze ook in het kader van de geldende wetgeving – waaronder ook die van het militair gezag – bepaaldelijk niet te aanvaarden waren. Op grond van dit inzicht kwam ik tot mijn standpunt om deze maatregelen als noodzakelijke militaire actie, gegrond in het noodrecht te beschouwen. De brief van de Procureur-Generaal aan de Legercommandant gaat dan verder: „Afgezien van de vraag, of ook het optreden van kapitein Westerling met zijn groep, nu de toestand reeds eenigszins schijnt te zijn opgeklaard, thans wellicht meer binnen het kader van de normale militaire actie kan worden gehouden, acht ik een verdere uitbreiding van de door deze groep toegepaste wijze van terreurbestrijding door het inzetten van andere volgens soortgelijke methode tewerkgaande groepen stellig niet aanvaardbaar.”	Archief Procureur-Generaal idem idem idem idem

Tijd en plaats
Korte omschrijving
van het exces

Gegevens

Vindplaats van
het gegeven

De Procureur-Generaal verzocht tenslotte

„mij – kan het zijn spoedig – mede te willen delen, of U al dan niet termen vindt om den Troepencommandant voor de Groote Oost en Borneo te doen weten, dat het speciale optreden van de groep Westerling – met name de repressie na voltooide actie – voorshands aan andere eenheden dient te worden verboden.

Tevens zou ik gaarne vernemen, of U thans wellicht reeds termen aanwezig acht om de bestrijding der terreur door deze groep in meer gematigde vorm te doen overgaan”.

Intussen had een leidende nationalistische figuur uit Oost-Indonesië zich schriftelijk tot de luitenant-Gouverneur-Generaal gericht met het verzoek „dat vanaf heden standsrecht of gelijksoortig recht in Zuid-Celebes wordt ingetrokken”. De landvoogd heeft zich daarop bij nota dd. 20 januari 1947 tot de Directeur-Generaal voor Algemene Zaken gewend met de vraag of met het verzoek om opheffing van het standrecht misschien bedoeld was de opheffing van de op 11 december 1946 in Zuid-Celebes afgekondigde staat van oorlog.

De Directeur-Generaal die zelf zijn licht had opgestoken bij de Procureur-Generaal heeft bij nota van 22 januari de luitenant-Gouverneur-Generaal ingelicht over de door het D.S.T. in Zuid-Celebes toegepaste methoden, welke methoden als „zeer effectief” werden omschreven.

De nadere mondelinge mededelingen van de boven aangeduide zegsman uit Oost-Indonesië waren echter zo verontwaardigd, dat de luitenant-Gouverneur-Generaal enkele dagen nadien op de zaak terugkomt. Blijkens een nota van 30 januari aan de Directeur-Generaal voor Algemene Zaken en de Directeur van zijn Kabinet is hij tot de conclusie gekomen:

„dat aan deze wijze van optreden van het D.S.T. op den kortst mogelijken termijn een einde moet komen.

Het is duidelijk, dat dergelijke methoden, die ten nauwste verwant zijn met de Deutsche en de Japansche, slechts onder de meest dringende omstandigheden nog eenige verontschuldiging kunnen vinden. Uit de rapporten kan ik niet opmaken, dat zij tot een beperking van het aantal slachtoffers leiden, integendeel, bij actie van het D.S.T. zijn deze getallen steeds zeer hoog. Bovendien bestaat de kans, dat men op deze wijze niet de extremisten, doch de minder fanatieke nationalist treft en daardoor de mogelijkheid van een scheiding in de geesten eer tegenwerkt dan bevordert”.

Het verzoek van de landvoogd om over deze kwestie dadelijk contact op te nemen met de wnd. Legercommandant, de Procureur-Generaal en de wnd. Directeur van Binnenlands Bestuur heeft ertoe geleid dat op 31 januari ten kantore van de Directeur-Generaal voor Algemene Zaken een vergadering is belegd, waarbij de hier genoemde autoriteiten en de uit Zuid-Celebes overgekomen Officier van Justitie te Makassar aanwezig zijn geweest.

Volgens het verslag van de vergadering is daarin het besluit genomen dat kapitein Westerling zijn acties, die waarschijnlijk nog één maand zouden vergen, zou mogen voortzetten „te meer daar hij onder de bevolking een uitstekende naam bezit, hetgeen natuurlijk eenigszins gepaard gaat met een angstgevoel, hetgeen niets geen kwaad kan”.

De luitenant-Gouverneur-Generaal is op 5 februari over een en ander ingelicht.

In deze vergadering moet ook de brief van 27 januari ter sprake zijn gekomen, waarin de Procureur-Generaal de uitbreiding van de aan het D.S.T. toegekende bevoegdheden tot andere troepenonderdelen onaanvaardbaar had genoemd. Die opvatting is echter niet gehonoreerd: Een na afloop van de vergadering van 31 januari door het Legerhoofdkwartier aan de Troepencommandant Grote Oost en Borneo gezonden telegram deelde mee dat de acties van het D.S.T. konden worden voortgezet „mits uiterste herhaal uiterste zelfbedwang en uiter-

Archief Algemene
Secretarie

idem

idem

idem

idem

Archief Procureur-
Generaal

Tijd en plaats
Korte omschrijving
van het excès

Gegevens

Vindplaats van
het gegeven

ste herhaal uiterste noodzaak", terwijl „indien noodzakelijk" overeenkomstige acties door andere troepen mochten worden gevoerd „mits onder commando van speciaal door U aan te wijzen en geschikt geachte officieren".

Een ander in de vergadering van 31 januari genomen besluit, namelijk om de in Zuid-Celebes werkzame inlichtingendiensten nadere informatie te laten verschaffen, heeft geleid tot een op 8 februari bij de Legercommandant en de Procureur-Generaal ingezonden rapport van het Hoofd van het NEFIS-buitenkantoor te Makassar en het Hoofd van de Militaire Inlichtingen Dienst bij het Troepencommando Zuid-Celebes. Dit rapport gaf hoofdzakelijk een schets van de achtergronden van het in Zuid-Celebes bestaande verzet, terwijl de werkwijze van het D.S.T. – waarover in sterk prijzende zin werd gesproken – slechts summier werd behandeld.

Archief Procureur-
Generaal

Besloot men te Batavia derhalve voorlopig niet in te grijpen in de militaire operaties die in Zuid-Celebes aan de gang waren, men heeft dit wel gedaan met betrekking tot het besluit om de Datoe van Soeppa zonder vorm van proces te executeren. Deze heerser over een van de vele zelfbesturende landschappen die Zuid-Celebes toen kende, bevond zich reeds verscheidene maanden in preventieve hechtenis op verdenking van het aanzetten tot opstand en het aanmoedigen van terroristische activiteiten.

idem

Berechting van deze invloedrijke vorst zou naar het oordeel van de Nederlandse autoriteiten in Zuid-Celebes echter geen kans van slagen hebben, omdat de bevolking tegen haar vroegere gebieder niet wilde of durfde getuigen. Zo een berechting daardoor al niet in vrijspraak zou eindigen, zou bij veroordeling zeker niet de doodstraf worden uitgesproken, waardoor aan de invloed van de Datoe geen einde zou komen. Die invloed zou, zo meende men, eveneens blijven bestaan bij internering of verbanning naar Java.

idem

In een op 22 januari 1947 te Makassar gehouden vergadering, die is bijgewoond door de hoogste militaire en burgerlijke autoriteiten in Zuid-Celebes, werd daarom, zoals de Officier van Justitie op 28 januari aan de Procureur-Generaal berichtte, besloten „dat verdachte ten aanschouwe van de geheele bevolking aan boord van een prauw zou worden geëxecuteerd, aangezien herstel van rust en orde, beëindiging van de terreur en instelling van het nieuwe gezag onmogelijk is, zolang verdachte in leven blijft". Deze wijze van executie was gekozen, omdat volgens de adat het bloed van de Datoe niet met de aarde in aanraking mocht komen, terwijl verdrinking of levend begraven methoden waren die niet door het Nederlandse gezag konden worden gebezigd. Tevens werd het besluit genomen om een twintigtal, zich eveneens in arrest bevindende, volgelingen van de Datoe ter dood te brengen.

idem

Vanuit Batavia, waar men over het lot van de Datoe was ingelicht door dezelfde nationalistische zegsman, die bij de luitenant-Gouverneur-Generaal beklag had gedaan over de in Zuid-Celebes door Nederlandse troepen toegepaste methoden, heeft men daarop ingegrepen door uitdrukkelijk bevel te geven dat de voorgenomen executie van de Datoe niet mocht plaats hebben.

idem

De volgelingen van de Datoe, op wie dit bevel niet van toepassing was, zijn wel overeenkomstig het daartoe genomen besluit geëxecuteerd; de meest vooraanstaanden onder hen zijn na een kort onderzoek, de overigen zonder meer, aan het D.S.T. overgegeven.

De uit Batavia ontvangen order die in het bovenaangehaalde telegram van 31 januari aan de Troepencommandant nog een keer is herhaald, heeft het leven van de Datoe toch niet kunnen redden: Bij zijn overbrenging van Pare-Pare naar Madjene, waar toen een actie aan de gang was, is hij op 1 februari 1947 bij een beweerde ontvluchtingspoging door de met zijn bewaking belaste militairen – enkele leden van het D.S.T. – doodgeschoten. Van dit voorval is, doordat het aanvankelijk niet

idem

Tijd en plaats
Korte omschrijving
van het exces

Gegevens

Vindplaats van
het gegeven

van militaire zijde is gerapporteerd, eerst op 17 februari bericht aan Batavia gezonden. Een daarna op last van de Procureur-Generaal en de Legercommandant ingesteld onderzoek heeft geen resultaten opgeleverd.

Op 7 februari vraagt de Procureur-Generaal aan de Officier van Justitie te Makassar inlichtingen over de methoden die bij de zuivering in het gebied van Pare-Pare door een kapitein Z. van het KNIL – niet van het Detachement Speciale Troepen – zijn toegepast. De Procureur-Generaal haalde in dit verband een hem ter inzage gegeven brief van een Nederlandse bestuursambtenaar ter plaatse aan, welke brief, zoals de Procureur-Generaal schreef, o.a. vermeldde:

„hoe de huizen in de kampong bij de zuivering werden platgebrand en met het pistool vele tientallen personen op de plaats als straoefening werden neergeknald, van wie verscheidene die daartoe tevoren uit de boei waren gehaald, waarin ze als arrestanten waren opgenomen.

Medegedeeld werd voorts dat de geliquideerde mensen zij waren die onderdak en voedsel hadden verschaft aan terroristen en infiltranten, dat de eigenlijke rebellen de bergen in waren en derhalve buiten deze straoefening vielen.

De vrees dat het plegen van dergelijke excessen weleens waarheid kan zijn, doet mij besluiten U hierop inzonderheid te attenderen en U te verzoeken mij hieromtrent te melden”.

De Officier van Justitie antwoordt bij telegram dd. 28 februari: „Aan militaire autoriteiten werden door mij inlichtingen gevraagd, waarop het antwoord echter heel onbevredigend was. Daarna heb ik het onderzoek zelf ter hand genomen. De voorstelling van zaken is juist. De verklaringen zijn zeer bezwarend”.

Uit nog een andere bron hebben de Procureur-Generaal in deze periode inlichtingen bereikt over het militaire optreden in Zuid-Celebes. Deze informatie was afkomstig van een Nederlandse bestuursambtenaar die bij een dienstreis naar Makassar tussen 7 en 15 februari 1947 van verschillende vooraanstaande Indonesiërs gespecificeerde klachten over de „militaire terreur” had vernomen. Op verzoek van de Procureur-Generaal heeft deze bestuursambtenaar, die van Makassar naar Batavia was doorgereisd, bij rapport dd. 22 februari 1947 zijn bevindingen op papier gesteld.

Bij brief van diezelfde datum bericht de Legercommandant aan de luitenant-Gouverneur-Generaal dat hij als resultaat van een met de Procureur-Generaal en de Chef Staf gehouden bespreking bij telegram van 21 februari het telegram van 31 januari heeft ingetrokken, waardoor in het vervolg ieder eigenmachtig handelen bij zuiveringsacties, dat afwijkt van de gewone voorschriften, ten strengste verboden is. De Legercommandant merkt ter toelichting van dit besluit op, „dat ik het niet langer verantwoord acht aan de betrokken troepencommandanten die vrijheid van handelen te verlenen, waardoor zij – zoals onder de aanvankelijke omstandigheden noodzakelijk werd geoordeeld – over de bevoegdheid beschikten in voorkomend geval „snel recht” te plegen.

Het aan een dergelijke bevoegdheid ontleende machts excesses moge onder een noodtoestand op zijn plaats zijn, zoodra de toestanden eenigermate normaal worden, bestaat het gevaar al zeer spoedig, dat de toegekende bevoegdheid dreigt te ont-aarden in *misbruik* van macht, met alle gevaarlijke ethische en politieke gevolgen van dien”.

Nog werd in deze brief aan de luitenant-Gouverneur-Generaal medegedeeld dat aan de Troepencommandant in Zuid-Celebes was opgedragen voorbereidingen te treffen voor een spoedige terugkeer van het D.S.T. naar Java.

De Officier van Justitie te Makassar komt in een brief van 5 maart op de gevraagde inlichtingen over de zuiveringsactie bij Pare-Pare terug:

„Tot mijn spijt kon beantwoording niet eerder plaats vinden, omdat mij niet bekend was wie in Uw schrijven werd bedoeld en

Archief Procureur-
Generaal

idem

Archief Algemene
Secretarie

Archief Procureur-
Generaal

e Troepencommandant van Zuid-Celebes op de anonieme klacht niet wenschte in te gaan".

De Officier van Justitie deelt dan verder mee, dat het onderzoek wegens tijdgebrek zeer summier is gehouden. Wel acht hij overplaatsing van de kapitein Z. gewenst. Een eventuele strafvervolgning meent hij daarentegen te moeten ontraden:

„Het resultaat van de militaire acties is in ieder geval geweest dat in enkele maanden tijd de rust en orde in een volslagen opstandig gebied zijn teruggekeerd; ik ben zelf in de gelegenheid geweest dit te constateeren.

Achteraf een onderzoek instellen welke fouten hierbij begaan zijn komt mij in verband met de uiterst moeilijke opdracht niet billijk voor”.

Zoals uit een telegram van 18 maart 1947 blijkt kon de Procureur-Generaal zich niet met het summier karakter van het door de Officier van Justitie gehouden onderzoek verenigen. In afwachting van een meer uitgebreid onderzoek door een commissie droeg hij de Officier van Justitie te Makassar op het onderzoek voort te zetten en daaraan meer dan summier aandacht te besteden „met dien verstande dat Uw onderzoek in dit stadium niet dient te worden beschouwd als ingesteld tegen bepaalde verdachten, maar voorshands ten behoeve van het op deskundige herhaal deskundige wijze verzamelen en vastleggen van feiten-materiaal”.

Archief Procureur-
Generaal

Bij brief van 6 maart 1947 geeft de Legercommandant aan de luitenant-Gouverneur-Generaal in overweging om naar aanleiding van de verschillende rapporten en geruchten die over het optreden van de troepen bij de pacificatie van Zuid-Celebes de ronde doen, een commissie in te stellen. „welke tot taak zou kunnen krijgen het geheele gebeuren van de laatste maanden in Zuid-Celebes in beschouwing te nemen.

Archief Algemene
Secretarie

Het is daarbij mijn bedoeling, dat een zoodanig samenvattend rapport wordt samengesteld, dat hierin zoowel oorzaken, gevolg en actie in onderling verband worden gezien, ten einde op de, naar mijn meening, onvermijdelijk in de nabijzijnde toekomst opkomende vragen ten aanzien van het gebeurde in Zuid-Celebes geheel voorbereid te zijn en onverwijld goed gedocumenteerd de eventuele vragenstellers te kunnen tegemoet treden. Naar mijn oordeel is het zoowel van psychologische als van praktische waarde, wanneer reeds van den beginne af de Regeering kan mededeelen, dat terzake een diepgaand onderzoek is ingesteld en de resultaten daarvan binnenkort zullen worden gepubliceerd, dan dat eerst op binnenkomende, als regel niet in verband met het algemeene beeld, incidenteele vragen dient te worden geantwoord, dat het gerelateerde feit nader zal worden onderzocht”.

De Legercommandant stelt dan voor een commissie van drie leden te benoemen, te weten een rechterlijk ambtenaar, een hoofdofficier van het KNIL en een bestuursambtenaar.

De luitenant-Gouverneur-Generaal kan blijkens een intern memorandum dd. 12 maart 1947 met dit denkbeeld instemmen, doch geeft de voorkeur aan een grotere commissie, waarvan enkele leden zijn aangewezen door de Regering van Oost-Indonesië.

idem

De commissie is daarop bij besluit van de luitenant-Gouverneur-Generaal van 9 april 1947 ingesteld; het voorzitterschap werd aan mr. K. L. J. Enthoven, die verbonden was aan het Kabinet van de landvoogd, opgedragen.

idem

De Legercommandant zendt op 17 maart aan de luitenant-Gouverneur-Generaal, alsmede aan de Minister van Overzeese Gebiedsdelen, een in de Makassaarsche Courant van 4 maart 1947 verschenen verslag toe van de huldiging die het Detachement Speciale Troepen bij zijn vertrek naar Java van de zijde van de inheemse bevolking is ten deel gevallen met de aantekening „dat naast bepaalde bezwaren – welke overigens bij geen enkele pacificatie-operatie te vermijden zijn – toch schijnbaar ook van de zijde van de goedwillende bevolking vele redenen aanwezig zijn het optreden van het D.S.T. te loven”.

idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	De Minister van Overzeese Gebiedsdelen vraagt op 8 juli 1947 telegrafisch inlichtingen aan de luitenant-Gouverneur-Generaal over het militaire optreden in Zuid-Celebes onder verwijzing naar de „onrustbarende berichten” welke daaromtrent de laatste weken in de Nederlandse pers („Peraat” 16 juni, „De Waarheid” 4 juli, „Stem van Nederland” en „Vrij Nederland” 5 juli) zijn verschenen. „Ik meen dat Uwerzijds een commissie van onderzoek werd ingesteld. Verzoeken mij inlichten over wat U terzake bekend en over stand van het onderzoek”. Het telegram dringt er verder op aan dat, indien enige actie „met zo beperkt mogelijk gebruik van militaire middelen” onvermijdelijk mocht blijken – waarmee gezinspeeld werd op de kort daarop begonnen politionele actie – alles in het werk zal worden gesteld „om deze actie voor zover mogelijk politioneel karakter te doen dragen en excessen te voorkomen”.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
	In een aansluitend telegram dd. 9 juli wordt in verband met Kamervragen van de heer Logemann verzocht de samenstelling en instructie van de commissie-Enthoven naar Den Haag te doen seinen.	idem
	Bij telegram van 10 juli heeft de Indische regering aan dit laatste verzoek voldaan, terwijl bij brief van 12 juli een memorandum van mr. Enthoven is gevolgd, waarin o.a. werd medegedeeld dat „de regeering van Oost Indonesië heeft aangedrongen op opschorting van het onderzoek, althans op voortzetting daarvan in langzaam tempo. Zij is van oordeel, dat onder de huidige omstandigheden een te ver doorgevoerd onderzoek verwarring en onzekerheid kan stichten en dat de ongeregeldeheden, welke zich hebben voorgedaan, zulk een uiterst gevaarlijk karakter hebben gedragen, dat aan de daartegen genomen maatregelen een bijzondere maatstaf voor beoordeling moet worden aangelegd”.	idem
	De Legercommandant schrijft op 25 juli 1947 aan de luitenant-Gouverneur-Generaal dat in een bespreking met de Procureur-Generaal en enkele leden van de commissie-Enthoven „mijnerzijds t.a.v. de gebeurtenissen het volgende standpunt werd ingenomen, hetwelk door de hiervoor genoemde gezaghebbers als basis voor het te houden onderzoek werd aanvaard.	Archief Algemene Secretaire
	De toestand in Zuid-Celebes, alvorens de zuiveringsacties werden ingezet, gaf het beeld van een volslagen door een extremistische terreur beheerscht land, waardoor het gebied niet meer kon worden bestuurd en ten rechte „stuurloos” was geworden. Tegenover dezen onhoudbaren toestand werden aan de voor de pacificatie-werkzaamheden aangewezen commandanten door de Regeering uitzonderlijke rechten verleend, waardoor het mogelijk werd, in kort proces de boosdoeners te elimineren om zodoende de goedwillende bevolking de bescherming te verlenen, waarop zij haar bestaan moest kunnen verdedigen. Hier is dus sprake geweest van een uiterste noodtoestand, waarbij slechts uitzonderlijke noodmaatregelen verbetering konden brengen in den desatreuzen toestand. Er was dus onderzijds sprake van een toestand van „noodweer”.	
	Een dergelijke maatregel brengt uiteraard groote gevaren met zich mede, wanneer zij gehanteerd wordt door commandanten, die niet ten volle de groote verantwoordelijkheid beseffen, welke hun door dit recht op de schouders is gelegd, dan wel een zoodanige emotionele inslag bezitten, dat zij op een gegeven oogenblik worden medegesleurd door gevoelens, welke hun redelijkheid overheerschen. Dit is een gevaar, dat zich ongetwijfeld bij de pacificatie-actie in Zuid-Celebes heeft gedemonstreerd.	
	Onder de hiervoor geschetste omstandigheden is het uitermate moeilijk een grens te trekken tusschen hetgeen nog als „oorbaar” en datgene, dat niet meer als acceptabel dient te worden beschouwd. Het is zeker niet de bedoeling bij de beoordeling van het optreden der troepen een maatstaf aan te leggen als onder normale omstandigheden zou dienen te geschieden, doch aan den anderen kant zullen bepaalde gebeurtenissen, welke kennelijk niet door de omstandigheden kunnen worden verantwoord en waarvan de omvang dan wel de scherpte bepaaldelijk in strijd moet worden geacht met de redelijkheid van de onder de gegeven omstandig-	

Tijd en plaats
Korte omschrijving
van het exces

Gegevens

Vindplaats van
het gegeven

heden noodzakelijke maatregelen, ook als *ontoelaatbaar* dienen te worden gequalificeerd en als zoodanig moeten worden onderzocht, met de daaraan verbonden consequenties.

Gevangenen, die uit de gevangenis werden gehaald om te worden geëxecuteerd, martelingen, welke aan de Japansche methodiek doen denken, het zonder aantoonbare redenen neerschieten van gevangenen, vormen even zoovele feiten, indien zij mochten hebben plaats gehad, welke onbetwistbaar aanleiding geven tot een gerechtelijke vervolging van betrokkenen. Dat hierbij de geheele zwaarte van omstandigheden terdege in rekening dient te worden gebracht bij de beoordeling, of inderdaad van „noodweer-exces” sprake is geweest, behoeft geen nader betoog”.

In de volgende maanden is bij herhaling door de Minister van Overzeese Gebiedsdelen bij de Ned. Indische regering aangedrongen op een spoedige voltooiing van het rapport van de commissie. Zo werd in een op 15 maart 1948 vanuit Den Haag verzonden telegram gezegd: „De positie van de Regering wordt door het uitblijven van enig Zuid-Celebes-rapport zeer moeilijk gemaakt”. Op spoed werd in deze maanden ook aangedrongen door de Nederlandse vertegenwoordiging bij de Verenigde Naties en het Ministerie van Buitenlandse Zaken te 's-Gravenhage met verwijzing naar een over de Zuid-Celebeszaak door de Republiek in omloop gebracht memorandum alsmede een door haar vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties op 19 december 1947 gehouden rede waarin het aantal slachtoffers bij de pacificatie van Zuid-Celebes tussen de 20 000 en 40 000 was geraamd.

Op 21 april 1948 kan de luitenant-Gouverneur-Generaal echter aan de Minister van Overzeese Gebiedsdelen telegraferen dat het rapport inzake Zuid-Celebes op 13 april ontvangen werd en zodra het vermenigvuldigd is zal worden opgezonden. Aan de Procureur-Generaal en de Legercommandant zal de vraag worden voorgelegd „welke correctie-maatregelen toegepast en welke strafvervolgingen eventueel ingesteld dienen te worden”. Mededeling van de inhoud van het rapport aan de Tweede Kamer kon naar de mening van de luitenant-Gouverneur-Generaal het beste plaatsvinden wanneer omtrent eventuele correctie of strafvervolging van de schuldigen een beslissing was genomen. De luitenant-Gouverneur-Generaal adviseerde verder om, indien door de Kamer met vertrouwelijke inzage van het rapport genoeg zou worden genomen, althans voorlopig publicatie achterwege te laten: „De grootste moeilijkheid ligt in de omstandigheid, dat ook de meeste buitenstaanders zich moeilijk een voorstelling kunnen maken van een algemene terreur, zoals in 1946 in Zuid-Celebes heerste en dus ook moeilijk de onvermijdelijkheid kunnen inzien van bepaalde maatregelen”.

Bij missive van 27 april 1948 is het rapport aan de Legercommandant toegezonden met verzoek om in overleg met de Procureur-Generaal van advies te dienen over de vraag of, en zo ja welke, maatregelen terzake behoren te worden getroffen.

De aanbidding van het rapport aan de Minister heeft plaats gehad bij brief van 12 mei 1948. Bij besluit van de luitenant-Gouverneur-Generaal van dezelfde datum is de commissie-Enthoven ontbonden.

De adviezen van de Legercommandant en de Procureur-Generaal, die op 2 augustus 1948 aan de luitenant-Gouverneur-Generaal zijn toegezonden, concludeerden dat tegen drie militairen die bij enkele acties verantwoordelijkheid hadden gedragen een nader strafrechtelijk onderzoek behoorde te worden bevolen.

Zowel door de Legercommandant als door de Procureur-Generaal werd benadrukt dat de in Zuid-Celebes toegepaste strijdmethoden in hun algemeenheid als gevolg van de daar toen heersende noodtoestand gerechtvaardigd waren geweest. Of, zoals de Procureur-Generaal het formuleerde:

„De overheid in dwangpositie verkeerende zag zich genoodzaakt in overmacht handelende over te gaan tot toepassing van maatregelen die onder minder ernstige omstandigheden niet in overweging zouden zijn genomen”. De Procureur-Generaal wees er in dit verband nog op „dat door deze methode van actie vrouwen en

Archief
Algemene Secretarie

Archief Ministerie van
Overzeese Gebiedsdelen

57

Archief
Algemeen Secretarie

Archief Ministerie van
Overzeese Gebiedsdelen

Tijd en plaats.
Korte omschrijving
van het exces

Gegevens

Vindplaats van
het gegeven

kinderen noch ouden van dagen ten offer zijn gevallen zooals onvermijdelijk zou zijn gebeurd indien beschietingen en bombardementen vanuit de lucht op concentraties, zooals thans Malakka te zien geeft, hadden plaats gehad".

Terwijl zij daarmee de rechtvaardiging van de noodzaak van de getroffen maatregelen vooropstelden wilden echter noch de Legercommandant noch de Procureur-Generaal de excessen verdedigen, die door gebrek aan leiding of verantwoordelijkheidsbesef, tekort aan zelfbeheersing of het ongeremd uitleven van verkeerde eigenschappen in een aantal gevallen hadden plaats gehad. De Procureur-Generaal wilde daarbij mede aandacht zien besteed „aan de verantwoordelijkheid van de hoogste militaire bevelhebbers in Zuid-Celebes voorzoover door gebrek aan controle en keuze van niet geschikte commandanten een laakbaar beleid is gevoerd".

Door de Ned. Indische regering is vervolgens op 16 augustus 1948 aan de Minister bericht gezonden dat overeenkomstig deze adviezen was beslist.

De Minister informeert op 3 december 1948 bij de H.V.K. of met het strafrechtelijke onderzoek reeds een aanvang is gemaakt en verzoekt, zo deze vraag ontkennend moet worden beantwoord, onverwijld daartoe over te gaan. Ten gevolge van de herhaalde aandrang van parlementaire en interkerkelijke zijde is het niet langer mogelijk de bekendstelling van het rapport op te schorten.

Blijkens een nota van de Procureur-Generaal van 13 december 1948 was door de Legercommandant nog niet overgegaan tot de aanwijzing ter benoeming van een hoofdofficier als plaatsvervangend lid tevens raadsheer-commissaris in het Hoog Militair Gerechtshof, voor welk college de drie beklaagden zouden moeten terecht staan. Deze hoofdofficier zou zich dan geheel aan het gerechtelijk vooronderzoek in de Zuid-Celebeszaak kunnen wijden, waarvoor de andere leden van het HMG niet voldoende tijd zouden kunnen vrijmaken.

Nadat bij regeringszending dd. 23 december 1948 de Legercommandant door de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon was uitgenodigd om tot het opmaken van die voordracht over te gaan, is de keuze gevallen op de luitenant-kolonel der infanterie K.N.I.L. J. L. Paardekooper, die door verblijf in Nederland zijn werkzaamheden eerst in de maand maart 1949 heeft kunnen aanvangen. (Bij besluit van de HVK van 8 maart 1949 no. 10 werd tot benoeming van de luitenant-kolonel als plaatsvervangend lid in het Indische HMG overgegaan).

De overlegging van het rapport-Enthoven aan de Eerste en Tweede Kamer ter vertrouwelijke kennisneming is geschied bij brief van de Minister van Overzeese Gebiedsdelen a.i. van 6 december 1948 (zie Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1948-1949 blz. 51).

De Minister heeft daarbij afgezien van zijn aanvankelijk voor-nemen om in de geleidebrief een – tot zekere hoogte verdedigend – oordeel uit te spreken over het optreden van de Nederlandse troepen. Dit gebeurde op wens van de Minister-President: „Het rapport doet duidelijk zien", merkte deze laatste in een brief van 30 november 1948 aan de Minister van Overzeese Gebiedsdelen op, „hoe ernstig de toestand was waaraan een einde moest worden gemaakt, maar de genomen maatregelen hebben een zodanig karakter gedragen, dat niet alleen bij bepaalde excessen, maar bij heel het optreden der speciale troepen vrijwel alle waarborgen, die zelfs bij het strengste noodrecht zouden moeten gelden, terzijde waren gesteld. In grote getale zijn mensen gefusilleerd, niet terwijl zij op heterdaad werden betrapt of nadat bij een verhoor hun schuld zou zijn gebleken, maar op grond van informaties, waartegen zij zich met geen woord hebben kunnen verweren. Geconstateerd werd dan ook dat er wel onschuldigen onder zullen zijn geweest.

Het komt mij voor, dat de Regering dit niet met haar verantwoordelijkheid moet dekken."

Archief
Algemene Secretarie

Idem

Archief
Algemene Secretarie

Archief Ministerie Over-
zeese Gebiedsdelen

Idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	De Minister voor Uniezaken en Overzeese Rijksdelen informeert op 14 februari 1950 naar de stand van zaken in het Zuid-Celebesonderzoek in verband met daarover te verwachten vragen bij de behandeling van de begroting. De Hoge Commissaris te Djakarta seint op 25 februari 1950 terug, dat bij de soevereiniteitsoverdracht het dossier van het door de luitenant-kolonel Paardekooper gehouden gerechtelijk vooronderzoek was ingediend bij de fungerend advocaat-fiscaal van het Indisch Hoog Militair Gerechtshof, die na 27 december 1949 ambtenaar van de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië was geworden. Het telegram vervolgt dan: „Hoewel reeds aanhangige zaken van het Ind. H.M.G. zonder meer aan de nieuwe Ind. Kamer van het Nederlands H.M.G. overgedragen hadden dienen te worden, is zulks begin Januari 1950 door niet bekend zijn met de nieuwe opzet van het Nederlands H.M.G. niet geschied en heeft genoemd fungerend advocaat-fiscaal, mede doordat zijn onderhebbend Indonesisch personeel met het aanwezig zijn van het Zuid-Celebesdossier bekend was, gemeend alles ter beschikking van de nieuwe Indonesische chef te moeten stellen. Aangezien hierdoor het dossier in handen van de Indonesische P.G. . . . en Minister van Justitie . . . is gekomen, heeft de President van het Nederlands H.M.G., Doornbos, stappen gedaan deze zaak ter nadere berechting terug te krijgen. Hoewel het niet uitgesloten is dat het dossier hier te lande ter inzage zal worden gegeven, wensen de Republikeinse Ministers het dossier te behouden teneinde meer inzicht te krijgen in de zaak-Westerling, hoewel dit dossier slechts handelingen van ondergeschikten van Westerling betreft. Ter verduidelijking van de stand van afdoening diene nog, dat op grond van het vooronderzoek-Paardekooper beschikking tot verwijzing naar een krijgsraad zal moeten geschieden. Drie verdachten bevinden zich voor eigen veiligheid in Holland. Het dossier is dermate dik dat het praktisch ondoenlijk is afschrift te krijgen.”	Archief Ministerie Overzeese Gebiedsdelen

DE BANDOENG-AFFAIRE

I. De overval op Bandoeng in januari 1950

De gevechten te Tjimahi en Bandoeng op 22 en 23 januari 1950 dienen gezien te worden tegen de achtergrond van een beraamde staatsgreep, waarin Westerling een belangrijke, zo niet overheersende rol dacht te spelen. Westerling, die op 15 januari 1949 groot verlof kreeg als tijdelijk reserve-kapitein voor speciale diensten van het K.N.I.L., vestigde zich daarna te Patjet op Java en exploiteerde een vrachtautobedrijf, voor de oprichting en instandhouding waarvan hij blijkbaar belangrijke steun heeft ondervonden van de Nederlandsch-Indische legerautoriteiten. Daarnaast organiseerde hij een op militaire leest geschoeide organisatie, de R.A.P.I. Hiermede beoogde Westerling aanvankelijk het organiseren van de zelfverdediging der bevolking tegen de terreur van benden, vooral met het oog op het aanstaande terugtrekken van K.L. en K.N.I.L. In opzet was de R.A.P.I. niet anders dan een militair georganiseerde burgerwacht. Niet tevreden met deze burgerwacht alleen ging Westerling over tot het vormen van een vrijschare, onder de naam A.P.R.A., de beginletters van de Maleise benaming, die in het Nederlands luidde: „Legioen van de Rechtvaardige Vorst”.

De A.P.R.A.-gelederen bestonden uit burgers, oud-militairen, politie, ondernemingswachten en leden van de beveiligingsbataljons van de deelstaat Pasoendan. Verder bestond voor deze beweging veel sympathie bij bepaalde K.N.I.L.-onderdelen, met name bij het Regiment Speciale Troepen waarvan Westerling vroeger de commandant was geweest.

Ter voorbereiding van de staatsgreep is een ultimatum opgesteld (zie het hierachter afgedrukte document), dat bestemd was voor de regering van de Verenigde Staten van Indonesië. Volgens verklaringen afgelegd in het gerechtelijk vooronderzoek, dat nadien te Amsterdam is gehouden, zou de tekst na enige wijziging als gevolg van een daarover met Westerling gevoerde gedachtenwisseling door een onbekende in de uiteindelijke vorm uitgetikt en door Westerling in drievoud ondertekend zijn. De verzending zou buiten zijn voorkennis en in strijd met zijn bedoeling voortijdig hebben plaats gehad.

Op 23 januari 1950 is door een tot de A.P.R.A. behorende groep, onder wie vele K.N.I.L.-militairen die met hun wapens waren gedeserteerd, de overval op Bandoeng uitgevoerd. Westerling bevond zich op dat moment in verband met de door hem beraamde staatsgreep te Djakarta. Na een korte bezetting van de stad, waarbij enkele tientallen T.N.I.-militairen om het leven zijn gekomen, doch onder de burgerbevolking geen slachtoffers vielen, heeft de A.P.R.A. zich nog diezelfde dag uit Bandoeng teruggetrokken. De K.N.I.L.-militairen, die

aan de actie hadden deelgenomen, in totaal 123 personen, zijn terzake door de krijgsraad tot gevangenisstraffen van 10 à 12 maanden veroordeeld.

II. De strafrechtelijke vervolging van de voormalige Kapitein R. P. P. Westerling

Op 30 januari 1951 vorderde de Officier van Justitie bij de Arrondissementsrechtbank te Amsterdam een gerechtelijk vooronderzoek tegen – en inbewaringstelling van – meergenoemde, toen zonder bekende vaste woon- of verblijfplaats zijnde, verdachte ter zake van:

- a. het opzettelijk tweegbrengen of bevorderen van desertie;
- b. het uitlokken van moord, doodslag of zware mishandeling te Bandoeng en Tjimahi gepleegd;
- c. het uitlokken van geweldpleging tegen personen en goederen te Bandoeng en Tjimahi.

Omdat Westerling voorlopig onvindbaar was, heeft de Rechter-Commissaris, belast met de behandeling van strafzaken in genoemde rechtbank, op 16 april 1951 Westerling gedagvaard voor hem te verschijnen, waarbij hij zijn medebrenging heeft bevolen. Ter uitvoering van deze opdracht is verdachte, die op 28 maart 1952 heimelijk Nederland was binnengekomen, op 16 april 1952 aangehouden en nog dezelfde dag aan de Rechter-Commissaris voorgeleid. Uiteindelijk weigerde de Rechter-Commissaris zijn inbewaringstelling. Hier tegen is door de Officier van Justitie vruchteloos beroep ingesteld bij de Arrondissementsrechtbank te Amsterdam. Het onderzoek heeft, voor wat de getuigenverhoren betreft, het gehele jaar 1952, geduurd, waarna het dossier voor geruime tijd voor nadere bestudering en overweging van eventuele voortzetting van de strafvervolging ter beschikking is geweest van het Openbaar Ministerie en het Ministerie van Justitie. Eerst op 10 december 1954 vond het eindverhoor van verdachte plaats, nadat de Officier van Justitie reeds eerder aan de Rechter-Commissaris had doen weten, dat zijns inziens voortzetting van het gerechtelijk vooronderzoek geen zin had. Dienovereenkomstig is dit onderzoek op 13 december 1954 gesloten. Deze sluiting is op 4 januari 1955 aan verdachte in persoon betekend, met een kennisgeving van niet-verdere vervolging „wegens onvoldoende aanwijzing van schuld”, waardoor krachtens artikel 246, eerste lid, van het Wetboek van Strafvordering de zaak een einde nam.

Aan:
de Regering der Republiek
Indonesia Serikat d.t.k. de
Regering van de Negara
Pasoendan

Doordruk aan:
U.N.C.I.
Alle Regentschaps
Commandanten
Alle Bataljons
Commandanten
Bandoeng, 5 Januari 1950.

R.P.P. WESTERLING
Leider R.A.P.I. en A.P.R.A.
BANDOENG

Ondergetekende R. P. P. Westerling, leider van de R.A.P.I. en A.P.R.A. heeft aan Uwe Regering het navolgende mede te delen:

1. De R.A.P.I. zomede haar gewapende macht de A.P.R.A. kunnen zich volkomen verenigen met de ter Ronde Tafel Conferentie te Den Haag, door de Nederlandse Regering enerzijds en de Indonesische delegaties anderzijds aangegane overeenkomsten en de als gevolg daarvan op de 27ste December 1949 plaats gehad hebbende soevereiniteits-overdracht.

2. De R.A.P.I. kan zich uit een oogpunt van orde en rust *niet* verenigen met de ondemocratische wijze waarop getracht wordt, de Negara's – in het bijzonder de Negara Pasoendan, zonder dat de bevolking zich daarover vrijelijk heeft kunnen uitspreken – te liquideren.

3. De R.A.P.I. kan niet inzien, waarom zelfstandige staten, die toch in één en hetzelfde federatief verbond thuishoren, onder ondergrondse druk ten bate van een neven staat tot liquidatie moeten worden gedwongen.

4. Door bovenstaande factoren zijn illegale Indonesische strijdorganisaties ontstaan, die zich ten doel stellen aan deze unitaristische c.q. despotische houding het hoofd te bieden. Dit unitaristisch pogen van de Republiek Indonesia groep, heeft deze illegale organisaties tot een aaneengesloten blok met één en dezelfde wil samengedreven en heeft meerbedeelde strijdkrachten tevens beziel met het ernstige verlangen, voor

de enige en ware MERDEKA zo nodig de zwaarste offers te brengen.

5. De R.A.P.I. is geporteerd voor een gezonde en krachtige Staat Pasoendan binnen het kader van de R.I.S., waarin de belangen van de onderscheiden Indonesische Volkeren en van de verschillende bevolkingsgroepen op gelijke wijze behartiging vinden.

6. De R.A.P.I. met haar gewapende macht, de A.P.R.A. en alle daarbij aangesloten thans nog illegale strijdorganisaties, verlangen dringend erkenning door de Regering van Pasoendan; opdat hierdoor de mogelijkheid wordt geopend tot een officieel contact tussen de Negara Pasoendan en de R.A.P.I. voor het gezamenlijk nemen van maatregelen ter verzekering van orde en rust, welke naar het oordeel van de R.A.P.I. bij de T.N.I. niet in vertrouwde en bekwame handen moet worden geacht, gezien het feit dat de T.N.I. nog als jong en onervaren moet worden beschouwd.

7. Door de huidige onbevredigende gang van zaken, zal het voor de leiding van de R.A.P.I. niet mogelijk zijn haar strijdorganisaties voor onbepaalde tijd in bedwang te houden weshalve het nodig zal zijn, dat de Regering inzake de onder ten 6e gevraagde erkenning spoedigst tot een duidelijke beslissing komt, waartoe de R.A.P.I. zich als uiterste termijn 7 dagen – na dagtekening dezes – stelt.

8. Uitdrukkelijk vooropstellende dat de R.A.P.I. *orde* en géén chaos wenst zou een langer dralen van de Regering van Pasoendan tot het bepalen harer houding t.a.v. de R.A.P.I., tot gevechten op grote schaal kunnen leiden, waaronder gelijk in de afgelopen jaren helaas, doch onvermijdelijk Indonesië in zijn geheel en de bevolking het meest te lijden zal hebben.

9. Mocht omtrent de gevraagde erkenning op de sub ten 6e bedoelde datum geen beslissing door de Regering van Pasoendan zijn genomen zo wijst de R.A.P.I. iedere verantwoordelijkheid betreffende de daaruit voortvloeiende gevolgen van zich af.

10. De R.A.P.I. verzoekt de Regering van Pasoendan haar beslissing te doen toekomen op Pri Kemanusian Tegallega.

Met de meeste Hoogachting,
(w.g.) R. P. P. WESTERLING.

**OVERZICHT VAN DE IN DE ONDERZOCHE OVERHEIDSARCHIEVEN AANGETROFFEN GEGEVENS MET
BETREKKING TOT EXCESSEN**

Tijd en plaats. Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
30 november 1945. Bandjermasin. Bij de aanhouding van twee Formosanen, die voor Japanse soldaten werden aangezien, door een KNIL-patrouille in de Chi- nese wijk te Bandjermasin werd een Chinees doodgeschoten.	Door de Chinese bevolkingsgroep werd bij het plaatselijk be- stuur geprotesteerd, waarop een onderzoek is toegezegd. In de loop van dit onderzoek zijn tegenstrijdige verklaringen afgelegd. De militaire getuigen verklaarden, dat de Chinees agres- sief was opgetreden, zich in de militaire formatie had gedrongen en tot tweemaal toe getracht had aan een militair zijn karabijn te ontrukken. De burger-getuigen die werden gehoord verklaarden daarentegen dat de Chinees op zijn voorgalerij zat, door de mili- tair naar buiten was getrokken, hoewel hij niet agressief optrad en bovendien nog ongewapend was, en vervolgens was dood- geschoten. De auditeur-militair bij de temporaire krijgsraad te Bandjer- masin bericht op 19 maart 1946 aan de plaatselijke militaire commandant, dat een vervolging wegens doodslag van de militair, die de Chinees had doodgeschoten, hem noodzakelijk voorkomt. De troepencommandant te Bandjermasin raadt in een brief d.d. 15 april 1946 die vervolging af: De in het onderzoek afgelegde verklaringen spreken elkaar tegen en vervolging zou een zeer ongunstige indruk op de troep teweegbrengen. De auditeur-militair legt op 20 april de zaak voor advies voor aan de Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof tevens Advocaat-Fiscaal voor de Land- en Zeemacht bij het Hoog Militair Gerechtshof te Batavia. Naar de mening van de auditeur- militair zou in er normale tijden alle aanleiding zijn om de zaak verder na te sporen. Onder de bijzondere omstandigheden die zich thans voordoen – o.a. was het betrokken legeronderdeel nog onlangs in harde strijd gewikkeld – bestaat het gevaar dat een vervolging niet begrepen zal worden en ontstemming zal wekken bij de troep, weshalve de auditeur-militair er de voorkeur aan geeft niet te vervolgen. De Procureur-Generaal bericht op 29 april 1946 dat hij het standpunt van de auditeur-militair om niet tot een vervolging over te gaan en de zaak te deponeren, alsmede de overwegingen die voor dit standpunt zijn aangevoerd, deelt. De consul-generaal van China te Batavia heeft in een brief van 24 januari 1947 aan de Nederlandsch-Indische regering nog aan- gedrongen op een berechting van de voor het doodschieten van de Chinees verantwoordelijke militairen. Daarop is bij brief van 1 februari 1947 geantwoord dat van gerechtelijke vervolging was afgezien wegens gebrek aan bewijs. Aan de nagelaten betrekkingen van de doodgeschoten Chinees was een pensioen toegekend. Door de consul-generaal werd blijkens zijn brief van 18 maart 1947 met deze verklaring geen genoegen genomen: De schuld van de militairen zou door vele verklaringen van ooggetuigen be- vestigd kunnen worden. De Ned. Indische regering heeft zich daarop voor advies ge- wend tot de Procureur-Generaal. Deze heeft de consul-generaal op 28 april 1947 geschreven: „De onderhavige zaak werd in wezen op zuiver opportunistische gronden gedeponereerd, waar, gelet op de zeer bijzondere tijds- omstandigheden waarin moest worden opgetreden, door het in- stellen van een strafvervolging het zelfvertrouwen van – en de stemming onder de met zeer zware diensten belaste Nederlandsche troepen op ongewenste wijze zou worden beïnvloed.” De Procureur-Generaal schreef te vertrouwen dat de consul- generaal begrip zou hebben voor dit standpunt: „In deze bij- zondere tijdsomstandigheden kan het noodig zijn om op zuiver opportunistische gronden strafzaken, die in normale tijden zonder eenigen twijfel voor den rechter zouden worden gebracht, te deponeren.”	Archief Procureur- Generaal idem idem idem idem idem idem idem idem

Tijd en plaats. Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
Februari 1946. Batavia. Het Australische blad Melbourne Herald plaatste op 19 februari 1946 een bericht van zijn correspondent te Batavia waarin werd medegedeeld dat Brits-Indische troepen overwogen tot actie tegen de Nederlanders over te gaan om wredeheden door Nederlandse militairen jegens de Indonesische bevolking, die in Batavia aan de orde van de dag zouden zijn, te voorkomen.	Van het persbericht wordt melding gemaakt in het dagtelegram van de Ned. Indische regering aan de Minister van Overzeese Gebiedsdelen van 20 februari: naar de inhoud van het bericht is een „ernstigst onderzoek” gaande. Het lid van de Tweede Kamer, de heer Ruys de Beerenbrouck, stelt op 20 februari over het onderwerp vragen aan de Minister van Overzeese Gebiedsdelen. De Minister antwoordt op 25 februari dat de Indische regering inlichtingen zijn gevraagd waarna op de gestelde vragen zal worden teruggekomen. De Minister van Buitenlandse Zaken brengt bij brief van 22 februari 1946 de inhoud van het in de Melbourne Herald verschenen bericht ter kennis van zijn ambtgenoot van Overzeese Gebiedsdelen en verbindt daaraan eveneens een verzoek om inlichtingen. Op 27 februari wordt vanuit Batavia geseind dat de Legercommandant onverwijld een onderzoek naar de feiten, die aan het bericht ten grondslag zouden liggen, heeft ingesteld. De correspondent van het Australische blad, daarnaar door de Legercommandant gevraagd, heeft geweigerd zijn bron te noemen. De uitkomst van het onderzoek kan binnen enkele dagen worden tegemoet gezien. Bewijzen, dat het bericht juist is, zijn tot nu toe niet aanwezig. Officieel wordt via ANP/Aneta op 4 maart 1946 het in het Australische blad verschenen bericht door de autoriteiten te Batavia tegengesproken. Het onderzoek heeft uitgewezen dat van geen enkel geval van wreedheid het bewijs is geleverd. Evenmin is gebleken dat Brits-Indische troepen met eigenmachtig optreden tegen de Nederlanders hebben bedreigd. De Minister van Overzeese Gebiedsdelen vraagt op 17 juni 1946 aan de Ned. Indische regering om een definitief antwoord op het tot haar gerichte verzoek om inlichtingen, mede in verband met de over deze kwestie gestelde Kamervragen. De Ned. Indische regering seint op 1 augustus terug dat volgens een indertijd gedane bekendmaking van het hoofdkwartier het onderzoek geen wandaden aan het licht heeft gebracht, hetgeen op 4 maart door Aneta is gepubliceerd. „Officieele tekst verklaring genoemd hoofdkwartier niet meer beschikbaar”. Aan het lid van de Tweede Kamer, de heer Ruys de Beerenbrouck, is op 29 augustus 1946 geantwoord, dat het in het Australische blad gepubliceerde bericht na ingesteld onderzoek is gebleken niet juist te zijn.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1945-'46, blz. 55. Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem idem idem Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1946, blz. 29

Februari 1946.
Batavia.
Klacht van het „Chineesche comité voor de verleening van bijstand bij de handhaving van rust en orde te Batavia” d.d. 25 februari 1946 over misdragingen van Nederlandse militairen tegenover Chinezen. O.a. zou bij een huiszoeking geschoten zijn waardoor slachtoffers waren gevallen.

De Ned. Indische regering zendt de klacht op 11 maart 1946 door aan de Legercommandant met verzoek te willen mededelen welke maatregelen zijn of zullen worden genomen om het euvel van gewelddadig optreden van Nederlandse militairen te bedwingen.

De Legercommandant antwoordt op 16 maart 1946 dat het onmogelijk is de gemelde misdragingen alsnog aan een onderzoek te onderwerpen aangezien deze reeds geruime tijd geleden hebben plaats gehad terwijl verschillende van de bedoelde militairen intussen naar andere bestemmingen zijn vertrokken.

„Hoewel bij voortdurend wordt gewezen op de noodzaak tot herstel van de discipline in het leger, welke tengevolge van den oorlog en niet minder van den huidige verwarden toestand op ernstige wijze heeft geleden, zal het buitengewoon moeilijk zijn voorvallen als de hier gemelde te voorkomen. Niet slechts dat deze een gevolg zijn van de hiervoor genoemde omstandigheden, doch niet minder is hieraan schuldig de nog heerschende oorlogsmentaliteit, waarbij aan een menschenleven weinig of geen waarde wordt gehecht en waarbij men spoedig overgaat tot daden van geweld, omdat men zich bedreigd acht. Ik ben er dan ook van overtuigd, dat hoewel de pogingen tot herstel van een gezonde krijgstuicht onverflauwd zullen worden voortgezet en evenmin zal worden gearzeld tot het nemen van de strengste maatregelen

Archief Procureur-Generaal

idem

Tijd en plaats. Korte omschrijving van het excès	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	tegen overtreders, het nog geruimen tijd zal duren voordat het kwaad, voortkomend uit gebrek aan innerlijke discipline, zal zijn uitgeroeid." De Legercommandant kon onder deze omstandigheden tegenover de van Chinese zijde geuite klachten „derhalve slechts stellen een voortdurend streven naar verbetering van de disciplinaire verhoudingen in het leger, met alle middelen welke daartoe ten dienste staan". Niettemin meende hij er de luitenant-Gouverneur-Generaal op te moeten voorbereiden „dat ondanks alle te nemen maatregelen, herhalingen van de in de bijlagen van meergenoemde brief gesignaleerde misdragingen in de naaste toekomst nog ongetwijfeld herhaaldelijk het onderwerp zullen vormen van ingediende klachten enerzijds en van te nemen preventieve en correctieve maatregelen anderzijds".	Archief Procureur-Generaal
Maart-mei 1946. Batavia.	De Ned. Indische regering zendt de klacht op 22 mei 1946 aan de Legercommandant en de Procureur-Generaal toe.	idem
Klacht van het „Chineesche comité voor de verleening van bijstand bij de handhaving van rust en orde te Batavia" d.d. 20 mei 1946 over misdragingen van Nederlandse militaire- en burgerpolitie tegenover Chinezen. Een lijst van twintig gevallen werd overgelegd. O.a. mishandeling, al dan niet met dodelijke afloop, diefstal en wederrechtelijke vrijheidsberoving bij huiszoekingen of anderszins.	De Procureur-Generaal stelt de klacht op 29 mei in handen van de auditeur-militair bij de krijgsraad te velde KNIL te Batavia met verzoek om inlichtingen omtrent de stand van het onderzoek inzake de vermelde feiten.	idem
	De auditeur-militair antwoordt op 1 juni dat een grondig onderzoek zal worden ingesteld. Ingevolge order van de plaatselijke commandant van 28 mei 1946 mogen huiszoekingen en arrestaties buiten het geval van betrapting op heterdaad in het vervolg niet meer op eigen initiatief worden verricht.	idem
	De commandant van de militaire politie te Batavia rapporteert op 26 juli aan de auditeur-militair bij de krijgsraad te velde KNIL te Batavia dat het onderzoek o.a. als gevolg van de weinige gegevens en plaats gehad hebbende troepenverplaatsingen een negatief resultaat heeft opgeleverd. De auditeur-militair heeft dit rapport op 9 augustus 1946 doorgezonden aan de Procureur-Generaal, waarna door deze tot deponering is besloten.	idem
	Op een van de door het Chinese comité vermelde gevallen, dat betrof het overlijden van een op 11 maart 1946 te Klender aangehouden Chinees na verhoor, heeft nog betrekking een rapport d.d. 11 augustus 1946 van de commandant van de compagnie, waarvan militairen bij de aanhouding van de Chinees betrokken waren geweest.	Archief Kabinet Legercommandant
	Dit rapport vermeldt, dat de aanhouding geschiedde op grond van verdenking van medewerking aan de ontvoering van een andere Chinees. De arrestant zou bij confrontatie met familieleden van de laatste zijn herkend als degene die een losprijs was komen eisen. De arrestant zou daarop hebben pogen te vluchten. „Hij werd echter gegrepen en in de worsteling, welke daarbij ontstond, eenigszins toegetakeld; de volgende ochtend bleek de betrokkene te zijn overleden".	idem
	De Legercommandant heeft dit rapport op 12 september 1946 ter kennis van de Ned. Indische regering gebracht.	idem
6 april 1946. Klender (bij Batavia).	Naar aanleiding van rapporten, afkomstig van personen die een bezoek aan Klender hadden gebracht, is een onderzoek bevolen.	Archief Procureur-Generaal
Klachten over slechte behandeling van Indonesische gevangenen door de Nederlandse militaire politie. O.a. had men de gevangenen geboeid in de zon laten liggen.	Door de verantwoordelijke militaire commandant wordt op 14 april 1946 gerapporteerd, dat de harde behandeling van de gevangenen door leden van de militaire politie, waarover ook door militairen van het ter plaatse gelegerde troepenonderdeel beklag was gedaan, moest worden toegeschreven aan een onderofficier aan wie te grote vrijheid was gelaten. Doordat passende bewaarsruimte ontbrak had men de gevangenen buitenshuis bewaard en daarbij gebonden om ontvluchting te verhinderen. De betrokken onderofficier is inmiddels van de leiding van de verhoren ontheven en ernstig vermaand, terwijl de bouw van cellen is voltooid.	idem
	De Procureur-Generaal informeert op 2 mei 1946 bij de troepencommandant te Batavia of de voor het gebeurde verantwoordelijke onderofficier „alleen een ernstige vermaning heeft ontvan-	idem

Tijd en plaats.
Korte omschrijving
van het exces

Gegevens

Vindplaats van
het gegeven

15 april 1946.

Pesing.

(bij Batavia).

Door het lid, de heer Palar, werden in de vergadering van de Tweede Kamer van 6 mei 1946 mededelingen gedaan over wreedheden die bij de bezetting van Pesing door Nederlandse militairen zouden zijn bedreven. Deze mededelingen kwamen er blijkens een door de heer Palar geciteerde brief op neer, dat de militaire politie na het einde van het gevecht „op beestachtige wijze bijna alle gevangenen afmaakte na het plegen van diverse gruweldaden, de lijken in de rivier smeed en vervolgens nog eens duchtig huis hield in de desa, waar vele woningen in brand werden gestoken” (Handelingen Tweede Kamer 1945-1946, blz. 737).

Mededelingen van deze aard kwamen ook voor in een artikel van Beb Vuyk getiteld „De zuivering van Pesing” in „De Baanbreker” van 4 mei 1946.

gen dan wel of hij verder disciplinair is gestraft of een strafvervolg tegen hem is ingesteld.”

Op 11 mei 1946 wordt gerapporteerd dat het bij een berisping was gebleven.

De Minister van Overzeese Gebiedsdelen antwoordt op 7 mei 1946 in de Tweede Kamer dat hem niets bekend is van wreedheden die door de militaire politie bedreven zouden zijn; hij is echter bereid een onpartijdig onderzoek te doen instellen en wanneer van het gerucht iets waar mag blijken te zijn maatregelen te treffen. Daarbij geeft de Minister de uitdrukkelijke verzekering „dat het volstrekt tegen den wensch van de Nederlandsche Regeering en van de Nederlandsch-Indische Regeering is, wanneer zoo iets zou kunnen gebeuren, wanneer dat in den doofpot zou worden gestopt . . .”

De Minister vraagt in een op 14 mei aan de Ned. Indische regering verzonden telegram met verwijzing naar het gesprokene in de Tweede Kamer, ten spoedigste een onpartijdig onderzoek te doen instellen „liefst niet alleen door militairen maar mede bijvoorbeeld door lid rechterlijke macht.”

De Legercommandant, aan wie het telegram van de Minister vervolgens ter kennis is gebracht, licht de luitenant-Gouverneur-Generaal op 27 mei schriftelijk in over het optreden van de Nederlandse troepen bij de bezetting van Pesing. Aan deze brief was als bijlage toegevoegd een op de dag na de actie door de commandant van de Nederlandse troepen te Pesing opgemaakt rapport. In dit rapport wordt medegedeeld dat de verovering van Pesing tussen zes uur en half acht in de morgen haar beslag kreeg doch dat in de volgende uren hinder werd ondervonden van sluipschutters waardoor voortdurend gepatrouilleerd moest worden. De vijandelijke verliezen zouden $\pm$ 40 doden en 31 gevangenen hebben bedragen; aan eigen zijde sneuvelden 3 man.

De Legercommandant wijst er in zijn brief op dat de beschuldiging als zouden 70 Indonesische gevangenen om het leven zijn gebracht, op 3 man na die zwaar gewond werden achtergelaten, in strijd met de feiten moet worden geacht: In werkelijkheid werden 31 gevangenen gemaakt, waarvan 3 gewonden per ambulance naar het Militair Hospitaal werden gebracht en de overigen in verzekerde bewaring werden gesteld; van die laatste groep is één gevangene nadien overleden. Persoonlijk had de Legercommandant bij zijn bezoek aan Pesing, enkele uren na afloop van de actie, zich van de toestand der gevangenen op de hoogte gesteld; verbrande woningen had hij toen niet aangetroffen. In strijd met de feiten was verder de door de heer Palar in de Tweede Kamer gedane mededeling, dat bij de actie de commandant van de Nederlandse troepen aan de commandant van de militaire politie ondergeschikt was geweest.

De Legercommandant kan, het vorenstaande in aanmerking genomen, „het geheele verhaal van den heer Palar niet anders zien dan een door de republikeinsche propaganda opgeblazen samenstel van leugens.”

De hoofdpunten van de brief van de Legercommandant zijn telegrafisch op 29 mei 1946 door de Ned. Indische regering ter kennis van de Minister gebracht.

Aangezien een nader onderzoek in commissoriaal verband geacht moest worden in de bedoeling van de Minister te liggen, heeft de Directeur van Justitie bij besluit d.d. 14 juni 1946 in overeenstemming met de Legercommandant en de Directeur van Binnenlands Bestuur een commissie tot onderzoek van de gebeurtenissen, die zich bij de bezetting van Pesing op 15 april 1946 hadden voorgedaan, ingesteld. Aan de commissie werd opgedragen „te onderzoeken, of bij vorenbedoelde militaire bezetting wreedheden of andere wandaden zijn bedreven en in het bevestigende geval, welke feiten vast te stellen zijn t.a.v. de vraag, wie daarvoor aansprakelijk is te stellen”. De president van de temporaire krijgsraad te Batavia was voorzitter van de commissie, die verder bestond uit een hoofdamtenaar bij het Departement van Binnenlands Bestuur en een hoofdofficier van het KNIL.

Archief Procureur-Generaal

Handelingen Tweede Kamer 1945-1946, blz. 770

Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen

Archief Algemene Secretarie

idem

Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen

idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	Van de instelling van de commissie is bij brief van 21 juni 1946 door de Minister aan de Tweede Kamer kennis gegeven. De commissie, die op 3 augustus 1946 aan de Directeur van Justitie, de Legercommandant en de Directeur van Binnenlands Bestuur gezamenlijk verslag heeft uitgebracht, heeft in totaal 14 getuigen gehoord waaronder drie bij de actie gevangen genomen Indonesiërs; verbalen van deze getuigenverhoren waren aan het op zich zelf zeer beknopte verslag toegevoegd.	Handelingen Tweede Kamer 1946 I, Bijlagen no. 237/1 Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
	Op grond van de afgelegde getuigenverklaringen is de commissie blijken haar verslag tot de overtuiging gekomen „dat bij de militaire bezetting van Pesing op 15 april 1946 <i>geen</i> wreedheden zijn gepleegd”. De verklaring van een bij de actie aanwezige aalmoezenier, die zou hebben gezien dat een geboeide jongen van ongeveer zeventien jaar door soldaten was weggezonden en daarna, op enkele meters afstand, was neergeschoten, had de commissie nader onderzocht zonder dat zij er echter in geslaagd was de ware toedracht te achterhalen. „De commissie acht derhalve geen bewijs aanwezig, dat – aangenomen dat bedoelde jongen inderdaad is doodgeschoten – hiermede een wandaad is bedreven”. Door een andere getuige – een kapitein bij het KNIL – is nog verklaard dat tijdens het zuiveren van het terrein een Nederlandse soldaat door een sluipschutter werd neergeschoten. „Als gevolg daarvan waren mijn soldaten verbitterd en schoten 2 of 3 in uniform gekleede Indonesiërs, die bij hun aanhouding en fouilleering in het bezit van wapenen werden aangetroffen, onmiddellijk neer”. Zelf had deze getuige geen gevangenen opzettelijk zien doodschieten. De commissie heeft echter in haar verslag deze verklaring buiten beschouwing gelaten.	idem
	De bij het verslag gevoegde getuigenverklaringen maken er verder meermalen melding van dat gevangenen geschopt en geslagen zijn. De commissie heeft, conform de opinie van verschillende getuigen, kennelijk gemeend hierin geen exces te mogen zien. Wat de verbrande kamponghuizen betrof, stelde het verslag van de commissie vast „dat eenige uren na het gevecht ongeveer 2 km. buiten Pesing 2 of 3 huisjes ter verruiming van het schootsveld zijn weggebrand”.	
	De Directeur van Justitie kwam in een brief van 17 augustus 1946 aan de Legercommandant tot de conclusie dat de commissie zich wel wat gemakkelijk had afgemaakt van de verklaring van de aalmoezenier dat hij een jeugdige gevangene zonder noodzaak had zien doodschieten; dit gold ook voor de verklaring van de kapitein over het na aanhouding onmiddellijk doodschieten van enkele gevangenen. Nu het echter telkens om de verklaring van één getuige ging die niet door andere getuigen was bevestigd, terwijl als verontschuldigungsgrond zou kunnen gelden dat de daders onder invloed hadden gehandeld van een hevige gemoedsbeweging, als gevolg van de voorafgegane strijd, zag de Directeur van Justitie geen aanleiding voor een straf- of tuchtrechtelijk optreden. „Wel echter is het naar mijn oordeel geboden dat aan bedoelde excessen zooveel mogelijk paal en perk worden gesteld. Daartoe is het noodig andermaal strenge orders uit te vaardigen, waarbij de excessen scherp worden gelaakt, onder bekendstelling, dat zij in het vervolg aan een berechting door den krijgsraad zullen worden onderworpen”.	idem
	Door de Legercommandant is op 6 september 1946 geantwoord „dat de U toegezonden krijgsraadvonnissen er wel op wijzen, dat tegen het euvel van excessen gestreng wordt opgetreden. Hierop zal echter nogmaals per circulaire de aandacht van de troepencommandanten worden gevestigd”.	idem
	De luitenant-Gouverneur-Generaal die het verslag van de commissie vervolgens van de Directeur van Justitie heeft ontvangen, heeft op 28 november 1946 de stukken ter kennis van de Minister gebracht. Hij tekende daarbij aan: „Het was mijn voornemen de stukken op eenige punten te doen ophelderen, doch tengevolge van de opeenstapeling van werk is de gewenschte afronding niet gegeven kunnen worden, terwijl op het oogenblik deze aangelegenheid al zoodanig verouderd is, dat een hernieuwd onderzoek slechts misverstand zou kunnen wekken.”	idem

Tijd en plaats. Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	In verband met een verzoek dat hem van de zijde van de Legercommandant had bereikt om te willen overwegen of het artikel in „De Baanbreker” van 4 mei 1946 geen grond opleverde voor een gerechtelijke actie ter zake van de in dat artikel voorkomende „aantijgingen van het KNIL”, is aan de Procureur-Generaal op diens verzoek door de Ned. Indische regering bij brief van 3 december 1946 een afschrift van het verslag van de commissie toegezonden, alsmede van de over dat verslag handelende brief van de luitenant-Gouverneur-Generaal aan de Minister van 28 november. Daarbij werd opgemerkt dat de landvoogd de instelling van een strafvervolgung ongewenst oordeelde „aangezien ook hierdoor de zaak-Pesing weder op het tapijt zou worden gebracht, hetgeen beter niet kan geschieden”. De inhoud van het verslag van de commissie is bij brief van de Minister van Overzeese Gebiedsdelen van 30 december 1946 ter kennis van de Tweede Kamer gebracht. Tevens is toen medege-deeld dat de Legercommandant uitdrukkelijk had bevestigd „dat waar mogelijk tegen excessen gestreng wordt opgetreden”.	Archief Procureur-Generaal Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1946/47 no. 237/2
Juli 1946. Misdragingen van KNIL-militairen op Bali.	Het hoofd van het buitenkantoor Bali-Lombok van de Netherlands Forces Intelligence Service rapporteert op 3 juli 1946 aan de Directeur van de Nefis te Batavia dat te Bali gelegerde KNIL-militairen vaak „onnoodig ruw” optreden en zich daarenboven herhaaldelijk aan roverijen schuldig maken. „Nog voor kort werd een behoorlijk bedrag aan schadevergoeding door de militaire autoriteiten aan slachtoffers uitbetaald”. Het euvel, waartegenover de militaire autoriteiten machteloos zouden staan, wordt toegeschreven „aan het, gedurende de laatste jaren, ontwend raken aan een straffe militaire discipline”. Het rapport is ter kennis van de Legercommandant gebracht.	NEFIS—Archief idem
2 augustus 1946. Ampenan (Lombok). Schietspartij bij een opstootje tussen Nederlandse militairen en Chinezen als gevolg waarvan een Chinees om het leven kwam; enkele andere Chinezen werden licht gewond.	Na protest van de Chinese bevolkingsgroep is door de plaatselijke burgerlijke en militaire autoriteiten een grondig en onpartijdig onderzoek toegezegd. Bij dit onderzoek is komen vast te staan dat de directe aanleiding tot de schietspartij lag in het agressieve gedrag van een Nederlandse militair. De Directeur van het departement van Binnenlands Bestuur te Batavia heeft op 10 september 1946 de aandacht van de Legercommandant voor het gebeurde gevraagd; de Legercommandant was inmiddels ook langs de militaire kanalen over het voorval ingelicht. De Legercommandant verzoekt op 14 september 1946 de Troepencommandant Bali en Lombok hem te berichten welke strafrechtelijke dan wel krijgstuuchtelijke maatregelen tegen de bij het incident betrokken militair zullen worden genomen. Bij vonnis van de Krijgsraad te Velde KNIL te Makassar van 13 november 1947 is deze militair veroordeeld tot twee maanden gevangenisstraf voorwaardelijk met een proeftijd van zes maanden ter zake van dood door schuld. De consul-generaal van China heeft in een brief aan de Legercommandant van 5 februari 1948 geprotesteerd tegen deze z.i. te lichte straf. Van de zijde van de Ned. Indische regering is daarop geantwoord dat het slachtoffer Nederlands onderdaan was en de kwestie dus buiten bemoeienis van de consul-generaal viel.	Archief Kabinet Legercommandant idem idem idem Archief HMG te 's-Gravenhage Archief Kabinet Legercommandant
Augustus-september 1946. Zuid-Celebes. Excessen in Zuid-Celebes:	a. het doodschieten van gevangenen bij z.g. ontvluchttingspogingen (in totaal 18 personen); b. het gebruik van elektriciteit bij verhoor van gevangenen.	Archief Procureur-Generaal

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	Het proces-verbaal van onderzoek van de militaire commissie is ondershands ter kennis van de Procureur-Generaal gebracht. De Procureur-Generaal heeft de stukken op 1 november 1946 onder de aandacht van de Legercommandant gebracht, „ten einde U in de gelegenheid te stellen van de betrekkelijke feiten rechtstreeks kennis te nemen en maatregelen ter zake in overweging te kunnen nemen. Hoewel verschillende ter zake verantwoordelijke militairen reeds disciplinair zijn gestraft zijn de gerapporteerde feiten naar mijn oordeel te ernstig om daarmee te kunnen volstaan, en m.i. zal een strafonderzoek dan ook niet achterwege kunnen blijven. Indien U zich met mijn standpunt zoudt kunnen vereenigen zou de Auditeur-Militair bij den Krijgsraad te Velde te Makassar door U kunnen worden opgedragen ter zake het noodige te verrichten.” In opdracht van de Legercommandant is op 13 november 1946 de auditeur-militair te Makassar uitgenodigd een nasporingsonderzoek te doen houden en de resultaten daarvan aan de Procureur-Generaal voor te leggen „ter nadere beslissing van de vervolgingsvraag”. Bij de stukken die werden aangetroffen in het archief van de Procureur-Generaal bevindt zich nog een rapport van de Territoriaal- tevens Troepencommandant in Oost-Indonesië van 1 november 1946, waarin wordt ingegaan op een brief van de Legercommandant van 14 september 1946, die de behandeling van de bevolking van Zuid-Celebes tot onderwerp had. In zijn rapport van 1 november 1946 merkt de Troepencommandant o.a. op: „Niet ontkend kan worden, dat in den aanvang van dit jaar in verschillende deelen van Zuid-Celebes door tegen extremisten ageerende militairen hardhandig is opgetreden. In beginsel als foutief aan te merken, moge billijkheidshalve niet worden nagelaten de geestesgesteldheid van velen hunner in aanmerking te nemen. Het optreden der extremisten op Java, Sumatra en elders, alsmede de door hen gepleegde gruweldaden, waardoor van vele militairen familieleden werden vermoord, dan wel in omstandigheden werden gebracht, welke n.h.v. geen verdere toelichting behoeven, is uiteraard op deze geestesgesteldheid van grooten invloed geweest. Kan derhalve niet worden ontkend, dat zich in de periode Januari-Juni verschillende gevallen van onjuiste behandeling van de bevolking hebben voorgedaan, het streng optreden van den Troepencommandant van Zuid-Celebes tegen excessen, alsmede bij herhaling zoowel door Zijn HoogEdelGestrenge als door mij persoonlijk opwijzing in woord en geschrift m.b.t. de ontoelaatbaarheid van een dergelijk militair optreden, heeft aan deze misstanden nagenoeg een einde gemaakt. Zulks neemt echter niet weg, dat uiteraard incidentele gevallen zich immer kunnen voordoen en streng zullen worden gestraft.”	Archief Procureur-Generaal idem Archief Kabinet Legercommandant Archief Procureur-Generaal
In het politiek overzicht van de residentie West-Borneo over de periode 16-31 oktober 1946 werd melding gemaakt van mishandeling van een Indonesisch personeelslid van de posterijen door Nederlandse militairen te Sintang: „De arrestant werd door de militairen aan de vlaggestok vastgebonden en mishandeld. Het is wel te betreuren, dat dergelijke incidenten zich telkens weer herhalen.”	De Procureur-Generaal brengt op 6 november 1946 het rapport onder de aandacht van de Legercommandant. In een door het Kabinet van de Legercommandant aan de Procureur-Generaal toegezonden rapport van de Territoriaal- tevens Troepencommandant van West-Borneo d.d. 30 november wordt medegedeeld, dat de postbeambte op de militairen een verdachte indruk had gemaakt. Hij was daarom aangehouden en was bij afwezigheid van bewaringsruimte voor korte tijd aan een paal gebonden. „Zijn leugenachtige en vooral arrogante houding was oorzaak dat hij eenige klappen opliep”. Hoewel de Troepencommandant verzachtende motieven voor het optreden van de militairen aanwezig achtte, zou hij hen bij gebleken schuld corrigeren. Vooralsnog kon een nader onderzoek echter niet plaats hebben doordat de betrokken militairen op patrouille waren.	idem idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	De Procureur-Generaal informeert op 22 januari 1947 of de in het uitzicht gestelde correctie is toegepast. Het Kabinet van de Legercommandant zendt op 15 april 1947 aan de Procureur-Generaal een verslag van de Troepencommandant d.d. 12 maart 1947 toe, waarin wordt medegedeeld, dat in verband met de omstandigheid dat de betrokken militairen enige maanden achtereen op patrouille zijn geweest en zeer verdienstelijk werk hebben verricht, terwijl voorts reeds geruime tijd is verstreken sedert het voorval plaats vond, de kwestie met „een flinke berisping” als afgedaan is beschouwd.	Archief Procureur-Generaal idem
1946-1948. vliegbasis Tjililitan. (bij Batavia). Het meermalen zonder vorm van proces doen doodschieten van aangehouden Indonesiërs die van terroristische of ongewenste politieke activiteiten werden verdacht.	De executies werden verricht in opdracht van een sergeant-majoor van het KNIL, die bij de politie van de vliegbasis werkzaam was. De zaak kwam einde 1948 aan het licht doordat een familielid van een der slachtoffers ongeveer een jaar na diens verdwijning een militair zag rijden op het rijwiel van het slachtoffer en vervolgens navraag deed. De strafzaak tegen de betreffende onderofficier, die na een korte detentie wederom, zij het in een andere functie, op de vliegbasis werd tewerkgesteld, was bij de soevereiniteitsoverdracht nog niet beëindigd en is daarna geseponneerd. De heren van Rij en Stam hebben bij hun onderzoek naar beweerd excessen door Nederlandse militairen in Indonesië voor deze zaak grote belangstelling aan de dag gelegd. O.a. hebben zij de beklaagde gehoord. Deze heeft bij die gelegenheid verklaard dat hij, na van zijn meerderen vrijheid van handelen te hebben verkregen, meermalen had besloten tot het doen executeren van arrestanten, wier schuld z.i. vast stond, omdat de gevangenis overvol waren en het bewakingspersoneel onbetrouwbaar zou zijn. „Was zo'n terrorist definitief opgeruimd, dan werd de streek rustiger en de bevolking tegemoetkomender. Wordt zo iemand slechts gevangen gezet, zo bleef de bevolking terughoudend, waarschijnlijk uit vrees voor represailles bij in-vrijheidstelling”. Een andere overweging die de beklaagde tot de executies zou hebben doen besluiten was dat het op vrije voeten stellen van de aangehouden personen vrijwel zeker de liquidatie van de informanten, waarmee door de vliegbasispolitie werd gewerkt, had betekend.	Archief Ministerie van Justitie (stukken afgestaan door Mr. Stam) idem idem idem idem
In Vrij Nederland van 4 januari 1947 was een uittreksel opgenomen uit een „Soldatendagboek”. Dit uittreksel vermeldde de mishandeling van acht bij een actie gevangen genomen Indonesiërs in het bijzijn van enkele Nederlandse officieren, die tegen dit wangedrag niet waren opgetreden. Tijdstip en plaats van het voorval waren niet opgegeven.	Het lid van de Eerste Kamer, de heer Koejemans, vestigt op 9 januari 1947 de aandacht van de Minister van Oorlog op het bericht. De Minister van Oorlog antwoordt dat hij het gemelde geval, indien juist, zeer ernstig acht en zijn ambtgenoot van Overzeese Gebiedsdelen zal vragen ter zake onmiddellijk een onderzoek te doen instellen. Op 22 januari 1947 heeft de Minister van Overzeese Gebiedsdelen de luitenant-Gouverneur-Generaal verzocht de zaak te doen onderzoeken „om na te gaan of, en in hoeverre, de vermelde feiten op eenige waarheid berusten, en in elk geval bovenstaande aangelegenheid onder de aandacht van de militaire gezaghebbers te doen brengen met de opdracht - wellicht ten overvloede - indien dergelijke methoden zouden worden toegepast, hiertegen onmiddellijk en gestreng op te treden”. De Legercommandant aan wie het verzoek van de Minister door de Ned. Indische regering ter kennis is gebracht, bericht op 12 april 1947 aan de luitenant-Gouverneur-Generaal dat een ingesteld onderzoek „tot geen resultaat heeft mogen leiden”. Zonodig zou de Minister van Overzeese Gebiedsdelen kunnen worden voorgesteld de identiteit van de schrijver te laten natrekken teneinde klaarheid te kunnen brengen in de onderhavige zaak. De brief van de Legercommandant eindigt met de verzekering, „dat, indien dergelijke wangedragingen zich voordoen,	Handelingen Eerste Kamer 1946-1947, blz. 139 Handelingen Eerste Kamer 1946-1947, blz. 142 Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	zij onvermijdelijk aan het licht komen, en na gehouden onderzoek en gebleken juistheid steeds leiden tot zeer strenge correctieve maatregelen". De luitenant-Gouverneur-Generaal zendt de brief van de Legercommandant op 8 mei 1947 toe aan de Minister van Overzeese Gebiedsdelen. Deze schrijft op 24 mei 1947 aan de Voorzitter van de Eerste Kamer dat mag worden aangenomen dat de feiten onjuist zijn weergegeven, „hetgeen te gerede kan worden aanvaard, daar de inzender zich verschuilt achter anonimiteit".	Bijlagen Handelingen Eerste Kamer 1946-1947
In het Republikeinse blad Merdeka van 6 februari 1947 werd melding gemaakt van massale arrestaties van personen met Republikeinse sympathieën door de Nederlandse autoriteiten in Borneo.	De Procureur-Generaal vraagt op 11 februari 1947 de resident van Zuid-Borneo te Bandjermasin om inlichtingen. De resident zendt op 22 april 1947 een verklaring van de plaatselijke militaire commandant in, waarin wordt gezegd dat nopens de beweerde massa-arrestatie in Bandjermasin „mij van een dergelijke order niets bekend is". De resident tekent daarbij aan dat deze (summiere) afdoening van zaken „mij niet geheel kan voldoen, doch (ik) zie anderszids geen mogelijkheid een meer bevredigend antwoord te krijgen."	Archief Procureur-Generaal idem
14-15 februari 1947. Bintang Mas. (bij Batavia). Arrestatie van personen en ontvreemding van goederen bij eigenmachtig verrichte huiszoeking door Nederlandse militairen. Van de drie gearresteerde personen is één de volgende dag, na bij een verhoor te zijn mishandeld, bij een kennelijk in scène gezette ontvluchttingspoging doodgeschoten. De twee anderen zijn nadien vrijgelaten.	Van het voorval wordt melding gemaakt in een rapport van het Algemeen Hoofd Tijdelijke Bestuursdienst Java dd. 20 februari 1947. Van dit rapport is afschrift aangeboden aan verschillende autoriteiten waaronder de Procureur-Generaal. De laatste verzoekt op 6 maart 1947 aan de auditeur-militair bij de krijgsraad te velde KNIL te Batavia „een scherp onderzoek" in te stellen. Proces-verbaal van het door de burgerpolitie te Batavia in deze zaak verrichte onderzoek is op 7 maart door de hoofdcommissaris van politie aan de commandant van het corps der militaire politie te Batavia aangeboden. Nadien is dit proces-verbaal ook aan de Procureur-Generaal toegezonden. Het Hoofd Tijdelijk Bestuur Batavia wijst in een brief van 22 maart 1947 aan de Procureur-Generaal op het onaanvaardbare van een politieel optreden (in de vorm van huiszoeking en het verrichten van arrestaties) door militairen tegenover burgers buiten het geval van ontdekking op heterdaad. De auditeur-militair bij de krijgsraad te velde KNIL te Batavia meent blijkens zijn brief van 6 mei 1947 aan de Procureur-Generaal, waarbij de stukken van het ter zake gehouden onderzoek worden aangeboden, dat een vervolging niet mogelijk is wegens gebrek aan bewijs nu de bij het doodschieten van de arrestant betrokken militairen volhouden dat eerst is geschoten nadat het slachtoffer was gevlucht en gewaarschuwd. Evenmin valt na te gaan wie de inbeslaggenomen en verdwenen voorwerpen heeft verduisterd. De militaire commandant die opdracht tot de huiszoeking heeft gegeven, zou erop kunnen worden gewezen dat zodanig optreden – in ieder geval het aanhouden van personen die niet op heterdaad zijn betrapt – behoort te worden overgelaten aan de politie. De inbeslaggenomen voorwerpen die nog aanwezig zijn zouden kunnen worden teruggegeven aan degene bij wie ze inbeslaggenomen werden. De Procureur-Generaal is met de voorgestelde afdoening akkoord gegaan. „Weliswaar wordt hierdoor het rechtsgevoel in geen deele bevredigd," merkt hij in zijn brief dd. 14 augustus 1947 op, „doch in verband met de houding welke daartegenover door de betrokkenen wordt ingenomen, is het te verwachten, dat deze vervolging toch niet tot eenig positief resultaat zal leiden". Aangezien wel de mishandeling was komen vast te staan (slaan met de hand en met een gummiknuppel) terwijl in ieder geval geen afdoende voorzorgsmaatregelen bleken te zijn getroffen om de beweerde ontvluchttingspoging te voorkomen, drong de Procureur-Generaal er nog op aan de in gebreke gebleven militairen ter zake voor een krijgstuuchtelijke bestraffing bij de commandender officier voor te dragen.	Archief Procureur-Generaal idem idem idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het excès	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
4 april 1947. Soerabaja. Beweerde mishandeling van drie Chinezen bij verhoor door leden van de militaire politie van de Mariniers Brigade te Soerabaja. De Chinezen werden er van ver- dacht zich aan heling van gesto- len legervoorraden te hebben schuldig gemaakt.	Door de drie Chinezen is bij de politie aangifte gedaan, terwijl de Chinese bevolkingsgroep met demonstratieve actie heeft bedreigd. Tevens zijn protesttelegrammen verzonden aan de Minister van Overzeese Gebiedsdelen en de Ned. Indische regering. De Minister heeft op 17 april afschrift van het telegram, dat hem bereikt had, aan de Ned. Indische regering toegezonden met verzoek om inlichtingen. Dit verzoek is op 24 april door de luitenant-Gouverneur-Generaal ter kennis gebracht van het Hoofd van de Tijdelijke Bestuursdienst te Soerabaja. Aan deze laatste zijn tevens inlichtingen over het voorval gevraagd door de Procureur-Generaal bij brief van 19 mei 1947, waarin verwezen werd naar een door de NEFIS uitgegeven overzicht van de Chinese pers. Het Hoofd Tijdelijke Bestuursdienst te Soerabaja bericht op 9 juni 1947 aan de luitenant-Gouverneur-Generaal, onder toezending van een afschrift van zijn brief aan de Procureur-Generaal, dat van verschillende zijden een zeer minutieus onderzoek werd ingesteld; een verslag van dit onderzoek is bijgevoegd. De uitkomsten van het onderzoek hebben de H.T.B. de overtuiging gegeven „dat – ook al zou een ietwat hardhandig optreden van de M.P. van de Mariniers Brigade te Soerabaja tegen de in het verslag bedoelde Chinezen hebben plaats gehad, hetgeen door de betrokken M.P.'s wordt ontkend – in ieder geval de feiten schromelijk zijn overdreven”. Een beroep van de Nederlandse autoriteiten op de Chinese consul ter plaatse zou er toe hebben geleid, dat de rust onder de Chinese bevolkingsgroep was teruggekeerd. Teneinde iedere twijfel aan de onpartijdigheid van het onderzoek, dat door officieren van de Mariniers Brigade was verricht, te vermijden, zouden de stukken voor advies in handen van de Fiscaal bij de Krijgsraad bij de Mariniers Brigade worden gesteld. Het rapport van de H.T.B., met bijlage, is op 1 juli 1947 door de Ned. Indische regering ter kennis van de Minister gebracht. De Fiscaal bij de Krijgsraad bij de Mariniers Brigade meende in een op 26 juli gedateerd advies dat de Militaire Politie geen blaam trof. De Troepencommandant Oost-Java adviseerde op 25 september 1947 de Legercommandant de zaak als geëindigd te beschouwen en te deponeren: „Op grond van het gehouden onderzoek is het mijne overtuiging, dat de drie Chinese klagers niet op vriendelijke wijze zijn behandeld door de Militaire Politie – door hun liegen en voortdurend gedraai hebben zij dit uitgelokt – doch dat van mishandeling geen sprake is geweest.” De Legercommandant sloot zich blijkens zijn brief van 18 oktober 1947 aan de luitenant-Gouverneur-Generaal bij deze zienswijze aan. Van een en ander is de Minister op 29 oktober 1947 door de Ned. Indische regering in kennis gesteld.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem Archief Procureur- Generaal Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem Archief Commandant Zeemacht N.I. Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem
10 mei 1947. Tandjoeng Priok. Handastelijk optreden tegen ar- beiders in de havens.	Op 10 mei 1947 werd het werk in de havens van Tandjoeng Priok voor enige tijd door de daar aanwezige arbeiders neergelegd. Volgens een door de burgerpolitie op 12 mei opgemaakt rapport zou de directe aanleiding tot deze staking hebben gelegen in een schietpartij waarbij een Nederlandse militair door een verkeerd gericht schot twee koelies had verwond toen een derde na te zijn aangeroepen was doorgelopen. Het havenpersoneel had bij het horen van de schoten aan ongeregelde gedachten en een goed heenkomen gezocht. De andere reden, die door het havenpersoneel voor de na de schietpartij uitgebroken staking werd opgegeven, was dat tegen de militair die geschoten had kennelijk niet werd opgetreden waardoor hij na het gebeurde nog vrij – en gewapend – rondliep. Door de koelies werd aan de politie medegedeeld, dat in de havens door militairen en burgerpersoneel veel geslagen werd, in één geval zelfs met dodelijke afloop, zonder dat tegen de schuldigen werd opgetreden. De Procureur-Generaal vraagt naar aanleiding van dit politie-rapport op 12 juni 1947 inlichtingen aan de auditeur-militair	Archief Procureur- Generaal idem

Tijd en plaats. Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	bij de krijgsraad te velde KNIL te Batavia. De auditeur-militair wordt verder uitgenodigd om zich ter beteugeling van het euvel van slaan van koelies door militairen in verbinding te stellen met de betreffende militaire commandanten. Het rapport wordt door de Procureur-Generaal tevens toegezonden aan de Officier van Justitie bij het landgerecht te Batavia met verzoek het slaan door burgerpersoneel op het haven terrein onder de aandacht van de Directeur van de Haven te brengen.	
	De auditeur-militair bij de krijgsraad te velde KNIL te Batavia zendt op 7 augustus 1947 een rapport van de Basiscommandant Batavia in, waarin wordt medegedeeld, „dat reeds zeer strenge orders bestaan, dat militairen niet handtastelijk mogen worden”. Overigens werd door de Basiscommandant ontkend dat het slaan van koelies in de havens, althans voor zover het militairen van de Koninklijke Landmacht betrof, veel zou voorkomen. Wat tenslotte de bij de schietpartij betrokken militair aanging, was aan diens legeronderdeel om het treffen van maatregelen ter voorkoming van herhaling verzocht. De auditeur-militair voegde hieraan toe dat deze zaak in behandeling was genomen door de auditeur-militair bij de krijgsraad te velde Koninklijke Landmacht.	Archief Procureur-Generaal
17 mei 1947. Ampah. (Zuid-Borneo). Het onder verdachte omstandigheden om het leven komen van „een spion der extremisten”.	Bij een militaire actie in Zuid-Borneo is vooraf in een vergadering, waarbij o.a. de resident en de troepencommandant tegenwoordig waren, door de auditeur-militair bij de temporaire krijgsraad te Bandjermasin „met grote nadruk er op gewezen dat onder geen voorwaarden, excessen en geen beroep op z.g. noodrecht zou worden geaccepteerd . . . en degene, die zich hieraan schuldig zou maken, zou worden vervolgd. Een en ander juist ter voorkoming van excessen als in Zuid-Celebes hebben plaats gevonden. Alle aanwezige autoriteiten hebben mij toegezegd hiervoor te zullen waken en strenge orders dienaangaande te zullen geven. Voorts is overeengekomen zoo er toch excessen mochten worden gepleegd deze niet te verdoezelen doch mij dadelijk te rapporteren”. (Brief van de auditeur-militair aan de Procureur-Generaal van 23 mei 1947).	idem
	De auditeur-militair meldt vervolgens dat hem tot dat moment geen excessen bekend waren geworden met uitzondering van „een twijfelgeval”. Dit geval betrof het doodschieten van een gevangen genomen spion van de tegenpartij, die, toen hij zou hebben trachten te vluchten, door een Nederlandse onderofficier was doodgeschoten. Ter zake was een onderzoek ingesteld dat nog niet was afgesloten.	idem
	Op 2 juni 1947 bericht de auditeur-militair, onder aanbieding van de stukken van het onderzoek, dat uit het gehouden onderzoek z.i. is komen vast te staan dat van een eigenmachtige executie geen sprake is geweest. Wel zou men de betrokken militair kunnen verwijten dat hij onnadenkend had gehandeld door na te laten de wegvlochtende gevangene te grijpen en in plaats daarvan onnodig – zij het na een waarschuwing – van zijn vuurwapen gebruik te maken. Een vervolging op grond van dood door schuld achtte de auditeur-militair echter niet opportuun mede gelet op de uiterst moeilijke positie waarin de militairen in het actiegebied hadden verkeerd.	idem
	De Procureur-Generaal ging in een brief van 12 juni 1947 met het voorstel om de zaak te seponeren accoord.	idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
Juni 1947. Kalisosok. (Oost-Java). In een te Batavia versijndend Republikeins blad werden in het nummer van 10 juni 1947 mededelingen gedaan over onbehoorlijke bejegening van gevangenen in de gevangenis „Kalisosok” in Oost-Java. Tevens zouden gevangenen en hun familieleden door personeel van de militaire inlichtingendienst mishandeld zijn.	De Procureur-Generaal te Batavia vraagt bij brief van 20 juni 1947 inlichtingen aan de auditeur-militair bij de temporaire krijgsraad te Soerabaja, alsmede aan de Territoriaal- tevens Troepencommandant Oost-Java. De auditeur-militair zendt op 15 september een rapport van de directeur van de strafgevangenis en huis van bewaring te Soerabaja in, dat de beschuldiging dat in de gevangenis Kalisosok wantoestanden bestaan tegensprekt. Bij brief van dezelfde datum wordt door de Troepencommandant geantwoord, dat bij de onder hem ressorterende inlichtingendienst geen mishandelingen hebben plaats gehad.	Archief Procureur-Generaal idem idem
Juli 1947. Meester Cornelis. Het Chinese blad „Sin Po” van 10 juli 1947 vermeldde het overlijden van een Chinees kind dat bij een roofoverval verwond zou zijn geraakt. De beroving zou volgens het blad zijn geschied door drie Nederlandse soldaten.	De Procureur-Generaal zendt op 12 juli 1947 het persbericht toe aan de auditeur-militair bij de krijgsraad te velde KNIL te Batavia. De auditeur-militair doet op 25 augustus 1947 de stukken van het gehouden onderzoek aan de Procureur-Generaal toekomen met de mededeling „dat de daders, die niet konden worden opgespoord, zich behalve aan beroving tevens hebben schuldig gemaakt aan zware mishandeling, de dood ten gevolge hebbende.” De stukken van het onderzoek zijn op 5 september 1947 aan de auditeur-militair teruggezonden.	idem idem idem
25 juli 1947. Cheribon. In de republikeinse pers en radio werd op 26 augustus 1947 melding gemaakt van het doodschietsen van plaatselijke Masjoemileiders te Tjiledoeg en Losari door Nederlandse troepen tijdens de politionele actie in het Cheribonse.	De Procureur-Generaal vraagt op 30 augustus 1947 aan zijn vertegenwoordiger bij de regeringscommissaris voor bestuursaangelegenheden in West-Java om nadere inlichtingen. Door deze laatste wordt op 8 oktober 1947 een verslag ingezonden van de commandant van de brigade die op 25 juli in de opgegeven plaatsen in actie was geweest. Uit het verslag blijkt, dat op 25 juli te Tjiledoeg en Losari zeven personen werden gedood. Te weten: drie gevangen genomen rampokkers, die vervolgens bij een ontvluchttingspoging zijn doodgeschoten, en vier leden van de Masjoemi en andere Mohammedaanse groeperingen die sneuvelden toen men hun hoofdkwartieren wilde bezetten. Twee van de vier waren neergelegd toen zij poogden te vluchten, de derde nadat hij „gewapend met klewang en speer een dodelijke aanval op de binnenkomende militairen” deed en de laatste – de Masjoemi-leider van Losari – doordat hij zich niet wilde overgeven.	idem idem
Juli-augustus 1947. Plundering van pandhuizen door Nederlandse militairen tijdens en na de eerste politionele actie.	De zaak is aangebracht door het Hoofd van de Pandhuisdienst bij brief van 1 oktober 1947 aan de Legercommandant. De brief had betrekking op 17 gevallen van plundering van pandhuizen op Java en 2 op Sumatra. De commandant van het korps militaire politie te Batavia bericht op 15 november 1947 aan de Legercommandant dat mag worden aangenomen dat Nederlandse militairen een werkzaam aandeel hebben gehad in 6 van de 17 aangebrachte gevallen van plundering van pandhuizen op Java. In 4 gevallen zou de plundering zijn gepleegd door militairen en burgerbevolking tezamen en in de overige gevallen door republikeinse strijdkrachten of rampokbenden. Plundering zou vaak in de hand zijn gewerkt door de chaotische toestand waarin de pandhuizen bij de komst van de Nederlandse troepen door de beheerders veelal waren achtergelaten. Tevens wees de commandant van de militaire politie er in zijn brief op dat plunderingen vaak hadden plaats gehad niet met het oogmerk om zichzelf te bevoordelen „doch als welwillende geste tegenover de bevolking om de heersende (o.a. textiel)nood te lenigen door aanwezige pandgoederen aan de bevolking rond te delen”. In het onderzoek had de militaire politie nog de plundering van 20 andere pandhuizen op Java betrokken. In 3 gevallen zouden Nederlandse militairen daarbij betrokken zijn geweest; de overige	idem idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het excès	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	17 gevallen zouden voor rekening van republikeinse strijdkrachten komen. Van de 2 op Sumatra gesignaleerde gevallen van plundering van pandhuizen, zouden in één geval Nederlandse militairen mededader zijn geweest. In 2 andere tevens onderzochte gevallen zou eveneens in één geval de verdenking op Nederlandse militairen zijn komen te rusten. De op de vermelde plunderingsgevallen betrekking hebbende processen-verbaal en rapporten, zo werd nog in de brief van de commandant van het korps militaire politie medegedeeld, waren de Procureur-Generaal ter kennisneming aangeboden.	Archief Procureur-Generaal
Juli-augustus 1947. Tegal en Pekalongan. (Midden-Java).	Een familielid van de twee slachtoffers te Pekalongan heeft de incidenten gerapporteerd aan een lid van het kabinet van de luitenant-Gouverneur-Generaal. Deze informatie is daarna ondershands ter kennis van de Procureur-Generaal gebracht.	idem
Dood van drie Arabieren te Tegal en Pekalongan op 27 juli en 6 augustus 1947. In een incident, dat zich te Tegal op 27 juli voordeed, zou een Arabier zijn doodgeschoten omdat men hem aanzag voor een andere Arabier naar wie gezocht werd.	De Procureur-Generaal verzoekt op 22 augustus de Legercommandant een onderzoek te doen instellen naar het gebeurde. Daarna zal de auditeur-militair bij de temporaire krijgsraad te Semarang naar bevind van zaken een strafvervolgning in overweging kunnen nemen.	idem
Te Pekalongan zouden op 6 augustus twee Arabieren na een woordenwisseling met KNIL-militairen zijn doodgeschoten.	De Legercommandant zendt het verzoek van de Procureur-Generaal op 25 augustus toe aan de Commandant Midden-Java met de opdracht „een zoo nauwkeurig en diepgaand mogelijk onderzoek in te stellen en mij het resultaat daarvan te berichten”. Tegelijkertijd schrijft de Legercommandant aan de Procureur-Generaal, onder toezending van een afschrift van zijn brief aan de Commandant Midden-Java, dat met de mededelingen die de Procureur-Generaal hebben bereikt over het doodschieten van de Arabieren „de allergrootste voorzichtigheid dient te worden betracht.” Reeds in de vroegere Bersiap-periode (September, November, December 1945) heeft het de aandacht getrokken, dat veelal van republikeinse zijde valsche, onjuiste en onvolledige meldingen worden gedaan omtrent pretense gruweldaden van Nederlandsche zijde. Kennelijk lag daarbij steeds de bedoeling voor, om te gelegener tijd van deze klachten gebruik te maken, indien, juist ten gevolge van late of onvolledige relateering, een diepgaand onderzoek ter rechtzetting der werkelijke feiten, vrijwel onmogelijk was. Met het oog hierop werd als gedragslijn aangenomen, om deze meldingen zoo snel mogelijk te doen onderzoeken, hetgeen tot resultaat heeft gehad, dat verdere meldingen achterwege bleven, dan wel een andere wijze van het indienen van klachten werd gekozen, die vertraging in de behandeling garandeerde (b.v. door het indienen van de klacht bij hoge regeeringsinstanties, die terzake geen rechtstreeksche bemoeienis hebben)”. De Legercommandant haalde in dit verband het bericht over het z.g. bloedbad bij Djatibarang aan, waarop betrekking had zijn brief van 14 augustus 1947 aan de Algemeen Secretaris (zie de volgende zaak). Tenslotte gaf de Legercommandant de Procureur-Generaal nog in overweging „in zaken als deze op de kortste en snelste wijze een onderzoek te doen bevorderen, waartoe u zich rechtstreeks kunt wenden tot den Commandant Korps Militaire Politie, die speciaal voor dit werk over een bijzondere recherche-afdeeling beschikt”.	idem
	De territoriaal commandant Midden-Java rapporteert op 14 oktober 1947 dat het te Tegal door de burgerpolitie gehouden onderzoek geheel onvolledig was zodat een voortgezet onderzoek is bevolen, waarvan de resultaten nog niet bekend zijn. Bij het incident te Pekalongan zouden de twee slachtoffers, die bij een controle van persoonsgegevens werden aangehouden, hebben willen vluchten, waarna op hen geschoten was. Een van de vier bij dit laatste incident betrokken militairen was inmiddels opgespoord.	idem
	De stukken welke op beide zaken betrekking hadden waren inmiddels toegezonden aan de auditeur-militair te Semarang, die nog nader zou rapporteren aan de Procureur-Generaal.	idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	De auditeur-militair te Semarang bericht op 22 november 1947 aan de Procureur-Generaal dat de Arabier te Tegal, tezamen met zijn zevenjarig zoontje, uit zijn huis zou zijn opgehaald door drie militairen nadat hij als lid van een republikeinse strijdorganisatie, die bij de ontvoering van Chinezen betrokken was geweest, was aangewezen door een ingezetene van Tegal. Het diezelfde dag weer vrijgelaten kind van het slachtoffer verklaarde gezien te hebben dat zijn vader was doodgeschoten. In deze zaak konden de verdachten, naar de auditeur-militair verder berichtte, tot dan toe niet worden opgespoord. Evenmin had de opsporing succes gehad van de drie onbekend gebleven militairen die bij de schietpartij te Pekalongan betrokken waren geweest. „Aan de verschillende commandanten van legeronderdelen zijn de signalen der verdachten in deze zaak toegezonden, doch ieder hunner deed weten dat bij zijn onderdeel zich geen militairen bevinden die aan het signalement voldoen”. De vierde militair die wel opgespoord was, diende naar het oordeel van de auditeur-militair strafrechtelijk te worden vervolgd. De Procureur-Generaal heeft op 28 november 1947 aan de auditeur-militair teruggeschreven dat ook naar zijn oordeel vervolging van de opgespoorde verdachte in de Pekalonganse zaak behoorde te geschieden. Omtrent het resultaat dezer vervolging en een nog eventuele achterhaling van de andere verdachten zou hij te zijner tijd gaarne bericht ontvangen. Verdere stukken die op deze zaken betrekking hebben, werden echter niet in het archief van de Procureur-Generaal aangetroffen.	Archief Procureur-Generaal idem
Een medewerker van de Regerings Voorlichtings Dienst verklaarde de 4de augustus 1947 bij Djatibarang in West-Java van een Nederlandse soldaat te hebben gehoord dat bij een actie in een kampong een groot deel van de mannelijke bevolking was gemitraillerd.	De Algemeen Secretaris van het Gouvernement van N.I. geeft deze informatie op 9 augustus 1947 ondershands door aan de Legercommandant, die terstond een onderzoek door de militaire politie heeft bevolen. Blijkens het op 12 augustus 1947 gesloten proces-verbaal heeft dit onderzoek geen feitelijke gegevens opgeleverd: De identiteit van de soldaat, met wie de medewerker van de R.V.D. gesproken had, kon niet worden achterhaald. Een actie, als waarop de soldaat zou hebben gedoeld, had niet bij Djatibarang plaats gehad. De Legercommandant, die dit resultaat op 14 augustus ter kennis van de Algemeen Secretaris brengt, sluit de mogelijkheid niet uit „dat de betrokken militair tegenover een burger flink of interessant heeft willen doen”. Hij merkt verder op dat de onderhavige aangelegenheid misschien aanleiding geeft „een instructie te doen uitgaan aan Landsdienaren om indien deze van eenigen militair „sterke verhalen” vernemen, steeds de identiteit van de zeggenden en den aard van het verhaal door een korte notitie vast te leggen, zoodat desnoodig steeds terzake actie kan worden genomen. Zoodanige instructie zal enerzijds het verspreiden van schadelijke verhalen zeer beperken, anderzijds er toe kunnen bijdragen dat incidenten tijdig kunnen worden geredresseerd”.	Archief Algemene Secretarie idem idem
9 augustus 1947. Tandjoeng Poera. (Noord-Sumatra). Openbare executie van twee Indiërs, die werden verdacht van sabotage- en spionage-activiteiten, zonder dat een berechting was voorafgegaan.	De vader van een van beide Indiërs verzocht het consulaat-generaal van India te Batavia een onderzoek te doen instellen. De consul-generaal heeft zich op 13 december 1947 tot de Directie Verre Oosten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken gewend, waarna het verzoek op 31 december 1947 ter kennis van de Procureur-Generaal is gebracht. De Vertegenwoordiger van de Procureur-Generaal te Medan zendt op 21 januari 1948 aan de Procureur-Generaal een rapport toe dat op 21 oktober 1947, nadat aan het plaatselijk bestuur door de vader van de gedode Indiër rechtstreeks inlichtingen waren gevraagd, door de militaire autoriteiten in Noord-Sumatra was opgemaakt. In dit rapport wordt medegedeeld dat betrokkene op heterdaad was betrapt toen hij bezig was een brug bij Tandjoeng Poera te ondermijnen. Situatietekeningen van een andere brug, waarop enkele dagen eerder een aanval was uitgevoerd, bleken in zijn	Archief Procureur-Generaal idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het excès	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	bezit. Na een nauwgezet onderzoek, waarbij de verdachte een volledige bekentenis had afgelegd, zou hij enige dagen nadien op dringend advies van een ambtenaar van het inheemse bestuur ter plaatse in het openbaar zijn terechtgesteld „op grond dat daardoor aan het rechtsgevoel van de bevolking zoude worden voldaan en het vertrouwen in de Nederlandse militairen zou worden versterkt.” De Procureur-Generaal heeft daarop bij brief van 30 januari 1948 aan de regeringscommissaris voor bestuursaangelegenheden in Noord-Sumatra om commentaar verzocht. Op 31 mei 1948 is door deze laatste geantwoord, dat de betreffende inheemse bestuursambtenaar alleen advies had gegeven over de wijze waarop de executie zou dienen te geschieden. Het besluit tot die executie zou door de militaire autoriteiten te Tandjoeng Poera toen reeds genomen zijn. De executie zonder voorafgaande berechting van deze Indiër en van nog een andere persoon van Indiase nationaliteit, die op verdenking van spionage was aangehouden, zou volgens een in overleg met de Legercommandant opgestelde brief van de Procureur-Generaal aan de luitenant-Gouverneur -Generaal dd. 10 augustus 1948 kunnen worden teruggevoerd tot een onjuiste interpretatie door de verantwoordelijke militaire commandant van de grenzen van zijn bevoegdheid. Die bevoegdheid hield immers in, zoals in een telegram van de Legercommandant dd. 24 juni 1947 was omschreven, dat bij betrapting op heterdaad bij brandstichting, diefstal van militaire voorraden, rampokken en daden van sabotage, wachtposten zonder waarschuwing of sommatie onverwijd van de vuurwapens gebruik konden maken. Door een misverstand had men die bevoegdheid ook aanwezig geacht in het geval van arrestatie bij ontdekking op heterdaad. Daarbij diende nog in overweging te worden genomen dat ter plaatse toentertijd geen justitieel apparaat beschikbaar was. Aan de consul-generaal is op 19 augustus 1948 geantwoord, dat de executie van de Indiër, naar wiens dood navraag was gedaan, had plaats gehad nadat bij een nauwkeurig onderzoek zijn schuld onomstotelijk was komen vast te staan.	Archief Procureur-Generaal idem idem. Zie ook bladzijde 18 van deze bijlage (Tandjoeng Balai) idem
11 augustus 1947. Pakisadji (Oost-Java). Afbranden van een gedeelte van de kampong Soetodjajan bij Pakisadji in Oost-Java. Veroordeling van drie mariniers, die geweigerd hadden een daartoe strekkend dienstbevel op te volgen, ter zake van het misdrijf van artikel 114 van het Wetboek van Militair Strafrecht (opzettelijke ongehoorzaamheid, gepleegd in tijd van oorlog). De in deze zaak gewezen rechterlijke vonnissen zijn gepubliceerd in: Nederlandse Jurisprudentie 1949, no. 147 (met noot van Röling) en no. 168; Militair-Rechtelijk Tijdschrift 1948, deel 41, blz. 327-339. Uitvoerige feitelijke inlichtingen over de omstandigheden waaronder de kampong in brand werd gestoken zijn gegeven in een brief van de Minister-President en de Minister van Overzeese Gebiedsdelen aan de Voorzitter van de Tweede Kamer dd. 2 juni 1949 (zie Aanhangel Handelingen Tweede Kamer 1948-1949, blz. 167). Een gedeelte van die brief is als bijlage afgedrukt.	De drie mariniers werden bij vonnis van de Krijgsraad bij de Zeemacht te Soerabaja, gewezen en uitgesproken de 5de januari 1948, ter zake van het misdrijf omschreven in artikel 89 van het Wetboek van Militair Strafrecht, veroordeeld tot gevangenisstraffen van respectievelijk 3 jaar, 3 jaar en 1½ jaar, met aftrek van preventieve hechtenis en ontslag uit de dienst zonder ontzetting uit de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen. Bij sententie van het Hoog Militair Gerechtshof te Batavia, gewezen 24 maart en uitgesproken 2 april 1948, zijn de in eerste aanleg uitgesproken vonnissen, voor wat betreft de qualificatie en de opgelegde hoofdstraffen, vernietigd. De straffen werden gesteld op respectievelijk 2½ jaar, 2 en 1½ jaar, met aftrek van preventieve hechtenis en ontslag uit de militaire dienst zonder ontzetting uit de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen. De drie veroordeelden hebben daarop bij request van 24 mei 1948 aan de Koningin gratie verzocht, in verband waarmee de processtukken naar Nederland zijn opgezonden. Blijkens een aantekening van de Minister van Overzeese Gebiedsdelen van 20 oktober 1948 waren bij zijn departement tot dan geen stukken die op deze affaire betrekking hadden uit Indonesië ontvangen, met uitzondering van een persoonlijke brief van de Legercommandant aan de Minister waarin werd gesteld dat de maatregel geen represaille was geweest maar een noodzakelijke verruiming van schootveld had beoogd. Men heeft zich nadien bij de verschillende departementen geörienteerd aan de hand van de straf-dossiers. De Pakisadji-strafzaak heeft indertijd in de publieke opinie en de pers hier te lande sterk de aandacht getrokken. De drie bestraffen, die konden bogen op een goede tot schitterende staat van dienst, hadden immers geweigerd het bevel uit te voeren op grond van morele en godsdienstige bezwaren. In het hun gegeven bevel om een gedeelte van de kampong Soetodjajan af te branden,	Aanhangel Handelingen Tweede Kamer 1948-1949, blz. 33 idem Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem

Tijd en plaats
Korte omschrijving
van het exces

Gegevens

Vindplaats van
het gegeven

hadden zij niet militaire noodzaak doch slechts een represaille-maatregel tegen de burgerbevolking kunnen zien.

Het lag verder voor de hand dat de zware straffen in deze brandstichtings-sententie werden vergeleken met de lichte straffen die in de tegelijk lopende Bondowosozaak waren geëist en uitgesproken. Een onbevredigende indruk maakte het ook dat door het opgelegde ontslag uit de marinedienst de veroordeelden, waarvan twee beroepsmilitair waren geweest, en hun familie conform de ter zake geldende voorschriften van iedere uitkering van tractement verstoken bleven.

Op 14 oktober 1948 hebben de leden van de Tweede Kamer, de heren Van der Goes van Naters en Vorrink, over de veroordeling van de drie mariniers vragen gesteld aan de Minister-President en de Minister van Overzeese Gebiedsdelen. Beide bewindslieden werden daarbij uitgenodigd om na „een met de nodige waarborgen van objectiviteit omkleed onderzoek” te willen uitspreken of het platbranden van de kampong als militaire noodzaak dan wel als daad van represaille moest worden gezien.

De Minister-President en de Minister van Overzeese Gebiedsdelen hebben op 12 november 1948 geantwoord, onder mededeling van de in deze strafzaak uitgesproken straffen, dat zij aan Batavia nadere inlichtingen hadden gevraagd omtrent de militaire noodzaak van het bevel, waarna op de gestelde Kamervragen zou worden teruggekomen.

Op 11 november 1948 heeft de Minister van Overzeese Gebiedsdelen de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon getelegrafeerd, „dat de militaire noodzaak niet overtuigend blijkt uit de processtukken en de daarbij gevoegde topographische kaart.

Ik verzoek U mij uitvoerige inlichtingen te doen toekomen, waaruit duidelijk komt vast te staan, dat deze opruiming noodzakelijk was voor het vrijmaken van een schootsveld in verband met een grotere beveiliging van het verkeer door de kampong Soetodjajan.”

Het antwoord van de regering in Indonesië heeft geruime tijd op zich laten wachten, hoewel in die periode schriftelijk meermalen door de Minister van Overzeese Gebiedsdelen en – bij zijn bezoek aan Indonesië kort na de jaarwisseling – mondeling door de Minister-President op spoed is aangedrongen. Als gevolg van hetgeen wordt genoemd „een ongelukkige samenloop van omstandigheden” is namelijk het uit Den Haag verzonden telegram van 11 november 1948 eerst bij brief van 21 januari 1949 door het legerhoofdkwartier aan de Territoriaal- tevens Troepencommandant van Oost-Java toegezonden.

Bij brief van de H.V.K. aan de Minister van Overzeese Gebiedsdelen van 8 maart 1949 is tenslotte een op 2 februari gedateerde verklaring aangeboden van de commandant van de compagnie mariniers op wiens initiatief de actie bij kampong Soetodjajan was uitgevoerd, waarin werd uiteengezet waarom het door hem noodzakelijk was geoordeeld het bevel te geven tot het afbranden van een gedeelte van die kampong. De Legercommandant had daarbij in een brief van 26 februari 1949 aangetekend „dat thans is gebleken, hetgeen overigens reeds uit de naar Nederland toegezonden vonnissen aldaar bekend kan worden verondersteld, dat de opruiming van de kampongstrook Soetodjajan nabij Pakisadji niet is geschied voor het vrijmaken van het schootsveld, doch uit tactische noodzaak om een einde te maken aan de beschietingen en het leggen van mijnen op de weg Malang-Kebonagoeng-Pakisadji.”

Intussen had bij de Minister van Marine de overtuiging post gevat, zoals hij in een brief van 23 december 1948 aan zijn ambtgenoot van Justitie liet weten, dat hoewel de militaire noodzaak van het bevel uit de processtukken kon worden afgeleid en derhalve terecht een veroordeling was uitgesproken, de opgelegde straffen, gelet op de bijzondere aspecten van deze strafzaak, te zwaar waren geweest „en niet adequaat aan hetgeen de gerechtigheid eist”. Anders dan de Minister-President en zijn ambtgenoot van Overzeese Gebiedsdelen gevoelde de Minister van Marine

Aanhangsel Handelingen
Tweede Kamer 1948-1949,
blz. 33

idem

Archief Ministerie van
Overzeese Gebiedsdelen

77

idem

Archief Korps Mariniers

Archief Ministerie van
Overzeese Gebiedsdelen

Archief Ministerie van
Marine

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	dan ook geen behoefte aan de nadere inlichtingen die omtrent de militaire noodzakelijkheid van het bevel aan Batavia waren gevraagd. Een voorstel tot het verlenen van gratie aan de drie veroordeelden was aan de brief van de Minister van Marine toegevoegd.	
	De Minister van Justitie heeft vervolgens opdracht gegeven de executie van de gevangenisstraffen van de twee mariniers wier straf nog niet was geëxpireerd te onderbreken, waarna op 30 december 1948 hun invrijheidstelling is gevolgd.	Archief Ministerie van Marine
	Bij K.B. van 22 april 1949 no. 105 is aan de veroordeelden gratie verleend, waarbij het gedeelte van de gevangenisstraffen, dat nog niet ten uitvoer was gelegd, en de bijkomende straffen van ontslag uit de dienst zijn kwijtgescholden.	idem
	De nadere beantwoording van de vragen van de heren van der Goes van Naters en Vorrink is gegeven bij brief van de Minister-President en de Minister van Overzeese Gebiedsdelen aan de Voorzitter van de Tweede Kamer van 2 juni 1949. De beide bewindslieden hebben zich daarbij onthouden van het uitspreken van een eigen oordeel over de militaire noodzaak van het bevel tot het in brand steken van de kampongstrook doch gerefereerd aan het inzicht van de militaire meerderen van de betrokken mariniers die deze noodzaak wel hadden aangenomen, welk oordeel door de Zeekrijgsraad en het Hoog Militair Gerechtshof was onderschreven.	Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1948-1949, blz. 167

Bijlage

Het gedeeltelijk afbranden van de kampong Soetodjajan op 11 augustus 1947
(Ontleend aan Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1948-1949 blz. 167).

De 6de augustus 1947 werden door de compagnie „L” van het 3de infanteriebataljon der mariniersbrigade in het vak ten zuiden van Malang de posten Kebonagoeng, Pakisadji en Kendalpajak bezet.

Deze posten werden van uit Malang bevoorrad lang de weg Malang-Kebonagoeng-Pakisadji-Kendalpajak, aangezien de weg Malang-Kendalpajak wegens mineringen en versperringen nog niet geschikt was voor asverkeer.

De aanvoer van Pakisadji-Kendalpajak werd echter zeer ernstig bemoeilijkt door beschietingen (geweer- en automatisch vuur) op het weggedeelte tussen Pakisadji 2 en km-paal 10, terwijl bovendien genoemd weggedeelte herhaaldelijk werd gemineerd. Schier dagelijks werden vers gelegde mijnen gevonden, voornamelijk op het weggedeelte ten noorden van kampong Soetodjajan.

Niettegenstaande intensieve mijnencontrole reed op 10 augustus 1947 een jeep op een mijn nabij km-paal 11, waarbij onder meer een officier zwaar werd gewond. Bovendien reed die dag een truck op een mijn. Aangezien alle gevonden sporen in verband met het mijnen leggen leidden naar het kampongcomplex Soetodjajan, werd geconcludeerd, dat de mijnen werden aangevoerd door genoemde kampong, van uit republikeins gebied ten zuiden en zuidoosten daarvan, welke conclusie door verkregen betrouwbare inlichtingen werd bevestigd.

Uitgezonden patrouilles naar kampong Soetodjajan wezen onder andere uit, dat deze kampong zeer dun bevolkt was, hetgeen blijkens ervaring er tevens op wees, dat de kampong werd gebruikt door terroristische bendes, aangezien in dergelijke gevallen de kampongbevolking grotendeels of wordt ontvoerd, of gedwongen moet evacueren naar republikeins gebied.

Aan de hand van deze gegevens en om eigen verliezen te be-

perken achtte de compagniescommandant het tactisch noodzakelijk om het noordelijk gedeelte van de kampong Soetodjajan te elimineren.

Daartoe zou de kampong Soetodjajan op 11 augustus 1947 worden omsingeld, waarbij de nog aanwezige bevolking aangezegd zou worden om onmiddellijk de kampong te verlaten. Vervolgens zou een gedeelte van de kampong worden afgebrand, daar dit gedeelte het meest nabij de verbindingsweg Pakisadji-Kendalpajak was gelegen. Op 11 augustus 1947 werd door de betrokken pelotonscommandant van de post Pakisadji de opdracht in bovenvermelde zin uitgevoerd.

Vorenomschreven, door de betrokken compagniescommandant genomen maatregel werd beschouwd als militaire noodzaak, niet alleen door genoemde commandant zelf, maar ook door de pelotonscommandant en de sergeant-opvolgend-pelotonscommandant, wier inzicht wordt gedeeld door de commandant der mariniersbrigade, de Krijgsraad bij de Zeemacht en het Hoog Militair Gerechtshof in Indonesië, terwijl ook door de Legercommandant het opruimen van het onderhavige kamponggedeelte werd gezien als een tactische noodzaak om een einde te maken aan de beschietingen en het leggen van mijnen op het reeds vaker genoemde weggedeelte tussen Pakisadji en Kendalpajak.

De bij de dienstweigering betrokken drie mariniers zagen in het in brand steken van het onderhavige kamponggedeelte echter slechts represaille, daar toen niet en later evenmin is gebleken, dat de kampong vijandelijke elementen herbergde. Immers, de kampong werd onderzocht op wapens en springstoffen, doch niets van dien aard werd aangetroffen. Zij meenden, dat een dergelijk optreden onwettig was en in strijd met de orde en het recht, dat de Nederlandse troepen in Indonesië moesten brengen.

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
Augustus-september 1947. Tandjoeng Balai. (Noord-Sumatra). Executie van negen van spionage of sabotage verdachte, in de plaatselijke gevangenis ingeslo- ten, personen zonder dat berech- ting was voorafgegaan.	Van deze executies is melding gemaakt in een rapport van de directeur van de strafgevangenis en de huizen van bewaring te Medan dd. 6 november 1947. De auditeur-militair bij de temporaire krijgsraad te Medan heeft in een brief van 20 november 1947 de Territoriaal- tevens Troepencommandant van Noord-Sumatra gewezen op de foutieve interpretatie die blijkt uit de executies aan de instructie van de Legercommandant, zoals voorkomende in diens telegram van 24 juni 1947, was gegeven. De bevoegdheid om bij betrapping op heterdaad van bepaalde misdrijven onverwijld en zonder waarschuwing van de vuurwapens gebruik te maken houdt niet in dat men die bevoegdheid ook zou mogen uitoefenen na arrestatie bij ontdekking op heterdaad van deze of andere strafbare feiten. Wanneer bij ontdekking op heterdaad niet als onmiddellijke reactie van de vuurwapens is gebruik gemaakt maar aanhouding is gevolgd, zal hetzij tot strafvervolgning hetzij tot internering moeten worden overgegaan. De voor de executies verantwoordelijke officier verdedigde zijn handelwijze, blijkt uit een rapport dd. 26 november 1947, met het argument, dat hij aan mindere militairen geen executie-bevoegdheid in handen had willen leggen zonder controle op de juiste toepassing ervan. „Daartoe gaf ik opdracht om ook in gevallen van betrapping op heterdaad de schuldige aan te houden teneinde de feiten en omstandigheden aan mijn beoordeling te kunnen onderwerpen. Nadat zulks met de in nevensstaande staat genoemde personen was geschied en mij na onderzoek, mede in verband met hun erkenningen, de juistheid der te hun aanzien opgegeven betrap- ping op heterdaad was gebleken, gaf ik opdracht ter fusillering”. Bij brief van 24 december 1947 is de zaak door het hoofd van het gevangeniswezen in Indonesië nog onder de aandacht gebracht van de Procureur-Generaal. Na bekomen inlichtingen bij de auditeur-militair te Medan, waaruit bleek dat reeds een rechtzetting van de verkeerde interpretatie van de instructie van de Legercommandant was gegeven, is aan die brief geen verder gevolg gegeven.	Archief Procureur-Generaal idem idem idem
Augustus 1947. Sumatra's Oostkust. Misdragingen van Nederlandse troepen op Sumatra's Oostkust; hoofdzakelijk roof en plundering.	De regeringscommissaris voor bestuursaangelegenheden van Noord-Sumatra had zich in zijn rapport over de verslagperiode augustus 1947 in afkeurende zin uitgelaten over het optreden van Nederlandse militairen in zijn ambtsgebied. De Legercommandant brengt het rapport op 20 september 1947 onder de aandacht van de Territoriaal- tevens Troepencommandant van Noord-Sumatra met verzoek om inlichtingen. De Troepencommandant antwoordt op 25 oktober 1947 dat bedacht moet worden „dat een ieder, die een uniform draagt, Algemene Politie en Chineesch Veiligheidscorps inbegrepen, al spoedig voor een militair wordt uitgemaakt, hetgeen het onderzoek al zeer bemoeilijkt. Worden deze klachten dan nog pas enige weken na het gebeurde voorgebracht, dan valt praktisch in het geheel niet meer uit te maken wie de eventuele schuldigen zijn geweest, vooral ook omdat intussen verscheidene onderdelen elkaar hebben opgevolgd en behoorlijke getuigenverklaringen zo goed als immer ontbreken. Uit het bovenstaande moge echter niet worden geconcludeerd, dat er door de onder mijn bevel staande troepen nimmer gestolen zou zijn. Zoowel onder de K.L.- als onder de KNIL-troepen komen zwarte schapen voor; de tijdgeest is en was niet zeer bevordelijk om het bedoelde euvel definitief den kop in te drukken. Ook de betrekkelijke geringe sterkte en het niet volledig geschoold zijn van de Militaire Politie wordt als een bezwaar gevoeld”. Dat niettemin met de nodige ijver werd opgetreden kon volgens de Troepencommandant blijken uit een aan zijn rapport toegevoegde staat van gehouden onderzoeken – in totaal 26 gevallen	Archief Procureur-Generaal idem idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	betreffende – die door de militaire politie waren verricht. In verscheidene zaken had reeds verwijzing naar de krijgsraad plaats gehad. De correspondentie met de Troepencommandant is door de Legercommandant op 11 november 1947 ter kennis van de Nederl. Indische regering en van de Procureur-Generaal gebracht.	Archief Procureur-Generaal
September 1947. Plunderingen in Midden-Java.	De Officier van Justitie te Semarang maakt in zijn op 15 september 1947 bij de Procureur-Generaal ingezonden weekoverzicht melding van veelvuldig voorkomende plunderingen door Nederlandse militairen in de na de (eerste) politionele actie bezette gebieden in Midden-Java. Officieren zouden tegen dit euvel niet voldoende optreden en hadden, naar de rapporteur bekend was, in verschillende gevallen zelfs het slechte voorbeeld gegeven. De Procureur-Generaal heeft bovenstaande passage uit het weekoverzicht op 25 september 1947 onder de aandacht gebracht van de Legercommandant. De Legercommandant schrijft op 6 oktober 1947 de Troepencommandant te Semarang aan met verzoek van zijn zienswijze met betrekking tot de door het parket te Semarang geuite klachten te doen blijken. „Ik teken hierbij aan”, schrijft de Legercommandant, „dat het herhaaldelijk voorkomt, dat militaire commandanten bij dergelijke klachten trachten de feiten met de mantel der liefde te bedekken en voorgeven, dat „het ernstig overdreven is voorgesteld” of dat het „niet zo erg is”. Gezien het aantal klachten, dat voortdurend binnenkomt omtrent hetzelfde onderwerp, wens ik thans bepaaldelijk er geen genoegen meer mee te nemen, dat de juiste toedracht van zaken wordt verdoezeld of goed gepraat, hoezeer ik het standpunt van vele commandanten, dat zij hun onderhebbende militairen willen dekken, ook kan begrijpen. Het door de gevolgen van de oorlog ingekankerde kwaad van „organiseren”, hetwelk in feite neerkomt op „plunderen”, dient met kracht te worden bestreden. Ernstig in deze aangelegenheid is, dat hierbij vermeld wordt, dat ook officieren zich aan dezelfde feiten schuldig maken of deze oogluikend toelaten. Ik moet er met klem op aandringen, dat hiertegen met alle ernst en kracht wordt opgetreden en ik stel de hogere commandanten aansprakelijk voor deze misdrijven hunner ondergeschikten, dewelke neerkomen op gebrek aan discipline en innerlijke beschaving. In dit verband wijs ik bovendien nog op de door mij uitgegeven dagorder en „laatste woord van vermaan” bij de aanvang van de politionele actie”. De Legercommandant sprak tenslotte de verwachting uit, dat de Troepencommandant een diepgaand onderzoek zou instellen. In het uiterlijk op 15 november in te zenden rapport dienden de reeds genomen of alsnog te nemen disciplinaire of strafrechtelijke maatregelen te worden vermeld.	idem
	De Troepencommandant toonde zich in zijn op 3 november 1947 bij de Legercommandant ingezonden rapport zeer ontstemd over de z.i. volkomen scheve voorstelling van zaken die de Officier van Justitie in zijn weekoverzicht gegeven had. Wel degelijk zou door hem en de officieren van zijn commando tegen plunderingen worden opgetreden. Ten bewijze daarvan werd een op 12 september 1947 te Semarang uitgegeven commandementsorder overgelegd, waarin plundering door militairen in de meest scherpe bewoordingen werd afgekeurd en gewaarschuwd werd voor de zeer zware straffen die ter zake konden worden uitgesproken.	idem
	Wat de door de Officier van Justitie genoemde plunderingszaken betrof, waarin mede officieren betrokken waren geweest, was een te Salatiga voorgevallen geval van plundering, waarbij drie officieren en twee minderen de beklaagden waren, reeds geruime tijd terug naar de krijgsraad verwezen. De berechting was echter opgehouden doordat een van de officieren nadien de hand aan zich zelf had geslagen. In een andere plunderingszaak, waarin een	idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het geven
	officier zich tezamen met vijf minderen vermoedelijk aan plundering had schuldig gemaakt, was het dossier aan de auditeur-militair toegezonden „met verzoek om in deze zaak tegen den betrokken Officier bij wijze van voorbeeld nu eens de gestelde maximum straf te eisen”. Plunderingszaken, die buiten zijn commando en dus buiten zijn verantwoordelijkheid vielen ter zijde gelaten, gaf een en ander de Troepencommandant te Semarang dan ook aanleiding om te constateren „dat hier van militaire zijde op de juiste wijze tegen het verderfelijke euvel van plunderen wordt opgetreden”. Het rapport van de Troepencommandant te Semarang is op 13 november 1947 door de Legercommandant ter kennis van de Procureur-Generaal gebracht. De laatste heeft daarna bij de Officier van Justitie te Semarang aangedrongen op mededeling van concrete gevallen van plundering waaraan van militaire zijde onvoldoende aandacht zou worden geschonken. Op 9 december 1947 heeft de Officier van Justitie geantwoord, dat hem dergelijke gevallen, althans voor zover het Semarang betrof, niet bekend waren. Zijn bedoeling was slechts geweest om gedragingen van militairen te velde – buiten Semarang – te rapporteren. In het hierboven aangehaalde weekoverzicht van de Officier van Justitie te Semarang wordt nog gewezen op de noodzaak om een goed georganiseerd politieapparaat op te bouwen in de na de (eerste) politionele actie bezette gebieden. Het had immers „veel moeite gekost om verschillende militaire Commandanten ervan te overtuigen, dat toepassing van het Standrecht tot het uiterst minimum moet worden beperkt; indien echter de militairen weten, dat de Ned. rechter in ernstige zaken geen recht kan spreken bij ontstentenis van een betrouwbaar politie-apparaat om voorloopige onderzoeken te houden vrees ik, dat dit verderfelijke standrecht gaat opleven”. Op dit onderwerp is in de stukken, die in het dossier werden aangetroffen, nadien niet teruggekomen.	Archief Procureur-Generaal idem idem
Klacht over mishandeling van arrestanten bij verhoren door de Veiligheids- (en inlichtingen-) Dienst van de Mariniers Brigade (VDMB) in Oost-Java. De klacht was afkomstig van een marinier, die voor zijn repatriëring naar Nederland, enige tijd bij de VDMB gewerkt had.	Van de klacht is proces-verbaal opgemaakt, waarna onder leiding van een hoofdofficier van het korps mariniers een onderzoek is ingesteld. Bij dit onderzoek zijn verschillende medewerkers en leden van het medische personeel van de VDMB gehoord. Blijkens het proces-verbaal van onderzoek hebben de gehoorde personen de beschuldiging met nadruk ontkend. Een medewerker verklaarde dat slechts „in uitzonderingsgevallen” wel eens „een aframmeling” was toegediend, hetgeen dan op eigen verantwoordelijkheid en zonder opdracht van de commandant zou zijn geschied. De commandant van de VDMB te Soerabaja deelde nog mee dat hij een keer naar Batavia was ontboden om in opdracht van de Legercommandant bij de Procureur-Generaal verantwoording af te leggen voor een mishandelingsgeval, dat zich overigens bij een ander onderdeel van de strijdkrachten te Soerabaja bleek te hebben afgespeeld. Deze getuige legde tevens een instructie over, die bij de VDMB voor het verhoor van gevangenen zou gelden. In die instructie wordt onder andere gezegd, dat reeds vanaf het moment van de gevangenneming ruwheid van behandeling vermeden moet worden „daar dit angst tot gevolg kan hebben en veel kan verknoeien voor het verhoor”. De beschuldiging van de vroegere medewerker van de dienst zou volgens de afgelegde verklaringen moeten worden toegeschreven aan een persoonlijke wrok: betrokkene zou wegens een geval van diefstal bij huiszoeking bij de VDMB zijn weggezonden. Het proces-verbaal is door de Commandant Mariniers Brigade bij brief van 8 september 1947 aan de Commandant Zeemacht N.I. aangeboden. In die brief merkt de Commandant Mariniersbrigade nog op: „Vele malen en altijd onverwacht bezocht ik destijds te Soerabaya de VDMB. Ik zag altijd de arrestanten en ging langs de in gang zijnde verhoren. Nimmer zag ik iets wat op mishandeling of	Archief Korps Mariniers idem idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	gevolgen daarvan leek, integendeel, er was steeds een uitermate rustige sfeer. Voor zover ik, minder frequent, eerste verhoren te velde heb gezien heb ik nimmer iets ongeoorloofds gezien".	Archief Korps Mariniers
23 november 1947. Bondowoso. Bij een dertien uur durend trein-transport van 100 Indonesische gevangenen in drie afgesloten goederenwagens van Bondowoso naar Soerabaja, kwamen 46 gevangenen door verstikking om het leven. De militairen, die het transport begeleidden, hadden geen aandacht geschonken aan de toestand waarin de gevangenen zich mogelijk konden bevinden en de wagons tot het einde van de reis gesloten gehouden. Zie voor een meer uitvoerige weergave van de feiten de in deze zaak gepubliceerde rechterlijke uitspraken, te vinden in: Militair-Rechterlijk Tijdschrift van 1949, deel 42, blz. 109-121; (Indisch) Tijdschrift van het Recht van 1949, blz. 305-371.	Onmiddellijk na het gebeurde, dat in Nederland en Indonesië grote aandacht trok en ook in de Veiligheidsraad is besproken, is door de Legerleiding een commissie van onderzoek ingesteld. De 4de december is de Legercommandant zelf naar Soerabaja gereisd om het onderzoek te bespoedigen. De resultaten van het onderzoek zijn door de Legercommandant op 8 december ter kennis van de Luitenant-Gouverneur-Generaal gebracht. Bij het onderzoek was o.a. gebleken: „dat onvoldoende regelingen bestonden betreffende het vervoer van krijgsgevangenen en dat geen behoorlijke instructies waren opgesteld t.a.v. de verplichtingen van de transportcommandant, zodat de wijze van overbrenging in hoofdzaak werd overgelaten aan terzake gegeven mondelinge aanwijzingen en voorts aan het inzicht en de mate van toewijding van de betrokken commandant”. Instructies waren bij telegram van de Commandant Mariniers Brigade dd. 30 juli 1947 wel toegezegd doch nooit te Bondowoso ontvangen. Deze tekortkoming had zich in het onderhavige geval wel bijzonder gewroken, doordat geen transportcommandant te voren was aangewezen maar een toevallig die dag op het station te Bondowoso aanwezige sergeant-majoor-schrijver op het laatste ogenblik met die taak was belast. De commissie had verder in haar onderzoek betrokken het overlijden van 4 gevangenen bij een treintransport dat op 22 november – dus de dag tevoren – had plaats gehad. In dit geval werd echter geen verwijtbare nalatigheid bij het bewakingspersoneel geconstateerd. De treingleider had integendeel, toen onderweg het overlijden van enkele gevangenen was ontdekt, de deuren van de wagons open gezet, en op eigen kosten verversingen voor de gevangenen aangeschaft. Bij 53 eerdere transporten van gevangenen in Oost-Java, in totaal bijna 3000 personen omvattend, hadden zich geen dodelijke ongevallen voorgedaan. Door middel van diverse telegrammen en bij brief van 18 december 1947 is de Minister omtrent de gang van zaken uitvoerig ingelicht; dit mede in verband met vragen van Kamerleden, die over het onderwerp waren gesteld. Veertien officieren en minderen van het korps mariniers hebben zich voor het gebeurde moeten verantwoorden voor de Krijgsraad bij de Zeemacht in Oost-Indië te Soerabaja. Aan allen was dood door schuld te laste gelegd. De krijgsraad heeft op 3 augustus 1948 de beklaagden op één na vrijgesproken, omdat het causaal verband tussen het aan hen telastgelegde en de dood van de gevangenen niet aanwezig werd geacht. In het ene geval dat wel voldoende bewijs van het telastgelegde aanwezig werd geacht – het betrof de transportcommandant – volgde veroordeling tot 1 maand hechtenis met aftrek van voorarrest. Van deze vonnissen is door de Fiscaal bij genoemde Krijgsraad appèl aangetekend bij het Hoog Militair Gerechtshof van Indonesië te Batavia; dit beroep werd nadien ten aanzien van drie personen wederom ingetrokken aangezien het ontbreken van enige schuld hunnerzijds aan het omkomen der arrestanten was komen vast te staan.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem idem idem idem
	Bij sententie van het Hof van 20 november 1948 (uitgesproken op 4 december 1948) zijn daarop drie officieren en vijf minderen veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van 8 tot 2 maanden met aftrek van voorarrest. Ten aanzien van drie beklaagden werd het vrijsprekend vonnis van de Krijgsraad bevestigd. Afschriften van de vonnissen zijn overgelegd aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal bij brief van de Minister van Overzeese Gebiedsdelen van 8 februari 1949. In die	Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1948–1949, blz. 87

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	brief werd nog medegedeeld dat aan de nabestaanden van de slachtoffers schadeloosstellingen waren uitgekeerd tot een gezamenlijk bedrag van f 19 174,40.	
	Bij K.B. van 18 juni 1949 no. 32 is aan de enige veroordeelde wiens straf toen nog niet geëxpireerd was – een 1ste luitenant der mariniers die tot acht maanden gevangenisstraf was veroordeeld – twee maanden van die straf kwijtgescholden,	Archief Ministerie van Justitie
9 december 1947. Rawahgedeh. (regentschap Krawang in West-Java).	Na een klacht van Republikeinse zijde, is door waarnemers van de Commissie van Goede Diensten ter plaatse een onderzoek ingesteld.	Archief Ministerie van Buitenlandse Zaken
Het zonder vorm van proces executeren van ± 20 bij een actie door Nederlandse militairen aangehouden Indonesiërs.	Het waarnemingsteam komt in een op 12 januari 1947 uitgebracht rapport tot de conclusie dat zich in het betrokken gebied een terroristische ondergrondse beweging had ontwikkeld, waarvan Rawahgedeh het vermoedelijke centrum was geweest. De tegen Rawahgedeh gerichte actie van de Nederlandse troepen werd in het rapport niettemin „deliberate and ruthless” genoemd. O.a. was immers van Nederlandse zijde – na een aanvankelijke ontkening – toegegeven dat enkele gevangenen na ondervraging zonder vorm van proces waren doodgeschoten, hoewel tijdens en na de actie, die volgens Nederlandse opgave in totaal 150 Indonesiërs het leven kostte, geen wapens in de kampong waren aangetroffen en aan Nederlandse zijde geen doden of gewonden waren gevallen.	idem
	De majoor, die bij de actie de leiding had en voor de executie van de – in totaal ongeveer twintig – gevangenen verantwoordelijk was, is na overleg tussen de Legercommandant en de Procureur-Generaal uit overwegingen van opportuniteit niet vervolgd.	Archief Procureur-Generaal
In „Het Parool” van 20 december 1947 verscheen onder het opschrift „Staakt het vuren!” een entrefilet waarin zonder exacte plaats- of tijdsbepaling vier gevallen werden genoemd van onjuist optreden van Nederlandse militairen in Indonesië.	De Minister van Overzeese Gebiedsdelen brengt het artikel op 24 december 1947 ter kennis van de Ned. Indische regering met verzoek een onderzoek te doen instellen, „zo mogelijk ook naar de bron van deze berichten”, en de resultaten te rapporteren.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
Het eerste geval betrof het midden in de nacht ophalen van drie zieken uit een ziekenhuis in het Cheribonse door de militaire politie waarna zij nog diezelfde nacht zonder vorm van proces zouden zijn doodgeschoten.	De aanschrijving van de Minister wordt op 15 januari 1948 door de luitenant-Gouverneur-Generaal toegezonden aan de Legercommandant met verzoek om te dienen van beschouwingen en raad. De Legercommandant heeft vervolgens aan de militaire commandanten van Cheribon en Noord-Celebes, waar de beschreven voorvallen zich zouden hebben voorgedaan, inlichtingen gevraagd.	idem
Het tweede geval had betrekking op een desa „met ongeveer vierduizend inwoners”, waaruit op een majoor zou zijn geschoten, met het gevolg dat deze een beenverwonding opliep. De desa zou toen zijn platgebrand en de mannelijke bevolking weggevoerd, terwijl vrouwen en kinderen naar andere desa's waren verjaagd.	Het Hoofd van de Regerings Voorlichtings Dienst te Batavia geeft op 27 januari 1948 aan de Ned. Indische regering in overweging om aan de hoofdredactie van het Parool nadere inlichtingen te vragen, die de opsporing van de beschreven excessen mogelijk zouden kunnen maken. Deze suggestie wordt bij brief van de luitenant-Gouverneur-Generaal van 4 februari 1948 onder de aandacht van de Minister gebracht.	idem
Op „een andere dessa in die zelfde buurt” zou in november 1947 een bombardement uit de lucht zijn uitgevoerd omdat er vermoedelijk „extremisten” zaten.	De Legercommandant legt op 25 maart aan de Ned. Indische regering een rapport van de troepencommandant Noord-Celebes dd. 25 februari 1948 over, dat betrekking heeft op het vierde geval: „De mogelijkheid bestaat”, zo wordt in het rapport medegedeeld, „dat met dit artikel bedoeld wordt de arrestatie van militairen en pemoeda's direct na de munitie-Februari 1946. De meesten hiervan werden binnen een maand weer vrijgelaten. Een 40-tal veroordeelden werden naar Java (Tjipinang) overgebracht”.	idem
Het vierde geval zou zich anderhalf jaar eerder in en bij Menado hebben afgespeeld en „duizenden jongens” hebben betroffen, die wegens hun republikeinse instelling met onbekende bestemming waren weggevoerd, ofschoon zij nooit gewapend verzet hadden gepleegd.	Op 16 april wordt door de Legercommandant een rapport ingezonden van de betrokken troepencommandant dd. 3 februari 1947, aangevuld bij een rapport van 1 april 1948, waarin wordt ingegaan op de overige gevallen.	idem
	De arrestaties in het ziekenhuis hadden „drie lopende Inheemse patienten” betroffen, die ervan werden verdacht een spionagecentrum in het ziekenhuis te hebben ingericht. Kort daarop had men hen en enkele anderen tijdens een nachtelijke patrouille willen confronteren met T.N.I.-eenheden. Doordat de tegenpartij gewaarschuwd bleek, was deze nachtelijke ontmoeting in een vuurgevecht geëindigd waarbij de meegenomen gevangenen	

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	om het leven waren gekomen. De militaire politie zou in een en ander geen direct aandeel hebben gehad. Het tweede geval bleek een actie in de kampong Leuwiseeng te betreffen van waaruit op de rapporteur geschoten was. „Bij het toen ontstane gevecht zijn meerdere huizen van de kampong in brand geschoten. De troep echter, die in die tijd reeds in een uitstekend contact stond met de plaatselijke bevolking, heeft zich daarbij van zijn beste zijde laten zien door persoonlijk huisraad uit de enkele brandende huizen te halen om deze daarna over te geven aan de betrokken eigenaren. Zij wier huizen verbrand waren werden door de zorg van het bestuur elders ondergebracht. Geen enkele vrouw of kind werd verjaagd, geen mannelijke inwoner gevangen genomen. De desa is niet platgebrand, maar welvarend en goed gebouwd”. Wat tenslotte het signaleerde luchtbombardement betrof, was de rapporteur geen ander geval bekend dan dat van de actie in de desa Tjibeber op 3 december 1947. Toen zou mitrailleurvuur uit de lucht zijn afgegeven op geuniformeerde Republikeinse troepen, die daarop een goed heenkomen hadden gezocht. „Er ontstond geen brand, er werden geen huizen vernield, slechts een niet geuniformeerde Indonesier werd gewond (vleswond) en één gedood”. Deze stukken zijn bij mailrapport van 3 augustus 1948 door de luitenant-Gouverneur-Generaal ter kennis van de Minister gebracht onder aantekening dat, nu de inhoud van het bewuste krantenartikel voor zover die geretraceerd had kunnen worden, „bezijden de waarheid” bleek te zijn, men zich van het verstrekken van nadere inlichtingen ter zake ontslagen rekende. Gevraagd werd nog of door de Minister gevolg was gegeven aan de hem in de brief van 4 februari gedane suggestie om zich voor nadere inlichtingen tot de redactie van het Parool te wenden.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem
Januari 1948. Soekaboemi. (West-Java). Klacht over mishandeling van arrestanten bij verhoren door NEFIS- en politiepersoneel te Soekaboemi.	De klacht, die afkomstig was van twee Indonesische arrestanten die van medegevangenen van de mishandelingen hadden gehoord, is op 31 januari 1948 door een te Batavia woonachtige Nederlander ter kennis van de politie aldaar gebracht. De politie heeft daarop de beide Indonesiers, die inmiddels in vrijheid waren gesteld, gehoord. Het proces-verbaal van aangifte, waarbij de beide getuigenverklaringen waren gevoegd, is op 6 april 1948 door de Secretaris van Staat voor Binnenlandse Veiligheid voor onderzoek toegezonden aan de chef van de algemene politie te Buitenzorg en aan de directeur van de NEFIS te Batavia. Deze laatste heeft de stukken op 13 april ter kennis doen brengen van het Hoofd van het NEFIS-buitenkantoor te Batavia met verzoek „een diepgaand onderzoek” te willen instellen en ter zake rapport uit te brengen. Het Hoofd van het NEFIS-kantoor te Batavia bericht op 20 mei 1948 dat de zaak in onderzoek is bij de politie te Buitenzorg. Voorshands wordt volstaan met de resultaten van dit onderzoek af te wachten. De betrouwbaarheid van de aangever wordt overigens in het rapport in twijfel getrokken, terwijl de strafwaardigheid van de gedragingen, waarvoor de beide Indonesiërs inder tijd waren aangehouden, zou vaststaan. De Directeur van de NEFIS laat op 26 mei 1948 terugschrijven „dat de wijze van afdoening van mijn opdracht om een diepgaand onderzoek in te stellen naar de veronderstelde mishandelingen, gepleegd door NEFIS-personeel te Soekaboemi, mij niet kan bevredigen. Uw kort rapport – met bijlage – raakt geenszins de kern dezer zaak, te weten de veronderstelde mishandelingen, doch slechts de vanuit NEFIS-oogpunt gezien, van secundair belang zijnde strafbare feiten, waaraan de verondersteld mishandelde personen zich hebben schuldig gemaakt.” Op het alsnog inzenden van een volledig rapport wordt aangedrongen. Het Hoofd van het buitenkantoor te Batavia rapporteert op 9 juni 1948 dat ondervraging van het NEFIS-personeel te Soeka-	NEFIS-archief idem idem idem idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	boemi ten aanzien van hetgeen hun over de beweerde mishandelingen bekend was een „volkomen negatief” resultaat heeft opgeleverd. Een inmiddels uit NEFIS-dienst ontslagen medewerker die als een van de voornaamste schuldigen was genoemd, had verklaard bereid te zijn onder ede te bevestigen „nimmer bij enig verhoor of ondervraging informanten of anderzins, geslagen of op andere wijze mishandeld te hebben.” Het toenmalig Hoofd van de NEFIS-post te Soekaboemi, van wie eveneens was verklaard dat hij mishandelingen zou hebben gepleegd, was inmiddels in dienst van een particuliere onderneming te Soerabaja getreden en kon niet worden gehoord. De Directeur van de NEFIS te Batavia laat de stukken op 21 juni 1948 aan het Hoofd van het NEFIS-buitenkantoor te Soerabaja zenden met verzoek het voormalig Hoofd van de NEFIS-buitenpost te Soekaboemi „aan een grondig verhoor terzake te onderwerpen en mij hieromtrent te rapporteren.” Het Hoofd van het NEFIS-kantoor te Soerabaja rapporteert op 16 juli 1948, dat de betrokkene onder aanbod van ede heeft verklaard geen mishandelingen te hebben gepleegd. De geuite beschuldigingen kunnen z.i. hiermede als voldoende weerlegd worden beschouwd.	idem idem
26 januari 1948. Karangdjoenti en Negla. (Cheribon). Klacht van Republikeinse zijde bij de Commissie van Goede Diensten dat Nederlandse militairen in twee kampongs bij Cheribon bijna 300 burgers zouden hebben gedood en huizen in brand hadden gestoken, nadat in dit gebied een spoorweg was opgebroken. Het bericht werd door de Amerikaanse pers en radio overgenomen.	De Nederlandse ambassadeur te Washington vraagt op 6 februari 1948 telegrafisch inlichtingen over het bericht, waarvan ook terloops was melding gemaakt door het Amerikaanse Ministerie van Buitenlandse Zaken, „alhoewel daarbij terstond werd gezegd, dat men er aan twijfelde of de Indonesische bewering wel juist was”. Het State Departement „waarschuwde ons vriendschappelijk dat al te hardhandige politiemaatregelen een voor ons niet gewenste indruk zouden kunnen maken. Onze conduitestaat is na Zuid-Celebes, Bondowoso en Rawahgedeh niet meer brand-schoon”. De Directie Verre Oosten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken te Batavia seint op 10 februari terug, dat op de bewuste datum geen actie in Cheribon had plaats gehad. Wel was er op 16 januari in dit gebied een militaire actie geweest, waarbij aan vijandelijke zijde 92 doden waren gevallen. Aanleiding tot die actie had gelegen in „herhaalde beschietingen van een post te Tandjoeng, het opbreken van de grote verkeersweg, alsmede terrorisatie van de bevolking en het vermoorden van loerah's.”	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem
31 januari 1948. Kebonsari. (ten zuiden van Probolinggo in Oost-Java). Bij een zuiveringsactie van de Mariniers Brigade in de kampong Kebonsari zouden onschuldige burgers zonder noodzaak zijn gedood.	In het Indonesische blad „Berita Indonesia” van 8 maart 1948 wordt van de actie melding gemaakt, waarna de Procureur-Generaal bij brief van 10 april 1948 aan de Territoriaal- tevens Troepencommandant van Oost-Java heeft verzocht een onderzoek te doen instellen. De Troepencommandant heeft met verwijzing naar dit verzoek bij brief van 27 april de Commandant Mariniers Brigade uitgenodigd „een gestreng onderzoek” te gelasten en ter zake rapport uit te brengen. De Commandant Mariniers Brigade bericht op 15 juni 1948 aan de Troepencommandant, dat de zaak uitgebreid is onderzocht door een commissie van (drie) officieren van de Mariniers Brigade. Deze commissie had vastgesteld dat de mondeling aan de actie-leider gegeven opdracht luidde: „Zuiver de Zuid van Probolinggo gelegen kampong Kebonsari door een sweep, waarbij alle mannelijke inwoners worden verzameld en ter screening aan de VDMB worden overgegeven”. De commissie had verder geconstateerd „dat uit de getuigenverklaringen terzake <i>niet</i> gebleken is, dat de geïncrimineerde feiten, in casu het zinneloos neerschieten van kampongbewoners, noch het verraderlijk neerschieten na bevel tot vluchten van deze bewoners juist zou zijn”. De commissie had het wenselijk geoordeeld, hoewel dit in feite niet tot haar militaire competentie behoorde, om alsnog enige inheemse getuigen - de namen van 3 Indonesiërs werden genoemd - uit de betrokken kampong te horen ter vergelijking met de ge-	Archief Korps Mariniers idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	tuigenverklaringen van de militairen. Daarbij was het de commissie opgevallen dat deze inheemse getuigen - één getuige wordt bij name genoemd - tegenover de commissie op belangrijke punten anders hadden verklaard dan zij eerder tegenover een vertegenwoordiger van het parket hadden gedaan. Het kwam de commissie verder voor, dat sommige getuigen enige zuiveringsacties die op verschillende data in deze kampong waren gehouden door elkaar haalden. De commissie wilde tenslotte de mogelijkheid niet uitsluiten, dat de door de mariniers ongetwijfeld in slecht Maleis gegeven aanwijzingen als: „Djalan lekas” of „Pigi lekas” waren begrepen als „Loop hard weg” in plaats van gelijk was bedoeld: „Schiet op” of „loop door”.	Archief Korps Mariniers
	Op verzoek van de Procureur-Generaal vraagt de Troepencommandant bij brief van 6 juli 1948 de Commandant Mariniers Brigade om toezending van het volledige rapport van de commissie, alsmede van de door deze commissie gehouden verhoren.	idem
	De Commandant Mariniers Brigade heeft daarop op 10 juli geantwoord, dat het proces-verbaal van de commissie voor intern militair gebruik bedoeld was en dus uiteraard aan de Troepencommandant kon worden afgegeven. „Ik stel mij echter op het standpunt dat processen-verbaal als het onderhavige niet behooren te worden afgestaan aan instanties die buiten de Krijgsmacht staan, aangezien deze instanties volledig kunnen en behooren af te gaan op de rapporten die militaire commandanten, mede te hunnen behoeve doen opmaken en bij hen indienen”.	idem
	Aangezien het onderhavige proces-verbaal ten behoeve van de Procureur-Generaal werd opgevraagd, meende de Commandant Mariniers Brigade het stuk daarom in afwachting van eventuele nadere orders van de Troepencommandant onder zich te moeten houden.	
	De Troepencommandant komt in een brief van 21 augustus bij de Commandant Mariniers Brigade op de zaak terug: De Procureur-Generaal dringt in zijn qualiteit van Advocaat-Fiscaal bij het Hoog Militair Gerechtshof alsnog op toezending van het volledige rapport, met de verbalen van de afgenomen verhoren, aan.	idem
	Bij brief van 24 augustus is daarop aan de Troepencommandant „het proces-verbaal van voorlopig onderzoek” betreffend de incidenten welke plaats vonden in de kampong Kebonsari op 31 januari 1948 toegezonden. Dit proces-verbaal bevatte de verklaringen van 10 leden van de Mariniers Brigade die bij de actie betrokken waren geweest. De Troepencommandant heeft de stukken op 26 augustus aan de Procureur-Generaal doorgezonden.	idem
	De Procureur-Generaal schrijft op 11 september 1948 aan de Troepencommandant, dat bij het proces verbaal van onderzoek niet werd aangetroffen het rapport van de commissie en evenmin het verbaal, houdende de verklaringen van de door die commissie gehoorde Indonesische getuigen. Op het alsnog toezenden van deze stukken wordt aangedrongen.	idem
	De Troepencommandant verzoekt op 18 september de Commandant Mariniers Brigade om toezending van de door de Procureur-Generaal gevraagde bescheiden.	idem
	De Commandant Mariniers Brigade antwoordt op 28 september 1948, dat het rapport van de commissie niet werd meegezonden met het proces-verbaal van voorlopig onderzoek, daar het rapport uitsluitend bestemd was voor intern gebruik door de Mariniers Brigade, terwijl het ter zake dienende uit dit rapport reeds in de brief van 15 juni 1948 werd verwerkt.	idem
	De verklaringen der inheemse getuigen werden niet in de vorm van een proces-verbaal opgemaakt maar in het rapport van de commissie opgenomen.	
	De Commandant Mariniers Brigade heeft bij brief van 29 september 1948 de stukken, alsmede zijn correspondentie met de Troepencommandant, toegezonden aan de Commandant Zee-macht N.I. te Batavia daar hij meende deze als verwijzingsautoriteit volledig op de hoogte te moeten stellen „gezien het feit dat de Advocaat-Fiscaal kennelijk deze zaak nog niet als afgedaan beschouwt”.	idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	Bij de aan de Commandant Zeemacht toegezonden stukken bevond zich het één bladzijde tellende rapport van de commissie. De inhoud van dit rapport kwam bijna woordelijk overeen met de inhoud van de brief van de Commandant Mariniers Brigade aan de Troepencommandant van 15 juni. De Commandant Zeemacht antwoordde op 6 november 1948 van de Advocaat-Fiscaal bij het Hoog Militair Gerechtshof bericht te hebben ontvangen dat door de laatste geen verdere stappen in de zaak zouden worden ondernomen.	Archief Korps Mariniers idem
20 maart 1948. Modjosari. (Oost-Java). Het doodschieten van een inwoner van de desa Modjosari door een patrouille mariniers van de Veiligheids Dienst Mariniers Brigade.	Een plaatselijke Indonesische bestuursambtenaar (een assistent-wedono) heeft het voorval diezelfde dag gerapporteerd. De militairen zouden op klappers geschoten hebben waardoor de bevolking angstig was geworden en weggelopen. Op de weglappende menigte zouden enige schoten zijn afgegeven waarvan één met dodelijk gevolg. Namens de Territoriaal- tevens Troepencommandant Oost-Java is op 13 april 1948 aan de Commandant Mariniers Brigade verzocht een onderzoek in te stellen. Aangezien een afschrift van het rapport van de assistent-wedono op 20 maart rechtstreeks aan de Mariniers Brigade was gezonden, was inmiddels reeds een intern onderzoek bevolen. Proces-verbaal van dit onderzoek is op 1 april afgesloten en op 10 mei ter kennis van de Territoriaal- tevens Troepencommandant Oost-Java gebracht. Het gehouden onderzoek, zoals in het proces-verbaal gerelateerd, wordt door de Troepencommandant Oost-Java in een brief van 31 juli 1948 aan de Commandant Zeemacht N.I. onvoldoende genoemd: In feite was alleen komen vast te staan dat de patrouille de desa betreden had om een arrestatie te verrichten. De gezochte persoon was echter niet thuis aangetroffen omdat hij op het land zou werken. Toen een van de leden van de patrouille daarop iemand over een sawah zag vluchten had hij een achtervolging ingezet en geschoten. De achtervolgde, die kort daarop aan zijn verwonding overleed, bleek niet de gezochte persoon te zijn. De achtervolger verklaarde dat hij voor het afvuren van het dodelijk schot verschillende sommaties en waarschuwingsschoten had gegeven. Om de bevolking intussen gerust te stellen zouden andere leden van de patrouille op bevel van hun commandant tijdens en na deze achtervolging op klappers hebben geschoten. De Troepencommandant geeft in overweging de Commandant Mariniers Brigade op te dragen een nieuw nauwgezet onderzoek te doen instellen. De Commandant Zeemacht heeft dit voorstel op 18 augustus 1948 ter kennis van de Commandant Mariniers Brigade gebracht. Door deze werd op 27 oktober 1948 aan de Commandant Zeemacht geantwoord dat hij voor een nader onderzoek geen grond aanwezig achtte: Uit het proces-verbaal zou immers zijn gebleken „dat geen onregelmatigheden zijn voorgevallen, en dat het noodlottig ongeval niet te wijten is aan onverantwoord optreden”. Opgemerkt werd nog dat de patrouillecommandant, omdat hij uit een militair-tactisch oogpunt te kort was geschoten, van zijn functie bij de V.D.M.B. was ontheven, terwijl de assistent-wedono, die aangifte had gedaan, op 23 april 1948 door de politie was gearresteerd wegens verduistering en contact met subversieve elementen.	Archief Commandant Zeemacht N.I. idem idem idem
Klacht van een arts in Oost-Java (een Christen-Javaan) in een brief aan een Nederlandse zendingsmedewerker over het optreden van Nederlandse troepen in Oost-Java, o.a. omgeving Djember. Verschillende met name genoemde inheemse Christenen zouden zijn doodgeschoten, terwijl anderen de wijk hadden genomen naar Republikeins ge-	De klacht wordt op 31 maart 1948 door het Moderamen van de Nederlandse Zendingsraad te Oegstgeest ter kennis van de Minister van Overzeese Gebiedsdelen gebracht. De Minister zendt de klacht op 6 april door aan de luitenant-Gouverneur-Generaal met verzoek te willen doen nagaan of het geval is te achterhalen „aangezien, naar u bekend zal zijn, hier te lande vele verhalen de ronde doen over hardheden, ook door onze krijgskrachten begaan, welke, naar men zegt, te veel voorkomen om alleen als incidenten te mogen worden beschouwd.” Op 21 april wordt vanuit Batavia geseind dat het onderzoek ernstig bemoeilijkt en vertraagd wordt doordat men de naam van	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
bied, omdat „vele Christenen in de dessa, goeroe of mantri verpleger zijn, dus in ontwikkeling verder dan de gemiddelde dessa-man. Dit heeft tot gevolg, dat vele christenen in de dessa een leidende rol spelen, dus gevaarlijk voor de koloniale pacificatie, want ze zijn immers Republikeinen”.	de klager niet kent. Verzocht wordt de naam van betrokkene alsnog aan het Zendingsbureau te Oegstgeest te doen vragen. Van laatstgenoemde zijde wordt echter op 22 april geantwoord dat de klacht zo duidelijk voor zich sprak dat alle verdere inlichtingen als overbodig konden worden beschouwd. Nadien is nog in overweging gegeven om de zendingsconsul te Batavia in te schakelen (telegram van de Minister dd. 24 april 1948 aan de Legercommandant). Op 23 september 1948 is de Legercommandant door de luitenant-Gouverneur-Generaal aan de afdoening van deze zaak herinnerd. Uit de aangetroffen archiefstukken blijkt niet of dit rappel resultaat heeft opgeleverd.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
maart-april 1948. Gombong. (Midden-Java). Ongeoorloofde verhoormethoden toegepast door leden van de inlichtingendienst van het leger.	Twee T.N.I.-militairen, die na infiltratie in het door de Nederlandse strijdkrachten bezet gehouden gebied waren aangehouden op verdenking dat zij hadden deelgenomen aan het op wrede manier om het leven brengen van enkele politiefunctionarissen, verklaarden op 7 april 1948 aan twee officieren van de Commissie van Goede Diensten dat zij bij verhoren door de inlichtingendienst van het Nederlandse leger waren mishandeld; de ene arrestant door gebruikmaking van elektrische stroom, de ander door slaan op het hoofd. De C.G.D. brengt deze verklaringen bij brief van 29 april 1948 onder de aandacht van de voorzitter van de Nederlandse delegatie. In rapporten van een substituut-Officier van Justitie uit Midden-Java dd. 29 april en 6 mei 1948 worden de signaleerde mishandelingen bevestigd. De rapporteur had geconstateerd dat gevangenen te Gombong werden bewerkt met elektrische stroom. Nadat een waarschuwing geen effect had gesorteerd, was het elektrische apparaat – een veldtelefoon – door de rapporteur op 21 april 1948 in beslag genomen en een strafvervolgning tegen het personeel van de inlichtingendienst bevolen. Bij inlichtingendiensten in andere plaatsen zouden eveneens systematische mishandelingen plaatshebben. De rapporteur bracht in verband met de geconstateerde mishandelingen nog de moeilijkheden ter sprake waarvoor men zich bij de berechting van terreurzaken gesteld zag (rapport van 29 april): „In deze zaken (moordzaken, ontvoeringen e.d.) zijn n.l. zeer vaak alle bij het drama aanwezige personen tevens verdachte en moet men wel, om op het wettig bewijs te komen, de verdachten tegen elkaar als getuigen hooren. In het onderzoek bekennen de verdachten zeer vaak volledig (ik geef toe na soms geslagen te zijn, hoewel hun erkenningen dan toch de zuivere waarheid bevatten), doch zoodra deze verdachten in de gevangenis te aankomen, wordt hen door een of andere onbekende procureur-bamboe geadviseerd om ter terechtzitting botweg te ontkennen. In 2 groote moordzaken, welke ik in de afgelopen weken heb behandeld, overkwam mij dit, wat tot gevolg heeft, dat het onmogelijk is om op het wettig bewijs te komen”. Wat de strafzaak te Gombong betrof, die de aandacht van de C.G.D. had gekregen twijfelde de rapporteur niet aan de schuld van de beide verdachten. Ook in deze zaak waren de verdachten echter ter zitting op hun bekentenis teruggekomen. „Het is om er hopeloos van te worden; verdachten, die stuk voor stuk de kogel verdienen, kunnen nu niet worden veroordeeld, zeker niet zoolang er een demarcatielijn is, worden dan hoogstens als politieke gevangene geïnterneerd en zijn over enkele maanden wellicht weer op vrije voeten om hun bedrijf tegen ons voort te zetten. De militairen „nemen” vrijspraken in deze zaken trouwens niet en wekken den indruk, dat zij in de toekomst dan wel zullen zorgen voor een bevredigender oplossing”. In een brief van de voorzitter van de Nederlandse delegatie aan de C.G.D. dd. 18 mei 1948 wordt erkend dat één Indonesische gevangene te Gombong met gebruikmaking van elektrische stroom was mishandeld. Het slaan van de andere arrestant werd ontkend.	Archief Procureur- Generaal
		idem
		Archief Ministerie van Buitenlandse Zaken

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	De Territoriaal- tevens Troepencommandant van Midden-Java rapporteert op 6 juli 1948 aan de Legercommandant dat het door de auditeur-militair bij de temporaire krijgsraad KNIL te Semarang geleide onderzoek naar ongeoorloofde verhoormethoden te Gombong nog niet is voltooid. De personen die zich aan deze verhoormethoden hebben schuldig gemaakt zijn inmiddels van hun functie bij de inlichtingendienst ontheven. Deze mededeling heeft de Legercommandant op 13 juli 1948 ter kennis van de Procureur-Generaal gebracht. In het archief van het Hoog Militair Gerechtshof te 's-Gravenhage werden bij de uit Indonesië afkomstige krijgsraadso dossiers geen stukken aangetroffen, die op bovenstaande strafzaak betrekking hebben.	Archief Procureur-Generaal
13 en 16 april 1948. Tjiamis. (West-Java). Zonder militaire noodzaak doden van gevangenen door een onderdeel van het Korps Speciale Troepen (K.S.T.).	De bataljonscommandant van 1-11 R.I. rapporteert op 17 april 1948 aan de commandant van de W-brigade dat op 13 en 16 april telkens enige gevangenen door het K.S.T. werden geliquideerd. De lijken waren onbegraven achtergelaten. Verder zou ook een koelie van de keuken van de militaire mess zijn aangepakt, die echter door ingrijpen van militairen van de brigade kon worden ontzet. De bataljonscommandant herinnert aan een bespreking van de brigadecommandant met de wnd. commandant van het K.S.T. en hemzelf, waarbij de brigadecommandant had toegestemd in een streng optreden „hetgeen logisch is waar het een gebied betreft, waar alleen ongeuniformeerde vijanden optreden”; het is echter zo dat „dit de spuigaten uitloopt en aan dit optreden een einde gemaakt dient te worden. Het geheel maakt een weinig gediciplineerde en onmilitaire indruk, terwijl het een en ander weinig met de militaire eer overeenkomt”. De brigadecommandant zendt het rapport op 19 april door aan de Territoriaal- tevens Troepencommandant West-Java met de aantekening: „Ik gaf inderdaad toestemming streng op te treden, doch gaf daarbij aan, dat tussen streng en onmenselijk een aanmerkelijk verschil lag, als voorbeeld aanhalende, dat mij bij gerucht ter ore was gekomen, dat bij de vorige actie van de K.S.T. in het Tjiamische, vrouwen waren geliquideerd, doch dat dit in geen geval strookte met mijn opvattingen van streng optreden, dat ik mij daarentegen wel kon indenken, dat krachtig moest worden opgetreden, ten einde voldoende inlichtingen te verkrijgen, waar zich precies de leiders van het verzet bevonden. Het neerknallen dan wel neersabelen van een gevangen genomen en meegevoerde vijand, <i>die hiertoe geen aanleiding geeft</i>, is in mijn ogen niet alleen onmenselijk maar ook klein, wreed, kortom een misdaad die zeer zeker <i>niet</i> de goedkeuring mag wegdragen van de betrokken Commandant, alleen reeds terwille van het psychologische effect op de overige bevolking en de diep christelijke geaardheid van de KL-militair. De militairen van mijn Brigade zijn voor geen kleintje verwaard, zij weten zeer goed wat streng optreden inhoudt en derhalve is een rapport van die zijde voor mij reeds voldoende bewijs, dat inderdaad te immoreel werd opgetreden. Het mag niet uitgesloten worden geacht, dat ook van andere zijden hierover rapporten zullen binnenkomen; o.a. was bij het onder 2 genoemde geval van het rapport van C-1-11 RI, de Aalmoezenier van dit Bataljon aanwezig, die hierover reeds dadelijk de Hoofdaalmoezenier te Batavia wenste te rapporteren; doch gezien mijn Brigade-Order, waarbij ik bepaalde, dat dergelijke gevallen slechts aan mij „Geheim/Persoonlijk” mogen worden doorgegeven, zal bedoelde Aalmoezenier eerst een en ander met mij persoonlijk bespreken”.	Archief Hoofdkwartier Legercommandant
		idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	De brigadecommandant vervolgt dan dat hij van het K.S.T. de indruk heeft gekregen „dat deze troep reeds vrij aardig over het paard is getild en daardoor volkomen uit de hand loopt van Commandanten. Al heeft de K.S.T. de vrije hand in de wijze van zuiveren van een gebied – hetgeen op zich zelf niets bijzonders is, aangezien ook de overige troepen hierin vrije handeling moet worden toegestaan – zij zal moeten gewend raken aan het uitvoering geven van orders van hogere tactische Commandanten, omdat deze Cdt'n uit de binnenkomende berichten van de samenwerkende eenheden uitsluitend kunnen beoordelen, welke doelen het meest urgent zijn”.	Archief Hoofdkwartier Legercommandant
	De Troepencommandant West-Java stelt de stukken op 27 april 1948 in handen van de Chef van de Generale Staf met de opmerking dat hij de zienswijze van de brigadecommandant volledig onderschrijft.	idem
	De Chef van de Generale Staf zendt de stukken op 5 mei 1948 aan de Troepencommandant West-Java terug met verzoek om de Commandant van het K.S.T. op te dragen terzake „een <i>nauwkeurig</i> onderzoek” te doen instellen, terwijl op een snelle behandeling zeer veel prijs zal worden gesteld.	idem
	De Commandant van het Korps Speciale Troepen rapporteert op 19 juni 1948 dat er op 13 en 16 april telkens vijf gevangenen die lid waren van een Mohammedaanse strijdorganisatie werden geliquideerd. In het laatste geval gebeurde dat omdat een van de vijf gevangenen, die als dragers waren meegenomen, had pogen te vluchten. „Om een voorbeeld te stellen werden allen neergeschoten”. Wat de keukenkoelie betreft merkt het rapport op: „De K.S.T. is gewend, dat bij aanroeping van een Indonesiër deze onmiddellijk halt houdt. In dit geval nam de koelie de benen. Hij ging direct naar de keuken van de KL. Even later kwamen enkele militairen van KL naar buiten en vertelden dat de persoon die weggelopen was, voor hen werkte”.	idem
	De Commandant van het K.S.T. merkt dan verder op, „dat tijdens besprekingen waarbij hogere commandanten aanwezig zijn, altijd sprake is van <i>hard slaan</i> voor de operatiën waar het K.S.T. bij betrokken is.	
	De opdrachten van deze hogere Commandanten zijn meestal: „Alles neerleggen”, doch na afloop van verschillende acties, als er „moeilijkheden” van komen, zijn er heel weinig hogere Commandanten, die de verantwoordelijkheid voor de gevolgen van de gegeven bevelen durven dragen en meestal wordt er dan gezegd: „Ik heb het zo niet bedoeld”.	
	Ik ben er van overtuigd dat de laatste 2 jaren tijdens operaties geen vrouwen of kinderen zijn mishandeld of doodgeschoten. Het kan best zijn, dat enkele vrouwelijke slachtoffers zijn gevallen tijdens grote gevechten, doch dit kon dan niet voorkomen tijdens. Van opzet is geen sprake.	
	Dit bovenstaande kan bevestigd worden door KL militairen die meermalen werden toegevoegd bij K.S.T. tijdens een actie.	
	De wijze van optreden van mijn Korps is streng doch rechtvaardig”.	
	Tegenover de „directe methode” van de K.S.T.-militair, die tracht „altijd, zelfs onder zware omstandigheden, zijn object te bereiken zonder dat daarbij onschuldige slachtoffers vallen doch uitsluitend slechte elementen worden geliquideerd”, stelt het rapport van de Commandant van het K.S.T. dan nog de „indirecte” strijdmethoden, die bij het KL in zwang zijn, zoals het met zware wapens vuur afgeven op kampongs, waarin men een bende vermoedt, waaronder onschuldigen als slachtoffer vallen.	

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	De stukken zijn vervolgens bij brief van de Chef van de Generale Staf dd. 29 september 1948 in handen gesteld van de Commandant van het korps militaire politie, door wie op 11 oktober 1948 is teruggeschreven: „Uit berichtgevingen van gevechtsterreinen en uit persoonlijke waarneming van het gedrag in het openbaar van militairen van het K.S.T., blijkt overduidelijk, dat het K.S.T. geheel uit de hand is en ik ben geneigd om aan te nemen, dat het rapport van 1-11 R.I. de juiste toedracht weergeeft, terwijl Commandant K.S.T. probeert zijn onderhebbenden te dekken. Ik ben ervan overtuigd, dat, indien het onderzoek in handen was gesteld van de M.P. – zijnde het militaire apparaat, belast met het opsporen van gepleegde strafbare feiten, alsmede belast met het behulpzaam zijn van commanderende officieren bij het houden van onderzoeken – andere resultaten waren bereikt. Een na-onderzoek door de M.P. zal thans wellicht minder succes hebben, aangezien eventuele schuldigen bereids ruggespraak gehouden kunnen hebben. De taak van het K.S.T. is naar mijn gevoelen niet eenvoudig. Zij moeten met hun „speciaal” optreden ageren tegen een tegenpartij, die zich bevindt temidden van en vaak gekleed is als de bevolking, die recht heeft op onze bescherming en dit ook verwacht. Dit optreden van het K.S.T. vereist een ijzeren discipline. De discipline is echter dermate zoek, dat vele troepencommandanten – ondanks de mooie successen, die het K.S.T. vaak wist te behalen – huiverig zijn met deze troepen te werken, aangezien door hun optreden achteraf de klachten en onderzoeken komen t.a.v. moorden, mishandelingen e.d., terwijl bij gebleken juistheid van de klachten, de troepencommandanten ook niet geheel vrijuit gaan”. De commandant van het korps militaire politie schrijft dan verder dat z.i. het stellen van voorbeelden door enkele ondergeschikte militairen te vervolgen geen zin heeft omdat de oorzaak van het foutieve optreden van het K.S.T. schuilt bij de leiding van dit legeronderdeel. Aangezien bij het K.S.T. een commandowisseling zal plaats hebben, schijnt het daarom raadzaam de onderhavige zaken voorshands te laten rusten. Zouden deze zaken van bestuurszijde worden opgerakeld, dan kan de militaire politie alsnog worden ingeschakeld. Tenslotte wordt geadviseerd „de nieuwe optredende K.S.T. commandant op te dragen bijzondere aandacht te besteden aan de discipline bij het K.S.T. Voorts bij constateren van vergrijpen of misdrijven onmiddellijk de M.P. in te schakelen, teneinde voorbeeldstelling op korte termijn mogelijk te maken”. De legercommandant die over de resultaten van het gehouden onderzoek ingelicht wilde worden, kon met deze uiteenzetting en de daaraan verbonden conclusies geheel accoord gaan. Hij droeg op aan de aftredende Commandant van het K.S.T. zijn ernstige ontstemming over de lichtvaardige en ondeskundige wijze waarop deze de zaak onderzocht had „en in het bijzonder over diens minderwaardige kritiek ten aanzien van het optreden van K.L. onderdelen” mede te delen.	Archief Hoofdkwartier Legercommandant idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
28 mei 1948. Lo:boek-Aloeng. (Sumatra's Westkust). Verkrachting van een Indonesische arrestante door twee militairen van de inlichtingendienst van het leger die bij de plaatselijke NEFIS-buitenpost dienst deden.	De vrouw heeft op 30 mei 1948 na haar vrijlating beklag gedaan, waarna de commandant van de betreffende NEFIS-post een onderzoek heeft bevolen. De beide militairen legden bij ondervraging een volledige bekentenis af en zijn nog dezelfde dag op last van de commandant van de NEFIS-post in verzekerde bewaring gesteld. De zaak is ter verdere behandeling overgegeven aan de commandant van het legeronderdeel waartoe de militairen behoorden.	NEFIS-archief
	Het voorval is op 2 juni 1948 gerapporteerd aan de Directeur van de NEFIS te Batavia.	idem
Klacht over het optreden van de inlichtingendienst (I.V.G.) te Salatiga in Midden-Java. In een reisverslag dd. 26 september 1948 van de bij de Regerings Voorlichtings Dienst werkzame journalist van Goudoever, die een bezoek aan dit gebied had gebracht, wordt gesproken over verhoormethoden die deden herinneren aan die van de Duitse en Japanse geheime politie tijdens de Tweede Wereldoorlog, waardoor onder de Indonesiërs te Salatiga „een angstpsychose” zou heersen. Bij de autoriteiten te Semarang zou in enkele gevallen beklag zijn gedaan, maar de meeste gevallen zouden uit angst niet worden aangegeven.	De Minister van Overzeese Gebiedsdelen vraagt op 19 oktober 1948 aan de G.G. „te willen berichten of het vorenstaande enige grond van waarheid bevat en zo ja, wat is verricht om aan die toestand een einde te maken”.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
	De luitenant-Gouverneur-Generaal bericht op 1 november 1948 dat het bij de regering in Indonesië reeds bekende verslag van de heer van Goudoever op 14 oktober onder de aandacht van de Legercommandant was gebracht. Door deze laatste werd op 16 oktober geantwoord: „Het behoeft geen betoog dat ik van de door den heer van Goudoever beschreven wantoestanden in het Salatiga'se, wat betreft het optreden van de I.V.G. aldaar, niet slechts goede nota heb genomen, doch dat ik bovendien geenszins voornemens ben mij bij deze toestand neer te leggen. Integendeel heb ik te dien aanzien een diepgaand onderzoek gelast en zal ik niet rusten, voordat deze toestanden volledig tot klaarheid zijn gebracht en verbeterd”.	idem
	Het onderzoek heeft echter geen resultaat opgeleverd, doordat de heer van Goudoever de namen van zijn zegslieden niet wilde opgeven. In een brief van 6 november 1948 aan het Kabinet van de Legercommandant deelde hij mede dat de betreffende informatie hem onder uitdrukkelijk beding van geheimhouding waren verstrekt. „De vrees voor wraakneming door enkele I.V.G. figuren is zo groot, dat de bereidheid tot persoonlijke medewerking bij een eventueel onderzoek daarvoor moest wijken”.	idem
	De Legercommandant heeft daarop bij brief dd. 10 november 1948 aan de Territoriaal- tevens Troepencommandant van Midden-Java bericht dat „de aangelegenheid verder zal moeten worden gedeponereerd aangezien op anonieme klachten niet verder kan worden gewerkt”.	idem
	Bij brief van 19 november 1948 heeft de H.V.K. de Minister van een en ander in kennis gesteld.	idem
In het weekblad Tijd en Taak dd. 18 september 1948 werden door Ds. Buskes mededelingen gedaan over wreed optreden door Nederlandse militairen tegenover gevangen genomen Indonesiërs. Deze mededelingen waren ontleend aan brieven die hem uit Indonesië van haar dienst doende militairen hadden bereikt.	Met verwijzing naar dit artikel werd door de leden van de Tweede Kamer, de heren Vorrink en Vermeer, in een op 2 november 1948 gehouden bespreking met enkele ambtenaren van het Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen een objectief onderzoek, door een onafhankelijke commissie, bijvoorbeeld bestaande uit drie Kamerleden, bepleit.	idem
	Blijkens een interne ambtelijke nota dd. 17 november 1948 zijn tegen dit denkbeeld door de ambtenaren van het Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen die aan dit gesprek deelnamen verschillende bezwaren ontwikkeld. O.a. zou zo'n commissie huns inziens bedenkelijk veel gaan lijken op een parlementaire enquête-commissie.	idem
	Men besloot af te wachten of bij de begrotingsbehandeling vanuit de Kamer op de kwestie zou worden teruggekomen.	

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
Het weekblad Vrij Nederland van 6 november 1948 bevatte uittreksels uit een brief van een uit Indonesië teruggekeerde arts, waarin in generaliserende zin gewag werd gemaakt van mishandeling van aangehouden Indonesiërs bij verhoren. Dat zulke mishandelingen inderdaad voorkwamen, zou door de Legercommandant tegenover de schrijver van de brief schriftelijk zijn bevestigd.	De Minister van Overzeese Gebiedsdelen brengt op 10 november 1948 het artikel in V.N. onder de aandacht van de H.V.K. „voor het niet onwaarschijnlijk geval, dat nopers het in dat artikel signaleerd onjuist optreden tegen Indonesiërs aan de Regering inlichtingen worden gevraagd”. Bij regeringszendbrief van 1 december 1948 heeft de H.V.K. vervolgens de Legercommandant en de Procureur-Generaal informatie en advies gevraagd. De Legercommandant antwoordt op 8 december 1948 dat door de schrijver van het artikel kennelijk bedoeld is op het geval van mishandeling van enige aangehouden Indonesiërs in de gevangenis te Cheribon, waarop de schrijver op 4 maart 1948 in een gesprek met de Legercommandant diens aandacht had gevestigd. De Legercommandant had daarop in een persoonlijke brief van 20 juli 1948 geschreven: „dat terzake een diepgaand onderzoek is gehouden.” Dit onderzoek heeft geleid tot het resultaat, dat inderdaad is gebleken, dat enige van subversieve activiteit verdachte lieden, die in genoemde gevangenis waren aangehouden, gedurende ondervragingen op ruwe wijze blijken te zijn bejegend, terwijl ook anderszins met onvoldoende nauwgezetheid en beheersing blijkt te zijn opgetreden. Een en ander heeft aanleiding gegeven tot de overweging of tegen de schuldigen een strafvervolgning zou kunnen worden ingesteld. Na ampele beschouwing van de betreffende zaken door de betrokken deskundigen is echter het oordeel gevallen, dat deze vraag ontkennend moest worden beantwoord, aangezien het juridisch bewijs op niet voldoende wijze kan worden geproduceerd. In verband hiermede zijn de schuldigen op andere wijze gecorrigeerd, terwijl voorts maatregelen zijn genomen om mogelijke herhaling van het gebeurde te voorkomen”. De Procureur-Generaal geeft in een brief van 15 december 1948 aan de H.V.K. als zijn mening te kennen dat voor het overige aan de mededelingen van de schrijver „iedere feitelijke grondslag ontbreekt welke een basis zou kunnen opleveren voor enig nader onderzoek”. De H.V.K. heeft de van de Legercommandant en de Procureur-Generaal ontvangen beschouwingen op 24 februari 1949 ter kennis van de Minister gebracht. In „De Vrije Katheder” van maart 1949 is op het in het artikel in Vrij Nederland behandelde onderwerp teruggekomen. Toen is ook de brief van de Legercommandant van 20 juli 1948 afgedrukt, waarop door de schrijver van het artikel in Vrij Nederland, zoals toen werd bevestigd, was gezinspeeld.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem idem idem idem idem idem
november 1948. Belitang. (Zuid-Sumatra). Klacht van een korporaal-ziekenverpleger dat gevangenen bij verhoren door de inlichtingendienst van het leger mishandeld zouden worden.	De brief van de korporaal, waarin de mededeling over het mishandelen van gevangenen voorkwam, wordt op 26 februari 1949 ter kennis van de Minister van Overzeese Gebiedsdelen gebracht. De Minister zendt de klacht op 1 maart naar de H.V.K. en de Legercommandant. De commandant van het bataljon, waarbij de korporaal dienst deed, rapporteert op 6 april 1949 dat omtrent een mishandeling van gevangenen noch de detachements -noch de compagniescommandant iets bekend was. De korporaal zou voor zijn inlichtingen uitsluitend zijn afgegaan op mededelingen van Indonesiërs die door hem verpleegd waren. Door de bataljonscommandant in het bijzijn van de compagnies- en detachementscommandant ondervraagd, had de korporaal toegegeven „dat hij dom en onverantwoordelijk had gehandeld door zo te schrijven”.	idem idem Archief Algemene Secretarie

Tijd en plaats. Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	Het rapport is op 19 april 1949 door de Legercommandant ter kenn's van de H.V.K. gebracht, waarna de stukken bij de Algemene Secretarie gedeponeerd zijn, in afwachting van een eventueel terugkomen door de Minister op deze kwestie.	Archief Algemene Secretarie
18 december 1948. Djocja. In een protestvergadering die naar aanleiding van het besluit tot het voeren van de tweede politionele actie op 20 januari 1949 te Dordrecht door het „Comité voor Vrede in Indonesië” werd belegd, werd door Drs. L. de Jong „een brief van een ooggetuige uit Djocjakarta” voorgelezen waarin mededeling werd gedaan van een luchtbombardement en van onmenselijk optreden van Nederlandse militairen bij de bezetting van die stad op 18 december 1948; o.m. het zonder noodzaak neerschieten van burgers. In deze brief kwam verder een verslag voor van het om het leven brengen van een aantal Indonesiërs bij het vliegveld Magoewo (zie de volgende zaak). Fragmenten uit de brief werden ook gepubliceerd in enkele te Batavia verschijnende bladen.	De Chef van het Kabinet van de Minister van Overzeese Gebiedsdelen verzoekt op 10 februari 1949 om een afschrift van de door Drs. de Jong aangehaalde brief „daar, zelfs al zou het in bedoelde brief geschrevene maar voor een deel juist zijn, tegen een dergelijk optreden de strengste maatregelen moeten worden genomen”. Aan dit verzoek is op 15 februari door de heer de Jong gevolg gegeven. De naam van de afzender van de brief kon door hem echter niet worden genoemd omdat deze uit vrees voor represailles geheimhouding zou hebben verzocht. Op 18 februari 1949 is de door Drs. de Jong ter beschikking gestelde brief door de Minister ter kennis gebracht van de H.V.K. met verzoek „mij wel de opmerkingen te willen mededelen tot welke de inhoud daarvan u aanleiding geeft”. De Legercommandant, aan wie de stukken werden doorgezonden, maakte bij brief van 14 maart 1949 bezwaar tegen het gelasten van een nader onderzoek op grond van een anoniem schrijven: „Uiteraard wordt dezerzijds op iedere klacht, welke op behoorlijke wijze wordt voorgebracht, op de meest nauwkeurige manier ingegaan, doch het voert te ver en daarmede zou bepaalde zijde zeker in de kaart gespeeld worden, indien aan de onderwerpelijke vorm van stemmingmakerij tegen het leger de aandacht zou worden besteed, welke wordt gegeven aan serieuze zaken”. De H.V.K. bleek het met die zienswijze echter niet eens: „Gezien de in Nederland terzake bestaande verontrusting”, werd bij brief van 23 maart de Legercommandant verzocht alsnog een onderzoek naar de beschreven voorvallen te doen instellen, voor zover die beschrijving localisatie mogelijk maakte. Daarop is door de Legercommandant aan de Territoriaal- tevens Troepencommandant van Midden-Java opgedragen een onderzoek te doen plaatsvinden en het resultaat daarvan te berichten. De resultaten van dit onderzoek zijn echter niet bij de in het archief van de Algemene Secretarie en van het Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen onderzochte dossiers aangetroffen.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
		Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
		Archief Algemene Secretarie
		idem
19 december 1948. Vliegveld Magoewo nabij Djocja. Het doodschieten van zeven aangehouden Indonesiërs, onder wie twee hoge Republikeinse ambtenaren, door een sergeant-majoor van het Korps Speciale Troepen. Deze sergeant-majoor was ook betrokken bij het doodschieten van Dr. Nasoetion en twee andere personen op 21 december 1949 te Kalioerang bij Djocja (zie de volgende zaak).	Door de Nederlandse justitiële autoriteiten en militaire politie te Djocja is een onderzoek ingesteld, nadat door twee mede aangehouden vrouwen die bij de schietpartij aanwezig waren geweest, maar ongemoeid waren gelaten, aangifte was gedaan. Het gebeurde heeft ook in de pers aandacht gekregen. De zaak is tevens door de Republikeinse autoriteiten ter kennis gebracht van de United Nations Commission for Indonesia (Unci). Op 5 april 1949 is de arrestatie van de sergeant-majoor bevolen door de auditeur-militair bij de Krijgsraad te Velde KNIL te Batavia. Uit een door de auditeur-militair aan de Procureur-Generaal gezonden rapport dd. 11 april 1949 blijkt dat de Indonesiërs enige tijd na hun aanhouding door de sergeant-majoor werden doodgeschoten, zonder dat daartoe een bepaalde aanleiding bestond. De lezing van de sergeant-majoor, dat een van de aangehouden personen een vuurwapen bij zich had gehad en een dreigende houding had aangenomen, werd door de auditeur-militair verworpen. Naar het oordeel van deze laatste was hier sprake geweest van een misdrijf, „waarvoor geen enkele militaire noodzaak bestond noch een serieus beroep op zelfverdediging kan worden gedaan”. De auditeur-militair deelde in een brief bij het rapport mee dat besloten was de zaak voor de Krijgsraad te brengen. De mededelingen van de auditeur-militair zijn bij brief van 12 april 1949 door de Procureur-Generaal ter kennis van de H.V.K. gebracht.	idem
		idem
		idem
		idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	In deze zaak zijn later nog verhoren afgenomen door de heren van Rij en Stam bij hun onderzoek naar beweerde excessen door Nederlandse militairen. Tot een berechting is het echter uiteindelijk niet gekomen. Doordat de sergeant-majoor bij een latere actie, voorafgaande aan zijn arrestatie, ernstig verwond was geraakt moest de terechtzitting worden uitgesteld. Vervolgens is bij de soevereiniteitsoverdracht, toen de Krijgsraad te Velde KNIL te Batavia ophield te functioneren, het dossier in deze zaak volgens mededeling van de laatste auditeur-militair bij die Krijgsraad vernietigd.	Archief Ministerie van Justitie (stukken afgestaan door Mr. Stam)
21 december 1948. Kalioerang (nabij Djocja). Het doodschieten van Dr. Nasoetion, een naaste medewerker van Minister Hatta, en twee andere personen door een patrouille van 5 Nederlandse militairen van het Korps Speciale Troepen. Twee andere personen wisten gewond te ontkomen. Enkele lijken zijn vervolgens met een vlammenwerper onherkenbaar gemaakt. Bij dit voorval was de sergeant-majoor van het K.S.T. betrokken, die twee dagen eerder op het vliegveld Magoewo bij Djocja zeven Indonesiërs had doodgeschoten.	De Nederlandse justitiële autoriteiten en militaire politie te Djocja hebben, nadat de vermissing van Dr. Nasoetion was geconstateerd, een onderzoek ingesteld. Het gebeurde heeft ook aandacht gekregen in de Nederlandse pers. De zaak is tevens door de Republikeinse autoriteiten ter kennis van de Unci gebracht (brief van de Republikeinse delegatie dd. 17 februari 1949). Van Nederlandse zijde is daarop bij brief van 3 maart geantwoord, dat een onderzoek werd ingesteld, maar dat door overplaatsing van de betrokken militairen dit onderzoek geruime tijd kon duren. Aan de Minister van Overzeese Gebiedsdelen worden op 19 februari 1949 door een Nederlandse vriend van Dr. Nasoetion te Utrecht enkele brieven overgelegd van mevrouw Nasoetion waarin deze verslag deed van de omstandigheden waaronder haar man was omgekomen en van de onbarmhartige wijze waarop haar drie jonge kinderen nadien waren behandeld. De Minister brengt deze stukken op 26 februari 1949 ter kennis van de H.V.K. en de Legercommandant met verzoek om inlichtingen: „Indien hetgeen in die stukken wordt medegedeeld omtrent het optreden van onze troepen geheel of ten dele juist mocht worden bevonden, zal, naar het mij voorkomt, een streng optreden tegen dergelijke excessen noodzakelijk zijn”. Daarbij werd nog verwezen naar de recente discussie in de Tweede Kamer over dit onderwerp: Hier te lande worden in toenemende mate klachten vernomen over het optreden van onze militairen. De auditeur-militair bij de Krijgsraad te Velde KNIL te Batavia rapporteert op 11 april 1949 aan de Procureur-Generaal dat de zaak zich vermoedelijk als volgt heeft toegedragen. Aan de sergeant-majoor is op 21 december 1949 opdracht gegeven om kippen te fourageren. Dr. Nasoetion en vier andere gevangenen zijn aan de patrouille meegegeven. De gevangenen zouden volgens de militairen echter hebben pogen te vluchten, waarna op hen geschoten was. Volgens de verklaring van de twee overlevenden zouden de Nederlandse militairen zonder enige aanleiding hebben geschoten. De auditeur-militair deelde in een brief bij het rapport mee, dat hij van plan was de betrokken militairen voor de Krijgsraad te doen brengen. Het verdere onderzoek zou echter wel enige tijd kosten doordat het aandeel van ieder der militairen in de schietpartij vooralsnog niet duidelijk was. Brief en rapport van de auditeur-militair zijn op 12 april door de Procureur-Generaal ter kennis van de H.V.K. gebracht. In deze zaak zijn later nog verhoren afgenomen door de heren van Rij en Stam bij hun onderzoek naar beweerde excessen door Nederlandse militairen; de verslagen van deze verhoren zijn aan de auditeur-militair aangeboden. Tot een berechting is het uiteindelijk niet gekomen. Ook in deze zaak is bij de soevereiniteitsoverdracht, toen de Krijgsraad te Velde KNIL te Batavia ophield te functioneren, het dossier volgens mededeling van de laatste auditeur-militair bij die Krijgsraad vernietigd.	Archief Algemene Secretarie Archief Ministerie van Buitenlandse Zaken Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem Archief Algemene Secretarie idem idem Archief Ministerie van Justitie (stukken afgestaan door Mr. Stam)
25 december 1948. Madioen. Klacht van het hoofd van het	De klacht van de gedelegeerde van de regeringscommissaris voor bestuursaangelegenheden voor Oost-Java te Madioen is op 20 januari 1949 door de regeringscommissaris ter kennis van de	Archief Hoofdkwartier Legercommandant

Tijd en plaats. Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
Nederlandse burgerlijke bestuur te Madioen over het optreden van Nederlandse militairen bij de bezetting van die stad. „Eerst ging Infanterie I – een KNIL eenheid – als een zwerm sprinkhanen over de stad, alles rovend wat van hun gading was”. Daarna kwamen de mariniers, die „nogmaals de stad afroonden”. Het optreden van de Nederlandse troepen bij de bezetting van Madioen werd ook becommentarieerd door de inlichtingendienst: o.a. zouden mogelijk waardevolle archieven van de tegenpartij door de eigen troepen zijn vernietigd. Het rapport van de inlichtingendienst is onder de aandacht gebracht van de Legercommandant.	Territoriaal- tevens Troepencommandant Oost-Java gebracht. Deze laatste heeft bij brief van 27 januari 1949 de klacht doorgezonden aan de betrokken divisiecommandanten. De Legercommandant vraagt op 31 januari 1949 aan de Territoriaal- tevens Troepencommandant Midden-Java inlichtingen onder verwijzing naar het rapport van de inlichtingendienst. De Troepencommandant Midden-Java zendt op 22 februari 1949 een rapport van de commandant van Infanterie I dd. 3 februari 1949 bij de Legercommandant in, waarin de tegen dit legeronderdeel van bestuurszijde geuite beschuldigingen met verontwaardiging van de hand worden gewezen. O.a. werd als bijlage bij dit rapport overgelegd een dankbetuiging van de Chinese gemeenschap ter plaatse, die zoals de rapporteur opmerkte op het gebied van plundering toch wel de meeste mogelijkheden zou hebben geboden, voor het optreden van de Nederlandse troepen bij de verovering van Madioen. In een aanvullend rapport van 13 februari 1949 werd bericht dat de vernietiging van mogelijk waardevolle archieven door de tegenpartij zelf was verricht. Doortastend optreden van de Nederlandse militairen had vernietiging van een groot aantal gebouwen in Madioen, waartoe de voorbereidingen waren getroffen, kunnen voorkomen. De Legercommandant zendt deze rapporten op 26 februari 1949 aan de regeringscommissaris voor bestuursaangelegenheden voor Oost-Java toe met de aantekening, „dat ofschoon gevoeglijk kan worden aangenomen, dat incidenteel wellicht enkele minder belangrijke onregelmatigheden zijn begaan ook door het onderwerpelijke bataljon, aan de andere zijde het optreden en de uitingen van (de gedelegeerde van de regeringscommissaris te Madioen) niet zijn vrij te pleiten van eenzijdigheid van appreciatie en vooringenomenheid, welke bepaaldelijk niet ten goede kunnen komen aan de over het algemeen zo goede en onontbeerlijke samenwerking tussen Bestuur en Leger”.	Archief Hoofdkwartier Legercommandant idem idem idem
30 december 1948. Djambi. Optreden van paratroepen van het K.S.T. bij de bezetting van Djambi: door onnodig vuren zijn onder de burgerbevolking slachtoffers gevallen, terwijl tevens op grote schaal is geplunderd.	Een luitenant van de Dienst voor Legercontacten, die de bezetting van Djambi meemaakte, heeft het gebeurde op 5 januari 1949 gerapporteerd. Bij brief van dezelfde datum is vanwege de Legercommandant aan de troepencommandanten te Djocja en Djambi gevraagd te berichten of de parachutisten bij de acties in beide plaatsen zich hadden schuldig gemaakt aan: a. onnodig vuren waardoor burgers zijn getroffen; b. plundering. De informatie van de Dienst voor Legercontacten is tevens ondershands ter kennis gebracht van de commandant van de parachutisten die bij de bezetting van Djambi waren ingezet met de mededeling dat naar aanleiding van deze inlichtingen voorlopig een eventuele dankbetuiging of beloning voor de parachutisten zou achterwege blijven. De troepencommandant te Djambi rapporteert op 10 januari 1949 – de parachutisten waren toen reeds uit die plaats vertrokken – dat voor zover hem bekend bij de bezetting van Djambi niet onnodig op personen is gevuurd: „De gesneuvelden waren op heeterdaad betrapte rampokkers, zich met wapens verzettende lieden en verdachte personen die probeerden te vluchten”. Verder zou de stad reeds vóór de komst van de Nederlandse troepen door Chinezen en Indonesiërs ten dele verwoest en geplunderd zijn. Wel had „de ordeloze houding der para's” bij de bezetting van Djambi de troepencommandant na aankomst in die stad doen besluiten deze militairen in hun kwartieren te consigneren. Resumerende achtte de troepencommandant de berichten die het legerhoofdkwartier zouden hebben bereikt echter „schromelijk overdreven”.	Archief Korps Militaire Politie idem idem idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	De troepencommandant te Djocja verzoekt op 12 januari nadere inlichtingen over het wangedrag waaraan de paratroepen van het K.S.T. zich bij de bezetting van Djocja zouden hebben schuldig gemaakt, aangezien een onderzoek anders niet wel mogelijk kon worden geacht nu deze troepen zijn ressort reeds verlaten hadden.	Archief Korps Militaire Politie
	Door de militaire politie is vervolgens nog te Djambi een onderzoek ingesteld naar de daar voorgevallen plunderingen door Nederlandse militairen, waarvan in een groot aantal gevallen door de bevolking aangifte was gedaan. Dit onderzoek heeft echter niet tot concrete resultaten, in casu een opsporen van de daders, geleid.	idem
30 december 1948. Badjubang. (Djambi). Optreden van paratroepen van het K.S.T. in het Djambische: het zonder noodzaak doodschieten van 3 Indiase kooplieden en enkele Indonesiërs.	Door een familielid van de drie Indiërs is op 18 januari 1949 aangifte gedaan, waarna de zaak door de militaire politie te Djambi in onderzoek is genomen. Naderhand heeft het gebeurde ook onderwerp gevormd van een notawisseling tussen het consulaat-generaal van India en de Directie Verre Oosten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken te Batavia. Blijkens een brief van de commandant van het korps militaire politie te Batavia aan de Legercommandant van 16 juli 1949 heeft het onderzoek niet kunnen leiden tot een identificatie van de daders. Confrontatie van enkele getuigen met militairen van het betrokken legeronderdeel leverde geen resultaat op.	idem
	Aan de familieleden van de drie Indiërs is nadien door de Nederlandse regering een schadeloosstelling uitbetaald.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
5 januari 1949. Rengat. Klachten over optreden militairen van het Korps Speciale Troepen op 5 januari 1949 bij de bezetting van Rengat (Indragiri) en omgeving. O.m. doden van personen zonder noodzaak en plundering.	De Procureur-Generaal geeft de Officier van Justitie in de residentie Riouw opdracht een onderzoek in te stellen naar het optreden van paratroepen van het K.S.T. te Rengat naar aanleiding van inlichtingen van bestuursambtenaren als zouden deze troepen zich zeer hebben misdragen. Van de zijde van het legerhoofdkwartier worden bij de plaatselijke militaire commandanten eveneens inlichtingen ingewonnen. De ontvangen inlichtingen geven de Legercommandant aanleiding op 2 april 1949 het volgende te schrijven aan de commandant van het korps militaire politie: „U zult ongetwijfeld na bestudering van het dossier RENGAT met mij tot de overtuiging komen, dat bij de aanval op deze plaats handelingen zijn verricht, welke niet kunnen worden geaccepteerd en evenmin kunnen worden goed gepraat. Ik onderken volkomen de moeilijkheden, waarvoor de troepen zich geplaatst zagen: het onbekende terrein, de ellendige ervaringen in het modderige moeras na de sprong, het reeds den vorigen avond in brand steken van een gedeelte van Rengat, de vijandelijke handelingen met handgranaten, vuur-, slag- en steekwapens door als burger geklede T.N.I. soldaten . . . er zijn nog wel meer factoren aan te wijzen, welke op de troep zullen hebben ingewerkt. Maar dit alles neemt niet weg, dat ik mij niet kan losmaken van de indruk, dat door paratroepers in enkele gevallen onnodig hard is opgetreden, is vermoord en geroofd en handelingen zijn gepleegd, welke den soldaat ontsieren. Ik wens mij niet neer te leggen bij de enkele mededelingen, welke tot nu toe van militaire zijde zijn ontvangen; de van civiele zijde en van den Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof van Indonesië ontvangen documenten bevatten naar mijn oordeel dusdanig bezwarende aanklachten, dat ik deze zaak op grondige wijze onderzocht wens te zien.” Afschrift van bovengenoemde brief wordt gezonden aan de Procureur-Generaal.	Archief Procureur-Generaal Archief Korps Militaire Politie

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	De Minister van Overzeese Gebiedsdelen wordt op 31 maart 1949 ingelicht door middel van een interne departementale nota, nadat van de kant van Buitenlandse Zaken zijn aandacht was gevraagd voor een artikel in een Chinese krant te Singapore over het optreden te Rengat. De Minister reageert met de aantekening „Gezien. Niet fraai!” De nota wordt vervolgens ter kennis gebracht van de Minister-President, de Minister van Buitenlandse Zaken en de Minister van Oorlog.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
	De Officier van Justitie te Riouw zendt op 25 april 1949 een rapport bij de Procureur-Generaal in, waarvan de conclusies luiden: "A. Door ongelukkige samenloop van omstandigheden hebben de dag der bezetting van Rengat en omgeving een aantal personen uit de burgerbevolking het leven gelaten, welk aantal ongeveer 80 bedraagt, doch door partijdige berichtgevers schromelijk wordt overdreven; B. een 30-tal combattanten is gesneuveld; C. opzettelijke levensberovingen worden door bevolkingshoofden ontkend, terwijl er evenmin enige aanwijzing voor te vinden is onder de bevolking; integendeel wijst de alleszins vriendschappelijke houding dezer bevolking ten huidige dage op onwaarheid der verspreide geruchten. Wel is komen vast te staan dat een aantal diefstallen heeft plaatsgevonden. Enige aangiftes daarvan zijn naderhand ingediend, doch blijken geringe hoeveelheden te betreffen, terwijl vaak niet zeker is dat parachutisten zich daaraan hebben schuldig gemaakt. Gouden sieraden en geldsbedragen zijn verdwenen. In het oog dient te worden gehouden dat de gevangenis is opengezet door de TNI en alle gevangenen dien dag zijn ontvlucht".	Archief Procureur- Generaal
	Dit rapport is bij brief van 4 mei 1949 ter kennis gebracht van de Legercommandant.	idem
	De commandant van het korps militaire politie bericht op 19 juli 1949 dat het onderzoek is beëindigd en dat de stukken zo spoedig mogelijk ter kennis van de Legercommandant zullen worden gebracht. Vanwege de Legercommandant wordt bij brieven van 10 september en 31 oktober 1949 bij de commandant van het Corps militaire politie op afdoening aangedrongen. Het is niet bekend hoe op die brieven is gereageerd. Wel werd in het archief van de militaire politie aangetroffen een proces-verbaal van onderzoek naar het optreden van de K.S.T. te Rengat, opgemaakt door de militaire politie en afgesloten op 19 juni 1949. Dit proces-verbaal bevat de verklaringen van 22 getuigen. De verbalisanten tekenden daarbij aan „dat uit de verklaringen der getuigen geen gegevens zijn verkregen teneinde de individuele militairen, die volgens de verklaringen diverse burgers en republikeinse politie-agenten hebben gedood, alsmede zich hebben schuldig gemaakt aan diverse diefstallen, te traceren”.	Archief Korps Militaire Politie
	De Officier van Justitie in de residentie Riouw verzoekt de Procureur-Generaal op 14 oktober 1949 goed te vinden dat de zaak, voor wat het Parket te Riouw betreft, als afgedaan wordt beschouwd. De Procureur-Generaal gaat hiermede op 24 oktober 1949 akkoord.	Archief Procureur- Generaal
In „De Waarheid” van 12 januari 1949 werd „een brief van een soldaat” gepubliceerd gedateerd 25 december 1948, waarin melding werd gemaakt van excessen	De Minister van Oorlog verzoekt op 18 januari 1949 aan de Minister van Overzeese Gebiedsdelen een onderzoek te doen instellen naar de juistheid van de in beide brieven voorkomende beweringen. De Minister van Overzeese Gebiedsdelen laat op 20 januari, met	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
van Nederlandse troepen in de omgeving van Soemedang en Tasikmalaja in West-Java. O.a. platbranden van kampongs en mishandelen en „op de vlucht doodschieten” van gevangenen.	gelijktijdige samenvatting van de inhoud van beide brieven, aan de HVK en de Legercommandant seinen:	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
Soortgelijke mededelingen kwamen ook voor in een particuliere brief van een Nederlandse militair uit Semarang, gedateerd 4 januari 1949, welke mededelingen op 13 januari 1949 door de geadresseerde ter kennis van de Minister van Oorlog werden gebracht. O.a. werd in deze laatste brief gesproken over barbaarse verhoormethoden van een sergeant-majoor van de Inlichtingendienst te Kalidjati uit wraak voor de wijze waarop zijn vrouw en kinderen door de tegenstander waren omgebracht. Deze sergeant-majoor zou er ook een gewoonte van maken zijn gevangenen te doen verdwijnen in plaats van aan de justitie over te leveren.	„Ofschoon de gegevens niet verder zijn gespecificeerd moge ik nochtans verzoeken de legercommandant opdracht te geven <i>onverwijld</i> een grondig en gestreng onderzoek naar de juistheid van de gerelateerde berichten te doen instellen en mij zo spoedig mogelijk telegrafisch reeds de voorlopige uitslag van het onderzoek mede te delen. In overleg met de Minister van Oorlog zal ik trachten nadere concrete gegevens betreffende plaats en tijd te verkrijgen. Gemelde methodes, indien waarheid, zijn niet alleen volstrekt ontoelaatbaar uit menselijk oogpunt, doch thans ook onaanvaardbaar in verband met onze uiterst moeilijke positie in het buitenland en te verwachten repercussies in het binnenland, zodat het noodzakelijk is, dat tegen deze praktijken, indien toegepast, met de uiterste gestrengheid wordt opgetreden.”	idem
Een nadere aanduiding van de plaats en tijd, waar en wanneer die excessen zouden zijn gepleegd, alsmede van de daarbij betrokken legeronderdelen en militairen, werd in de brieven niet gegeven.	De H.V.K. doet op 24 januari aan de Minister seinen, dat de Legercommandant hem bericht heeft, dat een onderzoek naar mishandelingen bij verhoren terstond aan de betrokken commandanten is opgedragen. De Legercommandant heeft er verder op gewezen, „dat een dergelijk optreden steeds strafrechtelijk wordt vervolgd en met de grootste gestrengheid gestraft, waarvan de vele vonnissen van de Krijgsraad getuigen”. Op 4 februari wordt telegrafisch door de H.V.K. aan de Minister bericht dat volgens mededeling van de Troepencommandant van West-Java „in het Zuid-Soemedangse inderdaad een paar kamponghuizen werden verbrand, omdat de bevolking geen gevolg had gegeven aan het bevel van het Binnenlands Bestuur en de Militairen om de daken en omwandingen af te breken met het doel het <i>ontruimde</i> gebied voor benden onbewoonbaar te maken”. De overige geïncrimineerde handelingen hadden, hetgeen bij een later telegram dd. 14 februari 1949 nader werd bevestigd, volgens de Troepencommandant niet plaatsgevonden.	idem
	De Minister licht de Tweede Kamer op 16 februari 1949 in, dat naar aanleiding van de publikatie in „De Waarheid” een onderzoek werd ingesteld zonder dat de geïncrimineerde handelingen echter konden worden bevestigd.	Handelingen Tweede Kamer 1948/49, blz. 1252
	Op 8 februari wordt de Minister van Oorlog door de geadresseerde bericht, dat de schrijver van de tweede brief (vanuit Semarang) de identiteit van de sergeant-majoor niet bekend wil maken, omdat hij een dergelijke mededeling geen zin vindt hebben. Deze mededeling is op 19 februari aan de Minister van Overzeese Gebiedsdelen doorgegeven.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
	Op 26 februari wordt vanuit Batavia geseind, dat volgens mededeling van de Troepencommandant van Midden-Java de in de tweede brief bedoelde sergeant-majoor te Semarang of omgeving niet blijkt te bestaan. „Ondanks grondig onderzoek zijn tot op heden geen aanwijzingen verkregen van hoogst ernstige praktijken bij verhoren. Door hoofden I.V.G. wordt een zeer strenge controle op de verhoren uitgeoefend, zodat stelselmatige mishandeling uitgesloten wordt geacht”.	idem
	Bij brief van 15 maart 1949 wordt door de Troepencommandant van West-Java aan de Legercommandant bericht, dat de identiteit van de schrijver van de eerste brief – een korporaal – kon worden vastgesteld. De feiten in de brief moeten geacht worden gedeeltelijk waarheid en gedeeltelijk verzinsel te bevatten: „Wat betreft het afbranden der kampongs, dit waren slechts enkele huizen, waarin munitie, uitrustingsstukken en/of documenten van de vijand werden aangetroffen. Het verhaal over verhoor van gevangenen enz. is een sterk verhaal, waarvan niets bekend is”. Deze mededeling is op 28 maart 1949 door de H.V.K. aan de Minister doorgegeven.	idem
	Tegen de schrijver van de eerste brief zijn nog krijgstuchtelijke maatregelen overwogen, daarvan is uiteindelijk afgezien op grond van de overweging, dat de brief buiten medeweten van de schrijver zou zijn gepubliceerd, en in verband met de goede dienstuitoefening van betrokkene.	idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
16 januari 1949. Rantau Prapat. (Oost-Sumatra). Mishandeling van een gevangene, aan de gevolgen waarvan betrokkene kort daarop overleed, bij verhoor door een sergeant van de inlichtingendienst.	De commandant van het onderdeel van de inlichtingendienst, waarbij zich de bewuste mishandeling had voorgedaan, heeft zijn superieuren en de auditeur-militair bij de Temporaire Krijgsraad te Medan, toen deze laatste een dienstbezoek aan Rantau Prapat bracht, van het voorgevallene op de hoogte gesteld. Tevens is de sergeant, die zich aan de mishandeling had schuldig gemaakt, naar Medan overgeplaatst. In overleg tussen enkele officieren van de militaire inlichtingendienst en de commandant van de militaire politie te Medan is vervolgens op 19 februari 1949 besloten de zaak verder te laten rusten omdat sprake zou zijn geweest van „een ongelukkige samenloop van omstandigheden” en niet van een exces.	Archief Procureur-Generaal
	In dit overleg en de daaruit voortgevloeide beslissing was de auditeur-militair niet gekend, hoewel daarmede werd afgeweken van de voorschriften.	idem
	Aan deze voorschriften zou de commandant van de militaire politie te Medan bij brief van de commandant van het korps der militaire politie te Batavia dd. 12 april 1949 worden herinnerd:	idem
	„Indien tijdens of na beëindiging van een politieel onderzoek in een bepaalde strafzaak volgens Uw gevoelens blijkt, dat bij voortzetting van de behandeling van het onderzoek (opsporings-c.q. nasporningsonderzoek) belangrijke 's Lands of Legerbelangen zouden kunnen worden geschaad, dan wel, dat het efficiënt functioneren van een gezagsapparaat zo niet onmogelijk gemaakt dan toch in belangrijke mate wordt belemmerd of bemoeilijkt en dat de gepleegde feiten niet bepaaldelijk de elementen inhouden van sadisme en/of machtswellust, vexaties, verduistering enz. zal door U (of namens U door de Commandant van de Justitiële Afdeling van Uw Bataljon) contact worden opgenomen met het betrokken parket van het Openbaar Ministerie en zal met de Auditeur Militair (Officier van Justitie) terzake diepgaand en uitputtend overleg worden gepleegd”.	
	De auditeur-militair, ingelicht door een troepen-officier die het hoogst onbevredigend achtte dat de voorgevallen mishandeling „in de doofpot” dreigde te worden gestopt, heeft bij brief van 25 maart 1949 bij de commandant van de militaire politie te Medan geïnformeerd, hoever het onderzoek in de zaak was gevorderd. Het antwoord, dat het onderzoek inmiddels was gestaakt, gaf de auditeur-militair aanleiding om bij brief van 7 april 1949 de aandacht van de Procureur-Generaal voor dit eigenmachtig optreden van het hoofd van de militaire politie te Medan te vragen.	idem
	De Procureur-Generaal heeft op zijn beurt bij brief van 12 april 1949 de aandacht van de Legercommandant op de kwestie gevestigd. Tevens heeft hij, „waar mij bekend is dat de Legercommandant uitermate zeer gesteld is op een deugdelijk onderzoek naar excessen”, de commandant van het korps der militaire politie in kennis gesteld van „deze onregelmatige wijze van deponeren van een in onderzoek zijnde strafzaak door een Uwer onderhebbenden”.	idem
	De commandant van de militaire politie te Medan, hierop door de autoriteiten te Batavia ter verantwoording geroepen, heeft zich o.a. verdedigd met het argument dat nimmer officieel noch officieus van de affaire aangifte bij de militaire politie was gedaan, dat door de hoogste militaire autoriteit in Noord-Sumatra met deze deponering van de zaak was ingestemd en dat bij voortzetting van het onderzoek „het effect ervan op alle leden van de Territoriale Inlichtingen Veiligheids Groep en overeenkomstige instanties mogelijkerwijs tot gevolg zou kunnen hebben, dat men dusdanig huiveig zou worden voor het toepassen van dwangmaatregelen bij verhoren, dat de gevolgen hiervan voor deze diensten van zeer nadelige invloed zouden kunnen zijn”.	idem
	Deze laatste passage gaf de commandant van het korps der militaire politie aanleiding om in een brief aan de Procureur-Generaal dd. 16 mei 1949 op te merken, dat aan de commandant van de militaire politie te Medan was medegedeeld „dat zijn zienswijze ten aanzien van het toepassen van dwangmaatregelen bij verhoren ter verkrijging van inlichtingen . . . niet door mij kan	idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	worden gedeeld en dat bij blijken daarvan onmiddellijk politieel onderzoek dient te volgen". Het strafrechtelijk onderzoek naar de voorgevallen mishandeling heeft verder een normaal verloop gehad. Bij vonnis van de Temporaire Krijgsraad te Medan dd. 22 september 1949 is de sergeant, ter zake van mishandeling de dood ten gevolge hebbend, begaan door een ambtenaar met gebruikmaking van gelegenheid hem door zijn ambt geschonken, veroordeeld tot vijf maanden gevangenisstraf met aftrek van voorarrest.	Archief Procureur-Generaal Zie het vonnis vermeld onder VII no. 4 van bijlage 7
29 januari 1949. regentschap Soekaboemi. (West-Java). Zonder vorm van proces doodschieten van Indonesische burgers nadat in de omgeving een Nederlandse Rode Kruis-truck op een mijn was gelopen, waarbij enkele militairen het leven hadden verloren.	Het plaatselijk bestuur doet op 3 februari bij de regering van de deelstaat Pasoendan en bij de H.V.K. beklag. Daarbij wordt medegedeeld dat in een bepaalde kampong 56 personen, waaronder oude tani's en minderjarigen, werden bijeengebracht en doodgeschoten en in een andere kampong 60 personen. Die laatste kampong zou vervolgens nog met mortieren beschoten zijn, waarbij 90 huizen werden beschadigd. Bij brief van 19 maart 1949 verzoekt de H.V.K. aan de Legercommandant „terstond een nauwkeurig onderzoek te willen doen instellen naar de juistheid van deze klachten – bij welk onderzoek ook burgergetuigen als bestuursambtenaren, politie e.a. waren te horen". De Legercommandant biedt op 20 mei 1949 een rapport aan van de Territoriaal- tevens Troepencommandant van West-Java dd. 27 april 1949 waaraan het volgende is ontleend: Op verzoek van de Minister van Binnenlandse Zaken van Pasoendan werd door de Procureur-Generaal van die deelstaat met instemming van de Troepencommandant een onderzoek opgedragen aan de Officier van Justitie te Buitenzorg. Bij dat onderzoek is gebleken, dat enkele dagen na het in een hinderlaag vallen van de Nederlandse Rode Kruis-truck in de omgeving een zuiveringsactie werd gehouden. Die actie had tot doel het vernietigen van rondzwervende benden, over het bestaan waarvan men aanwijzingen had ontvangen. Daarbij werd op personen, die geen gevolg gaven aan de herhaalde oproep om halt te houden, geschoten. Bij het in brand steken van woningen werden verder ontploffingen geconstateerd hetgeen zou wijzen op de aanwezigheid van in de woningen verborgen munitie. Het rapport van de Troepencommandant stelde tenslotte vast „dat bij deze actie vele als slachtoffer zijn gevallen van een gebrek aan begrip over en weer tussen de plaatselijke militaire macht en de bevolking van de bovengenoemde kampongs, zonder dat aan één van beide zijden fouten aanwijsbaar zijn." De Legercommandant voegde hieraan toe, dat de door de plaatselijke militaire autoriteiten gegeven inlichtingen hem niet geheel hadden kunnen bevredigen – met name niet voor wat betrof de bovenaangehaalde zinsnede uit het rapport waarop dan ook een nadere toelichting was verzocht – doch dat z.i. de zaak verder kon blijven rusten nu gebleken was dat zij „de noodzakelijke aandacht" had gekregen. In een aanvullend rapport dd. 28 juli 1949 bericht de Troepencommandant van West-Java nog dat de samenwerking en het begrip tussen militairen en burgerlijke autoriteiten en de bevolking in het regentschap Soekaboemi aanmerkelijk zijn verbeterd. Bij de bevolking wordt voortdurend aangedrongen „voor eventueel militair optreden van de Nederlandse troepen niet bevreesd te zijn noch weg te vluchten, aangezien dit optreden uitsluitend plaats vindt ten bate van de bevolking met de bedoeling kwaadwillige elementen te veronzijdigen". De Legercommandant merkte in een begeleidend schrijven aan de H.V.K. dd. 10 augustus 1949 op dat hij met het voorstel van de Troepencommandant om de zaak verder te laten rusten had ingestemd.	Archief Algemene Secretarie idem idem idem idem idem Archief Kabinet Legercommandant
16 februari 1949. Soengei Loear. (Indragiri).	Nadat in bestuursrapporten van het gebeurde melding was gemaakt onder mededeling dat het in brand steken van Soengei Loear op last van de ter plaatse aanwezige militaire commandant	Archief Procureur-Generaal

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
Na het vertrek van de Nederlandse troepen uit Soengei Loear werden de huizen van Chinezen en „goedgezinde” Indonesiërs afgebrand. Tevens werd een aantal Chinezen gedood.	was geschied, doet de H.V.K. bij brief van 25 maart 1949 de Legercommandant vragen een onderzoek in te stellen naar de omstandigheden waaronder dit afbranden had plaats gehad. Met name wilde de H.V.K. weten „of deze maatregel het gevolg was van militaire noodzaak dan wel als een straoefening was bedoeld”.	Archief Procureur-Generaal
De volgende dag zijn Nederlandse troepen uit de hoofdplaats Tembilahan teruggekeerd naar Soengei Loear, dat zij verlaten aantreffen, waarna zij op hun beurt de huizen van de „kwaadgezinde” Indonesiërs in brand hebben gestoken. Alleen de moskee bleef gespaard.	De Legercommandant legt op 13 april aan de H.V.K. een telegram van de Territoriaal- tevens Troepencommandant Riouw, Bangka en Billiton dd. 12 april over, waarin wordt medegedeeld dat de resident van Riouw bij een bezoek ter plaatse aan de daar aanwezige militaire commandant de raad zou hebben gegeven om wat van Soengei Loear nog overeind stond ook maar af te branden. „Deze maatregel dus bedoeld als straoefening”.	idem
	De Legercommandant acht „een gestrengelijk onderzoek naar de vraag in hoeverre de betrokken troepencommandant had behoren af te wijken van het advies van de betrokken bestuursambtenaar, onvermijdelijk”. Verder raadde de Legercommandant aan de Procureur-Generaal uit te nodigen terzake een nauwgezet onderzoek te doen instellen aangezien „in het alleszins te verfoeien incident” zowel een bestuursambtenaar als een militair waren betrokken, waarbij ieder van beiden ongetwijfeld geneigd zou zijn de ander verantwoordelijk te stellen.	idem
	Nadat de H.V.K. bij regeringszendbrief dd. 23 april met het advies van de Legercommandant had ingestemd, is vervolgens na overleg tussen de Procureur-Generaal en de Legercommandant besloten om het voorbereidend onderzoek te doen verrichten door het personeel van de militaire politie, voor zoveel nodig mede in nauwe samenwerking met de Officier van Justitie in de residentie Riouw (brief van de Legercommandant aan de commandant van het korps militaire politie te Batavia dd. 29 april 1949).	idem
	De resultaten van het onderzoek van de militaire politie zijn samengevat in een brief van de commandant van het korps militaire politie aan de wnd-legercommandant van 1 juli 1949:	idem
	De te Soengei Loear bevelvoerende officier zou reeds voor de komst van de resident van Riouw ter plaatse met het afbranden van woningen een begin hebben gemaakt. De resident zou daarop hebben voorgesteld de alsdan nog intact gelaten gebouwen ook maar af te branden met uitzondering van de moskee.	
	De resident weersprak dat door hem advies zou zijn gegeven om Soengei Loear systematisch af te branden; het initiatief daartoe zou bij de militaire commandant ter plaatse hebben gelegen. Wel meende de resident, zoals hij in een brief van 3 mei 1949 aan de Secretaris van Staat voor Binnenlandse Zaken uiteen zette, „dat de door den Plaatselijk Militair Commandant getroffen maatregel in dit geval zeker niet alleen als juiste straf was toegepast, maar vooral ook als <i>militaire noodzaak</i> moest worden beschouwd om in de toekomst te voorkomen, dat de opstandige bevolking Soengei Loear als haard van verzet en uitvalspoor tegen Tembilahan en omgeving zou gebruiken en blijven gebruiken. Dit is dan ook de reden, waarom mijnerzijds geen aanleiding bestond daartegen te protesteren”.	
	De Procureur-Generaal kwam met verwijzing naar deze laatste uitspraak in een brief van 11 augustus 1949 aan de H.V.K. tot de gevolgtrekking dat het optreden van de Nederlandse troepen uit een militair oogpunt op zichzelf als gerechtvaardigd kon worden beschouwd; hij achtte derhalve voor strafrechtelijk ingrijpen geen termen aanwezig.	idem
	De Legercommandant beval in een brief van 19 augustus aan de H.V.K. eveneens aan de zaak te deponeren. Door deze laatste is daarin bij brief van 28 augustus 1949 bewilligd.	idem
Februari 1949. Selat Pandjang. (Indragiri).	De Officier van Justitie in de residentie Riouw rapporteert 13 maart 1949 aan de Procureur-Generaal dat door de militaire autoriteiten een onderzoek is ingesteld en dat de schuldigen – twee sergeanten en een korporaal – gecorrigeerd zullen worden.	idem
Klachten van bestuursambtenaren over ruw optreden van Nederlandse militairen tegenover de burgerbevolking. O.m. mishandelen van aangehouden personen.	Blijkens een vervolgschrijven van de Officier van Justitie van 14 oktober 1949 zijn de resultaten van het gehouden onderzoek door de Territoriaal Commandant te Riouw aangeboden aan de	idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
februari 1949. Peniwen. Klachten in de kerkelijke pers over het optreden van Neder- landse militairen bij een zuiver- ingsoperatie op 19 en 20 febru- ari 1949 te Peniwen in Oost-Java. O.m. het zonder militaire nood- zaak doden van personen en het verkrachten van vrouwen. Zie voor een meer uitvoerige weergave van de feiten de bijlage.	auditeur-militair bij de Krijgsraad te Velde KNIL en werd door deze geadviseerd „de zaak streng krijgstuchtelijk af te doen.” Op 29 maart 1949 heeft de Territoriaal- tevens Troepencom- mandant van Oost-Java in opdracht van de Legercommandant een commissie van onderzoek ingesteld. De H.V.K. zendt op 7 april 1949 bij mailrapport, dat eerst op 21 april is ingekomen, aan de Minister inlichtingen. De Minister informeert telegrafisch op 9 april bij de H.V.K. naar de stand van het onderzoek i.v.m. vragen van het Tweede Kamerlid de heer van de Wetering onder mededeling dat wordt vertrouwd „dat diligentie betracht zal worden in de afhandeling van deze affaire”. De H.V.K. antwoordt op 12 april: Er is een commissie ingesteld, die zo spoedig mogelijk rapport zal uit- brengen. Bij geheim telegram aan alle troepencommandanten op Java en Sumatra heeft de Legercommandant nogmaals de meest strikte orders uitgevaardigd nopens het voorkomen van buiten- sporigheden in iedere vorm. De Tweede Kamer wordt op 21 april 1949 door de regering voorlopig ingelicht. Zodra het onderzoek is voltooid zal de Kamer „op de wijze zoals alsdan geëigend zal blijken” worden geïnformeerd. Die nadere beantwoording van de vragen van de heer van de Wetering is echter niet in de Kamerstukken aange- troffen. De Legercommandant ziet volgens een brief van 23 april aan de H.V.K. in de omstandigheid dat belangrijke burgergetuigen niet kunnen worden gehoord omdat zij al dan niet vrijwillig door de T.N.I. zijn geëvacueerd, een sterke aanwijzing voor het Republi- keins propagandistisch karakter van de zaak: „Immers, de sinds October 1945 waargenomen practijken aan gene zijde vertonen steeds meldingen van incidenten als anderszins, op een wijze en op tijdstippen, alsmede aan gezaghebbenden, waardoor het vast- stellen van de waarheid zo al niet onmogelijk wordt gemaakt, dan toch ernstig wordt bemoeilijkt, zodat het beoogde propagan- distisch effect der beschuldigingen volkomen tot zijn recht kan komen, daar de officiële – serieuze – rechtzetting en ontkenning der feiten dan eerst op een moment komt, dat de onderwerpelijke zaak reeds uit de belangstelling van het krantenlezend publiek is weggegleeden, waardoor de eerste indruk, gewekt door het publi- ceren van de sensationele feiten blijft voortleven”. In een publikatie van de Dienst Legercontacten van 10 mei 1949 worden de conclusies medegedeeld waartoe de twee rechterlijke leden van de commissie van onderzoek voorlopig gekomen zijn: positief is niet gebleken van enige bezwarende omstandigheid ten nadele van de aan de actie deelgenomen hebbende militairen. Volgens een interne nota hebben de vertegenwoordiger van de Procureur-Generaal en de auditeur-militair, die deel uitmaakten van de commissie, geprotesteerd tegen de voorbarig genoemde publikatie van de Dienst Legercontacten. Om verwarring onder het publiek te voorkomen is van rectificatie afgezien. Op 12 mei 1949 meldt de H.V.K. de eerste resultaten van het onderzoek van de commissie aan de Minister, waarbij o.m. wordt gesteld „dat van enige bezwarende omstandigheden ten nadele van de militairen thans niets positiefs is gebleken. Het onderzoek wordt voortgezet”. Het Moderamen van de Generale Synode der Ned. Hervormde Kerk zendt de Minister van Oorlog op 6 juli 1949 een aanvullend rapport van Ds. Hilderling t.a.v. het gebeurde te Peniwen en het daarnaar ingesteld onderzoek. De Minister van Overzeese Gebiedsdelen zendt het rapport op 2 augustus aan de H.V.K. met verzoek om inlichtingen over de stand van het onderzoek. Op 16 juli 1949 brengt de commissie van onderzoek haar rap- port uit, dat op 8 augustus door de Legercommandant aan de H.V.K. wordt gezonden. Blijkens een interne nota van de Algemene Secretarie te Batavia werd het resultaat van het commissoriaal onderzoek niet voor	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem idem Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1948–1949, blz. 137 Archief Algemene Secretarie idem idem Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem idem Archief Algemene Secretarie

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	100% bevredigend geacht. In haar conclusie dat de schuld van het doodschietsen was te wijten aan een onverantwoordelijk persoon, die niet nader getraceerd had kunnen worden, zou de commissie zich er wel wat gemakkelijk van af hebben gemaakt. Aan de andere kant moest volgens deze nota worden erkend dat de commissie bij haar onderzoek met grote moeilijkheden te kampen had gehad doordat enkele belangrijke getuigen niet gehoord hadden kunnen worden en een onderzoek ter plaatse niet mogelijk was geweest.	Archief Algemene Secretarie
	De H.V.K. telegrafeert op 30 augustus 1949 de in dit rapport vervatte conclusies aan de Minister: Op 19 februari werden vijf personen zonder disculperende oorzaak door een militair, wiens identiteit niet werd vastgesteld, doodgeschoten; van verkrachting van vrouwen is niet gebleken. Verder bericht de H.V.K., dat hij t.a.v. de strafvervolgung het advies van de Procureur-Generaal heeft gevraagd. Een vervolging van de kerkelijke berichtgevers, waartoe door de Troepencommandant van Oost-Java is geadviseerd, wordt niet overwogen.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
	Op 16 november 1949 bericht de H.V.K. de Minister dat de Procureur-Generaal heeft geadviseerd ook de zaak t.a.v. de militairen te deponeren omdat het alsnog opsporen van de schuldigen uitgesloten moet worden geacht. De H.V.K. heeft zich met dit advies verenigd.	idem
	Tevens deelt de H.V.K. de Minister mede, dat hij de Procureur-Generaal heeft uitgenodigd het dossier in handen te stellen van de commissie van onderzoek naar beweerde excessen door Nederlandse militairen met verzoek om indien de leden van deze commissie, of een van hen, tot een andere conclusie mocht(en) komen, zulks alsnog te melden.	
	Twee leden van genoemde commissie, de heren van Rij en Stam, hebben vervolgens nog een bezoek aan Peniwen gebracht; ook toen bleek het echter niet mogelijk Ds. Martodipoero te horen. Volgens de door Mr. Stam aan de Minister van Justitie afgestane stukken werden de conclusies, waartoe de commissie die de zaak eerder had onderzocht was gekomen, door beide heren in het algemeen onderschreven.	Archief Ministerie van Justitie (stukken afgestaan door Mr. Stam)

**Samenvatting van het voorgevallene te Peniwen op
19 en 20 februari 1949**

In het bulletin van het Persbureau van de Nederlands Hervormde Kerk van 22 maart 1949 werden mededelingen gedaan over misdragingen van Nederlandse militairen bij een zuiveringsactie op 19 en 20 februari 1949 in de Oostjavaanse Christendesa Peniwen. Deze mededelingen, die waren doorgegeven door Ds. Hilderling, zendingspredikant te Soerabaja, bleken terug te gaan op een rapport van Ds. Martodipoero, predikant te Peniwen, dd. 25 februari 1949, aan de Synode van de Oostjavaanse Kerk te Malang, welk rapport de bron was geweest van een publicatie in het maandblad van die Kerk.

Volgens het rapport van Ds. Martodipoero was in Peniwen door Nederlandse militairen bij een zuiveringsactie een aantal personen zonder vorm van proces en zonder militaire noodzaak doodgeschoten. Ten opzichte van enkele personen was dit geschied nadat men hen gesommeerd had een ziekeninrichting te verlaten. Verder zouden in die ziekeninrichting ernstige vernielingen zijn aangericht en ziekenhuispersoneel gevankelijk zijn weggevoerd. Tevens zouden enkele vrouwen zijn verkracht.

Te Batavia werd naar aanleiding van deze publicatie van officiële zijde medegedeeld, dat bij geen enkele militaire of civiele instantie aldaar iets over het voorgevallene te Peniwen bekend was. Bij navraag bij de plaatselijke militaire autoriteiten in Oost-Java zou echter zijn gebleken dat het rapport van Ds. Martodipoero door de troepencommandant van Malang ontvangen was en het door deze ingestelde onderzoek nog gaande. In dit verband werd het betreurd dat het Persbureau van de Nederlands Hervormde Kerk tot publicatie was overgegaan zonder dat van tevoren ook maar een poging was gedaan zich van de juistheid van de ontvangen berichten te vergewissen.

Bij besluit van de Territoriaal- tevens Troepencommandant van Oost-Java dd. 29 maart 1949 is ingevolge opdracht van de Legercommandant een commissie van onderzoek ingesteld onder voorzitterschap van een hoofdofficier van het KNIL. Van de commissie maakten verder deel uit: twee officieren van de Koninklijke Landmacht, twee ambtenaren van het Binnenlands Bestuur, waaronder één van Indonesische landaard, de vertegenwoordiger van de Procureur-Generaal te Soerabaja en de auditeur-militair bij de krijgsraad te velde KNIL aldaar.

De commissie ontving opdracht een nauwkeurig onderzoek in te stellen naar de gebeurtenissen te Peniwen. Tevens diende een onderzoek te worden ingesteld naar de wijze waarop terzake aan de Synode van de Nederlands Hervormde Kerk mededeling was gedaan en door deze Synode tot openbaarmaking van de haar bereikte gegevens was overgegaan. Het met de meeste spoed uit te brengen rapport diende in zodanige vorm te zijn gegoten, dat eventueel zo snel mogelijk tot strafvervolgning zou kunnen worden overgegaan.

De commissie, die het rapport van Ds. Martodipoero tot uitgangspunt van haar onderzoek heeft genomen, heeft 71 mili-

tair en 19 burgers als getuigen gehoord. De verklaringen van deze beide groepen getuigen bleken elkaar op belangrijke punten tegen te spreken. Aangezien Peniwen in door de republikeinen bezet gebied lag en van deze zijde geen enkele medewerking werd verleend, kon geen onderzoek ter plaatse worden ingesteld; het was daardoor o.a. niet mogelijk Ds. Martodipoero te horen. De taak van de commissie werd verder bemoeilijkt doordat een van de belangrijkste militaire getuigen, een Ambonese pelotonscommandant, inmiddels gesneuveld was.

De commissie heeft in haar op 16 juli 1949 uitgebracht verslag het verloop van de actie als volgt gereconstrueerd.

In de namiddag van de 19de februari 1949 zijn Nederlandse troepen opgerukt naar de kampong Peniwen. Volgens verklaringen van zowel militaire als burgergetuigen is daarbij weerstand ontmoet: er zijn geweerschoten gehoord en vijandelijke posten gezien. Bij een school die als ziekeninrichting dienst deed werden volgens de militaire getuigen enkele zich in het gebouw bevindende personen, die trachtten te vluchten of zich schuil hielden, doodgeschoten. Volgens de verklaringen van de burgergetuigen, die door de commissie het meest betrouwbaar werden geacht, zou daarentegen het neerschieten van de slachtoffers zijn geschied nadat de in de school aanwezige personen op sommatie naar buiten waren gekomen. Het aantal doden bij de school heeft men niet met juistheid kunnen vaststellen: het moeten er vier of vijf zijn geweest.

Voor de fusillade is volgens het rapport van de commissie geen disculperende oorzaak aanwezig geweest. Het rapport concludeerde in dit verband „dat de schuld van het neerschieten geweten moet worden aan één onverantwoordelijke persoon doch het is de commissie niet mogelijk de dader nader te traceren”.

De beschuldiging dat de militairen zich nog aan andere excessen hadden schuldig gemaakt voordat zij de volgende ochtend Peniwen weer ontruimden, werd door de commissie ongegrond bevonden. Met name was uit de verklaringen van alle gehoorde personen de commissie van geen enkel feit gebleken waaruit mogelijk zou kunnen volgen dat verkrachting van vrouwen had plaats gehad. In de ziekeninrichting aangetroffen personeel van het Indonesische Rode Kruis (Palang Merah Indonesia) is naar Malang afgevoerd doch na verhoor toegestaan weer naar Peniwen terug te keren.

Het rapport van de commissie stelde verder vast dat de klacht van Ds. Martodipoero door twee Indonesische Synodeleden van de Oostjavaanse kerk te Malang ter kennis was gebracht van de troepencommandant aldaar; tevens zouden de burgerlijke autoriteiten zijn ingelicht. Deze Synodeleden kregen de indruk dat, zo er al een onderzoek zou worden ingesteld, de zaak niet ernstig zou worden opgenomen. Daarop hebben zij zich gewend tot Ds. Hilderling, zendingspredikant te Soerabaja, die op zijn beurt de kerkelijke instanties in Nederland heeft ingelicht. De wijze waarop die berichtgeving was geschied werd door de commissie voorbarig en tendentius genoemd.

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het geven
februari 1949. Djocja. Klachten over afkeurenswaardig optreden van Nederlandse troepen in Djocja en omgeving tijdens en na de tweede positionele actie. Deze klachten kwamen voor in een in het weekblad de Groene Amsterdammer van 26 februari 1949 geplaatste brief van een Nederlandse officier te Djocja.	De Minister van Overzeese Gebiedsdelen bericht op 28 februari 1949 telegrafisch aan de H.V.K. dat in de Ministerraad ter sprake is gekomen de brief van een officier in de Groene van 26 februari, waarin wordt gewezen „op zeer afkeurenswaardige gedragingen van militairen, voornamelijk van het Korps Speciale Troepen, in de omgeving van Djocja, zoals het mishandelen bij verhoren, terechtstellingen zonder verhoor”. Verzocht wordt „een gestreng onderzoek” in te stellen. In een aansluitend telegram dd. 1 maart 1949 wordt nog medegedeeld dat het Kabinet het zeer op prijs zal stellen indien de officier, die de brief geschreven heeft, geen nadeel van de publicatie zal ondervinden. Een verklaring in deze zin wordt tevens afgelegd door de Minister-President op 2 maart 1949 in de Eerste Kamer. Op 8 maart 1949 worden over deze kwestie vragen gesteld door het lid van de Tweede Kamer, de heer Gortzak. Op 25 maart 1949 wordt door de Minister van Overzeese Gebiedsdelen o.a. geantwoord, dat reeds voordat het verzoek daartoe uit Nederland was ontvangen, de Legercommandant met instemming van de H.V.K. aan de Procureur-Generaal heeft verzocht een onderzoek te doen instellen naar de in de brief geuite beschuldigingen. Voor een onderzoek door een Tweede Kamer-commissie naar deze en andere mededelingen over excessen door Nederlandse militairen in Indonesië gepleegd, ziet de Minister onder deze omstandigheden geen reden. Op 14 maart 1949 licht de Minister-President, die deze inlichting zelf weer ontvangen heeft van de redactie van de Groene, de Minister van Overzeese Gebiedsdelen over de identiteit van de schrijver van de brief in. De schrijver zou „allerminst” de bedoeling hebben gehad dat de brief werd gepubliceerd. Deze informatie is op 17 maart naar Batavia doorgegeven. De vertegenwoordiger van de Procureur-Generaal te Djocja bericht op 14 maart 1949, dat hij de identiteit van de officier, die de brief geschreven heeft, heeft kunnen vaststellen en betrokkene heeft gehoord. Daarbij is gebleken, dat deze officier van de door hem in zijn brief gesignaleerde feiten slechts één persoonlijk heeft waargenomen, te weten het op straat laten liggen van twee lijken van neergeschoten Indonesiërs na een schietpartij waarbij een Nederlandse militair was gesneuveld; voor het overige was hij – naar de rapporteur constateerde – afgegaan op losse uitlatingen en mededelingen van anderen. Concrete feiten, die eventueel onderzocht zouden kunnen worden, konden niet worden genoemd. Het in de brief vermelde voorval van de schietpartij bij het vliegveld Magoewo op 19 december 1948 was reeds in onderzoek. Deze conclusies zijn dezelfde dag naar Nederland en de Nederlandse vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties doorgeseind. De Legercommandant bericht op 20 april 1949 aan de H.V.K. dat het naar aanleiding van de publikatie in de Groene ingestelde onderzoek nog wordt voortgezet. De mogelijkheid is niet uitgesloten dat de schrijver van de brief zelf in rechten zal worden betrokken wegens het uiten van lichtvaardige en onware beschuldigingen. Volgens een interne nota is deze mededeling, mede op uitdrukkelijk advies van de Procureur-Generaal, niet naar Nederland doorgegeven aangezien te verwachten was dat het bericht dat de schrijver van de brief in de Groene mogelijk zelf zou worden vervolgd „zou werken als de rode lap op de stier”. De Minister-President informeert op 5 oktober 1949 bij de Minister van Overzeese Gebiedsdelen of de betrokken officier, over wiens gezondheidstoestand verontrustende mededelingen zijn ontvangen, niet naar Nederland kan worden teruggezonden. De Minister van Overzeese Gebiedsdelen verzoekt de H.V.K. op 15 oktober telegrafisch nadere inlichtingen. De Procureur-Generaal doet de Legercommandant op 20 oktober weten dat z.i. de betrokken officier bezwaarlijk strafrechtelijk aansprakelijk kan worden gesteld voor het artikel in de Groene, aangezien moet worden aangenomen dat publicatie geenszins in	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem Handelingen Eerste Kamer 1948-1949, blz. 178 Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1948-1949, blz. 117 Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen Archief Algemene Secretarie idem idem idem Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen Archief Algemene Secretarie

Tijd en plaats Korte omschrijving van het excès	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	zijn bedoeling heeft gelegen. Evenmin kunnen volgens de Procureur-Generaal termen aanwezig worden geacht voor enige tucht-rechtelijke maatregel.	
	De H.V.K. laat op 30 oktober aan de Minister seinen dat terugzending van de officier op korte termijn is te verwachten.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
28 februari 1949. Gendang. (Zuid-Oost Borneo). Doodschieten van 30 gevangenen door een KL-KNIL patrouille. De lijken werden daarna in een rivier geworpen.	Het voorgevallene wordt op 22 maart 1949 gerapporteerd door de detachementscommandant van de politie te Kota Baru na een dienstreis door het – zeer afgelegen en moeilijk toegankelijke – gebied.	Archief Procureur- Generaal
	De Officier van Justitie te Bandjermasin licht op 29 maart 1949 de Procureur-Generaal in. Aangezien de militairen van de patrouille deel uitmaken van het garnizoen te Balikpapan is contact opgenomen met het parket aldaar.	idem
	Van het gebeurde wordt ook melding gemaakt in het politiek verslag over de maand maart 1949 van de resident van Zuid-Borneo.	idem
	Op 17 april bericht de Officier van Justitie te Bandjermasin dat de stukken in handen zijn gesteld van zijn ambtgenoot te Balikpapan. De sergeant, die met het commando over de patrouille was belast en bevel tot het doodschieten van de gevangenen zou hebben gegeven, is in arrest gesteld. Door een arts is vastgesteld dat de sergeant overspannen is en voor verdere dienst te velde ongeschikt.	idem
	De Officier van Justitie, tevens auditeur-militair bij de temporaire krijgsraad, te Balikpapan bericht op 23 april aan de Procureur-Generaal dat volgens verklaringen van de leden van de patrouille enige gevangenen op een nacht wisten uit te breken en te ontkomen, waarbij twee militairen licht gewond zouden zijn geraakt. De sergeant heeft daarop enkele dagen later opdracht gegeven de overige arrestanten neer te schieten omdat zij, zoals de sergeant verklaarde, „erg lastig” waren en hij zelf „op” was van zenuwen en doorgestane ontberingen.	idem
	Een verzoek om inlichtingen van de H.V.K. waarbij werd verwezen naar het politiek verslag van de resident van Zuid-Borneo over de maand maart wordt op 18 mei door de Legercommandant onder overlegging van verschillende stukken beantwoord: het door de resident gesignaleerde geval heeft reeds „de volle aandacht”.	Archief Kabinet Legercommandant
	Blijkens een aanvullend rapport van de auditeur-militair te Balikpapan van 21 juli hebben alle betrokken militairen nu een bekentenis afgelegd. De sergeant is inmiddels teruggesteld tot soldaat 2e klasse.	Archief Procureur- Generaal
	In overleg met de Procureur-Generaal is vervolgens besloten de sergeant en de andere militairen van de patrouille, die tot het KNIL behoorden, terecht te doen staan voor de Krijgsraad te Velde van het KNIL te Makassar; de overige leden van de patrouille – vier militairen van de Koninklijke Landmacht – zouden worden vervolgd voor de Krijgsraad te Velde van de Koninklijke Landmacht te Soerabaja. Verwijzing naar de krijgsraad heeft op 22 augustus plaats gehad.	idem
	Op 20 oktober 1949 verzoekt de Advocaat-Fiscaal bij het HMG – „in verband met vragen die mij daarover in mijn kwaliteit van Procureur-Generaal door de regering gesteld zijn” – aan de auditeur-militair te Balikpapan te berichten wat in de strafzaak tegen de sergeant is geëist en tot welke straf hij eventueel veroordeeld is. Overeenkomstige inlichtingen worden ingewonnen bij de auditeur-militair te Soerabaja.	idem
	Op 27 oktober antwoordt de auditeur-militair te Balikpapan dat nog geen rechtsdag werd bepaald. Aansluitend deelt op 19 december 1949, in antwoord op een brief van de Procureur-Generaal dd. 12 december waarin om enig nader bericht werd verzocht, de Procureur-Generaal bij het Hof van Justitie van Oost-Indonesië te Makassar mee dat de rechtsdag op 7 december 1949 werd vastgesteld doch dat op laatstgenoemde datum de behandeling werd uitgesteld. De beklaagde, die intussen door de Krijgsraad te Makassar uit arrest is ontslagen, „zal naar Oost-Java worden overgeplaatst in verband met verdere instructie”.	idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	Het blijkt echter niet, dat het in deze zaak uiteindelijk nog tot een vonnis van de militaire rechter is gekomen.	
Februari-maart 1949. Oost-Java. Wreedheden vermoedelijk gepleegd door militairen van het Korps Speciale Troepen in het gebied van Malang en Pasuruan. O.a. mishandelingen en het zonder noodzaak doden van personen.	Bij het plaatselijk bestuur werd over het optreden van de Nederlandse troepen door de nagelaten betrekkingen van de slachtoffers beklag gedaan, waarna door de militaire politie een onderzoek is ingesteld.	Archief Korps Militaire Politie
Van dit optreden zou op 24 februari 1949 de Republikeinse Minister Supeno mede het slachtoffer zijn geworden. Zijn dood werd op 8 maart 1949 door de Republikeinse radio gemeld.	De Procureur-Generaal draagt op 22 maart 1949 zijn vertegenwoordiger te Soerabaja op naar de omstandigheden waaronder Minister Supeno om het leven was gekomen een onderzoek in te stellen.	Archief Procureur-Generaal
	Op 22 april wordt geantwoord, dat ook deze zaak voor onderzoek is gesteld in handen van de militaire politie. Op 23 april vraagt de Procureur-Generaal aan de commandant van het korps der militaire politie te mogen vernemen hoever het onderzoek is gevorderd.	idem
	Op 23 november 1949 wordt door de commandant van het korps der militaire politie geantwoord dat een uitgebreid onderzoek naar het optreden en de gedragingen van het K.S.T., dat omstreeks maart 1949 in het Malangse opereerde, werd ingesteld.	idem
	„Uitgesproken concrete resultaten konden bij dit uitgebreide onderzoek in Oost-Java niet worden geboekt; naast het onvindbaar zijn van diverse getuigen (c.q. aangevers), moesten vele personen, die als getuigen zouden kunnen optreden, i.v.m. de veiligheidstoestand in bepaalde gebieden als onbereikbaar worden beschouwd; voorts is gebleken, dat tijdens een onderzoek, ingesteld naar aanleiding van een aangifte van het doodschieten van een persoon (zekere Doelhamid), het slachtoffer zelf zich bij de M.P. kwam vervoegen voor aangifte van vermissing van goederen”.	
	Het onderzoek was volgens de brief van de commandant van het korps verder bemoeilijkt door het voortdurend in actie zijn van de verschillende onderdelen van het K.S.T., waardoor hun dislokatie in het betrokken gebied achteraf niet meer nauwkeurig kon worden vastgesteld. Nabestaanden en ooggetuigen van de slachtoffers, die wel opgespoord hadden kunnen worden, hadden verklaard dat zij de vermoedelijke daders bij confrontatie niet meer zouden kunnen herkennen.	
	De stukken zijn daarna gedeponneerd.	idem
2 en 3 maart 1949. Malang. Doodschieten van 16 gevangenen uit de gevangenis Lowokwaroe te Malang door patrouilles van het KNIL, aan wie de gevangenen waren meegegeven. Zie voor een meer uitvoerige weergave van de feiten de bijlage.	De vader van een der slachtoffers heeft zich op 7 maart tot de autoriteiten gewend met een verzoek om inlichtingen.	Archief Kabinet Legercommandant
	De directeur van de gevangenis Lowokwaroe licht op 21 april het departement van Justitie in over geruchten als zouden aan de inlichtingendienst meegegeven gevangenen doodgeschoten zijn. De zaak zou thans in onderzoek zijn bij de militaire politie nadat door de H.V.K. een onderzoek was bevolen.	Archief Procureur-Generaal
	De Procureur-Generaal vraagt op 2 mei nadere inlichtingen aan de justitiële autoriteiten te Soerabaja.	idem
	De vertegenwoordiger van de Procureur-Generaal te Soerabaja bericht op 12 mei dat de zaak in onderzoek is bij de militaire politie en dat de resultaten van het onderzoek ter kennis zullen worden gebracht van de auditeur-militair bij de Krijgsraad te Velde KNIL te Batavia.	idem
	De auditeur-militair te Batavia meldt op 19 september de voorlopige resultaten van het onderzoek aan de Procureur-Generaal: volgens de patrouillecommandanten, wier verklaringen door hun ondergeschikten worden bevestigd, zijn de gevangenen meege- nomen op door het KNIL gelopen patrouilles om aanwijzingen te geven. Bij een ontvluchttingspoging zouden allen zijn gedood. De auditeur-militair wil op enkele punten nog nadere inlichtingen doen inwinnen, alhoewel hij het bewijs van misdrijf niet te leveren acht.	idem
	De Procureur-Generaal deelt op 5 oktober aan de H.V.K. mee dat, nadat een van de patrouillecommandanten zich van het leven heeft beroofd, diens ondergeschikten op hun verklaringen zijn teruggekomen. Het doodschieten van de arrestanten was geschied	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	om in enkele beruchte kampongs bij Malang een voorbeeld te stellen. Het plan zou zijn uitgegaan van een of twee hoofdofficieren.	
	Deze brief is door de H.V.K. ter kennis gebracht van de Minister van Overzeese Gebiedsdelen in verband met een door een vertegenwoordiger van het Internationaal Comité van het Rode Kruis na een bezoek aan Lowokwaroe opgemaakt rapport, waarin was vermeld dat een aantal gevangenen spoorloos verdwenen was. Over dit rapport waren vanuit Nederland inlichtingen gevraagd.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
	De auditeur-militair bij de Krijgsraad te Velde Koninklijke Landmacht zendt op 21 november 1949 de definitieve resultaten van het door de militaire politie gehouden onderzoek aan de Legercommandant. De beide hoofdofficieren – een kolonel en een overste – hebben een volledige betekenis afgelegd. Zij hadden uitdrukkelijk opdracht gegeven de gevangenen dood te schieten. Te hunner verdediging hebben zij zich beroepen op de uit een militair oogpunt gezien zeer moeilijke situatie te Malang, waardoor zij meenden in een noodsituatie te hebben gehandeld.	Archief Kabinet Legercommandant
	De auditeur-militair adviseert hen te vervolgen voor uitlokking tot moord, meermalen gepleegd, aangezien „het hier een oorlogsmisdrijf betrof van precies dezelfde soort als waarvoor in Nederland na de oorlog reeds talloze Duitsers werden berecht”. Deze berechting zou met het oog op de komende soevereiniteitsoverdracht het beste in Nederland kunnen geschieden.	idem
	De Legercommandant sluit zich in een brief van 7 december 1949 bij het oordeel van de auditeur-militair aan: „De berechting van deze z.g. Malang-affaire ware verder in Nederland te doen plaatsvinden”.	
	Beide hoofdofficieren zijn daarop onverwijd naar Nederland teruggezonden. De enige nog in leven zijnde patrouillecommandant die bij de zaak was betrokken en die had verklaard, hoewel hij in opdracht van zijn meerderen had gehandeld, niettemin de verantwoordelijkheid voor het gebeurde mede te willen dragen – een Javaanse sergeant – is volgens een brief van de auditeur-militair dd. 29 december 1949 verder ongemoeid gelaten.	Archief Arrondissements- krijgsraad te 's-Graven- hage
	Na overleg met de Ministers van Oorlog en Justitie heeft de Commandierend Generaal overeenkomstig het advies van de Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht te 's-Gravenhage de strafzaak tegen beide hoofdofficieren in het najaar van 1951 geseponeerd. Daarbij hebben blijkens de indertijd gewisselde stukken de volgende overwegingen gegolden:	idem
	1. beide beklaagden zouden, in aanmerking genomen de moeilijke militaire situatie, waarin zij tot hun besluit waren gekomen, wellicht met succes beroep kunnen doen op de strafuitsluitingsgronden van noodtoestand of noodweer(exces); 2. indien hun strafbaarheid niettemin zou worden aangenomen, was het te verwachten dat het vonnis voor beklaagden zeer mild zou zijn; 3. een berechting van beide officieren zou onder deze omstandigheden in Indonesië en bij het Nederlandse publiek ongewenste reacties kunnen oproepen.	

BIJLAGE

**Samenvatting van het voorgevallene te Malang
op 2 en 4 maart 1949**

Het gebied van Malang en omgeving, dat na de eerste politionele actie onder Nederlandse controle was gekomen, was begin 1949 een brandhaard van Republikeinse subversieve activiteiten.

Moord, rampok, ontvoeringen en andere terreurdaden, waarvan zowel Nederlandse militairen en burgers als Indonesiërs, die tot samenwerking met de Nederlanders bereid waren, slachtoffer werden, waren aan de orde van de dag. De relatief zwakke Nederlandse troepenmacht, in dit gebied gelegerd, was niet in staat haar eigen veiligheid en die van de burgerbevolking voor zover die aan het Nederlandse gezag loyaal was gebleven afdoende te verzekeren.

Onder deze omstandigheden is, zoals door hem nadien tegenover de militaire politie is verklaard en van andere zijde bevestigd, bij de kolonel der Koninklijke Landmacht, die te Malang met het commando van de daar gelegerde troepen was belast, het denkbeeld gerezen om een afschrikwekkend voorbeeld te stellen, waardoor voorgoed een einde zou worden gemaakt aan de gedachte dat de Nederlanders niet konden of wilden terugslaan. Dit voorbeeld, dat naar het inzicht van deze hoofdofficier zou kunnen bijdragen tot herstel van rust en orde, zou moeten bestaan in het doodschieten van een aantal verzetslieden, die op verdenking van deel uit te maken van terroristische organisaties in de meest beruchte kampen in en rond Malang waren opgepakt.

De kolonel stelde zich daartoe in verbinding met de overste die het bevel voerde over een te Malang gelegerd KNIL-bataljon. Deze laatste officier verklaarde, naar hij later aan de militaire politie heeft toegegeven, zich bereid om aan het plan mede te werken. Men zou arrestanten ophalen uit het gevangenen- en interneringskamp „Lowokwaroe” in Malang en hen meegeven aan patrouilles van vertrouwde KNIL-militairen die zich dan van de arrestanten zouden moeten ontdoen onder het mom dat zij bij vuurcontact met de vijand de vlucht hadden willen nemen.

Dienovereenkomstig heeft op dezelfde dag, waarop dit onderhoud plaats had, op 2 maart 1949, de kolonel aan het hoofd van de I.V.G. (Inlichtingenveiligheidsgroep) van zijn brigade, een 1e luitenant Koninklijke Landmacht, opdracht gegeven een dertiental onlangs aangehouden personen van Indonesische landaard, die werden verdacht van ondergrondse activiteiten en in afwachting van een nader onderzoek waren opgesloten in Lowokwaroe, uit de gevangenis op te halen en over te geven aan de overste. Deze gevangenen, zo werd door de kolonel aan de luitenant medegedeeld, zouden voor het geven van inlichtingen worden toegevoegd aan enkele die avond uit te zenden KNIL-patrouilles. Hoewel dit verzoek op zichzelf ongebruikelijk was – gevangenen die aanwijzingen konden verschaffen werden in de regel toegevoegd aan patrouilles van de I.V.G. zelf – zijn daarop diezelfde avond 13 gevangenen door de I.V.G. uit Lowokwaroe opgehaald en gebracht naar het bataljonskampement van de overste.

De overste heeft vervolgens twee sergeanten van het KNIL, van wie hij wist dat zij zeer loyaal waren aan de Nederlandse zaak, bij

zich laten roepen en hun opgedragen de 13 met hen mede te geven gedetineerden te liquideren tijdens die avond te lopen patrouilles; 8 gevangenen werden ingedeeld op de ene en 5 op de andere patrouille.

Beide patrouillecommandanten zijn daarop met de gevangenen afgemarcheerd in een door de overste vooraf bepaalde marsrichting door gebied waar vuurcontact met de vijand was te verwachten en hebben hun opdracht uitgevoerd. Officieel werd gerapporteerd, dat de gevangenen waren doodgeschoten nadat zij bij een vijandelijke beschieting hadden pogen te vluchten.

De luitenant van de I.V.G., die vermoedelijk niet van de werkelijke toedracht op de hoogte is geweest, heeft de volgende ochtend verzocht een rapport over het incident te mogen ontvangen. De kolonel zegde hem toe dat een dergelijk rapport zou worden opgemaakt. Om de zaak administratief te kunnen afwikkelen en het bij de gevangenis werkzame burgerpersoneel, waaronder Indonesiërs, niet bekend te doen worden met het doodschieten der gevangenen, heeft de luitenant daarop een bevelschrift tot invrijheidstelling van de gedode arrestanten doen opmaken. Voor dit feit is de luitenant nadien krijgstuchtelijk gecorrigeerd.

Op 4 maart zijn onder soortgelijke omstandigheden drie andere arrestanten uit Lowokwaroe opgehaald en doodgeschoten; dit gebeurde op een patrouillegang die onder bevel stond van een derde onderofficier.

Toen de kolonel wederom opdracht gaf een aantal gevangenen aan KNIL-patrouilles mee te geven heeft de luitenant naar zijn zeggen bezaar gemaakt aan dit bevel te voldoen omdat het er de schijn van had dat er onregelmatigheden in het spel waren, waarvoor de I.V.G., die toch al een slechte naam had, dan mogelijk aansprakelijk zou worden gesteld. Alleen op de uitdrukkelijke voorwaarde dat de arrestanten zouden worden teruggebracht, daar zij nog nader moesten worden gehoord, zijn toen opnieuw gevangenen meegegeven; die gevangenen zijn toen ook inderdaad allen teruggebracht.

Het onderzoek van de militaire politie is aanvankelijk door de kolonel en de overste tegengewerkt o.a. door het inzenden van een vervalst patrouillerapport. De omstandigheden waaronder de gevangenen om het leven waren gekomen waren echter zo verdacht – zo bleek een aantal lijken met touwen gebonden – dat het onderzoek werd voortgezet totdat bij een nieuw verhoor door de militaire politie beide hoofdofficiërs in november 1949 de feiten, zoals hierboven omschreven, erkenden. Van de drie patrouillecommandanten was één inmiddels gesneuveld, terwijl een ander zich had opgehangen; de derde bekende – onder herroeping van zijn eerder afgelegde verklaring dat de gevangenen bij een vluchtpoging waren neergeschoten – dat hij in opdracht van de overste de gevangenen had geliquideerd.

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
11 maart 1949. Bentokan. (Midden-Java). Mishandeling van een aangehouden en geboeide Indonesiër tijdens verhoor; o.a. slaan, schoppen, het toebrengen van snijwonden en het inwrijven van die wonden met zout.	Een sergeant, die van het voorval getuige was geweest, licht in een brief dd. 12 maart 1949 het weekblad „De Linie” in. Op 9 april 1949 verzoekt de redactie van het blad aan de Minister van Overzeese Gebiedsdelen een onderzoek te doen instellen naar de mededelingen van de sergeant, wiens naam bekend was. De Minister antwoordt op 12 april, onder dankzegging voor de toegezonden informatie, dat de aandacht van de H.V.K. is gevraagd voor de brief van de sergeant. De Legercommandant, aan wie de brief door de H.V.K. is toegezonden, verzoekt op 7 mei 1949 aan de Territoriaal – tevens Troepencommandant van Midden-Java een onderzoek in te stellen. De Legercommandant bericht op 24 oktober 1949 aan de H.V.K. dat het door de sergeant gesignaleerde geval van mishandeling zich inderdaad heeft voorgedaan. De schuldige, een huzaar 1e klasse, die als kok in het kampement werkzaam was geweest en de gevangene had verhoord zonder daartoe opdracht te hebben ontvangen, werd inmiddels door de Krijgsraad te Velde van de Koninklijke Landmacht te Soerakarta bij vonnis van 16 juli 1949 veroordeeld tot een gevangenisstraf van zes maanden en verlaging tot de stand van huzaar 2e klasse. De sergeant werd eveneens vervolgd en wel voor overtreding van de artikelen 143 en 132 van het Wetboek van Militair Strafrecht, op grond dat hij had nagelaten de voorgevallen mishandeling waarvan hij getuige was geweest, en die werd gepleegd door een mindere, hetzij tegen te gaan, hetzij te rapporteren aan zijn bevoegde meerderen. Ter zake is hij door de Krijgsraad te Velde K.L. te Soerakarta bij vonnis van dezelfde datum veroordeeld tot drie maanden gevangenisstraf en verlaging tot de stand van soldaat 2e klasse. Deze afdoening is op 10 november 1949 door de H.V.K. ter kennis van de Minister gebracht.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem Archief Algemene Secretarie Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
In een radioboodschap van de leider der republikeinse nood-regering op Sumatra Sjafrudin Prawinegara verklaarde deze, dat de Nederlandse troepen te Djocja wredeheden hadden gepleegd als represaille voor een guerilla-aanval op die stad. O.a. zouden in de elektrische centrale te Djocja zestig studenten zijn geëlectrocuteerd.	De Minister van Overzeese Gebiedsdelen vraagt op 22 maart 1949 telegrafisch aan de H.V.K. inlichtingen in verband met een tweetal protesttelegrammen van communistische jeugdorganisaties in Oost-Europa, die de Minister-President hadden bereikt. De Legercommandant bericht op 24 maart aan de H.V.K. „dat de mededeling dat 60 Indonesische studenten als represaille tegen de recente aanval op Djocja zouden zijn geëlectrocuteerd, een produkt is van republikeinse radio propaganda in de meest onscrupuleuze vorm; te dien aanzien kan slechts worden vermeld, dat dit bericht niet alleen grove leugens inhoudt, doch van iedere grond is ontbloot”. De communistische jeugdorganisaties zouden kunnen worden uitgenodigd hun bron bekend te maken. De H.V.K. deelt op 28 maart 1949 telegrafisch aan de Minister mee, dat het bericht inzake electrocutie een product is van Republikeinse radio-propaganda, dat van iedere grond is ontbloot.	idem idem Archief Algemene Secretarie
29 maart 1949. Kintelan. (Djocja). Doodschieten van een Indonesiër na aanhouding door Nederlandse militairen.	Bij de commandant van de Nederlandse troepen te Djocja wordt een rapport van het voorgevallene ingezonden door de Indonesische pastoor van de parochie, waartoe de overledene had behoord. In dit rapport wordt de conclusie getrokken dat de bewuste persoon „zonder vorm van proces” door Nederlandse militairen is doodgeschoten. Het lid van de Tweede Kamer, de heer van Thiel, aan wie een afschrift van het rapport was gezonden, vestigt op 11 april 1949 de aandacht van de Minister van Overzeese Gebiedsdelen op dit stuk. De Minister antwoordt op 13 april dat aan de H.V.K. inlichtingen zijn verzocht. De H.V.K. zendt het verzoek van de Minister op 28 april door aan de Legercommandant en de Procureur-Generaal. De militaire autoriteiten te Djocja berichten, dat de bewuste Indonesiër, die voor de tegenstander informatiewerk zou hebben verricht, na zijn arrestatie, waarbij hij een volledige bekentenis had afgelegd, zou hebben pogen te vluchten en vervolgens op de vlucht was neergeschoten. Over de pastoor van de parochie, die in zijn	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem idem Archief Algemene Secretarie Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	rapport een valse voorstelling van zaken zou hebben gegeven, was door de militaire autoriteiten bij diens kerkelijke meerderen beklag gedaan. Kort daarop, toen men had geconstateerd dat hij „wederom betrokken was in een anti-Nederlandse propagandazaak”, is de pastoor naar Semarang overgeplaatst. De H.V.K. heeft bij brief van 28 mei de Minister ingelicht, waarna op 17 juni 1949 het Kamerlid door de Minister is geïnformeerd over de omstandigheden waaronder de bewuste Indonesiër om het leven was gekomen.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem
Mededelingen over afkeurens- waardig optreden door eenheden van de Mariniersbrigade in Oost- Java in de jaren 1946-1947. O.a. het zonder militaire noodzaak neerschieten van personen.	Deze mededelingen werden mondeling gedaan door een viertal gewezen militairen, die als oorlogsvrijwilliger bij de Mariniers- brigade hadden gediend. Het horen dan deze personen, waartoe het verzoek was gedaan door het lid van de Tweede Kamer, de heer Goedhart, geschiedde door Mr. Block, oud-Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof van Indonesië, en een ambtenaar van het Ministerie van Over- zeese Gebiedsdelen op 25 en 29 maart 1949. De heer Goedhart was bij deze verhoren aanwezig. De processen-verbaal van deze verhoren zijn op 31 maart aan de Minister van Overzeese Gebiedsdelen ter kennisneming aange- boden. Daarbij werd nog door Mr. Block opgemerkt „dat de getuigen een betrouwbare indruk maakten”.	idem idem idem
In „de Vrije Katheder” van maart 1949 verscheen een artikel waarin mededeling werd gedaan van excessen door Nederlandse militairen in Indonesië begaan en van de vermoedelijke oorzaken die aan dat onjuiste optreden ten grondslag lagen. De personen, die voor dit artikel materiaal hadden verschaft, zouden bereid zijn hun namen bekend te maken „zodra daartoe van bevoegde zijde het verzoek komt.”	Op verzoek van de Minister-President werd bij brief van de Minister van Overzeese Gebiedsdelen van 31 maart 1949 de re- dactie van „de Vrije Katheder” uitgenodigd de namen van de medewerkers aan het artikel aan de Minister bekend te maken. De redactie ging op dit verzoek niet in doch was wel bereid de Minis- ter-President de gevraagde namen op te geven. Vervolgens hebben twee van die medewerkers, die beiden als arts in Indonesië werkzaam waren geweest, op 20 mei en 11 juni 1949 op het Ministerie van Algemene Zaken gesproken met een ambtenaar van dat departement en een ambtenaar van het Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen. Daarbij is vooral op de psychologische achtergrond van de excessen ingegaan. De slotsom van een interne ambtelijke nota, die door de Minister-President op 20 juni 1949 ter kennis van de Minister van Overzeese Gebiedsdelen werd gebracht, luidde: „De excessen gebeuren en zijn af te keuren. Aan de legerleiding, de Indonesische Regering en de Nederlandse Regering is het om het kwaad zoveel mogelijk te beteugelen”. Nieuw feitenmateriaal kwam in deze gesprekken en in enige uit Indonesië ontvangen brieven, die door de derde medewerker aan het artikel in „de Vrije Katheder” ter beschikking werden gesteld, niet naar voren.	idem idem idem idem
April 1949. West-Java. Klachten van het plaatselijk be- stuur in West-Java over het op- treken van het Korps Speciale Troepen in de omgeving van Soemedang. O.m. mishandelin- gen en verkrachtingen.	Vanwege de H.V.K. wordt op 1 augustus 1949 aan de Leger- commandant verzocht ten spoedigste een onderzoek te doen in- stellen en de resultaten daarvan aan de regering mede te delen onder vermelding van de voorzieningen en maatregelen, waartoe aanleiding mocht zijn gevonden. Dit verzoek is op 6 augustus door de Legercommandant aan de Territoriaal- tevens Troepencom- mandant van West-Java doorgezonden. Volgens de stukken die in het archief van de Algemene Secre- tarie werden aangetroffen, was op 2 december 1949, ondanks ver- schillende rappels, nog geen antwoord ontvangen.	Archief Algemene Secretarie idem
2-7 april 1949. regentschap Soekaboemi. (West-Java). Klacht van de regent van Soeka- boemi over het optreden van paratroepen van het KNIL („de Rode Baretten”) in het regent-	De regent heeft op 12 april schriftelijk beklag gedaan bij de regering van de deelstaat Pasoendan onder toezending van een afschrift van zijn rapport aan de Legercommandant en de Proc- ureur-Generaal te Batavia. De klacht is op 19 april 1949 door de Legercommandant ter kennis gebracht van de Territoriaal- tevens Troepencommandant van West-Java met verzoek deze aangelegenheid in overleg met de	Archief Procureur- Generaal idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
schap bij zuiveringsoperaties. O.m. doden van onschuldige burgers en verkrachten van vrouwen en meisjes.	Procureur-Generaal van de deelstaat Pasoendan „zeer nauwkeurig te doen behandelen waarna het resultaat van het onderzoek in handen ware te stellen van den Auditeur-Militair bij de Krijgsraad te Velde, ter gebeurlijke vervolging van de schuldigen". Daarbij merkt de Legercommandant nog op: „Na al hetgeen hierover reeds is gezegd en geschreven, behoef ik op deze plaats geen uitdrukking te geven aan mijn teleurstelling over dit optreden". Het blijkt niet tot welke resultaten deze démarches hebben geleid.	Archief Procureur-Generaal
In „Het Parool" van 4 april 1949 verscheen een artikel van Pieter 't Hoen (de heer Goedhart) over wreedheden door Nederlandse troepen bedreven. Zo zou, blijkens een door de schrijver geciteerde brief, een met name genoemde Indonesiër te Djocja „ten gevolge van een (nu alle-daags) hardhandig verhoor" gestorven zijn en diens vader, toen die beklag kwam doen, in de gevangenis opgesloten. Verder zou bij militaire acties in het Djemberse in Oost-Java een aantal eveneens bij name genoemde onschuldige kampongbewoners slachtoffer zijn geworden van represailles van het KNIL. Dit laatste bericht, dat door het plaatselijk bestuur in genoemde streek bevestigd zou kunnen worden, was ontleend aan een door de schrijver ontvangen brief van de „voorzitter van het comité voor oorlogsslachtoffers te Djember."	De Legercommandant brengt het artikel op 20 april 1949 ter kennis van de Territoriaal- tevens Troepencommandant van Oost-Java met het verzoek de daarin vermelde feiten te onderzoeken. De Procureur-Generaal richt op 21 april 1949 gelijkluidend verzoek tot de justitiële autoriteiten te Djocja en Soerabaja. De Vertegenwoordiger van de Procureur-Generaal te Djocja antwoordt op 26 april: De bedoelde Indonesiër is begin maart op verdenking van verboden wapenbezit door de politie gearresteerd en nadat hij een bekentenis had afgelegd enkele dagen later bij een ontvluchttingspoging door de politie doodgeschoten. De vader van deze Indonesiër was na de aanhouding van zijn zoon inlichtingen komen vragen en had bij die gelegenheid „dermate beleedigende uitdrukkingen gebezigd met betrekking tot de Nederlanders in het algemeen en de Nederlandsche Justitie in het bijzonder" dat hij door de Vertegenwoordiger van de Procureur-Generaal zelf voor enkele dagen in arrest was gesteld. Na de dood van zijn zoon had men hem echter terstond laten gaan. De Vertegenwoordiger van de Procureur-Generaal te Soerabaja zendt op 7 mei 1949 een rapport in van de gedelegeerd regerings-commissaris voor bestuursaangelegenheden voor Oost-Java te Bondowoso, dat de resultaten behelsde van een in samenwerking met de plaatselijke militaire autoriteiten ingesteld onderzoek. Omtrent de in het artikel in „Het Parool" genoemde terreurdaden van Nederlandse militairen in Oost-Java hebben het bestuur en de politie in het betreffende regentschap geen klachten of rapporten bereikt. Volgens een verklaring van de wedono van Djember waren echter bij verschillende zuiveringsacties tegen gewapende benden „enkele slachtoffers onder de desabevolking gevallen welke werd veroorzaakt door verdwaalde kogels". Een van de in het artikel genoemde personen zou volgens mededeling van de politie te Djember een berucht aanvoerder van een rampokbende zijn geweest, die in 1947 bij de komst van de Nederlandse troepen uit de gevangenis had weten te ontvluchten. Het in brand steken van huizen door Nederlandse troepen had zich volgens een verklaring, die was getekend door een groot aantal ambtenaren van het plaatselijk bestuur, niet voorgedaan. Omtrent het bestaan van een comité voor oorlogsslachtoffers te Djember was de regent aldaar niets bekend. De stukken die betrekking hadden op het om het leven komen van de te Djocja aangehouden Indonesiër, waarvan in het artikel in „Het Parool" melding was gemaakt, zijn bij brief van de Procureur-Generaal van 4 mei en van de Legercommandant van 6 mei 1949 ter kennis van de H.V.K. gebracht. De H.V.K. heeft deze stukken op 10 mei doorgezonden aan de Minister van Overzeese Gebiedsdelen met verzoek op dit punt een rechtzetting te willen geven.	Archief Algemene Secretarie Archief Procureur-Generaal idem idem idem Archief Kabinet Legercommandant
23 mei 1949. Kota Bumi (Zuid-Sumatra). Klacht van de Chinese ambassade te Den Haag d.d. 12 september 1949 over wandaden door Nederlandse militairen op 23 mei 1949 te Kota Bumi gepleegd, waarbij vier Chinezen om het leven zouden zijn gekomen.	De klacht van de Chinese ambassade is op 3 oktober door het Ministerie van Buitenlandse Zaken doorgezonden aan de Directie Verre Oosten van het Ministerie te Batavia met verzoek „een diepgaand onderzoek" in te stellen. De klacht is tevens door het Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen op 10 oktober 1949 ter kennis gebracht van de Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof van Indonesië. Het blijkt niet welke resultaten deze démarches hebben opgeleverd.	Archief Ministerie van Buitenlandse Zaken Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
13 juni 1949. onderdistrict Tjempaka. regentschap Poerwakarta. (West-Java). Door het plaatselijk bestuur in West-Java werd melding gemaakt van zuiveringsacties van Neder- landse militairen op 13 juni 1949 in het onderdistrict Tjempaka, waarbij slachtoffers zouden zijn gevalllen onder de bevolking.	Bij regeringszendbrief van 9 september 1949 worden vanwege de H.V.K. inlichtingen ingewonnen bij de Legercommandant. Op 30 september 1949 wordt geantwoord dat de zaak in onder- zoek is bij de militaire politie. Op 14 november wordt vanwege de Legercommandant aan de H.V.K. een verslag toegezonden van de Territoriaal- tevens Troepencommandant van West-Java, waarin wordt vermeld: Bij het optreden tegen het bendewezen in het onderdistrict Tjempaka werd op 13 juni 1949 de mannelijke bevolking van de kampong Tjikoempai voor verhoor tezamengebracht. In de geval- len, dat de door de militairen gestelde vragen op brutale wijze werden beantwoord, dan wel men zich aan de verzameling wilde onttrekken of in algemene zin de militairen door de verzamelde personen werden tegengewerkt, zijn enige klappen gevallen. Die- zelfde ochtend is tevens een bende van ongeveer veertig bewapende personen bij een vuurgevecht vrijwel geheel vernietigd. Verder werd een drietal aangehouden personen bij een ontvluchttings- poging neergeschoten. Afschrift van het door de militaire politie opgemaakte proces- verbaal werd gezonden aan de auditeur-militair bij de Krijgsraad te Velde KNIL te Batavia.	Archief Algemene Secretarie idem idem
Juni-juli 1949. Poerwokerto. regentschap Poerbalingga. (Midden-Java). Klachten over wangedrag van het KNIL-bataljon „Gadjah Me- rah” in het regentschap Poerba- lingga. O.m. doden en mishande- len van burgers.	De regent van Poerbalingga maakt in zijn verslag over de maand juli 1949 melding van „de minder tactische optreding” van de „Gadjah Merah”. Daarbij wordt opgemerkt: „De kotta-bewoners durften zich niet op straat te begeven, wanneer er militaire patrouil- le te zien was Het wordt altoos gehoopt, dat de „Gadjah Merah” Poerbalingga verlaat, ten einde de verhouding tusschen volk en militairen weer goed te maken.” Afschriften van deze periodieke politieke verslagen, die in ieder onder Nederlands bestuur staand regentschap maandelijks werden opgesteld, plachten o.a. te worden gezonden aan de Procureur- Generaal. Op 11 augustus 1949 verzoekt de Minister van Overzeese Ge- biedsdelen de H.V.K. telegrafisch een onderzoek te doen instellen naar het optreden van Nederlandse militairen in het regentschap Poerbalingga. Hierover was beklag gedaan door een zekere San- bari, alias Kartadimedja, zich noemende „handelaar in Poerwo- kerto”, in een aan H.M. de Koningin gericht schrijven van 22 juli 1949. O.a. werd in die brief gezegd dat op 28 juni 1949 23 mannen na arrestatie zonder onderzoek waren doodgeschoten; op 8 juli zou hetzelfde aan 14 anderen overkomen zijn; verkrachting en mishandeling van vrouwen, waaronder zelfs van een van de vrouwen van de regent, zou hebben plaats gehad. Afschrift van deze brief was door de steller gezonden aan de H.V.K., die de Procureur-Generaal en de Legercommandant op 9 augustus verzocht had inlichtingen in te winnen. De Procureur- Generaal en de Legercommandant hebben zich daarop op 11 en 12 augustus gewend tot de Officier van Justitie te Semarang respec- tiefelijk de Territoriaal- tevens Troepencommandant van Midden- Java met het verzoek een onderzoek te doen instellen. De Officier van Justitie te Semarang antwoordt op 21 september dat de requestant vermoedelijk een gefingeerde naam heeft ge- bruikt. „Overigens betekent dit niet, dat de in het request vast- gestelde feiten zonder meer als onjuist moeten worden gekwalifi- ceerd. De Gadjah-Merah heeft reeds lang mijne aandacht, het aantal klachten die mij in afschrift werden toegezonden is zo langzamerhand legio, ofschoon ik alle doorgezonden heb ter af- handeling aan de Territoriaal- tevens Troepencommandant Midden-Java, heeft mij nooit enig bericht bereikt of een onderzoek is gehouden en wat daarvan het resultaat is”. Een zelfstandig onderzoek, buiten de militaire autoriteiten om, achtte de Officier van Justitie nochtans niet mogelijk. Tenslotte merkte hij op: „Bij dit alles mag evenwel niet uit het oog worden verloren de precaire situatie waarin soms bepaalde legeronderdelen komen te verkeren, een onwillige vijandige bevolking, infiltraties, subver-	Archief Procureur- Generaal Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen Archief Algemene Secretarie Archief Procureur- Generaal

Tijd en plaats Korte omschrijving van het excès	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	sieve activiteit en terreur van de tegenpartij gericht op non-coöperatie van de ambtenaren, maken dikwijls een „krachtig” optreden noodzakelijk. In hoeverre hier de grenzen van het toelaatbare zijn overschreden dient te worden afgewacht. Het is uiterst moeilijk van achter de schrijftafel in veilig gebied te beoordelen welke maatregelen al of niet noodzakelijk zijn”.	Archief Procureur-Generaal
	Op 20 oktober wordt door de plaatselijke militaire commandant te Poerwokerto aan de Troepencommandant van Midden-Java gerapporteerd, dat „een minutieus onderzoek” door de militaire politie heeft uitgewezen dat de klacht als ongegrond moet worden beschouwd. „Van een onbarmhartig optreden of verkrachting van vrouwen is geen sprake geweest, evenmin van het vermoorden van onschuldigen in massa”. Een in de brief aan H.M. de Koningin met name aangewezen eerste luitenant, onder wiens bevel de troep zich misdragen zou hebben, was nimmer bij het bewuste bataljon ingedeeld geweest en eerst op 1 juli naar Poerbalingga overgeplaatst.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
	Wel was volgens het rapport bij het onderzoek komen vast te staan dat op 8 juli een patrouille van het KNIL in de desa Karangmonjar „15 kwaadwilligen gekleed in groene en zwarte broeken tijdens hun vlucht [had] neergelegd”. Op de lijken was blijkens het patrouillerapport een veldfles oud KNIL-model en een groene jas aangetroffen. Twee arrestanten, die zich bij de patrouille bevonden, zouden eveneens hebben pogen te vluchten en waren toen door een Indonesische informant, die zich bij de patrouille bevond, doodgeschoten. Deze informant zelf was enkele dagen later verdwenen; waarschijnlijk werd hij ontvoerd door de T.N.I.	
	Door het inheemse bestuur van Poerbalingga was op 11 juli 1949 melding gemaakt van het doodschietsen van zes Indonesische burgers door Nederlandse militairen op 8 juli 1949; onder de namen van de slachtoffers werden ook die van de twee arrestanten opgegeven. Een lijkschouwing had uitgewezen dat deze personen vermoedelijk door schoten uit een geweer, op grote afstand gelost, om het leven waren gekomen, hetgeen deed veronderstellen dat zij inderdaad op de vlucht waren doodgeschoten. Aan een nader onderzoek, dat de militaire politie einde september alsnog in deze zaak had ingesteld (een uitvoerig proces-verbaal was bijgevoegd) was van Indonesische zijde geen medewerking verleend.	
	Het was evenmin mogelijk gebleken de persoon van Sanbari alias Kartadimedja op te sporen voor het geven van een nadere precisering van zijn klacht.	
	In zijn rapport van 20 oktober gaf de plaatselijke militaire commandant daarom, gelet op het vorenstaande, in overweging op de klacht niet verder in te gaan „daar zowel de K.L. als het KNIL in dit gebied hebben gestreden voor een eerlijke zaak, waarbij velen zijn gevallen, en het geen zin heeft actie te nemen op de klacht van iemand die zich onder een gefingeerde naam tot Hare Majesteit meent te moeten wenden”.	
	Dit rapport met bijlagen is op 26 oktober door de Troepencommandant van Midden-Java doorgezonden naar de Legercommandant.	idem
	De Legercommandant adviseerde in zijn brief van 14 november 1949 aan de H.V.K., waarbij hij het rapport van de militaire autoriteiten in Midden-Java aanbod, in dezelfde zin: Van geen der geïncrimineerde feiten was immers gebleken.	idem
	De Officier van Justitie te Semarang achtte, blijkens zijn brief van 18 november 1949 waarbij hij een afschrift van het rapport van de militaire autoriteiten aan de Procureur-Generaal toezond, de in deze affaire van militaire zijde gebezigde methode van onderzoek typerend voor wat hij noemde de methoden in alle affaires, van deze aard, door hen gevolgd.	Archief Procureur-Generaal
	Bij het parket van de Procureur-Generaal is vervolgens tot oplegging van de zaak besloten.	idem
	In een brief van 14 december 1949 aan de Minister sloot de H.V.K. zich bij de zienswijze van de Legercommandant aan, waarna de Minister op 4 januari 1950 de Directeur van het Kabinet der Koningin in overeenkomstige zin heeft ingelicht.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
27 juli 1949. Poerwokerto. Klacht van het „Comité Islam Purwokerto” dd. 3 augustus 1949 over het optreden van Nederlandse militairen bij een actie in de kampong Parakanondje-Bobosan tijdens een Mohammedaanse feestdag, waarbij een groot aantal mannelijke personen voor ondervraging was meegenomen.	Bij regeringszendbrief van 25 augustus 1949 worden door de H.V.K. aan de Legercommandant inlichtingen gevraagd. De commandant van de Nederlandse troepen te Poerwokerto bericht op 27 september 1949 dat de actie noodzakelijk was omdat in de kampong de aanwezigheid van een sabotageploeg werd vermoed. Excessen, zoals vermeld in het schrijven van het Comité, hebben zich niet voorgedaan. „Met name is het niet juist dat 2 militairen geschoeid, en met medebrenging van een hond de missigtit hebben betreden. Mishandeling, ontkleden en naakt meevoeren van personen wordt ten stelligste tegengesproken”. Deze mededeling is op 3 november 1949 ter kennis gebracht van de H.V.K., waarna de zaak vervolgens is gedeponneerd.	Archief Algemene Secretarie idem
1 augustus 1949. Goenoeng Sipping. (nabij Tjilatjap). Als gevolg van een misverstand ontstane schietpartij waarbij enkele tientallen Indonesiërs door vuur van Nederlandse militairen gedood of gewond werden. Een Nederlandse patrouille was na het invallen van de duisternis uitgerukt om op aanwijzing van een informant T.N.I.-militairen op te sporen die zich in een naburige desa zouden ophouden. Op de aangegeven plaats aangekomen trof men een grote menigte aan, die een wajang-voorstelling gadesloeg. De commandant van de patrouille, een eerste luitenant van de Koninklijke Landmacht, ging alleen poolshoogte nemen, zonder dat zijn manschappen voldoende geïnstrueerd waren hoe zij dienden te handelen indien zich moeilijkheden zouden voordoen. Toen er een schot viel, waarvan men de herkomst nadien niet met zekerheid heeft kunnen vaststellen, verkeerden de soldaten in de veronderstelling dat op hun commandant geschoten was en gaven zij vuur af in de menigte met het hierboven omschreven nootlottig gevolg. Zie voor een meer uitvoerige weergave van de feiten de bijlage.	De commandant van de patrouille heeft onmiddellijk na terugkomst te Tjilatjap het gebeurde gerapporteerd waarna door de militaire politie in samenwerking met de plaatselijke burgerlijke autoriteiten een onderzoek is ingesteld. De gewonden zijn naar een militair hospitaal overgebracht terwijl aan de nabestaanden o.a. een tegemoetkoming in de begrafenis-kosten is verleend. De Regentschapsraad te Tjilatjap zendt een op 8 augustus 1949 gedateerd rapport aan de H.V.K. en diverse andere autoriteiten, waarin op bestraffing van de bij het voorval betrokken Nederlandse militairen wordt aangedrongen. Dit rapport is op 18 augustus aan de Legercommandant aangeboden en op 23 augustus 1949 door deze gezonden aan de Territoriaal- tevens Troepencommandant van Midden-Java met verzoek om nadere inlichtingen. Het te Batavia verschijnende opinieblad „Kritiek en Opbouw” geeft in het dubbelnummer van 15 augustus/1 september 1949 onder de titel „Drama in Tjilatjap” een kennelijk aan het rapport van de Regentschapsraad ontleende beschrijving van het gebeurde; dit bericht is o.a. in Het Parool van 6 september 1949 overgenomen. De Legercommandant dringt naar aanleiding van het artikel in „Kritiek en Opbouw” op 2 september op een spoedige beantwoording van zijn brief van 23 augustus aan. Tevens wordt de commandant van het korps militaire politie geschreven om „een nauwgezet onderzoek” te doen instellen. Met verwijzing naar de publicaties in de pers verzoekt de Minister van Overzeese Gebiedsdelen de H.V.K. op 8 september 1949 telegrafisch „beknopt overzicht juiste toedracht van zaken” te seinen. Op 13 september 1949 stelt het lid van de Tweede Kamer, de heer Goedhart, vragen over deze kwestie, die op 16 september ter kennis van de Indische autoriteiten zijn gebracht. In een persoonlijke brief van 15 september aan de Minister komt het Kamerlid op de kwestie terug; daarbij beroept hij zich op het hem uit Tjilatjap toegezonden rapport van de Regentschapsraad; dit rapport was toen nog niet bij het departement ontvangen. Deze laatste brief is op 28 september door de Minister beantwoord; daarbij wordt o.a. medegedeeld, dat een onderzoek naar de Tjilatjap-zaak gaande is. Op 12 september 1949 heeft de commandant van de patrouille inmiddels terecht gestaan voor de Krijgsraad te Velde Koninklijke Landmacht, zitting houdende te Poerwokerto, op de telastelegging dat hij door zijn schuld, namelijk door onvoldoende leiding te geven aan de onder zijn bevel staande militairen en door onvoorzichtig handelen, de dood en zwaar lichamelijk letsel van meerdere personen veroorzaakt had. De krijgsraad achtte echter het bewijs van de telastegelegde strafbare feiten (art. 307 en 308 W.v.Sr.) niet geleverd en sprak de beklaagde bij vonnis van 12 september 1949 mitsdien vrij. De krijgsraad overwoog daarbij, dat niet gebleken was dat beklaagde tekort was geschoten in zijn bevelvoering en het geven van aanwijzingen aan zijn minderen, zodat bij hem van schuld in strafrechtelijke zin niet gesproken kon worden.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen, Archief Kabinet Legercommandant idem Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen Archief Kabinet Legercommandant Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem idem

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
	Deze vrijspraak is op 17 september ter kennis gebracht van de Legercommandant met referte aan diens schrijven van 2 september. Van de kant van de commandant van het korps militaire politie is op 21 september geantwoord.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
	Deze mededelingen zijn achtereenvolgens op 21 en 26 september door de Legercommandant doorgegeven aan de H.V.K. waarbij nog wordt opgemerkt, dat de voor deze late berichtgeving verantwoordelijke officier is aangeschreven „dat zeer ernstige incidenten als waarvan hier is gebleken zonder verwijl dienen te worden doorgerapporteerd naar de Legerleiding, alreeds teneinde deze in staat te stellen om de geëigende maatregelen te doen nemen en in het bijzonder ook om te kunnen voorkomen, dat deze incidenten worden aangevat door de pers voor het voeren van acties, welke zeer zeker niet in het belang van het Leger zijn”.	idem
	Over de vraag of op het vonnis fiat executie behoort te worden verleend, wint de Legercommandant, eveneens bij brief van 26 september 1949, het gevoelen van de Procureur-Generaal in.	
	De Minister beantwoordt op 13 oktober 1949 de vragen van de heer Goedhart met de mededeling dat omtrent de juiste toedracht van de zaak inlichtingen zijn verzocht aan de H.V.K. en dat, zodra de resultaten van dit onderzoek door de Minister zijn ontvangen, de Kamer „op alsdan geëigende wijze” zal worden ingelicht.	Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1949-1950, blz. 19
	De H.V.K. doet op diezelfde datum een samenvatting van het voorgervallene en de beslissing van de Krijgsraad naar Den Haag seinen.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
	De Legercommandant bericht op 31 oktober 1949 aan de H.V.K. dat hij overeenkomstig de zienswijze van de Procureur-Generaal zijn fiat aan het vrijsprekend vonnis van de Krijgsraad heeft gegeven.	idem
	Van het treffen van administratieve maatregelen tegen de commandant van de patrouille, die nog zijn overwogen, is blijkens brief van de Legercommandant van 8 december 1949 afgezien „in het bijzonder met het oog op de omstandigheid dat het hier betreft een jong uit Nederland uitgezonden officier, wiens vorming en opleiding daar te lande mede als oorzaak kan worden aangemerkt, dat de voor hem zeer moeilijke situatie zich buiten zijn schuld ontwikkelde tot een betreuenswaardig incident”.	Archief Algemene Secretarie
	Op voorstel van de H.V.K. zijn de stukken nog in handen gesteld van de drie juristen, die als leden van de z.g. Commissie van onderzoek naar beweerde excessen door Nederlandse militairen toentertijd in Indië werkzaam waren.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen
	Deze Commissie heeft op 20 en 21 december 1949 aan de H.V.K. gerapporteerd. Daarbij bleken de leden eenstemmig in hun oordeel „dat het noodlottig gebeuren te Goenoeng Simping niet is geweest een opzettelijk met vuurwapens optreden tegen burgerpersonen, doch een reactie van een troep die meende dat zijn commandant gedood was of in levensgevaar verkeerde”. Over de vraag of deze commandant ernstige beleidsfouten had gemaakt liepen de meningen uiteen.	idem
	Twee leden van de commissie beantwoordden de vraag bevestigend en achtten het vonnis van de krijgsraad dan ook onjuist, terwijl het derde lid deze vraag ontkennend beantwoordde en de vrijspraak, waartoe de krijgsraad gekomen was, onderschreef.	
	Het rapport van de Commissie is op 31 december 1949 bij het Ministerie ontvangen.	
	Omdat de zaak in handen was gesteld van de z.g. Commissie van onderzoek naar beweerde excessen door Nederlandse militairen, had de H.V.K. in een telegram van 15 november 1949 de Minister geadviseerd te wachten met de definitieve beantwoording van de vragen van de heer Goedhart. Nadien is, afgaande op de Kamerstukken, de zaak verder blijven rusten.	idem

BIJLAGE

**Samenvatting van het voorgevallene te Goenoeng Simping in de
avond van 1 augustus 1949**

In de avond van 1 augustus 1949 ontving de dienstdoende Inlichtingenofficier te Tjilatjap, een (reserve) 1e luitenant van de Koninklijke Landmacht, van een informant bericht dat in de desa Goenoeng Simping in het huis van een zekere Somodihardjo omstreeks vijftig leden van de T.N.I. aanwezig zouden zijn, in uniform en gedeeltelijk bewapend. Hierop heeft de luitenant besloten met een patrouille een onderzoek in te stellen.

Omstreeks 20.00 uur is de luitenant uitgerukt, eerst op twee trucks en daarna te voet verder. Na achterlating van de beide chauffeurs en twee soldaten als dekking bestond zijn patrouille, hem zelf en de informant die als gids optrad meegerekend, uit vijftien man.

Voordat hij uittrok had de luitenant nog de wedono van Tjilatjap ingelicht. Deze was, naar later zou blijken, niet op de hoogte dat een assistent-wedono Somodihardjo had toegestaan een feest te geven ter gelegenheid van het huwelijk van een familielid onder voorwaarde dat de avondklok in acht zou worden genomen d.w.z. dat het feest om 19.00 uur beëindigd zou zijn. Die laatste voorwaarde zou echter niet aan Somodihardjo zijn doorgegeven.

Bij het huis in kwestie aangekomen trof men een menigte aan van enkele honderden personen, mannen, vrouwen en kinderen die op een open, schaars verlichte, voorgalerij naar een wajangvoorstelling met gamelanmuziek keken. Op deze situatie had de luitenant niet gerekend. Hij liet het erf omsingelen en ging, na fluisterend aan de dichtstbijzijnde militair het bevel te hebben gegeven niet te schieten, met getrokken revolver alleen op verkenning uit. Het bevel om niet te schieten is echter door de militair die het ontvangen had niet doorgegeven: hij dacht dat de anderen reeds door de luitenant waren ingelicht.

Toen de luitenant op het erf stond, aan de buitenkant van de door het publiek gevormde kring, viel er een schot. Hierop hebben enkele Nederlandse militairen o.a. met een bren vuur afgegeven. Dit vuur duurde maar kort doordat de luitenant, die zich op de grond had laten vallen, dadelijk bevel gaf met vuren op te houden. Volgens opgave van het plaatselijk bestuur kwamen door deze

schietpartij veertien mannen, elf vrouwen en een kind om het leven, terwijl 33 personen werden gewond.

Over de vraag wie het eerste schot gelost had, liepen de verklaringen, ook die van de Indonesische getuigen, uiteen. Twee Indonesiërs verklaarden gezien te hebben dat de militair op het erf (de luitenant) zijn hand, waarin hij een pistool vasthield, had opgeheven en met dat wapen had gevraagd. Een Indonesiër die bij de luitenant stond verklaarde daarentegen dat de luitenant niet had geschoten. Verscheidene andere Indonesiërs beweerden dat zij hadden horen roepen: „Ssiet”, al dan niet gevolgd door een schot. Volgens de luitenant zelf zou het schot van achter het huis zijn gekomen, hij hoorde de kogel langs hem heen fluiten. Een andere Nederlandse militair meende eveneens dat het schot van de achterzijde van het huis kwam.

De ontkenning van de luitenant dat hij zou hebben geschoten of daartoe het bevel heeft gegeven klinkt niet onaannemelijk. In de eerste plaats zou onder de gegeven omstandigheden een dergelijke daad voor hem met een poging tot zelfmoord hebben gelijk gestaan. Het woord „schiet” is in de tweede plaats geen in het leger gebruikelijk vuurbevel. Dat bij latere controle in het pistool van de luitenant geen kruitsporen zijn aangetroffen kan, voor zover aangenomen mag worden dat het pistool voordien niet gereinigd werd, mede een aanwijzing zijn dat door hem niet is geschoten.

Na een vluchtige doorzoeking van het huis, waarbij niets bijzonders werd aangetroffen, is de luitenant vervolgens met zijn patrouille naar de trucks afgemarcheerd. In Tjilatjap heeft hij het gebeurde terstond aan zijn bataljonscommandant gerapporteerd, die daarop een patrouille heeft uitgestuurd om medische en andere hulp te bieden.

De gewonden zijn die nacht nog opgenomen in het hospitaal. Het bestuur bezocht de volgende ochtend huis aan huis de naaste familieleden van de slachtoffers en overhandigde een geldsbedrag voor de begrafenis-kosten; tevens werd voor elke dode 4 meter lijkwade ter beschikking gesteld. Op grond van de Algemene Oorlogsongevallenregeling is aan de nabestaande een kleine ondersteuning gegeven.

Tijd en plaats Korte omschrijving van het exces	Gegevens	Vindplaats van het gegeven
11 augustus 1949. Solo. Klewanganval door militairen van het Korps Speciale Troepen op gebouwen, als noodhospitaal in gebruik, waaruit vuur zou zijn afgegeven. Bij die aanval die in het halfduister plaats had kwam een twintigtal personen om het leven, terwijl enkele anderen werden gewond.	De voorzitter van het Indonesische Rode Kruis te Solo wendt zich op 16 augustus 1949 met een klacht tot de Nederlandse militaire autoriteiten aldaar. De omgekomenen zouden onschuldige en ongewapende burgers zijn geweest. Afschrift van deze klacht werd tevens gezonden aan de Procureur-Generaal. Van het gebeurde wordt ook melding gemaakt in een rapport van de Vertegenwoordiger van de Procureur-Generaal te Solo dd. 21 augustus. De Procureur-Generaal vraagt op 23 augustus aan de auditeur-militair bij de Krijgsraad te Velde KNIL te Batavia een onderzoek te willen doen instellen. Een door de militairen politie op 23 september afgesloten proces-verbaal bevat tegenstrijdige verklaringen. De betrokken militairen verklaarden dat op hen vanuit enkele gebouwen vuur was afgegeven, waarna zij na een stormaanval waren slaags geraakt met personen waarvan men in het donker niet aanstonds had kunnen vaststellen of dezen al dan niet gewapend waren. Van Indonesische zijde daarentegen werd ontkend dat geschoten was. Een nader plaatselijk onderzoek van de militaire politie, dat vervolgens is ingesteld, leverde evenmin resultaat op en is in verband met de ontruiming van Solo door de Nederlandse troepen op 12 november 1949 gestaakt. Nadien heeft de militaire politie vanuit Semarang nog getracht aanvullende gegevens in te winnen maar de Indonesische getuigen die eerder in Solo waren gehoord verleenden geen verdere medewerking. Het proces-verbaal van onderzoek is op 26 januari 1950 definitief gesloten en gedeponneerd.	Archief Procureur-Generaal idem idem Archief Korps Militaire Politie idem
November 1949. Interneringskamp te Pematang Siantar (Noord-Sumatra). Klacht van een Gedelegeerde van het Internationale Rode Kruis over misstanden in een internerings- en doorgangskamp te Pematang Siantar in Noord-Sumatra. O.a. zouden gevangenen dagelijks door de kampcommandant geslagen zijn en was de voeding onvoldoende.	Bij telegram van 12 november (het bezoek van de Gedelegeerde van het Rode Kruis aan het interneringskamp vond op 9 november plaats) worden door het legerhoofdkwartier inlichtingen gevraagd bij de Territoriaal- tevens Troepencommandant van Noord-Sumatra. Deze bericht op 17 november o.a. het volgende: In slechts een geval van de drie, die door de Gedelegeerde waren gesignaleerd, is vastgesteld dat de kampcommandant een gevangene heeft geslagen (n.l. met de vuist tegen het hoofd). De gevangenen – hoofdzakelijk T.N.I.-militairen die zich niet aan de wapenstilstandsbepalingen hadden gehouden – krijgen dezelfde voeding als KNIL-militairen. De stukken zijn op 23 november 1949 namens de Legercommandant ter kennis van de H.V.K. gebracht en door deze op 10 december 1949 aan de Minister van Overzeese Gebiedsdelen toegezonden. De H.V.K. merkte daarbij op dat de kampcommandant inmiddels was overgeplaatst.	Archief Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen idem idem

SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK IN DE ARCHIEVEN BERUSTEND BIJ HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF TE 'S-GRAVENHAGE

1. Nagegaan werden die feiten, welke thans eventueel zouden vallen onder het bereik van de Wet Oorlogsstrafrecht (Wet van 10 juli 1952, *Stb.* 1952, 408), voor zover gepleegd door Nederlandse militairen in Indonesië in de jaren 1946-1950, met name waarbij misbruik werd gemaakt van macht, gelegenheid of middel de beklaagde als militair geschonken en waarbij de burgerbevolking (al dan niet behorende tot de verzetsstrijdmacht) als benadeelde was betrokken.

Het onderzoek leverde het volgende resultaat op, waarbij zij opgemerkt, dat in de overzichten wordt verwezen, niet naar de in de vonnissen genoemde artikelen van de destijds toepasselijke wetsartikelen, doch naar de thans van kracht zijnde artikelen van het Wetboek van Militair Strafrecht en het Wetboek van Strafrecht.

Heling – waarbij de beklaagde niet rechtstreeks tegen de burgerbevolking is opgetreden – is buiten beschouwing gelaten.

2. *Overzicht van de in de overzichten vermelde wetsartikelen:*

132 WvMS: doen van onjuiste ambtelijke mededeling/nalaten van ambtelijke mededeling

137 WvMS: misbruik of aanmatiging van gezag door een militair

140 WvMS: bevel met overschrijding bevoegdheid

143 WvMS: opzettelijk toelaten dat een mindere een misdrijf pleegt

153 WvMS: plundering

157 WvMS: militaire heling

138 WvS: huisvredebreuk

141 WvS: openlijke geweldpleging

242 WvS: verkrachting

243 WvS: gemeenschap met bewusteloze of onmachtige

244 WvS: gemeenschap met meisje beneden 12 jaar

245 WvS: gemeenschap met vrouw beneden 16 jaar

282 WvS: opzettelijke vrijheidsberoving

284 WvS: dwang

285 WvS: bedreiging

287 WvS: doodslag

289 WvS: moord

300 WvS: mishandeling

301 WvS: mishandeling met voorbedachten rade

302 WvS: zware mishandeling

306 WvS: deelnemen aan vechterij

307 WvS: dood door schuld

317 WvS: afpersing

350 WvS: zaakbeschadiging

416 WvS: heling

Opmerking: onder voornoemde artikelen is tevens gebracht de poging, uitlokking, medeplichtigheid ten aanzien van deze misdrijven.

3. *De Krijgsraden te Velde voor de Koninklijke landmacht in Nederlands-Indië; ruim 7000 zaken berecht:*

strafvonnissen in de periode 1946 tot 1950, betreffende feiten gepleegd in de periode september 1945-1949.

I. *Geweldmisdrijven e.d.*

Aantal	Gevallen	Betrokken militairen	Straffen	Globaal hoogste/laagste straf gevangenisstraf	Vrijspraak
1	132 WvMS	1	6 w.VV.		
1	137 WvMS	1	6 mnd.		
1	138 WvS	1	6 mnd.		
1	242 WvS	2	1 jr. + 3 mnd		
1	246 WvS	1	8 mnd.		
1	284 WvS	2		10 mnd./5 mnd.	
1	285 WvS	1	9 mnd.		
9	287 WvS	11	12 mnd.	12 jr./6 mnd.;	vrijspr: 3
9	300 WvS	15	1-2 mnd.	12 mnd. geldb. : 4	
1	307 WvS	1	1 mnd.		
1	317 WvS	5		2 jr. + 6 mnd./2 jr. + 3 mnd.	
4	289 WvS	7		2 jr./10 mnd; (7 jr.)	vrijspr: 2

II. *Plundering*

Aantal	Gevallen	Betrokken militairen	Straffen	Globaal hoogste/laagste straf gevangenisstraf	Vrijspraak
121	153 WvMS	226	6 mnd.	3 jr./1 mnd.;	vrijspr: 1
				geldb.: 7	
				krijgst.: 1	

4. *De Krijgsraden te Velde voor het Koninklijk Nederlands-Indische Leger in Nederlands-Indië*; berecht totaal 3000 zaken:

strafvonnissen in de periode 1946–1949, betreffende feiten gepleegd in de periode september 1945–september 1949.

III. *Geweldsmisdrijven e.d.*

Aantal Gevallen		Betrokken militairen	Straffen	Globaal hoogste/laagste straf gevangenisstraf	Vrijspraak
2	137 WvMS	2		1 jr. + 6 mnd./4 mnd.	
1	143 WvMS	1	10 mnd.		
2	141 WvS	6		3 jr./6 mnd.	
9	242 WvS	13	6 mnd.–15 mnd.	8 jr./3 mnd.	
1	243 WvS	1	10 mnd.		
1	244 WvS	1	3 jr.		
1	245 WvS	1	1 jr. + 4 mnd.		
2	282 WvS	2		1 jr. + 7 mnd./1 mnd.	
14	287 WvS	17		doodstraf/6 mnd.	
6	289 WvS	8		6 jr./1 jr. + 6 mnd.	
9	300 WvS	12	1–4 mnd.	9 mnd. geldb.: 2	
2	301 WvS	2		5 jr. + 4 mnd.; 7 mnd.	
2	307 WvS	2		5 jr./1 mnd. voorw.	
1	312 WvS	1	doodstraf		
2	317 WvS	2		2 jr./9 mnd.	
1	350 WvS	1		geldboete	
1	284 WvS/153 WvMS	1		2 jr. + 6 mnd.	

IV. *Plundering*

Aantal	Gevallen	Betrokken militairen	Straffen	Globaal hoogste/laagste straf gevangenisstraf	Vrijspraak
93	153 WvMS	174	1 jr.–1 jr. + 3 mnd.	8 jr./1 mnd.;	vrijspr: 2

121

5. *De Krijgsraden voor de Zeemacht in Oost-Indië, cq. in het Oosten, cq. voor de Mariniersbrigade*; berecht 1901 zaken.

Aantal	Gevallen	Betrokken militairen	Straffen	Globaal hoogste/laagste straf
1	„Bondowoso”	14	zie: Bijlage 7, no. VI-1	
1	282 WvS	5	8 mnd.	12 mnd.
1	300 WvS	1	(ook plundering)	
40	153 WvMS	84	1–8 mnd.	1 jr. + 2 mnd./geldboete

In 7 gevallen werd door het Hoog Militair Gerechtshof te Batavia, resp. te Djakarta in appel sententie gewezen.

6. a. *Het Hoog Militair Gerechtshof te 's-Gravenhage* heeft naar aanleiding van geweigerde fiat executie door de Commande-rend Generaal in zaken in eerste instantie berecht door de Krijgs-raad te Velde voor de Koninklijke Landmacht, behandeld 4 gevallen.

Aantal	Gevallen	Betrokken militairen	Vonnis Krijgsraad	Sententie Hoog Mil. Gerechtshof
1	307 WvS	1	3 mnd. gev.	bevestiging
1	153 WvMS	3	2 wkn./1 mnd. gev.	bevestiging
1	140 WvMS	1	vrijspraak	6 mnd. gev. voorw.
	289 WvS	1	vrijspraak	bevestiging
1	302 WvS	1	6 mnd. gev.	vrijspraak
	306 WvS	1	8 mnd. gev.	vrijspraak

b. Het Hoog Militair Gerechtshof te Batavia heeft naar aanleiding van geweigerde fiat executie door de Commandierend Generaal zaken in eerste instantie berecht door de Krijgsraad te Velde voor het Koninklijk Nederlands-Indische Leger, behandeld. Het archief daarvan is niet aanwezig. Bij het onderzoek is incidenteel slechts een geval daarvan gebleken: Bijlage 7, VI-5.

Aantal	Gevalen	Betrokken militairen	Vonnis Krijgsraad	Sententie Hoog Mil. Gerechtshof
1	289 WvS	1	vrijspraak	2 jr. gev.

c. Naast het (Nederlandse) Hoog Militair Gerechtshof heeft ook nog bestaan het „Hoog Militair Gerechtshof van Nederlands-Indië”; van dit college zijn echter geen dossiers in het archief van het HMG aanwezig.

7. Van de *Temporaire Krijgsraden* zijn slechts incidentele dossiers in het archief van het Hoog Militair Gerechtshof te 's-Gravenhage aanwezig; soms bleek een uitspraak uit een overgelegd extract-vonnis. Bij het onderzoek zijn in andere archieven (Rijksarchief) eveneens incidenteel dossiers, althans uitspraken, van diverse *Temporaire Krijgsraden* aangetroffen.

De aldus aangetroffen zaken zijn – zonder enigszins volledig te zijn – verzameld.

Aantal	Gevalen	Betrokken militairen	Hoogste/laagste straf
1	151 WvMS	1	4 mnd.gev.
13	153 WvMS	16	2 jr. gev./3 wkn. gev. voorw.
1	138/157 WvS	1	3 wkn. gev.
2	287 WvS	2	5 jr. gev./2 jr. gev.
3	289 WvS/	4	12 jr. gev./7 jr. gev. (vrijspraak: 2)
	132 WvMS	1	vrijspraak
2	300 WvS	2	5 mnd. gev./1 mnd. gev. voorw.

8. In het laatste stadium van het onderzoek kwamen uit andere archieven een aantal zgn. Weeklijsten van Militaire Audities ter beschikking.

Deze weeklijsten geven op zich een vrijwel compleet overzicht van de in de periode 1946–1950 bij de diverse krijgsraden aangebrachte zaken, alsmede de wijze van afdoening van de overige zaken.

Vergelijking van de gegevens uit de weeklijsten met die uit de onderzochte dossiers toont aan – en bevestigt tevens de algemene indruk –, dat:

1e. zeer weinig zaken werden geseponeerd;

2e. slechts zeer lichte zaken ter afdoening werden teruggezonden aan de tot straffen bevoegde meerdere, cq. daarin werd ingestemd met een reeds ter zake opgelegde krijgstuuchtelijke straf.

9. Bij het onderzoek der berechtingen bleek, dat ook bij zeer eenvoudige gevallen – bv. plundering van geringe waarde – zowel verwijzing naar, als veroordeling door de krijgsraden plaatsvond, waarbij – vooral ten aanzien van de krijgsraden K.N.I.L. – relatief zware straffen werden opgelegd.

10. Het doornemen der zaken leidde globaal tot de volgende indrukken:

a. de plunderingen

Deze waren over het algemeen van lichte aard en betroffen hoofdzakelijk levensmiddelen, textiel en inlandse sieraden en gebruiksvoorwerpen; in bijna alle gevallen werd misbruik van macht als militair gemaakt bij opgedragen en eigenmachtige huiszoekingen of tijdens patrouillegang.

b. de geweldsmisdrijven tegen personen

Deze kwamen over het algemeen voor bij individueel (niet organiek) optreden van militairen, doch ook wel bij het houden van verhoren en het doen van fouilleringen en huiszoekingen, al dan niet in het kader van dienstverrichtingen.

c. de ernstige geweldsmisdrijven (moord, doodslag)

Vrijwel steeds werden deze gepleegd in gevallen als – vluchtpoging van een verdachte; – optreden tegen een zich in verboden tijd op straat bevindend persoon, zulks om een voorbeeld te stellen; – een optreden te midden van een min of meer chaotische toestand tegen extremisten, terwijl de schuldige verstoken was van een afdoende instructie.

11. Enkele gegevens zijn af te leiden uit de strafoverwegingen van de rechtscollages:

a. Met betrekking tot de ernst der feiten:

– plunderingen, ook ten nadele van vijandige elementen, zijn ontoelaatbaar en schaden het aanzien en het prestige van de Nederlandse militairen die met de pacificering zijn belast; – de beklaagde heeft zich schuldig gemaakt aan feiten, waartegen juist moest worden opgetreden bij het uitvoeren van de taak orde en rust te handhaven; – dat de rust en orde in de kampong, welke bevordering juist beklaagdes taak was, door hem is verstoord, waardoor tevens het vertrouwen van de bevolking in het leger in diskrediet is gebracht.

b. Ter motivering van een betrekkelijk *hoge straf*:

- pure roofzucht;
- beklaagde is de kampong ingetrokken, zogenaamd om naar wapens te zoeken, doch in feite om te plunderen;
- dat het hier betreft een ergerlijk vergrijp tegen het eigendomsrecht;
- dat beklaagde optrad tegen een weerloos Indisch gezin, waarmee hij van grote lafheid blijk gaf;
- dat beklaagde als behorende tot een op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht mede een pacificerende taak op zich had rusten en zich geheel had dienen te onthouden van elke zweem van terroriserend optreden en zeer zeker de vreedzame burgerbevolking tegen elke inbreuk op haar rechten had te beschermen.

c. Ter motivering van een betrekkelijk *lage straf*:

- het feit werd gepleegd ten aanzien van een Indonesiër, die maatregelen, genomen in het belang van de Nederlandse troepen, saboteerde;
- het feit werd gepleegd een jaar vóór de berechting en beklaagde heeft zich inmiddels tijdens acties de moedigste getoond en zich steeds het eerste als vrijwilliger gemeld;
- beklaagde heeft uitstekende diensten verricht bij het pacificeren van het betreffende gebied, waarbij zware patrouillegang en wrede terreur van de tegenstander stellig invloed op beklagdes geestesgesteldheid zullen hebben uitgeoefend;

- dat in 1946 nog chaotische toestanden heersten, terwijl beklaagde zelf onder de nawerking van de demoraliserende invloeden van de Japanse bezetting kan hebben gehandeld;
- dat beklaagde zonder grondige militaire opleiding de facto voor politionele doeleinden werd ingezet; dat de geïncrimineerde feiten zijn gebeurd tijdens de eerste politionele actie toen de uit zes man bestaande controlebrigade op een geïsoleerde post werd geplaatst te midden van een later berucht gebleken vijandige bevolking zonder contact met de hoofdpst, waardoor de zenuwspanning overmatig groot was;
- dat ernstig rekening diende te worden gehouden met vijandige reacties van verdachte elementen, waartoe het slachtoffer door zijn optreden zeker aanleiding gaf;
- dat de feiten zijn gepleegd in een verwarde en onrustige tijd, welke de omstandigheden voor het plegen van het feit voor beklaagde bijzonder gunstig maakte;
- dat de Raad van overtuiging is, dat hier van een mensonterende opdracht allermint sprake is geweest; dat het vanzelfsprekend is dat iedere daad der Nederlandse krijgsmacht op tactisch-strategisch gebied kan worden uitgelegd als een maatregel van represaille in verband met voorafgaande gedragingen der tegenpartij; dat juist in deze lichtvaardige averechtse uitleg een groot gevaar schuilt.

**OVERZICHT VAN VONNISSEN DOOR MILITAIRE RECHTERS IN INDONESIË IN HET TIJDVAK 1946-1949
GEWEZEN, BETREFFENDE GEWELDMISDRIJVEN GEPLEEGD DOOR MILITAIREN IN NEDERLANDSE
KRIJGSDIENST**

I. KRIJGSRAAD TE VELDE KONINKLIJKE LANDMACHT

Gewelddisdrijven e.d.

I-1	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	corp. 27-5-46, Semarang cdt. aangehouden Chinees, verdacht van sabotage, diefstallen e.d., toen deze een vluchtpoging deed, een schot in de maag gegeven en vervolgens een genadeschot. doodslag 1 jr. gev. voorw. + verlaging O. dat het feit op zichzelf weliswaar zeer ernstig is, doch er bijzondere verzachtende omstandigheden aanwezig zijn, met name dat beklaagde een verdacht persoon overbracht, die tijdens die overbrenging trachtte te vluchten waardoor enigszins aannemelijk is dat beklaagde, die tijdens de bezetting in Nederland plaatselijk hoofd van de O.D. was en als zodanig tot eigenmachtig en doortastend optreden gedwongen, in zijn doortastendheid te ver is gegaan, waardoor hij tot zijn zo ernstige en afkeurenswaardige daad is gekomen
I-2	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	sld. 29-6-46, Semarang cdt. n.a.v. aangifte door vrouw bij MP passerende vrouw onder bedreiging met een dolk in een leegstaande woning getrokken en gedwongen tot het dulden van ontuchtige handelingen. feitelijke aanranding van de eerbaarheid 8 mnd. gev. + ontslag rekening gehouden met het ernstige karakter van het feit en de omstandigheid dat beklaagde reeds eerder wegens een soortgelijk misdrijf is veroordeeld
I-3	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	sld. 8-5-46, Soerabaja cdt. gearresteerde extremistische Javaan, die aangewezen was als degene die 8 Ambonezen en 1 Europeaan had vermoord, een schot in de rug gegeven en in een kali geworpen. poging tot doodslag 1 jr. gev. dat de krijgsraad het feit als een zeer ernstig vergrijp tegen de rechtsorde aanmerkt, doch meent aan beklaagde een niet al te zware straf te moeten opleggen om de volgende redenen: 1. de jeugdige leeftijd van beklaagde (19 jaar) 2. dat beklaagde dienst deed onder het commando van een korporaal die niets deed om te verhinderen dat bekl. zijn misdadige handelingen verrichtte en integendeel door zijn houding, zoals o.a. het chaufferen van de jeep naar de plaats waar het misdrijf is gepleegd, heeft deelgenomen aan het door beklaagde gepleegde strafbare feit; 3. beklaagdes betrekkelijk lichte strafregister sinds hij op 11-6-45 als OVW'er in dienst is gekomen.
I-4	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	a. sld.; b. sld. Soerabaja, 21-11-46 aangifte slachtoffer bij MP binnengedrongen in woning van een Chinees in kampong, waarbij b als bedreiging een schot in de lucht gaf en de Chinees een schop gaf, terwijl a deze een duw gaf waardoor deze viel en licht letsel bekam. o.a. mishandeling a. 6 wkn. gev. b. 1 mnd. gev.
I-5	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	corp. 12-2-47, Padang pv. MP n.a.v. brief van Chinese consul 1. Chinees met rotan en vuist geslagen bij verhoor i.v.m. voorhanden hebben van wapens 2. Chinees met vuist in gezicht geslagen bij aanhouding voor verhoor, toen deze weigerde mee te gaan mishandeling, meermalen gepleegd (300 jo 57 WvS)

I-6	door op/te aangebracht door omstandigheden	a. sld.; b. sld. 3-1-47, Tjioemboeloeit (Java) Auditeur-Militair, n.a.v. verdenking onderzoek gelast a. gevangen Indonesiër, die pemoeda was geweest in Japans kamp, tijdens transport neergeschoten, nadat een medebewaker (KNIL-sld.) verteld had dat deze Indonesiër in de Jappentijd zijn moeder verleid, zijn vader gebroken en Europeanen verraden had b. medeplichtigheid
	uitspraak	a. 2 jr. + 6 mnd. gev. + ontslag MO (doodslag, 287 WvS) b. 1 jr. + 6 mnd. gev. + ontslag MO (medeplichtigheid)
I-7	door op/te aangebracht door omstandigheden	sld. 7-6-47, Buitenzorg aangifte bij MP door slachtoffer na drankgebruik bij eigenmachtige „huiszoeking” naar aanwezigheid van TRI, de bewoner (Chinees) met vuist in gezicht geslagen en bij deze vechtpartij inboedelschade
	uitspraak	mishandeling (300 WvS) (NB: daarnaast 350 WvS) 2 mnd. gev.
	overweging	O. dat beklagdes brute en het Nederlandse leger te schande makend gedrag op gevoelige wijze dient te worden gecorrigeerd
I-8	door op/te aangebracht door omstandigheden	a. sld. I; b. sld. 17-10-47, Selesai (Sum.) aangifte bij MP door slachtoffer verdachte Chinezen bij fouillering en ondervraging gestompt met kolf van geweer, of klappen a. bovendien: f 1000,— Japans geld van Chinees afgenomen en verbrand
	uitspraak	mishandeling (mm. gepl.) (300 WvS) NB. a. bovendien: 350 WvS a. 1 mnd. gev. voorw. b. 1 mnd. gev. voorw.
	overweging ad a	O. dat de krijgsraad, hoewel beklagdes optreden ontoelaatbaar is en afkeuring verdient, mede gezien diens goede beoordeling en gunstige indruk ter terechtzitting, termen aanwezig acht hem nog een kans te geven door een voorwaardelijke straf
I-9	door op/te aangebracht door omstandigheden	sld. 7-1-48, Boemiajoe (Java) aangifte door loerah bij koop van een lamp van kampongbewoner, deze door hem dreigend toe te spreken, gedwongen de lamp en 2 borden af te geven tegen zeer lage prijs
	uitspraak	misbruik van gezag (137 WvMS) 6 mnd. gev.
I-10	door op/te aangebracht door omstandigheden	vdg. 2-3-47, Loa Koeloe (Borneo) politieonderzoek n.a.v. inlichtingen toen de postcommandant aan beklagde vroeg wat er moest gebeuren met een arrestant, die gezocht werd wegens oorlogsmisdrijven in de Japanse tijd (o.a. 90 mijnemployés op beestachtige wijze laten afmaken) en nu voor de extremisten spioneerde, gezegd: „Schiet hem maar dood”, zulks om een voorbeeld te stellen i.v.m. gewapende bende van 40 man die in de buurt rondzwierf
	uitspraak	uitlokking tot moord 1 jr. gev. voorw., pr. 2 jr.
	overweging	O. dat bij beklagde, die vanwege zijn kortstondig verblijf in Indonesië taal noch gewoonten der bevolking kende, te midden van een min of meer chaotische toestand, verstoken van afdoende instructie betreffende het optreden van extremisten, aangezien deze niet gegeven kon worden, zonder berichten van zijn commandant, vermoeid door veelvuldige afmattende patrouilles, gealarmeerd door geruchten over de aanwezigheid van een extremistische, derhalve vijandelijke bende, te goeder trouw de – volkomen onjuiste – opvatting heeft post gevat dat het vertrouwen in het Nederlandse gezag, voor hetwelk te handhaven hij aldaar aanwezig was, zou kunnen worden hersteld door het ter dood brengen van een man, die hij op grond van de inlichtingen van de politie en spionnen waarop hij bij de uitoefening van zijn taak aangewezen was, moest verdenken van spionage voor de extremisten, zijnde personen tegen wie het geweld der wapenen kan worden aangewend en derhalve met de vijand zijn gelijk te stellen

I-11	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	sld. 6-7-48, Batoedjaja (Java) aangifte bij cdt. vrouw met wie beklaagde gemeenschap wilde hebben bedreigd met handgranaat bedreiging met zware mishandeling (285 WvS) 9 mnd. gev.
I-12	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	a. sld.; b. sld. 29-4-48, Lawang (Java) aangifte bij MP door familie vrouw met geweld uit woning meegetrokken naar kerkhof en verkracht verkrachting (242 WvS) a. 1 jr. + 3 mnd. gev. + ontslag ZO b. 1 jr. + 3 mnd. gev. + ontslag ZO
I-13	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	2e lt. 6-9-47, Padang Tjermin (Sum.) onderzoek n.a.v. klacht van vader van slachtoffer Indonesische rampokker neergeschoten i.v.m. onmogelijkheid door gevechtshandelingen deze over de demarcatielijn te zetten; slachtoffer van verwondingen hersteld poging tot doodslag (287 jo 45 WvS) 6 mnd. gev. O. dat van misdadige gezindheid niet is gebleken, doch dat beklaagde slechts tot zijn daad is gekomen door een onjuiste waardering en beoordeling der feiten en omstandigheden; dat voorts verschillende omstandigheden aanwezig waren, die het juist beklaagde, wiens verstand blijkens de hem betreffende staat van inlichtingen slechts matig ontwikkeld is, moeilijk maak- ten op de juiste wijze te denken en te handelen; dat hij immers in 1945 reeds had gediend bij geallieerde para- en commandotroepen en zelfs kort na de capitulatie van het Japanse leger in Atjeh werd gedropt, in welke tijd hij ongetwijfeld gebeurtenissen heeft meegemaakt, welke nu eenmaal tijdens gevechtshandelingen in een vijandelijk gebied onvermijdelijk zijn; dat hij thans als verantwoordelijk NEFIS-officier was geplaatst in een gebied dat nauwelijks een maand tevoren door de Nederlandse troepen was bezet en waarvan de zuivering nog ter- nauwernood was begonnen; dat bovendien zijn directe commandant hem had gezegd streng op te treden, zonder dit nader te preciseren en het geheel aan deze jeugdige officier overla- tende op welke wijze hij dacht deze vage opdracht uit te voeren; dat bovendien in die tijd verschillende orders van hogerhand en waarschuwingen aan de bevolking bestonden, dat scherp moest resp. zou worden opgetreden in voorkomende gevallen; dat orders van deze soort, hoe noodzakelijk ook, immers het gevaar inhouden juist door personen als deze be- klaagde, niet zeer ontwikkeld en niet gewend scherp en logisch te denken, verkeerd te worden uitgelegd; dat echter al is beklaagde bij het volvoeren van zijn daad dan niet door misdadige motieven geleid en al was hij in de veronderstelling dat hij niet alleen gerechtigd, doch dat het zelfs noodzakelijk was op grond van de uitgevaardigde orders, om deze door hem als rampokker beschouwde gevangene te doden, de krijgsraad desalniettemin van oordeel is, dat het foutieve beleid van beklaagde en zijn op roekeloze wijze beschikken over eens ander- mans leven, een dermate ernstig vergrijp oplevert en een dusdanig ernstige inbreuk op de maatschappelijke orde, dat een voorwaardelijke veroordeling hier niet op zijn plaats is, en een - zij het in verhouding tot het ernstige misdrijf - betrekkelijk korte onvoorwaardelijke vrijheidsstraf behoort te worden opgelegd (N.B. Nadat op 16 maart 1949 het fiat executie op bovenstaand vonnis was verleend, is op 29 juli 1950 door de auditeur-militair beslist dat dit vonnis „om reden van opportuniteit” niet zou worden geëxecuteerd)
I-14	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	a. sld. I; b. sld. I; c. sld.; d. sld.; e. sld. 25-4-48, kampong Kara Bindoe (Sum.) MP onderzoek n.a.v. melding door res. 2e luit. gewapend en met doeken voor het gezicht, onder voorwendsel dat tevoren twee militairen in de nabijheid van de kampong waren gedood en dat van de lijken f 500,— was gestolen, en onder bedreiging van het kamponghoofd met een pistool, waarbij temidden van de kampong- bevolking tweemaal in de lucht werd geschoten, geest dat de bevolking binnen 5 minuten de f 500,— zou verzamelen, met de bedreiging dat indien dit niet gebeurde er geschoten zou worden; ten gevolge van de armoede van de bevolking werd slechts f 25,— bijeengebracht wat niet werd aangenomen, omdat „de Nederlanders geld genoeg hadden”, waarna de be- klaagden vertrokken a. 2 jr. en 6 mnd. gev.; verlaging b. 2 jr. gev.; verlaging c. 2 jr. en 6 mnd. gev. d. 2 jr. gev. e. 2 jr. en 6 mnd. gev. afpersing gepleegd door twee of meer verenigde personen (317 jo 312 WvS)

I-15	door op/te aangebracht door omstandigheden	corp. 8-1-49, kampong Ngemplak-Redjosari (Soerakarta) MP n.a.v. politiemelding i.v.m. aangifte 's nachts tijdens de avondklok, als wachtcommandant belast met de bewaking van het BPM-terrein, toen hij een gestalte waarnam, welke met de armen zwaaide en klanken uitstootte – waarbij naar hij meende „merdeka” – in de mening met een kwaadwillig element te doen te hebben, om te voorkomen dat er op de wacht en de uitgezette posten geschoten zou worden vanuit de kampong, op die persoon is toegelopen voor een onderzoek; toen die persoon in een kamponghuis verdween, getracht deze naar buiten te trekken, waartegen deze zich verzette; daarbij deze persoon een slag op het hoofd gegeven met zijn karabijn; toen de persoon zich ook daarna tegen aanhouding en overbrenging verzette 2 schoten op deze persoon afgevuurd, waarbij een kogel door het hoofd ging; de volgende morgen toen het licht was constateerde hij dat de gedode persoon een vrouw was; doodslag (287 WvS)
	uitspraak	1 jr. gev. voorw.; verlaging
	overweging o.a.	dat de krijgsraad enerzijds in aanmerking neemt dat, al heeft beklagde de doodslag niet met misdadige overwegingen gepleegd, de lichtzinnige en ruwe wijze waarop hij over het leven van een mens heeft beschikt, een ernstige en onvoorwaardelijke straf zou rechtvaardigen doch anderzijds met de omstandigheden waaronder het leger thans moet strijden, waarbij de spanning welke de guerillatactiek van de vijand en de voortdurende bedreiging door sluipschutters bij de troepen moeten opwekken, reacties als de onderhavige begrijpelijk maken
I-16	door op/te aangebracht door omstandigheden	a. majoor; b. sgt. maj. c. sgt. maj. KNIL 17-10-47, Soekoredjo (Midden-Java) onderzoek gelast door de Auditeur-Militair, nadat bij onderzoek door de MP inzake plundering van tabak gebleken was dat een belangrijke getuige, ex-assistent-wedono van Soekoredjo, bij een patrouille was „gesneuveld” a. geeft, na samen met b. het plan te hebben beraamd, aan b. opdracht om de assistent-wedono mee te nemen op patrouille en hem daarbij op te ruimen. Deze werd verdacht van spionage. c. brengt de brief over aan de ass. wedono, waarin deze last kreeg om mee te gaan op patrouille b. schiet de ass. wedono tijdens de patrouille als er in de buurt schoten vallen, neer
	uitspraak	a. uitlokking van moord (289 jo 47, 2e WvS) 10 mnd. gev. (reeds teruggesteld tot 1e lt) b. moord (289 WvS) (bovendien ook: plundering door twee of meer verenigde personen, meermalen gepleegd) 2 jr. gev.; verlaging c. door de Temporaire Krijgsraad te Semarang onder meer wegens medeplichtigheid aan moord veroordeeld tot: 7 jr. gev.; daarnaast ook medeplichtigheid aan diefstal met braak door meer verenigde personen en heling mm. gepl.; (het dossier hiervan is niet aanwezig; vermoedelijk betreft het hier plundering van 3000 mandjes tabak uit een goedang samen met Indonesische burgers)
	overweging ad a en b	in aanmerking genomen dat hoezeer beklagde zich te dezer zake niet kan beroepen op een der wettelijke strafuitsluitingsgronden, hij niettemin, zij het te lichtvaardig en na onvoldoende onderzoek, te goeder trouw gemeend heeft, dat het slachtoffer een voor de onder zijn bevelen staande troep en voor de burgerbevolking in het gebied, voor welks orde en rust hij in eerste instantie verantwoordelijk was, een gevaarlijk element was, dat uit de weg moest worden geruimd en dat dit het best kon geschieden door een door hem of zijn mensen uitgevoerde executie, dit alles terwijl beklagde toen nog pas korte tijd tevoren met zijn onderdeel in Indonesië was aangekomen en hij over problemen als het onderhavige slechts weinig en onvoldoende voorlichting had gekregen; (N.B. zie voor b t.a.v. de plundering: het dossier Krijgsraad KL plundering pg. 18: II-97 In het dossier bevindt zich een exemplaar van de commandementsorder nr. 6 (beperkt) van „Tr tevens TpnCo M-Java, no. 6/X/17”, dd. Semarang 22 augustus 1947, betreffende „behandeling gevangenen”)
I-17	door op/te aangebracht door omstandigheden	sld. 5-2-49, Karangobar nabij Wonosobo cdt. wederrechtelijk woning binnengedrongen en daar de heer des huizes gedwongen te dulden dat diens vrouw vleselijke gemeenschap had met beklagde
	uitspraak	6 mnd. gev. (138 WvS)
	overweging	maximum straf geeft onvoldoende correctie
I-18	door op/te aangebracht door omstandigheden	sgt. (zie ook: I-19 en III-21) 26-7-47, Tjimalaka MP n.a.v. onderzoek i.v.m. zaak III-21. bij de politionele actie aan soldaat (I-19) opdracht gegeven om een Indonesiër, woonachtig en werkzaam in het kampement van de groep waartoe de sgt. behoorde, die volgens aanwij-

	uitspraak overwegingen	zingen zich had schuldig gemaakt aan ontvreemding van bij militairen van die groep in gebruik zijnde kleding en uitrusting en bovendien een verdachte indruk maakte, uit de weg te ruimen vrijspraak O. dat de krijgsraad weliswaar bewezen acht dat beklaagde opzettelijk bevolen heeft de opdracht uit te voeren, doch dat de krijgsraad niet bewezen acht dat beklaagde bij dit bevel zijn bevoegdheid heeft overschreden; O. immers dat gebleken is dat beklaagde destijds commandant was van een groep van 7 militairen, die toen de enige bezetting vormden van Tjimalaka; dat beklaagde bij het nemen van beslissingen, speciaal wat betreft de veiligheid van zijn detachement, noodzakelijkerwijs moest afgaan en dan ook afging op de inlichtingen en mededelingen van de sergt. (III-21, mil. adj. onderoff.) die aan zijn detachement was toegevoegd en op wie hij, die zelf nog onvoldoende met de inheemse bevolking en de Maleise taal bekend was, voor inlichting over en uit de bevolking praktisch geheel was aangewezen; dat beklaagde dan ook, toen hij van de sergt. had vernomen, dat de bedienden – die reeds ervan werden verdacht kleding en uitrusting te hebben gestolen – van plan waren om hen door vergiftiging van het leven te beroven, geen reden had om aan die mededelingen te twijfelen en de aanwezigheid van deze bedienden derhalve toen als een ernstige bedreiging voor hun leven en veiligheid mocht en moest worden beschouwd; O. dat de krijgsraad deze omstandigheden in aanmerking genomen de door beklaagde genomen beslissing dan ook kan billijken, aangezien er toen ook geen voor de hand liggende en bruikbare andere mogelijkheid aanwezig was, om zich van bedoelde bedienden te ontdoen en beklaagde in een soortgelijk geval reeds de ervaring had opgedaan dat hij, ook volgens de mening van zijn commandant, te dezen zelfstandig beslissingen kon en moest nemen; O. dat het aan beklaagde primair ten lastegelegde, voor zover bewezen, niet valt onder de omschrijving van een der aldaar bedoelde strafbare feiten, en, voor zover wel bewezen, oplevert feiten die niet strafbaar zijn op grond van art. 38 WvMS; O. dat evenmin sprake kan zijn van de subsidiair tenlastegelegde nalatigheid van art. 132 WvMS (opzettelijk nalaten van melding van het gebeurde zoals hij van ambtswege doen moest), nog daargelaten, dat beklaagde betrekkelijk korte tijd na het einde van de eerste politionele actie in een in opdracht van zijn commandant opgemaakt verslag wel degelijk melding heeft gemaakt van het hem primair verweten feit
1-19	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	sld. (zie ook: I-18 en III-21) 26-7-47, Tjimalaka MP n.a.v. onderzoek i.v.m. zaak III-21 bij politionele actie in opdracht van sergeant (I-18) een Indonesische bediende, woonachtig en werkzaam in het kampement van de groep waartoe hij behoorde, van wie hij via een vrouwelijke bediende vernomen had dat deze het plan had de 7 Nederlandse militairen van de groep te vergiftigen, uit de weg geruimd, tezamen met nog een andere Indonesische bediende, door deze twee bedienden een eindweegs buiten de legeringsplaats neer te schieten; feit wel bewezen (moord, 289 WvS) doch beklaagde niet strafbaar; derhalve vrijspraak dat is komen vast te staan dat beklaagde het feit heeft gepleegd in opdracht van zijn meerdere, de sergeant (I-18), welke opdracht hij in de gegeven omstandigheden heeft mogen en kunnen beschouwen en ook beschouwd heeft als bevoegd gegeven; dat er immers onder de omstandigheden waaronder de groep van 7 militairen, waartoe beklaagde behoorde, de enige bezetting vormde van Tjimalaka voor hem geen reden was om de beweringen van de sergeant (III-21), die bekend was met de taal en de gewoonten der bevolking, als zouden de in hun legeringsplaats aanwezige bedienden plannen hebben om hen, militairen, uit de weg te ruimen, in twijfel te trekken, en beklaagde derhalve heeft mogen aannemen en ook inderdaad heeft aangenomen, dat de betreffende bedienden een wezenlijk gevaar betekenden voor het leven en welzijn van hem en zijn kameraden, zulks terwijl er toen geen voor de hand liggende en bruikbare andere mogelijkheid aanwezig was om zich van bedoelde bedienden te ontdoen (N.B. van de drie overige zaken tegen bij het feit aanwezige soldaten werd er 1 zonder meer geseponeerd en de overige 2 voorwaardelijk geseponeerd)
I-20	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	sgt. 6-11-48, Tjermee (Java) cdt. bij verhoor van verdachte Indonesiër onvoorzichtig met een karabijn gemanipuleerd, waardoor een schot afging, dat de Indonesiër in de buik trof; daarbij niet bemerkt dat het wapen niet zijn eigen wapen was dat hij een uur tevoren had schoongemaakt en zonder houder en in ontspannen toestand had weggezet, doch dat van een collega, die juist van patrouille was teruggekeerd en dat nog geladen was; dood door schuld (307 WvS) 1 mnd. gev. voorw. dat hoezeer het feit in hoofdzaak als een betreurenswaardig gevolg van het in het algemeen op geoorloofde en verantwoorde wijze uitoefenen van beklagdes taak moet worden beschouwd, hem toch te dezen althans enige schuld in strafrechtelijke zin kan worden verweten

uitspraak doodslag (287 WvS)
1 jr. gev. waarvan 6 mnd. voorw. met ondertoezichtstelling van Ned. Genootschap tot Reclassering voorts TBR. voorw.
overweging feit begaan in een beschonken toestand, tengevolge waarvan hij, naar het oordeel van de psychiater blijkens diens psych. rapport, met een zeer grote zekerheid in een pathologische roes-toestand is geraakt, met dien verstande dat de krijgsraad niet van oordeel is dat beklagde hierdoor in het geheel niet strafrechtelijk aansprakelijk zou zijn,

I-25 door 1e lt.
op/te 1-8-49, Goenoeg Simpang bij Tjilatjap (Midden-Java)
aangebracht door MP-onderzoek n.a.v. melding door cdt.
omstandigheden met patrouille van 15 man een huis omsingeld, waarin volgens inlichtingen 50 TNI-leden waren, teneinde deze gevangen te nemen cq. bestrijden; op het erf bevond zich in het nachtelijk duister een menigte van enkele honderden personen; zich naar die groep begeven, waardoor hij geen orders kon geven om te voorkomen dat, toen er op dat erf een schot viel, enkelen van zijn patrouille begonnen te schieten op de menigte
uitspraak vrijspraak
overweging gelet op de omstandigheden en zijn taak, niet gebleken tekortgeschoten te zijn in zijn bevelvoering en het geven van aanwijzingen

I-26 door a. sld.; b. sld. I
op/te 16-1-49, Rantau Prapat (Noord-Sum.)
aangebracht door MP-onderzoek n.a.v. overlijden en melding cdt.
omstandigheden deelgenomen aan mishandeling van Indonesische arrestant bij verhoor door sergeant i.v.m. verdenking van subversieve activiteiten; a en b hebben daarbij gestompt of geslagen. De sergeant gebruikte een elektriseermachine en sloeg tenslotte de arrestant met een plank. Arrestant korte tijd later overleden.
uitspraak mishandeling (300 WvS)
a. 4 mnd. gev.
b. 2 mnd. en 14 dgn. gev.
(N.B. zaak van de sergeant is behandeld door Temporaire Krijgsraad te Medan; dossier niet aanwezig)

I-27 door a. vdg; b. sld.; c. sld.; d. sld.
op/te 18-6-49, Baoereno (Java)
aangebracht door cdt. n.a.v. rapport 1e lt. (Inl. Veil. Gr)
omstandigheden mishandeling bij verhoor van arrestant door slagen en stompen
a. bovendien vinger van arrestant gedrukt op of tegen brandende sigaret
uitspraak a. f 75,—/30 dgn. (mishandeling, 300 WvS)
b. f 20,—/10 dgn. id.
c. f 20,—/10 dgn. id.
d. f 20,—/10 dgn. id.
overwegingen ad a in aanmerking genomen dat de ten tijde van het plegen nog slechts 3 maanden in Indonesië verblijvende beklagde, als pelotonscommandant op zijn geïsoleerde buitenpost zich mede tot taak had gesteld om, waar hem geen I.V.G. direct ter beschikking stond, zelf de door hem gevangen genomen verdachte elementen aan een eerste verhoor te onderwerpen, waarbij binnen de grenzen der redelijkheid een zekere mate van feitelijke dwang veelal niet kan worden ontbeerd; dat hij in dit licht gezien met de sigaret wel, met het slaan met een stokje niet, deze grenzen heeft overschreden; dat wellicht zou kunnen zijn volstaan met het opleggen van een voorwaardelijke straf dan wel het verwijzen van deze zaak naar de commanderend officier ter krijgstuuchtelijke afdoening, ware het niet dat beklagde zijn „hardhandig” verhoor heeft gehouden in het bijzijn van minderen die daarmee niets te maken hadden, hetgeen de sensatielust van die minderen onnodig heeft geprikkeld en in de hand heeft gewerkt, waardoor beklagde uit prestigeoverwegingen verder is gegaan met zijn „hardhandigheid” dan in de gegeven omstandigheden noodzakelijk en geoorloofd was
ad b, c en d in aanmerking genomen dat beklagde pas 3 maanden in Indonesië verbleef en het door zijn pelotonscommandant begonnen verhoor met diens toestemming heeft voortgezet, waarbij binnen de grenzen der redelijkheid een zekere mate van feitelijke dwang veelal niet kan worden ontbeerd, terwijl bovendien hij juist getuige was geweest van het verhoor door zijn pelotonscommandant

I-28 door sgt.
op/te 29-3-49, Djombang (Java)
aangebracht door aangezien zich nog vele subversieve elementen in Djombang schuilhielden die huizen in brand staken, rampokten en burgers ontvoerden, teneinde deze terreurdaden de kop in te drukken-als waarschuwend voorbeeld in zijn functie van commandant I.V.G. zeven gevangen genomen Indonesiërs op de passer doodgeschoten en daar laten liggen
uitspraak moord, 7 x (289 jo 57 WvS)
2 jr. gev. en T.B.R.

overwegingen rekening gehouden met het feit dat beklaagde, suggestibel als hij is, is beïnvloed door de mentaliteit van de te Djombang aanwezige officieren, die in verband met de daar heersende onrust een meer krachtadig optreden tegen de zgn. subversieve elementen voorstonden; dat anderzijds het in koelen bloede executeren van gevangenen – waarvoor geen enkele geldige reden of militaire noodzaak aanwezig was – van hoogst ernstige aard en zeer laakbaar en verwerpelijk is; voorts rekening gehouden met het over beklaagde uitgebrachte psychiatrisch rapport, inhoudende onder meer: „Deze ziekelijke onzelfstandige en verhoogd suggestibele persoonlijkheid, in het vormen van oordelen in hoge mate afhankelijk van zijn eigen pathologische strevingsleven en van de meningsuitingen van zijn omgeving, was voor de zelfstandige functie van Cdt. IVG ongeschikt. Aanmerkingen op de wijze waarop hij in deze functie te werk ging werden ziekelijk verwerkt en leidden tot een diepgaand innerlijk conflict. Ziekelijk vertroebeld in zijn denken werden opmerkingen van de kant van zijn omgeving door hem volkomen verkeerd geïnterpreteerd. Voorts stond hij in ziekelijke mate onder invloed van bepaalde suggesties (uitgaande van zijn vroegere commandant en naar alle waarschijnlijkheid ook nog nawerkend van de kant van de Duitsers)”.

I-29 door sld. KNIL (N.B. samen met burger X)
op/te 1 aug. 47, tussen Bandoeng en Oedjoengbroeng
2 jan. 48, Soekamiskin (bij Bandoeng)
aangebracht door aangifte door slachtoffers van 2 bij politie
omstandigheden 1 samen met X twee Indonesiërs aangehouden en zgn. gefouilleerd en vervolgens in sawah neergeschoten en de fietsen en actetas van de slachtoffers zich toeëigend
2 samen met X de bestuurder en passagiers van een sado aangehouden en onder bedreiging met vuurwapenen afgenomen:
leren actetas, met kledingstukken, naaimachine, leren koffer, een kapmes, zakhorloge met ketting
uitspraak 1 doodslag, gevolg van een strafbaar feit en gepleegd met het oogmerk om de uitvoering van dat feit gemakkelijk te maken, meermalen gepleegd (288 WvS)
2 diefstal voorafgegaan van bedreiging met geweld, gepleegd met het oogmerk om die diefstal gemakkelijk te maken, gepleegd door twee of meer verenigde personen op de openbare weg (312 WvS)
12 jaar gev.; ontslag ZO
(N.B. de burger X werd door de Pengadilan Negeri te Bandoeng veroordeeld wegens 312 WvS, viermaal gepleegd, tot:
3 jr. en 6 mnd. gev.)
overwegingen dat beklaagde na vier klassen van de lagere school doorlopen te hebben, na de bezetting van Nederlands-Indië door de Japanners de lagere school moest verlaten, terwijl zijn vader als krijgsgevangene in een Japans kamp terecht kwam, waar hij in de oorlogsjaren is overleden; dat beklaagde na de bersiapperperiode, waarin zijn zuster werd ontvoerd, in februari 1946, pas 16 jaar oud, dienst heeft genomen bij het KNIL en in maart van dat jaar is ingedeeld bij de parachutisten, waar hij een volledige opleiding ontving; dat hij sindsdien aan verscheidene acties heeft deelgenomen, onder meer vlak na de eerste politionele actie bij Malang, waarbij het doden van mensen voor hem – ondanks zijn 16-jarige leeftijd – min of meer een routine-werkzaamheid was;
dat hij na terugkomst uit Malang te Bandoeng de ongeveer 6 jaar oudere „X” aantrof, die met zijn zuster samenleefde; dat deze, toen beklaagde terloops te kennen gaf dat hij wel graag een fiets zou willen hebben, te berde bracht dat zij wel een Indonesiër van zijn fiets konden beroven, waarvoor hij wel een geschikte plaats wist;
dat zij aldaar een tweetal Indonesiërs met fietsen aanhielden, die beklaagde, toen X er op wees dat zij bij latere herkenning door die Indonesiërs wel eens in moeilijkheden konden geraten, zonder veel nadenken in koelen bloede – misschien ook om op de zoveel oudere X een flinke indruk te maken – heeft neergeschoten, zoals hij zo dikwijls in een gevecht had gedaan;
dat beklaagde X, die zijn zuster moest onderhouden, bij berovingen heeft meegeholpen, waarbij hij, de aanwijzingen van X volgende, een evenredig deel van de uitvoeringshandelingen voor zijn rekening nam, maar van de buit, op een enkele sarong na, geen voordeel heeft genoten;
dat de gepleegde feiten meer het gevolg zijn van een ontwrichte jeugd en het op veel te jeugdige leeftijd dienen bij een in het gevecht gehard onderdeel, dan van een uitgesproken misdadige aanleg;
dat i.v.m. beklagdes leeftijd TBR niet mogelijk is

131

I-30 door 1e lt. KNIL
op/te 16-4-49, Medan
aangebracht door MP-onderzoek n.a.v. klacht slachtoffer bij de politie
omstandigheden voorgevende een onderzoek te willen instellen (waartoe hij overigens niet bevoegd was) naar haar zedelijk gedrag en politieke relaties, een vrouw, die werkzaam was als typiste in het magazijn waarvan beklaagde commandant was, onder bedreiging met een pistool en jachtmes gedwongen zich uit te kleden en haar vervolgens vastgebonden op een stoel mishandeld door:

haar met het jachtmes aan de borst te verwonden, een brandende sigaret tegen de tepels te houden, een brandende sigaret tegen de voetzool te houden, een speld onder de nagel van een teen te steken

uitspraak 1 jr. gev.
mishandeling (300 WvS)
opz. iemand wederr. van de vrijheid beroven en beroofd houden (282, lid 1 WvS)

I-31	door op/te aangebracht door omstandigheden (gepubliceerd in MRT '52, pg. 107)	sgt. K.L.; 25-5-49, Soemberkareng, Probolinggo; cdt. als commandant van een nachtelijke patrouille een gearresteerde Indonesiër neergeschoten en daarna samen met een andere militair van zijn patrouille nog twee Indonesiërs kort na hun arrestatie neergeschoten; na terugkeer nagelaten het voorgevallene aan zijn cdt. te melden; het rapport van die patrouille in strijd met de waarheid ingevuld door te doen voorkomen dat tijdens vuurgevecht twee vijanden van de T.N.I. waren gedood.
	uitspraak	„doodslag”: vrijspraak „opzettelijk nalaten aan de bevoegde overheid een mededeling te doen die hij van ambtswege doen moest” en „opzettelijk aan de overheid een onjuiste ambtelijke mededeling doen”: 6 weken gev. en verlaging tot soldaat, beide straffen VV.
	overweging	dat bekl. zich erop heeft beroepen, dat hij de arrestant een verdachte beweging meende te zien maken, waardoor hij o.a. ingevolge art. 38 WvMS het recht had hem neer te schieten; dat de Krijgsraad dit beroep op noodweer en oorlogsrecht onder de gegeven omstandigheden niet onaannemelijk acht; dat in gevallen als de onderhavige van een militair in een strafrechtprocedure in redelijkheid geen meerder bewijs gevorderd kan worden, dan dat hij een op zichzelf niet onaannemelijke verklaring geeft van zijn handelwijze en dat de onjuistheid daarvan alleen dan zal mogen worden aangenomen, indien de onwaarheid van die verklaring aan- nemelijk wordt gemaakt, een regeling derhalve analoog aan die van art. 74, 2 van de Invoeringswet Mil-Straf en Tuchtrect.

II KRIJGSRAAD TE VELDE KONINKLIJK NEDERLANDS-INDISCH LEGER TE BATAVIA

Geweldsmisdrijven e.d.

III-1	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	militie-sld. 24-1-46, Batavia wachtdt. Hoofdwacht als wachthebbende een arrestant in diens cel met een riem en de kolf van zijn geweer geslagen mishandeling met voorbedachte rade mm, de dood ten gevolge hebbend (301 WvS) 7 mnd. gev. rekening gehouden met de jeugd van bekl. en het feit dat zijn vader, zusje en neefje door een zelfde type als de verslagene zeer onlangs te Semarang werden vermoord
III-2	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	sld. 13-12-45, Batavia op aandringen van een burgergetuige heeft verd. de MP gewaarschuwd een Indonesiër, die volgens verd. lid was van een extremistische vereniging doodgeschoten doodslag (287 WvS) 10 jr. gev. en ontslag met ontzetting (gratieverzoek afgewezen) een laaghartige doodslag, welke ten strengste dient te worden gecorrigeerd
III-3	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	Ambonees fuselier 10 en 12-2-46, District Passar Minggoe echtgenoot vrouw onder bedreiging van een wapen telkens een gehuwde vrouw gedwongen vleselijke gemeenschap met hem te dulden verkrachting mm (242 WvS) 8 mnd. gev.
III-4	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	fuselier 25-11-45, Kramat Djati passarbezoekers een Indonesiër, die hem met een mes tegemoet kwam, doodgeschoten doodslag (287 WvS) 5 jr. gev.
III-5	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	<i>a, b, en c:</i> Chinese sldn. 1-12-46, Batavia cdt. op eigen initiatief een zgn. peloppor gearresteerd en toen deze zich losrukte door <i>a</i> doodgeschoten, waarna het lijk door hen in een kali gegooid werd o.a. <i>a.</i> doodslag; <i>b. en c.</i> openlijke geweldpleging <i>a.</i> 1 jr. 6 mnd. gev.; <i>b.</i> 6 mnd. gev.; <i>c.</i> 7 mnd. gev. bekl. hebben volgens hun primitieve opvattingen recht willen doen door de verslagene aan de MP over te leveren, hetgeen door de loop der gebeurtenissen is vrijdeld; wegens goede beoordeling van bekl. dienen bekl. de kans te krijgen zich in het leger te rehabiliteren.
III-6	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	<i>a en b</i> Europese sldn 1-10-46, Bandoeng cdt. na de dienst in een kampong een Indonesiër aangehouden, die zich verdacht ophield. Toen de man op een leugen betrapt was en wegrende, werd deze door <i>a</i> doodgeschoten. Tevoren had <i>b</i> de verslagene enige tikken met het plat van zijn bajonet toegediend. wegens: met verenigde krachten geweld plegen tegen een persoon (141 WvS) <i>a.</i> 1 jr. 5 mnd. gev. en ontslag met ontzetting <i>b.</i> 6 mnd. gev.
III-7	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	<i>a en b</i> Chinese fuseliers 17-7-46, Batavia aangehouden door MP de woning van een vermoedelijke peloppor binnengedrongen en die man geboeid meege- nomen naar een kali, alwaar deze door <i>a</i> werd doodgeschoten met verenigde krachten geweld plegen tegen een persoon (141 WvS) <i>a.</i> 3 jr. gev.; <i>b.</i> 9 mnd. gev.; beiden ontslag met ontzetting

III-8	door op/te aangebracht door omstandigheden	korp. MP nacht van 4 op 5-5-47, Meester Cornelis via arrestaties in de juwelenzaak van de burger-beklaagde tezamen met een Indonesische burger een Arabische vrouw, die juwelen bij zich droeg, in een militaire vrachtwagen naar een afgelegen plaats vervoerd, alwaar bekl. de vrouw met een Tommygun heeft neergeslagen, vervolgens door het hoofd geschoten en met de weapon- carrier over het hoofd gereden, waarna het lijk werd beroofd van de zeer kostbare sieraden, waarop de daders het gemunt hadden	uitspraak art. 312 jo 44 WvS	overweging doodstraf (gratieverzoek afgewezen) de opzet en de uitvoering en zelfs de resultaten van dit feit zijn door de daders geheel binnen de sfeer van de MP betrokken in welk korps bekl. een rang bekleedde en de burger-mede- dader een zgn. mede-werker was.
III-9	door op/te aangebracht door omstandigheden	sld. 12-8-47, Banjoemas pleegvader gelaedeerde via loerah aan MP meisje beneden de 12 jr. uit huis gelokt en elders vleselijke gemeenschap met haar gepleegd en onder bedreiging van een vuurwapen gedwongen elders dan thuis te verblijven	uitspraak 3 jr. gev. m.a. en ontslag met ontzetting (o.a. verkrachting) (242 WvS)	overweging bekl. heeft het slachtoffer bovendien besmet met een venerische ziekte; het vertrouwen van de bevolking in het KNIL op onvergeeflijke wijze geschaad
<i>Doodslag</i>				
a. III-10	door op/te aangebracht door omstandigheden	a. sold.; b. sld.; (daarnaast: c. sld.) 10-9-47, Tjilimoes broer gedode bij de MP met 2 anderen is beklaagde er op uit gegaan om van iemand een pistool in beslag te nemen; het huis van die iemand werd doorzocht, het pistool niet gevonden; de man wilde niet zeggen waar het pistool was; omdat geen opdracht was gegeven tot huiszoeking en inname van het wapen, en een der anderen veronderstelde dat de man, indien men hem liet gaan, naar de politie zou gaan voor aangifte, werd de man neergeschoten door beklaagde.	uitspraak 2 j. en 2 mnd. gev. m.a.; doodslag (287 WvS) (rekening werd gehouden met plundering van enkele goederen, waaronder een polshorloge, 1 vulpen en 1 ring, welke kort tevoren had plaatsgevonden)	overweging ... dat het optreden van het slachtoffer ... begrijpelijkerwijze wraakgevoelens heeft opge- wekt bij de drie Timorese beklaagden, die als Nederlandsgezinden vermoedelijk grievend behandeld zijn door hun tegenstanders; dat beklaagden als oud KNIL-militairen zich on- middellijk gemeld hebben na hun bevrijding enkele weken tevoren en, menende een goed werk te doen, een der bekende extremistenleiders hebben willen ontwapenen, met als gevolg dat ... ten slotte van het leven is beroofd en beklaagden van diens bezittingen ieder een aandeel hebben ontvangen; dat de veel oudere beklaagde X - thans niet zonder reden voort- vluchtig - daarbij de leiding heeft gehad en zijn veel jongere kameraden, van wie t.t. in het bijzonder de beklaagde (in casu veroordeelde) een uiterst onbeholpen en domme indruk maakte, in deze feiten heeft meegesleept; dat ... beklaagde ... aanvankelijk nog een zekere weerstand heeft moeten overwinnen ... in primitieve gedachtengang ... als nuttig en nodig heeft beschouwd overeenkomstig simplistische begrippen omtrent de vijand ... Opmerking; de 2 andere beklaagden werden resp. b. wegens uitlokken van doodslag door misbruik van gezag en militaire heling voor de eerste en c. militaire heling voor de tweede veroordeeld tot b. resp. 3 jr. gev.; ontslag met ontzetting en c. tot 11 mnd. gev.
b. III-11	door op/te aangebracht door omstandigheden	sld. 5-8-47, Soetawangi cdt. bij de MP tijdens de politionele actie werd bij het doorzoeken van een trein een Indonesiër aangetroffen met een kist munitie; deze wilde niet zeggen voor wie de munitie bestemd was; beklaagde gaf de Indonesiër daarop een stoot met zijn geweerkolf en schoot de man dood toen deze was gevallen	uitspraak 6 mnd. gev. voorw. met 1 jr. pr.	overweging ... dat bekl. mocht aannemen dat zijn slachtoffer ... zich aan een ernstig feit, namelijk het overbrengen van TRI-munitie schuldig maakte, zodat arrestatie geboden was, doch dat beklaagde daarbij te ver is gegaan door ... voornoemde tenslotte van het leven te beroven; dat dit feit is geschied gedurende de politionele actie, derhalve onder actuele oorlogs- omstandigheden in een omgeving, waar nog maandenlang actief is opgetreden door verzets- lieden; dat bekl. ... als Nederlandsgezind Timorees 2 jr. lang vastgehouden, in die tijd van de tegenpartij veel te lijden zal hebben gehad; dat militaire activiteit niet te zeer beperkt dient te worden in die gevallen, waar in eerste instantie juist is opgetreden

III-12	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	sld. I 23-8-47, Babakan stationschef van Babakan als treinbegeleider een verdachte Indonesiër, van wie hij ingevolge opdracht goederen in beslag wilde nemen, en die zich tegen hem keerde, doodgeschoten 6 mnd. gev. m.a. (doodslag) (287 WvS) e.e.a. vond plaats vlak na een politionele actie, toen nog allerwege gewapenderhand moest worden opgetreden
III-13	door op/te omstandigheden uitspraak overweging	sld. II 4-2-48, kampong Soekorwirjo (Oost-Java) tijdens patrouilletocht in een dessa, waar alle mannelijke inwoners verzameld werden voor onderzoek, een meisje van ca. 10 jr. gedwongen vleselijke gemeenschap met hem te hebben verkrachting (242 WvS) 1 jr. 4 mnd. gev. m.a. en ontslag met ontzetting ernstig tekort aan sexuele en militaire discipline; ook in de dessa wordt het violeren van jeugdige meisjes als een plundering van eer beschouwd
III-14	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	a. sld. II; b. sld. II 29-7-46, Bandoeng, kampong Lamping bericht van kamponghoofd van Lamping aan cdt. bekl. hebben hun slachtoffer meegelokt uit zijn woning en op een afgelegen plaats heeft a. het slachtoffer d.m.v. bajonetsteken gedood. Reden: de verslagene zou in de bersiap-periode de bekl. a. beroofd hebben van geld. a. doodslag gepleegd door een ambtenaar met gebruikmaking van een middel hem door zijn ambt geschonken (287 jo 44 WvS) b. medeplichtigheid aan doodslag (287 jo 48 WvS) a. 3 jr. 6 mnd. gev. m.a. en ontslag met ontzetting b. 7 jr. 6 mnd. gev. m.a. en ontslag met ontzetting T.a.v. b. de deelneming van b. nadert zeer dicht die van uitlokking, weshalve hem een aanmerkelijk zwaardere straf toekomt dan zijn medebeklaagde a, die heeft gehandeld als gevolg van een heftige gemoedsbeweging. Voorts zijn er sterke aanwijzingen dat b. het slachtoffer al geruime tijd uit de weg wilde ruimen, aangezien deze te veel van hem wist. T.a.v. a. deze wist niet beter dan dat hij een terrorist had gearresteerd en toen deze wilde vluchten is hij in een gevecht op leven en dood geraakt met zijn veel grotere en sterkere tegenstander, waarbij b. niet ingreep, integendeel heeft opgehitst.
III-15	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	sld. II 11-1-48, Batavia omstaanders voornemens een tram-politieman, die hem kortelings had geslagen, van het leven te beroven; een ander, die hij voor zijn slachtoffer aanzag, getracht neer te schieten en pas met schieten opgehouden toen hem duidelijk werd dat hij met de verkeerde te doen had. poging tot moord en bedreiging met enig misdrijf tegen het leven gericht, gepleegd in meerdaadse samenloop (298 jo 45 WvS; 285 WvS) 2 jr. 6 mnd. gev. m.a. en ontslag met ontzetting dat, hoewel bekl. niet als ontoerekenbaar kan worden beschouwd, niettemin voor hem wel zeer verzachtende omstandigheden zijn aan te voeren op psychische gronden
III-16	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	sgt. 14 en 19-2-48, Klampis slachtoffers een Indonesiër, die bij bekl. in de schuld stond in een politiekazerne een paar keer vastgehouden en tijdens verhoor, toen hij weigerde te betalen, met een rotan op zijn rug geslagen. Vervolgens de vrouw van zijn „arrestant” op laten halen en eveneens wederrechtelijk ca. 24 uur vastgehouden in de kazerne. vrijheidsberoving en lichte mishandeling 7 mnd en. 1 mnd. gev. m.a. en openlijke voorlezing van het vonnis bij het onderdeel van bekl.
III-17	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	korp. infanterie 9-5-48, Tanggoel (Java) aangifte door slachtoffer bij de Algemene Politie te Tanggoel een Javaanse vrouw, die hij in militaire truck moest vervoeren, op een eenzame plek gebracht en tegen haar wil met deze vrouw gemeenschap uitgeoefend verkrachting (242) WvS) 6 mnd gev. m.a. voorw. bekl. leed ten tijde van het delict aan een lichte psychische alteratie als gevolg van een aanrijding met een trein; voorts een zeer gunstige beoordeling van zijn cdt.

III-18	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	sgt. 20-4-48, Djember een Chinese buurman van de slachtoffers in een woning binnengedrongen en aldaar getracht vrouw te verkrachten, daarna de echtge- noot, die tijdens die handeling was binnengekomen, tegen de buik en het hoofd geschopt. verkrachting: vrijspraak mishandeling: 3 mnd m.a. (300 WvS) bekl. was net terug uit voorste lijn; heeft een schoon strafboek en verricht zijn dienst goed.
III-19	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	sld. II 17-2-48, Pontjokoesoemo (Java) moeder van het slachtoffer ten huize van een T.R.I.-courtsane met een 11-jarig meisje ontuchtige handelingen gepleegd 10 mnd. gev., na reeds eerder met 14 dagen streng arrest te zijn gestraft door zijn cdt. dat een aannemelijke oplossing voor het sexuele probleem voor primitieve mannen als bekl., die bovendien lang in voorste lijn is geweest, welhaast onuitvoerbaar is; bekl. kan op een uitstekende beoordeling van zijn cdt. wijzen; redenen om hem een kans te geven zich in het leger te rehabiliteren.
III-20	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	Chin. sld. II 9-5-48, Buitenzorg benadeelde na vele uren vruchteloos trachten te liften, in blinde woede op een voorbij rijdende auto ge- schoten en daarbij een band lek geschoten zaakbeschadiging (350 WvS) f 50,— subs. 2 mnd. hechtenis zulk een wild-west optreden is ontoelaatbaar; bekl. is overigens een goed militair en reeds voor dit feit gestraft met 6 dagen streng arrest door zijn cdt.
III-21	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	militie-adj.-onderofficier (zie III-23, 24, 25) periode juni-juli-1947, Tjimalaka onderzoek MP n.a.v. geruchten inzake diefstal cq. plundering tijdens het inrichten van een controlepost in een woning wapens gevonden, waarop bekl. (toen nog sgt.) twee mannelijke bewoners heeft weggevoerd en doodgeschoten. Het in die woning gevonden geld, ca. f 5000,—, met twee andere miln. onder elkaar verdeeld en een trapnaaimachine naar zijn huis in Buitenzorg laten brengen; later een radio uit een goedang van de ass.-wedana van Tjimalaka weggenomen, alsmede een partij suiker, rijst en gaba. Vervolgens aan twee sldn. opdracht gegeven om twee verdachte mannelijke bedienden dood te schieten. Zelf een verdachte Indonesiër, die naast de controlepost woonde, meegelokt onder voor- wendsel hem te helpen bij het kopen van schapen en in het terrein doodgeschoten. doodslag mm; moord; uitlokken van moord; plundering mm 6 jr. gev. m.a. en verlaging tot sld. II dat de geïncrimineerde feiten gebeurd zijn tijdens de eerste politionele actie, toen de controle- post was gelegen te midden van een later berucht gebleken vijandige bevolking zonder contact met de hoofdpst, waardoor de zenuwspanning bij betrokkenen overmatig groot was; dat bekl. tot functies is geroepen, waarin hij wegens de onevenredige verhouding tussen zijn intellect en affect slechts gevoelsmatig primitief reagerend zijn autoriteit heeft weten te handhaven; dat bekl. den Lande ook zeer goede diensten, vaak onder zeer moeilijke om- standigheden, heeft bewezen zonder daarbij lijfsgevaar te tellen en waarbij hij van uitstekende militaire eigenschappen heeft doen blijken; dat de wenselijkheid bestaat bekl. tijdens het ondergaan van zijn straf onder goede psychiatrische behandeling te stellen en de AM deswege geen ontslag uit de militaire dienst heeft gevorderd
in verband met bovenstaande zaak:		
III-22	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	militie-sld. zie boven zie boven gezwicht voor de dreigementen van een meerdere om een Indonesische bediende te doden, althoewel daartoe noch militaire noch persoonlijke noodzaak bestond. Een radio uit een geconfiscceerde woning weggenomen en aan zijn verloofde in bewaring gegeven. moord; plundering (289 WvS; 153 WvMS) 4 jr. 6 mnd. gev. m.a. en ontslag met ontzetting ten dele zie boven, alsmede: dat bij betere en krachtiger leiding van de postcdt. t.o.v. de door zijn bruto optreden overheersende sgt. N (bekl. in bovenstaande zaak) veel leed voor beide partijen zou zijn voorkomen; een gunstige beoordeling van zijn cdt.

III-23	door op/te aangebracht door omstandigheden	militie-adj.-onderofficier (idem als III-21, 24, 25) 6-8-47, Cheribon onderzoek MP n.a.v. gedragingen personeel van de Controle-brigade na een drinkgelag tijdens de politionele actie uit een stel krijgsgevangenen, met medeweten van de begeleidende MP, er een uitgehaald en deze gevangene op een brug een kogel door het hoofd geschoten en daarna het lichaam of het lijk in een kali gegooit.
	uitspraak	zware mishandeling met voorbedachten rade etc. 5 jr. 4 mnd. gev. (301 WvS)
	overweging	dat t.a.v. andere soortgelijke door bekl. gepleegde delicten (zie boven) als verzachtende omstandigheid is aangenomen de angstpsychose op een eenzame zwakke buitenpost tijdens de politionele actie, waarvan echter i.c. geen sprake was;
III-24	door op/te aangebracht door omstandigheden	zie voorgaande zaak (idem als III-21, 23, 25) augustus 1947, tussen Cheribon en Tjilimoes i.v.m. onderzoek naar andere zaken zonder opdracht werden Indonesiërs gefouilleerd en toen drie polshorloges afgenomen en later weer uitgedeeld onder andere militairen onder wie bekl.
	uitspraak	heling (416 WvS) 1 jr. gev.
III-25	door op/te aangebracht door omstandigheden	a. militie-sld.; b. militie-adj.-onderofficier (III-21, 23, 24) augustus 1947, tussen Cheribon en Tegal onderzoek MP tijdens het vervoer van een tevoren in Cheribon gearresteerde Indonesiër, deze onderweg op een afgelegen plek gebracht, alwaar b. de bekl. a. ertoe heeft gebracht die Indonesiër op te ruimen, hetgeen a. ook gedaan heeft d.m.v. revolvergeschoten.
	uitspraak	a. moord; b. uitlokking tot moord. a. 4 jr. 3 mnd. gev. m.a. (289 WvS) b. 4 jr. 8 mnd. gev. (289 jo 47 WvS)
	overweging	t.a.v. a. wil de Raad als verzachtende omstandigheid aannemen dat bekl., wiens ouders in de bersiap tijd zouden zijn vermoord, door toevallige omstandigheden in volle actietijd is terecht gekomen onder de sgt. N (bekl. b.), een notoire extremistenjager, aan wiens dominerend overwicht ook bekl. zich wellicht niet helemaal heeft kunnen onttrekken; dat bekl. overigens zeer gunstig door zijn chefs wordt beoordeeld.
	amnestie	a. werd 24-1-49 ingesloten in de gevangenis van Bantjeu en op 26-1-49 in vrijheid gesteld. Bekl.'s naam kwam voor op het amnestie-besluit (mei 1949)
III-26	door op/te aangebracht door omstandigheden	sld. I 31-7-47, Tjimindi (West-Java) hemzelf als wacht-cdt. een weerspannige arrestant, die bovendien nog beledigend optrad, in een vlag van woede in het wachtlokaal neergeschoten
	uitspraak	1 jr. 6 mnd. gev. m.a. (doodslag) (287 WvS)
	overweging	dat de Raad genoegzaam is gebleken dat het optreden van het slachtoffer uitermate tergend is geweest, waardoor verklaarbaar is dat een oud-gediend militair als bekl. in een heftige gemoedsbeweging is kunnen komen; dat bekl. overigens als een zeer trouw sld. bekend staat en op een schoon strafboek kan wijzen, weshalve hem niet de kans dient te worden ont-nomen zich metterdaad in het leger te rehabiliteren.
III-27	door op/te aangebracht door omstandigheden	a, b. en c. sld. II nacht van 28 op 29-5-48, kampong lor Soengai (Java) kamponghoofd tezamen een woning binnengedrongen en, terwijl b. en c. een manspersoon gewapenderhand wegvoerden en op een afstand hielden, heeft a. een Indonesische vrouw verkracht.
	uitspraak	a. verkrachting en huisvredebreuk (242 en 138 WvS) 1 jr. 9 mnd. gev. m.a. en ontslag met ontzetting b. en c. bedreiging met openlijk geweld, huisvredebreuk en medeplichtigheid aan verkrachting; ider 1 jr. 3 mnd. gev. m.a. en ontslag met ontzetting
III-28	door op/te aangebracht door omstandigheden	Madoerees sld. II nacht van 19 op 20-7-48, Soerabaja kamponghoofd bij cdt. als wachthebbende in de wachtvrije uren met zijn stengun een kampong ingetrokken en daar uit een woning twee vrouwen uitgezocht en meegenomen en een dier vrouwen verkracht.
	uitspraak	o.a. verkrachting (242 WvS) 1 jr. gev. m.a. (was reeds kortelings uit de dienst ontslagen met ontzetting)

III-29	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	militie-sld. 27-6-48, Batavia slachtoffer zich uitgevende als agent van de inlichtingendienst en gewapenderhand een hem bekende Chinees gechanteerd door zich ca f 1000,— te laten betalen als militair door aanmatiging van gezag iemand dwingen iets te doen (137 WvMS) 1 jr. 6 mnd. gev. m.a. en ontslag met ontzetting
III-30	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	militie-sold. 3-5-48, Tegal loerah van de kampong met twee burgers een woning binnengedrongen en een alleenstaande vrouw gedwongen onder bedreiging met doodslag f 150,— N.I.C. af te geven afpersing (317 WvS) 2 jr. gev. m.a. en ontslag zonder ontzetting
III-31	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	a. sgt.; b. militie-sld. periode maart tot en met april 1948, Medangasem slachtoffer gezamenlijk de loerah van Medangasem bezocht, alwaar b. onder bedreiging met geweld die loerah heeft gedwongen van een andere inwoner van die kampong ca. f 600,— te halen onder mededeling, dat bij niet-afgifte die inwoner bij de MP zou worden aangegeven als ex-extremistenleider, waarop deze zich zelf bij de politie heeft gemeld b. poging tot afpersing (317 jo 45 WvS) 9 mnd gev. m.a. en ontslag met ontzetting a. toelaten dat een mindere een misdrijf pleegt 10 mnd. gev. m.a. en ontslag met ontzetting (143 WvMS)
III-32	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	Chinees sld. II 22-7-48, kampong Tembalang (Java) echtgenoot slachtoffer tijdens patrouille een woning binnengedrongen en daaruit een vrouw meegelokt onder voor- wendel dat zij bij de loerah moest komen en haar op een eenzame plek verkracht, onder bedreiging met geweld. 1 jr. 6 mnd. gev. m.a. (verkrachting, 242 WvS) gunstige beoordeling en blanco strafregister verhinderen de Raad met de eis van de AM mee te gaan inzake ontslag uit de dienst.
III-33	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	a. sld. I; b. en c. sldn. II 9-10-48, kampong Grendoeng, district Tjililin slachtoffer bij cdt om de beurt een Indonesische vrouw verkracht, terwijl telkens twee van hen de vrouw vast- hielden verkrachting (242 WvS) a. 8 jr. gev. m.a. b. 5 jr. gev. m.a. c. 3 jr. gev. m.a. allen ontslag zonder ontzetting
III-34	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	Ambonees sld. II; 2-9-48, in de buurt van Krawang cdt. tijdens acties in een woning een Indonesische vrouw verkracht en haar alsmede haar zoontje van 13 jr. daarna doodgeschoten uit vrees dat zij een klacht bij zijn cdt. zou indienen. doodslag, tweemaal gepleegd (287 jo 57 WvS) doodstraf en ontslag met ontzetting.
III-35	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	a. militie-sld.; b. sgt. in de periode aug./medio okt. 1947, nabij Tjimalaka cdt. een gearresteerde Indonesiër, ex-bendehoofd, met toestemming van zijn meerdere (een sgt.) doodgeschoten a. doodslag (287 WvS) 6 mnd .gev. voorw. b. opz. toelaten enz. (132 WvMS) 6 mnd. gev. voorw.

overweging dat het delict ligt op de grens tussen oorlogsnoodzaak en misdaad, welke moeilijk is te trekken in het bijzonder voor iemand als bekl., wien het bekend was dat de gearresteerde zeker zou worden doodgeschoten; bekl. heeft enkele jaren in een Japans kamp doorgebracht met alle gevolgen van dien; bekl. heeft gehandeld onder duidelijke invloed van een meerdere (eveneens voorwaardelijk veroordeeld)
b. het slachtoffer had met TRI - aanval gedaan op het kampement, waarbij Nederlandse militairen voor hun leven verminkt werden en was dus ernstige bedreiging

KRIJGSRAAD TE VELDE MAKASSAR (KNIL)

III-36	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	Ambonees sld. II 17-11-45, Makassar cdt. een arangverkoper met een bajonet in de borst gestoken, omdat hij dacht dat deze hem met een mes wilde aanvallen. mishandeling f 10,— subs. 14 dgn. dat toen ter tijd een vijandige gezindheid heerste onder de Makassarse en de Ambonese bevolking
III-37	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	militie-sld. 2-8-46, Ampenan bekl. zelf tijdens een oploop van vijandig gezinde Chinezen in een vechtpartij gewikkeld geraakt en toen een der Chinezen zijn geweer uit de hand wilde rukken op die Chinees geschoten, tengevolge waarvan deze werd gedood dood door schuld 2 mnd. gev. voorw.
III-38	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	Javaans fuselier 5-5-46, Kendari cdt. een Indonesiër die verdacht werd van extremistische activiteiten en de dag tevoren ook nog zijn vrouw had lastig gevallen met zijn geweer gedood. moord 4 jr. gev. m.a. bekl. was min of meer beïnvloed door de opdracht van zijn cdt. t.a.v. het optreden tegen extremisten en trok door een foutieve interpretatie een foutieve conclusie
III-39	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	1e lt. der infanterie 6-9-45, eiland Piroe slachtoffer tijdens aflossing van een patrouille per boot, het Hoofd Plaatselijk Bestuur, die burgers voor wilde laten gaan, m.b.v. een geweer met getrokken bajonet gesommeerd op de pier te blijven en hem aldaar gedurende enige uren vastgehouden onder militaire bewaking vrijheidsberoving 1 mnd. gev. voorw.
III-40	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	sld. II 25-4-47, Makassar Indonesische vrouw (getuige) tijdens een vechtpartij zijn tegenstander, die ongewapend was, met een steekwapen doodgestoken doodslag 5 jr. gev.
III-41	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	Javaans fuselier nacht van 10 op 11-8-46, Makassar cdt. een Boeginese vrouw, die hij verdacht van extremistische activiteiten, doodgeschoten doodslag 6 jr. gev. m.a.

III-42	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	<i>a.</i> sgt.; <i>b.</i> sld. II; <i>c.</i> sld. II; februari 1947, Segeri slachtoffers tijdens huiszoeking in een Chinese toko twee Chinezen geslagen en getrapt. <i>a.</i> 1 mnd. gev. voorw. (mishandeling) <i>b.</i> en <i>c.</i> 2 wkn. gev. voorw.
III-43	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	sld. 2-12-47, Makassar slachtoffer een Indonesische vrouw getracht te verkrachten 3 mnd. gev. voorw. (poging tot verkrachting) bekl.'s ongelukkige gezinsleven, waardoor het hem dikwijls aan kracht ontbreekt zichzelf onder controle te houden
III-44	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	sld. II 21-12-46, Singaradja (eiland Bali) cdt. twee spionnen, die hem hadden voorgelogen omtrent de plaats waar zich een bende zou ophouden, doodgeschoten moord mm 6 jr. gev. m.a. en ontslag met ontzetting de Raad wil in aanmerking nemen de aangenomen verminderde toerekeningsvatbaarheid van bekl. ten gevolge van welke omstandigheid hij in mindere mate dan van een persoon met normale ontwikkeling en geestelijke instelling verwacht mag worden, onderscheid heeft kunnen maken en in feite ook gemaakt heeft, tussen het wezen van de door hem beoogde en daarna metterdaad gepleegde handelingen, en handelingen, welke slechts in schijn soortgelijk zijnde, tijdens de vijandelijkheden op Bali naar zijn (beklaagdes) zeggen, algemeen gebrui- kelijk waren t.a.v. tijdens acties gevangen genomen gewapende elementen; het milieu waarin en de omstandigheden waaronder hij, in het bijzonder gedurende de oorlogsjaren, onder de Japanners en in de naoorlogse ruwe tijd heeft moeten leven
III-45	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	sld. II; 21-2-48, Makassar slachtoffer een burger, die een rol had gespeeld bij een aanval op de persoon van bekl., op een zeker ogenblik, toen hij hem weer tegenkwam, een fles met accuzuur over diens gezicht gegooit. 9 mnd. gev. m.a. (mishandeling)
III-46	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	<i>a.</i> sld.; <i>b.</i> sld. II 31-12-47, Makassar slachtoffer als chauffeur en bijrijder van een militaire truck een chauffeur (burger) van een stencnwagen, die hun geen voorrang verleend had, gedwongen te stoppen en hem daarna afgetuigd o.a. met bakstenen in het gelaat geslagen 1 mnd. gev. voorw. (mishandeling, 300 WvS)
III-47	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak overweging	sld. II 1-10-46, Sengkang dader zelf een mantri-politie, die werd verdacht van het organiseren van dobbelpartijen, tijdens een verhoor zodanig in de lendenen getrapt dat die mantri kort daarna is overleden. mishandeling de dood tengevolge hebbend 4 mnd. gev. voorw. dat in die uiterst onrustige tijd samenwerking tussen de diverse politie-organen dringend geboden was, terwijl hier ernstige tegenwerking geboden werd; dat bekl. reeds zwaar heeft geboet door de martelende onzekerheid t.a.v. het uiteindelijke resultaat van zijn berechting, die, door bij het naspingsonderzoek ondervonden moeilijkheden eerst thans, twee jaren na het plegen van het feit, kan plaatsvinden
III-48	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak	<i>a.</i> 1e lt. der infanterie; <i>b.</i> Boeginees sld. I mei 1948, eiland Lambesina Besar cdt. twee leden van een bende, die ondervraagd werden over de verblijfplaats van het bendevoofd en toen onjuiste gegevens hadden verstrekt, ieder een glas zout water laten drinken en met een stok op het zitvlak geslagen. <i>a.</i> 2 mnd. gev. voorw.; <i>b.</i> 1 dag gev. voorw. (lichte mishandeling)

III-49	door op/te aangebracht door omstandigheden	sgt. der infanterie 12-12-48, Ambon dader zelf een arrestant, die reeds door de plaatselijke bevolking gemolesteerd was wegens veelvuldige diefstallen, tijdens verhoor met de vlakke hand in het gezicht geslagen en tegen de dijen geschopt.
	uitspraak	lichte mishandeling f 50,— subs. 1 mnd. hechtenis
	overweging	hardhandig optreden tegen dieven was toen algemeen; bekl. heeft gedurende meer dan 33 jr. zijn dienst op uitmuntende wijze verricht blijktens de hem verleende eremedaille in zilver van de Orde van Oranje-Nassau en de gouden medaille voor langdurige trouwe dienst
III-50	door op/te aangebracht door omstandigheden	sld. II-gevangenisbewaarder 4-4-49, Makassar directeur gevangenis „Lajang” een gevangene in diens cel met een rotan geslagen
	uitspraak	lichte mishandeling 1 mnd. gev. voorw.
III-51	door op/te aangebracht door omstandigheden	sld. II januari 1948, kampement Tegallingha (dit is niet uit het dossier te achterhalen) twee gevangenen geprest te bekennen, door bij hen met een brandende sigaret op enkele plaatsen de huid te verbranden
	uitspraak	als militair door misbruik van gezag iemand dwingen iets te dulden 4 mnd gev. m.a.
III-52	door op/te aangebracht door omstandigheden	sld. I 30-8-49, Makassar cdt. een betja-bestuurder, die hem kort tevoren mishandeld had, omdat hij niet genoeg wisselgeld bij zich had, getracht dood te schieten, doch slechts in diens been geschoten
	uitspraak	poging tot moord 1 jr. 6 mnd. gev. m.a.
	overweging	de Raad neemt in aanmerking dat bekl. eerst door het slachtoffer is mishandeld, waardoor hij enigszins „panas hati” was, hetgeen echter hoogstens als een verzachtende omstandigheid kan worden aangemerkt, aangezien een daad van eigen richting, vooral wanneer deze van zo ernstige aard is als in het onderhavige geval, zij het dan ook dat de betja-bestuurder niet ernstig is gewond, in een geordende maatschappij ten enenmale niet kan worden geduld

141

KRIJGSRAAD TE VELDE KNIL (BATAVIA)

Geweldsmisdrijven e.d.

III-53	door op/te aangebracht door omstandigheden	sld. II der infanterie 3-6-48, dessa Baloeng (Java) stiefvader van het slachtoffer een meisje van 11 jaar, na met haar een trouwpartij te hebben bijgewoond, in een leegstaande goedang gelokt en gepoogd vleselijke gemeenschap met haar te hebben
	uitspraak	de bewezen verklaarde feiten gekwalificeerd als: verkrachting 11 mnd. gev. m.a.
III-54	door op/te aangebracht door omstandigheden	sgt. periode dec. 48-febr. 49, Tjiwidah (Java) slachtoffers 1. drie gevangenen telkens met een stok geslagen om bekentenissen te ontwringen 2. eenmaal tijdens patrouille en eenmaal tijdens huiszoeking resp. 8 trekzagen, die hij in beslag had genomen, zich toegeëigend en kledingstukken weggenomen.
	uitspraak	o.a. als ambtenaar in een strafzaak dwangmiddelen bezigen om een verklaring uit te lokken cq. een bekentenis ontwringen; mm gepleegd plundering, tweemaal gepleegd. voorts wegens vrijheidsberoving en knevelarij 2 jr. 6 mnd. gev. m.a. en verlaging tot sld. II
III-55	door op/te aangebracht door omstandigheden	Chinees sld. II; 25-5-49, Pemotan (Java) slachtoffer een vrouw, die hij zich aan de kali zag wassen, gedwongen vleselijke gemeenschap met hem te hebben
	uitspraak	8 mnd. gev. m.a.

III-56

door op/te aangebracht door omstandigheden	<i>a.</i> tijd. res. 1e lt.; <i>b.</i> sld. II 30-9-48, omgeving van Batavia MP na ontvangen berichten van de Veldpolitie in de avonduren is <i>a.</i>, onder invloed van sterke drank, terugkerende in zijn jeep met <i>b.</i> als zijn chauffeur uit Batavia naar de detachementspost Pondok Bendah, onderweg pasjes gaan controleren i.v.m. de avondklok, waarbij achtereenvolgens een recalcitrante Indonesiër, vier Indonesiërs en even later nog een, werden meegenomen; <i>a.</i> liet 4 van de 6 zgn. gevangenen voor de jeep uit lopen, waarbij hij hen schopte en sloeg; nadat <i>a.</i> zelf in de jeep was gaan zitten, is <i>b.</i> te voet gevolgd en heeft <i>b.</i> die vier mannen even later met een tommy-gun neergeschoten (twee doden, een zwaar gewonde en een ontvluchtte); uit het hieraan voorafgaande gesprek tussen <i>a.</i> en <i>b.</i>, door beide bekl. geheel tegengesteld weergegeven, kon de Krijgsraad niet opmaken, dat <i>a.</i> <i>b.</i> heeft uitgelokt tot het plegen van doodslag; teruggekeerd in de tangsi heeft <i>a.</i> tegen <i>b.</i> gezegd „je weet er wel raad mee”, daarbij doelende op de twee overgebleven gevangenen; hierop heeft <i>b.</i> die twee mannen aan de oever van een kali doodgeschoten;
uitspraak	<i>a.</i> getuige zijnde van een door een mindere gepleegd misdrijf opzettelijk nalaten tegen de dader op te treden; door misbruik van gezag iemand dwingen iets te doen; opzettelijk nalaten van de overheid een mededeling te doen, die hij van ambtswege doen moest; mishandeling mm. 6 jr. 4 mnd. gev. m.a. en ontslag met ontzetting. <i>b.</i> doodslag mm; zware mishandeling; poging tot doodslag mm; 3 jr. 8 mnd. gev. m.a.
overweging	t.a.v. <i>a.</i> bij de bepaling van de strafmaat is rekening gehouden met een wellicht enigszins verminderde toerekeningsvatbaarheid (in afwijking van de medische conclusie die tot sterk verminderde toerekeningsvatbaarheid adviseerde); dat, alhoewel bekl.s actief aandeel in het neerschieten van 6 personen niet met voldoende zekerheid is vast te stellen, bekl. in deze moreel de grootste schuld treft en hij dienovereenkomstig dient te worden gestraft. t.a.v. <i>b.</i> dat de door bekl. gepleegde feiten moeten worden gezien tegen de achtergrond waarvoor zij zijn begaan, nl. een hysterisch-explosieve en infantiele persoonlijkheid met een blinde haat tegen al wat Indonesiër is, opgezweept door het onzinnig wangedrag van zijn luitenant, die schietend, schoppend en trappend weerloze en onschuldige dessabewoners samendrijft en meesleept, tot deze aan hem, bekl. worden overgelaten met uitlatingen als „alleen neerschieten als zij vluchten” en „je weet er wel raad mee”, daarbij in aanmerking nemend, dat zijn luitenant, na het neerschieten van de eerste groep van 4 geen enkele maatregel neemt en waaruit bekl. dus diens onuitgesproken instemming met het gebeurde kan opmaken en daardoor overtuigd kan zijn geweest straffeloos te handelen, zonder opheffing evenwel van bekl.'s eigen verantwoordelijkheid.

KRIJGSRAAD BIJ DE ZEEMACHT IN OOST-INDIE (IN 1e INSTANTIE)
HOOG MILITAIR GERECHTSHOF VAN NEDERLANDSCH INDIE (IN APPEL)

Dood door schuld

V-1	door	1 2e lt. der mariniers, 1 kapitein der mariniers, 1 1e lt. der mariniers, 2 sgt.-maj. der mariniers, 5 korp. der mariniers, 2 marns. 1 O.V.W., 1 marn. 2 O.V.W., 1 marn. 2 z/m; (Nederlanders).
	op/te aangebracht door	23-11-47 treintraject Bondowoso-Soerabaia. M.P., na telefonische mededeling van een Marechaussee 1, die belast was met het afhalen van de gevangenen van het station te Soerabaia.
	omstandigheden	Bij een opgedragen transport van 100 krijgsgevangenen in 3 goederenwagons van Bondowoso naar Soerabaia, dat gedurende de reis van $\pm$ 0.800 uur tot $\pm$ 19.00 uur onder leiding stond van een terzake volslagen onkundige sergeant-majoor, die normaliter een administratieve functie had, doch toevalligerwijs op het station aanwezig was omdat hij naar Soerabaia moest om thuis te varen, werd nagelaten de nodige voorzieningen t.b.v. die gevangenen te treffen, zoals b.v. het openen van de deuren der wagons, ten minste op de stopplaatsen. Bij aankomst te Soerabaia waren zodoende, t.g.v. de uitzonderlijk hoge temperatuur op die dag, door hitte en zuurstofgebrek in één wagon 8 gevangenen, in een andere 38 gevangenen bezweken.
uitspraak en datum uitspraak		<i>in 1e instantie</i> op 3 augustus 1948: de sergeant-majoor (transportleider): 1 mnd. hechtenis; de overige beklaagden: vrijgesproken. De fiscaal tekende tegen alle uitspraken, behoudens tegen die t.a.v. 3 korporaals, hoger beroep aan.
		<i>in appel</i> op 20 november 1948: de kapitein: 3 mnd. gev.; de 1e lt.: 2 mnd. gev. m.a.; de 2e lt.: 8 mnd. gev.; de sgt.-maj. (transp.l.): 4 mnd. + 2 weken gev. m.a.; 1 korp., 1 marn. 1 en 2 marns. 2: 3 mnd. gev. m.a.; 1 sgt.-maj., 1 korp. en 1 marn. 1: vrijspraak.
overwegingen		<i>in appel op 20 november 1948:</i> <i>t.a.v. de kapitein</i> (die de wagons besteld had): „dat . . . op het moment, dat beklaagde . . . de drie wagons . . . reeds . . . in gesloten toestand op het perron zag staan . . . hij hierop de MP-bewaker nog heeft gevraagd, of het de bedoeling was, dat de deuren gesloten bleven, waarop de tweede bewaker, een employé van de V.D.M.B., antwoordde, dat de deuren op de halten en stations gesloten bleven in verband met eventuele demonstraties van het publiek, doch zij tijdens de rit open gingen; dat hij toen . . . maatregelen had dienen te nemen . . . , althans zich ervan had behoren te vergewissen, of de mededeling van de V.D.M.B.-employé . . . wel juist was . . . en ook dit aanleiding voor hem had moeten zijn, om de zaak niet op haar beloop te laten, doch die te bespreken met de transportcommandant of enig ander persoon, die met het transport te maken had . . . ; dat beklaagde derhalve, door zich om de ventilatiekwestie niet verder te bekommeren – hetgeen mede de oorzaak van de gevolgde ramp is geweest – ernstig tekort is geschoten in het betrachten van de juiste zorgvuldigheid t.a.v. de toestand der wagons i.v.m. het welzijn der gevangenen en deze nalatigheid, welke thans ingetreden ontzettende gevolgen hij als weldenkend officier had kunnen voorzien, . . . , is aan te merken als grove schuld in strafrechtelijke zin.” Verzachtende omstandigheden: – dat tevoren reeds verscheidene dergelijke transporten goed waren verlopen; – dat beklaagdes bemoeiingen met het transport van kennelijk zijdelingse aard waren. <i>t.a.v. de 1e lt.:</i> „dat beklaagde derhalve, door aangaande het openen der wagondeuren of het laten luchten der gevangenen geen speciale instructies uit te vaardigen en aldus een volstrekt onvoldoende order aan . . . (de sergeant-majoor transportleider) te geven, hetgeen een ontzettende ramp ten gevolge heeft gehad, ernstig te kort is geschoten in het betrachten van de vereiste zorgvuldigheid . . . ”; „dat de mate van schuld bij beklaagde dient te worden afgewogen tegen de omstandigheden, dat hij, uit collegialiteit jegens een mede-officier zich met een taak belast hebbende, waarmee hij feitelijk niets uitstaande had, argeloos in grote moeilijkheden is geraakt, alsmede dat hij in een zaak waarin hij als ondeskundige voor plotselinge en gewichtige beslissingen stond, door tijdnood geen gelegenheid tot rustig overwegen heeft gehad . . . ”

t.a.v. de 2e lt.:

„dat . . . een zeer ontstellend gebrek aan zorg bij beklaagde voor het aan hem toevertrouwd transport is gebleken, . . . vooreerst waar beklaagde het niet nodig heeft gevonden, om op het station te wachten, tot hij het transport aan een later aangewezen of nog aan te wijzen transportcommandant en . . . kon overleveren, alsmede het onnodig heeft geoordeeld, om (de eerste luitenant) die op het gebied van gevangentransporten totaal ondeskundig was dan wel enig ander, . . . , ervan in kennis te stellen, dat hij de wagons had doen sluiten, zodat een instructie . . . aangaande het op gezette tijden openen der wagondeuren of het laten luchten der gevangenen stellig geboden was, . . . ; en tweedens doordat beklaagde naar de normale regelen der weldenkendheid bij iemand van zijn ontwikkeling had kunnen verwachten, dat zijn voormeld verzuim de thans ingetreden noodlottige gevolgen kon hebben, welke hij dus had kunnen voorzien;

dat . . . zijn excuus van oververmoeidheid niet kan baten, immers, . . . , 30 uren van geen-slaap voor een officier nimmer als verontschuldiging kan gelden, indien de afhandeling van de hem opgedragen taak, zoals in casu, slechts een kwestie van hoogstens nog 2 uren betrof, hetgeen beklaagde wist;

dat . . . de maximum straf in dit geval . . . een te zware correctie zou zijn, gezien het falen van hogerhand in het geven van uitputtende instructies inzake behandeling van krijgsgevangenen en derzelver transporten, waardoor een gebrek aan zorg op dit gebied in de hand werd gewerkt.”

t.a.v. de sgt.-maj. (transportleider):

„dat . . . beklaagde enige tijd met de bewakers . . . , vlak bij de wagons heeft staan praten over een zojuist plaats gehad hebbende handgranaat-aanslag, zodat beklaagde althans één moment gedurende dat gesprek die geluiden (slaan, kloppen, en hulpgeroep der gevangenen) moet hebben vernomen . . . hij daarop geen maatregelen heeft getroffen.”

„. . . dat enerzijds . . . beklaagde . . . willens en wetens zich van het lot der gevangenen niets heeft aangetrokken en zich bij zijn controle over de gevangenen er toe beperkt heeft, om zo nu en dan vluchtig uit het raampje van zijn coupé te kijken, of de bewakers wel op hun post stonden . . . , anderzijds in aanmerking moet worden genomen, dat beklaagde als administratief onderofficier, die met gevangentransporten nooit iets te maken heeft gehad, op voor hem geheel onverwachte wijze met een opdracht, welke hem geheel vreemd was, werd belast . . . ”;

t.a.v. overige veroordeelde beklaagden, die met de daadwerkelijke bewaking waren belast:

„dat, nu beklaagde, ondanks het vernemen dier geluiden (hulpgeroep e.d.) geen enkele maatregel heeft getroffen, hij aldus met opzicht tot de bewaking van het gevangentransport, hetwelk insluit de zorg voor het welzijn der gevangenen, in ernstig verzuim is geweest . . . ”

KRIJGSRAAD BIJ DE ZEEMACHT IN HET OOSTEN (BATAVIA)

- a. *Opzettelijke wederrechtelijke vrijheidsberoving*
- b. *dito, de dood ten gevolge hebbende*
- c. *plundering*

V-2a	door op/te aangebracht door omstandigheden	Marn. 3 O.V.W. (Nederlander) 9-2-46, Kampong Berok (Batavia) cdt. 1e bewakingsbataljon Batavia; n.a.v. mondeling verslag van Thio Hin Soan aan zijn pelotonscommandant Thio Hin Soan voornoemd, lid van de Algemene Politie Reserve te Batavia (post Koa Malakka), verzocht assistentie van enige leden van de Algemene Politie Reserve en van enige mariniers, die toevallig langs kwamen, onder wie zich bovenbedoelde marinier 3 O.V.W. bevond, voor het in beslag nemen van wapens en ter arrestatie van Sa Ali, berucht voorman ener rampokkende van Indonesische extremisten; Thio Hin Soan had noch tot een dergelijke inbeslagname, noch tot arresteren opdracht gekregen. Bij het onderzoek naar verborgen wapens werden in vereniging 3 flessen whisky weggenomen; Sa Ali trachtte na zijn arrestatie te vluchten en werd daarbij door gewerschoten, o.a. gelost door bovenbedoelde marinier 3 O.V.W., gedood 1 jaar gevangenisstraf onder aftrek van voorarrest; 9 augustus 1946
	uitspraak en datum uitspraak overwegingen	„ . . . dat beklaagde zelf opgeeft die flessen (whisky) slechts te hebben aangepakt van iemand van de C.P. (Algemene Politie Reserve); dat de Raad niettemin aanneemt, dat beklaagde de whisky . . . uit het huis . . . heeft gehaald . . . ; dat beklaagde, gekleed in uniform en gewapend met karabijn in de hand, bij het plegen van deze diefstal, misbruik heeft gemaakt van macht, gelegenheid of middel hem als militair geschonken.” Dat beklaagdes verweer: onkundigheid met de bevoegdheden van de C.P., „grootendeels niet opgaat, dat hij immers zeer goed wist, dat deze tocht geen officieel karakter droeg.” „ . . . dat de Raad echter ten deze rekening wil houden met beklaagdes onbekendheid met de toestanden in Nederlands-Indië; dat echter het eigenmachtig optreden van beklaagde, bovendien gepaard gaande met plunderen, . . . een strenge correctie behoeft.”

- a. *Opzettelijke wederrechtelijke vrijheidsberoving*
 b. *dito, de dood ten gevolge hebbend*

V-2b	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak en datum uitspraak overwegingen	Marn. 3 O.V.W. (Nederlander) 9-2-46, Kampong Berok (Batavia) zie zaak no. 2a zie zaak no. 2a, m.d.v. dat deze marinier geen plundering werd telastgelegd 8 mndn. gev. m.a. 9 augustus 1946 Verweer dat beklagde, onkundig van de bevoegdheden van de C.P., is uitgelokt tot het plegen der feiten gaat niet op. „... dat hij immers had moeten en kunnen begrijpen dat hij ten deze van de C.P. geen orders of verzoeken mocht aannemen; dat de Raad echter rekening wil houden met de onbekendheid van beklagde met de toestanden in Nederlands-Indië; dat echter niettemin het eigenmachtig optreden van beklagde, mede gelet op de generale preventie, een ernstige correctie behoeft; ...”
V-2c	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak en datum uitspraak overwegingen	Marn. 3 O.V.W. (Nederlander) 9-2-46, Kampong Berok (Batavia) zie zaak 2b zie zaak 2b 8 mndn. gev. m.a.; 9 augustus 1946 zie zaak 2b
V-2d	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak en datum uitspraak overwegingen	Marn. 3 O.V.W. (Nederlander) 9-2-46, Kampong Berok (Batavia) zie zaak no. 2b zie zaak no. 2b 8 mndn. gev. m.a.; 9 augustus 1946 zie zaak no. 2b
V-2e	door op/te aangebracht door omstandigheden uitspraak en datum uitspraak overwegingen	Marn. 3 O.V.W. (Nederlander) 9-2-46, Kampong Berok (Batavia) zie zaak no. 2b zie zaak no. 2b 8 mndn. gev. m.a.; 9 augustus 1946 zie zaak no. 2b

III A VONNISSEN GEPUBLICEERD IN HET MILITAIR-RECHTELIJK TIJDSCHRIFT (MRT) KRIJGSRAAD BIJ DE ZEEMACHT IN HET OOSTEN (BATAVIA)

Zware mishandeling (2 ×, in voortgezette handeling)

V-41 (MRT 46, blz. 526)	door op/te aangebracht door omstandigheden	matroos 2 z/m (Nederlander) 7-10-45, Batavia Luitenant ter zee der tweede klasse (commandant bewakingsdienst) Beklaagde stond als schildwacht op post. Een passerende Indonesiër ging voor hem staan en bracht onder de woorden „Merdeka bangsa” hem een soort Hitler-groet. Beklaagde riep de man toe halt te houden met de bedoeling hem te onderzoeken, omdat hij dacht dat iemand die zo brutaal tegen een Nederlandse schildwacht optrad, ook best wel eens wapens bij zich kon hebben. Toen de Indonesiër hard wegliep, schoot beklagde, met een vuurstoot uit zijn tommy-gun, op hem en op een zich in de nabijheid bevindende andere Indonesiër, die een rood-wit lint droeg en dreigend naar beklagde keek, ten gevolge waarvan beide Indonesiërs gewond raakten. Op 7 oktober was het huis tegenover de wachtpost nog bezet door „Rood-wit” en in de stad kwamen dikwijls ongeregelde horden voor, waarbij Indonesiërs altijd onverwachts op Europeanen schoten; uit trams werden zonder aanleiding handgranaten geworpen naar de Europese bevolking, terwijl vrouwen en kinderen vaak werden aangerand en van hun bezittingen beroofd. Beklaagde meende dat toen de Indonesiër tegen zijn sommatie in wegliep, deze zou proberen van uit een gunstige positie b.v. een handgranaat naar hem, beklagde te werpen. Cf. de orders voor die dag mocht een schildwacht, als beklagde, slechts vuren hetzij op order van de wachtcommandant, hetzij ingeval van een rechtstreekse aanranding van de schildwacht zelf.
-------------------------	---	--

Uitspraak en datum uitspraak	1 februari 1946:
overwegingen	12 mnd. gev. waarvan 8 mnd. voorw., pr. 1 jr. „dat beklaagdes handeling . . . in strijd met zijn consignes en onrechtmatig was; dat ook een beroep op noodweer niet opgaat . . . van een daadwerkelijke dreiging . . . (nog) geen sprake was . . . ; dat . . . de Raad rekening wil houden met de belediging aan beklaagde als vertegenwoordiger van het Nederlands gezag . . . aangedaan, welke wijze van vernedering door beklaagde als Indo-Europeaan van Javaanse afkomst, zeer scherp moet zijn gevoeld; dat hieruit de onbeheerste woede moet zijn voortgekomen, welke door de deskundige wordt beschreven en waarop beklaagdes verminderde toerekeningsvatbaarheid voor een deel wordt gebaseerd”.

Zware mishandeling

V-42 (MRT 46 blz. 541)

door: op/te aangebracht door omstandigheden	marn. 3 (Nederlander) 13-2-1946, Batavia korp. der mariniers Toen één van een drietal Indische jongetjes, die het huis waar beklaagde gelegerd was binnengekomen waren om aldaar te spelen, hem op zijn, beklaagdes, kamer een beetje plaagde, legde beklaagde een op zijn knie liggende karabijn met de loop in de richting van het jongetje, waarna hij plotseling aan de trekker trok en dit jongetje ernstig verwondde.
uitspraak en datum uitspraak	24 mei 1946: 3 jr. en 6 mnd. gev. m.a. Ontslag uit de militaire dienst met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen.
overwegingen	dat beklaagdes beroep op zeer weinig militaire training „niet kan baten, aangezien hij zelf nog heeft verklaard in de zgn. „ondergrondse” in Nederland te zijn geweest en daar vaak met vuurwapens te hebben omgegaan . . .” dat voor wat betreft beklaagdes beroep op het feit dat hij geen enkel motief had, het leed te veroorzaken, „de Raad zich geheel kan verenigen met de expertise van de psychiater („dat beklaagde een persoon is die weinig consideratie heeft t.o.v. zijn verhouding t.o. zijn medemenschen; dat deze mentaliteit, ofschoon een daartoe geschikte bodem aanwezig moet zijn, gegroeid is door het feit dat beklaagde als Israëliet gedurende de bezetting van Nederland ondergedoken is geweest en velen van zijn familie verloren zou hebben; . . .”) en eveneens de indruk heeft gekregen dat beklaagde heeft gehandeld onverschillig voor de rechtsbelangen van anderen;”

VI KRIJGSRAAD TE VELDE KONINKLIJKE LANDMACHT/HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

Het Hoog Militair Gerechtshof te 's-Gravenhage, bij K.B. opgedragen de navolgende zaken te behandelen als gold het een behandeling in hoger beroep van vonnissen, gewezen door bovengenoemde Krijgsraad n.a.v. geweigerde fiat executie door de Commandierend Generaal in Indonesië.

VI-1	door op/te aangebracht door omstandigheden	2e lt. 28-1-48, Salatiga cdt. tijdens verhoor van een arrestant, vermoedelijk lid van een terreurorganisatie, toen de bekentenis niet erg vlotte, aan een korporaal opdracht gegeven een scheut benzine over de arrestant uit te gooien en daarna tegen die arrestant gezegd „nu praten, anders ga je in brand”, waarop hij een lucifer aanstak en daarmee de man tot op ca. 15 cm naderde; of bekl. nu al of niet opzettelijk die lucifer in de richting van de arrestant heeft gegooid, is niet meer vast te stellen; volgens bekl. brandde hij zijn vingers en liet de lucifer van schrik vallen; in ieder geval vatte de kleding van de arrestant vlam en stond meteen in lichter laaie; ten gevolge van de bekomen verwondingen is het slachtoffer overleden.
	uitspraak	dood door schuld (307 WvS) 3 mnd. gev. m.a. (eis: 8 mnd. gev. m.a.)
	overweging	de gehele houding van bekl. ten processe heeft de Krijgsraad verstevigd in zijn oordeel, dat van opzettelijk in brand steken geen sprake is geweest; ten gunste van bekl. heeft nog mede gegolden het oordeel van zijn commandant, dat bekl., eigen gezondheid ter zijde stellende, met grote ijver en doorzettingsvermogen en met belangrijke resultaten zijn moeilijke taak heeft verricht;
	sententie H.M.G. (7-3-50)	bevestiging van het vonnis, waarvan appèl. (eis 2 mnd. m.a.)

VI-2	door op/te aangebracht door omstandigheden	<i>a)</i> sld. I; <i>b)</i> korp.; <i>c)</i> sld. I; 13-7-49, Wonokerto (Java) cdt. tijdens actie in een woning, die althans volgens bekl. door terroristen bezet was geweest, gezamenlijk ca 50 etensborden en linnengoed zgn. in beslag genomen en t.b.v. het kampement meegenomen; <i>c</i> heeft later van <i>a</i> en <i>b</i> een kussensloop en een lap stof ten geschenke gekregen, waarvan <i>c</i> wist dat die van plundering afkomstig waren.
	uitspraak	<i>b)</i> 1 mnd. gev. voorw. <i>a)</i> en <i>c)</i> 2 wkn. gev.
	overweging	de door de Raad noodzakelijk geachte vrijheidsstraf achterwege gelaten met het oog op de sinds het plegen van het feit gewijzigde algemene omstandigheden
	sententie H.M.G. (20-2-51)	bevestiging van de drie vonnissen, waarvan appèl. (eis resp. 3 mnd. gev.; 3 mnd. gev. en verlaging tot sld. en 3 mnd. gev.; allen met aftrek)

VI-3	door op/te aangebracht door omstandigheden	<i>a</i> sergeant; <i>b</i> sld. 26-7-47, Tjimalaka M.P. onderzoek n.a.v. bij geruchte ontvangen mededelingen inzake plunderingen door personeel van de Controle-brigade der M.T.D. te Tjimalaka. als postcdt. zich door een onder zijn bevelen dienende sergeant (zie zaak III-21) laten overhalen een Indonesische bediende, die hem bestolen had en die hem ook wel eens zou kunnen vergiftigen, uit de weg te laten ruimen; een sld. (bekl. <i>b</i>) van zijn post opdracht gegeven die bediende te doden, hetgeen deze d.m.v. pistoolschoten heeft gedaan, waarna <i>b</i> de executie aan <i>a</i> heeft gemeld.
	uitspraak	<i>a.</i> met overschrijding van zijn bevoegdheid aan een mindere een bevel geven (art 140 W.M.S.) vrijspraak <i>b.</i> moord vrijspraak
	overweging	zie dossiers I-18 en I-19
	sententie H.M.G.	<i>a.</i> 6 mnd. gev. voorw. (eis 2 mnd. gev.) Art. 140 W.M.S. <i>b.</i> bevestiging van het vonnis, waarvan appèl (cf eis)

147

VI-4	door op/te aangebracht door omstandigheden	<i>a.</i> en <i>b.</i> : sergeanten sept. 49, kampong Babakan Tjibodas (West-Java) cdt. zich bevindende op varkensjacht tijdens rustpauze in bovengenoemde kampong in een vechtpartij, waarin enige leden van zijn jachtgezelschap met twee Indonesiërs betrokken waren, een der Indonesiërs tweemaal met de kolf van zijn karabijn o.a. op het hoofd geslagen; <i>a.</i> zich bevindende in bovengenoemde kampong om het jachtgezelschap van <i>b.</i> op te halen met een mil. truck en vernemende van de vechtpartij, die werd voorgesteld als een golokaanval, besloot die twee Indonesiërs alsnog te arresteren, aangezien hij de indruk had te maken te hebben met leden van de Darul Islam; een der betreffende Indonesiërs werd in een huisje aangetroffen liggend op een balé-balé, met een kain over zich heen; toen de man een verdachte beweging maakte onder de kain en <i>a.</i> zich bedreigd voelde, vuurde hij twee schoten af op de man; vrijwel tegelijkertijd gaf <i>b.</i> een schot in de richting van de man, omdat hij het leven van <i>a.</i> bedreigd waande.
	uitspraak	<i>a.</i> medeplegen van zware mishandeling, de dood tengevolge hebbend. (302 jo. 47 WvS) 6 mnd. gev. m.a. <i>b.</i> opzettelijk deelnemen aan een vechterij waarin onderscheidene personen zijn gewikkeld, zwaar lichamelijk letsel ten gevolge hebbend (306 WvS); zware mishandeling (302 WvS); medeplegen van zware mishandeling, de dood ten gevolge hebbend (302 WvS jo, 47 WzS) 8 mnd. gev. m.a.
	overweging	t.a.v. <i>a.</i> bekl. kon te goeder trouw menen met een gevaarlijke subversivist te doen te hebben en dat hij die man moest arresteren; dat hij bij die arrestatie niet die voorzorgsmaatregelen in acht heeft genomen, welke voorgeschreven en gebruikelijk zijn; uitmuntende beoordeling en wegens moedig optreden buitengewoon bevorderd; t.a.v. <i>b.</i> de omstandigheden toen kunnen op bekl. redelijkerwijs de indruk gemaakt hebben van een onmiddellijk dreigend levensgevaar, waartegen hij zijn chef (cdt PLaatselijke I.D.) ogenblikkelijk diende te beschermen, terwijl bovendien bekl. bevoegd waren het slachtoffer te arresteren en deze zich mitsdien wederrechtelijk hiertegen zou hebben verzet, weshalve beklagdes beroep op noodweer opgaat en hij derhalve van dit deel van de telastelegging dient te worden vrijgesproken (zie boven onder uitspraak, onder <i>b</i> , het derde artikel); het voorgevallene heeft plaatsgevonden in een door de Darul Islam geïnfiltreerd gebied, waar slechts door krachtig optreden de veiligheid kon worden verzekerd; dat ook uit hoofde van de generale preventie de Krijgsraad het niet noodzakelijk acht de A-M in zijn eis te volgen, nu de NL-strijdkrachten niet meer operationeel zijn ingezet en handelingen als hiervoor vermeld in het algemeen niet meer zijn te duchten; dat anderzijds een mensenleven valt te betreuren, hetwelk indien bekl. beleidvoller had gehandeld, gespaard zou zijn gebleven.
	sententie H.M.G.	<i>a.</i> vrijspraak;

- overweging bekl. heeft zich terecht op noodweer beroepen aangezien hij arrestatie-bevoegd was en hem was geleerd geen risico te nemen; dat hij er rekening mee moest houden dat het slachtoffer zich tegen z'n arrestatie zou verzetten en onder zijn kain een wapen verborgen hield; dat hij in de waan kon geraken met een aanvaller te doen te hebben, waartegen hij zich moest verweren door hem onmiddellijk buiten gevecht te stellen alhoewel later is gebleken, dat de bewegingen van het slachtoffer niet als een aanvalspoging bedoeld waren; dat derhalve bekl.'s dwaling omtrent de wederrechtelijkheid van zijn daad verontschuldigbaar is en hij wegens het ontbreken van enige op de wederrechtelijkheid daarvan gerichte opzet moet worden vrijgesproken; (conform de eis)
- b. vrijspraak;
- overweging bekl. deed indertijd dienst in een gebied dat nog niet aan de T.N.I. was overgegeven en waarin veel rampok-partijen voorkwamen; dat het onder die omstandigheden verhinderen, dat een vermoedelijk gevaarlijk individu een wapen tracht te grijpen van een van z'n patrouilleleden (blijkbaar wordt een lid van de jachtpartij bedoeld) voor hem de plicht meebracht zich in de vechtpartij te mengen; dat hij, nu hij daardoor binnen de grenzen zijner bevoegdheid naar de regelen van het oorlogsrecht een geoorloofde handeling heeft begaan daarvoor niet strafbaar is.

H.M.G. te Batavia

sententie n.a.v. geweigerd „fiat executie” van een vrijsprekend vonnis van de Krijgsraad te Velde KNIL te Batavia

- VI-5 door militie-sld.
op/te 3-1-47, Tjioemboeloet, Bandoeng
aangebracht door
omstandigheden bekl. heeft een Indonesiër, wegens diens gedragingen in de Japanse bezettingstijd, met behulp van twee KL-militairen buiten de stad gebracht met de bedoeling hem van het leven te beroven; bekl. had zijn slachtoffer reeds doen neerknielen en zijn tommygun schietgereed gemaakt, toen een van de KL-miln. het geweer uit bekl.'s handen nam en het slachtoffer daarmee doodde.
- uitspraak vernietiging van het door bovengenoemde krijgsraad gewezen vonnis; schuldigverklaring aan: „poging tot moord”
2 jr. gev. m.a. en ontslag met ontzetting.
- overweging het Hof wil in ruime mate rekening houden met het feit dat het slachtoffer aan bekl. en diens blinde vader veel leed heeft aangedaan, alsmede bekl.'s dappere gedragingen als soldaat en diens blanco strafregister; bovendien met de aan de twee KL-miln. te dezer zake opgelegde gevangenisstraffen van resp. 2½ en 1½ jr. gev.

Zie voorts publikatie in het M.R.T. 1949, pag. 591.

H.M.G. te Djakarta

rechtsprekende in hoger beroep n.a.v. een appel van een vonnis door de Krijgsraad bij de Zeemacht in het Oosten gewezen

Krijgsraad bij de Zeemacht in het Oosten

- VI-6 door marinier 3e klasse;
op/te 29-4-49, district Plosso (Oost-Java)
aangebracht door wedono te Plosso;
omstandigheden tijdens een kampongsweep, terwijl de mannelijke bewoners verzameld waren voor verhoor uit een woning een doosje met gouden sieraden weggenomen.
- uitspraak plundering
8 mnd. gev.
- sententie vernietiging van het vonnis waarvan beroep (i.v.m. de gebezigde bewijsmiddelen) en opnieuw rechtdoende veroordeling tot 8 mnd. gev.
-

VII TEMPORAIRE KRIJGSRADEN

(slechts enkele dossiers zijn in het archief van het H.M.G. aanwezig)

TEMPORAIRE KRIJGSRAAD TE DEN PASSAR

VII-1	door op/te aangebracht door omstandigheden	sld. KNIL 21-8-47, Den Passar wachtdt. als schildwacht 's nachts zonder aanwijsbare reden een schot gelost op een arbeider van een naburige steenfabriek, die aan de afrastering van het kampement kwam, waardoor deze in de buik werd getroffen en enkele dagen later overleed. 5 jr. gev. en 10 jr. ontzegging (doodslag, 287 WvS)
	uitspraak	

TEMPORAIRE KRIJGSRAAD TE PALEMBANG

VII-2 zie dossier II-120

TEMPORAIRE KRIJGSRAAD TE BANDJERMASIN

VII-3	door op/te aangebracht door omstandigheden	geen rang of stand vermeld in het vonnis 8-5-46, Pangkalan Boen (Kota Waringin) mantri-verpleger van de gevangenis een gevangenis, waar hij niets te maken had met een andere soldaat binnengegaan en aldaar enkele willekeurige gevangenen geschopt en geslagen.
	uitspraak	mishandeling mm 1 mnd. gev. voorw. (blijkens dit vonnis stond de andere verdachte reeds eerder terecht, waarover echter geen vonnis aanwezig)

149

TEMPORAIRE KRIJGSRAAD TE MEDAN

zie ook dossier I-26

VII-4	door op/te aangebracht door omstandigheden	sgt. KNIL 16-1-49, Rantau Prapat (Sum.) cdt. melding aan MP i.v.m. overlijden arrestant een arrestant, die bekend had lid van een communistische organisatie te zijn en dit weer introk, gestompt en geslagen met een gummistok, waar hij hem maar raken kon, ten gevolge waarvan het slachtoffer korte tijd later is overleden.
	uitspraak	mishandeling de dood ten gevolge hebbend 5 mnd. gev. m.a.
	overweging	dat een getuige-deskundige heeft verklaard dat het slachtoffer niet zou zijn overleden ten gevolge van de ondergane mishandelingen, indien zijn milt normaal zou zijn geweest; bekl.'s voorbeeldig gedrag in acties waarvoor hem het Bronzen Kruis werd toegekend en later een tevredenheidsbetuiging van de Terr. Cdt. SUM.; dat de Krijgsraad voormelde omstandigheden als voor de bekl. verzachtend in aanmerking wenst te nemen

VII-5	door op/te aangebracht door omstandigheden	sld. II KNIL 21-4-49, Taroetoeng, Tapanoeli (Sum.) slachtoffer een Batak bewogen met hem mee te gaan om als tolk op te treden bij een verhoor; op een eenzame plaats diens horloge, geld en sigaretten afgenomen, waarna hij die man heeft neergeschoten (twee schoten in de benen en een in de rug) het slachtoffer is bewegingloos blijven liggen om de schijn te wekken dood te zijn en heeft z'n aanrander horen weggaan.
	uitspraak	poging tot moord en diefstal 12 jr. gev. m.a. en ontslag met ontzetting

VII-6	door op/te aangebracht door omstandigheden	a. sld. I; b. sld. I; c. sld. II (allen KNIL) 9-9-47, Pematang Siantar cdt a en b waren betrokken bij het uit de weg ruimen van het slachtoffer; c wist ervan, maar deed niets om dat te verhinderen of tijdig de politie te melden; a heeft z'n slachtoffer op korte afstand met één schot uit z'n Lee Enfield neergeschoten;
	uitspraak	vrijpraak van a moord; b medeplichtigheid aan moord en c nagelaten kennis te geven aan de bevoegde autoriteiten van een voorgenomen moord

overweging de Krijgsraad acht termen aanwezig deze vrijspraak te motiveren: een getuige-deskundige heeft verklaard dat het slachtoffer door ten minste twee schoten is getroffen, waarvan het nekschot het dodelijke moet zijn geweest; dat ten processe is komen vast te staan dat het slachtoffer, toen hij door het eerste schot getroffen werd, in de richting van *a* keek; dat de Krijgsraad heeft rekening te houden met de mogelijkheid, dat door een ander een genadeschot werd gelost.

VII-7	door op/te aangebracht door omstandigheden	korp. KNIL 30-7-47, Pematang Siantar (Oost-Sum.) MP tijdens de politionele actie in een kampong, waar hij was gelegerd, uit een verlaten woning geld en gouden sieraden en uit een woning van een naburige kampong gouden sieraden weggenomen plundering uitspraak (13-8-48) 1 jr. gev.
-------	---	---

VII-8	door op/te aangebracht door omstandigheden	sgt. KNIL 9-9-47, Stabat (Oost-Sum.) benadeelde tijdens huiszoeking geldstukken en gouden sieraden weggenomen; een ring aan z'n vriendin gegeven en de rest voor f 1350,— verkocht; diefstal tweemaal gepleegd; uitspraak 10 mndn. gev. en verlaging tot sld. I
-------	---	---

TEMPORAIRE KRIJGSRAAD TE SEMARANG

VII-9	zie dossier	I-16
-------	-------------	------

VII-10	zie dossier	II-97
--------	-------------	-------

TEMPORAIRE KRIJGSRAAD TE SEMARANG

(vonnissen berustend bij Algemeen Rijksarchief)

VII-11	door op/te aangebracht door omstandigheden	sld. KNIL 16-4-48, Semarang dader zelf bij MP bij het zoeken naar een persoon die werd verdacht van diefstal in de kampong, als lid van de Basispolitie van het vliegveld belast om onbevoegden tot elke prijs van het vliegveld te houden, op een persoon die aangezien werd voor de verdachte en die zich op verdachte wijze in de sawah bewoog, geschoten; later bleek dat de aangeschotene een meisje uit de kampong was dat aan het hoofd geraakt was en overleden uitspraak 2 jr. gev.; doodslag (287 WvS) overweging dat beklaagdes geringe eerbied voor het leven – daar waar in het gegeven geval in een rustige, veilige omgeving onder de rook van Semarang geen Wild-West optreden geboden was – een strenge correctie behoeft
--------	---	--

VII-12	door op/te aangebracht door omstandigheden	korp. KNIL 26/27-9-47, Salatiga sergeant en/of vrouw woning binnengedrongen van vrouw waarmee beklaagde 2 à 3 weken had samengeleefd en die hij aan de sergeant had „overgedaan” en in die woning brand gesticht aan bultzak en klamboe uitspraak 3 wkn. gev. opz. brandstichting; huisvredebreuk (157 en 138 WvS)
--------	---	---

MILITAIRE RECHTSPRAAK IN INDONESIË 1945-1950

I. Het op Nederlandse militairen in Indonesië toepasselijke straf- en tuchtrecht

Militairen van de *Koninklijke Marine* en van de *Koninklijke Landmacht*, die na de Tweede Wereldoorlog naar Indonesië werden uitgezonden, vielen niet onder het bereik van de Ned.-Indische militaire rechter of het in Indonesië geldende militaire straf- en tuchtrecht. Zij namen op grond van het bepaalde in de artikelen 4 en 5 van het Wetboek van Militair Strafrecht, zoals die artikelen toen luiden, hun eigen militaire rechter en de hier te lande geldende militaire wetboeken en wettelijke regelingen mee¹⁾. Om te voorkomen dat deze militairen door hun eigen justitiële organen niet vervolgd zouden kunnen worden voor feiten, die aan K.N.I.L.-militairen en de burgerbevolking wel strafrechtelijk konden worden aangerekend, was verder het in Indonesië geldende commune strafrecht, voor zover het betrof feiten die niet in het Nederlandse commune strafrecht waren omschreven, op hen van toepassing verklaard.²⁾

Militairen van het K.N.I.L. vielen onder het in 1934 bij ordonnantie van de Gouverneur-Generaal (*Ind. Stb.* nr. 167) vastgestelde Wetboek van Militair Strafrecht voor Indonesië. Dit strafwetboek was vastgesteld naar het voorbeeld van het Nederlandse Wetboek van Militair Strafrecht. Het voor deze militairen geldende tuchtrecht was neergelegd in een bij ordonnantie van de Gouverneur-Generaal van dezelfde datum (*Ind. Stb.* nr. 168) vastgesteld Wetboek van Krijgstucht voor Indonesië.

II. De op Nederlandse militairen in Indonesië toepasselijke strafrechtspleging

De berechting van de in Indonesië dienst doende militairen van de Koninklijke Marine en de Koninklijke Landmacht vond plaats overeenkomstig de voor deze militairen in Nederland geldende bepalingen, dus met toepassing van de Regtspleging bij de Zeemagt respectievelijk de Regtspleging bij de Landmagt. Wel waren deze beide rechtsplegingen bij Verordening van het Militair Gezag op enkele plaatsen gewijzigd; de voornaamste van die wijzigingen was dat de commanderende officier niet zou beslissen over verwijzing naar de krijgsraad te velde alvorens het advies van de auditeur-militair te hebben ingewonnen (invoeving in artikel 254 R.L. van de woorden „na bekomen advies van den Auditeur-Militair”; vgl. art. 11 R.L.).

De berechting van militairen van het K.N.I.L. vond plaats overeenkomstig de bepalingen van de in 1945 (*Ind. Stb.* nr. 112) vastgestelde Herzene Rechtspleging bij de Landmacht (H.R.L.). Deze laatste regeling kenmerkte zich door de niet onbelangrijke uitbreiding die de bevoegdheden van de audi-

teur-militair hadden gekregen. Zo had de auditeur-militair, die ingevolge de artikelen 91 jo. 202 burgerjurist moest zijn, op grond van artikel 15 H.R.L. rechtstreekse bevoegdheid tot de nasporing van delicten. Voorts kende artikel 20 H.R.L. de auditeur-militair de bevoegdheid toe de verdachte na verhoor in arrest te stellen.

In het militaire strafprocesrecht zoals dat in Indië met name bij het K.N.I.L. werd toegepast lag dus in sterkere mate dan dat in Nederland het geval was het accent op de auditeur-militair (vgl. Mr. E. Bonn, Tijdschrift voor Strafrecht 1951, blz. 111; Mr. M. P. Plantenga, M.R.T., deel 45, blz. 145).

Als regel geen hoger beroep. Van de vonnissen van de krijgsraden K.N.I.L. en Koninklijke Landmacht, die tussen 1945 en de soevereiniteitsoverdracht in Indonesië werkzaam zijn geweest, stond geen hoger beroep open.

Wel was bij artikel 1, eerste lid, van de Wet van 3 juli 1947 (*Stb.* nr. H 221) in het algemeen hoger beroep opengesteld van de vonnissen, gewezen door de krijgsraden te velde bij de Koninklijke Landmacht, ter zake van feiten in tijd van oorlog begaan, maar bij K.B. van 11 juli 1947 (*Stb.* nr. H 235) was met toepassing van artikel 1, tweede lid, van die wet op de regel van het eerste lid een uitzondering gemaakt voor de vonnissen van de krijgsraden te velde van de Koninklijke Landmacht in Indonesië. Als overweging had daarbij gegolden dat de toen in Indonesië heersende omstandigheden de uitoefening van het recht van hoger beroep ten aanzien van de vonnissen van de krijgsraden niet toelieten.

Van de vonnissen van de zeekrijgsraden in Indonesië stond daarentegen wel beroep open op het Hoog Militair Gerechtshof van Indonesië (Zie verder onder *Hoog Militair Gerechtshof van Indonesië*).

151

Fiat executie. Op alle vonnissen uitgesproken door de krijgsraden te velde die na 1945 in Indonesië werkzaam zijn geweest, diende de commanderend generaal het fiat executie te verlenen. Bij vonnissen van de temporaire krijgsraden werd die bevoegdheid uitgeoefend door de commanderend officier. Op die wijze werd enigszins voorzien in de leemte die door het ontbreken van hoger beroep bestond. Bij weigering van het fiat executie kon de zaak worden voorgelegd aan het Hoog Militair Gerechtshof van Nederland of van Indonesië; dit laatste bleef echter zeer hoge uitzondering.

Gratie van vonnissen, die militairen van de Koninklijke Marine en Landmacht betroffen, werd verleend door de Koninkin. Gratie van vonnissen gewezen tegen K.N.I.L.-militairen werd verleend door de (luitenant) Gouverneur-Generaal (nadien door de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon).

III. De militair-rechterlijke organisatie

1. *Krijgsraden te velde Koninklijke Landmacht.* Bij besluit van de Legercommandant van 31 mei 1946 werd een krijgsraad te velde te Batavia voor de in Indonesië aanwezige militairen van de K.L. ingesteld¹⁾. Deze krijgsraad had kamers in verschillende grote en kleinere plaatsen op Java en Sumatra; een enkele maal zijn ook op andere eilanden zittingen gehouden.

Na de soevereiniteitsoverdracht werd deze krijgsraad, toen genaamd de Krijgsraad te Velde voor de onder Nederlands bevel staande legerstrijdkrachten in Indonesië, mede belast met de berechting van K.N.I.L.-militairen. De voor laatstbedoelde militairen geldende wetten, besluiten en reglementen werden met ingang van 27 december 1949 buiten werking gesteld en het voor de militairen van de K.L. geldende straf- en tuchtrecht van toepassing verklaard.

¹⁾ Zie voor een bespreking van de omstandigheden waaronder dit besluit tot stand is gekomen: H. H. A. de Graaff, De militair-rechterlijke organisatie 1795-1955, blz. 333.

¹⁾ Bij Verordening van het Militair Gezag in Indonesië waren in deze regelingen - voor zover daar te lande toegepast - enkele wijzigingen gebracht; zie met name Verordening van het Militair Gezag nr. 505 van 31 mei 1946 (gepubliceerd in het Militair-Rechtelijk Tijdschrift, deel 39, blz. 41/42).

Het Militair Gezag ontleende boven omschreven bevoegdheid aan artikel 37, lid 1, van de „Regeling op den staat van oorlog en van beleg” (*Ind. Stb.* 1939, nr. 582) dat luidde:

„Het militair gezag is bevoegd met afwijking van bepalingen van algemene verordeningen ook andere maatregelen, van welken aard ook, te nemen ... wanneer het die door den oogenblikkelijken noodtoestand geboden acht”.

Bij besluit van de Gouverneur-Generaal van 10 mei 1940 werd Indonesië met ingang van die datum in staat van beleg verklaard. De Legercommandant werd met de uitoefening van het Militair Gezag belast. Bij besluit van de luitenant-Gouverneur-Generaal dd. 15 juli 1946 is de staat van beleg in de gewesten Borneo en Grote Oost opgeheven; in verschillende gebieden in Oost-Indonesië werd echter nadien de staat van oorlog afgekondigd.

²⁾ Ingevolge art. 1 van de Verordening van het Militair Gezag in Indonesië nr. 505 van 31 mei 1946 (M.R.T. 39, blz. 41/42) jo. art. 1 van de Verordening van het Militair Gezag nr. 43 van 4 oktober 1940 (M.R.T. 39, blz. 477-481).

2. *Krijgsraden bij de zeestrijdkrachten.* De Zeekrijgsraad bij de Strijdkrachten in het Oosten keerde al in 1945 naar Indonesië terug met als voorlopige standplaats Batavia. Deze zeekrijgsraad berechtte aanvankelijk ook in Indië aanwezige Nederlandse militairen van de landmacht, die geen deel uitmaakten van het K.N.I.L., aangezien tot 31 januari 1946 de Nederlandse strijdkrachten in Indonesië onder het opperbevel van een zeeofficier stonden (vgl. art. 86 Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht).

Bij beschikking van de Commandant der Zeemacht in het Oosten van 5 november 1946 werd ingesteld een „Krijgsraad bij de Nederlandsche Mariniers Brigade in Nederlandsch-Indië” te Soerabaya. Deze krijgsraad ving zijn werkzaamheden aan op 1 januari 1947.

Vervolgens zijn bij besluit van 29 augustus 1947 beide zee-krijgsraden met ingang van 1 september 1947 tezamen gevoegd in de Krijgsraad bij de Zeemacht in het Oosten (nadien: in Indonesië) te Soerabaya.

3. *Krijgsraden bij het K.N.I.L.* Op grond van de artikelen 3 en 9 van de „Bepalingen rechtsmacht militairen rechter” (ordonnantie van de G.G. van 28 maart 1934, *Ind. Stb.* nr. 173) – voor zover hier van belang – namen de krijgsraden bij het K.N.I.L. kennis van delicten gepleegd door K.N.I.L.-militairen alsmede van misdrijven tegen de veiligheid van de staat, door wie ook begaan, in een in staat van beleg verklaard gedeelte van het grondgebied van Indonesië.

Na 1945 had men bij het K.N.I.L. de volgende krijgsraden:

a. *Krijgsraden te velde*

De instelling van deze krijgsraden was geregeld in de artikelen 195-209 H.R.L.

Bij besluit van de Legercommandant van 3 december 1945 werd de krijgsraad te velde K.N.I.L. te Batavia en bij besluit van de Legercommandant van 25 maart 1946 de krijgsraad te velde K.N.I.L. te Makassar opgericht.

Beide krijgsraden hebben ook wel in andere plaatsen zitting gehouden: de krijgsraad te velde Batavia bijvoorbeeld in Bandoeng, Semarang, Soerabaya en Palembang.

De krijgsraden te velde K.N.I.L. te Batavia en Makassar zijn na de soevereiniteitsoverdracht opgeheven bij besluit van de Commandant der Nederlandse legerstrijdkrachten in Indonesië van 8 februari 1950.

b. *Temporaire krijgsraden*

De instelling van deze krijgsraden was geregeld in de artikelen 210-218 H.R.L. Artikel 210 van die regeling verklaarde de commandender officier in enig in staat van beleg verklaard gebied bevoegd een temporaire krijgsraad te benoemen van drie officieren. Als auditeur-militair trad gewoonlijk een ambtenaar van de burgerlijke rechterlijke macht (de Officier van Justitie bij het ter plaatse aanwezige Landgerecht) op.

De voornaamste taak van de temporaire krijgsraden bestond in de berechting van Japanse oorlogsmisdadigers en personen die met Japan hadden gecollaboreerd. Verder berechttten deze krijgsraden ook wel K.N.I.L.-militairen die deel uitmaakten van garnizoenen gelegen binnen het rechtsgebied van de temporaire krijgsraad, indien de afstand van de parnizoensplaats tot de plaats waar een krijgsraad te velde zitting hield bezwaren gaf. Langzamerhand is dit onderdeel van hun taak overgenomen door de krijgsraden te velde K.N.I.L. te Batavia en Makassar.

Temporaire krijgsraden hebben in een groot aantal plaatsen en gewesten bestaan, o.a. te Ambon, Bali, Balikpapan, Bandjermasin, Bandoeng, Batavia, Biak, Hollandia, Koepang, Makassar, Menado, Medan, Morotai, Padang, Palembang, Pontianak, Semarang, Soerabaya, Tarakan en Ternate.

Ontbreken van forum. Na de soevereiniteitsoverdracht hebben de krijgsraden bij het K.N.I.L. niet meer gefunctioneerd.

Hun taak werd overgenomen door de Nederlandse militaire rechter in Indonesië.

Volgens jurisprudentie van het Hoog Militair Gerechtshof te 's-Gravenhage (zie sententie van 24 september 1929 in M.R.T. 1929-1930, deel 25, blz. 320 e.v.) strekte de rechtsmacht van de militaire rechter in Nederland zich niet uit tot militairen van het K.N.I.L. die in Indonesië een delict hadden gepleegd. K.N.I.L.-militairen die zich dus voor de soevereiniteitsoverdracht naar Nederland hadden begeven konden hier te lande ter zake van de door hen in Indonesië gepleegde strafbare feiten die onberecht waren gebleven niet voor de militaire rechter worden gebracht. Wel zou het – in theorie – mogelijk zijn geweest hen, voor zover zij althans Nederlander waren, met toepassing van het bepaalde in artikel 5, eerste lid, sub 2, van het Wetboek van Strafrecht terecht te doen staan voor de Nederlandse burgerlijke rechter.

Bij de wet van 2 augustus 1950 (*Stb.* nr. K 335) welke wet op 3 augustus 1950 in werking is getreden, is in deze lacune voorzien. Artikel 2, eerste lid, van die wet bepaalde immers dat de militaire rechter bevoegd was kennis te nemen van de strafbare feiten vóór de soevereiniteitsoverdracht in Indonesië door K.N.I.L.-militairen gepleegd, voor zover die feiten niet reeds berecht waren door de Indonesische militaire rechter, die hiertoe vóór de soevereiniteitsoverdracht bevoegd was. Het tweede lid van genoemd artikel bepaalde dat de strafbaarheid van de feiten en het maximum van de op te leggen straf zouden worden bepaald door het op militairen in Indonesië vóór de soevereiniteitsoverdracht toepasselijke strafrecht.

4. *Het Hoog Militair Gerechtshof van Indonesië (Nederlandsch-Indië).* Het H.M.G. van Indonesië werd op grond van de ordonnantie van de luitenant-G.G. van 3 december 1946 (*Ind. Stb.* nr. 133) heropgericht en hervatte zijn werkzaamheden met ingang van 1 maart 1947. De samenstelling en taakomschrijving van dit college waren geregeld in een in 1932 op nieuw vastgestelde, nadien nog enkele malen gewijzigde, Provisionele Instructie (*Ind. Stb.* 1932, nr. 75).

De functie van Advocaat-Fiscaal voor de Land- en Zeemacht bij het H.M.G. was met die van Procureur-Generaal bij het Hoogerechtshof van Indonesië – het hoogste burgerlijke rechtscollege – in één persoon verenigd. In zijn functie van Advocaat-Fiscaal kon de Procureur-Generaal bij het Hoogerechtshof opdrachten geven aan de auditurs-militair bij de krijgsraden van het K.N.I.L., die hiërarchisch aan hem ondergeschikt waren; die bevoegdheid bezat hij ook ten aanzien van de fiscaals bij de zeekrijgsraden doch niet ten aanzien van de auditurs-militair bij de krijgsraden te velde Koninklijke Landmacht in Indonesië.

Rechtsmacht. Voor het H.M.G. in Indonesië stonden in eerste en laatste aanleg terecht officieren van het K.N.I.L. boven de rang van kapitein.

Officieren van de zeemacht die in Indonesië dienst deden met een hogere militaire rang dan die van luitenant ter zee der eerste klasse stonden op grond van het bepaalde in artikel 82 van de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht, zoals aangevuld bij Verordening van het Militair Gezag van 4 oktober 1940 nr. 43, in eerste en laatste aanleg terecht voor het H.M.G. in Indonesië.

Rechtsmacht in hoger beroep. Artikel 85 van de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht droeg de rechtsmacht in hoger beroep over de daarvoor vatbare vonnissen gewezen door de krijgsraden bij de zeemacht in Indonesië op aan het H.M.G. van Indonesië. Verder was ingevolge artikel 67 van de Nederlandse Wet op de Krijgstucht de eindbeslissing in tuchtzaken van de op grond van die wet gestrafte militairen die zich in of op weg naar Indonesië bevonden eveneens aan het H.M.G. van Indonesië opgedragen.

Indonesische Kamer. Na de soevereiniteitsoverdracht werd het H.M.G. van Indonesië een rechterlijk college van de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië. Terzelfdertijd was men tot de overtuiging gekomen dat onder de dan bestaande omstandigheden de bezwaren tegen de uitoefening van het recht van hoger beroep tegen de door de krijgsraden te velde van de Koninklijke Landmacht in Indonesië gewezen vonnissen niet meer zo ernstig waren te achten, dat de uitoefening van dat recht nog langer mocht worden geweigerd. Intrekking zonder meer van het K.B. van 11 juli 1947 werd echter onwenselijk geacht omdat dan een militaire rechter, die zitting zou houden in Nederland (het H.M.G.), in beroep zou moeten oordelen over feiten die in Indonesië waren voorgevallen en daar in eerste aanleg terecht.

Een en ander heeft er toe geleid, dat bij de Wet van 22 december 1949 (*Stb.* nr. J 571) onder intrekking van het hoger genoemde K.B. van 1947 is bepaald dat het Nederlandse H.M.G. ook in Indonesië zitting zou kunnen houden.

Ter uitvoering van die wet is bij K.B. van 4 februari 1950

(*Stb.* nr. K 26) een z.g. Indonesische Kamer van het H.M.G. in het leven geroepen, die in de tijd dat zich nog Nederlandse strijdkrachten in Indonesië bevonden daar te lande appellspraak heeft uitgeoefend ten aanzien van vonnissen van de in Indonesië werkzame Nederlandse militaire rechter waartegen hoger beroep was aangetekend. De laatste zitting van deze Indonesische Kamer werd op 1 december 1950 gehouden. In het najaar van 1952 werd de verleende machtiging om in Indonesië zitting te houden door de Kroon ingetrokken.

Aantallen berechte zaken. Volgens mededeling van de wnd. Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht bij de installatie van de Indonesische Kamer van het Hoog Militair Gerechtshof zijn in de periode 1946 tot en met 1949 door de krijgsraad te velde K.L. in Indonesië 5735 vonnissen gewezen; de zeekrijgsraden wezen in die jaren 926 vonnissen, de krijgsraad te velde K.N.I.L. Batavia 1458 vonnissen en de krijgsraad te velde K.N.I.L. Makassar 323 vonnissen (M.R.T. deel 43, blz. 397).

VOORSCHRIFTEN INZAKE DE BEHANDELING EN BERECHTING VAN INDONESISCHE GEVANGENEN, DIE IN DE LOOP VAN HET GEWAPENDE CONFLICT TUSSEN HET KONINKRIJK EN DE REPUBLIEK INDONESIË AANGEHOUDEN WERDEN

I. Voorschriften inzake de behandeling van gevangenen

Voor deze voorschriften moet worden teruggegaan tot het met instemming van de Ned. Indische regering uitgevaardigde rondschrĳven van de Procureur-Generaal bij het Hooggerechthof van Indonesië van 26 augustus 1946, dat handelde over het nemen van maatregelen tot handhaving en herstel van orde en rust.

Deze circulaire maakte een onderscheid tussen Java en Sumatra aan de ene kant en Borneo en de Grote Oost aan de andere kant. Alleen in het laatstgenoemde territorĳ had het Nederlandse gezag zich in het algemeen hersteld en was sedert 15 juli 1946 de staat van beleg opgeheven.¹⁾

Borneo en de Grote Oost

Wie in deze gebieden werd aangehouden op verdenking de orde te hebben verstoord door middel van het voeren van wapens, het openlijk verzet plegen tegen het gevestigde gezag of het daartoe samenspannen, zag in beginsel de strafwet in haar volle omvang op zich toegepast. De bevolking, die geacht werd in overgrote meerderheid orde en rust te begeren, zou daarin immers het bewĳs kunnen zien „dat het de Overheid ernst is met de handhaving van het herstelde wettige gezag en daarin bescherming kunnen vinden tegenover de kwaadwillige elementen”. Op politieke drijfveren waarop door de aangehouden beroep zou worden gedaan diende dus in beginsel geen acht te worden geslagen; krijgsgedangenen kende men niet²⁾. Wel moesten vervolgingen zoveel mogelijk beperkt blijven tot leidende figuren; ten aanzien van meelopers kon een milder standpunt worden ingenomen.

Wanneer een strafvervolgĳng om politieke redenen niet gewenst voorkwam of het voor een veroordeling vereiste bewĳs niet geleverd kon worden, kon de maatregel van internering worden toegepast in die gebieden in Borneo en Oost-Indonesië, waar na 15 juli 1946 nog de staat van oorlog bestond (artikel 20 van de Regeling op den Staat van Oorlog en van Beleg.)³⁾

Ten aanzien van propagandisten en onruststokers was voorgeschreven dat de strafwet (met name de bekende „haatzaai”-artikelen) buiten toepassing zou blijven en in voorkomende gevallen met internering zou worden volstaan.

Java en Sumatra

Hier werd onderscheid gemaakt tussen het gebied waar militaire acties werden gevoerd en dat derhalve als gevechts-terrein moest worden aangemerkt en het gebied dat naar het oordeel van de militaire autoriteiten als gepacificeerd kon worden beschouwd.

Gewapende Indonesiërs die aan de fronten en bij militaire acties van de Nederlandse troepen werden opgevat, werden,

ook indien er geen bewĳs bestond dat zij behoorden tot de T.N.I. en andere bekende strijdorganisaties, als de factokrijgsgevangenen aangemerkt en met toepassing van artikel 20 S.O.B. (artikel 36 S.O.B.) door het militair gezag geïnterneerd.

Daarentegen gold ten aanzien van personen, die in de als gepacificeerd beschouwde gebieden werden aangehouden, bijvoorbeeld wegens het dragen of voorhanden hebben van wapens en explosieven, het voorschrift dat strafvervolgĳng behoorde te volgen. Meermalen is op deze wijze de doodstraf uitgesproken en ook voltrokken tegen Indonesiërs wegens terreurdaden, zoals het in bezit hebben of werpen van handgranaten, ontvoeringen enz. (zie verder onder II).

Bleek geen strafbaar feit bewĳsbaar, terwijl verwijdering uit de samenleving niettemin wenselijk werd geacht tot handhaving van rust en veiligheid, dan kon de gevangene op grond van de Regeling op den Staat van Oorlog en van Beleg worden geïnterneerd. Op grond van die regeling kon ook uitwijzing volgen naar republikeins gebied.

De circulaire van de Procureur-Generaal van 26 augustus 1946, waaraan het bovenstaande is ontleend, schreef tenslotte voor, dat strafvervolgĳng of internering op grond van politieke propaganda voorhands voor Java en Sumatra achterwege diende te blijven.¹⁾

De facto-krijgsgevangenen

Ten aanzien van deze categorie gevangenen kan nog het volgende worden opgemerkt.

De behandeling van deze personen, die met toepassing van artikel 20 en artikel 36 S.O.B. werden geïnterneerd, vond zoveel mogelijk plaats in overeenstemming met de internationale voorschriften met betrekking tot de behandeling van krijgsgedangenen (Conventie van Genève 1929); dit was ook met zoveel woorden bepaald in een aanschrĳving van de legercommandant aan de militair gezaghebbers van 9 april 1947, die een gelijksoortige regeling van 8 januari 1947 vervolgde.

Nadere voorschriften werden gegeven bij Verordening van het Militair Gezag nr. 517 dd. 24 september 1947, houdende vaststelling van een reglement voor geïnterneerde republikeinse strijdkrachten.

Bij rondschrĳven van de legercommandant van 20 oktober 1947 werd voorzien in de mogelijkheid van vrijlating van de facto-krijgsgevangenen die geacht konden worden niet langer een potentieel gevaar op te leveren voor de handhaving van de openbare orde en rust in het betreffende gebied; o.a. was hier gedacht aan minderen voor wie de gelegenheid open stond om weer in desa- of gezinsverband te worden opgenomen of ten aanzien van wie een redelijke verwachting

¹⁾ In enkele streken werd de staat van oorlog echter gehandhaafd of is hij nadien afgekondigd.

²⁾ Bij militaire acties op Bali, in Zuid-Borneo en enkele andere gebieden heeft men dit begrip voor een beperkt aantal personen niettemin erkend.

³⁾ Artikel 20 S.O.B. luidde:

„Het militair gezag is bevoegd personen het verblijf binnen het in staat van oorlog verklaarde gebied of bepaalde gedeelten daarvan te ontzeggen en hen daaruit te doen verwijderen of hun een bepaalde plaats aldaar tot verblijf aan te wijzen en hen daarheen te doen overbrengen.

Bij aanwijzing van een bepaalde verblijfplaats kan de betrokken persoon aan een bijzonder toezicht worden onderworpen en is hij gehouden zich te gedragen naar de aanwijzingen, welke in een aan hem vanwege het militair gezag uitgereikte kennisgeving worden opgenomen.”

Dit voorschrift was op grond van artikel 36 S.O.B. van overeenkomstige toepassing op gebieden die in staat van beleg waren verklaard, voor zover door het militair gezag niet anders was bepaald.

In de gebieden waar noch de staat van oorlog noch de staat van beleg bestond kon internering plaatsvinden met toepassing van de z.g. exorbitante rechten (artt. 35-38 en 160, lid 3, Indische Staatsregeling); daarvan is echter na 1945 in de praktijk geen gebruik gemaakt.”

¹⁾ De bovengenoemde circulaire hield voor wat betreft de feiten, die eventueel ten laste gelegd zouden kunnen worden aan personen die van terroristische activiteiten werden verdacht, een verwijzing in naar strafbepalingen die voortkwamen in een door de Britse generaal Hawthorne op 13 oktober 1945 uitgegeven proclamatie. Die proclamatie bepaalde ten aanzien van enkele daarin strafbaar gestelde feiten, zoals sabotage, het dragen van wapenen en plundering, daarenboven nog dat personen die op heterdaad werden betrapt ter plaatse konden worden neergeschoten.

Van militaire zijde is in verband met die verwijzing aan de Procureur-Generaal de vraag voorgelegd welke betekenis nog aan dit laatste voorschrift kon worden toegekend.

De Procureur-Generaal heeft daarop op 17 september 1946 geantwoord, dat ook toen nog militairen, behorende tot het KNIL, de K.L. of de K.M., volgens de letterlijke tekst van de proclamatie gerechtigd waren tot het neerschieten van de door hen op heterdaad betrapte personen in de in die verklaring genoemde gevallen. Met uitzondering van gebieden waar gevechtsacties nog aan de gang waren, was de toestand naar het oordeel van de Procureur-Generaal echter zodanig verbeterd en geconsolideerd in vergelijking met de situatie in oktober 1945 „dat thans alleen nog naar mijn gevoelen tot deze uiterste maatregelen mag worden overgegaan, indien opvatting van de plegers der bewuste strafbare feiten uitgezloten moet worden geacht, waarbij deze tevens nog waren te beperken tot die terreinen of in die gebouwen die door de door U genoemde militairen worden bewaakt.”

bestond dat zij na hun vrijlating hun tevoren uitgeoefend beroep of handwerk weer zouden opnemen. Vele duizenden krijgsgevangenen zijn voorts naar de Republiek afgevoerd bij de uitvoering van de verschillende bestandsovereenkomsten.

Naar aanleiding van het Bondowoso-transport is bij rondschrijven van de legercommandant van 22 december 1947 nog gewezen op de noodzaak van het treffen van nauwkeurige regelingen door de territoriale commandanten ten aanzien van de verzorging en verpleging bij het vervoer van krijgsgevangenen „opdat dergelijke rampspoedige gebeurtenissen niet meer kunnen voorkomen”. Bij die aanschrijving werd er wederom op gewezen, dat eventuele krijgsgevangenen steeds dienden te worden behandeld overeenkomstig de in het internationale recht neergelegde beginselen voor de behandeling van krijgsgevangenen.

De behandeling van gevangenen die zich bevonden in handen van de burgerlijke autoriteiten had plaats volgens de voorschriften van het Gestichten-reglement (*Ind. Stb.* 1917 nr. 708).

Bij een onderzoek in 1946 in verschillende gevangenissen naar de verstrekte voeding bleken in sommige inrichtingen minder gewenste toestanden te heersen. Daarop is van het Gevangenissenwezen een circulaire uitgegaan dd. 26 september 1946 waarin o.a. met de meeste nadruk er op werd gewezen dat voldoende voedsel moest worden verstrekt ongeacht de daaraan verbonden kosten.

Aantallen

Volgens een rapport van de Procureur-Generaal van 5 februari 1949 kon het aantal personen dat in geheel Indonesië ultimo december 1948 met toepassing van artikel 20 (artikel 36) S.O.B. om veiligheidsredenen was geïnterneerd hetzij door het militair gezag op dezelfde grond voorlopig gevangen werd gehouden in afwachting van het resultaat van een nader onderzoek ter beslissing van de vraag of zij dienden te worden vervolgd of geïnterneerd dan wel konden worden vrijgelaten op $\pm 15\,000$ worden gesteld. Onder hen bevonden zich ruim 3000 personen die als zijnde verdacht van strafbare feiten voor een strafvervolgning in aanmerking kwamen. Voor Java kwamen deze strafbare feiten in de regel neer op het bij artikel 169 van het Wetboek van Strafrecht van Indonesië strafbaar gestelde misdrijf van deelneming aan verboden verenigingen (subversieve organisaties met opstand als doelstelling en rampok- en terreurbenden).

In het cijfer van 15 000 waren niet begrepen de de facto-krijgsgevangenen. Het bedoelde rapport stelde verder dat geen arrestaties hadden plaats gevonden uitsluitend op grond van het hebben van een bepaalde politieke overtuiging.

Volgens latere cijfers bedroeg het aantal politieke en krijgsgevangenen bij de ondertekening van de wapenstilstandsproclamatie van 3 augustus 1949 ruim 10 000.

II. Voorschriften inzake de berechting van gevangenen ¹⁾

Landrechter

Gevangenen, die op grond van het vermoeden, dat zij zich in gepacificeerd gebied aan strafbare feiten hadden schuldig gemaakt, aan de justitie werden overgegeven, stonden in de regel terecht voor de gewone (alleensprekende) burgerlijke strafrechter, de z.g. landrechter. Bij enkele delicten geschiedde de berechting door de temporaire krijgsraad. Hoger beroep van de vonnissen van de landrechter (en van de temporaire krijgsraad) was uitgesloten; wel werd in 1947 de mogelijkheid van cassatie op het Hooggerechtshof geopend.

Bijzondere rechter

In de na de eerste politionele actie onder Nederlandse controle gekomen gebieden, waar de door de Republiek ingestelde rechterlijke organisatie zo veel mogelijk bleef gehandhaafd, geschiedde de berechting van strafzaken met een poli-

tieke achtergrond gewoonlijk door z.g. bijzondere rechters. De instelling van deze (alleensprekende) rechters en de feiten, waarvan zij konden kennis nemen, was geregeld in artikel 5 van de Verordening van het Militair Gezag van 19 juli 1947 nr. 514 („Voorlopig Rechtsreglement”); zie *Jav. Courant* 1947 nr. 64. Van de vonnissen van de bijzondere rechters, die door het Nederlandse burgerlijk bestuur werden aangesteld, stond hoger beroep open op de z.g. Appèlraad.

Na de tweede politionele actie heeft men in de toen onder Nederlands gezag gekomen gebieden eveneens dergelijke bijzondere rechters aangesteld (Verordening van het Militair Gezag van 15 december 1948 nr. 539).

Bijzondere krijgsgerechten

De instelling van de bijzondere krijgsgerechten beruiste op de Verordening van het Militair Gezag nr. 522 van 5 maart 1948 ¹⁾. Hun taak was de dadelijke berechting van Indonesiërs die zich in strijd met de bestandsovereenkomsten aan handelingen gericht tegen het wettig gezag, met name aan daden van geweld en sabotage tegen delen der krijgsmacht, hadden schuldig gemaakt. Waren deze bijzondere krijgsgerechten dus enerzijds bedoeld om vijandelijke elementen, die niet op de status van de facto-krijgsgevangene beroep konden doen, snel en afdoende te berechten, anderzijds zag men in deze krijgsgerechten het middel om eigen richting door Nederlandse militairen tegen te gaan. Het is daarom wenselijk op deze vorm van rechtspraak iets uitvoeriger in te gaan.

De bijzondere krijgsgerechten bestonden uit alleensprekende rechters, die werden benoemd door brigade- en territoriaalcommandanten uit de onder hun bevelen staande hoofdofficieren. De functie van auditeur-militair bij het bijzonder krijgsgerecht werd waargenomen door de auditeur-militair en diens substituten bij de temporaire krijgsraad, in wiens ressort de betrokken brigade was gelegerd. Zo nodig kon ook een officier van de brigade – die indien enigszins mogelijk de hoedanigheid van meester in de rechten moest bezitten – in deze functie worden benoemd. Verder was aan het krijgsgerecht een secretaris verbonden, eveneens een officier.

De bijzondere krijgsgerechten namen in eerste en laatste ressort kennis van alle misdrijven en overtredingen, waardoor de veiligheid van personen en goederen in gevaar werd gebracht, begaan door personen die behoorden of behoorden hadden tot strijdorganisaties of strijdgroepen, die de wapenen hadden opgenomen tegen het wettig gezag, alsmede van een aantal feiten strafbaar gesteld in het Indische Wetboek van Strafrecht, het Indische Wetboek van Militair Strafrecht enz.

De competentie van de bijzondere krijgsgerechten liet die van de overige militaire en burgerlijke rechterlijke colleges en gerechten onverlet. Alleen daar waar de ordeverstoringen van zodanige aard en omvang waren dat niet met de gewone wijze van berechting kon worden volstaan, kon er derhalve aanleiding zijn tot het installeren van een bijzonder krijgsgerecht. Bleek de zaak ter zitting van het krijgsgerecht niet van eenvoudige aard, namelijk in die zin dat het bewijs niet gemakkelijk te leveren was, dan kon alsnog verwijzing volgen naar de gewone militaire of burgerlijke strafrechter.

In een toelichtend schrijven dd. 6 april 1948 aan de auditurs-militair bij de temporaire krijgsraden op Java en Sumatra merkte de Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof van Indonesië daaromtrent nog op ²⁾:

„Het is . . . de uitdrukkelijke bedoeling, dat de bemoeienis van de bijzondere krijgsgerechten zich in de eerste plaats zal beperken tot de strafbare feiten tot hun competentie behorende, voorzover gepleegd door de . . . al of niet gewezen, republikeinse strijdkrachten dan wel . . . voorzo-

¹⁾ Aangeboden aan alle militair gezaghebbers bij rondzendbrief van 24 maart 1948. De verordening is gepubliceerd in de *Javase Courant* nr. 27 van 2 april 1948. Zij is verder afgedrukt in het Militair-Rechtelijk Tijdschrift, deel 42, blz. 532-535. Zie over dit onderwerp nog: J. W. G. Cornet, M.R.T. 42, blz. 481-495.

²⁾ Deze brief is afgedrukt in het M.R.T. 42, blz. 535-537.

¹⁾ Zie over dit onderwerp tevens Mr. E. Bonn, Tijdschrift voor Strafrecht 1951, blz. 114 e.v.

ver gepleegd tegen militairen of militaire objecten. Als voorbeelden kunnen genoemd worden beschietingen van militaire posten en stellingen, van militaire vervoermiddelen, versperging van en sabotage aan verbindingswegen, welke regelmatig door militairen worden gebruikt, sabotage, vernieling of beschadiging van militaire communicatiemiddelen, het dragen van vuurwapens of explosieven in de onmiddellijke nabijheid van militairen of militaire objecten, en dergelijke handelingen, waardoor de veiligheid van de militairen en hun bewegingen ernstig in gevaar wordt gebracht.

In de tweede plaats zal er voor het optreden dezer krijgsgerechten aanleiding bestaan daar waar de militairen bij de uitoefening van hun taak tot handhaving van de openbare orde en rust het optreden van benden ontmoeten, die de algemene veiligheid van personen en goederen in gevaar brengen en waartegen ter bescherming van de bevolking een snelle berechting ter plaatse het aangewezen middel voorkomt om aan dit optreden een spoedig einde te maken".

De rechtsgang bij de bijzondere krijgsgerechten was uiteraard zeer eenvoudig gehouden. Zo was men bij voorbeeld niet aan termijnen gebonden. Het aanhangig maken van de zaak geschiedde door een schriftelijke – in spoedeisende gevallen te vervangen door een mondelinge – aanzegging vanwege de auditeur-militair aan de verdachte met aanduiding van het tenlastegelegde feit. De verdachte kon – dat behoorde hem ook te worden medegedeeld – zich door een raadsman doen bijstaan of om toevoeging van een raadsman verzoeken; als zodanig trad dan gewoonlijk een officier van de Nederlandse troepenmacht op.

De rechter wees onmiddellijk na de sluiting van het onderzoek ter terechtzitting mondeling vonnis, tenzij hij besloot schriftelijk vonnis te geven; in dat geval werd de uitspraak voor ten hoogste een week uitgesteld. Van het tenlastegelegde en de uitspraak moest de secretaris van het krijgsgerecht aantekening houden.

De straffen die door het bijzonder krijgsgerecht konden worden opgelegd waren: de doodstraf, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaar. Hoger beroep kon niet worden ingesteld. Voordat het vonnis ten uitvoer werd gelegd diende de brigadecommandant daarop het fiat executie te verlenen. Wanneer de doodstraf was uitgesproken werd de tenuitvoerlegging van rechtswege opgeschort om de Gouverneur-Generaal in de gelegenheid te stellen ambtshalve gratie te verlenen. De stukken werden in dat ge-

val door de secretaris van het bijzonder krijgsgerecht toegezonden aan de Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof van Indonesië. Het was dus niet mogelijk om terstond na het uitspreken van een doodvonnis de straf aan de veroordeelde te voltrekken.

De Verordening van het Militair Gezag nr. 522 van 5 maart 1948 behelsde naast de voorschriften met betrekking tot de instelling van de bijzondere krijgsgerechten, die onmiddellijk in werking traden, nog enkele bepalingen van materieel strafrecht die slechts zouden werken voor nader aan te wijzen gebiedsdelen op daarvoor nader te bepalen tijdstippen, maar dan ook bij de berechting door andere rechters dan het bijzonder krijgsgerecht konden worden toegepast.

De laatstbedoelde bepalingen stelden de doodstraf of levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaar op de misdrijven waarvan de bijzondere krijgsgerechten bevoegd waren kennis te nemen. Verder werden met dezelfde straffen strafbaar gesteld degenen die als leden van een strijdgroep, welke de wapenen had opgenomen tegen het wettig gezag, opzettelijk in strijd met de bepalingen van de bestandsovereenkomst van 17 januari 1948 in de onder Nederlandse controle staande gebieden waren achtergebleven of teruggekeerd met het oogmerk om de gewelddadige strijd tegen het wettig gezag gewapend of ongewapend voort te zetten.

Dit gedeelte van de Verordening is in werking getreden: voor Java met ingang van 1 maart 1948 (V.M.G. nr. 527 van 5 juni 1948);

voor het gebied van het territoriaal commando Midden-Sumatra met ingang van 1 juli 1948 (V.M.G. nr. 529 van 26 juni 1948);

voor Sumatra met ingang van 19 december 1948 (V.M.G. nr. 538 van 19 december 1948).

Voor zover aan de hand van de in het archief van de Procureur-Generaal aangetroffen gegevens kon worden nagegaan is het aantal doodvonnissen dat door de bijzondere krijgsgerechten is uitgesproken beperkt geweest. Door het bijzonder krijgsgerecht van Midden-Sumatra werden b.v. in de maand januari 1949 twee zaken behandeld, waarbij in één geval de doodstraf werd uitgesproken; in de maand april eveneens twee zaken waarbij in één zaak de doodstraf werd uitgesproken ten aanzien van vier verdachten.

ORDONNANTIE

van de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon dd. 3 november 1949, Ind. Stb. 1949, nr. 325 en beschikking van de President van de Republiek Indonesië dd. 17 november 1949, nr. 14 jaar 1949, inzake het verlenen van amnestie ter uitvoering van de gemeenschappelijke proclamatie van 3 augustus 1949

Ordonnantie van de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon

Toelichting ²⁾

In naam der Koningin!

De Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon in Indonesië;
Allen, die deze zullen zien of horen lezen, salut!

Doet te weten:

Dat Hij, overwegende dat het in verband met de uitvoering van de gemeenschappelijke proclamatie, door de Nederlandse en Republikeinse Regeringen op 3 Augustus 1949 uitgevaardigd naar aanleiding van de orders tot het staken der vijandelijkheden tussen de strijdkrachten van het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Indonesia, noodzakelijk is een amnestie te verlenen aan hen, die bepaalde misdrijven hebben begaan, welke duidelijk een uitvloeisel zijn van het politiek conflict tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Indonesia;

In overeenstemming met de Raad van Departementshoofden;

Heeft goedgevonden en verstaan:

Artikel 1. (1) Amnestie wordt verleend aan hen, die, niet vreemdeling zijnde, al dan niet aan een der beide zijden deelnemend aan het conflict tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Indonesia, met het kennelijke doel een der zijden in het conflict bij te staan, na 15 Augustus 1945 maar vóór 15 Augustus 1949 enig strafbaar feit hebben begaan.

(2) Van deze amnestie zijn uitgezonderd zij die

a. anders dan in het verband van hetgeen noodzakelijk is in een eerlijke ofwel openlijke dan wel guerrillastrijd de dood of zwaar lichamelijk letsel van een ander hebben veroorzaakt, het goed van een ander hebben vernield dan wel een ander zijn persoonlijke vrijheid hebben ontnomen;

b. eens anders eerbaarheid hebben aangerand;

c. anders dan in het verband van hetgeen noodzakelijk is ten behoeve van de guerrillastrijd zich eens anders goed hebben toegeëigend dan wel zich met eens anders goed hebben bevoorreed;

d. zich schuldig hebben gemaakt aan poging tot of samenwerking aan sub a, b of c.

Artikel 2. De Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof van Indonesië is mede in zijn functie van advocaat-fiscaal van het Hoog Militair Gerechtshof belast met de uitvoering van het in deze ordonnantie bepaalde.

Artikel 3. Deze ordonnantie is mede van toepassing op personen onderworpen aan de rechtsmacht van rechters die rechtspreken op de voet van de ordonnantie van 18 Februari 1932 (*Staatsblad* nr. 80).

Artikel 4. Deze ordonnantie treedt in werking op een nader bij Regeringsbesluit te bepalen tijdstip ¹⁾.

En opdat niemand hiervan onwetendheid voorwende, zal deze in het *Staatsblad* van Indonesië worden geplaatst.

Gedaan te Batavia, 3 November 1949.

A. H. J. LOVINK.

De wd. Algemene Secretaris,
E. O. VAN BOETZELAER.

Uitgegeven de 3de November 1949.

De wd. Algemene Secretaris,
E. O. VAN BOETZELAER.

1. In de gemeenschappelijke proclamatie, door de Nederlandse en de Republikeinse Regeringen op 3 Augustus 1949 uitgevaardigd naar aanleiding van de orders tot het staken der vijandelijkheden, hebben de betrokken partijen onder meer de verplichting op zich genomen, dat zij, die worden vervolgd of reeds zijn veroordeeld wegens bepaalde misdrijven, welke duidelijk een uitvloeisel zijn van het politiek conflict tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek van verdere vervolging of verder ondergaan van hun straf zullen worden ontslagen overeenkomstig wettelijke of andere maatregelen, welke zo spoedig mogelijk van kracht zullen worden.

2. Aan de inhoud van het in de vorige alinea bedoelde punt der proclamatie kan alleen uitvoering gegeven worden, indien bij ordonnantie een amnestie wordt afgekondigd. Weliswaar kent het derde lid van artikel 42 van de Indische Staatsregeling aan de Gouverneur-Generaal een recht tot verlening van amnestie toe, doch dit recht is zo beperkt gehouden, dat thans – evenals de beide thans bekende vorige keren dat hier te lande amnestie is verleend, te weten 19 October 1862, *Stbl.* 119 en 7 Mei 1947, *Stbl.* 79 – alleen aan de behoefte voldaan kan worden, indien de amnestie bij ordonnantie verleend wordt. En dat het bij ordonnantie plaats kan vinden, ligt voor de hand; immers kunnen bepaalde feiten bij ordonnantie strafbaar gesteld worden, zodat niet valt in te zien, waarom zodanige strafbaarheid ook niet bij ordonnantie kan worden opgeheven (in soortgelijke zin Kleintjes, II, zesde druk, p. 303).

3. Onder meer ter zake van de uitvoering van het in de eerste alinea van deze toelichting bedoelde punt der gemeenschappelijke proclamatie is overleg gepleegd tussen de Nederlandse en de Republikeinse delegaties, een overleg waarbij de te ontwerpen amnestieregeling uiteraard nauw verband houdt. Dit overleg heeft, wat dit punt betreft, geleid tot een gemeenschappelijke verklaring, welke in het Nederlands als volgt luidt:

„Met betrekking tot hen, die worden vervolgd of reeds zijn veroordeeld wegens misdaden, welke duidelijk een uitvloeisel zijn van het politiek conflict tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek, wordt een amnestieregeling tot stand gebracht ten gevolge waarvan zij van verdere vervolging of verder ondergaan van straf zo spoedig mogelijk worden ontslagen.

Deze regeling zal impliceren een nadere omlijning nopens daden welke een duidelijk uitvloeisel zijn van het politiek conflict als bedoeld.

Beide delegaties hebben overeenstemming bereikt ten aanzien van de grondgedachten van de amnestieregeling.

Nadere voorzieningen nopens diegenen, die niet onder de werking dier regeling vallen, kunnen voor concrete gevallen nader worden besproken in de sub-commissie.”

4. Bijgaand ontwerp bevat de grondgedachten van de bedoelde amnestieregeling. Gemeend wordt, dat de regeling duidelijk is en weinig toelichting behoeft. Opzettelijk is hierin zo veel mogelijk vermeden aansluiting te zoeken bij de wettelijke omschrijving van bestaande misdrijven. De regeling bedoelt dus enkel en alleen te zeggen wat er staat en moet geenszins aan de hand van bestaande strafbepalingen geïnterpreteerd worden in dier voege, dat bepaalde zinsneden geacht worden op bepaalde wetsartikelen te doelen.

5. De regeling is zo opgezet, dat in het algemeen amnestie wordt verleend terzake van alle strafbare feiten, binnen het kader van de politieke strijd begaan na 15 Augustus 1945,

¹⁾ Bij besluit van de HVK van 13 november 1949, *Ind. Stb.* 1949, nr. 326, is het tijdstip van inwerkingtreding bepaald op 4 november 1949.

²⁾ Deze bij de ordonnantie behorende officiële toelichting is niet in het *Staatsblad* opgenomen. De tekst is ontleend aan O. E. van Schravendijk, Leemten in het gratierecht, 1968, blz. 346–347.

de datum van de Japanse capitulatie, en vóór 15 Augustus 1949, op welke dag de staking der vijandelijkheden in geheel Indonesië een feit behoorde te zijn; van de amnestie zijn uitgezonderd een aantal strafbare feiten welke geacht kunnen worden met die politieke strijd in geen enkel verband te staan en, indien deze in een normale oorlog voorgevallen zouden zijn, aanleiding gegeven zouden hebben tot vervolgingen wegens het plegen van oorlogsmisdrijven. De Procureur-Generaal is belast met de uitvoering van de ordonnantie.

6. De omschrijvingen in de amnestie moesten uiteraard een algemeen karakter dragen. Het is dientengevolge dus niet uitgesloten, dat buiten deze omschrijvingen vallen bepaalde daden, die eveneens geheel of ten dele voor kwijtschelding van straf in aanmerking komen. In zodanige gevallen kan het effect van de amnestie uitgebreid worden door gratie of abolitie.

Beschikking van de President van de Republiek Indonesië ¹⁾

De President van de Republiek van Indonesië

Overwegende, dat ter uitvoering van de gezamenlijke proklamatie van de Republiek van Indonesië en het Koninkrijk der Nederlanden, krachtens de Rum-Van Royen verklaring ddo 7 mei 1949, in het bijzonder de amnestieverlening betreffende, uitvaardiging van een Presidentiële beschikking noodzakelijk wordt geacht;

Gelet op de gezamenlijke proklamatie van de Republiek van Indonesië en het Koninkrijk der Nederlanden van 1 augustus 1949 en artikel 14 van de Grondwet;

Heeft besloten:

Het volgende te bepalen:

Artikel 1

(1) Allen die volgens het strafrecht een misdrijf hebben begaan welke duidelijk het gevolg is van het politieke geschil tussen de Republiek van Indonesië en het Koninkrijk der Nederlanden zullen niet worden ingesloten of voor de rechtbank gedaagd op beschuldiging van dit delict.

(2) Rechtszaken die nog aanhangig zijn tegen personen als bedoeld in het eerste lid van dit artikel dienen onmiddellijk te worden ingetrokken.

Artikel 2

Allen die nog een gevangenis- of vrijheidsstraf ondergaan op beschuldiging een misdrijf te hebben gepleegd als bedoeld bij artikel 1 lid 1, dienen onmiddellijk op vrije voeten te worden gesteld.

Artikel 3

De Militaire Gouverneur is voor zijn gebied uitvoerder van het bij artikel 2 bepaalde.

Artikel 4

De Militaire Gouverneur ziet er nauwlettend op toe, dat het bepaalde bij art. 1 en 2 strikt wordt nageleefd door alle, zowel militaire als civiele, instanties.

Artikel 5

Bij de uitvoering van zijn taak als omschreven in artikelen 3 en 4 kan de Militaire Gouverneur om adviserende bijstand vragen van het Militair Gerechtshof v/d Militaire Gouverneur.

Artikel 6

Bij de uitvoering van zijn taak als bedoeld in artikelen 3 en 4 is de Militaire Gouverneur rechtstreeks verantwoording schuldig aan de Minister van Defensie.

Artikel 7

Bij de uitvoering van deze beschikking dient de Minister van Defensie zich door het Hooggerechtshof en het Hoofdparket te laten adviseren.

Slotartikel

Deze beschikking treedt in werking op de dag van afkondiging.

Gedaan te Jogjakarta op 17 november 1949.

*De President van de Republiek
van Indonesië,*

(w.g.) SOEKARNO.

De Minister van Defensie,

(w.g.) HAMENGKU BUWONO IX.

De Minister van Justitie,

(w.g.) SOESANTO TIRTOPRODJO.

Afgekondigd op 17 november 1949.

De Staatssecretaris,

w.g. A. G. PRINGGODIGDO.

¹⁾ De onderstaande tekst vormt een vertaling.

MAATREGELEN VAN LEGER- EN MARINELEIDING TER VOORKOMING VAN MISDRAGINGEN VAN NEDERLANDSE MILITAIREN

In januari 1946 had de operatie Bram-Koemai op West-Borneo plaats tot herstel van het Nederlands gezag ter plaatse. De instructie van de commandant van Hr. Ms. Abraham Crijns aan de commandant van de landingsdivisie van dit schip hield de opdracht in eigendommen van Chinezen en loyale inheemsen te ontzien. Ook bij andere landingsacties in dit gebied, die werden uitgevoerd om het Nederlandse gezag te herstellen, hield telkenmale de opdracht aan de commandant van de landingsdivisie instructies van deze strekking in.

In een schrijven van 4 maart 1946 van de legercommandant aan alle militaire gezaghebbers van het K.N.I.L. bracht de legercommandant naar voren dat discipline in het leger noodzakelijk was. Hij schreef onder meer: „(....).”

11. Ik doe dan ook een beroep op alle officieren om hun volle medewerking te verlenen bij het verbeteren van den thans bestaande toestand. Voor diegenen, die denken slechts met uiterlijkheden te maken te hebben, vestig ik nogmaals de aandacht op de betreuwenswaardige handelingen welke in de afgelopen maanden zijn gepleegd door militairen, die het recht in eigen handen namen en daarmee niet alleen hun chefs groote moeilijkheden bezorgden doch tevens ernstige schade toebrachten aan het geheel. Dergelijke daden dienen niet voor te komen in een leger waarin de discipline op behoorlijke wijze wordt gehandhaafd, waar orde en tucht de plaats innemen waar zij onafwijsbaar behooren te zijn.

(....).”

Naar aanleiding van incidenten tussen Nederlandse soldaten en Chinese burgers ging de legercommandant in een brief van 16 maart 1946 aan de luitenant-gouverneur-generaal in op het onderwerp discipline en besloot met: „(.....) Ik moet Uwer Excellentie er daarom op voorbereiden, dat ondanks alle te nemen maatregelen, herhalingen van de (....) gesignaleerde misdrijven in de naaste toekomst nog ongetwijfeld herhaaldelijk het onderwerp zullen vormen van ingediende klachten enerzijds en van te nemen preventieve en correctieve maatregelen anderzijds”.

Op 12 juni 1946 schreef de commandant 1e Nederlandse mariniersbrigade aan C.O. A.M.A.C.A.B. Soerabaja (Commanding Officer Allied Military Administration Civil Affairs Branch), „dat het mishandelen van gevangenen iederen Nederlandschen militair verboden is. Degenen, die zich ondanks dit verbod toch aan mishandelingen van gevangenen schuldig maken, stellen zich bloot aan strafrechtelijke vervolging”.

Enkele maanden later, op 25 november 1946, richtte de legercommandant een schrijven aan alle militaire gezaghebbers, waarin hij begon met de woorden: „Het is mij gebleken, dat militairen van de K.N.I.L. en de K.L. zich nog steeds schuldig maken aan plundering, (....).” Hij eindigde als volgt: „Ik heb mitsdien de eer U Hoogedelgestrenge/UWel-Edelgestrenge te verzoeken het verbod van plundering en de straffen, die daarop zijn gesteld, nogmaals uitdrukkelijk aan de onder Uwe bevelen staande onderdeelen bekend te stellen, het toezicht op plundering zoo nodig te verscherpen en voorkomende gevallen na onderzoek, bij de bevoegde autoriteiten voor te brengen.

Opgemerkt wordt, dat het niet aangeven van plundering eveneens een strafbaar feit oplevert. Vervolging terzake is reeds voorgekomen”.

Bij beschikking van de commandant der zeemacht in Nederlands-Indië van 17 maart 1947 werd vastgesteld een „Nieuw Gewijzigd Memorandum voor Commandanten voor het optreden van Hr. Ms. Schepen in Nederlandsch Indië”. In punt 1 staat onder andere het volgende:

„1. a. (.....)

Hoewel de Kon. Marine in den Nederlandsch-Indischen Archipel geen zeeoorlog voert, worden wel aan Hr. Ms. Sche-

pen verschillende taken opgelegd, welke echter uitsluitend ten doel hebben, directen steun te verlenen bij herstel en/of de handhaving van gezag, orde en wet in deze gewesten.

b. Ieder commandeerend officier zal zich bij besluiten en handelingen steeds laten leiden in het volle bewustzijn, de eer van de Nederlandsche vlag hoog te houden. Hij zal zijn officieren en schepelingen voortdurend wijzen op deze hoge verplichting, welke immers ook aan ieder lid der bemanning is opgelegd, zoowel in oorlogs- als in vredetijd.

c. Er zal indien nodig, met kracht en gestrengheid worden opgetreden, doch steeds zal dit optreden rechtvaardig moeten zijn en de maatregelen zullen tot een ondervonden weerstand in juiste verhouding staan. In beginsel zullen geen „vergelgingsmaatregelen” worden genomen, anders dan met toestemming en op last van de hoogere bevelhebbers. Mishandeling, plundering, diefstal e.d. zijn in strijd met onze eer en derhalve volkomen ontoelaatbaar”. (....).”

Het kwam wel voor dat de bevoorrading met levensmiddelen niet altijd even vlot verliep, waardoor patrouilles genoodzaakt werden zelf voor de nodige voeding te zorgen. Wegens de wijze waarop hierbij somtijds werd opgetreden tegen de bevolking schreef de legercommandant op 20 mei 1947 aan de territoriale en troepencommandanten onder meer: „(....)

(2) Zoo is het voorgekomen, dat patrouilles door misbruik van gezag of intimidatie zich in het bezit stelden van pluimvee, geiten en vruchten, dan wel zich legeringsplaatsen in huizen verschaffen, alsook draagkoelies „inhuurden”. (....)

(4) Bepaaldelijk ontoelaatbaar is evenwel dat deze „praktijk-moeilijkheden” leiden tot minder nauwgezet optreden tegenover de bevolking en zelfs tot het bevreemden van eigen winstbejag, (....). (6) Begrijpelijk is – en daarom verantwoord – dat maatregelen worden getroffen, welke de practijk nu eenmaal noodzakelijk maakt, zoals het requireeren tegen redelijke op de locale omstandigheden afgestemde vergoedingen voor vivres en het vorderen van onderdak; het verlaten van de normen van nauwgezetheid is daarbij echter ten eenenmale ontoelaatbaar. (....). (8) Gebeurlijke overtredingen dienen met alle gestrengheid te worden gecorrigeerd”.

Op 21 juli 1947, de dag waarop de eerste politionele actie werd ingezet, richtte de generaal nog een woord van vermaan aan de „wapenbroeder”, waarin de nadruk werd gelegd op zelfbeheersing alsmede op eerbied voor de eigendommen van en houding tegenover de Indonesische bevolking. „(....). Gij komt niet om te straffen, maar om te beschermen, en diegenen onder U, die in de afgelopen twee jaren in hun familie of vrienden zijn getroffen door tot misdaad opgehitste Indonesische elementen, mogen nimmer hun zelfbeheersing vergeten en hun militaire taak oteeren door persoonlijke wraakoefening. (....). Eerbiedig huis en eigendom van de bevolking. Verniel niets onnoodig. Koop niets, dat men niet bereid is vrijwillig te verkoopen. (....).”

Ook de commandant der zeemacht in Nederlands-Indië gaf op 21 juli 1947 een dagorder uit en zei hierin onder meer: „(....)

„Hierbij draag ik U op steeds te bedenken, dat het volk van deze gewesten onze vijand niet is en ik verwacht van U, dat gij U zult onthouden van alle daden welke – buiten militaire noodzaak – de bevolking kan kwetsen of leed berokkenen. Ook draag ik U op, waar het kan, rekening te houden met de belangen van de buitenlanders en de vreemde Oosterlingen, waarin de Chinese bevolkingsgroep een zoo belangrijke plaats inneemt. (....).”

Op 4 augustus 1947 werd het bevel „staakt het vuren” gegeven. In een dagorder van 5 augustus 1947 zei generaal Spoor, dat alle in het operatieplan aangegeven objecten waren bereikt; dat in de gebiedsdelen, die door de Nederlandse troepen werden bezet orde en rust zouden worden gehandhaafd en dat meteen een aanvang zou worden gemaakt met

de opbouw en rehabilitatie van land en volk. En hij vervolgde: „(.....), de Djocjasche propaganda heeft niet gerust met het aanzetten tot nieuwe vernielwoede van eigendom, tot moord en tot subversieve daden in de bezette gebieden. In de door ons thans beschermde gebieden zullen wij met voortvarendheid, rechtvaardigheid, doch tevens met gestrengheid optreden tegen een ieder, die zal trachten orde en rust te verstoren; (.....)”.

Op 8 augustus 1947 gaf de territoriaal/troepencommandant Midden-Sumatra, tevens commandant van de U-brigade een dagorder uit. Hierin zei hij over de taak van de Nederlandse troepen: „(.....) wat is nu onze taak vanaf middernacht 4/5 Augustus? (.....). Wij, de troepen, zijn verantwoordelijk voor veiligheid van persoon en goed. Wij zijn belast met het herstel en de handhaving van recht en orde in het door ons beschermde gebied. Geen enkele vorm van ordeverstoring, evenmin van vergelding en wraak zal worden geduld (.....)”.

In een commandementsorder nr. 15 van 12 september 1947 gaf de territoriaal tevens troepencommandant van Midden-Java een beschouwing over de bestrijding van plundering door militairen en zei onder meer:

„(.....) 12. Aan ieder mil. van hoog tot laag wordt opgedragen:

- a. te waken tegen „plundering”;
- b. mogelijk voorkomende gevallen van „plundering”, waarvan men kennis bekomt, ten spoedigste ter kennis van den bevoegden gezaghebbende te brengen; (.....)”.

De territoriaal tevens troepencommandant beval iedere meerdere „steeds weer met nadruk te waarschuwen tegen plundering”, het toezicht te verscherpen en mogelijke gevallen nauwgezet te onderzoeken en het resultaat van het onderzoek bij de betrokken militaire instantie voor te brengen. Commandanten behoorden de order veelvuldig met hun onderhebbende officieren te bespreken en herhaaldelijk met de troep te behandelen.

Naar aanleiding van een brief van 13 oktober 1947 van de legercommandant aan alle territoriale en troepencommandanten betreffende bescherming van anderz eigendommen, doorgezonden per brief van 22 oktober 1947 door de commandant A-divisie aan de commandant van de mariniersbrigade, schreef de laatstgenoemde autoriteit op 24 oktober 1947 aan de commandant A-divisie onder meer: „(.....) reeds geruime tijd vóór 21 Juli '47 door de Commandant Zeemacht in Nederlandsch-Indië zeer gestrenge orders zijn uitgegeven m.b.t. plundering e.d.; dat hiertegen bij de Mariniersbrigade zeer streng wordt gewaakt en opgetreden, terwijl geen enkele zaak op dit gebied krijgstuuchtelijk wordt (en nog zal worden) afgedaan.

De door de Zeekrijgsraad ter zake opgelegde straffen worden steeds algemeen bekend gemaakt en blijken preventief te werken, wat overigens niet wil zeggen, dat het euvel daarmee uit de wereld is”.

Hiernaast werden officieren op de hoogte gebracht van vonnissen van de krijgsraad. Een dergelijke mededeling van 22 januari 1948 uitgegeven door het hoofdkwartier van de adjudant-generaal te Batavia vermeldde onder andere het volgende: „Door de Krijgsraad te Velde voor de Koninklijke Landmacht zijn twee officieren wegens „plundering door twee of meer verenigde personen” en wel van een woning welks bewoner kort te voren was gearresteerd, veroordeeld elk tot anderhalfjaar gevangenisstraf met onmiddellijke in arrest stelling, ontslag uit de militaire dienst en ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen”.

De richtlijnen van de commandanten voor de houding van de troep met het oog op de bescherming van andermans eigendommen en de behandeling van de bevolking werden niet altijd in acht genomen. In een schrijven van 13 oktober 1947 aan alle territoriale en troepencommandanten ging de legercommandant dieper in op de bescherming van eigendommen. Punt 5 van dit rondschrjven luidde: „(.....); het is

daarom aan de commandanten er nauwlettend en gestreng op toe te zien, dat geen handelingen plaats vinden, welke de rechter als plundering, diefstal, verduistering of begunstiging zal kunnen kwalificeren; het is daarom ook, dat ik die commandanten in voorkomend geval mede aansprakelijk zal doen stellen (.....)”.

7. Niet alleen het veelvuldig houden van theorieën doch voornamelijk het voortdurend blijven controleren en krachtadig corrigeren zal uiteindelijk kunnen voeren tot die zorgvuldige en beheerste houding van den man, welke voor onze nationale zaak onontbeerlijk is”.

Naar aanleiding van een artikel in „Het Lichtspoor” van 20 september 1947 waarin door een Nederlandse soldaat aan de schrijver van het betreffende artikel een kris als aandenken werd aangeboden, volgde een geheim eigenhandig rondschrjven van de legercommandant aan alle militaire gezaghebbers, gedateerd, 17 november 1947, waarin hij onder meer schreef: „(.....) 2. Het behoeft geen betoog, dat „souveniring” van aan de bevolking toebehorende eigendommen onder geen enkele omstandigheid en ten aanzien van geen enkel voorwerp is geoorloofd. Een dergelijke handeling is een ernstig strafbaar feit en kan worden gekwalificeerd als „plundering, dan wel diefstal of verduistering”.

4. Ik verzoek de betrokken commandanten, waar dergelijke geheel in strijd met de gegeven bevelen onwettige praktijken nog voorkomen, hieraan terstond een einde te maken en dit op duidelijke wijze den troepen bekend te stellen. De commandanten, die dergelijke misstanden toelaten, zullen niet slechts disciplinair doch eveneens strafrechtelijk aansprakelijk voor deze wandaden worden gesteld”.

In een brief van 16 februari 1948 aan de luitenant-gouverneur-generaal van Nederlands-Indië deed de legercommandant opgave van materiaal waaruit bleek, dat de legerleiding er voortdurend op bedacht was aan de troepen het besef in te scherpen, dat zij bij hun optreden tegenover eigendom en leven van de Indonesische bevolking de grootst mogelijke zorg in acht dienden te nemen en zich meer in het bijzonder hadden te onthouden van enige vorm van mishandeling der ingezetenen. Deze brief werd geschreven naar aanleiding van terzake in Nederland een enkele maal circulerende berichten en van in de Tweede Kamer der Staten-Generaal gestelde vragen aan de minister van overzeese gebiedsdelen.

De punten 4 en 5 van deze brief luiden: „De hiervoor besproken dagorders en algemene aanschrjvingen behandelen de houding van de troep tegenover de bevolking in het algemeen en die van materiële tekortkomingen in het bijzonder. Dat daarbij tevens een humanitair optreden tegen de bevolking in lijfelijke behandeling (in casu het nalaten van elke mishandeling) is inbegrepen, moge vanzelfsprekend geacht worden. Dat geen algemene order aan dit onderwerp gewijd werd, vindt zijn grond in de omstandigheid, dat van enig symptomatisch voorkomen van laatst bedoeld euvel nimmer ook zelfs maar sprake is geweest. Dit neemt niet weg, dat waar mij incidenteel een geval gerapporteerd werd, geëigende maatregelen terstond zijn getroffen (.....)”.

Ook ten aanzien van het gebruik van vuurwapenen werden regels gesteld. Op 11 mei 1948 gaf de commandant van de mariniersbrigade een administratieve order uit waarin hij schreef, dat het vuurwapen in beginsel slechts mocht dienen als bedreiging om tot arrestatie over te gaan indien men subversieve activiteit, diefstal, roof en alles wat daarmee in verband stond, ontdekte. Het daadwerkelijke gebruik moest beperkt blijven tot gevallen van noodzaak, wanneer bij voorbeeld de te arresteren persoon op de vlucht sloeg of wanneer verweer geboden was.

Op Java was de tweede politionele actie begonnen met een Nederlandse actie tegen Djocja. In een dagorder van 17 december 1948 zei de legercommandant onder andere: „(.....) Op U wordt een beroep gedaan de laatste acte te voltrekken, nu in eindeloze onderhandelingen het geduld is uitgeput en geen andere weg meer overblijft (.....). Beseft,

dat gij geen krijgsvolk zijt, doch bringers van recht en veiligheid aan een bevolking, die reeds te lang zuchtte onder terreur en onderdrukking. Verlicht haar noden, vermeerder deze niet. Onthoudt U van elke daad, die niet de toets van een scherpe critiek zou kunnen doorstaan. Zijt beslist, doch tevens menslievend en ontziet andermans eigendom. (.....)".

Op 24 maart 1949 gaf de legercommandant een dagorder uit, de eerste na die van 17 december 1948, aanvangend als volgt: „Ondanks de door mij herhaaldelijk in woord en geschrift gegeven waarschuwingen en zeer pertinent gestelde opdrachten, dat elk militair van het Leger in Indonesië zich onder alle omstandigheden heeft te gedragen als een goed soldaat betaamt in zijn behandeling van gevangenen en in zijn optreden tegen verzetslieden, in zijn omgang met de bevolking en ten opzichte van de eigendommen van anderen, bereiken mij toch nog telkenmale vermeende klachten over door militairen gepleegde misdragingen.

Ik wens hier al dadelijk aan toe te voegen, dat vele van deze klachten bij nader onderzoek blijken te berusten op „geruchten” en vaak slechts een kern van waarheid bevatten doch schromelijk overdreven zijn, dan wel geheel uit de lucht zijn gegrepen. Bovendien is het duidelijk, dat in verschillende gevallen de aanbrengrers van deze klachten niet gedreven worden door het prijzenswaardig streven om recht te zoeken waar vermeend werd, dat onrecht was gedaan, doch bedoelde klachten met politieke bedoelingen wereldkundig maakten (.....)". Daarna vervolgde de legercommandant: „(.....) Ik heb U steeds vóór gehouden, dat de militair zich onder alle omstandigheden heeft te gedragen naar de erecode, welke den soldaat siert:

- behandel Uw gevangenen streng, doch menselijk en rechtvaardig;
- bezorg de bevolking geen overlast, waar dit kan worden vermeden;
- ontzie andermans eigendommen te allen tijde, tenzij

de gevechtsactie te dien aanzien onvermijdelijke maatregelen vereist;

- speel nimmer eigen rechter, dat is niet Uw taak, noch Uw bevoegdheid.

(.....)".

Op 10 april 1949 werd door de legercommandant aan alle troepencommandanten op Java en Sumatra een telegram verzonden: „Ondanks mijn herhaalde aanschrijvingen en waarschuwingen bereiken mij nog steeds klachten over ernstige misdragingen van militairen bij operationele acties (.....). Dit moet nu uit zijn en het zal – herhaal zal – uit zijn. Wanneer ondercommandanten en manschappen niet kunnen begrijpen dat wredeheden en verkrachtingen, diefstal en plundering een militair onwaardig zijn en in stede van bevrijding en bescherming wrok en haat bij de bevolking doen ontstaan, dan zal ik dit met disciplinaire middelen er in moeten stampen. Ik mag als bekend veronderstellen dat elke klacht te dien aanzien welke de legerleiding bereikt grondig wordt onderzocht en de schuldigen onverbiddelijk en voorbeeldig worden gestraft. Ik zal de auditeur-militair en de krijgsraden verzoeken niet te schromen de zwaarste straffen te eisen en op te leggen. Ik zie mij thans echter genoodzaakt de troepen cdtn met klem op te dragen elke klacht welke hen bereikt onverwijld te doen onderzoeken welke verplichting eveneens komt te rusten op elke ondercdt van enig onderdeel bij wien een klacht wordt ingebracht. (.....).

Blijkt gedurende het onderzoek dat inderdaad militairen zich hebben schuldig gemaakt aan dergelijke wandaden dan wordt de betrokkene hangende het onderzoek al dadelijk administratief terug gesteld tot de stand van soldaat: voor officieren wordt onverwijld de eventueel tijdelijke rang ontnomen. Bij ernstige misdragingen dienen de schuldigen in voorlopig arrest te worden gesteld. (.....)". In dit telegram werd tevens een maandelijks opgave verzocht van ernstige misdragingen, de genomen maatregelen en de stand van het onderzoek.

OVERZICHT VAN DE IN DE PARLEMENTAIRE STUKKEN AANGETROFFEN GEGEVENS

Tweede Kamer der Staten-Generaal

Onderwerp	Gegevens	Datum en vindplaats
Als represaille voor het door de plaatselijke bevolking om het leven brengen van de bemanning van een Britse Dakota die bij Bekasi in West-Java een noodlanding had moeten maken, hadden Engelse troepen deze plaats grotendeels in de as gelegd.	<i>De heer Joekes</i> vraagt de regering of zij niet van oordeel is, dat het platbranden van Bekasi in strijd moet worden geacht met de zedelijke normen welke de geallieerde strijdkrachten bij de oorlogvoering hebben aanvaard. <i>De heren Palar, van Poll, van der Goes van Naters en Wagenaar</i> sluiten zich bij deze kritiek op het Engelse optreden te Bekasi aan. <i>De Minister van Overzeese Gebiedsdelen</i> die reeds in de regeringsverklaring, waarmee het debat was geopend, had gesteld dat de excessen door de andere partij gepleegd geen reacties mochten uitlokken, waardoor onschuldigen zouden worden getroffen, antwoordt de heer Joekes dat het door hem ter sprake gebrachte punt ongetwijfeld zal worden aangeroerd bij het komende overleg met de Engelse regering.	21 december 1945 Handelingen Tweede Kamer 1945/46 blz. 140. 21 december 1945 Handelingen Tweede Kamer 1945/46 blz. 141, 144 en 146. 21 december 1945 Handelingen Tweede Kamer 1945/46 blz. 138. idem blz. 147.
In de Nederlandse pers waren mededelingen verschenen over incidenten bij Meester Cornelis (Batavia) op 3 en 4 januari 1946 waarbij, als represaille voor het om het leven brengen van de inzittenden van een militaire wagen, door Nederlandse troepen branden waren gesticht in inheemse wijken. Dit indisciplinaire optreden werd bij dienstorder van de bevelhebber van de Nederlandse strijdkrachten in Indonesië van 7 januari 1946 streng afgekeurd.	<i>De heren Goedhart en Stokvis</i> vestigen de aandacht op deze berichten. <i>De Minister</i> ¹⁾ antwoordt dat de vermelde excessen noch door de Nederlandse regering noch door de autoriteiten in Indonesië worden goedgekeurd en dat men met alle kracht tegen zulke wandaden zal optreden.	15 en 16 januari 1946 Handelingen Tweede Kamer 1945/46 blz. 274, 281 en 306 17 januari 1946 Handelingen Tweede Kamer 1945/46 blz. 312.
Bericht in de Melbourne Herald van 19 februari 1946 waaruit zou blijken dat Nederlandse troepen zich in Indonesië aan wreedheden tegenover de burgerbevolking schuldig maken.	<i>De heer Ruijs de Beerenbrouck</i> vraagt, indien dit bericht juist is, wat wordt gedaan om dergelijke afkeurenswaardige handelingen in de toekomst onmogelijk te maken. <i>De Minister</i> antwoordt dat de Ned. Indische regering inlichtingen zijn gevraagd. Daarna zal op de zaak worden teruggekomen. De nadere beantwoording van de vragen van de heer Ruijs de Beerenbrouck houdt in, dat het bericht na ingesteld onderzoek is gebleken niet juist te zijn.	20 februari 1946, Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1945/46 blz. 55. 25 februari 1946 idem. 29 augustus 1946 Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1946 blz. 29.
Beweerde wreedheden bij de bezetting van Pesing op 15 april 1946 door de militaire politie bedreven. O.a. het afmaken van gevangenen.	<i>De heer Palar</i> leest een brief voor, die hem uit Indonesië heeft bereikt, waarin o.a. gewag wordt gemaakt van het doden van zeventig Indonesiërs, die bij de bezetting van Pesing waren gevangen genomen, door de militaire politie van het KNIL. <i>De Minister</i> antwoordt dat hem niets bekend is van deze wreedheden. Hij is echter bereid een onpartijdig onderzoek te doen instellen en wanneer van het gebeurde iets waar mag blijken te zijn maatregelen te treffen. Het is immers volkomen tegen de wens van de Nederlandse en Ned. Indische regering dat zoiets in de doofpot zou worden gestopt. In een brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer van 21 juni 1946 deelt <i>de Minister</i> mee dat te Batavia een commissie van onderzoek is ingesteld.	6 mei 1946 Handelingen Tweede Kamer 1945/46 blz. 737. 7 mei 1946 Handelingen Tweede Kamer 1945/46 blz. 770. Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1946 no. 237/1

¹⁾ Waar in dit overzicht wordt gesproken van „de Minister” is daarmee steeds bedoeld: de Minister van Overzeese Gebiedsdelen.

Onderwerp	Gegevens	Datum en vindplaats
	Bij de begrotingsbehandeling wordt op de zaak teruggekomen. <i>De Minister</i> bericht dat het rapport van de commissie van onderzoek ondanks herhaald rappel nog niet is ontvangen. Andere wandaden van Nederlandse troepen, die het treffen van maatregelen noodzakelijk zouden maken, zijn de regering niet bekend. <i>De Minister</i> deelt het resultaat van het ingestelde onderzoek mee: De door de heer Palar geciteerde mededelingen blijken in het algemeen onjuist te zijn. De juiste toedracht van twee incidenten waarbij 3 à 4 gevangenen zouden zijn omgekomen kon niet meer worden vastgesteld. Volgens verklaring van de legercommandant wordt overigens, waar mogelijk, tegen excessen streng opgetreden.	5 december 1946 Handelingen Tweede Kamer 1946/47 Bijlage A, Hoofdstuk XIII no. 8, blz. 13 30 december 1946 Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1946/47 no. 237/2
Eerste Kamer der Staten-Generaal		
Een artikel in Vrij Nederland van 4 januari 1947, getiteld „Soldatendagboek”, vermeldde de mishandeling van een aantal bij een actie gevangen gemaakte Indonesiërs in het bijzijn van enkele Nederlandse officieren, die tegen dit wangedrag niet waren opgetreden. Tijd- en plaatsbepaling ontbraken.	Het lid van de Eerste Kamer, <i>de heer Koejemans</i>, vestigt de aandacht van de Minister van Oorlog op dit bericht. <i>De Minister van Oorlog</i> antwoordt dat hij het gemelde geval, indien juist, zeer ernstig acht en zijn ambtgenoot van Overzeese Gebiedsdelen zal vragen ter zake onmiddellijk een onderzoek te doen instellen. <i>De Minister van Overzeese Gebiedsdelen</i> schrijft op 24 mei 1947 aan de Voorzitter van de Eerste Kamer dat op grond van het in Indonesië ingestelde onderzoek mag worden aangenomen dat de feiten in het artikel onjuist zijn weergegeven, hetgeen te eerder zou kunnen worden aanvaard waar de inzender zijn naam verborgen had gehouden. <i>De heer Koejemans</i> citeerde op 20 februari 1947 enkele andere brieven van militairen uit Indonesië, waaruit hij meende te kunnen concluderen dat bij sommige officieren een „nazi-mentaliteit” bestond.	9 januari 1947 Handelingen Eerste Kamer 1946/47 blz. 139 9 januari 1947 Handelingen Eerste Kamer 1946/47 blz. 142. Bijlagen Handelingen Eerste Kamer 1946/47
Tweede Kamer der Staten-Generaal		
Onjuiste voorlichting van Nederlandse troepen en mishandeling van gevangenen.	<i>De heer Schoonenberg</i> haalt een brief van een dienstplichtig soldaat – ingedeeld bij de 7 December-divisie – aan, waarin wordt medegedeeld dat de troep van een voorlichtingsofficier de raad kreeg lastige gevangenen maar bij een z.g. ontvluchtingspoging dood te schieten. Voorts zouden gevangenen bij verhoren geslagen zijn. <i>De heer Tilanus</i> meent dat deze berichten indien juist ernstig moeten worden opgenomen. Tegen dergelijke excessen dient met kracht te worden opgetreden. Aan de andere kant mag men niet generaliseren zoals aan de hand van andere brieven zou kunnen worden aangetoond. <i>De Minister van Oorlog</i> haalt een hem gezonden brief van een aantal dienstplichtigen aan, waarin beklag wordt gedaan over de leugenachtige en laaghartige propaganda die door het dagblad <i>De Waarheid</i> tegen het Nederlandse leger in Indië wordt gevoerd. Hij zal voortaan alleen onderzoeken naar beweerde excessen bevorderen indien men met concrete feiten en bepaalde gegevens in plaats van met algemeenheden komt. <i>De heer Schoonenberg</i> merkt bij de replieken op dat hij bereid is de vele brieven, die hij en anderen van militairen uit Indonesië hebben ontvangen, aan de Minister voor te leggen op voorwaarde dat geen represailles tegen de briefschrijvers zullen worden genomen.	18 maart 1947 Handelingen Tweede Kamer 1946/47 blz. 1210. 18 maart 1947 Handelingen Tweede Kamer 1946/47 blz. 1215 19 maart 1947 Handelingen Tweede Kamer 1946/47 blz. 1222/23 19 maart 1947 Handelingen Tweede Kamer 1946/47 blz. 1224.

Onderwerp	Gegevens	Datum en vindplaats
Optreden van Nederlandse troepen in Zuid-Celebes december 1946 – februari 1947	<i>De heer Logemann</i> vraagt inlichtingen. O.a. verzoekt hij om openbaarmaking van het verslag van de commissie (-Enthoven) die zou zijn ingesteld om de zaak te onderzoeken, alsmede van de maatregelen – waarbij zonodig ook aan strafvervolgingen zal moeten worden gedacht – die naar aanleiding van dit onderzoek zijn of zullen worden getroffen. <i>De Minister</i> antwoordt dat bij besluit van de luitenant-Gouverneur-Generaal van 9 april 1947 een commissie van onderzoek is ingesteld onder voorzitterschap van Mr. Enthoven. Het valt nog niet te zeggen wanneer het rapport van de commissie kan worden tegemoet gezien, doch de landvoogd heeft toegezegd het onderzoek zoveel mogelijk te zullen bespoedigen. Van de uitslag van het onderzoek zal de Kamer op de alsdan geëigende wijze worden in kennis gesteld. Indien voldoende aanwijzingen van gepleegde misdrijven zouden worden verkregen, zal het recht zijn loop hebben. Op een onderzoek naar het gebeurde in Zuid-Celebes wordt eveneens aangedrongen door <i>de heren Palar, de Groot en Schouten</i> bij een op 11 juli 1947 gehouden Kamerdebat dat het regeringsbeleid ten aanzien van Indonesië tot onderwerp had. Van de zijde van de regering wordt bij monde van <i>de Minister van Overzeese Gebiedsdelen</i> verklaard dat, vooruitlopende op de beantwoording van de vragen van de heer Logemann, reeds kan worden medegedeeld dat de luitenant-Gouverneur-Generaal al geruime tijd geleden een commissie van onderzoek onder voorzitterschap van Mr. Enthoven heeft ingesteld; de resultaten van de arbeid van de commissie zullen ter kennis van de Staten-Generaal worden gebracht. Onvermijdelijk zullen gebleken onregelmatigheden strafrechtelijk moeten worden gecorrigeerd. Het bericht in Het Parool, afkomstig van de zich toen in Indonesië bevindende heer Goedhart, dat na het begin van de (eerste) politionele actie de bewaking van enkele leden van de republikeinse regering die te Batavia waren geïnterneerd, was toevertrouwd aan kapitein Westerling, lokte bij de heren <i>de Groot, Schoonenberg</i> en <i>Logemann</i> kritiek uit. De laatste spreker had daarentegen met instemming kennis genomen van de legerorder waarin de militaire macht bij het begin van de politionele actie was gewezen op haar plicht om de taak waartoe zij geroepen was uit te voeren op een wijze die de eer van het Nederlandse volk onbezoeeld zou laten. Voortdurende waakzaamheid zou echter noodzakelijk blijven om te voorkomen dat in de hitte van de actie dingen zouden gebeuren die het daglicht niet konden dragen. <i>De Minister</i> antwoordde dat de regering het zou betreuren indien het bericht in het Parool juist zou blijken te zijn. De regering had naar aanleiding van het gebeurde in Zuid-Celebes van de Ned. Indische autoriteiten nog eens verlangd dat de troepen, voor zover nodig, er aan zouden worden herinnerd, dat dergelijke feiten niet zouden worden geduld. Op een vraag van <i>de heer de Groot</i>, antwoordt de Minister dat het rapport over het optreden in Zuid-Celebes nog niet in het bezit van de regering is. Bij de schriftelijke begrotingsbehandeling wordt, nadat door vele leden was aangedrongen op een spoedige afwikkeling van deze aangelegenheid, door de regering medegedeeld, dat het rapport nog niet werd ontvangen; aan de autoriteiten in Indonesië is bericht gevraagd omtrent de stand van afdoening. Bij het mondelinge begrotingsdebat deelt <i>de Minister</i> mee, dat uit Indië bericht is ontvangen dat het uitvoerige onderzoek van de commissie vrijwel is afgesloten. <i>De heer Goedhart</i> betreurt dat volgens een te Batavia verschijnend blad bij het eenjarig bestaan van het Korps Speciale Troepen de luitenant-Gouverneur-Generaal en de Legercommandant een bezoek gebracht hebben aan een door kapitein Westerling gegeven receptie.	8 juli 1947 Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1946/47 blz. 216. 19 juli 1947 Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1946/47 blz. 216/217 11 juli 1947 Handelingen Tweede Kamer 1946/47 blz. 2066, 2072, 2081 en 2095. 23 juli 1947 Handelingen Tweede Kamer 1946/47 blz. 2109, 2112, 2123. 24 juli 1947 Handelingen Tweede Kamer 1946/47 blz. 2134. 24 en 26 september 1947 Handelingen Tweede Kamer 1947/48 blz. 44, 123 en 132. Handelingen Tweede Kamer 1947/48 Bijlage A, Hoofdstuk XIII, Voorlopig Verslag blz. 2. Memorie van Antwoord blz. 8. 17 december 1947 Handelingen Tweede Kamer 1947/48 blz. 856.

Onderwerp	Gegevens	Datum en vindplaats
	In antwoord op vragen van <i>de heren Joekes en de Groot</i> , deelt <i>de Minister</i> mee dat bij de vertraging van de voltooiing van het rapport over Zuid-Celebes het personeelstekort een belangrijke rol speelt.	16 januari 1948 Handelingen Tweede Kamer 1947/48 blz. 1106.
	Nadat nog verscheidene malen zowel mondeling als schriftelijk in beide Kamers van de Staten-Generaal op een spoedige inzending van het rapport inzake Zuid-Celebes was aangedrongen, volgde bij brief van de Minister van 6 december 1948 de aanbieding van het rapport van de commissie-Enthoven aan de beide Kamers. In zijn begeleidende brief deelde de Minister - na een korte samenvatting van de inhoud van het rapport te hebben gegeven - nog mee dat het optreden van Nederlandse militairen bij enkele acties in Zuid-Celebes in opdracht van de autoriteiten in Indonesië aan een nader onderzoek in strafrechtelijke zin zou worden onderworpen. Ten aanzien van die gevallen zou dus te zijner tijd een openbare behandeling kunnen worden tegemoet gezien. In verband daarmee meende de Minister te moeten volstaan met het rapport ter vertrouwelijke kennisneming door de leden van de Kamer ter griffie te doen nederleggen en niet tot openbaarmaking over te gaan.	6 december 1948 Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 51
	Tot een behandeling in de Staten-Generaal van dit rapport en van de Zuid-Celebes zaak is het nadien niet gekomen. Op vragen van <i>de heer Gortzak</i> deelde de <i>Minister-President</i> in het najaar van 1950, mede namens de Minister van Justitie en de Minister van Buitenlandse Zaken, mee, dat de regering geen aanleiding zag om terug te komen op het in de brief van de Minister van Overzeese Gebiedsdelen van 6 december 1948 ingenomen standpunt, voor wat betrof de openbaarmaking van het rapport. De vraag of de regering voornemens was tegen Westerling ter zake van het hem toegeschreven onmenselijk optreden op Zuid-Celebes een rechtsvervolgning in te stellen, werd ontkennend beantwoord.	28 september 1950 Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1950/51 blz. 11.
Bij een transport van 100 gevangenen in drie afgesloten treinwagons van Bondowoso naar Soerabaja op 23 november 1947 kwamen 46 gevangenen door verstikking om het leven.	<i>De heer de Groot</i> vraagt de Minister inlichtingen over het Bondowoso-transport. <i>De Minister</i> antwoordt dat onmiddellijk na ontvangst van het communiqué, waarin de Ned. Indische regering van het gebeurde melding maakte, de luitenant-Gouverneur-Generaal telegrafisch uitvoerige inlichtingen zijn gevraagd. Zodra die inlichtingen zijn ontvangen, zal op de kwestie worden teruggekomen. Die nadere beantwoording heeft op 3 februari 1948 plaats gehad; toen is o.a. medegedeeld dat verwijzing van de zaak naar de krijgsraad te verwachten was.	28 november 1947 Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1947/48 blz. 79. 3 december 1947 Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1947/48 blz. 79 en 133.
	<i>De heer Ruijs de Beerenbrouck</i> keert zich bij het begrotingsdebat met verontwaardiging tegen de misdadige nalatigheid die aan 46 Indonesische medeburgers het leven heeft gekost. Mede namens zijn politieke vrienden eist hij een zo scherp mogelijk onderzoek en bestraffing der schuldigen.	16 december 1947 Handelingen Tweede Kamer 1947/48 blz. 793.
	<i>De heer Tilanus</i> maant tot voorzichtigheid bij het uitspreken van een oordeel zolang de zaak nog niet door de krijgsraad is behandeld en beslist.	16 december 1947 Handelingen Tweede Kamer 1947/48 blz. 806
	<i>De heer Joekes</i> sluit zich bij de woorden van de heer Ruijs de Beerenbrouck aan.	16 december 1947 Handelingen Tweede Kamer 1947/48 blz. 810.
	<i>De heer de Groot</i> stelt mede namens zeven andere leden van zijn fractie een motie van orde voor, waarin de regering wordt uitgenodigd een grondig, snel en objectief onderzoek in te stellen naar het z.g. dodentransport en de direct of indirect schuldigen strafrechtelijk te doen vervolgen. De resultaten van het onderzoek zouden binnen vier weken openbaar gemaakt moeten worden.	16 december 1947 Handelingen Tweede Kamer 1947/48 blz. 813

Onderwerp	Gegevens	Datum en vindplaats
	<i>De Minister</i> sloot zich in zijn antwoord bij de betuigingen van deelneming en leedwezen, die door verschillende leden waren uitgesproken aan. Hetgeen door de tegenpartij aan wandaden bedreven mocht zijn kon op geen enkele wijze de verantwoordelijkheid van de Nederlandse autoriteiten voor dit feit verminderen. De strafrechtelijke gevolgen welke het gebeurde zou moeten hebben, vormden echter een vraag die in de eerste plaats ter beslissing stond van de krijgsraad en niet van de regering.	17 december 1947 Handelingen Tweede Kamer 1947/48 blz. 854
	<i>De heren Joekes, Schouten, Tilanus, Bierema en Romme</i> verklaarden zich tegen de motie - de Groot op grond van de in dat stuk gebezigde terminologie, terwijl de motie door hen tevens overbodig werd geacht. De motie is daarop met 71 tegen 8 stemmen verworpen.	18 december 1947 Handelingen Tweede Kamer 1947/48 blz. 877
	Blijkens een mededeling van de Minister aan de Kamer werden uiteindelijk veertien officieren en minderen van de Mariniersbrigade naar de zeekrijgsraad te Soerabaja verwezen ter zake van het gezamenlijk deelnemen aan het delict dood door schuld. De uitspraak van de zeekrijgsraad, die alle beklagden op een na vrijspak, wekte echter grote opschudding.	10 april 1948 Handelingen Tweede Kamer 1947/48 blz. 169
	<i>De heer de Groot</i> trekt een vergelijking tussen deze vrijspraak en de terdoodveroordeling van Indonesische verzetslieden in West-Java.	17 augustus 1948 Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 64/65
	<i>De Minister-President</i> wil ook van zijn kant uitdrukking geven aan zijn afschuw over het Bondowoso-transport dat de goede naam van de Nederlandse militair geschaad heeft. Het valt op dat bij zo grote morele verantwoordelijkheid zo weinig strafrechtelijke verantwoordelijkheid kon worden vastgesteld. Tegen het vonnis van de zeekrijgsraad is intussen beroep aangetekend bij het Hoog Militair Gerechtshof te Batavia.	17 augustus 1948 Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 74/75
	<i>De heer Romme</i> meent dat, zolang men de gronden niet kent waarop de uitspraak van de zeekrijgsraad berust, men niet zonder meer kan zeggen dat deze op zichzelf afschuwelijke zaak een schade inhoudt voor de goede naam van de Nederlandse soldaat in Indonesië.	17 augustus 1948 Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 80
	Bij brief van 8 februari 1949 heeft de Minister de Kamer ingelicht over de uitkomsten waartoe de in de Bondowosozaak ingestelde strafvervolgingen hadden geleid: Nadat de fiscaal bij de Krijgsraad in beroep was gekomen, waren uiteindelijk acht officieren en minderen door het Hoog Militair Gerechtshof tot gevangenisstraffen, variërend van acht tot twee maanden, veroordeeld. De vrijspraak van drie mariniers werd in hoger beroep bevestigd, terwijl ten aanzien van drie andere in eerste aanleg vrijgesproken militairen het hoger beroep werd ingetrokken aangezien het ontbreken van enige schuld van hun kant aan het omkomen van de gevangenen was komen vast te staan. Afschriften van de vonnissen werden overgelegd.	Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 87
	Aan de nabestaanden van de omgekomenen werd een schadeloosstelling uitgekeerd tot een gezamenlijk bedrag van bijna f 20.000.	idem
<i>Pakisdji</i> : veroordeling van drie mariniers die op grond van morele en godsdienstige bezwaren geweigerd hadden gevolg te geven aan een bevel om een gedeelte van een kampong af te branden.	<i>De heren van der Goes van Naters en Vorrink</i> vragen met verwijzing naar de zware straffen die aan de veroordeelden zijn opgelegd of de regel „Befehl ist Befehl” in de Nederlandse rechtsstaat gelding heeft en, zo neen, of zulks dan niet inhoudt, dat de ontvanger van een bevel zijn medewerking aan de uitvoering daarvan moet weigeren, wanneer hem dit duidelijk in strijd met het Nederlandse recht - daaronder begrepen het Ned. Indische recht- of het volkenrecht voorkomt. Tevens wordt gevraagd een met de nodige waarborgen van objectiviteit omkleed onderzoek in te stellen opdat kan worden vastgesteld of het platbranden van de kampong als militaire noodzaak dan wel als represaille daad moet worden beschouwd.	14 oktober 1948 Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 33

Onderwerp	Gegevens	Datum en vindplaats
	<i>De Minister-President en de Minister van Overzeese Gebiedsdelen</i> delen de inhoud mee van de vonnissen die in eerste aanleg en in hoger beroep zijn gewezen. Gratieverzoeken zijn ingediend en nog in behandeling. Aan de regering te Batavia zijn omtrent enkele punten telegrafisch nadere inlichtingen verzocht, waarna op de gestelde vragen zal worden teruggekomen. Bij de begrotingsbehandeling wordt in het Voorlopig Verslag ongerustheid uitgesproken over de in Indië heersende geest zoals die onder meer zou blijken uit de onbevredigende vonnissen in de Bondowoso- en Pakisadjizaak. In de op 29 januari 1949 ingezonden Memorie van Antwoord wijst de Minister de stelling af dat in Indië niet op objectieve wijze recht zou worden gesproken. Naar aanleiding van een geruchtmakend artikel in „de Groene Amsterdammer” van 26 februari 1949 vraagt <i>de heer Gortzak</i> of de Minister het niet nodig acht om alle militairen, die gearresteerd werden omdat zij geweigerd hebben bevelen op de volgen die in strijd waren met hun eer en geweten – bijvoorbeeld het in brand steken van de kampong Pakisadji – onverwijld in vrijheid te stellen, waardoor een gevoel van rechtszekerheid onder de militairen kan worden geschapen dat het zal mogelijk maken dat nieuwe wandaden worden voorkomen en gepleegde wandaden worden bestraft. <i>De Minister</i> antwoordt geen andere gevallen van dienstweigering te kennen dan het geval Pakisadji. De daarbij betrokken militairen bevinden zich op vrije voeten. Nadere beantwoording van de op 14 oktober 1948 gestelde Kamervragen. Ontkend wordt dat naar Nederlands recht de regel „Befehl ist Befehl” zou gelden in die zin dat van de Nederlandse militair, op wie overigens uiteraard in het algemeen een strenge gehoorzaamheidsplicht rust, „kadaverdiscipline” zou worden gevorderd en dat hij zich ter afwering van een strafrechtelijke actie onder alle omstandigheden op het bevel van een meerdere zou kunnen beroepen. Uitvoering van een dienstbevel mag en moet onder uitzonderlijke omstandigheden worden geweigerd, wanneer dit bevel duidelijk in strijd is met het Nederlandse recht of het volkenrecht. Bij twijfel heeft de gehoorzaamheidsplicht prioriteit en is de militair die zonder voldoende grond gehoorzaamheid weigert niet gevrijwaard tegen een strafrechtelijke veroordeling. Voor de vraag of het gegeven bevel uit militair oogpunt noodzakelijk was wordt verwezen naar het inzicht van diverse militaire autoriteiten en de in de strafzaak betrokken militair-rechtelijke colleges die deze vraag bevestigend hebben beantwoord. Tenslotte wordt medegedeeld, dat de ingediende gratieverzoeken zijn ingewilligd. <i>De heer Haken</i> citeert enkele uit Indonesië ontvangen brieven waarin mededelingen voorkomen over wandaden van Nederlandse militairen. <i>De heer Goedhart</i> maakt melding van brieven uit Indonesië, die berichten bevatten over het neerschieten van weerloze arrestanten en afschuwelijke mishandelingen, waaraan leden van de inlichtingendiensten zich tegenover gevangengenomen Indonesiërs zouden schuldig maken. De Minister wordt uitgenodigd de Kamer de instructies over te leggen die de legerleiding in Indonesië met betrekking tot de behandeling en het verhoren van gevangenen heeft uitgegeven. Verder wordt gevraagd welke instructies door het Nederlandse opperbevel gegeven zijn ter zake van het treffen van represaillemaatregelen en in hoeverre deze instructies worden nageleefd. <i>De heer Gortzak</i> leest passages uit brieven voor van Nederlandse militairen op Java, waarin o.a. melding wordt gemaakt van het doodschieten van Indonesiërs en mishandelingen bij verhoren. Hij vraagt een streng onderzoek.	12 november 1948 Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 33 29 november 1948 Handelingen Tweede Kamer 1948/49 Bijlage A, Hoofdstuk XIII nr. 6, blz. 2-3 en nr. 7, blz. 8 8 maart 1949 Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 117 25 maart 1949 Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 117 2 juni 1949. Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 167 idem 27 januari 1949 Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 1054 8 februari 1949 Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 1226 9 februari 1949 Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 1241/42
1. Mededelingen in de Nederlandse pers en in particuliere brieven over militaire excessen in Indonesië.		
2. Aandrag van verschillende zijden uit de Tweede Kamer om te komen tot een onafhankelijk onderzoek.		

Onderwerp	Gegevens	Datum en vindplaats
	<i>De Minister</i> antwoordt op de vragen van de heer Goedhart, dat de regering niet alleen in theorie maar ook in de praktijk getracht heeft zich te verwittigen van het optreden van de troepen telkens wanneer daarop, uit welke bron dan ook, kritiek werd uitgeoefend. Het heeft haar daarbij niet ontbroken aan medewerking van de legerleiding in Indonesië. De Legercommandant heeft in verscheidene dagorders en aanschrijvingen, waaraan ook in brochurevorm bekendheid is gegeven, de troepen ingescherpt, dat zij bij hun optreden tegenover leven en eigendom van de Indonesische bevolking de grootst mogelijke zorg in acht hebben te nemen en zich in het bijzonder hebben te onthouden van iedere vorm van mishandeling. Dat het de Legercommandant ernst is wandaden krachtig te bestraffen en dat dergelijke handelingen steeds strafrechtelijk worden vervolgd en met gestrengheid worden gestraft, bewijzen de vonnissen van de krijgsraden. Wat de rede van de heer Gortzak betreft, keert de regering zich met de grootste nadruk tegen de daarin voorkomende uitlatingen waardoor getracht is een smet te werpen op de eer van de Nederlandse soldaten die onder zeer moeilijke omstandigheden in Indonesië hun taak vervullen. Niettemin zal de regering een onderzoek instellen naar beweerde gedragingen die bij uitzondering niet in overeenstemming zouden zijn met de normen welke door het Nederlandse volk in dit opzicht worden aanvaard.	16 februari 1949 Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 1252
	<i>De heer Goedhart</i> leest bij de voortzetting van het debat enkele brieven voor die mededelingen bevatten over excessen; o.a. het neerschieten en in een rivier werpen van vele gevangenen. Hij acht het noodzakelijk dat een grondig onderzoek naar de beschuldigingen wordt ingesteld. Dit onderzoek zou moeten geschieden door een commissie waarvan de leden niet ondergeschikt zijn aan de militaire en burgerlijke autoriteiten in Indonesië, welke commissie aan de Kamer rapport zou moeten uitbrengen. Een motie van die strekking wordt door hem en de heren Vermeer, van der Goes van Naters, de Kadt en Schermerhorn voorgesteld.	18 februari 1949 Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 1295/96
	<i>De heer Gortzak</i> komt eveneens op het onderwerp van de excessen terug. Niet hij heeft getracht een smet te werpen op de troepen maar een deel van de troepen werpt door zijn optreden een smet op het Nederlandse volk. O.a. de Zuid-Celebeszaak toont aan dat de bewering dat de legerleiding er naar streeft om bij de troepen het besef van een juiste houding tegenover het Indonesische volk aan te kweken door de feiten wordt tegengesproken. Hij dringt nogmaals aan op een streng en rechtvaardig onderzoek en bestrafing van de schuldigen.	18 februari 1949 Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 1306
	<i>De Minister</i> zegt in zijn dupliek, dat een onderzoek naar berichten over wreedheden waaraan Nederlandse militairen zich mogelijk in individuele gevallen hebben schuldig gemaakt alleen uitvoerbaar is indien die klachten voldoende gespecificeerd zijn. Wanneer men met gespecificeerde klachten komt, zullen die worden onderzocht. De door de heer Goedhart voorgestelde motie zou in het buitenland verkeerd begrepen kunnen worden en als een votum van wantrouwen in het leger kunnen worden opgevat.	18 februari 1949 Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 1311
	<i>De heer Goedhart</i> verklaart zich bereid zijn motie in te trekken wanneer hem de verzekering kan worden gegeven dat bij het naar voren brengen van gespecificeerde klachten de klagers geen risico zullen lopen. <i>De Minister</i> wil dit in overweging nemen, waarna de heer Goedhart zijn motie intrekt.	18 februari 1949 Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 1312

Onderwerp	Gegevens	Datum en vindplaats
Brief van een Nederlandse officier in „de Groene Amsterdammer” van 26 februari 1949 over afkeurenswaardig optreden van Nederlandse troepen tijdens en na de bezetting van Djocja.	<i>De heer Schalker</i> leest passages uit deze brief voor. Naar aanleiding van een opmerking van de briefschrijver, dat het uiterst moeilijk is om klachten over excessen door de eigen troepen naar voren te brengen, wordt de Minister-President gevraagd of deze de verzekering kan geven dat klagers van hun mededelingen geen nadeel zullen ondervinden. <i>De heer van de Kieft</i> acht het verheugend dat de Minister van Overzeese Gebiedsdelen in de Tweede Kamer heeft toegezegd een onderzoek naar de beweerde excessen die in Indonesië hebben plaats gevonden in overweging te zullen nemen. Hetgeen hier en daar in de pers is vermeld heeft immers ook bij zijn partij ongerustheid gewekt. <i>De Minister-President</i> antwoordt dat de heren Schalker en van de Kieft een belangrijke en bedroevende zaak ter sprake hebben gebracht, toen zij gewaagden van de beschuldigingen geuit ten opzichte van de gedragingen van een deel van de onder Nederlands bevel staande troepenmacht. De regering heeft met grote bezorgdheid kennis genomen van wat in sommige brieven van soldaten, waaronder de in de Groene gepubliceerde brief, dienaangaande wordt medegedeeld. Aan de andere kant moet men zich hoeden voor generalisering. Het is bekend dat de troepen, die in later jaren uit Nederland zijn gekomen, in tal van gevallen zo onbevungen tegenover de bevolking hebben gestaan, dat dikwijls een zeer goede verhouding ontstaan is. Helaas moet echter worden aangenomen dat het mogelijk is dat ook elders dan in Zuid-Celebes ernstige excessen hebben plaats gehad. Het spreekt vanzelf, dat de regering van oordeel is dat daartegen op de krachtigste wijze moet worden opgetreden. Een onderzoek wordt echter veelal bemoeilijkt doordat exacte gegevens over plaats, tijd en militair onderdeel ontbreken. <i>De Minister-President</i> kan de verzekering geven, dat de vrijheid van degenen, die verklaringen afleggen, ten volle zal worden gewaarborgd. Men moet in volle eerlijkheid kunnen spreken zonder te vrezen, dat men daarvan schade zal ondervinden. Voor de eer van Nederland en het Nederlandse leger is het noodzakelijk dat vastgesteld wordt of inderdaad misstanden bestaan en, zo ja, dat daaraan een einde wordt gemaakt. Aan de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon is telegrafisch gevraagd een onderzoek in te stellen (naar hetgeen in de in de Groene gepubliceerde brief is vermeld). Bij de schriftelijke begrotingsbehandeling in de Eerste Kamer is men op de kwestie van de excessen, met name op de publicatie in de Groene, teruggekomen. O.a. werd kritiek geleverd op een op 11 maart 1949 verschenen officieel communiqué dat men minder gelukkig gesteld achtte omdat het enerzijds verklaarde dat excessen niet waren voorgekomen doch anderzijds daaraan toevoegde dat alle daders van gepleegde wandaden steeds gestreng werden vervolgd ¹⁾. Verder werd door enkele leden betoogd dat een door hen wenselijk geacht onpartijdig onderzoek naar excessen niet kon worden opgedragen aan de legerleiding, die immers partij was en evenmin aan zich in Indonesië bevindende ambtenaren, aangezien deze laatste nauwe betrekkingen met het leger zouden onderhouden. Van de zijde van de regering is op 9 mei geantwoord dat berichten omtrent misdadingen van militairen in Indonesië, ondanks hun over het algemeen grote vaagheid en onvolledigheid waardoor een onderzoek sterk werd bemoeilijkt, steeds naar de	2 maart 1949 Handelingen Eerste Kamer 1948/49 blz. 164/165 2 maart 1949 Handelingen Eerste Kamer 1948/49 blz. 168 2 maart 1949 Handelingen Eerste Kamer 1948/49 blz. 177-178 2 maart 1949 Handelingen Eerste Kamer 1948/49 blz. 177-178 Handelingen Eerste Kamer 1948/49, Bijlage A Hoofdstuk XIII, Voorlopig Verslag van 29 maart 1949, blz. 9-10 Handelingen Eerste Kamer 1948/49 Bijlage A, Hoofdstuk XIII, Memorie van Antwoord, blz. 19

¹⁾ De tekst van dit communiqué en van een aanvullend communiqué van 14 maart 1949 zijn aan deze bijlage toegevoegd.

Onderwerp	Gegevens	Datum en vindplaats
	autoriteiten in Indonesië werden doorgezonden met verzoek om terzake een onderzoek te doen instellen en de resultaten te berichten. De regering erkende dat in bijzondere gevallen door Nederlandse militairen excessen waren begaan doch waarschuwde met klem tegen het gevaar van generaliseren. Voor het overige werd verwezen naar de op 2 maart door de Minister-President in de Eerste Kamer afgelegde verklaring.	
	Tweede Kamer der Staten-Generaal	
	<i>De heer Gortzak</i> verzoekt de Minister een onderzoek naar de in de brief in de Groene en elders genoemde gebeurtenissen te doen instellen door een commissie bestaande uit vertegenwoordigers van alle partijen uit de Tweede Kamer.	8 maart 1949 Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 117
	<i>De Minister</i> antwoordt dat reeds voordat het verzoek daartoe uit Nederland was ontvangen de Procureur-Generaal op voorstel van de Legercommandant met instemming van de H.V.K. een onderzoek heeft ingesteld. Voor een soortgelijk onderzoek als door de heer Gortzak gevraagd bestaat derhalve geen reden.	25 maart 1949 idem
Berichten in de kerkelijke pers over wandaden van Nederlandse troepen bij een zuiveringsactie in de Oostjavaanse Christendesa Peniwen op 19 en 20 februari 1949	<i>De heer van de Wetering</i> vraagt de Minister-President en de Minister van Overzeese Gebiedsdelen een onderzoek te doen instellen naar deze berichten en de Kamer omstandig in te lichten over de resultaten ervan. <i>De Ministers</i> antwoorden dat in opdracht van de Legercommandant een commissie van onderzoek is ingesteld, bestaande uit officieren van de strijdkrachten, bestuursambtenaren en een vertegenwoordiger van de justitie, aan welke commissie is opgedragen om met de meeste spoed over de onderhavige zaak rapport uit te brengen, in zodanige vorm dat eventueel zo snel mogelijk tot strafvervolgning kan worden overgegaan. De Kamer zal worden ingelicht over de resultaten van dit onderzoek op de wijze zoals alsdan geëigend zal blijken.	28 maart 1949 Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 137
		21 april 1949 idem
Publicaties over excessen	<i>De heer Welter</i> vraagt of de Minister bereid is te bevorderen dat in iedere publicatie van overheidswege met betrekking tot excessen, waaraan Nederlandse militairen zich in Indonesië zouden hebben schuldig gemaakt, tevens zo volledig mogelijk melding wordt gemaakt van de provocaties, welke represailles door die militairen uitgelokt kunnen hebben. Tevens wordt gevraagd om een opgave van de wreedheden die door de tegenpartij zouden zijn bedreven met vermelding van de aantallen der slachtoffers. In dit verband werd nog aangedrongen op publicatie van de bij de bezetting van Djocja gevonden bescheiden die op dit onderwerp licht zouden kunnen werpen. <i>De Minister</i> antwoordt dat de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon inlichtingen zijn gevraagd, waarna op de zaak zal worden teruggekomen. De nadere beantwoording van de vragen van de heer Welter volgde eerst op 13 januari 1950. <i>De Minister</i> deelde daarbij mee dat hij met de legerleiding van mening was dat het belang van het leger het beste werd gediend door het handhaven en bevorderen van een krachtige discipline, alsmede door een snel en doeltreffend onderzoek inzake beschuldigingen van vermeende excessen. De Minister achtte het minder juist represaille tegenover provocatie te stellen. De hoge mate van discipline, die van de troepen in Indonesië werd gevorderd, liet niet toe op provocerend optreden anders in te gaan dan door militaire noodzaak geboden was. Bij onderzoek en strafrechtelijke vervolging van gebleken excessen was provocatie dan ook nimmer als strafuitsluitende omstandigheid aangemerkt. Voor een opgave van de door de tegenpartij bedreven wreedheden zag de Minister onder deze omstandigheden geen aanleiding, nog daargelaten dat een dergelijke publicatie de goede betrekkingen met Indonesië zou schaden.	13 april 1949 Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 155
		12 mei 1949 idem
		Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1949/50 blz. 59
		idem

Onderwerp	Gegevens	Datum en vindplaats
1. Een artikel in het maandblad „Wending” van de hand van de zendingsconsul van de Nederlands Hervormde Kerk te Batavia maakte melding van wandaden waaraan de Nederlandse troepen zich zouden hebben schuldig gemaakt. O.a. mishandelingen bij verhoren en het zonder vorm van proces doodschietsen van arrestanten of verdachte elementen.	<i>De heer Schoonenberg</i> leest citaten uit het artikel in Wending voor.	10 mei 1949 Handelingen Eerste Kamer 1948/49 blz. 545/546
	<i>De heer Wendelaar</i> heeft met ergernis kennis genomen van de felle kritiek op door enkele troependelen gepleegde excessen; deze kritiek is te generaliserend geweest en houdt onvoldoende rekening met de omstandigheden waaronder is – wellicht moest worden – opgetreden.	10 mei 1949 Handelingen Eerste Kamer 1948/49 blz. 554
2. Aandrang vanuit de Kamer op het instellen van een commissie van onderzoek.	<i>De Minister van Oorlog</i> noemt het artikel in Wending knap maar eenzijdig en daarom met erkenning van de noodzaak van kritiek onjuist tegenover het leger. De troepenmacht is gering en staat tegenover een vaak moeilijk als zodanig te herkennen tegenstander. Gewezen wordt nog op hetgeen door de andere partij onderling „op oosterse wijze” wordt misdreven.	11 mei 1949 Handelingen Eerste Kamer 1948/49 blz. 562
	<i>De heer Schoonenberg</i> protesteert tegen de laatste uitdrukking onder aanhaling van de Zuid-Celebes en Bondowosozaak.	11 mei 1949 Handelingen Eerste Kamer 1948/49 blz. 567
Tweede Kamer der Staten-Generaal		
	<i>De heer Gortzak</i> citeert uit het artikel in Wending en uit een artikel in De Linie. De daar omschreven excessen kunnen met berichten uit andere bronnen vermeerderd worden. Mede namens de heren Wagenaar, Stokvis, Borst en Haken stelt hij een motie voor, waarin de Kamer wordt uitgenodigd een commissie te benoemen, bestaande uit van de regering onafhankelijke, progressieve figuren uit de Nederlandse samenleving, aan welke commissie het instellen van een onderzoek naar de in Indonesië gepleegde wrede daden zou moeten worden opgedragen.	17 mei 1949 Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 1471/72
	De publicaties in de pers worden ook ter sprake gebracht door <i>de heren de Groot en Goedhart</i> . De laatste kondigt aan dat hij zich verplicht voelt op de kwestie terug te komen indien de regering geen beslist afdoende garanties kan geven dat het euvel de kop zal worden ingedrukt.	17 mei 1949 Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 1463 en 1467/68
	<i>De heer Schermerhorn</i> schrijft de excessen die zich aan Nederlandse zijde hebben voorgedaan toe aan de scherpere vormen welke de guerillastrijd als gevolg van de bezetting van Djocja heeft aangenomen. Zijn ervaring is, dat de autoriteiten te Batavia deze zaken trachten te verhullen in plaats van de erge gevallen te signaleren en de daders te bestraffen.	17 mei 1949 Handelingen Tweede Kamer, blz. 1440
	<i>De Minister</i> wijst er in zijn antwoord op, dat de legerleiding nog onlangs een speciale dagorder heeft uitgevaardigd tot het tegengaan van de – overigens zeldzaam voorkomende – excessen aan Nederlandse zijde. De Minister kan voorlopig niet aannemen dat de autoriteiten in Indonesië hun taak in dit opzicht niet goed zouden verstaan en het (in het communiqué van 11 maart 1949 bedoelde) onderzoek naar gepleegde excessen niet behoorlijk ter hand zouden nemen. De schuldigen zullen stellig hun straf niet ontgaan.	18 mei 1949 Handelingen Tweede Kamer 1948/49, blz. 1478
	Onder deze omstandigheden ziet de Minister geen aanleiding om door een bijzondere maatregel te kennen te geven dat het vertrouwen in de instanties – in de eerste plaats het parket van de Procureur-Generaal – die in Indonesië het onderzoek naar gepleegde excessen instellen ontbreekt.	18 mei 1949 Handelingen Tweede Kamer 1948/49, blz. 1478
	<i>De heer Gortzak</i> zegt in zijn repliek geen vertrouwen te hebben in het onderzoek dat in Indonesië op last van de autoriteiten naar wrede daden wordt ingesteld.	18 mei 1949 Handelingen Tweede Kamer 1948/49, blz. 1483

Onderwerp	Gegevens	Datum en vindplaats
	<i>De heer Goedhart</i> vreest eveneens dat het onderzoek in Indonesië naar excessen, dat thans gaande is, niet met de nodige onbevangenheid zal worden verricht. Zijn fractie zal dan ook spoedig een nauwkeurig omlijnd voorstel ter zake bij de Kamer indienen. In verband met het laatste heeft hij geen behoefte aan de motie die van communistische zijde is voorgesteld.	18 mei 1949 Handelingen Tweede Kamer 1948/49, blz. 1484/85
	<i>De Minister</i> verzekert de heer Goedhart nogmaals dat de regering met alle kracht zal bevorderen dat er een behoorlijk onderzoek naar de excessen zal plaats hebben.	18 mei 1949 Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 1485
	De motie van de heer Gortzak c.s. wordt vervolgens zonder hoofdelijke stemming verworpen.	idem
Eerste Kamer der Staten-Generaal		
	<i>De heer Jonkman</i> geeft de regering in overweging om een aantal Nederlandse rechterlijke ambtenaren naar Indonesië uit te zenden om de instanties aldaar, die wellicht overbelast en vermoeid zijn, bij het onderzoek naar de excessen te steunen.	24 mei 1949 Handelingen Eerste Kamer 1948/49, blz. 595
	<i>De heer Algra</i> waarschuwt tegen soms lichtvaardige perspublicaties over excessen die het moreel van de troepen kunnen aantasten. Anderzijds behoren strafbare feiten ook inderdaad gestraft te worden.	25 mei 1949 Handelingen Eerste Kamer 1948/49 blz. 621
	<i>De Minister</i> antwoordt de heer Jonkman dat hij bereid is met de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon in het algemeen te bespreken of er enige versterking nodig is van het in Indonesië werkzaam zijnde bestuursapparaat. Dit geldt dan echter niet in het bijzonder voor de excessen maar voor het gehele terrein van bestuur en rechtspraak. Hij valt het betoog van de heer Algra bij dat men niet een zodanige nadruk moet leggen op enkele excessen, die bij geen enkele militaire actie geheel te vermijden zijn en dus ook in Indonesië hebben plaats gevonden, dat men daardoor het gevaar loopt de goede naam van de Nederlandse militairen in het algemeen in opspraak te brengen.	25 mei 1949 Handelingen Eerste Kamer 1948/49 blz. 624
Tweede Kamer der Staten-Generaal		
Aanvraag tot het houden van een interpellatie die mede betrekking zal hebben op klachten over het optreden van Nederlandse militairen in Indonesië.	<i>De heer Goedhart</i> vraagt de Kamer verlot enkele vragen tot de regering te richten o.a. over klachten inzake het militaire optreden in Indonesië.	1 juni 1949 Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 1502
	Besloten wordt bij de aanvang van de eerstvolgende vergadering van de Kamer op dit verzoek te beslissen.	idem
	Het verlot tot het houden van de interpellatie wordt door de Kamer in haar vergadering van 24 juni 1949 aan de heren Goedhart en Vermeer verleend. De interpellatie zal op een nader te bepalen dag gehouden worden.	24 juni 1949 Handelingen Tweede Kamer 1948/49 blz. 1524
	De interpellatie is echter, mede in verband met het regeringsbesluit tot het uitzenden van de drie juristen naar Indonesië, nimmer gehouden.	
	Op verzoek van de heren Goedhart en Vermeer is de zaak op 7 juni 1951 van de lijst van werkzaamheden der Kamer afgevoerd.	7 juni 1951 Handelingen Tweede Kamer 1950/51 blz. 2045
Door een Nederlandse patrouille werd als gevolg van een misverstand geschoten op een menigte die een wajangvoorstelling gadesloeg in de desa Goenoeng Simping bij Tjilatjap op 1 augustus 1949.	Met verwijzing naar een bericht over het gebeurde in het Bataviase opinieblad „Kritiek en Opbouw”, vraagt <i>de heer Goedhart</i> aan de Minister nadere inlichtingen.	13 september 1949 Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1949/50 blz. 19
	<i>De Minister</i> antwoordt, dat op 8 september de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon telegrafisch inlichtingen zijn gevraagd over de juiste toedracht van zaken. Door deze laatste is medegedeeld dat naar het gebeurde onmiddellijk een scherp onderzoek is ingesteld. Zodra de resultaten van dit onderzoek zijn ontvangen, zal de Kamer worden ingelicht.	13 oktober 1949 Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1949/50 blz. 19

Tekst van het door het Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen uitgegeven perscommuniqué van 11 maart 1949 over een onderzoek naar beweerde wreedheden in Indonesië

In verband met de in de pers verschenen mededelingen over vermeende wreedheden, welke door de militairen in Indonesië zouden zijn bedreven, wordt van officiële zijde het volgende medegedeeld.

Reeds dadelijk na het voor het eerst verschijnen van voorbedeelde berichten in de pers in Januari 1949, heeft de toenmalige Minister van Overzeese Gebiedsdelen aan de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon in Indonesië telegrafisch verzocht om terzake onverwijld een objectief, grondig en gestreng onderzoek te doen instellen. Nadien in de pers verschenen berichten met beschuldigingen zijn steeds met de meeste spoed voor nader onderzoek en bericht naar de Regering van Indonesië doorgezonden.

Sedert dien van de Regering van Indonesië ontvangen telegrammen melden echter, dat voorzover over feitelijke gegevens kan worden beschikt, een terzake ingesteld nauwgezet onderzoek in Indonesië tot dusver geen feiten aan het licht heeft gebracht welke de geïncrimineerde ernstige mishandelingen bij verhoren noch andere feiten bevestigen. Op de verhoren door de inlichtings- en veiligheidsdiensten wordt zeer strenge controle uitgeoefend door de hoofden van deze diensten, zodat stelselmatige mishandeling uitgesloten moet worden geacht.

Voorts blijken de beschuldigingen inzake het doodschieten van gevangenen in de onderzochte gevallen ongegrond te zijn.

In de gevallen dat militaire noodzaak er toe dwong een kampong te slechten, is zulks steeds geschied in overleg met het betrokken Indonesische binnenlandse bestuur en na evacuatie van de bevolking.

Het is gebleken, dat de Legercommandant in Indonesië in samenwerking met de Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof in vorenbedoelde onderzoeken de meest mogelijke medewerking verleent en diligentie betoont. Alle daders van voorgebrachte feiten inzake gepleegde wandaden worden en zijn steeds met gestrengheid in strafrechtelijke zin vervolgd.

De Legercommandant heeft trouwens reeds van den aanvang van het optreden der troepen in Indonesië af, in verscheidene dag-orders en aanschrijvingen, door voordrachten en door artikelen in de soldatenbladen bij de troep met ernst het besef ingescherpt, dat zij bij hun optreden tegenover leven en eigendom van de Indonesische bevolking de grootst mogelijke zorg in acht hebben te nemen en zich in het bijzonder hebben te onthouden van enige vorm van mishandeling.

Tenslotte zij nog gereleveerd, dat op 2 Maart de Minister-President in de Eerste Kamer der Staten-Generaal heeft medege-

deeld, dat aan de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon in Indonesië telegrafisch is verzocht een onderzoek te doen instellen naar de geuite beschuldigingen. Uit het sindsdien ontvangen antwoord van de H.V.K. is gebleken, dat de Legercommandant met instemming van de H.V.K. reeds vóór ontvangst van dit telegram aan de Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof te Batavia had verzocht, bedoeld onderzoek te doen instellen.

Echter kan niet worden verheeld, dat de anonimiteit en de vaagheid van de publicaties, zonder vermelding van troepen-onderdeel, plaats en datum m.b.t. de geïncrimineerde handelingen, zogenaamd – doch volstrekt ten onrechte – om represailles op de rapporteurs te voorkomen, een snel en doeltreffend onderzoek uitermate bemoeilijken, temeer daar de vermeende wandaden veelal slechts worden aangeduid in een gebied, groter dan bijv. Frankrijk of enig ander land in Europa.

Tekst van het nadere communiqué van 14 maart 1949.

Uit enkele reacties is gebleken, dat het officiële bericht over het onderzoek naar het gedrag der troepen in Indonesië hier en daar in de pers de indruk heeft gewekt, als zoude dit onderzoek reeds beëindigd zijn.

In verband daarmee vestigt men van bevoegde zijde nogmaals de aandacht op de tweede alinea van deze mededeling van 11 Maart j.l., luidende:

„Sedert dien van de Regering van Indonesië ontvangen telegrammen melden echter, dat voorzover over feitelijke gegevens kan worden beschikt, een terzake ingesteld nauwgezet onderzoek in Indonesië tot dusver geen feiten aan het licht heeft gebracht, welke de geïncrimineerde ernstige mishandelingen bij verhoren noch andere feiten bevestigen”.

De nadruk dient gelegd op de woorden „tot dusver”. Uit de verdere inhoud der mededeling blijkt eveneens dat er geen sprake is van een reeds afgesloten onderzoek. Wel is geconstateerd, dat de beschuldigingen over het doodschieten van gevangenen in de onderzochte gevallen ongegrond zijn geweest en dat op grond van de uitgeoefende controle stelselmatige mishandeling uitgesloten moet worden geacht.

Het onderzoek zal overigens stelselmatig worden voortgezet en de verzekering is gegeven, dat allen die wandaden plegen met gestrengheid in strafrechtelijke zin vervolgd zijn en worden.

OVERZICHT VAN DE BEHANDELING DIE DE MILITAIRE EXCESSEN HEBBEN GEVONDEN IN DE VERENIGDE NATIES

De bemoeienis van de Verenigde Naties met gebeurtenissen in toenmalig Nederlands-Indië vangt aan met de behandeling van 9-13 februari 1946 van een schrijven van het hoofd van de Oekraïense delegatie, de heer D. Manuïlsky, aan de Voorzitter van de Veiligheidsraad, waarin de aandacht werd gevestigd op „de situatie die thans in Indonesië is ontstaan” en een onderzoek werd gevraagd naar „militaire acties gericht tegen de bevolking” waaraan Britse en Japanse strijdkrachten deelnamen, alsmede het treffen van de geëigende maatregelen. In dit en alle volgende jaren tot december 1949 was de Indonesische kwestie herhaaldelijk onderwerp van uitvoerige debatten in de Veiligheidsraad.

De bemoeienissen van de Veiligheidsraad leidden in eerste instantie niet tot aanvaarding van een resolutie. Hoewel de competentie van de Raad door Nederland werd bestreden, deed de Nederlandse Gedelegeerde niettemin op 13 februari 1946 de toezegging, dat de Veiligheidsraad op de hoogte zou worden gehouden van de uitslag van het verdere verloop van de toen in gang zijnde Nederlands-Indonesische besprekingen.

In overeenstemming daarmee werd op 26 maart 1947 aan de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties namens de Nederlandse Regering mededeling gedaan van de ondertekening op 25 maart van de Overeenkomst van Linggadjati. Hierop volgde op 21 juli 1947 de mededeling, dat de Nederlandse Regering de Luitenant Gouverneur-Generaal van Nederlands Indië had gemachtigd politionele maatregelen van beperkte omvang te nemen, daar „de huidige Regering van de Republiek hetzij niet van zins, hetzij niet bij machte is uitvoering te geven aan die Overeenkomst”. Voorts was door de strijdkrachten van de Republiek geen werkelijk gevolg gegeven aan het eerder op 14 oktober 1946 tot stand gekomen bestand en had tijdens de laatste maanden zelfs een toeneming van gewelddadigheden plaatsgehad.

De Indonesische aangelegenheid werd voor de tweede keer aanhangig gemaakt bij de Veiligheidsraad door twee op 30 juli 1947 ontvangen brieven, respectievelijk van de vertegenwoordiger van Australië en van India. Gevolggevend aan een op 1 augustus door de Veiligheidsraad gedaan beroep op beide partijen om de vijandelijkheden te staken gelastte de Luitenant Gouverneur-Generaal aan de Nederlandse strijdkrachten de vijandelijkheden te staken op 4 augustus.

Op 12 augustus werd een resolutie aanvaard waarbij de Republiek werd uitgenodigd aan de discussie in de Veiligheidsraad deel te nemen. Een Belgisch voorstel om ook vertegenwoordigers van Oost-Indonesië en West-Borneo uit te nodigen werd afgewezen.

Na langdurige debatten aanvaardde de Veiligheidsraad op 25 augustus een Australisch/Chinees resolutie waarin o.m. — in gevolge een op 12 augustus gedane Nederlandse suggestie — aan de regeringen die beroeps-consuls te Djakarta hadden werd verzocht hun op te dragen gezamenlijk ter voorlichting van en als leidraad voor de Veiligheidsraad verslagen op te stellen over de toestand in de Republiek Indonesië betreffende „het nakomen van de bevelen tot het staken van het vuren, alsmede de toestanden welke heersen in de gebieden welke militair bezet zijn of waaruit gewapende bezettingstroepen krachtens overeenkomst tussen de partijen teruggetrokken zouden worden”.

Bij een tweede op dezelfde dag aangenomen resolutie deed de Veiligheidsraad aan beide partijen het aanbod tot instelling van een Commissie van Goede Diensten. Op 26 augustus tenslotte deed de Veiligheidsraad bij resolutie een beroep op beide partijen om zich nauwgezet aan zijn aanbeveling van 1 augustus te houden.

Tot dusver waren in de debatten weliswaar over en weer klachten geuit maar die waren als regel vervat in algemene termen. Specifieke concreet omschreven beschuldigingen van door Nederlandse troepen begane militaire excessen werden niet uitgebracht. Van Nederlandse zijde werden wel met speci-

fieke voorbeelden geïllustreerde beschrijvingen gegeven van ontoelaatbare toestanden in de Republiek en excessen begaan tegen de bevolking en tegen krijgsgevangenen en burgergeïnterneerden. Dit ter motivering van het ingrijpen van geallieerde en Nederlandse troepen. Kernpunt van de tegenstelling was, dat Nederland, welks soevereiniteit over Nederlands-Indië internationaal algemeen erkend bleef, de overtuiging had zich niet te mogen onttrekken aan de plicht rust en orde te herstellen, terwijl daarentegen de Republiek de schuld voor — ook door haar niet weersproken — misstanden zocht in de Nederlandse inmenging in een gebied waar onder het gezag van de Republiek rust en orde geheerst had. De aandacht van de Veiligheidsraad was in het algemeen toegespitst op de naleving van het staakt-het-vuren en de belangstelling voor excessen was daaraan ondergeschikt.

Het hierboven bedoelde door de te Djakarta bescheiden beroeps-consuls op 14 oktober 1947 ingediende gezamenlijke rapport gaf een weergave van de situatie gezien door onafhankelijke waarnemers. Dit rapport is in extenso opgenomen in uitgave no. 8 van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Ook dit rapport concentreerde zich op de naleving van de aanbevelingen van de Veiligheidsraad. Ten aanzien van Indonesische beschuldigingen betreffende door Nederlandse troepen begane excessen en van overeenkomstige Nederlandse beschuldigingen tegen de Republiek beperkte het zich tot de opmerking, dat onmogelijk viel vast te stellen door wie dergelijke misdrijven waren begaan. Wat betreft de gevolgen van gevechtshandelingen, constateerde het rapport, dat aanzienlijke schade was aangericht zowel door Nederlandse militaire acties als door de Indonesische politiek van „verschroeide aarde”. Organisatie en tucht van de Nederlandse troepen worden goed genoemd, de laatste zelfs „excellent”. Het rapport vermeldt voor wat betreft de Indonesische zijde belangrijke activiteit van benden van extremistische jongeren die geen enkel centraal gezag schenen te erkennen en een aanzienlijke mate van onverantwoordelijk banditisme, waarvan niet viel te zeggen in hoeverre dit spontaan was, of toe te schrijven aan ophitsing door Republikeinse leiders. Verschillende malen wordt de aandacht gevestigd op de grote vrees die bij de bevolking van de recent onder Nederlands gezag gebrachte gebieden bestaat voor represailles van Republikeinse kant.

De Consulaire Commissie geeft zelf een samenvatting van haar rapport die een schets vormt van de achtergrond waartegen de gebeurtenissen dienen te worden beoordeeld en daarom hier in haar geheel wordt ingevoegd:

I. “Cease-Fire orders were duly given but there was no confidence by Dutch or Indonesians that the other side would carry them out, and no attempt was made by either side to come to an agreement with the other about means of giving effect to the order.

II. While the Republican Government ordered their troops to remain in their positions and to cease hostilities the Netherlands East Indies Government considered it incumbent on them to proceed with the restoration of law and order within the limits of the lines laid down by them.

III. The rapid Dutch advance by-passed considerable Republican forces, which remained in their positions in accordance with the Republican cease-fire order, while they were subject to mopping-up operations by troops under Dutch command in accordance with the Dutch interpretation of the order. The Republican Government directed their forces to defend themselves and to oppose movements within Dutch held territory. The different interpretations of the cease-fire order by each side thus made it impossible for the order to be observed.

IV. Apart from actions involving regular forces, a considerable amount of banditry, including murder, arson and looting, is still being carried on by irregular bands.

V. The population suffered considerably even before the police action from banditry and the scorched earth policy. This was intensified during and after the police action. The Chinese were a special target.

VI. Administration and cultivation are proceeding under emergency conditions in both Dutch and Republican held territory. In the former there is considerable fear of banditry in the meantime and Republican reprisals in the future. In the latter are widespread shortages owing to the cessation of normal import and export trade. In Republican areas the food situation in most districts is good at present but may deteriorate in a few months' time.

VII. The influential class of Indonesians who number not more than five per cent of the population are practically all nationalists and seek some form of independence although not necessarily supporting the present Republic. There is little hatred of the Dutch as individuals, and their assistance in running the country is recognized as essential."

De bijlagen van het rapport der Commissie bevatten afzonderlijke rapporten van de groepen waarin zij zich voor onderzoek ter plaatse had gesplitst. Deze behelzen enige gedetailleerde beschrijvingen van de situatie in de nieuw-bezette gebieden voor en na de politieke actie en de gevolgen van de politiek van „verschroeide aarde”. Voorts, naar aanleiding van vragen der Commissie, afgegeven verklaringen van bevoegde Nederlandse zijde over de aan de troepen gegeven instructies om toebrenging van leed aan de bevolking te voorkomen. Concreet omschreven Nederlandse excessen komen in de bijlagen niet voor.

Voorafgaand aan de publicatie van dit rapport had de Veiligheidsraad een discussie gewijd aan een telegrafisch ingediend voorlopig rapport van de Consulaire Commissie. Daarbij was op 3 oktober 1947 een resolutie aanvaard tot instelling van de Commissie van Drie (later genoemd Commissie van Goede Diensten), bestaande uit vertegenwoordigers van Australië, België en de Verenigde Staten. Op 8 oktober legde zij een eerste verklaring af, inhoudende, dat zij zich zo spoedig mogelijk naar Nederlands-Indië zou begeven.

Na langdurige debatten over de taakomschrijving van de Commissie werd tenslotte op 1 november 1947 een resolutie aangenomen, waarbij onder meer de Commissie van Goede Diensten (C.G.D.) werd verzocht partijen bij te staan bij het bereiken van een overeenkomst of van een regeling, welke het nakomen van de resolutie betreffende het staken van het vuren zal verzekeren en voorts de Consulaire Commissie werd verzocht tezamen met haar militaire hulpkrachten haar diensten ter beschikking te stellen van de Commissie van Goede Diensten (Commissie van Drie).

Op 1 december 1947 bracht de Voorzitter van deze Commissie een eerste telegrafisch rapport uit aan de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties ter aankondiging van de conferentie aan boord van het door de Verenigde Staten beschikbaar gestelde schip, de U.S.S. Renville. In de aan de samenstelling der Commissie van Goede Diensten gewijde zitting van de Veiligheidsraad op 19 december verwees de vertegenwoordiger van Indonesië tevens naar klachten over Nederlandse wredeheden; hij noemde met name de 46 sterfgevallen bij het vervoer van krijgsgevangenen van Bondowoso naar Soerabaja en wredeheden die in Zuid-Celebes zouden zijn voorgevallen. De Nederlandse vertegenwoordiger stelde, dat het rapport van de Commissie van Goede Diensten afgewacht diende te worden alvorens de Raad de toestanden in Indonesië in bijzonderheden ging bespreken.

De ondertekening van een bestand en van de Renville-overeenkomsten werd op 17 januari 1948 door de Commissie van Goede Diensten telegrafisch gerapporteerd. Krachtens artikel 4 van de bestandsovereenkomst nam de Commissie op zich haar militaire assistenten ter beschikking van beide partijen te stellen, aan welke assistenten zou worden opgedragen in eerste instantie verantwoordelijk te zijn voor de beslissing, of enig incident al of niet diende te worden onderzocht door de hogere autoriteiten van een of van beide partijen. Bij artikel

6 sub d namen beide partijen op zich alle gelegenheid tot waarneming te bieden door militaire en burgerlijke assistenten, aan de Commissie ter beschikking gesteld.

Hiermede was onder auspiciën van de Veiligheidsraad een internationaal apparaat geschapen, dat bij uitstek in aanmerking kwam voor de behandeling van klachten van een der partijen over militaire excessen van de andere partij. Formele bevoegdheid tot het opleggen van maatregelen bezaten de Commissie van Goede Diensten en haar waarnemers weliswaar niet, doch het lag voor de hand, dat haar rapporten belangrijke invloed zouden hebben op de discussies in en de besluitvorming door de Veiligheidsraad.

De tekst van de bestandsovereenkomst en van de overige zgn. Renville-overeenkomsten was verrat in het op 10 februari 1948 aan de Veiligheidsraad uitgebrachte Eerste Interimrapport van de Commissie van Goede Diensten en is volledig opgenomen in uitgave nr. 9 van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Bij zijn resolutie van 28 februari 1948 nam de Veiligheidsraad onder meer met voldoening kennis van deze overeenkomsten. Hij verzocht tevens beide partijen en de Commissie van Goede Diensten hem rechtstreeks op de hoogte te houden van de voortgang van de politieke regeling in Indonesië.

Uit genoemd rapport bleek de taakopvatting van de Commissie van Goede Diensten en haar waarnemers onder meer in te houden, dat zij haar onderzoeken als regel op verzoek van partijen zou instellen, doch zich niettemin de vrijheid voorbehield ook hiertoe zelf het initiatief te nemen. Zij insisterde voorts op beschikbaarstelling van alle feiten door beide partijen en op het recht waarnemingen te verrichten in de gebieden van beide partijen.

Op 19 december 1948 deed de Nederlandse vertegenwoordiger in de Veiligheidsraad schriftelijk mededeling aan de Voorzitter van de Veiligheidsraad van het besluit de bestandsovereenkomst op te zeggen en de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon in Indonesië te machtigen de noodzakelijk geachte maatregelen te nemen tot herstel van vrede en veiligheid in geheel Indonesië. Een latere brief van 21 december 1948 bevatte o.a. een bijlage waarin een specificatie werd gegeven van een groot aantal Indonesische bestandsschendingen die tot dit besluit aanleiding hadden gegeven.

De opzegging van de bestandsovereenkomst bracht mede, dat voor de waarnemers der Commissie van Goede Diensten geen taak overbleef.

In de zitting van 22 december van de Veiligheidsraad werd de Indonesische kwestie opnieuw in behandeling genomen.

De Veiligheidsraad nam op 24 december 1948 een resolutie aan, waarbij onder meer op beide partijen een beroep werd gedaan de vijandelijkheden onmiddellijk te staken. Voorts werd de Commissie van Goede Diensten geïnstrueerd aan de Veiligheidsraad te rapporteren over de nakoming van de resolutie.

Om de Commissie in staat te stellen deze taak ten uitvoer te leggen gaf de Nederlandse Regering opdracht, dat aan de militaire deskundigen der Commissie de gelegenheid moest worden gegeven het operatieterrein te bezoeken.

Verdere uitvoerige discussies in de Veiligheidsraad leidden op 28 januari 1949 tot de aanvaarding van een resolutie waarbij de Commissie van Goede Diensten werd omgezet in de Commissie van de Verenigde Naties voor Indonesië (UNCI) met veel verderstrekkende bevoegdheden. Zij diende niet slechts partijen bij te staan, maar zou optreden als vertegenwoordigster van de Verenigde Naties in Indonesië ter uitoefening van de haar opgedragen functies en kon zelfstandig aanbevelingen doen aan partijen, of aan de Veiligheidsraad, nopens aangelegenheden welke binnen haar competentie vielen. Behalve van de diensten van de Consulaire Commissie en haar personeel, kon zij ook gebruik maken van door de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties ter beschikking te stellen personeel, fondsen en faciliteiten.

Hiermede was een internationaal apparaat geschapen bekleed met aanzienlijke bevoegdheden en beschikkend over ruime hulpmiddelen, dat overal in Indonesië waar het dit nodig achtte waarnemingen kon verrichten.

De rapporten van het waarnemerscorps werden gericht aan een door de UNCI ingestelde „Military Executive Board” (Milex), die hieruit samenvattende rapporten samenstelde bestemd om door de UNCI aan de Veiligheidsraad te worden uitgebracht.

In bovenstaande schets van de bemoeienissen van de Verenigde Naties met de Indonesische kwestie en de verschillende fasen van totstandkoming van het haar in Indonesië ter beschikking staande apparaat is in het algemeen voorbijgegaan aan vermeldingen van specifieke klachten over Nederlandse militaire excessen.

Dergelijke klachten zijn in enkele gevallen tijdens de debatten in de Veiligheidsraad ter sprake gebracht. De meeste

werden echter gericht tot de C.G.D., later UNCI. De gebruikelijke procedure van behandeling was, dat deze instantie – hetzij naar aanleiding van klachten van partijen, hetzij van rapporten van haar militaire waarnemers – inlichtingen vroeg aan de autoriteiten van de andere partij, in geval van klachten over Nederlands militair optreden derhalve de bij de UNCI bescheiden Nederlandse delegatie. Deze laatste beantwoordde de gestelde vragen aan de hand van gegevens verkregen van de bevoegde Nederlands-Indische autoriteiten. Daarnaast gaf de UNCI ook zelf wel opdracht aan haar waarnemers tot onderzoeken ter plaatse.

De in de ten departementen aanwezige dossiers aangetroffen feitelijke gegevens terzake van excessen zijn verwerkt in de compilatie van de van alle departementen afkomstige gegevens.

CHRONOLOGISCH OVERZICHT

VAN DE ONTWIKKELING

VAN HET

INDONESISCHE VRAAGSTUK

IN DE

NATIONALE EN INTERNATIONALE

177

POLITIEKE VERHOUDINGEN

(14 AUGUSTUS 1945 — 1 JANUARI 1949)

MET SUPPLEMENTEN 1 JANUARI 1949 — 27 DECEMBER 1949

ONGEWIJZIGDE HERDRUK MEI 1969

PUBLICATIE VAN DE REGERINGSVOORLICHTINGSDIENST
'S-GRAVENHAGE

TEN GELEIDE

IN November 1948 liet de afdeling Documentatie van de Regeringsvoorlichtingsdienst in gestencilde vorm verschijnen een chronologisch overzicht van de betrekkingen tussen Nederland en Indonesië over het tijdvak van medio Augustus 1945 tot medio November 1948.

De belangstelling voor dit overzicht bleek zo groot te zijn, dat het onmogelijk was aan alle aanvragen om toezending uit binnenland, de overzeese gebiedsdelen en het buitenland te voldoen.

Daarom is besloten deze chronologie — geheel herzien, bijgewerkt tot 1 Januari 1949 en uitgebreid met de internationale aspecten dezer betrekkingen — te doen drukken.

*Regeringsvoorlichtingsdienst,
Afd. Documentatie*

CHRONOLOGISCH OVERZICHT VAN DE ONTWIKKELING
VAN HET INDONESISCHE VRAAGSTUK IN DE
NATIONALE EN INTERNATIONALE
POLITIEKE VERHOUDINGEN
(14 AUGUSTUS 1945—1 JANUARI 1949)

NATIONAAL	INTERNATIONAAL
1945	
Augustus	
14	Onvoorwaardelijke capitulatie van Japan.
15	Japanners worden verantwoordelijk gesteld voor de handhaving van orde en rust in de door hen bezette gebieden.
17	Sukarno roept te Batavia de Republiek Indonesia uit, nadat Japanse toezeggingen t.a.v. eigen staat niet zijn gerealiseerd.
18	President van de Republiek: Sukarno; vice-president: Hatta.
September	
3	Mountbatten beveelt de Japanners de Republiek onmiddellijk te ontbinden.
28	Mountbatten verbiedt de Japanners het gezag op Java over te dragen aan enige politieke partij. Australische havenarbeiders weigeren Nederlandse schepen te laden met munitie en militaire uitrusting voor Indonesië, daar zij vrezen, dat deze tegen de Indonesische bevolking aangewend zullen worden.
30	Britse troepen landen te Batavia. Gen. Christison spreekt over de regering-Sukarno als het „de facto” gezag. Vice-adm. Patterson verklaart, dat de regering-Sukarno niet zal worden erkend. Mountbatten: Britse troepen zullen de Japanners ontwapenen en rust en orde handhaven tot de wettige regering weer in functie treedt.
October	
1	Regeringsverklaring: Op suggesties om met het z.g. Sukarno-bewind besprekingen te voeren kan niet worden ingegaan.
4	Dr Ch. O. van der Plas, Nederlands vertegenwoordiger bij de geallieerde staf te Batavia, nodigt Sukarno uit tot een bespreking. Sukarno weigert. Nederlandse regering desavoueert Dr Van der Plas. Dr H. J. van Mook arriveert in Batavia.
7	Minister Logemann: Wij hebben de Engelse regering ondubbelzinnig doen weten, dat onderhandelen met de z.g. Sukarno-regering voor ons uitgesloten is.
9	Dr Van Mook dringt tijdens besprekingen te Singapore met Mountbatten en Christison aan op krachtiger optreden.
	Hetzelfde doen de ministers Logemann en Van Kleffens te Londen.

1945

10-13

Besprekingen tussen Mountbatten, Christison, Helfrich en Van Mook over de militaire en politieke toestand in Indonesië.

- 11 Eerste Republikeinse kabinet o.l.v. Sukarno, waarin alle belangrijke partijen zijn vertegenwoordigd.

13

Britten landen te Padang en Medan en bezetten Bandung.

- 15 Van Mook bereid ook met Sukarno te onderhandelen over het deelgenootschap van Indonesië in het Nederlandse rijk, als de orde en rust hersteld zijn. Desavouée van de Nederlandse regering.

Attlee in het Lagerhuis: De Engelse regering wenst niet onnodig betrokken te worden in de interne aangelegenheden van niet-Britse gebieden en het is haar bedoeling de Engelse troepen terug te trekken zodra de omstandigheden dit toelaten.

- 16 Regeringsverklaring in de Tweede Kamer: Wel contact met Indonesische leiders, maar besprekingen met Sukarno zijn onwaardig en onvruchtbaar. Eervol ontslag van Jhr Tjarda van Starkenborgh Stachouwer als Gouv.-Generaal.

17

Noel Baker: Engeland erkent geen ander gezag dan het Nederlandse.

- 19 Hatta verwerpt deelgenootschap van Indonesië in Nederlands Gemenebest.

20

Engelse troepen landen te Semarang. Christison ontmoet Sukarno.

- 25 De Republiek is bereid met alle belanghebbenden te beraadslagen over de toekomstige staatkundige positie van Indonesië.

Britten landen te Surabaya; hevige gevechten.

30

Gen. Mallaby te Surabaya vermoord.

31

Christison stelt ultimatum aan de extremisten de vijandelijkheden te staken en de wapens in te leveren.

November

- 1 Dr Van Mook voert oriënterende bespreking met Sukarno.

- 2 Nederlandse regering desavoueert Dr Van Mook.

- 7 Beginselverklaring Nederlandse regering: Indonesië deelgenoot in een Koninkrijk, dat zodanig geconstrueerd is, dat het nationaal zelfrespect van alle deelnemende volken is gewaarborgd.

- 9 Sukarno wijst Nederlandse voorstellen af.

Sukarno doet beroep op Truman en Attlee om oorlogsgeweld op Java te voorkomen.

- 14 Kabinet Sukarno treedt af. Eerste kabinet Sjahrir.

- 17 Informele bespreking Van Mook—Sjahrir, teneinde een basis voor samenwerking te vinden, stelt teleur, omdat Sjahrir geen positieve uitspraak kan doen.

19

Het geallieerde opperbevel in Zuid-Oost-Azië verbiedt landingen van Nederlandse troepen om complicaties te voorkomen.

20

Attlee: De Britse troepen streven geen politieke doeleinden na.

- 22 Sjahrir verklaart na kabinetszitting aan geen conferentie te zullen deelnemen, waarbij Nederlanders aanwezig zijn, zolang de troepen van het K.N.I.L. de vrede onder de Indonesiërs blijven verstoren.

24

Bevin: De Engelse taak in Indonesië is de ontwapening en afvoering der Japanners en het handhaven van orde en rust, totdat de wettige Nederlands-Indische regering het gezag weer in handen kan nemen.

- 27 Regering-Sjahrir krijgt motie van vertrouwen in het K.N.I.P., het voorlopig vertegenwoordigend lichaam van de Republiek (89 stemmen voor, 7 tegen en 11 blanco).

1945/'46

December

3 Minister Logemann verklaart, dat wel met Sjahrir, niet met Sukarno onderhandeld zal worden.

4 Sjahrir: Een Nederlandse erkenning van de Republiek Indonesia zal alle verdere besprekingen vooraf moeten gaan.

5 Conferentie te Singapore t.a.v. het optreden tegen extremisten en het overdragen van het gezag aan de Nederlanders.

12 Noel Baker antwoordt op vragen van Tom Driberg: De Engelse en Voorindische troepen zijn in Indonesië en Indo-China om de Japanners te ontwapenen en de bevolking te beschermen.

15 Dr Van der Plas neemt ontslag als lid van de Raad van Indië.

18 Dr Van Mook in Nederland om overleg te plegen over Nederlands houding tegenover de Republiek.

19 Verklaring van het State Department, waarin uitdrukking wordt gegeven aan de toenemende bezorgdheid van de Amerikaanse regering over de recente ontwikkeling in Indonesië. De hoop wordt uitgesproken op een vreedzame regeling, waarbij zowel nationale aspiraties als de wettelijke rechten en belangen van Nederland erkenning zullen vinden.

24 Het geallieerde commando geeft het Republikeinse volksleger toestemming in de niet onder Britse controle staande gebieden Japanners te ontwapenen.

27 Mislukte aanslag op Sjahrir. Engels—Nederlandse besprekingen (Attlee—Schermers—Logemann—Van Mook) te Chequers betreffende de toestand op Java en de wijze waarop orde en rust kunnen worden hersteld.

30 800 Nederlandse mariniers landen te Tandjong Priok. Gen. Christison verbiedt verdere landingen.

1946

Januari

12 Van Mook vertrekt naar Indonesië.

17 Motie Van Poll tot het zenden van een parlementaire commissie naar Indonesië door Tweede Kamer aanvaard. De Kamer beschikt niet over voldoende gegevens om zich een zelfstandig oordeel te vormen over het beleid van de Lt.-G.-G.

19 Sir Archibald Clark Kerr, Brits ambassadeur te Moskou, zal zich naar Indonesië begeven, om zijn regering van de ontwikkeling op de hoogte te stellen en behulpzaam te zijn bij het bereiken van een vreedzame regeling.

21 Manouïlsky, vertegenwoordiger van de Oekraïne in de Veiligheidsraad, acht de situatie in Indonesië een gevaar voor de handhaving van de internationale vrede en veiligheid en verzoekt de Veiligheidsraad maatregelen te nemen op grond van art. 35 van het Handvest der Verenigde Naties.

22 Evatt en de Nederlandse gezant in Australië bereiken overeenstemming: Australië erkent volledig de Nederlandse rechten en belangen in Zuid-Oost-Azië; getracht zal worden in overleg met de Australische vakbonden de boycot op te heffen.

23 Bevin in het Lagerhuis: Een landing van grote contingenten Nederlandse troepen had een ramp tengevolge kunnen hebben.

28 Gen. Christison wordt opgevolgd door Sir Montague Stopford als geallieerd commandant van Java.

1946

- 31 Lt.-gen. Van Oyen draagt het commando over de Nederlandse strijdkrachten over aan Lt.-gen. Spoor.

Februari

- 1 Volksfront opgericht; leiders: Tan Malakka en Sjarifuddin. Streeft naar soevereine Indonesische eenheidsstaat; verdediging van de onafhankelijkheid van de Indonesische republiek.
- 6 Eerste Kamer werkt mee aan Commissie-Van Poll.
- 7

Aanvang van de behandeling van de Oekraïense klacht t.a.v. Indonesië. Toelichting Manouïlsky: Sinds de landing van de Britse troepen in Indonesië heerst daar een oorlogstoestand, waarbij de Britten gebruikmaken van Japanse troepen om op te treden tegen de Indonesische bevolking en de nationale beweging

- 10 Regeringsvoorstellen: Gemenebest Indonesië (samengesteld uit landen met uiteenlopende graad van zelfregering) deelgenoot in het Koninkrijk, Indonesisch burgerschap, Indonesië lid van de U.N.O. Overgangstijd 10 jaar. Bijeenkomst Clark Kerr—Van—Mook—Sjahrir, van informatief karakter. Van Mook overhandigt regeringsvoorstellen.
- 11 Minister Logemann in radiorede: De Nederlandse regering is bereid een uiterste poging te doen om een nieuwe vorm van samenwerking te vinden, waarbij Nederland slechts steun verleent en de laatste verantwoordelijkheid draagt voor de waarborgen van goed bestuur.
- 12 Bijeenkomst Van Mook—Sjahrir, waarbij punten van de regeringsvoorstellen werden toegelicht.

Manouïlsky dient een resolutie in, waarin besloten wordt tot het uitzenden van een commissie van onderzoek naar de situatie in Indonesië.

Egypte dient een resolutie in, waarin wordt aangedrongen op het zo spoedig mogelijk terugtrekken van de Britse troepen na beëindiging van hun taak (de ontwapening der Japanners).

- 13
- 14 Socialistische kamerfracties werken niet mede aan de commissie-Van Poll. Schout bij nacht Pinke volgt Adm. Helfrich op als vlootcommandant in Indonesië.

Oekraïense resolutie verworpen met twee stemmen voor (Polen en Rusland), terwijl de overige leden (Amerika, Engeland, Frankrijk, China, Australië, Nederland, Brazilië, Egypte en Mexico) zich van stemming onthielden of tegen stemden. Wisjinsky dient een amendement in op de Egyptische resolutie, waarin wordt aangedrongen op het uitzenden van een commissie van onderzoek, waarin Amerika, Engeland, China, Rusland en Nederland zitting hebben. Dit amendement wordt verworpen met drie stemmen voor (Rusland, Polen en Mexico). Tenslotte wordt ook de Egyptische resolutie verworpen met twee stemmen voor (Egypte en Polen). De Indonesische kwestie wordt van de agenda afgevoerd.

- 20
- 21 Republikeins werkcomité wijst de Nederlandse voorstellen van 10-2 af: Alleen de Indonesische Republiek bezit de feitelijke soevereiniteit over Indonesië.
- 26 Toelichting op de regeringsvoorstellen van 10-2-'46: Volledig zelfbestuur beoogd.

Australische boycot opgeheven.

- 28

Begin van de terugtrekking der Brits-Indische troepen uit Indonesië.

Maart

- 4

Boodschap van Tom Driberg aan Sjahrir: Beste wensen voor de onafhankelijkheidsstrijd.

1946

7

Australische boycot hervat; Menzies critiseert de houding der havenarbeiders.

- 9 Nederlandse troepen in Batavia. Protest van Sjahrir: De Nederlandse militaire inval in Indonesië betekent een schending van de soevereiniteit van de Indonesische Republiek.
- 12 Tweede kabinet Sjahrir; hierin is het Volksfront niet vertegenwoordigd.
- 13 Formele besprekingen tussen Van Mook en Sjahrir onder voorzitterschap van Clark Kerr begonnen.
- 16 Commissie Van Poll vertrekt naar Indonesië. Tweede bespreking Van Mook—Sjahrir—Clark Kerr: overeenstemming over te volgen procedure; sub-commissies gevormd.
- 23 Tan Malakka, Subardjo e.a. gearresteerd, wegens het beramen van een staatsgreep tegen het Republikeinse bewind.
- 29 Te Batavia wordt besloten de op 13 Maart aangevangen besprekingen in Nederland voort te zetten.

April

- 4 Sjarifuddin: De evacuatie der geïnterneerden zal binnen 10 dagen beginnen.
- 8 Van Mook, Clark Kerr en Indonesische delegatie in Nederland gearriveerd.
- 11
- 12-15
- 18
- 20
- 23-24 Onderhandelingen op de Hooge Veluwe over de plaats van de Republiek in het nieuwe staatsverband op basis van de regeringsvoorstellen van 10-2-'46: geen resultaten.
- 26 Commissie Van Poll terug uit Indonesië.

Nederlands-Indische regering annuleert orders aan Australië ter waarde van £ 6 miljoen: Het vasthouden van Nederlandse schepen in Australische havens maakt de handel onmogelijk.

Brits—Nederlandse besprekingen te Londen betreffende overdracht van gezag in Indonesië.

Australische lening aan Nederlands-Indische regering tot een maximum van £ 7 500 000, voor het overnemen van Australische legervoorraden in Indonesië.

Republiek biedt Brits-Indië aan 500 000 ton rijst te leveren in ruil voor textielgoederen en werktuigen.

183

Mei

- 2 Regeringsverklaring: Erkenning van de Republiek Indonesië als onderdeel van een federatief Gemenebest Indonesië, dat als deelgenoot zal optreden naast Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen in het „Koninkrijk der Nederlanden”. Nederlandse regering bereid de facto gezag van de Republiek te erkennen over de niet bezette delen van Java, Sumatra en Madura.
- 3 Wijziging grondwet in verband met uitzending van troepen naar Indonesië.
- 8 Motie Van Poll (voortzetting besprekingen met de Republiek) aangenomen. Van Mook weer in Batavia: De besprekingen met de Republikeinen zullen zo spoedig mogelijk worden hervat.
- 16 Van Mook: Grens der concessies bereikt met de voorstellen van 2 Mei.

1946

- 21 Van Mook in rede voor radio Batavia: In afwachting van de ontwikkeling op Java en Sumatra acht de regering het noodzakelijk, die bevolkingsgroepen te raadplegen, die zich vrij kunnen uiten.

25

Van Mook confereert te Singapore over de ontwapening en afvoering van Japanners, de bevrijding der geïnterneerden en de aflossing der Britse troepen in Indonesië.

- 28 Sjahrir: Geïnterneerden kunnen naar keuze op Republikeins gebied blijven wonen of geëvacueerd worden.

Juni

- 5 Sjahrir wijst de Nederlandse voorstellen op basis van de regeringsverklaring van 2 Mei 1946 af. Extremisten plegen massa-moord op Chinezen te Tangerang vlak voordat deze plaats door Nederlandse troepen bezet werd.

11

Chineze protest-nota aan de Nederlandse regering tegen Chinezen-moord.

13

Noel Baker op het Labour-congres te Bournemouth: Het is ongerechtvaardigd te spreken over Nederlands imperialisme, zoals dit is gebeurd in een ontwerp-resolutie tegen het gebruik van Britse troepen in Indonesië.

- 17 Tegenvoorstellen van Sjahrir: Bondgenootschap tussen Nederland en Republiek Indonesia; geen uitbreiding aanwezige troepenmacht. Aangekondigd wordt, dat de rijksconferentie zo mogelijk 1 September 1946 zal beginnen.

- 27 Sjahrir ontvoerd door groep Tan Malakka.

- 29 Sukarno neemt in verband hiermede alle macht in handen; kondigt staat van beleg af voor heel Indonesië.

Juli

- 1 Sjahrir bevrijd.

- 13 Grote Oost, Borneo, Banka en Billiton weer onder Nederlands gezag.

- 15 Van Mook bij aanvaarding van het gezag over de buitengewesten: Ieder deel van Indonesië krijgt de gelegenheid zijn mening te uiten over de plaats, die het in het geheel zal willen innemen.

- 16-22 Conferentie van Malino, legt de grondslag voor de federatieve opbouw van Indonesië.

20

Amerikaans crediet aan Nederlands-Indië tot een bedrag van \$ 100 miljoen.

- 23 Troonrede kondigt instelling van Commissie-Generaal aan om uitoefening van de taak van het opperbestuur beter tot haar recht te doen komen en ook in Indonesië de Rijksconferentie voor te bereiden.

- 25 Evacuatie geïnterneerden door Republiek stop gezet omdat de Nederlanders volgens haar Japanse troepen gebruiken.

Het geallieerde hoofdkwartier spreekt deze beschuldiging tegen.

27

Ontmoeting gen. Mansergh van de geallieerde staf—Sjahrir betreffende opschorting evacuatie. Overeenkomst tussen de Republiek en Brits-Indië inzake de levering van 700 000 ton rijst door de Republiek in ruil voor verschillende verbruiksgoederen.

Augustus

- 12 Van Mook keurt de rijstleveranties goed, mits dat niet de erkenning van de Republiek inhoudt.

1946

- 17 Tweede Kamer aanvaardt wetsontwerp tot instelling van Commissie-Generaal.
- 25 Lord Killearn voor bemiddelingspoging te Batavia gearriveerd.
- 31 Eerste Kamer aanvaardt wetsontwerp tot instelling van Commissie-Generaal.

Een woordvoerder van het State Department verklaart, dat de Amerikaanse regering de Republiek niet erkent.

September

- 2 Rapport commissie Koets: Gunstige indruk van het Republikeinse gebied.
- 10 Tot leden van de Commissie-Generaal benoemd: F. de Boer, Prof. Schermerhorn en M. van Poll.
- 14 Commissie-Generaal vertrekt naar Indonesië.
- 15 Nederlands-Indonesische besprekingen hervat.
- 19 Overeenstemming evacuatie geïnterneerden.
- 20 Wapenstilstandsonderhandelingen begonnen.
- 24 Vertrek eerste contingent 7 December-divisie naar Indonesië. Proteststakingen.
- 26 De Republiek eist stopzetting troepeninzendingen; wapenstilstandsonderhandelingen stopgezet.

October

- 1-12 Conferentie van Pangkal-Pinang: positie der minderheden besproken.
- 2 Derde kabinet Sjahrir. Sukarno draagt de bijzondere bevoegdheden, die hij sinds 29-6-'46 uitoefende weer aan de ministerraad over.
- 7 Besprekingen onder voorzitterschap van Lord Killearn begonnen.
- 9 Wapenstilstandsonderhandelingen hervat.
- 14 Wapenstilstand gesloten.
- 16 Sjahrir in onderhoud met Aneta: Zuiver persoonlijk ga ik in beginsel accoord met een federatief systeem voor Indonesië.
- 17 Sutomo, leider van een extremistische strijdorganisatie, roept op tot voortzetting van de strijd.
- 22 Tweede rapport commissie-Koets: Sukarno een realiteit. Zijn invloed op de massa stelt hem in een reële gezagspositie in de Republiek.
- 24
- 26 Uitgifte Republikeins geld.
- 28 Raad voor West-Borneo geïnstalleerd: voorlopig vertegenwoordigend lichaam van de te vormen daerah West-Borneo, onderdeel van de toekomstige Negara Kalimantan.

Britse troepen te Buitenzorg, Palembang, Medan en Padang vervangen door Nederlandse.

185

November

- 4 Regeringsverklaring: Onderscheid tussen Sjahrir en Sukarno is niet bevorderlijk voor vruchtbaar overleg.
- 11 Besprekingen worden in Linggadjati voortgezet.
- 15 Ontwerp-overeenkomst te Linggadjati geparafeerd: Republiek deelstaat van de V.S.I., die met Nederland een Unie zullen vormen onder de Koningin der Nederlanden. Streefdatum voor vestiging V.S.I.: 1-1-'49.

1946

18

Arabische Liga adviseert Egypte, Syrië, Irak, Libanon, Saoedi-Arabië, Transjordanië en Jemen om de Republiek als onafhankelijke, soevereine staat te erkennen.

20 Adm. Helfrich en Lt.-Gen. Kruls ontvangen door de Koningin ter bespreking militaire zijde van Linggadjadi. Zij spreken in onderhoud met A.N.P. hun bezorgdheid dienaangaande uit. Het is nl. de vraag of de militaire voorzieningen van de overeenkomst, die een wederzijdse vermindering van de strijdkrachten en Ned.-Indonesische samenwerking beogen, kunnen worden uitgevoerd.

24 Commissie-Generaal in Nederland.

28 P.N.I. verklaart zich tegen Linggadjadi.

30

Geallieerd hoofdkwartier voor Zuid-Oost-Azië opgeheven; laatste Engelsen verlaten Indonesië.

December

5 Masjumi verwerpt Linggadjadi eveneens, alsook de Partai Rakjat Djelata (7-12). Sukarno: De overeenkomst van Linggadjadi brengt geen wijziging in de positie van de Republiek.

6 P.K.I. (communisten), Pesindo (socialistische jeugd), Partai Keristen Indonesia (3-12), de Indonesische Katholieke partij (12-12) en de Barisan Tanih (13-1-47) aanvaarden Linggadjadi.

10 De Nederlandse regering verklaart Linggadjadi te aanvaarden.

12 Sundanese Volksbeweging eist vrije staat Pasundan.

Gen. Jhr Roëll keert zich in radiorede tegen Linggadjadi: Houdt tot het uiterste stand tegen deze plannen, thans bovengronds. Maar als de gevaren voor het Vaderland die van 1940—1945 zouden evenaren of overtreffen, als het moet, ook ondergronds.

15

C. H. Campbell, voorzitter van de organisatie van Britse zeelieden te Sydney tot handelscommissaris voor de Republiek in Australië benoemd.

16 Tweede Kamer opent debatten over Linggadjadi.

17 Voorlopige raad van Banka ingesteld, in afwachting en ter voorbereiding van de vorming van een autonoom ressort Banka.

18 Opnieuw incidenten te Buitenzorg en verhoogde activiteit van Republikeinse troepen elders.

18-24 Conferentie te Den Pasar: stichtingscongres Negara Indonesia Timur.

20 Tweede Kamer keurt het Indonesisch beleid der regering goed door aanvaarding van de motie Romme—Van der Goes van Naters: Toelichting Commissie-Generaal en regeringsverklaring bindend verklaard.

24 Oprichting Negara Indonesia Timur; Sukawati voorlopig staatshoofd.

26 Sudirman, opperbevelhebber van het Republikeinse leger, in radiorede: De strijd moet worden voortgezet.

31 Het K.N.I.P. (voorlopig parlement van de Republiek) wordt bij presidentiële decreet nr 6 uitgebreid: Aantal zetels wordt van 223 op 413 gebracht; versterking van de vertegenwoordiging van de linkerszijde.

1947

Januari

- 2 Van Mook n.a.v. radiorede van gen. Sudirman (26-12-'46): Dergelijke verklaringen kunnen alleen maar leiden tot nieuwe strijd.
- 4 Sjarifuddin (min. v. Defensie) over de rede van Sudirman: Deze mag in geen geval worden beschouwd als een aansporing het bestand te beëindigen.
- 5 Commissie-Generaal vertrekt weer naar Indonesië.
- 7 Sjarifuddin en Sudirman beschuldigen de Nederlanders van schending van het bestand.
Prof. S. Posthuma is bereid een benoeming tot lid van de Commissie-Generaal te aanvaarden.
- 8 Prof. Romme naar Batavia om zich op de hoogte te stellen van de toestand in Indonesië.

Brits schip „Empire Mayrover” te Cheribon aangehouden en ter controle naar Semarang opgebracht daarna weer vrijgegeven.
- 9 Een communiqué van de Nederlands-Indische regering wijst de beschuldigingen van Sjarifuddin en Sudirman (7-1) af en wijst er op, dat aan Republikeinse zijde de order „staakt het vuren” nimmer is gegeven.

Van Mook verklaart te hebben verwacht, dat de Australische regering maatregelen zou nemen om de boycot van Nederlandse schepen op te heffen; het voortduren hiervan zou de wederzijdse betrekkingen kunnen benadelen voor een langere periode dan men zou kunnen voorzien.
- 10 Eerste Oostindonesische kabinet door Nadjamuddin geformeerd.
- 12 Sukarno voor jeugdcongres: Het einddoel van de strijd van de Indonesische Republiek is de eenheid van Indonesië, d.w.z. van alle gebieden van het voormalige Nederlands-Oost-Indië.
- 13 Moh. Natsir in onderhoud met Aneta t.a.v. het communiqué van de Nederlands-Indische regering (9-1): Het beginpunt van de incidenten is geweest, de bedenkingen van Generaal Kruls tegen Linggadjadi geuit en de redevoering van Gen. Roëll (12-12-'46), maar niet de rede van Sjarifuddin van 26-12-'46.
- 14 Indonesische delegatie gemachtigd Linggadjadi te ondertekenen.
Grondwetswijziging (art. 192) afgekondigd, waardoor het mogelijk wordt troepen zonder hun toestemming buiten het Rijk in Europa te detacheren.
- 18 Het Werkcomité uit het K.N.I.P. (25 leden) spreekt met 10 stemmen tegen 1 zijn veto uit over het presidentiële decreet nr 6 van 31-12-'46.
- 19 Gen. Spoor in Nederland ter bespreking van de slechter wordende militaire toestand.

Chinese regering vraagt aan Ned.-Indische en Rep. reg. om afdoende bescherming van de Chinezen tegen terroristische acties.
- 22 Besprekingen tussen Commissie-Generaal en Indonesische delegatie hervat.
- 24 Overeenstemming t.a.v. de verbetering van de militaire situatie bereikt.
- 25 Prof. dr J. N. W. Verzijl bereid benoeming in de C.-G. te aanvaarden. Posthuma en Verzijl begeven zich naar Indonesië.
- 28 Sukawati in Nederland: Het is duidelijk, dat ik de band met Nederland gaarne zo nauw mogelijk zie.
Nieuwe im- en exportregeling voor Indonesië afgekondigd: Alle uitvoer, behalve die van bevolkingsproducten, is — behoudens een vergunning van de directeur van economische zaken — verboden, evenals invoer van militaire en semi-militaire goederen.

1947

29

Het Britse schip „Kita Kami Maroe” aangehouden en voor onderzoek naar Tandjong Priok opgebracht.

30

De „Empire Mayrover” opnieuw aangehouden en naar Tandjong Priok opgebracht: Beide schepen waren niet in het bezit van geldige zeebrieven en waren geladen met ondernemingsrubber.

31 Persconferentie van Gen. Spoor in Den Haag: Het bestand werd door de Republiek niet nageleefd.

Februari

6

Het Amerikaanse schip „Martin Behrmann” van de Isbrandsen Line op weg naar Cheribon aangehouden. Ondanks waarschuwing, dat volgens de nieuwe regeling slechts met toestemming van de Nederlandse autoriteiten goederen uit de Republiek mogen worden uitgevoerd, zet de kapitein zijn reis voort.

8 Republikeinse regering heeft bezwaren tegen ondertekening van Linggadjati op basis van de motie Romme-Van der Goes van Naters.

10 Minister Jonkman: De motie Romme-Van der Goes van Naters houdt geen nieuwe voorstellen in.

12 P.N.I. roept op tot het vormen van een front van nationale eenheid ter verdediging van de nationale onafhankelijkheid.

14 Sukarno benoemt niettegenstaande het door het werkcomité uitgesproken veto 232 nieuwe leden in het K.N.I.P.

15 Republiek vaardigt het bevel „staakt het vuren” uit.

20 Daerah Groot-Dajak ingesteld als onderdeel van de toekomstige Negara Kalimantan.

„Martin Behrmann” te Cheribon aangehouden. Britse protest-nota aan de Nederlandse regering t.a.v. door de Koninklijke Marine in de Indische wateren aangehouden schepen „Empire Mayrover”, „Hai Sing” en „Kita Kami Maroe”.

25/2—5/3 Plenaire zitting van het K.N.I.P.: Beleid regering Sjahrir goedgekeurd.

27

Bevin in het Lagerhuis: Het is te betreuren dat Linggadjati nog steeds niet is ondertekend.

Maart

2 Mr Asaat (Partai Socialis, later Partai Socialis Indonesia) herkozen tot voorzitter van het K.N.I.P. De Ned.-Indische regering verklaart, dat de nieuwe in- en uitvoerregeling het bevorderen van de wettige uitvoer beoogt, waarbij ten volle rekening wordt gehouden met de belangen van buitenlandse afnemers, waaronder Amerika op de eerste plaats komt.

5

Amerikaans protest via de Amerikaanse ambassade te Den Haag tegen de maatregelen tot beperking van de handel met Ned.-Indië en een verzoek om de kwestie van de „Martin Behrman” in der minne te regelen.

8 Resident van Riouw stelt voor het gebied van Riouw de status van zelfbesturend landschap toe te kennen, in afwachting van een nadere regeling.

10

Schriftelijk protest van de Amerikaanse regering van dezelfde inhoud als het mondelinge protest van 5 Maart.

12

Tweede protest van de Britse regering inzake aanhouding van schepen in de Indische wateren.

14

Antwoord van de Nederlandse regering op de Amerikaanse protesten, waarin nogmaals de in- en uitvoerbepalingen worden uiteengezet (zie 28-1 en 2-3-46). Egyptische consul-generaal te Bombay bezoekt Djocja.

1947

- 15 Sukawati keert uit Nederland te Makassar terug. Arabische staten erkennen de facto de Republiek.
- 17 Sjahrir herhaalt: Ik heb alleen een machtiging de oorspronkelijke overeenkomst te tekenen. Nederlandse troepen gaan bij Surabaja tot actie over om inundaties te bestrijden, Modjokerto bezet. McNeil deelt in het Lagerhuis mede, dat in totaal 11 Britse schepen in de Indische wateren zijn aangehouden.
- 20 F. de Boer treedt af als lid van de Commissie-Generaal; Prof. S. Posthuma en Prof. J. H. W. Verzijl zullen een benoeming in de Commissie niet aanvaarden. Amerikaanse vakbondleiders dreigen met een algemene boycot wanneer inzake de „Martin Behrmann” geen bevredigende regeling wordt getroffen.
- 21 Minister Jonkman in de Tweede Kamer: De C.G. is gemachtigd Linggadjadi te ondertekenen. De West-Borneo raad schaart zich achter Linggadjadi. Regeling van de kwestie „Martin Behrmann”: Het schip kan zijn reis met nieuwe lading voortzetten; de Ned.-Ind. regering stelt de maatschappij schadeloos voor oponthoud.
- 22 Het State Department verklaart, dat de Ned.-Ind. reg. t.a.v. de kwestie „Martin Behrmann” volgens haar wettelijk recht heeft gehandeld.
- 23 Opening te New Delhi van de Pan-Aziatische conferentie, ter bestrijding van het kolonialisme, waar de Republiek o.a. door Sjahrir is vertegenwoordigd.
- 24 Republiek verklaart na de ondertekening van Linggadjadi in de eerste plaats de betrekkingen met Malakka en Australië te zullen verstevigen.
- 25 Linggadjadi ondertekend. De „Empire Mayrover” ten derde male aangehouden en opgebracht. De secretaris van de Australische bond van vakverenigingen verklaart, dat de boycot op Nederlandse schepen zal worden opgeheven.
- 26 Mr Van Kleffens stelt de Veiligheidsraad op de hoogte van de ondertekening van Linggadjadi.
- 29 Proclamatie van de Commissie-Generaal en de Republikeinse delegatie gezamenlijk: Niemand zal vervolgd worden, omdat hij zich aangesloten heeft bij een der partijen, of zich onder bescherming van een der partijen heeft gesteld.
- 30 Nederlandse autoriteiten weigeren het Amerikaanse schip „Flying Cloud” van de Isbrandsen Line toestemming te verlenen te Cheribon lading aan boord te nemen.
- 31 Engeland erkent de facto de Republiek.

April

- 1 De Vietnamese en Indonesische delegaties stellen op de Pan-Aziatische conferentie een programma op ter bestrijding van het koloniale stelsel.
- 3 De „Martin Behrmann” vertrekt zonder lading naar Singapore.
- 11 Verklaring Minister Jonkman inz. buitenlandse vertegenwoordiging van de Republiek: In Linggadjadi is afgesproken, dat gedurende de overgangstijd Indonesiërs zullen worden opgenomen in de buitenlandse dienst van het Koninkrijk. De Republiek kan er geen eigen buitenlandse dienst op na houden. Antara: De Indonesische delegatie heeft steeds de mening gehuldigd, dat nog voor de totstandkoming van de V.S.I. de Republiek een vertegenwoordiging in het buitenland behoort te bezitten. Publicatie gedeelte briefwisseling Commissie-Generaal-Republikeinse delegatie: Een vertegenwoordiging van de Republiek in de strikt internationale betekenissen is niet mogelijk totdat de V.S.I. gevormd zijn.

1947

16

Nederlandse mededeling aan buitenlandse consuls: In Linggadjati wordt slechts erkend, dat de Republiek de facto de macht uitoefent over Java, Sumatra en Madura. De Nederlands-Indische regering blijft souverein tijdens de overgangperiode.

17

Amerika erkent de Republiek in deze zin.

22 Opening Oostindonesisch parlement; Voorzitter Tadjuddin Noor.

26 Gen. Kruls naar Indonesië om zich op de hoogte te stellen van de omstandigheden waarin de Nederlandse troepen verkeren.

Mei

3 Minister-President Beel en Minister Jonkman naar Indonesië.

4 Partai Rakjat Pasundan proclameert te Bandung zelfstandige staat Pasundan.

9 Federale raad van de daerah Zuid-Oost-Borneo, deelstaat van de te vormen Negara Kalimantan, geïnstalleerd.

10

Memorandum van de Amerikaanse regering aan de Nederlands-Indische en Republikeinse regeringen, waarin wordt aangedrongen op een regeling inzake de economische en financiële aangelegenheden.

11 Economische onderhandelingen mislukt: Republiek verwerpt gezamenlijke controle op in- en uitvoer en gemeenschappelijk deviezenfonds ter financiering van de import voor geheel Indonesië.

12 Statuut van West-Borneo ondertekend.

13 Molukken, Minahassa en Timor eisen eigen status binnen het Koninkrijk.

15

De Nederlands-Indische en Republikeinse regeringen richten een gemeenschappelijk verzoek tot de Australische regering om de boycot te doen beëindigen.

17 Commissie-Generaal doet voorstellen voor de uitvoering van Linggadjati: Zo spoedig mogelijk moeten de V.S.I. een feit worden.

20 Congres Indonesische vakbeweging (Sobsi): resolutie aangenomen waarin wordt aangedrongen op de nationalisatie der vitale industrieën.

23 Ministers Beel en Jonkman via Singapore naar Nederland.
Staatsgreep Pasundan-beweging te Buitenzorg tegen het republikeinse bewind. Alle overheidsgebouwen van de Republikeinen overgenomen.

25 Commissie-Generaal naar Nederland vertrokken. Oostindonesisch kabinet biedt ontslag aan.

27 Minister Beel na terugkomst uit Indonesië: Wij zijn er van overtuigd, dat men in de Malino-staten op de goede weg is. Wij betreuren, dat wij ten aanzien van de houding van de Republiek met betrekking tot de uitvoering van Linggadjati een onbevredigende stand van zaken hebben aangetroffen.
„Ultimatieve” nota aan de Republiek: De Nederlandse regering beschouwt Linggadjati als de vaste grondslag van haar beleid en zij meent het zelfde van de regering der Republiek te mogen verwachten. Een federale raad (overgangsregering) wordt gevormd door de vertegenwoordiger van de Kroon tezamen met de vertegenwoordigingen van de staatkundige organisaties in Indonesië. De Indonesiërs kunnen reeds tijdens de overgangstijd in de Neder-

1947

landse buitenlandse dienst worden opgenomen; zij vertegenwoordigen dan de belangen van geheel Indonesië.

In de bezette gebieden wordt een gemeenschappelijke gendarmerie gevormd, die de zorg voor orde en veiligheid overneemt.

Tadjuddin Noor treedt af als voorzitter van het Oostindonesische parlement i.v.m. een motie waarin hij van partijdigheid wordt beschuldigd. In zijn plaats wordt benoemd Z.H. Mohammad Kaharuddin, Sultan van Sumbawa.

- 29 Ned.-Ind. regering: Een optreden als te Buitenzorg plaats vond kan niet worden toegestaan.
- 30 Volgens de Republiek is de evacuatie van geïnterneerden voltooid. Nederlandse regering: Het lot van 2000 geïnterneerden nog onzeker.
- 30—31 Missie Idenburg in Djocja om contact te zoeken: Zorg omtrent samenwerking op basis van Linggadjadi nog niet weggenomen.

Juni

- 2 Nieuw kabinet in Oost-Indonesië onder leiding van Nadjamuddin.
- 3 Kutei-raad geïnstalleerd, ter voorbereiding van autonoom gebied binnen de Negara Kalimantan. Buitenzorg weer onder Republikeins bestuur.
- 8 Antwoord-nota van de Republiek op de nota van 27 Mei: De Interim-regering moet uitsluitend uit vertegenwoordigers der deelstaten bestaan, de helft ervan aangewezen door de Republiek; besluiten alleen bij meerderheid van stemmen. Onmiddellijk na het tot stand komen van de interim-regering benoemt deze eigen Indonesische vertegenwoordigers in het buitenland.
- 9
- 11 Republiek roept Heiho's op ter verdediging van de nationale onafhankelijkheid.
- 13 Concentratie van partijen in de Republiek: Masjumi, Partai Socialis, Parkindo (Christenen), Arbeiderspartij, de Proletarische- en de Volkspartij verbinden zich in de Kesatuan Tekan Partai, om een program op te stellen teneinde alle consequenties die voortvloeien uit de Republ. antwoordnota te kunnen weerstaan.
- 18 Advies Commissie-Generaal betreffende antwoord-nota der Republiek van 8-6 op de Nederl. nota van 27-5 door Nederlandse regering ontvangen: niet gepubliceerd.
- 19 Sjahrir doet in radiorede naar aanleiding van de notawisseling enige concessies: Aanvaarding van de overgangsregering, erkenning van de vertegenwoordiger van de Kroon als de jure hoofd van de overgangsregering, aanvaarding van instelling van federale organen.
- 20 Republikeinse delegatie richt brief tot Commissie-Generaal met zakelijke inhoud van Sjahrirs radiorede. Commissie-Generaal zendt Republikeinse delegatie slot-nota: Antwoord-nota van 8-6 biedt geen mogelijkheden voor verdere onderhandelingen. Deze slot-nota kruist de brief van de delegatie.

Nederlands antwoord op het Amerikaanse memorandum van 10 Mei waarin er op wordt gewezen, dat geruime tijd met de Republiek over de regeling der economische en financiële aangelegenheden zonder resultaat is onderhandeld.

Vriendschapsverdrag tussen Egypte en de Republiek. Soortgelijke verdragen met andere staten worden voorbereid (reis van Hadji Agus Salim). Nederlandse regering: In strijd met Linggadjadi.

1947

- 21 In een brief aan de Republikeinse delegatie vraagt de Commissie-Generaal nadere uitleg van Sjahrirs radiorede, doch handhaaft haar standpunt.
- 23 Republikeinse delegatie geeft nadere uitleg: Als gevolg van gedane concessies wordt het door de Commissie-Generaal voorgestelde, onder de interim-regering ressorterende directoraat voor binnenlandse veiligheid in principe aanvaardbaar. Dr Van Mook overhandigt aide-memoire (opgesteld vóór 20 Juni) aan Sjahrir, waarin de Republiek uitdrukkelijk wordt uitgenodigd de Nederlandse voorstellen van 27 Mei alsnog te aanvaarden.
- 25 Republikeins kabinet bijeen ter bespreking van de situatie.
- 27 Sjahrir biedt ontslag van zijn kabinet aan (beleid afgekeurd door Masjumi, P.N.I. en Sajap Kiri — de linkervleugel — waaronder zijn eigen partij). Sukarno beantwoordt aide-memoire: Gemeenschappelijke gendarmerie onaanvaardbaar.
- 28
- 29 Van Mook vraagt opheldering over Sukarno's antwoord van 27 Juni en geeft een samenvatting van de Nederlandse eisen: Aanvaarding Nederlandse souvereiniteit; buitenlandse betrekkingen onder Nederlandse verantwoordelijkheid; aanvaarding federale organen; teruggave bezittingen van niet-Indonesiërs; gemeenschappelijke gendarmerie. Gevraagd als daden, waaruit goede trouw moet blijken: Staking vijandelijkheden; staking onderhandelingen betreffende buitenlandse betrekkingen.
- 30 Sjahrir benoemd tot adviseur van Sukarno; vier kabinetsformateurs aangewezen.

Amerikaanse aide-memoire: Na aanvaarding van de interim-regering, als door de Nederlandse delegatie voorgesteld, desgewenst financiële hulp van V.S.

Juli

- 1 De vier Republikeinse kabinetsformateurs falen.
- 2 Nieuwe opdracht voor kabinetsformatie, waarbij Masjumi uitgeschakeld: drie formateurs.
- 3 Nieuw Republikeins kabinet: Sjarifuddin premier.
- 5 Sjahrir treedt af als voorzitter van de Republikeinse onderhandelings-delegatie.
- 6 Setyadjit overhandigt antwoord op het schrijven van Dr Van Mook (29-6) t.a.v. opheldering over punten van Sukarno's antwoord-nota van 27-6 op de aide-memoire van 23-6. Alle Nederlandse voorstellen worden aanvaard, behalve die betreffende gemeenschappelijke gendarmerie. Dit antwoord maakt een onbevredigende indruk in Batavia.
- 7 Spoedvergadering Republikeins kabinet te Djocja.
- 8 Aanvulling op het Republikeinse antwoord van 6-7: Directoraat voor binnenlandse veiligheid onder de interim-regering wordt aanvaard, doch iedere deelstaat moet over een eigen gendarmerie beschikken, die slechts in de eigen staat mag optreden.
- 10 Minister-President Beel verklaart in de Tweede Kamer, dat hij weliswaar de mogelijkheid ziet voor een wending ten goede, maar dat het ogenblik gekomen is, waarop van de Republiek daden verwacht worden.

Vriendschapsverdrag tussen Syrië en de Republiek.

Sjarifuddin richt boodschap tot volk en regering van Amerika, waarin Amerika verzocht wordt zijn invloed aan te wenden voor de waarborging van de vrede. Australië biedt zijn goede diensten aan.

Antwoord in Republikeins communiqué: Aan de Nederlandse bezwaren is duidelijk tegemoet gekomen, met name door het terugroepen van Hadji Agus Salim.

- 11 Radiorede Van Mook: Eist aanvaarding van alle Nederlandse voorstellen.
Radiorede Sukarno: Blijft gemeenschappelijke gendarmerie afwijzen.
- 14 Sjarifuddin in Batavia voor verdere besprekingen.
- 15 Van Mook overhandigt twee ontwerp-overeenkomsten m.b.t. instelling directoraat voor binnenlandse veiligheid en Republ. order „staakt het vuren” op 16 Juli 24.01 uur. Sjarifuddin aanvaardt deze voorstellen in eerste instantie en vertrekt naar Djocja ter raadpleging van het Republ. kabinet.
- 16 Setyadjit vraagt 24 uur uitstel en stelt voor het bevel „staakt het vuren” gelijktijdig door Nederland en de Republiek te doen geven. Uitstel geweigerd, voorstel afgewezen, want Nederland vaardigde „staakt het vuren” 14-10-46 reeds uit en heeft zich daar steeds aan gehouden. Radiorede Sjarifuddin: Aan de Nederlandse eisen kan niet worden voldaan. Dit wekt in Batavia de indruk, dat alle Nederlandse eisen worden afgewezen. Sjarifuddin deelt in telefonisch gesprek aan Setyadjit mede, dat de afwijzing der Nederlandse eisen slechts het staken van het vuren op 16 Juli betreft. Setyadjit tracht tevergeefs de Republiek te bewegen alsnog eenzijdig het „staakt het vuren” uit te vaardigen.
- 17 Republikeinse voorstellen die blijven afwijken van de Nederlandse eisen inz. het staken der vijandelijkheden en de gendarmerie.
- 18 Van Mook: Republikeinse voorstellen onaanvaardbaar; de Nederlandse regering zal moeten beslissen.
- 19 Republikeinse vertegenwoordigers vertrekken uit Batavia. Gani: De Republiek zal onmiddellijk het bevel geven het vuren te staken en onvriendschappelijke daden te beëindigen, zodra de Nederlanders stappen doen om het vertrouwen binnen het Republikeinse gebied te herstellen.
- 20 Brief van Gani, waarin wordt voorgesteld een conferentie te beleggen teneinde te komen tot een vredelievende oplossing, kiezen van een derde mogendheid als voorzitter met beslissende stem; indien over dit laatste geen overeenstemming wordt bereikt een voorzitter aan te wijzen door het Internationale Hof van Justitie te Den Haag.
Van Mook deelt in een brief aan de Republikeinse regering het besluit tot militair ingrijpen mede.
Radiorede van Dr Beel: De Lt.-G.G. gemachtigd met de hem ten dienste staande strijdmacht tot politioneel optreden over te gaan. De Regering blijft aan de beginselen van Linggadjadi vasthouden.
- 21 Radiorede Lt.-G.G.: De Nederlandse actie is ingegeven door de wens de doeleinden van de overeenkomst van Linggadjadi in praktijk te brengen. Boodschap van H.M. de Koningin tot de strijdkrachten in Indonesië: Ik verwacht van U, dat gij waardig zult optreden en bescherming zult verlenen aan allen, die zulks van node hebben.
- 23 Regeringsverklaring in Tweede Kamer: De mogelijkheid ener gunstige wending, waarop de regering 10 Juli nog hoopte, is niet verwezenlijkt.
- 24 Motie de Groot (afkeuring regeringsbeleid, onmiddellijk staken der vijandelijkheden) door Tweede Kamer verworpen.

Consuls-generaal van Engeland, China, Frankrijk en Australië adviseren aan Gani en Tamzil aan de Nederlandse eisen t.a.v. het beëindigen der vijandelijkheden te voldoen

Sjahrir te Singapore, voert besprekingen met Nehru en Djinnah, zal via Calcutta naar New-York reizen.

Sukarno doet beroep op Truman, alle pogingen in het werk te stellen om een einde te maken aan de „oorlog”.

1947

- 25 Radiorede Van Mook: Het zal door de actie mogelijk worden de V.S.I. te vormen.

Charles Livengood, de nieuw te benoemen consul-generaal van Amerika in Indonesië, via Den Haag naar Batavia.

30

Bevin in het Lagerhuis: Verstrekken van militaire goederen en verlenen van militaire faciliteiten aan Nederland gestaakt.

Britse nota aan India om de Indonesische kwestie nog niet voor de Veiligheidsraad te brengen. Australië en India doen een beroep op de Veiligheidsraad resp. op grond van art. 39 en art. 35 van het Handvest der V.N.

31

De Indonesische kwestie wordt op de agenda van de Veiligheidsraad geplaatst, zonder dat de Raad hierbij vooruitloopt op haar competentie in deze aangelegenheid. Australië dient een resolutie in, waarin de partijen wordt verzocht de vijandelijkheden te staken. Amerika biedt beide partijen zijn goede diensten aan. De Republiek aanvaardt arbitrage onder auspiciën van de V.N.

Augustus

1

Vereenvoudigde vorm van de Australische resolutie aanvaard met 8 stemmen voor (Australië, Brazilië, China, Columbië, Polen, Rusland, Syrië en Amerika) bij drie onthoudingen (Engeland, België en Frankrijk). Russisch amendement waarin het noodzakelijk geacht wordt, dat de troepen op hun uitgangsbases terugkeren verworpen met twee stemmen voor (Polen en Rusland) bij negen onthoudingen. Economische- en Sociale Raad besluit tot rechtstreekse uitnodiging tot de Republiek om aan de Handelsconferentie te Havanna deel te nemen, (6 stemmen voor, 4 tegen, 8 onthoudingen). Nederland aanvaardt het aanbod voor goede diensten van Amerika.

- 2 Commissie-Generaal in Nederland. Van Poll: Op 15 Juli was met Sjarifuddin en Setyadjit in feite overeenstemming bereikt, doch de Nederlandse voorstellen werden in Djocja niet aanvaard.

Nederland aanvaardt de resolutie van 1 Aug. maar blijft de competentie van de Raad bestrijden.

3

Radiorede Dr Van Mook: bevel opmars te staken te middernacht 4/5 Aug.

- 5 Nederlandse opmars gestaakt. Te middernacht kondigde de Republiek het „staakt het vuren” af.

De Republiek aanvaardt eveneens de resolutie van 1 Aug.

7

De Philippijnen verzoeken als belanghebbende tot de besprekingen van de Veiligheidsraad te worden toegelaten. Dit verzoek wordt verworpen met zes stemmen voor (Australië, Brazilië, China, Columbië, Syrië en Amerika) en vijf onthoudingen. De Republiek verzoekt om het zenden van een commissie van toezicht en een arbitrage-commissie, en toelating tot de beraadslagingen in de Veiligheidsraad. Ook Australië biedt zijn goede diensten aan. Sjahrir brengt op doorreis naar de V.N. een bezoek aan Egyptische regeringspersonen.

9

De voorzitter van de Chung Hwa Chung Hwi (de grootste Chinezen-vereniging in Indonesië) doet een beroep op de V.N. om doelmatige stappen te nemen ter bescherming van de Chinese bevolkingsgroep. Voor Indonesië bestemde militaire voorraden in India „bevroren”; anti-Nederlandse betogingen in Port-Saïd.

11

Australische boycot op vervoer naar Indonesië verscherpt. De Amerikaanse consul-generaal Walter Foote bezoekt Djocja teneinde aldaar de stemming te peilen.

- 12 Regeringsverklaring: herhaling aanbod interim-regering.

Australië dient resolutie in, waarin besloten wordt tot het samenstellen van een commissie voor bemiddeling en arbitrage.

Pools voorstel om de Republiek uit te nodigen aan de beraadslagingen deel te nemen aanvaard met de stemmen van Australië, Brazilië, China, Columbië, Polen, Rusland, Syrië, en Amerika voor en die van België, Frankrijk en Engeland tegen (het tegenstemmen van Frankrijk en Engeland betekende geen veto, aangezien het hier een procedure-kwestie betrof).

14

Belgische resolutie om ook de delegatie van de Malino-gebieden tot de besprekingen toe te laten, verkreeg slechts de stemmen van België, Frankrijk, Engeland en Amerika; de andere leden onthielden zich van stemming. Sjahrir dringt aan op terugtrekking van de Nederlandse troepen tot de demarcatielijn van 14 October 1946. Hij verzoekt de instelling van een commissie, die toezicht moet houden op de naleving van de wapenstilstand en een tweede commissie, die tot taak heeft te arbitreran over alle geschilpunten.

15

Mr Van Kleffens doet suggesties omtrent de samenstelling van een commissie van goede diensten en stelt voor de te Batavia gevestigde beroepsconsuls op te dragen een rapport over de toestand samen te stellen. Pools amendement op de Australische resolutie van 12 Aug., waarin wordt bepaald, dat de commissie voor bemiddeling en arbitrage een commissie van de V.N. zal zijn, alle leden van de Raad omvattende.

16

Delegatie van de Malino-gebieden in Amerika gearriveerd, om het verzoek tot toelating tot de beraadslagingen kracht bij te zetten en een eventuele uitnodiging onmiddellijk te kunnen aanvaarden.

Nederlands voorstel in de Economische- en Sociale Raad om terug te komen van het besluit de Republiek een directe uitnodiging te zenden tot bijwoning van de Handelsconferentie te Havana verworpen met twaalf tegen vijf stemmen.

Amerika biedt opnieuw zijn goede diensten aan, maar de Republiek weigert hierop onvoorwaardelijk in te gaan.

18

China verzoekt de Republiek de Chinezen in Indonesië toe te staan veiligheidscorpsen op te richten.

19

China steunt het Nederlandse voorstel inz. het consulaire rapport en legt dit in een amendement op de Australische resolutie van 12 Aug. neer.

- 20 Uitvoerend comité Pasundan-beweging vraagt zelfbestuur. Rede Van Mook: Het ligt in de bedoeling zo spoedig mogelijk over te gaan tot de instelling van de ontworpen interim-regering.

22

Belgische resolutie, waarin Oost-Indonesië en West-Borneo worden uitgenodigd aan de beraadslagingen deel te nemen op dezelfde basis als de Republiek, verworpen met vier stemmen voor (België, Frankrijk, Engeland en Amerika) bij zeven onthoudingen.

Resolutie van Australië en China gezamenlijk, waarop de beroepsconsuls te Batavia verzocht wordt een rapport van de toestand op te stellen.

Australië stelt in een aparte resolutie voor de instelling van een arbitrage-commissie bestaande uit drie leden, waarvan Nederland, de Republiek en de Veiligheidsraad er ieder een kiezen.

Amerika stelt in een resolutie een commissie van goede diensten voor, bestaande uit drie leden, een gekozen door iedere partij en de derde door de op deze wijze gekozenen.

Republikeinse nota aan Chinese regering: Verzoek inz. veiligheidscorpsen van en voor Chinezen afgewezen. Amerika trekt zijn aanbod voor goede diensten in.

België dient een resolutie in, waarin het Internationale Gerechtshof verzocht wordt om een beslissing inz. de competentie van de Veiligheidsraad.

Een Russisch amendement op de Australisch-Chinese resolutie, waarin voorgesteld wordt in plaats van een arbitrage-commissie een commissie van toezicht, omvattende alle leden, in te stellen, kreeg zeven stemmen voor (Australië, Brazilië, Columbië, Polen, Rusland, Syrië en Amerika), twee stemmen tegen (België en Frankrijk) en twee onthoudingen (China en Engeland); het tegenstemmen van Frankrijk betekende een veto.

De Australisch-Chinese resolutie aangenomen met zeven stemmen voor (Australië, België, Brazilië, China, Frankrijk, Syrië en Amerika) bij vier onthoudingen.

Hierna wordt de Australische resolutie van 12 Aug. ingetrokken.

Het Pools amendement van 15 Aug. verworpen met drie stemmen voor (Polen, Rusland en Syrië), vier tegen (België, Frankrijk, Engeland en Amerika) en vier onthoudingen.

Vervolgens wordt de Australische resolutie van 22 Aug. verworpen met drie stemmen voor (Australië, Columbië en Syrië) en acht onthoudingen.

Tenslotte wordt de Amerikaanse resolutie van 22 Aug. aanvaard met acht stemmen voor en drie onthoudingen (Polen, Rusland en Syrië).

Engeland dient een amendement op de Belgische resolutie in, waarin het Internationale Gerechtshof gevraagd wordt om haar mening i.p.v. een beslissing inz. de competentie van de Veiligheidsraad in de Indonesische kwestie.

26 Openingszitting Oost-Borneo-Raad.

België neemt het Engelse amendement over; de resolutie wordt verworpen met vier stemmen voor (België, Frankrijk, Engeland, Amerika), een tegen (Polen) en zes onthoudingen.

Polen dient een resolutie in, waarin een beroep gedaan wordt op de betrokkenen de bepalingen van de resolutie van 1 Aug. na te leven: aangenomen met tien stemmen voor; Engeland onthield zich van stemming.

27

Oostindonesische delegatie op het State-Department om haar standpunt uiteen te zetten.

29 Van Mook geeft de gebieden aan, die sinds 4 Aug. weer onder Nederlands gezag staan (Van Mooklijn).

Nederland aanvaardt de resoluties van 25 en 26 Aug. hoewel het de competentie van de Veiligheidsraad blijft bestrijden.

Republiek uitgenodigd tot bijwoning van de Handelsconferentie te Havanna.

September

2 Dr Van Mook en Minister Neher in Nederland.

Nederland kiest België in de Commissie van Goede Diensten.

4 Dr Ch. O. van der Plas benoemd tot recomba van Oost-Java.

5

Dr Van Mook geeft in een radiorede tot Amerika een overzicht van de economische en politieke ontwikkeling in Indonesië sinds de capitulatie van Japan. Britse en Belgische consuls bezoeken Djocja.

6

De Republiek kiest Australië in de C.v.G.D.
Dr Van Mook naar Amerika.

7 Afgevaardigden uit de Malino-gebieden in Nederland. Consuls-generaal te Batavia bijeen.

8

Van Mook en Van Kleffens bezoeken Marshall.

1947

9 Installatie Banka-raad.

10

15

17 Van Mook terug in Nederland: Het was mijn bedoeling op de hoogte te komen van de meningen in Amerika en inlichtingen te verstrekken over ons standpunt.

18

19

20 Premier van Oost-Indonesië, Nadjamuddin, ontslagen wegens het plegen van frauduleuze handelingen.

23 Regeringsverklaring: Nederland blijft verantwoordelijk voor Indonesië. Dr Van Mook in Indonesië terug.

24

26

29 Demonstratie ten gunste van autonomie ter Oostkust van Sumatra.

October

1 Kabinet van Oost-Indonesië afgetreden i.v.m. ontslag van Nadjamuddin.

2 Sjarifuddin voor werkcmité: De Republikeinen beschouwen Linggadjadi niet meer als een basis voor verdere onderhandelingen. Overeenkomsten moeten in de toekomst gegarandeerd worden door een derde partij.
Mr Tadjuddin Noor adviseur van de Republikeinse premier.

3

5

8 Oost-Sumatra tot daerah istimewa geproclameerd.

7, 9

Van Mook houdt persconferentie te Washington: Nederlands enige doel is de mogelijkheid voor Indonesië te scheppen om als soevereine staat te bestaan. De gerezen moeilijkheden zijn te wijten aan de onbekwaamheid van de Republikeinse regering.

Van Mook bezoekt Lovett.

Erkenning van de Republiek door Afghanistan.

Sjahrir houdt persconferentie in de V.S.: hij bestrijdt de mening die Van Mook in zijn persconferentie van 9-9 uitte.

België en Australië kiezen Amerika in de C.v.G.D. Als vertegenwoordigers van deze landen worden benoemd voor België Paul van Zeeland (15-9), voor Australië rechter Kirby (26-9) en voor Amerika Frank Porter Graham (1-10).

Oostindonesische minister voor Islam-aangelegenheden naar Djeddah om contact op te nemen met de regering van Ibn-Saoed.

Voorlopig rapport van vertrouwelijke aard van de consulaire commissie: „Staakt het vuren” niet ten volle uitgevoerd.
Sjahrir te Londen.

Sjahrir bezoekt Bevin

De consulaire commissie beëindigt haar onderzoeken, doch wacht op het rapport van verschillende militaire waarnemers, alvorens tot het samenstellen van een definitief rapport over te gaan.

Australische resolutie, waarin de C.v.G.D. verzocht wordt met de grootste spoed over te gaan tot de uitoefening van haar functies, aangenomen met negen stemmen voor en twee onthoudingen (Polen en Rusland).

Rusland dient wederom een resolutie in, waarin de Nederlandse en Republikeinse troepen wordt bevolen naar de uitgangspunten terug te keren.

Amerikaanse consul-generaal Walter Foote doet beroep op Sukarno om een spoedige regeling van het conflict te bevorderen.

In eerste informele bijeenkomst van de C.v.G.D. te Lake Success wordt het nodig geoordeeld zich zo spoedig mogelijk naar Indonesië te begeven.

Voortzetting behandeling voorlopig rapport van de consulaire commissie.

1947

- 11 Nieuw Oostindonesisch kabinet door Dr S. J. Warouw samengesteld.

Australië dient een resolutie in, waarin verzocht wordt de troepen terug te trekken tot op vijf kilometer van de posities van 1 Aug.

Engeland dient een resolutie in, waarin de C.v.G.D. wordt verzocht een voorlopige demarcatielijn vast te stellen en neemt een Belgisch amendement over, waarin de consulaire commissie verzocht wordt haar medewerking hiertoe te verlenen.

14

Rapport consulaire commissie ondertekend.

15

Republiek dringt aan op terugtrekking van de Nederlandse troepen van het sinds de actie bezette gebied.

- 16 Grondwetsherzienings-commissie ingesteld.
Opening West-Java conferentie; de conferentie besluit tot samenwerking met de algemene overheid.

- 21 Hamid II, Sultan van Pontianak, naar het Midden-Oosten.

C.v.G.D. te Sydney bijeen.

22

Australië vult zijn resolutie van 11-10 aan door de militaire waarnemers het toezicht op het terugtrekken der troepen op te dragen.

Amerika dient een resolutie in, waarin de partijen verzocht wordt middelen te zoeken om de order „staakt het vuren” te effectueren, waarbij de C.v.G.D. en de Consulaire commissie verzocht worden hun steun te verlenen.

Consulair rapport gepubliceerd: De order „staakt het vuren” werd niet nageleefd.

- 23 Raden Abdulkadir directeur-generaal van Dep. Algemene Zaken te Batavia.

26

De Sultan van Pontianak bezoekt Ibn Saoed.

- 27 C.v.G.D. in Batavia aangekomen.

Aanvulling van de Amerikaanse resolutie van 22-10 ten aanzien van de interpretatie van de resolutie van 1 Aug.: De resolutie staat geen van beide partijen toe gewapende macht te gebruiken om het op 4 Aug. onder controle staande gebied substantieel te wijzigen.

Engeland trekt zijn resolutie van 11-10 in.

Poolse resolutie, waarin de Nederlandse troepen wordt bevolen naar de uitgangsbases terug te keren, onder toezicht van de C.v.G.D. en de consulaire commissie.

31

Belgisch amendement op de Amerikaanse resolutie van 22-10 stelt ten aanzien van de interpretatie van de resolutie van 1 Aug. een andere redactie voor: Enige substantiële wijziging van het door de partijen op 4 Aug. bezette gebied zou in strijd zijn met de resolutie.

China stelt in een amendement enige redactionele wijzigingen voor in de Amerikaanse resolutie.

Russische resolutie van 3-10 verworpen met vier stemmen voor (Australië, Rusland, Columbië en Polen), vier tegen (België, Frankrijk, Engeland en Amerika) en drie onthoudingen (Brazilië, China en Syrië).

Australië neemt een Russisch amendement over, volgens hetwelk de troepen vijf en twintig i.p.v. vijf kilometer zullen worden teruggetrokken. Deze resolutie wordt verworpen met vijf stemmen voor (Australië, Columbië, Polen, Rusland en Syrië), de stem van België tegen en vijf onthoudingen.

Australië stelt in een amendement een redactiewijziging in de Amerikaanse resolutie voor.

Een subcommissie bestaande uit Amerika, België, Australië en China wordt ingesteld ter bestudering van de Amerikaanse resolutie en de daarop ingediende amendementen, ten einde te komen tot een nieuwe redactie.

November

1

Amerika, België, Australië en China trekken al hun voorstellen in ten behoeve van de (nu redactioneel gewijzigde) Amerikaanse resolutie. Een amendement van Columbië hierop, waarin nog een redactiewijziging

- 4 Gorontalo-raad geïnstalleerd.
- 8 Radiorede Sukarno: De Nederlanders kleineren de besluiten van de Veiligheidsraad en gaan voort met hun „verdeel- en heers“-politiek.
- 10 Opening zitting gekozen Banka-raad.
- 11 Overdracht van Sociale Zaken en Politie aan Oost-Indonesië.
Reorganisatie Republikeins kabinet: Masjumi opgenomen.
- 12 Commissie voor opstelling ontwerp-grondwet voor Oost-Indonesië geïnstalleerd.
Prof. Enthoven en Mr Verboeket naar Makassar voor besprekingen t.a.v. overeenkomst tussen Nederland en Oost-Indonesië.
- 13 Republikeinse delegatie o.l.v. Gani vertrekt naar Havanna ter bijwoning van de handelsconferentie. Gani op doorreis te Schiphol: Wij willen concessies geven op economisch gebied, speciaal aan de Nederlanders.
- 14 Eerste besprekingen tussen Nederlandse en Republikeinse delegaties betreffende uitvoering „staakt het vuren“, o.l.v. de C.v.G.D.
- 15 Leden Commissie-Generaal eervol ontslagen.
- 17 Kirby voor radio Djocja en Van Zeeland voor radio Batavia doen een beroep op het Indonesische volk gematigd te zijn en begrip te tonen, ten einde een rechtvaardige en duurzame vrede te garanderen.
- 19 Dr Teungku Mansur gekozen tot hoofd van de Daerah istimewa Sumatera Timur.
- 20 Te Makassar overeenstemming bereikt omtrent ontwerp-overeenkomst Nederland-Oost-Indonesië: bevestiging van de status, die Oost-Indonesië in Den Pasar kreeg, waarmee Oost-Indonesië een wettelijke basis krijgt.
Overeenstemming bereikt tussen Nederlandse en Republikeinse delegaties t.a.v. het staken van provocerende publicaties en uitgifte van leger-communiquee's.
- 21 U.S. „Renville“ ter beschikking gesteld voor onderhandelingen o.l.v. C.v.G.D.
Paul van Zeeland via Den Haag naar België; tijdens zijn afwezigheid wordt hij vervangen door de heer Herremans.
Madura onder Nederlandse controle gesteld. Setyadjit: Deze daad druist in tegen de bevelen van de Veiligheidsraad en de arbeid van de C.v.G.D.
- 24 Ibn Saeed erkent de Republiek als soevereine staat.
- 26 Setyadjit overhandigt een memorandum van de Republikeinse regering aan de C.v.G.D., waarin aandacht gevraagd wordt voor de economische positie der Republiek, zoals deze wordt aangetast door ongewettigde militaire actie van Nederlandse zijde.
- wordt voorgesteld, verworpen met vijf stemmen voor (Australië, Brazilië, China, Columbië en Syrië) en zes onthoudingen.
De gewijzigde Amerikaanse resolutie wordt aangenomen met zeven stemmen voor (Australië, België, Brazilië, China, Frankrijk, Engeland en Amerika), een tegen (Polen) en drie onthoudingen.
De Poolse resolutie van 27-10 wordt verworpen met twee stemmen voor (Polen en Rusland), vier stemmen tegen (Australië, België, Frankrijk en Engeland) en vijf onthoudingen.
De beraadslagingen worden gesloten.

1947

- 30 Graham voor radio Djocja: De commissie maakt goede voortgang.

December

- 2 Minister Neher naar Batavia.
Bekendmaking oprichting Komité Indonesia Serikat (Comité Verenigd Indonesië), dat zich ten doel stelt de samenstelling van een voorl. fed. reg. te bevorderen.
Nederlandse onderhandelingsdelegatie voor de onderhandelingen op de „Renville” samengesteld.
- 3 Oostindonesisch parlement neemt motie aan om parlementaire commissie naar de Republiek te zenden.
- 6 Eerste bijeenkomst aan boord van de Renville.
Prof. Hussein Djajadiningrat voorzitter van Komité Indonesia Serikat.
- 8 Kirby naar Australië; tijdens zijn afwezigheid vervangen door Critchley.
- 9 Kabinet Warouw van Oost-Indonesië door voorlopig vertegenwoordigend lichaam ten val gebracht. Het kabinet was niet voldoende gebaseerd op de verhoudingen in het parlement.
Voorstel C.v.G.D. om op sommige punten Nederlandse zowel als Republikeinse troepen terug te trekken om enclavegebieden op te heffen, aanvaard door de Republiek; Nederland wenst nadere besprekingen.
- 12 Nederlands voorstel voor toepassing van wapenstilstand: Handhaving bestaande demarcatielijnen (Van Mook-lijn), evacuatie Republikeinse troepen uit „pockets”.
- 13 Ministers Beel, Drees (18-12) en Jonkman (20-12) naar Indonesië.
- 14 Paul van Zeeland op weg naar Indonesië.
- 15 Nieuw kabinet in Oost-Indonesië gevormd door Ide Anak Agung Gde Agung.
Spreekverbod aan Sutomo opgelegd.
- 16-20 Tweede West-Java conferentie, waarin besloten wordt de Negara West-Java (Pasundan) te stichten.
- 16 Nederlandse delegatie beantwoordt republikeins economisch memorandum van 26 November: de door de Republikeinen geuite beschuldigingen worden afgewezen.
Verklaring van de Republiek waarin de door Nederland gevolgde politiek wordt gelaakt.
- 17 Minister Beel te Batavia.
- 18 Ministers Beel en Neher naar Oost-Sumatra.
- 19 Minister Beel spreekt voor radio Medan. Laatste appél aan de Republiek om deel te nemen aan het opbouwwerk van de V.S.I.
- 20 Twintig Indonesiërs keren zich tegen het besluit van de tweede West-Java conferentie.
- 23 Plan van de C.v.G.D. voor het effectief maken van het bevel „staakt het vuren”: opgave van de posities door beide partijen, instellen van gedemilitariseerde zônes, hervatting van het verkeer, evacuatie van de troepen naar eigen gebied. Nederland aanvaardt het plan als basis voor besprekingen, maar merkt op dat Nederlandse troepen de zorg over de gedemilitariseerde zônes moeten behouden tot zij afgelost worden door politie.

Bepaald wordt, dat Australië lid blijft van de C.v.G.D., hoewel zijn lidmaatschap van de Veiligheidsraad 31 December afloopt.

1947/'48

- 25 Oost-Sumatra wordt de status van Negara verleend.
- 29 Republiek aanvaardt voorstellen C.v.G.D. betreffende het staken der vijandelijkheden, in die zin dat de posities van 4 Augustus als maatstaf worden genomen.
- 30 Communiqué R.V.D. Batavia betreffende Nederlandse politieke doelstellingen. De interim-regering zal in overgangstijd arbeiden onder de souvereiniteit van het Koninkrijk en haar taak overdragen aan de regering van de V.S.I. op het tijdstip van de totstandkoming daarvan.

31 Kirby uit Australië terug.

1948

Januari

- 1 Nieuwjaarsrede Sukarno: Principiële aanvaarding van de voorstellen der C.v.G.D.
- 2 Oprichting te Surabaja van voorbereidend comité voor vaststelling status Oost-Java.
- 3 Vertegenwoordigers van de reeds gevormde Negara's en Daerachs nemen te Batavia twee resoluties aan betreffende de onverwijld instelling van een interim-regering, regeling van de medezeggenschap en de grondwetswijziging; de Republiek wordt uitgenodigd aan de interim-regering deel te nemen.
- 4 Nederlandse ministers en Lt.-G.-G. stemmen in met de strekking van de eerste en onderschrijven de tweede resolutie.
- 5 Minister Beel: Betreffende Collegiaal Orgaan in beginsel overeenstemming bereikt. De leden van dit Orgaan zullen met de Lt.-G.-G. de landvoogdij uitoefenen.
- 6 Ministers Beel, Drees en Jonkman vertrekken uit Batavia naar Nederland.
- 7 Resoluties, die door de vertegenwoordigers van de deelstaten werden aangenomen, aan Republikeinse vertegenwoordigers te Batavia overhandigd.
- 8 Republiek nodigt Minister-President van Oost-Indonesië uit een bezoek aan Djocja te brengen.
- 11 C.v.G.D. naar Djocja voor besprekingen met Republikeinse leiders.
- 12-15 Wapenstilstandsbesprekingen te Djocja tussen C.v.G.D. en Republikeinen.
- 13 Voorlopige Federale Raad voor Indonesië te Batavia geïnstalleerd. Haar taak is de Lt.-G.-G. bij te staan in de voorbereiding van een Voorlopige Federale Regering.
Dr Beel kondigt in de Tweede Kamer de vorming van de prae-federale raad aan: Djocja kan hieraan deelnemen, maar staking der vijandelijkheden is primair voor politieke besprekingen.
Premier van Oost-Indonesië wijst uitnodiging van de Republiek om een bezoek te brengen aan Djocja van de hand.
- 14 Komité Indonesia Serikat opgeheven daar het haar taak beëindigd acht.
Jhr Van Vredenburg begeeft zich naar Djocja om aan de wapenstilstandsbesprekingen deel te nemen.
C.v.G.D. en Jhr Van Vredenburg terug naar Batavia.

1948

- 15 Regeringsverklaring in de Tweede Kamer: overeenstemming over een wapenstilstand bereikt. Masjumi-ministers treden uit de regering, omdat zij niet instemmen met de wapenstilstandsovereenkomst.
- 17 Wapenstilstand aan boord van de Renville ondertekend. Tevens worden twaalf punten ondertekend, die de basis moeten vormen voor verdere politieke besprekingen: Vrije meningsuiting; vermindering der troepen na ondertekening van een politiek accord; herstel economische activiteit; vrije verkiezingen na een periode van ten minste zes en ten hoogste twaalf maanden na het bereiken van een politiek accord.
- 19 Hieraan zijn 6 additionele punten toegevoegd. Nederlandse souvereiniteit gehandhaafd tijdens de overgangperiode; status van de Republiek, die van een staat in de V.S.I.; V.S.I. soeverein in gelijkwaardig deelgenootschap met het Koninkrijk der Nederlanden in de Nederlands-Indonesische Unie aan het hoofd waarvan de Koning van Nederland staat; de C.v.G.D. kan verzocht worden in de interim-periode haar diensten te verlenen. Nederland aanvaardt deze punten, maar zal later commentaar geven. De Republiek aanvaardt de punten slechts op basis van de concepties en verduidelijkingen van de C.v.G.D. op de bijeenkomst van 13 Januari te Djocja (Graham: „You are what you are”). Paul van Zeeland vertrekt uit Batavia.

20

Het State Department begroet de Renville-overeenkomst als een „gezonde basis voor de politieke en economische ontwikkeling van Indonesië” en verklaart, dat de Amerikaanse regering „wegen en middelen zoekt om economische en financiële hulp te bieden”.

- 21 Van Zeeland op Schiphol: Mij is niets bekend van toezeggingen die Graham zou hebben gedaan. Republikeins woordvoerder: In de concepties en verduidelijkingen van Kaliurang werd uitdrukkelijk gesteld, dat aanvaarding van de 6 punten van de Commissie niet betekende, dat de Republiek niet zou kunnen beschikken over eigen weermacht, eigen financiën, en eigen buitenlandse betrekkingen.
- 22 Republiek erkent Oost-Indonesië: De nationale beweging is zover gevorderd, dat Oost-Indonesië een eigen staat met staatsmiddelen heeft kunnen vormen. Oostindonesische commissie voor opstelling van de grondwet samengesteld.
- 23 Kabinet Sjarifuddin treedt af, daar het uittreden van de Masjumi uit de regering (11-11-47) de basis van het kabinet heeft weggenomen.
- 24 Volksstemming op Madura: 95 % voor eigen Negara.
- 25 Communiqué van de C.v.G.D.: Beide partijen aanvaardden thans onvoorwaardelijk de zes aanvullende punten als een basis voor de besprekingen.
- 27 Eerste besprekingen tussen Nederlandse en Republikeinse delegaties betreffende de uitvoering van de wapenstilstand.
- 28/29 Conferentie te Samarinda, waar besloten wordt een werkomité in te stellen, dat een statuut voor de Negara Kalimantan moet voorbereiden.
- 29 Kirby uit Batavia naar Amsterdam.

Graham vervangen door Dubois.

1948

- 31 Hatta vormt nieuw Kabinet; het Volksfront is hierin niet vertegenwoordigd.
C.v.G.D. via Nederland naar Amerika om verslag uit te brengen aan de Veiligheidsraad.

Februari

- 3 Radiorede van H.M. de Koningin tot de bondgenoten uit de Tweede Wereldoorlog: Een vrij federatief Indonesië zal spoedig zijn plaats innemen tussen de democratische volkeren der wereld.
Minister Jonkman in Tweede Kamer: De partijen zijn alleen gebonden aan de ondertekende stukken.

Graham bezoekt Marshall om verslag uit te brengen van zijn bevindingen.

- 9 Laatste vergadering op de Renville.
Non-coöperatieve partijen op Borneo willen met Nederland samenwerken.

- 10 Brief van Moh. Hatta aan Dr Van Mook: De Republiek is thans bereid tot de interim-regering toe te treden, maar wenst een billijke vertegenwoordiging.
Dr Van Mook wijst er op, dat de Republiek pas aan de interim-regering kan deelnemen als een politiek accoord is bereikt.

Eerste interim-rapport van de C.v.G.D. aan de Veiligheidsraad uitgebracht; het rapport bevat alleen documenten en nota's, doch houdt geen aanbevelingen in. Persconferentie van de C.v.G.D. te Lake Success; geruchten gaan dat de C.v.G.D. daarbij suggereerde haar bevoegdheden uit te breiden.

- 13 Ontwerp-federatie-regeling voor Banka, Billiton en Riouw door betreffende raden aangenomen.
Nederlands-Indische regering keert zich in een communiqué tegen de suggesties, die de C.v.G.D. op haar persconferentie te Lake Success deed, onder het voorbehoud dat deze mededelingen werkelijk zijn gedaan.
Sjahrir sticht Partai Socialis Indonesia: nauwe samenwerking met Aziatische nationalisten, neutrale houding in conflict Amerika—Rusland.

Truman ontvangt de leden van de C.v.G.D. en prijst hen voor het door hen behaalde resultaat.

- 14 Moh. Rum verzoekt de C.v.G.D. de derde West-Java conferentie die 23 Febr. zal aanvangen, te doen vervallen, want de samenstelling er van weerspiegelt niet de verhoudingen in West-Java.
Communiqué van de Nederlandse regering inz. de persconferentie te Lake Success: De berichten over een persconferentie, welke de bedoeling had informatieve vragen te beantwoorden zonder daarover te publiceren, zijn op een aantal belangrijke punten onjuist.
De Nederlands-Indische regering trekt haar communiqué van 13 Febr. in.

- 15 Jhr Van Vredenburg naar Nederland.

De Veiligheidsraad neemt het eerste interim-rapport in behandeling.

- 18 Canada dient een resolutie in, waarin tevredenheid wordt uitgesproken over het bereikte accoord, het aanbod van goede diensten gehandhaafd wordt en de partijen verzocht worden de Raad van de ontwikkeling op de hoogte te houden.

- 20 Madura bij besluit van de Lt.-G.-G. tot politieke eenheid verklaard met de status van Negara: R. A. Tjakraningrat staatshoofd.

Columbiaans amendement op de Canadese resolutie, waarin de C.v.G.D. verzocht wordt met de middelen, die zij goed acht de partijen te steunen bij het bereiken van een oplossing. Australisch amendement, waarin het aan de Commissie zelf wordt overgelaten of zij in de toekomst suggesties zal doen of publiceren, zonder daaromtrent een verzoek van een der partijen af te wachten.

- 21

1948

- 22 Evacuatie van Republikeinse troepen uit de „pockets”, ingevolge de wapenstilstandsbepalingen, beëindigd.
- 23 Opening derde West-Java conferentie.
- 25 Ingevolge schrijven van de Recomba voor West-Java, Negara Pasundan erkend.
- 26 Brief van Dr Van Mook betreffende erkenning van de West-Java-conferentie als voorlopig parlement van de Negara Pasundan. Resolutie betreffende erkenning door conferentie aanvaard.
- 27 Raden Djuarsa voorzitter van het voorlopig parlement van West-Java.
- 28

De Republiek vestigt de aandacht van de Veiligheidsraad op de ontwikkeling in West-Java.

Chinese resolutie waarin de C.v.G.D. wordt verzocht gegevens te verschaffen over de politieke ontwikkeling op West-Java en Madura, aanvaard met acht stemmen voor (België, Canada, China, Columbië, Frankrijk, Syrië, Engeland en Amerika) en drie onthoudingen (Argentinië, Oekraïne en Rusland). Australië trekt zijn amendement op de Canadese resolutie in.

Het Columbiaanse amendement wordt verworpen met vier stemmen voor (China, Columbië, Syrië en Amerika), twee tegen (België en Canada) en vijf onthoudingen. De Canadese resolutie wordt aangenomen met zeven stemmen voor (Argentinië, België, Canada, China, Frankrijk, Engeland en Amerika) en vier onthoudingen.

Maart

- 2 Status-quo-lijn vastgesteld ingevolge de bepalingen van de wapenstilstandsovereenkomst.
- 4 Wiranata Kusumah gekozen tot staatshoofd van de Negara Pasundan. Jhr Van Vredenburg vertrekt weer naar Batavia.
- 5 Jhr Mr H. I. F. K. van Vredenburg en oud-minister L. Neher benoemd tot gedelegeerden van het opperbestuur in Indonesië (welk college in de plaats treedt voor het oorspronkelijk gedachte Collegiaal Orgaan). Slotvergadering van de derde West-Java-conferentie.
- 9 Installatie Voorlopige Federale Regering te Batavia. Zij komt in de plaats van de Raad van Departementshoofden.
- 11 Nederlandse regering nodigt een aantal Nederlandse politici uit zich gereed te houden om deel te nemen aan de Ronde-Tafel-Conferentie met Indonesië, als leden van de Nederlandse delegatie (Commissie van Negen Mannen).
- 12-13 Besprekingen Van Mook-Hatta: „verkenningen” voor de politieke besprekingen.
- 15 Eerste zitting van de raad van de Negara Sumatera Timur. Rede Dr Van Mook: De tijd dat wij veel voor U dachten en deden is voorbij. De tijd dat ge Uw eigen zaken met eigen hand regelt, is thans aangebroken.
- 16 Politieke besprekingen tussen de Nederlandse en Republikeinse delegaties, onder auspiciën van de C.v.G.D. begonnen: overeenstemming bereikt over de agenda.
- 17 C.v.G.D. weigert Republikeins protest tegen Voorlopige Federale Regering aan de Veiligheidsraad door te geven.
- 18 Studiecommissie status Nieuw-Guinea ingesteld.

1948

- 22 Rapport commissie voor grondwetsherziening aan de Koningin aangeboden.
- 23 Nederland en Groot-Brittannië treffen een overeenkomst om de smokkelhandel tussen Nederlands-Indië en Malakka tegen te gaan.
- 24 Palar protesteert bij de Veiligheidsraad tegen de instelling van de Negara Sumatera Timur.
- 27 Installatie van het bestuurscollege van de daerah Oost-Borneo, die een onderdeel zal gaan vormen van de toekomstige Negara Kalimantan.
- 30 Laoh, oud vice-minister van arbeidsaangelegenheden in de Republiek, verklaart te New-York dat vrijwel alle aankopen ten behoeve van het republikeinse vijf-jarenplan in Amerika zullen geschieden.
- 31 Oostindonesische ministerraad bespreekt de staatkundige opbouw: oordeelt Westeuropese parlementaire systeem voor de Negara Indonesia Timur gewenst.

April

- 2 Indiening wetsontwerp inz. credietverlening van f 850 miljoen aan Indonesië.
Gani verklaart, dat voorbereidingen zullen worden getroffen om buitenlandse investeringen, in het bijzonder Amerikaanse, te verkrijgen.
- 8 Telegram hoofdbesturen Kolonisatie Nieuw-Guinea en Groter Nederland Actie betreffende opname van Nieuw-Guinea in het Koninkrijk.
- 9 Oprichting comité Daerah istimewa Batavia, dat voor Batavia een bijzondere status beoogt.
- 10 Opnieuw onderhoud tussen Dr Van Mook en Hatta, dat gezien kan worden als voortzetting van het contact op 12 en 13 Maart.
- 12 De op 16 Maart aangevangen politieke besprekingen zullen in Kaliurang worden voortgezet. Incident bij aankomst van trein met Nederlandse delegatie en C.v.G.D. te Djocja.
- 13 Kusama Atmadjah weigert formatie-opdracht voor Pasundans kabinet.
- 14 Communiqué van de Nederlands-Indische regering betreffende het incident te Djocja: De regering wenst de Nederlandse delegatie niet aan beledigingen en bedreigingen blootgesteld te zien en de daardoor geschapen atmosfeer is voor verdere besprekingen niet geschikt. De republikeinse autoriteiten zijn voor de veiligheid van de Nederlandse delegatie aansprakelijk. Moh. Rum en de Sultan van Djocja bieden verontschuldigingen aan.
- 15 Nederlandse delegatie adviseert de Nederlands-Indische regering het incident als gesloten te beschouwen, waarmee de Nederlandse regering zich verenigt, doch Batavia wenst algehele genoegdoening. Abdulkadir reist naar Batavia.
Sultan van Djocja doet een beroep op de bevolking betogingen als die bij de aankomst van de Nederlandse delegatie voortaan achterwege te laten.
- 16 Radiorede Abdulkadir: Het incident beperkte zich tot het gebied in en om het station, en was georganiseerd door bepaalde groepen.
- 17 Communiqué C.v.G.D.: De C.v.G.D. heeft niets van het incident bemerkt.

1948

- 18 Abdulkadir keert terug naar Djocja. De besprekingen zullen worden hervat.
Moh. Rum zegt bestraffing van de aanstichters van het incident en vergoeding van verliezen der delegatieleden toe.
- 19 Politieke besprekingen te Kaliurang begonnen.
- 21 Sjahrir in interview met „Merdeka”: De buitenlandse betrekkingen van de Republiek zullen blijven gehandhaafd.
- 23
- 24 Advies van de voorlopige federale regering inz. de grondwetswijziging: De richtlijnen voor de staatkundige ontwikkeling dienen nauwkeurig overeen te stemmen met wat in feite reeds overeengekomen is in gemeen overleg. Het ontwerp voldoet niet ten volle aan deze eis.
- 28 Sultan van Pontianak adviseur van de Nederlandse delegatie, die onderhandelingen met de Republiek voert.
- 29 Kabinet Negara Pasundan geformeerd door Adil Puradiredja.
De heer Neher naar Djocja.
Te Batavia Pardafi (Partai Demokrasi Federal Indonesia) opgericht: stelt zich ten doel de democratie en de vrijwillige samenwerking tussen Nederland en Indonesië te bevorderen.
Tweede Kamer aanvaardt wijziging grondwet, waardoor het mogelijk wordt het nieuwe staatsbestel door te voeren.

Republikeinse vertegenwoordiger in de V.S. vraagt de medewerking van het State-Department om de Nederlandse economische „blokkade” te beëindigen.

30

Informeel beroep op de Veiligheidsraad door de Republikeinse vertegenwoordigers te Lake Success, Palar en Tjoa Sik Ien, om de Indonesische kwestie weer op de agenda te plaatsen.

Mei

- 1 Sjahrir geschrappt als lid van de Partai Socialis.
- 2 Republikeinse deelnemers aan de handelsconferentie van Havanna te Batavia terug.
- 3 De op 19 April te Kaliurang begonnen besprekingen worden naar Batavia verplaatst. De heer Neher noemt de afgesloten periode teleurstellend.
- 4
- 6
- 8 Palar benoemd tot gevolmachtigd minister van de Republiek.
- 12 Te Batavia opgericht de P.R.I.S. (Partai Rakjat Indonesia Serikat); voorzitter Dr Nainggolan. Grondbeginselen: nationalisme, federalisme, democratie en samenwerking met Nederland. Aanvang tweedaagse conferentie te Malino over de positie van de Oostindonesische zelfbesturen tegenover Oostindonesische regering.
- 15 De Republiek weigert uitnodiging van Nederland om leden aan te wijzen voor de Nederlandse delegatie die deel zal nemen aan Ecafe-conferentie.

Yemen erkent de Republiek.

Jhr van Vredenburg profesteert tegen de stap van Palar en Tjoa.
Republiek steunt beroep van Palar en Tjoa op Veiligheidsraad niet.

Rapport C.v.G.D. over West-Java gepubliceerd: Republikeinse bezwaren tegen samenstelling vertegenwoordigend lichaam onderschreven: van de 100 leden 47 benoemd en 53 op verschillende manieren gekozen.

1948

- 19 Gen. Spoor verklaart in persconferentie dat het aantal incidenten weer toeneemt.
- 20 Manifest Republikeins democratisch Volksfront inz de onderhandelingen met Nederland: Enig mogelijke oplossing is de kwestie terug te wijzen naar de Veiligheidsraad.
Huiszoeking bij leden van de Republikeinse plebisiet-commissie te Batavia, d.i. de commissie die de verkiezingen voorbereidt.
- 21 Panytia Konferensie Nasional Indonesia (Republikeinse conferentie) te Batavia verboden.
Ministers Liefstinck en Götzen te Batavia.
Mr D. U. Stikker naar Indonesië om zich op de hoogte te stellen van de ontwikkeling.
- 22 Oostindonesische ministers Tatengkeng en Doko treden uit de Gapki (concentratie van linkse partijen en groeperingen, die sympathiseert met de Republiek).
- 24 Besprekingen weer naar Djocja verplaatst.
- 26 C.v.G.D. verzoekt om volledige gegevens omtrent de federale conferentie te Bandung, die 27 Mei geopend wordt.
Australische boycot op Nederlandse schepen opgeheven.
Radio Moskou meldt erkenning van de Republiek door Rusland.
- 27 Hatta geeft drie punten op, waarover tijdens de onderhandelingen verschil van mening is gebleken: de samenstelling van de Unie; het republikeinse leger; de buitenlandse betrekkingen. De Republiek is bereid jaren te vechten, indien de onderhandelingen op niets uitlopen.
Opening federale conferentie te Bandung. Rede Dr Van Mook: Uit deze conferentie moet een vertegenwoordiging van negara's en daerachs in het leven geroepen worden, waarmee de voorlopige regering overleg kan plegen.
Rum inz. de overeenkomst met Rusland: Suripno heeft geen machtiging voor deze overeenkomst ontvangen.
- 28 Minister van Boetzelaer ontbiedt Russische gezant inz. erkenning Republiek.
Nederlandse delegatie vraagt volledige opheldering aan de Republiek, en neemt geen genoegen met haar voorlopig antwoord.
- 29 Republikeinse verklaring betreffende erkenning door Rusland: Suripno heeft inderdaad algemene volmacht; hij zal worden teruggeroepen.
Republikeinse minister van Buitenlandse Zaken verklaart te Kaliurang niets van algemene volmacht af te weten.
Rapport C.v.G.D. inzake Madura gepubliceerd: De verkiezingen hebben grotendeels op traditionele wijze plaats gehad.
Tweede interim-rapport van de C.v.G.D. De Commissie boekt goede resultaten: Zowel op politiek, economisch als militair terrein valt vooruitgang te constateren.

Juni

- 1 De te Canberra gevoerde besprekingen tussen de Nederlandse regering en het Australische ministerie van Financiën over de verkoop van oorlogsmateriaal op Borneo en Celebes en over de nog af te lossen schuld van Ned.-Indië aan Australië, afgebroken.
- 3 Onderhoud Gedelegeerden Opperbestuur met Hatta: nota overhandigd betreffende de wijze waarop de besprekingen met de Republikeinse delegatie i.v.m. de overeenkomst tussen de Republiek en Rusland het best kunnen worden voortgezet.
- 4 Sudirman wil zaken in eigen hand nemen, als de Republiek toegeeft aan de Nederlandse eisen betreffende het leger en de buitenlandse betrekkingen.

1948

- 5 Moh. Rum over Sudirmans verklaring: Republiek overweegt geen mobilisatie, de demobilisatie zal worden voortgezet.
 - 6 Prof. Romme naar Indonesië. Prof. Liefstinck keert terug.
 - 7 Van Mook nodigt Hatta uit tot onderhoud.
 - 8 Hatta accepteert de uitnodiging van Van Mook.
 - 9 Verklaring Dr Beel: De partijen zijn volledig gebonden aan de 18 beginselpunten van de Renville-overeenkomst.
Overeenkomst t.a.v. zeeverkeer: Republikeinse scheepvaart tussen Republikeinse havens toegestaan, evenals export van bevolkingsproducten. De overeenkomst zal binnenkort ondertekend worden.
 - 10 Bemiddelingsvoorstel van Court Dubois aan Van Mook overhandigd: Houden van verkiezingen in geheel Indonesië binnen drie maanden; Lt.G.-G. veto-recht op daden die indruisen tegen Handvest van de V.N. en het statuut der Unie; alle bevoegdheden van binnenl. zelfbestuur overdragen aan voorlopige regering.
Republikeins antwoord op Nederlandse nota van 3 Juni onbevredigend (inhoud niet gepubliceerd).
 - 14
 - 16 Directe informele besprekingen tussen Van Mook en Hatta, zonder concreet resultaat.
Compromisvoorstellen onthuld in „Time”.
Besprekingen tussen Nederlandse delegatie en Republiek voorlopig opgeschort. Van Mook tot Dubois en Critchley: Compromis-voorstellen kunnen niet in overweging genomen worden. Verklaring Dubois: Geen mededelingen aan journalisten gedaan.
Verklaring Nederlandse regering: De Nederlandse regering heeft overwegend bezwaar tegen de gevolgde gang van zaken: De commissie is buiten haar bevoegdheid getreden en het initiatief zal een oplossing eer bemoeilijken dan vergemakkelijken.
Meyerink, Kerstens, Logemann, Joekes en Sassen te Batavia als lid van de Commissie van Negen Mannen om zich op de hoogte te stellen van de situatie.
 - 17 Communiqué en persconferentie C.v.G.D.: De suggesties zijn naar voren gebracht toen de onderhandelingen op een dood punt waren gekomen en droegen het karakter van „working paper”. Voor de publicatie is de Commissie niet verantwoordelijk.
 - 18 Jhr Van Vredenburg administrateur van Tangerang: hij treedt af als Gedelegeerde van het Opperbestuur.
 - 21
 - 22 Besprekingen met de Republikeinse delegatie worden hervat. Front Demokrasie Rakjat tegen compromis-voorstellen.
 - 23
 - 28 Republikeinse delegatie weigert accoord zeevervoer van 9 Juni. Moh. Rum: Compromis-voorstellen enige basis om besprekingen voort te zetten.
- Van Kleffens verzoekt de Indonesische kwestie niet in de Veiligheidsraad in behandeling te nemen in dit stadium, met het oog op de plaats hebbende Ned.-Indonesische besprekingen.
- De Veiligheidsraad behandelt het tweede interim-rapport en de rapporten over West-Java en Madura.
- Het „Bureau van de Indonesische Republiek” in de V.S. meldt de oprichting van de Indonesian-American Corporation (z.g. Foxcontract).
Van Kleffens bezoekt Lovett.
- De C.v.G.D. wordt verzocht inlichtingen te verstrekken over de schorsing der besprekingen. Derde interim-rapport C.v.G.D.: De geschilpunten die de partijen gescheiden houden zijn dezelfde, die de uitvoering van Linggadjati hebben doen mislukken.
Rapport C.v.G.D. over federale conferentie.
- Engeland erkent de Nederlandse soevereiniteit over Indonesië.
- Dubois legt taak neer.
Beraadslagingen in de Veiligheidsraad zonder resultaten.

1948

- 30 Onthullingen over Fox-contract door Mr D. U. Stikker na zijn terugkeer uit Indonesië: Het Fox-contract heeft een wijdere strekking dan alleen het instellen van een verkoop-commissie; het gaat om het krijgen van hulp voor economische stabiliteit en commerciële expansie en het heeft een monopolistisch karakter.

Juli

- 1 Chinees voorstel om de suggesties van Dubois en Critchley ter kennis van de Veiligheidsraad te brengen, verworpen met zes stemmen voor (Canada, China, Columbië, Syrië, Oekraïne en Rusland) en vijf onthoudingen (Argentinië, België, Frankrijk, Engeland en Amerika.)
- 2 Joekees, Logemann, Meyerink, Sassen en Kerstens in Nederland terug.
- 3 Dr van Diffelen adviseur-generaal van het dep. van Onderwijs op de federale conferentie: De Nederlandse regering streeft een zo spoedig mogelijke vorming van een federale regering en van een voorlopige volksvertegenwoordiging der deelstaten na. Sukarno bezoekt Sumatra.
- 5 Resolutie betreffende spoedige instelling Senaat op federale conferentie ingediend; conferentie verdaagd i.v.m. de vasten. Madura-raad geïnstalleerd.
- 6 Chinees voorstel om de C.v.G.D. een onderzoek in te doen stellen naar binnen- en buitenlandse handel van de Republiek aangenomen met negen stemmen voor en twee onthoudingen (Rusland en Oekraïne).
- 8 „Staatshoofden-conferentie" te Bandung, op initiatief van Anak Agung en Puradiredja. Beslissingen op de aanvraag van de Republiek om tot het lidmaatschap van de Ecafe te worden toegelaten, uitgesteld met zes stemmen voor (Engeland, Nederland, Amerika, Frankrijk, Philipijnen, Nieuw-Zeeland), vijf tegen (India, Pakistan, Australië, Rusland en Birma) en twee onthoudingen (China en Siam).
- 9 Tahija naar Djocja om contact op te nemen met Hatta.
- 13 Prof. Enthoven benoemd tot secretaris van staat voor staatkundige hervormingen. Merle Cochran volgt Dubois op. Van Kleffens bezoekt Lovett.
- 14 Nationaal programma door 20 partijen in de Republiek aanvaard. Programma behelst o.a. handhaving relaties met het buitenland, defensie gebaseerd op totale volksstrijd.
- 15 De directeur van de Wereldbank verklaart, dat de Wereldbank geen leningen zal toestaan zolang rust en orde niet zijn gewaarborgd en de betrokken partijen niet tot overeenstemming zijn gekomen.
- 17 Resolutie betreffende instelling interim-regering aanvaard op Staatshoofdenconferentie: Directorium van 3 personen met presidentiële bevoegdheden; senaat bestaande uit leiders der deelstaten; secretarissen van staat, waarin meer Indonesiërs opgenomen dan thans het geval is; hoge commissariaat.
- 19 Prof. Enthoven naar Nederland, i.v.m. de wetgeving na de Grondwetsherziening.
- 22 Anak Agung geeft in radiorede toelichting op Staatshoofdenconferentie: De conferentie werd geboren uit het besef, onvoldoende deel te hebben aan de ontwikkeling van zaken.
- 23 Republiek staakt politieke besprekingen met Nederlandse delegatie: Door het afwijzen van de compromis-voorstellen Dubois—Critchley hebben de Nederlanders de onderhandelingen tot stilstand gebracht en zij kunnen op het ogenblik onmogelijk worden hervat.

1948

- 27 Republikeinse regering keurt nationaal program goed.

28

Rapport C.v.G.D. betreffende belemmeringen in het handelsverkeer: De blokkade moet, wat de bedoelingen van de Nederlanders ook mogen zijn, worden beschouwd als een bestands-schending.

29

Behandeling van dit rapport in de Veiligheidsraad. Chinese resolutie, waarin de wensen van de Raad tot uitdrukking worden gebracht zonder dat de Raad zich in een bepaalde richting bindt, aanvaard met negen stemmen voor en twee onthoudingen (Rusland en Oekraïne).

- 30 Delegatie Staatshoofdenconferentie ter toelichting resolutie naar Djocja en naar Nederland (2-8). Tweede radiorede van Anak Agung: de V.S.I. zullen het gehele grondgebied van het vroegere Ned.-Ind. omvatten en een federatie vormen; erkenning van de bestaande deelstaten; erkenning Ned. souvereiniteit in overgangstijd.

Augustus

1

Birma biedt de Republiek 5000 ton rijst aan ten behoeve van de slachtoffers der oorlogshandelingen.

4

Republikeinse vertegenwoordiger in de V.S., Sumitro, beschuldigt de Nederlandse regering van misbruik der E.C.A.-fondsen: De Nederlanders geven 1 mln. dollar per dag uit om een troepenmacht van 120 000 man op de been te houden. Dit geld komt uit de E.C.A.-fondsen.

- 5 Delegatie Staatshoofdenconferentie confereert met Ministers Jonkman en Götz, daarna met andere Ministers en later met de Negen Mannen (6-8).

- 10 Anak Agung keert terug naar Indonesië, na hem Adil Puradiredja en de andere leden van de delegatie Staatshoofdenconferentie. Rede Puradiredja aan vooravond vertrek naar Indonesië: Waar wij op aandringen is de spoedige instelling van een **eigen** Indonesische interim-regering.

- 14 Opiumsmokkel uit de Republiek ontdekt. Suripno te Djocja gearriveerd in gezelschap van Suparto (Musu).

- 16 Incident te Batavia bij Republikeinse demonstratie ter ere van de derde verjaardag van de Republiek.

Econ. en Soc. Raad verworpt met 9 tegen 5 stemmen en 5 onthoudingen de Russische moties om Indonesië en Vietnam uit te nodigen deel te nemen aan het werk van de Ecafe.

- 17 Herdenkingsrede van Sukarno: 1 Jan. '49 uiterste termijn voor vorming V.S.I. Voorwaarden voor deelneming aan interim-regering: verantwoordelijk aan op democratische wijze gekozen, wetgevend lichaam; nationaal karakter. Wetgevend lichaam moet grondwet ontwerpen.

- 18 Ook besprekingen t.a.v. uitvoer bestand door Republiek uitgesteld. Adviesraad Zuid-Sumatra spreekt zich uit voor Negara-status.

Suripno verklaart, dat de overeenkomst tussen de Republiek en Rusland geen diplomatiek karakter draagt.

- 19 Grondwetsherziening in tweede lezing in Tweede Kamer aanvaard.

- 24 Voorontwerp van wet betreffende bestuursregeling overgangstijd aan federale conferentie te Bandung aangeboden.

P. Herremans opvolger van Van Zeeland in de C.v.G.D.

- 25 Republikeinse ambtenaren zullen uit Batavia worden uitgewezen, wegens het deel hebben aan subversieve handelingen.

1948

- 26 Indonesische deputatie in Nederland ter bijwoning jubileum- en inhuldigingsfeesten.
- 31 Partai Socialis verklaart fusie aan te gaan met P.K.I., waarbij de in het Volksfront verenigde partijen zich aansluiten.
Sukarno ondertekent wet betr. algemene verkiezingen voor Huis van Afgevaardigden.

September

- 2 Negara Sumatera Selatan (Zuid-Sumatra) als autonome eenheid erkend. Het departement van Economische Zaken en Visserij te Batavia deelt mede, dat Indonesië zal delen in de dollarhulp, die Nederland in het kader van het plan-Marshall ontvangt.
Verklaring Hatta inz. concentratie linkse partijen: De sterke positie van de Republiek in het buitenland wordt ondermijnd door de interne chaos, welke wordt versterkt door de toenemende contro-versen op politiek gebied.
- 3 Grondwetsherziening in Eerste Kamer in tweede lezing aangenomen.
- 4 Muso: in geval van een conflict tussen Amerika en Rusland mag Indonesië niet neutraal blijven.
- 7
- 8 Dr Van Mook en verschillende secretarissen van staat naar Nederland om overleg te plegen met de Nederlandse regering. Muso te Madiun: Wij erkennen geen enkele overeenkomst met Nederland.
- 12 Dr Beel naar Indonesië in de functie van Gedelegeerde van het Opperbestuur. Masjumi en P.N.I. blijven Hatta steunen: zij wijzen een uitnodiging om tot de P.K.I. toe te treden af.
- 14 Gevechten te Surakarta tussen Rep. regerings-troepen en linkse groepen.
- 15 Anak Agung met enige Indonesiërs naar Nederland om aan het overleg in Nederland deel te nemen. Communiqué Ned.-Ind. regering: Iedere communistische actie is in strijd met de openbare orde en valt onder de strafartikelen, die de openbare orde beschermen.
- 16 Antwoordrede Hatta op de debatten in het Werkcomité: hij acht besprekingen met de Nederlanders noodzakelijk, doch zoekt eveneens steun bij Rusland. Inleidend overleg met federalen in Den Haag begonnen.
Tan Malakka c.s. wegens gebrek aan bewijs in vrijheid gesteld.
- 17 Staat van beleg afgekondigd voor Surakarta. Het Republikeinse gebouw aan de Pegangsaan Oost te Batavia in beslag genomen door Ned.-Ind. autoriteiten.
- 18 Hadji Agus Salim voor het Werkcomité van het K.N.I.P.: Indien de Sovjet-Unie de Nederlandse blokkade zou kunnen doorbreken door het zenden van handelsschepen, zou de Republiek dit zeer toejuichen.
Voorlopige federale regering bekrachtigt het besluit tot uitwijzing van een aantal republikeinse ambtenaren uit Batavia.
Enige federalistische partijen te Batavia, w.o. P.R.I.S. en Pardafi, dringen aan op spoedige instelling van een federale interim-regering.
Communistische staatsgreep te Madiun.

Maramis Republikeins minister van financiën, vertrekt naar de V.S. in de hoop daar een grote lening te kunnen afsluiten.

Minister Stikker arriveert in de V.S. om de situatie in Indonesië te bespreken.

1948

- 20 Sukarno wordt gedurende drie maanden met bijzondere volmachten bekleed.
- 21 Van Mook vertrekt uit Nederland naar Indonesië i.v.m. de daar heersende gespannen toestand: besprekingen in Nederland met de Ned. regering omtrent zijn positie uitgesteld.
- 25 Verdere bevoegdheidsoverdracht aan de Negara Pasundan.
- 28 Dr Beel arriveert uit Indonesië in Nederland, om verslag uit te brengen over de toestand.
- 30 Madiun door Republikeinse regeringstroepen bezet; Muso hergroepeert zijn strijdkrachten in het Willisgebergte.

October

- 1 Federaal overleg, na voorbereidende besprekingen te Den Haag, begonnen.
- 4 Oprichting te Djocja van de Partai Murba (proletarische partij) een concentratie van linkse groeperingen, voortgekomen uit de Gerakan Revolusi Rakjat van Dr Muwardi, die de regering Hatta tegen de communistische staatsgreep steunt, maar overigens een afwijkend program nastreeft.
- 7 Uitwijzing Republikeinse ambtenaren uit Batavia uitgesteld.
- 9 Beëindiging van het Federaal overleg te Den Haag.
- 11
- 12
- 13 Alimin door de Republikeinen gearresteerd.
- 14 Van Mook vraagt ontslag. Leden federale delegaties vertrekken naar Indonesië.
- 15 Cochran biedt Hatta zijn voorstellen aan met Nederlandse amendementen t.a.v. voor Nederland onaanvaardbare punten: de voorstellen houden o.a. in handhaving buitenlandse betrekkingen van de Rep. in overgangstijd; alle strijdkrachten onder federaal gezag; regeling van de fin. verhouding.
- 16 Ontwerp noodwet voor Indonesië in de Tweede Kamer ingediend.
Wetsontwerp inhoudende de resultaten van het overleg met de federale Indonesiërs ter vertrouwelijke kennisname aan de Kamer aangeboden.
- 17 Cochran bezoekt Sukarno.
- 18 Abdulkadir vraagt ontheffing van zijn functies.
- 19 Republikeins kabinet bespreekt in speciale zitting voorstellen Cochran.
- 20 Werkcomité K.N.I.P. neemt motie aan voor uitbreiding buitenlandse betrekkingen.
- 21 In Oost-Java resolutie voor vorming Negara aangenomen.
- 22 Republikeinse regering aanvaardt voorstellen Cochran als basis voor besprekingen.
- 25 Noodwet-Indonesië in Tweede Kamer aangenomen.

De vertegenwoordiger van Rusland in de Trustschap-commissie verklaart, dat Rusland de Republiek als een soevereine staat beschouwt.

Goodwill-missie uit Pakistan arriveert te Batavia op een reis door Indonesië.

1948

- 26 Aantal federalistische verenigingen neemt een resolutie aan voor de instelling bijzondere status voor Batavia en omstreken. Abdulkadir vertrekt naar Nederland, om zijn ontslagaanvraag toe te lichten. Generaal Spoor: Militaire situatie op Java steeds slechter.
- 28 Minister Stikker naar Batavia vertrokken om mogelijkheden te onderzoeken voor de hervatting der besprekingen met de Republiek.
- 29 Noodwet Indonesië in de Eerste Kamer aangenomen: Dr L. J. M. Beel benoemd en beëdigd als Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon in Indonesië.
- 30 Telegram van Puradiredja aan Ned. regering: Het overleg in Den Haag gepleegd is voor geen van beide partijen bindend.
- 31 Dr Beel vertrekt naar Indonesië. Muso gesneuveld (?). Zuiveringsacties door Nederlandse troepen op West-Java.

November

- 1 Eervol ontslag verleend aan Abdulkadir; hij keert terug naar Indonesië. Alimin door de Republikeinen geëxecuteerd.
- 3 Dr Van Mook draagt gezag over aan Dr Beel.
4. Minister Stikker naar Kaliurang; voert besprekingen met Hatta en Agus Salim. Van Mook vertrekt uit Indonesië. C.v.G.D. doet beroep op beide partijen om de bestandsbepalingen na te leven.
- 6 Minister Stikker weer in Batavia.
- 7 Voorgenomen reis van Minister Stikker naar Djocja afgelast; zijn adviseurs vertrekken wel naar Djocja.
- 8 Motie van wantrouwen in het door het kabinet gevoerde beleid door het parlement Pasundan verworpen.
- 10 De gedelegeerde van het opperbestuur, de heer Neher, vertrekt naar Nederland.
- 11 Minister Stikker keert naar Nederland terug: Er zijn enige mogelijkheden om overeenstemming te bereiken tussen de partijen.
- 13
- 16 Motie in Oostind. parlement: Het federaal overleg in Den Haag is niet bindend.
- 17 Rede Hatta: bestandsschendingen zullen streng worden gestraft, besprekingen met Stikker waren nuttig, beroep op de zelfbeheersing van het Republikeinse leger en de Republikeinse politici.
- 18 Voorstellen Cochran krijgen status van „working-paper”, aldus een woordvoerder van de C.v.G.D.
- 19 Conferentie van Bandung hervat, nadat zij i.v.m. de vasten op 5 Juli werd geschorst.
- 21 Ministers Sassen en Stikker met parlementaire waarnemers naar Batavia.
- 25 Onderhoud ministeriële delegatie en B.F.O.: Geen oplossing buiten B.F.O. om.

Birma erkent de Republiek.

De Arabische Liga adviseert haar leden tot uitwisseling van diplomatieke vertegenwoordigers met de Republiek over te gaan.

1948

- 27 Besprekingen in Djocja tussen de ministers Sassen, Stikker en Hatta.
Negara Oost-Java door Voorlopige Federale regering erkend als autonome eenheid.
- 28 Onderhoud minister Sassen—Hatta.

December

- 1 Ministers terug naar Batavia.
Dagorder Sukarno: Republiek houdt vast aan nationale regering en nationaal leger.
- 2
- 4 Cochran naar Djocja: keert met Hatta terug. Hatta heeft laatste onderhoud met de ministeriële missie.
- 5 Ministeriële missie naar Nederland.
- 6
- 7 Ministeriële delegatie teruggekeerd. Critchley bezoekt Hatta in Djocja en de consul-generaal van India bezoekt Sukarno.
- 10 Regeringsverklaring: Het contact met de Republiek is op belangrijke punten teleurstellend geweest.
- 11 Nota Nederlandse delegatie aan C.v.G.D.: Overeenstemming met de Republikeinse delegatie wordt uitgesloten geacht. Er zal overgegaan worden tot de instelling van een interim-regering.
- 12
- 15 Hatta richt een brief met persoonlijke inzichten aan de C.v.G.D.: Hij stemt er mee in de onderhandelingen te hervatten op basis van erkenning der Nederlandse souvereiniteit in overgangstijd.
- 16 Nederlandse regering: Slechts een onverwijld bindende verklaring van de republikeinse regering kan tot een heropening der onderhandelingen leiden.
- 17
- 18 Besluit „Bewind Indonesië in overgangstijd” afgekondigd.
Nederlandse actie tegen de Republiek. Djocja bezet. Sukarno, Hatta, Sjahrir en andere Republikeinse leiders in „résidence surveillée”
Kabinet Oost-Indonesië treedt af.
- 19 Het kabinet van Pasundan stelt eveneens zijn mandaat ter beschikking van de Wali negara.
- 20

Vierde interim-rapport van de C.v.G.D.: Geen enkele vooruitgang sinds het derde interim-rapport.

Sukarno aanvaardt uitnodiging van Nehroe om India te bezoeken.

Republiek toegelaten als associate-member van de Ecafe. Vóór stemden Australië, Nieuw-Zeeland, Pakistan, India, Birma, China, de Philippijnen en Rusland. Amerika en Nederland stemden tegen en Engeland, Frankrijk en Siam onthielden zich van stemming. De Nederlandse delegatie verlaat de conferentie.

Rapport van de C.v.G.D.: De instructies van de Nederlandse ministers waren beperkt tot een onderzoek of de Republikeinse regering in principe de Nederlandse voorstellen wilde aanvaarden en vormden geen ernstige poging om met de Republiek door middel van onderhandelingen tot overeenkomst te komen.

Palar dringt er bij de Veiligheidsraad op aan de Indonesische kwestie weer op de agenda te plaatsen.

Veiligheidsraad gaat op reces.

De Verenigde Staten en Australië verzoeken speciale bijeenkomst van de Veiligheidsraad.

Zitting van de Veiligheidsraad tot 22 Dec. uitgesteld, daar het vereiste aantal leden niet aanwezig was.
De Republikeinse vertegenwoordiger in de Ver. Staten bezoekt de plaatsvervangend min. van Buitenlandse Zaken Lovett en doet een beroep op de V.S. om de E.C.A.-steun aan Nederland stop te zetten.
Rapport van Cochran aan de Veiligheidsraad, waarin hij er zijn leedwezen over uitdrukt, dat de Nederlandse regering het noodzakelijk achtte bij de laatste onderhandelingen met de Republiek een tijdslimiet te stellen, die slechts 18 uur tijd liet voor het antwoord van Hatta op de Nederlandse eisen.

- 21 Ceylon sluit havens en vliegvelden voor Nederlandse schepen en vliegtuigen, die troepen en oorlogsmateriaal voor Indonesië vervoeren.
- 22 Bezoek van Van Kleffens aan Lovett.
Dr Van Royen in de Veiligheidsraad: Niets zal ons van onze koers kunnen afbrengen.
Amerikaanse resolutie ingediend, mede-ondertekend door Columbië en Syrië, waarin bevolen wordt het vuren te staken en de troepen terug te trekken.
Critisch telegram van de C.v.G.D. waarin Nederland van bestandsschending wordt beschuldigd.
De Verenigde Staten besluiten tot onmiddellijke opschorting van verdere goedkeuringen voor de E.C.A.-leveringen ten dienste van Indonesië.
- 23 Rusland dient resolutie in, waarin Nederland met name als aanvaller wordt genoemd.
Syrisch amendement op Amerikaanse resolutie, waarin o.a. vrijlating der Republikeinse politieke leiders wordt gevraagd.
De regeringen van India en Pakistan maken officieel bekend, dat K.L.M.-vliegtuigen niet meer over hun grondgebied mogen vliegen, noch daar mogen landen.
Brief van Paul G. Hoffman, administrateur van de E.C.A., waarin uitdrukkelijk wordt gesteld, dat alleen economische overwegingen aanleiding zijn geweest voor de opschorting van de Marshall-hulp aan Indonesië.
- 24 Amerikaanse resolutie in gewijzigde vorm aanvaard met 7 stemmen voor en 4 onthoudingen (Frankrijk, België, Rusland en Oekraïne).
Bevolen wordt thans onmiddellijk het vuren te staken en de Republikeinse politieke leiders die gevangen zijn genomen, in vrijheid te stellen.
Paragraaf t.a.v. terugtrekken troepen verworpen met 5 stemmen voor en 6 onthoudingen.
Russische resolutie verworpen.
- 27 Aantal Republikeinse leiders in hotels buiten Java ondergebracht: Sukarno, Sjahrir en Agus Salim te Brastagi; Hatta op Banka.
Resoluties van Rusland en Oekraïne (resp. om het vuren binnen 24 uur te staken en de troepen terug te trekken) verworpen resp. met 4 stemmen voor (Oekraïne, Rusland, China en Syrië) bij 7 onthoudingen en 5 stemmen voor (dezelfden en Columbië) en 6 onthoudingen.
China dient resolutie in om Sukarno c.s. onmiddellijk vrij te laten en van de uitvoering van dit bevel binnen 24 uur kennis te geven.
Dr Van Royen verklaart in de Veiligheidsraad, dat het doel van de Nederlandse regering onveranderd blijft de vestiging in de kortst mogelijke tijd van een federale interim-regering, als het resultaat van onderling overleg tussen Nederland en de vertegenwoordigers van alle gebieden van Indonesië zonder uitzondering.
- 28 Chinese resolutie aangenomen met 8 stemmen voor en 3 onthoudingen (Amerika, Rusland, Oekraïne), evenals een resolutie van Columbië met 9 stemmen voor en 2 onthoudingen (Rusland en Oekraïne), waarin de beroepsconsuls te Batavia wordt opgedragen de Veiligheidsraad nader over de gang van zaken aldaar in te lichten.
- 29 Verklaring van Dr Van Royen in de Veiligheidsraad, dat 31 Dec. 1948 de vijandelijkheden op Java en enkele dagen later op Sumatra gestaakt zullen worden. Hierna zal ook de beperking van de bewegingsvrijheid der Republikeinse leiders kunnen worden opgeheven.
Tevens wordt aangekondigd, dat Dr Drees binnen enkele dagen naar Indonesië zal vertrekken.
- 31 Sukarno, Sjahrir, Agus Salim naar Prapat overgebracht.
Vijandelijkheden op Java gestaakt.

SUPPLEMENT OP
 CHRONOLOGISCH OVERZICHT VAN DE ONTWIKKELING
 VAN HET INDONESISCHE VRAAGSTUK IN DE
 NATIONALE EN INTERNATIONALE
 POLITIEKE VERHOUDINGEN
 (1 JANUARI 1949—1 APRIL 1949)

NATIONAAL	INTERNATIONAAL
1949	
Januari	
1 Jhr Michiels van Verduynen, Ambassadeur te Londen, vertrekt als tijdelijk adviseur van Minister-President Drees naar Batavia.	Pandit Nehru nodigt een aantal Aziatische landen uit tot deelneming aan een conferentie te New-Delhi, ter bespreking van het Indonesische probleem.
4 Minister-President Drees vertrekt naar Indonesië ter voorbereiding van een representatieve interim-regering.	Pakistan dringt er telegrafisch bij de Veiligheidsraad op aan, te bevorderen, dat de Nederlanders hun troepen terug zullen trekken op de stellingen van vóór de tweede actie en dat de republikeinse leiders in vrijheid worden gesteld.
5 Vijandelikheden op Sumatra gestaakt.	
6 Radiorede van H.M. de Koningin: Souvereine staten van Indonesië spoedig werkelijkheid.	Cochran, Amerikaans lid van de C.v.G.D., naar Washington ontboden ter raadpleging over de situatie in Indonesië; hij wordt tijdens zijn afwezigheid vervangen door Raymond E. Lisle. Lovett, Amerikaans onderminister van buitenlandse zaken, in een brief aan het vakverbond C.I.O.: Nederland moet streven naar een democratische regering in Indonesië, waarin alle partijen vertegenwoordigd zijn. Australische boycot op Nederlandse schepen hervat.
7 Minister-President Drees vergadert met de leden van de Voorlopige Federale Regering. Asahan wenst aansluiting bij de Negara Sumatera Timur.	De Veiligheidsraad hervat de besprekingen over de Indonesische kwestie. Dr van Royen: De belangrijkste republikeinse leiders genieten bewegingsvrijheid op Banka.
	België wordt toegelaten tot de besprekingen als belanghebbende partij.
10 Nieuw kabinet Pasundan gevormd door Raden Djumhana Wiraatmadja.	De C.v.G.D. werpt de vraag op of haar voortbestaan nog van nut is, nu zij haar taak als instrument voor de onderhandelingen niet kan volbrengen.
11 Uit Batavia wordt medegedeeld, dat Sukarno, Agus Salim en Sjahrir niet op Banka doch nog steeds te Prapat vertoeven.	Dr Jessup in de Veiligheidsraad: Nederland heeft het handvest der V.N. geschonden, door geen gehoor te geven aan de resoluties die na 18 December in de V.R. werden aanvaard.
12 Nieuw kabinet Oost-Indonesië gevormd door Anak Agung Gde Agung.	Mr van Kleffens voor de „Overseas Press Club of America”: Bij de keus tussen vrijheid met orde en vrijheid zonder orde heeft Nederland het eerste gekozen.
13 Contact tussen Minister-President Drees en Prof. Supomo, lid van de republikeinse delegatie, die de onderhandelingen met de Nederlandse delegatie onder leiding van de heer Elink Schuurman heeft gevoerd.	

Resolutie aangenomen door de B.F.O. waarin, als overgang tot de vestiging van de soevereine V.S.I., wordt aangedrongen op de spoedige vorming van een nationale federale regering voor geheel Indonesië en waarbij het noodzakelijk geoordeeld wordt overleg te plegen met vooraanstaande persoonlijkheden uit de republikeinse gebieden. De H.V.K. en Minister-President Drees betuigen hun instemming met deze resolutie.

- 14 Ontwerp bevestigingswetsbesluit „Bewind Indonesië in overgangstijd” bij Tweede Kamer ingediend.

Mr Bahriun, voorzitter van de B.F.O., overleden. Als zijn opvolger wordt benoemd Hamid II, Sultan van Pontianak.

- 15 De C.v.G.D. spreekt op Banka met Hatta, Rum, Sastroamidjojo en Asaat.

De Commissie constateert, dat Hatta c.s. geen bewegingsvrijheid genieten.

Elink Schuurman, voorzitter van de Nederlandse delegatie zegt onverwijld maatregelen toe.

B.F.O. besluit contact te zoeken met vooraanstaande republikeinse leiders.

- 17 Twee hoge Nederlandse autoriteiten, Mr Gieben en Gen. Thomson, vertrekken naar Banka, om een onderzoek naar de gebeurtenissen aldaar in te stellen.

Sultan van Pontianak in interview met Aneta: Ik hoop, dat de gebeurtenissen op Banka de werkzaamheden van de commissie uit de B.F.O., die contact wil zoeken met enkele prominente republikeinen, niet zal schaden.

- 18 Minister-President Drees en Sjahrir wisselen te Batavia van gedachten.

19

- 20 Minister-President Drees en Jhr Michiels van Verduynen keren terug naar Nederland.

Dr Drees: Het zou aan de vruchtbaarheid van het overleg ten goede komen, indien in internationaal opzicht ten aanzien van het Indonesische probleem enige rust zou intreden.

21

Van Royen in de Veiligheidsraad: Binnen een maand zal een federale interim-regering gevormd worden; herfst 1949 worden vrije verkiezingen in de gehele archipel georganiseerd; in de loop van 1950 zal de soevereiniteit aan de V.S.I. overgedragen worden; Nederland zal zich niet uit de nieuw bezette gebieden terugtrekken; vrijlating van de politieke gevangenen is thans onmogelijk.

Rapport militaire waarnemers over Oost-Java aan de Veiligheidsraad: De Nederlandse troepen zijn te gering in aantal om in de steden rust en orde te kunnen handhaven.

Palar verzoekt vrijgeleide voor officiële personen die de Republikeinse regering aanwijst om zich naar Lake Success te begeven.

Sumitro, Republikeins vertegenwoordiger in de Verenigde Staten, biedt de conferentie te New Delhi een memorandum aan, dat de volgende aanbevelingen inhoudt: vrijlating der republikeinse leiders; terugtrekken der Nederlandse troepen op de stellingen van 18 December 1948; instelling interim-regering voor 1 Maart 1949; vrije verkiezingen voor 1 Juni 1949; overdracht soevereiniteit uiterlijk 1 September 1949.

Conferentie te New Delhi geopend. Nehru: De Conferentie is bedoeld om aan de Veiligheidsraad voorstellen aan te bieden, die de vrede in Indonesië terstond kunnen herstellen.

Deelnemers: Abessinië, Afghanistan, Australië, Birma, Ceylon, Egypte, India, Irak, Iran, Libanon, Pakistan, Filippijnen, Saoedi Arabië, Syrië en Jemen. Waarnemers: China, Nepal, Nieuw-Zeeland en Siam. Turkije heeft de uitnodiging niet aangenomen.

Ontwerp-resolutie bij de Veiligheidsraad ingediend door Amerika, China, Cuba en Noorwegen: staken van het vuren; vrijlating en terugkeer naar Djocja van de republikeinse leiders; instelling federale interim-regering vóór 15 Maart 1949; verkiezingen vóór 1 October 1949; overdracht van de soevereiniteit niet later dan 1 Juli 1950; omzetting van de C.v.G.D. in een commissie van de Verenigde Naties ter vertegenwoordiging van de Veiligheidsraad in Indonesië.

1949

22

Op de conferentie te New Delhi worden drie resoluties aangenomen: I. Vrijlating republikeinse leiders; ontruiming van Djocja en geleidelijk terugtrekken der Nederlandse troepen uit het sinds 18 December 1948 bezette gebied; instelling interim-regering vóór 15 Maart 1949; verkiezingen vóór 1 October 1949; overdracht souvereiniteit niet later dan 1 Januari 1950. II. Aanbeveling aan de deelnemers over deze kwesties contact te houden. III. De deelnemers moeten overleg plegen ten einde wegen en middelen te zoeken waardoor een geschikte methode gevonden kan worden ter bevordering van overleg en samenwerking.

23 Kabinetscrisis in Pasundan wegens onenigheid t.a.v. de formulering van een urgentieprogram. Rede van Minister Stikker op het jaarlijks diner van de buitenlandse persvereniging in Nederland: Er zijn drie aspecten aan de Indonesische kwestie: Your side, my side and the right side.

Ook Irak sluit zijn vliegvelden voor Nederlandse vliegtuigen.

24 Sultan Hamid II en Mansur spreken zich uit tegen de ontwerp-resolutie van de Veiligheidsraad.

Rapport van de C.v.G.D.: Er is sprake van guerilla en economische chaos in de nieuw bezette gebieden.

25

Nederlandse verklaring naar aanleiding van dit rapport: De situatie ontwikkelt zich binnen de mogelijk geachte grenzen.

26 Moh. Hatta verzoekt de C.v.G.D. faciliteiten te verlenen voor een reis van Sjahrir en Leimena naar Lake Success.

27

Sultan Hamid II verzoekt om toelating van de vertegenwoordigers der federale gebieden tot de besprekingen in de Veiligheidsraad.

28

Veiligheidsraad aanvaardt de ontwerp-resolutie van 21 Januari. Canada, China, Cuba, Egypte, Noorwegen, Engeland en Amerika stemmen voor de gehele resolutie; Argentinië slechts voor de bepalingen welke de competentie van de Raad niet stellen; Frankrijk onthoudt zich geheel van stemming; Rusland en de Oekraïne stemmen slechts voor enkele onderdelen. Van Royen: De resolutie zal uitgevoerd worden voor zover verenigbaar met de Nederlandse verantwoordelijkheid; onaanvaardbaar zijn het herstel van het Republikeinse bewind in Djocja en een aantal bevoegdheden van de Unci.

31 Plenaire vergadering van de B.F.O. ter bespreking van het verslag der Commissie, die contact had met de republikeinse leiders. Djumhana vormt een nieuw kabinet in Pasundan.

Februari

1 L. Neher ontheven van zijn functie als Gedelegeerde van het Opperbestuur.

Unci dringt aan op kennisgeving van het Nederlandse standpunt t.a.v. de resolutie van de Veiligheidsraad van 28 Januari 1949. Cochran reist uit Washington via Den Haag en Brussel naar Batavia terug.

2 Samenvoeging van Asahan met Sumatera Timur per ordonnantie van de H.V.K. goedgekeurd. B.F.O. nodigt republikeinse leiders uit tot besprekingen betreffende vorming van een nationale regering: zij zullen worden beschouwd als regeringspersonen van een republiek, welker status zal afhangen van de volkswil.

4 Sukarno nodigt B.F.O. uit tot besprekingen op Banka. B.F.O. acht het niet opportuun zich thans uit te spreken over de resolutie van de Veiligheidsraad.

6 Sukarno en Salim naar Banka. Anak Agung en Ateng naar Banka om contact op te nemen met Hatta c.s., Sukarno en Salim.

7 De federalistische partij Pardafi neemt een resolutie aan: Nederland dient op korte termijn souvereiniteit over te dragen aan een daartoe in het leven te roepen Indonesisch orgaan.

- 8 Aanvang behandeling begroting Overzeese Gebiedsdelen in Tweede Kamer.
Enige Amerikaanse senatoren dienen een resolutie in waarin wordt aangedrongen op inhouding van de E.C.A.-steun aan Nederland.
- 9 Sukarno en Hatta zijn bereid contactcommissie uit de B.F.O. te ontmoeten voor oriënterende besprekingen.
Unci deelt mede, dat de Nederlandse regering geen bezwaar maakt tegen het vertrek van republikeinse vertegenwoordigers naar Lake Success, doch dat het deze regering wenselijk voorkomt, dat geen personen aangewezen worden wier verblijf in Indonesië misschien noodzakelijk is in verband met de te verwachten besprekingen.
- 10 Behandeling begroting Overzeese Gebiedsdelen in Tweede Kamer op verzoek van de regering ingesteld.
Het kabinet in speciale zitting bijeen.
Palar wijst de Veiligheidsraad er op, dat de republikeinse leiders nog steeds niet in vrijheid gesteld zijn.
- 11 Minister Sassen vraagt zijn ontslag aan als Minister van Overzeese Gebiedsdelen.
Opening zitting parlement Oost-Indonesië.
Britse ambassadeur bezoekt Minister Stikker.
- 14 Ontslagaanvraag van Minister Sassen aanvaard; Minister van Maarseveen tijdelijk belast met de leiding van het Departement van Overzeese Gebiedsdelen.
Dr Beel vertrekt voor overleg met de regering naar Nederland.
- 15
Unci stelt aan de Veiligheidsraad voor samenstelling rapport in zake vorming interim-regering uit te stellen tot 1 Maart 1949.
- 16 Minister-President Drees in Tweede Kamer bij de hervatting van de behandeling van de begroting van Overzeese Gebiedsdelen: De denkbeelden van oud-Minister Sassen m.b.t. het internationale aspect van het Indonesische beleid vonden geen ingang bij de overige leden van het kabinet.
Minister van Maarseveen: De regering zal de gedragslijn blijven volgen, die Dr van Royen in de Veiligheidsraad heeft uiteengezet; in beginsel wordt daarbij uitgegaan van het plan-Beel: vervroegde overdracht der soevereiniteit aan een voldoende representatief Indonesisch orgaan; gelijktijdig zal het Uniestatuut tot stand moeten komen, waartoe een in Nederland te houden ronde-tafel-conferentie nodig zal zijn.
Sultan Hamid II acht volledige uitvoering van de resolutie van de Veiligheidsraad onmogelijk.
Veiligheidsraad neemt het voorstel van de Unci van 15 Februari aan.
- 17 Overleg tussen het kabinet en de H.V.K.
Cochran benoemd tot ambassadeur in Pakistan. Hij blijft echter voorlopig in Indonesië.
- 18 Minister van Maarseveen in Tweede Kamer: De besprekingen met de H.V.K. hebben tot volledige overeenstemming geleid.
Motie-Schouten, waarin het regeringsbeleid wordt afgekeurd, verworpen met 76 tegen 16 stemmen.
Begroting van Overzeese Gebiedsdelen z.h.s. aangenomen.
- 19 Nederland deelt de Unci mede alles in het werk te stellen vóór 1 Maart tot de instelling van de interim-regering over te gaan.
- 21 Besluit van de Voorlopige Federale Regering tot het instellen van een vertegenwoordigend college en een college van dagelijks bestuur voor Batavia.
Parlement van Pasundan neemt een aantal moties aan: afkeuring militaire actie; onmiddellijk in vrijheid stellen van de politieke gevangenen; aanvaarding resolutie van de Veiligheidsraad als basis voor nieuwe besprekingen.
- 22 Anak Agung voor radio Makassar: Een loyale uitvoering van het plan-Beel kan ons voeren uit het moeras van verwarring en wantrouwen, doch de
Unci besluit zich in verbinding te stellen met de republikeinse noodregering op Sumatra.

1949

interpretatie van Minister van Maarseveen is onbevredigend; het is noodzakelijk, dat onmiddellijk voorzieningen worden voorbereid voor overdracht der souvereiniteit; verdragsverhouding tot Nederland is van later zorg.

- 23 H.V.K. terug naar Indonesië.
Raad van Midden-Java geïnstalleerd. Raden Sudjito voorzitter.
- 26 Regeringsverklaring: Bewegingsvrijheid voor republikeinse leiders, vervroegde souvereiniteitsoverdracht, Ronde-Tafel-Conferentie te Den Haag.
Dr Gieben naar Banka om uitnodiging tot deelneming aan de R.T.C. over te brengen aan republikeinse leiders.
- 27 Sultan Hamid II betuigt zijn instemming met de regeringsverklaring.
- 28 B.F.O. besluit eenstemmig uitnodiging tot deelneming aan R.T.C. te aanvaarden.
Moh. Rum deelt aan de Unci mede, dat de republikeinen uitnodiging niet zullen aanvaarden.
Van Kleffens: De Nederlandse regering heeft bij uitnodiging tot deelneming aan R.T.C. geen enkele voorwaarde gesteld.

Maart

- 1 Dr Beel: R.T.C. zal ook zonder republikeinen doorgang vinden.
Dr Koets, directeur van het kabinet van de H.V.K., voert besprekingen op Banka.
Nederlandse delegatie voor R.T.C. zal het gehele kabinet omvatten.
- 2 Benkulen en Lampongse districten wensen status van daerah onder de negara Sumatera Selatan.
Drie federalistische partijen te Batavia (P.R.I.S., Pardafi en P.O.B.) wensen omvorming B.F.O. tot „federal comité”, waarin ook niet-staatkundig georganiseerde gebieden vertegenwoordigd.
- 3 B.F.O. neemt een resolutie aan waarin: a. ingestemd wordt met terugkeer van de republikeinse leiders naar Djocja, en b. de bijstand van de Unci bij de R.T.C. aanvaard wordt.
- 5 Raad van Midden-Java als voorlopig vertegenwoordigend lichaam erkend.
Sukarno: Principiële aanvaarding R.T.C., doch voorafgaande terugkeer van de republikeinse regering naar Djocja is noodzakelijk.
- 8
- 9 R.T.C. uitgesteld tot nader order.
- 10
- 11 Communiqué van de Nederlandse regering t.a.v. beweerde in Indonesië begane wreedheden: Stelselmatige mishandeling moet uitgesloten worden geacht.

Nederlandse regering deelt Veiligheidsraad mede, dat zij de resolutie van 28 Januari niet ten volle kan uitvoeren.

Rapport Unci: partijen zijn in gebreke gebleven over instelling federale interim-regering tot overeenstemming te komen; dit is te wijten aan het niet aanvaarden van de resolutie van de Veiligheidsraad door de Nederlandse regering.

Senaatscommissie keurt programma Marshall-hulp goed.

Hervatting behandeling Indonesische kwestie in Veiligheidsraad. Van Royen: Het standpunt van Nederland is niet gewijzigd; er zullen geen verdere concessies gedaan worden.
Britse ambassadeur bezoekt Minister Stikker.

Canadees voorstel in de Veiligheidsraad waarin de Unci opgedragen wordt, behulpzaam te zijn bij het tot stand komen van overeenstemming aangaande het tijdstip en de voorwaarden waarop de R.T.C. gehouden kan worden.

- 12 Moh. Rum aan Unci: R.T.C. is mogelijk binnen het kader van de resolutie van 28 Januari.
Nadjamuddin, ex-minister-president van Oost-Indonesië, veroordeeld tot 3½ jaar gevangenisstraf i.v.m. frauduleuze handelingen.

14

Van Royen in Veiligheidsraad: Nederland is bereid onder toezicht van de Unci inleidende besprekingen te voeren indien dat de R.T.C. mogelijk maakt.

- 16 Uitnodiging van Mansur aan alle gebieden van Sumatra voor een Sumatra-conferentie te Medan, teneinde de mogelijkheid te onderzoeken om tot grotere samenwerking te geraken.

- 18 Benoemd zullen worden gedelegeerden van de H.V.K. met de bevoegdheden van de huidige commissarissen der Kroon.

- 20 Abdul Malik, Wali Negara van Sumatera Selatan roept de vertegenwoordigers der Zuidsumatraanse gebieden bijeen voor een gedachtenwisseling over deelneming aan de Sumatra-conferentie.

23

Veiligheidsraad keurt met 8 stemmen voor en 3 onthoudingen (Rusland, Oekraïne, Frankrijk) het Canadees voorstel goed om boodschap aan Unci te richten: Unci dient partijen bij te staan tot het bereiken van overeenstemming t.a.v. de uitvoering van de resolutie van 28 Januari en van het tijdstip en de voorwaarden tot het houden van de conferentie in Den Haag.

- 24 Nederlands kabinet bepaalt zijn voorlopig standpunt t.a.v. de boodschap van de Veiligheidsraad en zendt dit om advies aan de H.V.K. en Dr van Royen.

- 25 Opening Zuid-Sumatra Conferentie; deelnemers: Sumatera Selatan, Djambi, de Lampongse districten, Benkulen en vertegenwoordigers uit de pas open gekomen gebieden; voorzitter Abdul Malik.

26

Unci nodigt Nederland en de Republiek uit voor besprekingen te Batavia. Rapport Unci over Djocja: Geen sprake van vernielingen.

- 27 Besprekingen tussen H.V.K. en B.F.O. over het door de H.V.K. te geven advies ter bepaling van het regeringsstandpunt inzake de boodschap van de Veiligheidsraad.
B.F.O. wil als partij aan de besprekingen deelnemen.

- 29 Nederland bereid aan de besprekingen deel te nemen. Dr van Royen zal de leiding van de Nederlandse delegatie daarvoor op zich nemen.
Sumatra-conferentie geopend; alle gebieden behalve Atjeh en Nias vertegenwoordigd.

- 30 Sukiman, die optrad als hoofd van het commissariaat op Java van de republikeinse noodregering op Sumatra, in Djocja teruggekeerd.
Vier republikeinen uit Djocja: de ministers Djuanda en Laoh en de leden van het K.N.I.P., Halim en Kusnan, voor overleg naar Banka.

- 31 Voorlopige federale regering hecht haar goedkeuring aan de plannen van de legercommandant in zake de opbouw van een nieuw federaal leger voor Indonesië.
Abdul Kadir naar New York vertrokken, waar hij zal optreden als vice-voorzitter van de Nederlandse delegatie bij de Assemblée.

India en Australië verzoeken de Indonesische kwestie op de agenda van de komende Assemblée te plaatsen.

SUPPLEMENT OP
 CHRONOLOGISCH OVERZICHT VAN DE ONTWIKKELING
 VAN HET INDONESISCHE VRAAGSTUK IN DE
 NATIONALE EN INTERNATIONALE
 POLITIEKE VERHOUDINGEN
 (1 APRIL 1949—15 AUGUSTUS 1949)

NATIONAAL	INTERNATIONAAL
1949	
April	
1 Anak Agung voor parlement van Oost-Indonesië: De beginselen van de Nederlands-Indonesische Unie dienen te worden vastgelegd in een bilateraal verdrag tussen Nederland en de eerste soevereine regering van de V.S.I., welk verdrag op de dag van de soevereiniteitsoverdracht moet worden ondertekend. Parlement van Pasundan spreekt zich uit tegen federaal district Batavia; wel stemt het in met een federale hoofdstad Batavia.	Senator Vandenberg dient amendement in, dat compromis-voorstel betekent op amendement Brewster (8-2-'49): Inhouding E.C.A.-steun aan landen waaraan de Veiligheidsraad sancties heeft opgelegd.
2 Sumatra-conferentie geëindigd; manifest: Gestreefd zal worden naar een krachtig, eensgezind Sumatra; besloten wordt op gezette tijden bijeen te komen en een permanent contact-lichaam in het leven te roepen. Rum: De uitnodiging tot de voor-conferentie wordt aanvaard, doch herstel van de republikeinse regering in Djocja is de voorwaarde voor vruchtbare onderhandelingen; de rep. delegatie zal aanvankelijk slechts in staat zijn de technische bijzonderheden hiervan te bespreken.	
4	Europees hoofdkwartier E.C.A. te Parijs: De hulp in-gevolge het plan-Marshall zal worden uitgebreid ten-einde Europese landen in staat te stellen hun in andere werelddelen gelegen gebieden tot ontwikkeling te brengen.
5 Tweede Kamer keurt zonder hoofdelijke stemming wetsontwerp inz. credieten aan Indonesië goed.	Rapport Graham, oud-lid van de C.v.G.D.: Amendement Brewster niet opportuun.
6 Dr Van Royen vertoeft enige dagen in Nederland op doorreis naar Indonesië; hij toont zich teleurgesteld over het republikeinse antwoord (2—4). B.F.O. bespreekt in eerste openbare vergadering haar status en positie bij de onderhandelingen.	Amendement Vandenberg in Amerikaanse senaat aangenomen.
7 Studiecommissie voor reorganisatie van de B.F.O. in het leven geroepen. Installatie voorlopige vertegenwoordigende raad van Midden-Java.	

- 11 B.F.O. uit de wens aan de voorbesprekingen deel te nemen, niet in de Nederlandse delegatie, doch als partij.
Sultan van Djocja te Batavia voor besprekingen met republikeinse leiders; hij bezoekt tevens Merle Cochran.

- 12 Van Royen komt in Batavia aan.

13

- 14 Aanvang voor-conferentie te Batavia. Ned. delegatie: Dr van Royen, voorz.; Mr Blom, Mr s' Jacob, Dr Van de Velde, Dr Koets, Mr Van Hoogstraten, Dr Gieben, Elink Schuurman, Kol. Thompson. Rep. delegatie: Mr Rum, voorz.; Mr Sastroamidjojo, Dr Leimena, Ir Djuanda, Prof. Mr Supomo, Latharhary. Adviseurs: Sjahrir, Ir Laoh, Natsir, Dr Darmasetiawan, Sumarto; secr. Mr Pringgogidjo, Mr Sudjono.
Voorstel Cochran de in Batavia te nemen besluiten in Djocja te ratificeren. Dr van Royen licht Nederlandse Grondwetswijziging toe. Sultan Hamid II brengt in de B.F.O. verslag uit van onderhoud met voorzitter van de Unci: Toelating B.F.O. tot besprekingen afhankelijk van de Republikeinen omdat van Nederlandse zijde reeds is ingestemd met toelating.
Sultan van Djocja terug naar Djocja.

- 16 B.F.O. bespreekt rapport studiegroep; bereikt overeenstemming: B.F.O. zal als eenheid optreden en besluiten nemen bij twee/derde meerderheid; B.F.O. wenst deel te nemen aan de besprekingen over het Indonesische vraagstuk voorzover deze de vorming van de V.S.I., de overdracht der soevereiniteit en de totstandkoming van de Nederlands-Indonesische Unie raken. Oostindonesische desiderata t.a.v. R.T.C.: Aan de R.T.C. zal een in Indonesië te houden conferentie, waarbij de B.F.O. en de Republiek partij zijn, moeten voorafgaan, die lijnen vaststelt voor de organisatie van de eerste voorlopige federale regering, waaraan Nederland de soevereiniteit kan overdragen; de organisatie van de V.S.I. is een zuiver Indonesische aangelegenheid, die niet op de R.T.C. thuishoort.

19

De algemene commissie van de Assemblée besluit met 11 stemmen tegen 1 (België) en twee onthoudingen (Frankrijk en Engeland) aan te bevelen de Indonesische kwestie op de agenda van de Assemblée te plaatsen, nadat Brits voorstel tot aanhouding van een beslissing hieromtrent met negen tegen vier stemmen (België, Canada, Engeland, Frankrijk) en een onthouding (V.S.) was verworpen.

Snouck Hurgronje protesteert tegen het op de agenda plaatsen van de Indonesische kwestie.

Assemblée plaatst met 41 tegen 3 stemmen (Nederland, België en Zuid-Afrika) en 12 onthoudingen de Indonesische kwestie op de agenda, nadat een Noors voorstel tot uitstel verworpen is met 40 tegen 10 stemmen en 6 onthoudingen.

Bijeenkomst te New Delhi o.l.v. Nehru, waaraan deelnemen Birma, Afghanistan, Australië, China, Ceylon, Egypte, Iran, Nepal, Pakistan en Siam: Pogingen tot bereiken van een oplossing in Indonesië moeten worden voortgezet in de geest van de resolutie van de Veiligheidsraad van 28 Januari.

J. A. v. d. Laan, attaché Amerikaans consulaat te Batavia: Dollarpositie van Indonesië door opschorting Marshall-hulp kritiek.
Republiek verzoekt de Philippijnen om een lening van een miljoen peso ($\frac{1}{2}$ mln dollar) voor aankoop van medicijnen en textiel.

Brewster en 23 republikeinen verzoeken Truman aan de minister van Buitenlandse Zaken en de Amerikaanse delegatie bij de V.N. opdracht te geven die stappen te doen, die nodig zijn om de uitvoering van de resoluties van de Veiligheidsraad inzake Indonesië te verzekeren.

- 21 Van Royen: Nederlandse regering bereid in te stemmen met terugkeer van de republikeinse regering naar Djocja mits dit de aanvaarding van het bevel staakt het vuren en deelneming aan de R.T.C. inhoudt.
Palar: De republikeinse regering kan geen toezeggingen doen vooraleer zij weer in Djocja functionneert.
Afgevaardigden van Borneo bereiken principiële overeenstemming inzake vorming Negara Kalimantan.
Enige federalisten begeven zich naar Banka om met de republikeinse leiders van gedachten te wisselen.
- 23 Rum brengt met leden van de republikeinse delegatie een bezoek aan Banka om besprekingen te voeren met Hatta.
Republikeinen op Banka: B.F.O. kan niet als derde partij aan de voor-conferentie deelnemen; de Indonesische delegatie naar de R.T.C. zal op grond van nader te plegen overleg tussen republikeinen en B.F.O. samengesteld moeten zijn uit vertegenwoordigers van de Republiek en de B.F.O.
- 24 Hatta arriveert te Batavia om de republikeinse delegatie bij te staan.
- 25 Natsir, minister van Voorlichting en adviseur van de rep. delegatie: Slechts als beide partijen bereid zijn de resolutie van 28 Januari volledig uit te voeren, zal deze resolutie uitvoerbaar zijn ter bereiking van een definitieve oplossing; een terugkeer van de republikeinse regering naar Djocja zonder een werkelijk uitzicht op een allesomvattende oplossing zou de republikeinse regering in een onhoudbare situatie brengen. Republikeinse delegatie-leden tonen zich verbaasd over deze verklaring.
- 26 B.F.O. wijst delegatie aan, die aan de besprekingen kan deelnemen: Voorzitter Sultan Hamid II, leden Abdul Malik en Dr Abbas voor Sumatra, Mr Djumhana en Dr Ateng voor Java, Abdul Rivai voor Borneo en Anak Agung voor Oost-Indonesië.
Hatta voert besprekingen met Dr van Royen.
- 27 Dr Van Royen ontmoet Sultan van Djocja te Batavia.
- 29 Hatta keert terug naar Banka in gezelschap van Sultan van Djocja.
Persatuan Timur Besar verzoekt Unci aan de besprekingen te mogen deelnemen.
- 30 Twapro (Twaalfde Provincie: beoogt voor de Minahassa en-Ambon status te krijgen van twaalfde provincie van Nederland) critiseert beleid van Anak Agung in B.F.O. en protesteert tegen de bepaling dat de minderheden en zelfbesturen niet mogen deelnemen aan de R.T.C.

Mei

- 2 Rum brengt verslag uit op Banka en keert, in gezelschap van de Sultan van Djocja, naar Batavia terug met richtlijnen: 1) terugkeer van de republikeinse regering naar Djocja, 2) vrijlating van de politieke gevangenen, 3) principiële erkenning door

Agenda-commissie der V.N. besluit de Indonesische kwestie te laten behandelen door de politieke commissie en niet door de commissie ad hoc.

Rapport Unci betreffende militaire toestand: In omvang guerilla geen belangrijke wijziging; slechts de voornaamste steden en wegen door de Nederlandse troepen beheerst.

Assemblée verwijst met 29 tegen 18 stemmen en 9 onthoudingen de Indonesische kwestie naar de commissie ad hoc.

Nederland van republikeins gezag over het gebied, dat krachtens de Renville-overeenkomst als republikeins gebied werd aangemerkt.
Oost-Borneoraad geïnstalleerd.

- 3 Rum heeft onderhoud met Cochran.
- 4 Natsir afgetreden als adviseur van de republikeinse delegatie; hij blijft minister van Voorlichting.
- 6 Sultan Hamid II herkozen tot voorzitter van de B.F.O.; Anak Agung vice-voorzitter.
Moh. Rum naar Banka voor overleg.
- 7 B.F.O. meent dat aan de R.T.C. een inter-Indonesische conferentie vooraf dient te gaan, ter bepaling van de hoofdlijnen van de voorlopige staatsinrichting van de V.S.I.; overdracht souvereiniteit en Uniestatuut dienen op de R.T.C. besproken te worden.
Formele bijeenkomst van de Nederlandse en Republikeinse delegaties onder auspiciën van de Unci; principiële overeenstemming bereikt: Nederland stemt toe in terugkeer republikeinse regering naar Djocja, Rum brengt persoonlijke verzekering van Sukarno en Hatta over, dat zij voorstaan 1) bevel te geven aan de gewapende aanhangers van de Republiek de guerilla te staken, 2) samen te werken bij het herstel van vrede en handhaving van de orde, 3) deel te nemen aan de R.T.C. te Den Haag; zij nemen op zich, dat zij er sterk op zullen aandringen, dat zulk een politiek door de republikeinse regering zo spoedig mogelijk na haar herstel in Djocja wordt bekrachtigd.
- 8 B.F.O. neemt met grote instemming kennis van de overeenstemming en meent, dat op basis van de bereikte resultaten, die in overeenstemming zijn met de B.F.O.-resolutie van 3 Maart, vruchtbare besprekingen mogelijk zijn.
- 9 Twee commissies voor de uitvoering van de overeenkomst ingesteld: een ter voorbereiding terugkeer naar Djocja en een ter bestudering van de maatregelen ter uitvoering staking guerilla en samenwerking herstel vrede en handhaving orde.
Dr Beel vraagt ontslag als H.V.K.
Voorlopige Senaat Oost-Indonesië gekozen; elke daerah door een lid vertegenwoordigd.
- 10
- 11 Parlement Oost-Indonesië neemt ontwerp-grondwet in behandeling. Voorlopig vertegenwoordigend comité van Tapanuli erkend als orgaan, dat de politieke wensen der bevolking t.a.v. de vorming der V.S.I. tot uiting brengt.
- 12 Regeringsverklaring in Tweede Kamer inzake verklaringen Van Royen—Rum: Poging om het wederzijds wantrouwen te doorbreken, teneinde de mogelijkheid te scheppen om langs vreedzame weg tot een oplossing te geraken.
- 14 Delegaties van Djambi, Riouw, Oost-Sumatra, Tapanuli, Sumatra's Westkust en Zuid-Sumatra, inclusief de Lampongs en Benkulen, zenden telegram aan Unci, minister Van Maarseveen en voorzitter Tweede Kamer: Op verschillende punten is met de belangen van Sumatra geen rekening gehouden; de delegaties van Sumatra werden niet geraadpleegd voor het sluiten van de overeenkomst.

Australië en India stellen voor de besprekingen t.a.v. de Indonesische kwestie uit te stellen tot de vierde Assemblée.
Amerikaanse regering spreekt haar „intense en oprechte goedkeuring” uit t.a.v. de voorlopige overeenkomst en beschouwt deze als een gunstig voorteken voor de R.T.C.

Tweede politieke commissie van de Assemblée keurt voorstel van Australië en India goed met 42 tegen 6 stemmen (Russisch blok) en 4 onthoudingen (Cuba, Guatemala, Haïti, Liberia).

Assemblée stelt behandeling Indonesische kwestie uit met 43 tegen 6 stemmen en 3 onthoudingen.

Nederlandse delegatie: Met de speciale delegatie uit de B.F.O., die is aangewezen voor deelneming aan de besprekingen, is contact onderhouden.

- 17 Minister Van Maarseveen in Tweede Kamer: De bezwaren van de H.V.K. tegen de verklaringen Van Royen—Rum waren gericht tegen vorm en omvang van het herstel van de Republiek en de verplichting om voorlopig verdere staatkundige vormgeving op Java en Sumatra te laten rusten. Dr Van Royen had onderhoud met Hamid en Anak Agung voor het afleggen van zijn verklaring. Dr Koets, directeur van het kabinet van de H.V.K.: Het recht op politieke wilsvorming is niet prijsgegeven; de Nederlandse delegatie verbond zich slechts geen nieuwe daerachs en negara's te stichten of te erkennen. Sumatraanse delegaties uit de B.F.O. besluiten tot bijeenroepen van tweede Sumatra-conferentie.
- 18 Motie-Gortzak (instelling commissie van onderzoek uit onafhankelijke en progressieve personen naar gruwelen door Nederlandse militairen bedreven) en motie-De Groot (erkenning Republiek als onafhankelijke staat, terugtrekken en demobiliseren van de troepen, vrijlating alle politieke gevangenen) in Tweede Kamer z.h.s. verworpen. Indonesisch debat zonder uitspraak van Tweede Kamer beëindigd.
- 19 Dr Beel eervol ontslag verleend als H.V.K. ingaande datum bestuursoverdracht aan nieuwbenoemde H.V.K.: A. H. J. Lovink.
Verklaring Nederlandse delegatie: Aan hen die samenwerkten met Nederlandse autoriteiten moet gelegenheid geboden worden uit Djocja te evacueren vóór het vertrek van de Nederlandse troepen; de delegatie zal doen wat in haar vermogen is om waarborgen te verkrijgen voor de veiligheid van lijf en goed ook na de gezagsoverdracht; maatregelen worden genomen om na terugtrekken Nederlandse troepen Djocja op normale wijze van goederen te voorzien.
Republikeinse gebiedsdelen Atjeh en Nias uitgenodigd voor deelneming aan tweede Sumatra-conferentie.
- 20 Berichten over dood Tan Malaka (later door het Chinees-Maleise blad Sin Po bevestigd, door andere berichten tegengesproken).
Voorlopig rapport „van officiële zijde” betreffende beweerde wredehanden door Nederlandse militairen.
- 21 Vergadering van de B.F.O. betreffende bezwaren van Sumatra tegen overeenstemming van 7 Mei. Evacuatie uit Djocja begonnen.
Twee bewegingen in de Minahassa gesticht: de ene staat een eigen deelstaat voor, de andere is tegen elk separatisme.
- 24 A. H. J. Lovink beëdigd als H.V.K.
Lt.-Generaal S. H. Spoor, commandant van het leger in Indonesië, door ziekte verhinderd zijn functie uit te oefenen; waarnemer: de chef staf Gen. Maj. D. C. Buurman van Vreedon.
Alle gebieden die deelnamen aan de eerste Sumatra-conferentie aanvaardten uitnodiging voor tweede Sumatra-conferentie, behalve Banka; Billiton zal slechts een waarnemer sturen.
- 25 Generaal Spoor overleden. Koningin Juliana tot troepen in Indonesië: Houdt op de weg die thans nog voor U ligt steeds zijn voorbeeld voor ogen en verricht Uw taak in zijn geest als goede vaderlanders.
Begroting O.G. en wetsontwerp credietverstrekking aan Indonesië door Eerste Kamer aangenomen.

Aan Amerikaanse zijde bestaat geen neiging het plan-Cochran (zie 15-10-'48) te doen herleven als leidraad voor de toekomstige onderhandelingen.

1949

- 26 Vergadering B.F.O.: persoonlijke toezeggingen van de leiders der Sumatraanse deelstaten de Indonesische eenheid niet in gevaar te brengen.
- 28 Sultan van Djocja: Veiligheid van lijf en goed na terugkeer van de republikeinse regering gegarandeerd.
Masjumi en P.N.I. stellen zich achter verklaringen Van Royen—Rum.
Nederlandse militairen onderzoeken gebouw in Djocja dat gebruikt wordt om terugkeer der republikeinse ministers voor te bereiden.
- 29 Opening tweede Sumatra-conferentie; Abdul Malik, voorzitter: Wij streven niet naar een scheuring.
- 30 De nieuwe H.V.K., Lovink, vertrekt naar Indië: Ik beschouw mij als uitvoerder van het regeringsbeleid.
- 31 Tweede Sumatra-conferentie besluit tot samenwerking Sumatraanse gebieden in voorlopig federaal verband, onderschrijft de bezwaren door Sumatraanse leiders tegen de verklaringen van 7 Mei naar voren gebracht en besluit stappen te nemen voor deelneming aan de besprekingen om gevaren voor Sumatra te ondervangen.
Sultan van Djocja protesteert tegen onderzoek van republikeins gebouw in Djokja op 28 Mei.
Leden speciale delegatie uit de B.F.O. hebben bespreking met Nederlandse delegatie betreffende R.T.C.

Juni

- 1 Leden speciale B.F.O.-delegatie voeren besprekingen met Nederlandse en Republikeinse delegatie aangaande deelneming van de B.F.O. aan de besprekingen te Batavia.
- 2 Dr Beel draagt het gezag over aan de nieuwe H.V.K., A. H. J. Lovink.
- 5 Hatta naar Atjeh om met noodregering-Sjafruddin besprekingen te voeren over de verklaringen Van Royen—Rum.
Nieuw vakverbond opgericht in Djocja.
- 7 Acht leden van de voorlopige vertegenwoordigende raad van Oost-Sumatra dienen motie in, waarin de plannen tot vorming federatie Sumatra worden afgewezen.
- 8 Evacuatie burgers uit Djocja beëindigd: 43.000 evacués afgevoerd.
- 9 Sultan van Djocja vaardigt bevel uit aan guerilla's, contact met Nederlandse troepen te vermijden.
- 10 Overeenstemming bereikt tussen Nederlandse en Republikeinse delegatie over deelneming aan de besprekingen te Batavia door vertegenwoordigers van gebieden buiten de Republiek.
Pesindo (Republikeinse socialistische jeugdorganisatie) gaat niet accoord met de verklaringen Van Royen—Rum.
B.F.O. vergadert over tweede Sumatra-conferentie.
- 11 Dr Van Royen in interview met Republikeins dagblad „Merdeka”: Aan terugkeer van Republikeinse regering naar Djocja moet het vinden van een „formule” voor het staken van het vuren voorafgaan.

Rum: Na herstel Republikeins gezag in Djocja zal de Republikeinse regering de Indonesische nationale leiders uitnodigen voor een inter-Indonesische conferentie te Djocja.

Hatta terug van bezoek aan Atjeh: De besprekingen met de Republikeinse autoriteiten op Sumatra hebben opheldering verschaft t.a.v. verschillende zaken.

- 12 Partai Murba spreekt zich uit tegen de verklaringen Van Royen—Rum.
Rum: Hatta had geen contact met Sjafruddin.

13

Vijftien Amerikaanse journalisten vertrekken op uitnodiging van de Nederlandse regering naar Indonesië, om zich persoonlijk van de toestanden aldaar op de hoogte stellen.

- 14 Communiqué R.V.D.: Minister Van Maarseveen zal benoemd worden tot minister van Overzeese Gebiedsdelen.

Minister Stikker legt verklaring af voor Amerikaanse journalisten die op doorreis zijn naar Indonesië, waarin hij de doelstellingen van de Nederlandse politiek t.a.v. Indonesië uiteenzet.

Comité, dat zich de vorming van een Negara Minahassa ten doel stelt, vertoelt voor het inwinnen van inlichtingen omtrent de te volgen procedure in Batavia.

Republikeinse zender „Voice of Sumatra” maakt melding van verklaring noodregering-Sjafruddin over de voorwaarden voor de uitwerking van de verklaringen Van Royen—Rum: Nederland moet de soevereiniteit van de Republiek over Sumatra, Java en Madura met omliggende eilanden erkennen overeenkomstig Linggadjati; de Republikeinse troepen moeten toestemming krijgen de thans ingenomen posities te blijven bezetten; de terugkeer van de Republikeinse regering moet onvoorwaardelijk zijn.

- 15 Sultan Hamid II en vijf leden van de B.F.O. uitgenodigd aan de besprekingen tussen de Nederlandse en Republikeinse delegatie te Batavia deel te nemen. Van Republikeinse zijde werd bezwaar gemaakt tegen deelneming van Abbas, vertegenwoordiger van Tapanuli, dat geen lid is van de B.F.O.

- 16 Republikeinse delegatie voor overleg naar Banka. Oprichting Partai Maluku, die voor de Molukken een eigen deelstaat in de federatie nastreeft.

- 17 Volgens een officieel communiqué neemt de onveiligheid op Java toe.
B.F.O.-delegatie naar Banka; keert dezelfde dag met Republikeinse delegatie naar Batavia terug. Minister Van Maarseveen naar Indonesië om zich ter plaatse op de hoogte te stellen van de situatie en om persoonlijke contacten te leggen.

- 18 Sukarno en Hatta in interview met A.P.: Als de Nederlanders de terugkeer naar Djocja blijven vertragen is het beter het geschil weer voor de V.N. te brengen; geschilpunten betreffende het „staakt het vuren” zijn de oorzaak van een volledige impasse.

- 19 Informeel accord over tijdstip en condities R.T.C. na overleg tussen de Nederlandse, Republikeinse en B.F.O. delegaties.
Republikeinse delegatie wederom naar Banka.

- 20 Van Royen: Herstel Republikeinse regering eind Juni verwacht; R.T.C. kan wellicht 1 Augustus aanvangen en zal zes tot acht weken duren.

B.F.O. verwerpt standpunt van Sumatra t.a.v. B.F.O.; als leden van de B.F.O.-delegatie aange-
wezen, voor Java: Djumhana en Ateng, voor Oost-
Indonesië: Anak Agung, voor Borneo: Sultan
Hamid II, voor Sumatra nog twee leden aan te
wijzen.

- 22 Dr Van Royen in formele bijeenkomst: Evacuatie
Djocja 24 Juni; terugkeer Republikeinse regering
1 Juli. Communiqué: Eenheid van inzicht bereikt
over het staken der vijandelijkheden hangende
herstel Republikeinse regering. Memorandum: Ge-
streefd wordt naar bijeenroeping van de R.T.C.
op 1 Augustus a.s.
Ontwerp-grondwet voor Oost-Indonesië door par-
lement te Makassar goedgekeurd.
Opening conferentie te Batavia tussen Voorlopige
Federale Regering en vertegenwoordigers der deel-
staten ter bespreking vraagstukken t.a.v. negara-
begrotingen, begroting van de centrale regering en
de financiële verhouding tussen beide bestuurs-
organen.
- 23 Mr Van Kleffens over ontwikkeling in Indonesië
op persconferentie te Washington: De vooruit-
zichten zijn nog nooit zo goed geweest.
Ontwerp-grondwet voor Madura door volksver-
tegenwoordiging goedgekeurd.
- 24 Ontruiming van de residentie Djocjacarta door
Nederlandse troepen begonnen.
Sultan van Djocja in persconferentie: Er kan t.a.v.
het „staakt het vuren” nog niet gesproken worden
van een overeenkomst, doch slechts van een
„meeting of minds”.
Bij Tweede Kamer ingediend wetsontwerp tot
wijziging van de Noodwet Indonesië, waardoor zij
tot 1 Mei 1950 van kracht blijft.
- 25 Vertegenwoordigende raad van Oost-Sumatra
neemt met 18 tegen 11 stemmen motie van 7 Juni
aan. Dr Mansurs lidmaatschap van het directorium
van de voorlopige Sumatraanse federatie komt
hierdoor te vervallen.
Republikeins woordvoerder bevestigt dood van
Tan Malaka.
- 28 Besprekingen van minister Van Maarseveen met
het directorium van de voorlopige Sumatraanse
federatie en Dr Mansur.
- 29 Minister Van Maarseveen naar Nederland terug:
Mijn besprekingen hebben mij de overtuiging ge-
geven, dat het inzicht algemeen wordt, dat de
huidige moeilijkheden door gemeenschappelijke
krachtsinspanning kunnen worden overwonnen.
- 30 Ontruiming van de residentie Djocjacarta door
Nederlandse troepen zonder incidenten beëindigd.
Sultan van Djocja in radiorede: De terugkeer van
Djocja in onze handen betekent de voortzetting
van onze nationale strijd.

Juli

- 1 Minister Van Maarseveen bij aankomst in Neder-
land: Ik heb overal in Indonesië een gezond
optimisme aangetroffen.
- 4 Leimena, Natsir en Hakim naar Sumatra om con-
tact te zoeken met de noodregering-Sjafruddin.
- 5 Minister van Maarseveen vergadert met de Indo-
nesische commissie van de Tweede Kamer.

- 6 Sukarno, Hatta en andere Republikeinse leiders te Djocja aangekomen.
Sukarno: De terugkeer maakt duidelijk, dat de Republikeinen hun strijd voor de vrijheid moeten voortzetten.
Tedjasukmana, vice-voorzitter van het werkomité van het K.N.I.P.: Wij gaan onze strijd van Djocja uit voortzetten.
Unci noemt de terugkeer van de Republikeinse regering een „belangrijk precedent”.
Missie-Leimena ontmoet nabij Bukittinggi de noodregering.
Minister Van Maarseveen acht een gedachtenwisseling over de Indonesische kwestie in Tweede Kamer prematuur; kamerleden dringen hier niet-temin op aan.
Sultan Hamid II nodigt als B.F.O.-voorzitter Republiek uit tot inter-Indonesische conferentie te Batavia op 14 Juli.
- 7 Dr Van Royen: Niet ontevreden over bereikte resultaten; teleurgesteld over uitlatingen van Republikeinse leiders te Djocja, ter gelegenheid van de terugkeer van Sukarno c.s.
Rum: De Republikeinse troepen zullen in geen geval de posities, die zij op Java en Sumatra bezet houden, ontruimen.
Minahassaraad neemt motie aan, waarin wordt uitgesproken, dat de Minahassa niet van de Negara Indonesia Timur kan worden afgescheiden.
- 8 Gen.-Majoor D. C. Buurman van Vreeden bevordert tot Lt.-Gen. en benoemd tot commandant van het leger in Indonesië en hoofd van het departement van Oorlog.
Moh, Rum: Nederlandse regering heeft haar politiek t.a.v. Indonesië gewijzigd; inter-Indonesische conferentie mogelijk tussen 10 en 15 Juli; het is beter als Indonesië op de R.T.C. door twee, nauw samenwerkende delegaties vertegenwoordigd is: een van de Republiek en een van de B.F.O.
Hatta: Republiek prefereert drie deelstaten: Republiek, Oost-Indonesië en Borneo, doch de constituanten zal over het aantal deelstaten moeten beslissen; voorlopig erkent de Republiek de tot de B.F.O. toegetreden deelstaten.
- 9 Sjafruddin met leden missie-Leimena in Batavia, op doorreis naar Djocja.
Secretarissen van Staat Alons, Van Hoogstraten en Hussein Djajadiningrat in Nederland aangekomen voor coördinerende besprekingen inzake financieel-economische zaken en de rechtspositie der Indonesische ambtenaren.
- 10 Generaal Sudirman, opperbevelhebber van de T.N.I., in Djocja teruggekeerd.
- 11 Republiek kondigt aan, dat de inter-Indonesische conferentie 20 Juli in Djocja kan beginnen.
- 12 Tweede Kamer besluit tot Indonesisch debat in comité-generaal.
Mansur: Negara Sumatera Timur zal zich niet neerleggen bij een overeenkomst „staakt het vuren”, waarin niet wordt bepaald, dat de in de Negara geïnfiltreerde Republikeinse troepen worden teruggetrokken.
- 13 Rum arriveert te Batavia: Met als basis de Nederlandse verklaring en de recente gunstige ontwikkelingen kunnen wij met vertrouwen vooruitzien naar het ogenblik waarop de R.T.C. zal aanvangen. Rum brengt brief van Sukarno aan Hamid II over, waarin B.F.O. wordt uitgenodigd deel te nemen.
- Amerikaanse Federation of Labor doet een beroep op Amerikaanse regering pressie uit te oefenen op Nederland en Frankrijk, opdat deze landen het verlangen naar nationale vrijheid, economische verbetering en sociale rechtvaardigheid der Aziatische volken erkennen.
Amerikaanse journalist Newton beschuldigt militaire rapporteurs van de Unci van partijdigheid.
- Newton herhaalt zijn beschuldiging.
- Knickerbocker — één der Am. journalisten, die Indonesië bezochten — in een interview te Singapore: Nederlanders zijn gedwongen Indonesië overhaast te verlaten.
- 13 van de 15 Amerikaanse journalisten die Indonesië op uitnodiging van de Nederlandse regering bezochten, nabij Bombay omgekomen bij vliegcrash met de „Franekeer”.
- Pakistan heft landingsverbod Nederlandse vliegtuigen op.

nemen aan inter-Indonesische conferentie te Djocja op 20 Juli.

De uitnodiging van Hamid II (6—7) nog niet in Djocja ontvangen als gevolg van vertraging in de verzending.

Sjafruddin: Noodregering neemt geen standpunt in t.a.v. verklaringen Van Royen—Rum; om een breuk in de eenheid van het volk te voorkomen, staat zij achter Sukarno en Hatta.

Regeringsverklaring in de Tweede Kamer, in comité-generaal bijeen.

- 14 Sultan van Djocja neemt beheer van ministerie van Defensie over van Hatta.

Rep. noodregering-Sjafruddin geeft officieel haar mandaat terug.

Nederlandse delegatie in antwoord op verklaring Mansur tijdens persconferentie te Medan (Lichtvaardig optimisme van de Nederlandse delegatie, die zonder voorafgaand overleg met betrokken gebieden overeenkomst aanging, waarbij de belangen van bepaalde gebieden in gevaar werden gebracht): Delegatie heeft steeds zo nauw mogelijk contact onderhouden met de B.F.O.

Republikeins kabinet aanvaardt verklaringen Van Royen—Rum; het heeft nog geen beslissing genomen over uitvaardiging van het bevel: „staakt het vuren”.

Verklaring van de Tweede Kamer na comité-generaal: Over overeenkomsten van 22 Juli zal, nadat ook de republikeinse regering deze zal hebben aangenomen, een openbare gedachtenwisseling plaats vinden, waarbij de regering de Kamer zal inlichten over de uitvoering van de „cease-fire” overeenkomst in Indonesië, verdere punten van belang zullen eerst op de R.T.C. aan de orde komen; de Kamer verklaart zich bij herhaling voor de snelle totstandkoming van vrije en soevereine Verenigde Staten van Indonesië, gevormd door gelijkwaardige deelstaten op de grondslag van een onbelemmerd zelfbeschikkingsrecht der Indonesische volken.

- 15 Kolonel Hidayat, republikeins commandant op Sumatra, naar Djocja.

Communiqué Unci: De leden van de Commissie geven uitdrukking aan hun voldoening over de ontwikkeling sinds 14 April en zien met vertrouwen uit naar de R.T.C.

Lovink te Makassar: Het is van groot belang, dat op de inter-Indonesische conferentie de federale idee wordt hoog gehouden.

Kabinet van de Negara Pasundan treedt af, om plaats te kunnen maken voor een kabinet op bredere basis.

- 16 B.F.O. aanvaardt voorstel van Sukarno om inter-Indonesische conferentie deels in Djocja deels in Batavia te houden.

R.T.C. moet enige dagen worden uitgesteld.

Gen. Sudirman stelt zuiveringscommissie in voor militairen die zich tijdens Ned. bezetting bij Ned. instanties hebben gemeld.

- 17 Van Royen bezoekt Djocja en verklaart op persconferentie: De soevereiniteit van de V.S.I. zal onvoorwaardelijk en reëel zijn; de Unie zal geen superstaat zijn, maar gebaseerd zijn op een gelijkwaardig en vrijwillig partnerschap.

Djumhana vormt nieuw kabinet Pasundan.

- 18 Natsir: Het is zeker „dat de order „staakt het vuren” zal worden uitgevaardigd, doch het is de vraag of zij uitvoerbaar zal zijn.

India heft landingsverbod voor Nederlandse vliegtuigen op.

Rep. minister van Financiën Maramis: Philippijnen hebben aan Republiek crediet verleend tot een bedrag van 2 mln. pesos voor aankoop van Philippijnse goederen.

19 63 Vertegenwoordigers van de B.F.O. in Djocja aangekomen.
Eerste Kamer in comité-generaal bijeen.

20 Woordvoerder O.G. in antwoord op Republikeinse suggestie, dat de R.T.C. kan beginnen ook indien modaliteiten van het „staakt het vuren” nog niet zouden zijn vastgesteld. Ik kan mij niet voorstellen, dat de Nederlandse regering bereid is aan de R.T.C. deel te nemen, alvorens de order „staakt het vuren” uitgevaardigd is en zij zekerheid heeft dat dit bevel in belangrijke mate geëffectueerd zal zijn.

Moh. Hatta bij opening inter-Indonesische conferentie: De eenheid van Indonesië gaat boven de belangen van gebieden en individuen.

Hamid II: Misschen zijn er meningsverschillen, maar in beginsel zijn wij het eens.

Sukarno: Wij hebben het zelfde doel, n.l. de vrijheid van Indonesië onder één vlag, de rood-witte.

21 Sultan van Djocja: T.N.I. zal gehandhaafd worden en na de soevereiniteitsoverdracht overgaan naar het federale leger.

22 Inter-Indonesische conferentie bereikt op vele punten overeenstemming: V.S.I. zal Republiek Indonesia Serikat heten en gebaseerd zijn op de beginselen van democratie en federalisme; de Republiek zal de gebieden omvatten die in de Renville-overeenkomst als Republikeins werden aangemerkt; aan het hoofd van de Republiek Indonesia Serikat staat een president, gekozen door de deelgebieden; de ministers zijn verantwoordelijk; ingesteld worden een volksvertegenwoordiging met medewetgevende bevoegdheid en een statenvertegenwoordiging, waarvan de bevoegdheden nader besproken zullen worden; zo spoedig mogelijk na de overdracht der soevereiniteit zullen algemene verkiezingen gehouden worden; de B.F.O. zal deelnemen aan de besprekingen over het „staakt het vuren”.
De conferentie zal in Batavia worden voortgezet.

25 Besprekingen over uitvaardiging order: „staakt het vuren” te Djocja begonnen.

29 Van Royen keert naar Batavia terug: De besprekingen over de kwestie „staakt het vuren” op bevredigende wijze beëindigd.

Hatta begeeft zich naar Batavia: Op de R.T.C. zal een reële algemene oplossing van het Indonesische probleem bereikt kunnen worden.

Palar (met Sumitro op doorreis van Amerika naar Djocja) te Singapore: Ik ben bereid met de Indonesische communisten tegen de Nederlanders te vechten, wanneer Nederlanders iets van de Indonesiërs trachten af te dwingen, dat zij niet willen, of als zij hun leger tegen de Indonesiërs gebruiken.

30

Indonesische kwestie geplaatst op de voorlopige agenda van de vierde Assemblée die 20 September zal beginnen.

J. R. Andu, oprichter van de Indonesian League of America, en Odie Rothie, voormalig president van de League, waarschuwen tegen het Fox-contract, dat een handelsmonopolie voor 15 jaar over Indonesië verleent aan Matthew Fox.

31 Opening tweede gedeelte inter-Indonesische conferentie in het gebouw van de voormalige Volksraad. Hamid II: Het staatsgebouw moet voldoende kamers hebben om allen een plaats te geven waar men zich veilig voelt. Hatta: De twintigste eeuw heeft een stroming gebracht, die de gehele wereld uit een centraal punt wil beheersen en die voor Indonesië nieuwe kolonisatie zou betekenen. Het is nodig, dat Indonesië ook in economisch opzicht vrij wordt.

Augustus

- 1 Mr H. L. s' Jacob benoemd tot gedelegeerde van de Kroon in Indonesië.
Voorconferentie geëindigd.
Dr Van Royen: Nederland zal niet slechts de overeenkomst strikt en loyaal uitvoeren, maar zal tegelijk ook bereid zijn te beginnen met de coördinatie van de pogingen om een aanvang te maken met een duurzame samenwerking tussen de volkeren van Nederland en Indonesië.
Mr Rum: Ofschoon niet alle problemen zijn opgelost, zal de bereikte overeenkomst leiden tot oplossing van alle hangende vraagstukken.
- 2 Overeenstemming bereikt tussen Republikeinen en Federalen op inter-Indonesische conferentie te Batavia.
- 3 Order tot staken der vijandelijkheden door beide partijen afgekondigd. Zij treedt voor Java met ingang van middernacht 10-11 en voor Sumatra met ingang van middernacht 14-15 Augustus in werking.
H.V.K.: De order tot het staken van het vuren is de eerste stap om elkander te leren kennen en orde en rust te doen wederkeren. Indien de troepen in deze geest zullen handelen, zal hun roeping volbracht kunnen worden.
Sukarno: Ik vertrouw, dat ge er voor zult zorgen, dat de door de staat aangegane overeenkomst niet wordt geschonden.
Lt.-gen. Buurman van Vreeden: Strijdt niet meer tegen maar met de T.N.I.!
Dr Van Royen: Een te lang rekken van de R.T.C. moet worden voorkomen.
Republikeins kabinet gereorganiseerd.
- 4 Nota minister Van Maarseveen aan de Tweede Kamer betreffende resultaten preliminaire conferentie: Orde in Indonesië kan slechts door samenwerking worden hersteld. Wapenstilstand moet in belangrijke mate verwezenlijkt zijn vóór opening R.T.C. Grondwet grondslag der onderhandelingen. Hatta tegenover Reuter: Onze economische politiek zal socialistisch zijn zoals in de Scandinavische landen. Het is niet onze bedoeling enig bloc te vormen of ons bij enig bloc aan te sluiten. Wij wensen een politiek van goede nabuurschap met India. Nederlanders zullen bevoorrechte positie in Indonesië innemen.
Dr Van Royen en Sultan Hamid II naar Nederland.
- 5 Garantieverklaring 1949 der Nederlandse regering voor ambtenaren in Indonesië gepubliceerd.
Dr Van Royen te Calcutta: Indien het bestand goed uitwerkt, zullen tijdens de R.T.C. de gunstigste resultaten kunnen worden bereikt. Ik ben persoonlijk van mening, dat de communisten de order „staakt het vuren” niet zullen opvolgen.
Sultan Hamid II: Wij hopen, dat de Indonesiërs over uiterlijk twee maanden volledige soevereiniteitsrechten zullen bezitten. Het gevaar van de communistische invloed is niet zo groot als men wel denkt. Het is aan India de zwakkere staten tegen het communisme te helpen.
- 6 Hatta en Rum naar Nederland.
Sultan Hamid II in Nederland aangekomen.
Hatta te Bangkok: Status Nieuw Guinea zal een der belangrijkste punten ter bespreking zijn.
Hatta te New Delhi: Wij gaan naar Den Haag om uiting te geven aan onze vastberadenheid om één land te willen zijn, beziel door één wil en om niet gescheiden te worden.

Communiqué UNCI: Order tot staken der vijandelijkheden zal worden uitgevaardigd op 3 Augustus om 20.30 uur Batavia-tijd. Op uitvoering zal worden toegezien door een centrale gemengde commissie van partijen en UNCI.

Cochran en Herremans naar Nederland.

- 7 Omvangrijke incidenten met republikeinse strijdkrachten te Surakarta.
- 8 H.V.K. opent conferentie betreffende welvaartsplan te Buitenzorg.
Palar, vóór vertrek naar Lake Success: Geen debat te Lake Success, tenzij R.T.C. vastloopt.
Dr Van Royen en Rum in Nederland aangekomen.
Dr Van Royen: Nederland heeft met de terugkeer van de Republikeinse regering naar Djocja bewezen de aanwijzingen van de Veiligheidsraad te willen volgen. De Republiek zal nu moeten tonen, dat ook zij via deze weg tot samenwerking wil komen.
Rum: R.T.C. is laatste deel van onze strijd. Zij kan een succes worden.
- 10 Staten van Suriname besloten geen vertegenwoordiging naar de R.T.C. in Den Haag te zenden, zolang geen oplossing is gevonden voor het recentelijk gerezen geschil omtrent de interim-regeling voor Suriname.
Eerste formele bijeenkomst van centrale gemengde commissie (voor toezicht op uitvoering order „staakt het vuren“): 13 plaatselijke gemengde commissies op Java en Sumatra ingesteld.
Hatta te Karatsji: De Indonesiërs zullen de R.T.C. als nutteloos beschouwen en de Indonesische kwestie opnieuw aan de Veiligheidsraad voorleggen, als de R.T.C. niet binnen twee maanden tot overeenstemming leidt. Als Nieuw Guinea zich bij Indonesië wenst aan te sluiten, hebben de Nederlanders niet het recht dit verzoek af te wijzen.
Toestand te Surakarta is weer rustig.
- 11 Republikeinse strijdgroep veroorzaakt incident in buitenwijk van Surabaia.
Dr Van Royen op persconferentie: Het herstel van vertrouwen is het belangrijkste resultaat van de preliminaire conferentie. Dit is een conditio sine qua non voor de verdere onderhandelingen op de R.T.C., maar nog meer voor de duurzame samenwerking, die daarop zal moeten volgen. De R.T.C. kan beginnen onder gunstige voortekenen: het herstel van vertrouwen en de volledige overeenstemming tussen de Republikeinen en Federalen.
Generaal Buurman van Vreedem naar Surakarta om zich van de toestand op de hoogte te stellen.
Hatta in Nederland: Wij zullen ons best doen de ongeregelde troepen zoveel mogelijk te beteugelen. Ik verwacht goede resultaten van de R.T.C., vooral doordat het vertrouwen grotendeels is hersteld. Hoe eerder de conferentie eindigt, hoe beter.

12

Cochran in Nederland aangekomen.

Dr Metha, ambassadeur van India in Nederland: India is vriend van beide partijen. Het heeft grote belangstelling voor de R.T.C., maar slechts in zoverre het geïnteresseerd is bij de vestiging van vrede en stabiele verhoudingen in Z.O.-Azië.

Eerste tussentijdse rapport UNCI te Lake Success gepubliceerd: De bereikte resultaten wijzen op herstel van vertrouwen. De deelneming en samenwerking der leden van de B.F.O. moet voortduren, hetgeen er toe zal bijdragen, dat overeenkomsten worden bereikt en uitgevoerd.

Herremans in Nederland: Er is natuurlijk geen twijfel aan, dat de order „staakt het vuren“ door de Nederlanders onder alle omstandigheden zal worden nagekomen. De Republiek zit natuurlijk met groter moeilijkheden. Toch zal de order beter worden opgevolgd dan vele Republikeinse leiders denken. Niet nakomen van de order „staakt het vuren“ zou een catastrofe zijn.

1949

- 14 Ide Anak Agung Gde Agung in Nederland aangekomen. Eveneens Prof. Supomo, ir Djuanda en enkele anderen.

Tweede formele bijeenkomst centrale gemengde commissie: plaatselijke gemengde commissies moeten eventuele incidenten in haar gebieden onderzoeken en hieromtrent rapport uitbrengen; wanneer door een der partijen de status quo wordt overtreden, zal deze partij onmiddellijk terugtrekking van betrokken strijdkrachten gelasten.

Critchley in Nederland: Uitvoering van de order tot het staken van het vuren in sterke mate afhankelijk van de snelheid, waarmee de agendapunten der R.T.C. worden afgehandeld.

ERRATUM:

- 2 Mei 1946 Regeringsverklaring. Moet als volgt worden gelezen: Erkenning van de Republiek Indonesië als onderdeel van een federatief Gemenebest Indonesië, dat als deelgenoot zal optreden naast Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen in het „Koninkrijk der Nederlanden”. Nederlandse regering bereid de facto gezag van de Republiek te erkennen over de niet bezette delen van Java en Madura.

SUPPLEMENT OP
CHRONOLOGISCH OVERZICHT VAN DE ONTWIKKELING
VAN HET INDONESISCHE VRAAGSTUK IN DE
NATIONALE EN INTERNATIONALE
POLITIEKE VERHOUDINGEN
(15 AUGUSTUS—27 DECEMBER 1949)

NATIONAAL

INTERNATIONAAL

1949

Augustus

- 15 Delegatie voorlopige vertegenwoordigende raad van Tapanuli arriveert te Batavia om aan te dringen op eigen vertegenwoordiging T.B.A.-gebieden ter R.T.C.

In officieel communiqué te Batavia wordt medegedeeld, dat verbodsbepalingen t.a.v. het voeren van rood-witte kleuren op 17 Augustus nog niet opgeheven kunnen worden.

Order „staakt het vuren” treedt in werking voor Sumatra; vier gemengde commissies zullen op naleving order toezien.

- 16 Brief van Minister Van Maarseveen aan Voorzitter Tweede Kamer: De bestandsschendingen ontlenuen een ernstig karakter aan het feit, dat zij eensdeels zijn gericht tegen een vreedzame bevolking, anderzijds een plan ontvouwen om opzettelijk de militaire situatie ten nadele der Nederlandse troepen te wijzigen.

Tweede Kamer besluit tot openbaar debat over resultaten preliminaire conferentie te Batavia.

Eerste informele bijeenkomst van de delegatieleiders der R.T.C.; instelling van een z.g. „kleine commissie”, bestaande uit Dr Van Royen, Anak Agung en Rum ter opstelling concept reglement van orde voor R.T.C.

Sudirman: Het leger vertrouwt, dat de regering bij vorming R.I.S. zal blijven vasthouden aan haar grondslagen, aan het nationale karakter en aan de vrijheidsproclamatie van 17 Augustus 1945, welke de eed werd van Republikeinse leger.

Gelukwens van Pandit Nehru aan Sukarno t.g.v. onafhankelijkheidsdag: Voor India grote vreugde om te zien, hoe het volk van Indonesië onder goede leiding de moeilijkheden en crises op de weg naar de vrijheid tegemoet treedt.

Consuls-generaal van Engeland, Frankrijk, België, China en Amerika naar Djocja voor bijwoning viering onafhankelijkheidsdag.

- 17 Viering vierde verjaardag van de onafhankelijkheidsproclamatie der Republiek in verschillende grote centra van Indonesië; receptie van de Indonesische delegaties in Palace-Hotel te Scheveningen.

Redevoering H.V.K. in vergadering voorlopige regering: Moge wanneer de soevereiniteitsoverdracht haar beslag heeft gekregen, volgend jaar de nationale feestdag in volle luister in een vrij en onafhankelijk Indonesië gevierd worden.

Radiorede van Sukarno: Mijn beroep om de eenheid te zoeken en te bewaren heeft weerklink

gevonden in de harten der leiders, zowel binnen als buiten de Republiek.

Communiqué secretariaat R.T.C.: Delegatieleiders bepalen 23 Augustus als aanvangsdatum R.T.C. Tweede Kamer beëindigt debatten over preliminaire besprekingen te Batavia zonder een uitspraak te doen.

Sultan van Djocja, Republikeins Minister van Defensie, legt na oriënterende reis door West-Java inzake uitvoering „staakt het vuren” verklaring af: Practisch zeer bevredigend.

- 18 Sultan van Djocja arriveert te Batavia voor besprekingen met H.V.K. en Susanto, voorzitter Rep. delegatie te Batavia, over uitvoering „staakt het vuren”.
Hadji Agus Salim, Rep. Minister van Buitenlandse Zaken: de Republiek is van mening, dat huidige Republikeinse gezantschappen volledig moeten worden overgenomen en de kern dienen te vormen der buitenlandse vertegenwoordiging van de R.I.S.
- 19 De Nederlandse regering ontvangt de leden der delegaties ter R.T.C. Mr Blaauw, een vertegenwoordiger van de Europese minderheden: Wij staan tot heden onwetend tegenover hetgeen er gaande is op de R.T.C.
Vaststelling ontwerp reglement van orde voor R.T.C. door de „kleine commissie”.
- 20 Communiqué Republikeinse delegatie te Batavia: Mededelingen van Minister van Maarseveen over de bestandsschendingen zijn in strijd met de wapenstilstandsovereenkomst.
- 23 Opening van de Ronde-Tafelconferentie te 's-Gravenhage.
Dr Drees over de grondbeginselen van het Indonesische beleid der Nederlandse regering: spoedige vestiging V.S.I. als soevereine democratische staat op federatieve grondslag; het zelfbeschikkingsrecht der bevolkingen; samenwerking met Nederland in een Nederlands-Indonesische Unie, aan het hoofd waarvan staat de Koning der Nederlanden.
Drs Hatta: Sedert de onafhankelijkheidsproclamatie van 17 Augustus 1945 voelt het Indonesische volk zich sovereen.
Sultan Hamid II over het ideaal van het gehele Indonesische volk: Souvereine onafhankelijke R.I.S.; daarnaast vinden van de vorm voor samengaan van en samenwerking tussen Koninkrijk der Nederlanden en Indonesië als twee soevereine staten.
Minister van Maarseveen: Souvereiniteit wordt onherroepelijk overgedragen; elke gedachte, dat souvereiniteit nog ooit tot Nederland zou terugkeren is uitgesloten.
Critchley: U.N.C.I. is er van doordrongen, dat volken van Nederland en Indonesië de Unie onontbeerlijke gaven kunnen schenken. Het Nederlandse volk zijn ondervinding en zijn technische en administratieve bekwaamheid, het Indonesische de levenskracht van zijn nationalisme en de geestdrift van zijn verkregen souvereiniteit.
Eerste plenaire zitting R.T.C.: goedkeuring agenda en reglement van orde.
Dr Drees gekozen tot voorzitter van de conferentie, de delegatie-leiders tot vice-voorzitters.
Verbodsbepalingen t.a.v. voeren rood-witte kleuren voor federaal district Batavia opgeheven.

- 24 Central gemengde commissie te Batavia, belast met de uitvoering van de wapenstilstandsovereenkomst, draagt plaatselijke gemengde commissies op onderzoek in te stellen naar beweerd inbreuken op order „staakt het vuren” op Oosten Midden-Java en zonodig status-quo te herstellen en maatregelen te treffen ter voorkoming van verdere inbreuken.

Centrale commissie R.T.C. begint haar werkzaamheden: Conferentie in beste harmonie begonnen, vertrouwen bestaat, dat de conferentie in deze geest voortgezet vlot verloop zal hebben. Vijf commissies ingesteld: staatkundige, financieel-economische, militaire, sociale en culturele.

Woordvoerder B.F.O.-delegatie ter R.T.C.: Vertegenwoordigers minderheden kunnen op verzoek van een der delegaties tot de algemene vergadering der R.T.C. worden toegelaten, doch volgens het reglement van orde kunnen zij slechts gehoord worden na een daartoe strekkend, eenstemmig besluit van de centrale commissie.

- 26 De vijf commissies der R.T.C. maken begin met hun werkzaamheden.

Het pand Pegangsaan oost 56 te Batavia aan de Republikeinse delegatie aldaar teruggegeven.

Nederlandse, Republikeinse en B.F.O. delegaties zetten te Batavia besprekingen t.a.v. wapenstilstandsovereenkomst van 1 Augustus voort.

Ir Wermuth, afgevaardigde Indo-Europees Verbond: Indo-Europeaan en blijvers, voor wie het aanvaarden van het Indonesisch burgerschap psychologisch nog niet mogelijk is, achten het wenselijk, dat hun een zekere tijdsduur wordt gegeven om deze belangrijke stap te nemen.

Waarnemers van de Nederlandse Antillen ter R.T.C. gekozen.

- 27 Republikeinse militaire delegatie voor R.T.C. in Nederland aangekomen.

Mr Van Kleffens verklaart tijdens radio-interview in Nederland: In een nieuwe geest moeten wij de Indonesiërs tegemoet treden.

- 28 Afdelingsbestuur I.E.V. te Batavia vraagt opheldering i.v.m. verklaring afvaardiging te Den Haag.

- 29 Nederlandse regering verleent enige vertegenwoordigers van „waardevolle belangen” toestemming naar Nederland te reizen.

Bijeenkomst Perhimpunan Indonesia te Amsterdam. Twee moties aangenomen: eerste protesteert bij Republikeinse regering tegen executies zonder vorm van proces van Indonesische vrijheidsstrijders; tweede protesteert bij Nederlandse regering tegen gevangenhouding Indonesische vrijheidsstrijders.

Sukawati, president van de negara Oost-Indonesië, verklaart te verwachten, dat Oost-Indonesië na de R.T.C. het gezag over Nieuw-Guinea zal uitoefenen.

Petitie Ariks, politiek vertegenwoordiger van Nieuw-Guinea, waarin aangedrongen wordt op onafhankelijke status voor Nieuw-Guinea, rechtstreeks onder Nederlandse Kroon.

Natsir, oud-minister van Voorlichting: De volksvertegenwoordigingen zullen vaststellen uit hoeveel deelstaten de R.I.S. zal bestaan en hoe groot daarbij het grondgebied van de Republiek zal zijn. Sudirman, opperbevelhebber T.N.I.: Alle leidende Republikeinse figuren spannen zich in om het

Republiek uitgenodigd voor conferentie Economic Commission for Asia and the Far East te Bangkok. Mathews, een van de overlevende journalisten, die Indonesië bezochten: Amerika moet op behoorlijke wijze en met vastberadenheid de Nederlanders steunen en de hartstochtelijke en buitensporige wensen van de Republikeinen matigen.

Woordvoerder E.C.A.: Hervatting E.C.A.-hulp aan Indonesië afhankelijk van welslagen R.T.C.

vertrouwen van het volk in de Nederlanders te herstellen, doch de Nederlanders hebben tot dusver geen blijk gegeven van hun goede wil.

- 30 Abdul Malik, staatshoofd negara Zid-Sumatra, ontvangt aantal telegrammen uit Benkulen en de Lampongs waarin om aansluiting van deze gebieden bij Zuid-Sumatra gevraagd wordt.

- 31 R.T.C.-delegaties van B.F.O. en Republiek benoemen technische commissie tot opstelling grondwet voor Indonesië.
Staatssecretaris van Marine Moorman: Nederlandse marine gaarne bereid naar vermogen de federale marine van de R.I.S. te helpen.

„Status van Indonesië” ter sprake in de speciale commissie voor niet zelfbesturende gebieden van de V.N.

September

- 1 Vice-adm. J. F. Kist volgt vice-adm. Pinke op als Commandant Zeemacht in het Oosten.
Acht vertegenwoordigers minderheden richten schrijven aan voorzitter Centr. Commissie R.T.C. met het verzoek om opgave van aangelegenheden welke worden aangemerkt als de belangen van de minderheden rakende, daar zij volgens het reglement van orde over deze onderwerpen gehoord moeten worden.
- 3 Centrale commissie R.T.C. stelt sub-commissie in, welke aan de centrale commissie advies zal uitbrengen omtrent het horen van vertegenwoordigers der „waardevolle belangen”.
- 4 Afdeling Nederland van het I.E.V. steunt standpunt Ir Wermuth.
- 6 Vertegenwoordigers minderheden dienen bij R.T.C. lijst in van onderwerpen, die naar zij menen hun belangen raken.
Centrale commissie R.T.C. besluit, dat excursies zullen worden beperkt en dat zij zelf regelmatig tweemaal per week zal vergaderen.
Tweede sub-commissie van de Commissie voor Staatkundige en Staatsrechtelijke Aangelegenheden stelt werkgroep in ter voorbereiding besprekingen over Unie-karakter.
- 7 Woordvoerder Ministerie O.G.: Terugtrekking Nederlandse troepen uit Midden-Java wordt niet overwogen.
- 8 De Republikeinse gen.-maj. Suhardjo na besprekingen in Zuid-Borneo: Elke poging om een afzonderlijke staat Borneo te stichten buiten de Republiek is tot mislukking gedoemd.
- 9 Sultan Hamid II: Nieuw-Guinea moet bij Indonesië blijven; van Republikeinse regering desaveu te verwachten inz. uitlating van Suhardjo.
Communiqué centrale gemengde commissie te Batavia: Alle 13 locale gemengde commissies op Java en Sumatra thans in functie.
- 10 Nw-Guinese politieke vertegenwoordiger Ariks richt verzoek tot V.N. teneinde zelfbeschikkingsrecht te verkrijgen.
Periodiek verslag van de centrale commissie R.T.C.: Een groot aantal onderwerpen werd op

volledige en openhartige wijze besproken, terwijl in het algemeen gezegd kan worden, dat er wederzijds begrip bestaat voor elkanders standpunt.

- 12 Vertrouwelijk overzicht aan Tweede Kamer betreffende praktische uitwerking order „staakt het vuren op Java en Sumatra van 26/8—1/9'49.
- 13 Centrale commissie R.T.C. bepaalt de punten t.a. waarvan de Europese minderheidsgroep gehoord zal worden.
De ontwikkeling van zaken in de conferentie is thans zover gevorderd, dat een intensief en niet telkens door vergaderingen onderbroken contact op het hoogste niveau van de conferentie gewenst is; hiertoe heeft de Nederlandse regering de centrale commissie verzocht tijdens het week-end haar gast te zijn.
- 15 Republikeinse en B.F.O.-delegaties verklaren in gezamenlijk communiqué, dat zij volledige volmacht van hun regeringen hebben gekregen de besprekingen ter R.T.C. tot een goed einde te brengen.
- 16 Nederlands militair woordvoerder te Batavia: De nodige maatregelen worden getroffen om nog tijdens de maanden die aan de souvereiniteits-overdracht voorafgaan Nederlandse troepen zodanig te verplaatsen, dat bij de overdracht ook in militair opzicht de nodige voorbereidingen zijn getroffen. Leden Centrale Commissie R.T.C. vertrekken voor het week-end naar Namen.
- 17 Het onder communistische auspiciën staande „Guerilla-congres” op last van de Republikeinse regering ontbonden.
- 19 Bij de informele besprekingen te Namen werd bevredigende vooruitgang gemaakt. De onderscheidene delegaties zullen worden geraadpleegd over de resultaten die voorlopig zijn bereikt.
Periodiek verslag R.T.C.: Met betrekking tot de minderheden is een praktische oplossing gevonden; de behandeling der „gewichtige belangen” is nog niet geëindigd.
Bekendmaking van de devaluatie van de Nederlandse en Indonesische gulden: nieuwe koers bedraagt f 3,80 per dollar.
- 20 De Gedelegeerde van de Kroon Mr 's Jacob begeeft zich naar Djocja voor het voeren van besprekingen inz. herstel burgerlijk bestuur in het tijdens de tweede politieke actie door de Nederlanders bezette gebied.
Bericht wordt, dat Alimin, een der voornaamste communistische leiders, nog in leven is.
Hatta legt na een vergadering centrale commissie R.T.C. verklaring af over de te Namen bereikte overeenstemming m.b.t. de Unie-organen.
- 22 Vertegenwoordiging Nederl. minderheidsgroep door H.M. de Koningin ontvangen. Afgevaardigden Persatuan Timur Besar en Twapro zenden request aan voorzitter R.T.C.: Minahassa, Molukken en Timor wensen buiten de in vorming zijnde V.S.I. te blijven en hun volksbestaan gegrond te zien op dezelfde staatsrechtelijke basis als de Nederlandse regering voor Suriname en de Nederlandse Antillen beoogt.

Republikeinse delegatie protesteert tegen toevoeging art. van de Amerikaanse journalist Mathews aan geschriften door Ned.-Am. Kamer van Kooph. aan R.T.C. toegezonden.

Nederlandse delegatie leidt uit mededelingen van Hatta af, dat Republikeinse delegatie nog niet alle punten waarover in Namen overeenstemming werd bereikt, heeft aanvaard; indien Republikeinse delegatie deel van de resultaten ongedaan wil maken, zal Nederlandse delegatie genoodzaakt zijn het gehele complex van vraagstukken opnieuw in behandeling te nemen.

Hakim, Republikeins minister van Financiën: Als Nederland blijft staan op eis van controle op deviezenpolitiek der R.I.S. en op gemeenschap-pelijk optreden van Nederland en Indonesië bij sluiten buitenlandse handelsverdragen, zal er geen sprake zijn van zelfstandigheid en soevereiniteit R.I.S.

- 23 Als resultaat van de informele besprekingen, gehouden na terugkeer centrale commissie R.T.C. uit Namen, hebben de drie delegaties ter R.T.C. in beginsel overeenstemming bereikt over: 1) karakter van het Uniestatuut, 2) positie en functie van het hoofd der Unie, 3) taak en samenstelling conferenties van de ministers der deelgenoten, welke op geregelde tijdstippen zullen worden gehouden, 4) taak en samenstelling van het Hof van Arbitrage van de Unie, 5) goed contact en geregelde samenwerking tussen de parlemen'en van de deelgenoten.

Hadji Agus Salim te Djocja: Wij moeten beseffen, dat onze strijd op de R.T.C. niet is de strijd van een nog niet onafhankelijk land, doch de strijd van twee reeds vrije landen; Hatta zal naar Djocja worden ontboden als de besprekingen in Den Haag te verward worden.

Moh. Saleh, secr.-gen. van de Masjumi: Masjumi kan de te Namen bereikte overeenstemming niet goedkeuren, omdat dit niets anders inhoudt dan een andere vorm van kolonisatie.

Sjamsuddin, Rep. minister van Voorlichting: Masjumi kan Unie accepteren, doch deze mag in geen geval aan de positie der twee staten te kort doen.

Gatot Mangkuprodo, sec.-gen. P.N.I.: Wij veroordelen de houding van Hatta, omdat deze de andere leden der delegatie die onder het volk een hechte politieke achtergrond hebben, bij deze besprekingen niet gehoord heeft; van nu af aan is het de plicht van het Indonesische volk een wakend oog te houden op de handelingen der Republikeinse delegatie.

- 24 Periodiek verslag R.T.C.: Er bestaat een aanzienlijke mate van overeenstemming t.a.v. het beleid der toekomstige R.I.S. op financieel en economisch terrein.

Sukarno maant in redevoering t.g.v. vierjarig bes'aan van de Republikeinse Hoge Adviesraad, tot geduld.

Provincie Oost-Java opgeheven, in verband met overdracht van bevoegdheden aan negara Oost-Java.

25

Vijf leden van de Amerikaanse Senaat arriveren voor bezoek aan Indonesië te Batavia.

- 26 Woordvoerder Republikeinse delegatie van de R.T.C.: Hatta is niet van plan naar Djocja terug te keren; kritiek van P.N.I. en Masjumi wellicht

Minister Stikker voor de Assemblée der V.N.: Tot nog toe gemaakte vorderingen bij de R.T.C. wettigen hoop, dat besprekingen tot oplossing zullen leiden.

te verklaren uit het feit, dat men in Djocja nog over te weinig inlichtingen beschikt.
Sjamsuddin, Republikeins minister van Voorlichting, te Batavia: Uitlatingen van Djocja te zien als uitingen van ongeduld.

- 27 Sultan van Djocja, Republikeins minister van Defensie: K.N.I.L. niet de kern van het federale leger; daarvoor zijn wij niet bevrijd.
Politieke commissie van het werkomité K.N.I.P. thans volledig ingelicht over Namen, aldus lid van dit comité: Eerste berichten bleken over het algemeen niet juist te zijn.
Palar arriveert in Nederland, om zich persoonlijk op de hoogte te stellen van de gang van zaken ter R.T.C.

Indonesië als vijfde punt geplaatst op de agenda van de politieke commissie der V.N.

October

- 1 Periodiek verslag R.T.C.: Waar de economische en financiële relaties tussen Nederland en Indonesië een zeer omvangrijk en ingewikkeld vraagstuk opleveren, is de centrale commissie overengekomen, zich voor het ogenblik geheel te wijden aan die punten van het vraagstuk, welke fundamentele en principiële overeenstemming vereisen.
De centrale commissie R.T.C. zal zich met de voorzitters van de financieel-economische commissie en sub-commissies, alsmede de Unci in het week-end terugtrekken op de Hoge Vuurse.
- 2 De op de „Hoge Vuurse” afgelegde verklaringen zullen in Den Haag nader worden bestudeerd.
- 3
- 4 Centrale commissie R.T.C. keurt reglement van orde voor het „horen van de waardevolle belangen” goed.
K.K.M. protesteert tegen de gang van zaken ter R.T.C., welke zij bestempelt als ondemocratisch.
Sukarno t.g.v. vierjarig bestaan T.N.I.: Wij wensen de oprichting van een nationaal leger, bestaande uit leden van de T.N.I., het K.N.I.L., de Veiligheidsbataljons enz.: één organisatie onder één ministerie en één commando.
- 5 Communiqué's te Batavia gepubliceerd inzake de totstandkoming van een regeling voor de verzorging van de T.N.I.
- 6 Mr Susanto Tirtoprodjo, voorzitter van de Republikeinse delegatie te Batavia overhandigt antwoord op Plan 's Jacob inzake herstel burgerlijk bestuur in bezette gebieden.
Sjamsuddin, Republikeins minister van Voorlichting, begeeft zich naar Den Haag om een coördinatie tot stand te brengen tussen de Republikeinse Regering en de Republikeinse delegatie ter R.T.C.
Dr Murdjani, Republikeins gouverneur van Oost-Java: Doelstelling van de Republiek blijft vorming drie negara's: Oost-Indonesië, Borneo en de Republiek. De Republiek laat de beslissing evenwel over aan de te vormen constituante en erkent Oost-Java de facto.

Nieuwe Amerikaanse consul-gen. te Batavia, Jacob Beam, te Schiphol gearriveerd op doorreis naar Batavia.

- 7 Palar bij terugkeer naar New-York: De Republiek niet bereid verlies te nemen.
Nederlandse delegatie ter R.T.C. geeft uiting aan bezorgdheid over het tempo in verband met aantal nog te behandelen onderwerpen.
- 8 Uit periodiek verslag R.T.C. blijkt, dat t.a.v. militaire aangelegenheden meningen uiteen lopen. P.K.I. spreekt haar afkeuring uit over de verklaringen-Van Royen—Rum, stopzetting guerillastrijd en R.T.C. Deze zouden gemakkelijk kunnen leiden tot een semi-koloniale status voor Indonesië. Bevoegdheden van de voorlopige federale regering aan de Negara Djawa Timur overgedragen.
- 10 In Batavia overeenstemming bereikt betr. aan de amnestie van gevangenen ten grondslag liggende beginselen.
Susuhunan van Solo en Dr Sukirman naar Indonesië om Sukarno verslag uit te brengen van vorderingen ter R.T.C.
Sjamsuddin verklaart te 's-Gravenhage: Er bestaat volledige overeenstemming tussen de Republikeinse regering en Republikeinse delegatie ter R.T.C.
Dr Anas, een vertegenwoordiger van West-Sumatra, dringt aan op zelfstandige daerah-status voor Sumatra's Westkust.
In Pasundan parlement wordt critiek geuit op bestaan Pasundan als negara. P.T.B. en Twapro richten zich met hun bezwaren inzake zelfbeschikkingsrecht tot V.N.
- 11 Minderheden door betreffende subcommissie van de centrale commissie R.T.C. gehoord.
Overeenkomst bereikt ter R.T.C. over ontwerp-cultureel accoord.
- 12 Voorzitters en vice-voorzitters van de drie delegaties ter R.T.C. bespreken maatregelen ter bespoediging van de onderhandelingen.
Nederlandse regering geeft in samenkomst met fractieleiders uit Eerste en Tweede Kamer en van de Commissie van Negen overzicht van de stand der R.T.C. Contingenten repatriërende militairen zullen worden vergroot.
Abdulgani, republikeins vice-minister van Voorlichting t.a.v. duur R.T.C.: Het geduld van het Indonesische volk reikt tot einde van de maand.
- 13 Sultan van Djocja in gezelschap van enkele republikeinse regeringsfunctionarissen naar Batavia „om op zo hoog mogelijk niveau” militaire situatie, in het bijzonder die van Oost-Java te bespreken. Overdracht gebieden op Midden-Java aan Republikeins bestuur begonnen.
- 14 Ontmoeting tussen H.V.K. en Sultan van Djocja, die hierbij rep. aide-mémoire betr. bestuursoverdracht op Java overhandigt.
Aide-mémoire van Indonesische delegaties ter R.T.C.: Regeling detailkwesties door financieel-economische commissie niet bepaald noodzakelijk tijdens R.T.C.
Bekendmaking centrale commissie R.T.C.: 1 November streefdatum voor einde onderhandelingen.
Persconferentie Sjamsuddin: Voor besprekingen moeilijkheden op financieel-economisch terrein wordt kleine commissie ingesteld bestaande uit één Nederlands, één Indonesisch en één lid van de U.N.C.I.
- 30 Chinese organisaties in Indonesië zenden gelukwens-telegram aan Mao Tse Tung t.g.v. uitroeping Chinese Volksrepubliek.
Moh. Saleh, secr.-gen. Masjumi, t.a.v. erkenning Chinese volksregering door Republiek: Republiek bereid iedere regering te erkennen, die tot stand is gekomen door de wil van het eigen volk.
- Palar bij aankomst te New York: Bij voortdurende dead-lock zal de Indonesische kwestie voor de Verenigde Naties gebracht worden.

- 16 Verklaringen Sultan van Djocja over gespannen toestand op Oost-Java: Wanneer Nederlanders onredelijk blijven, zal gewapende botsing niet alleen onvermijdelijk zijn, maar zich ook spoedig over geheel Java en Sumatra uitbreiden.
- 17 Persconferentie Dr Koets n.a.v. verklaring Sultan van Djocja: Toenemende spanning te wijten aan infiltratie T.N.I.-eenheden in Nederlandse garnizoenscentra en verbindingslijnes. B.F.O.- en Republikeinse delegatie ter R.T.C. beraadslagen over de militaire situatie in Indonesië.
- 18 Persconferentie Sultan Hamid II: Waarschijnlijk loopt R.T.C. eind October af. Onderhoud Drees—Hatta over situatie op Java. President Sukarno tot republikeinse delegatie ter R.T.C.: Alles zal gedaan worden om moeilijkheden in Oost-Java te elimineren. Nederlands militair woordvoerder te Batavia: Geen sprake van algemene opleving ener guerilla-activiteit in Oost-Java. In Oost-Java worden Nederlands-Republikeinse contact-posten gevestigd, die maatregelen kunnen nemen om incidenten te voorkomen.
- 19 K.K.M., Twapro en P.T.B. weigeren zich als z.g. „waardevolle belangen” door subcommissie van R.T.C. te doen horen. Vertegenwoordigers K.K.M., Twapro en P.T.B. door H.M. de Koningin ontvangen.
- 20 Centrale gemengde commissie te Batavia bereikt overeenstemming over het toewijzen van patrouille-gebieden op Midden-Java aan de T.N.I.
- 21 Johan Ariks, vertegenwoordiger van Nieuw-Guinea, komt in Nederland aan.
- 22 H.M. de Koningin ontvangt vertegenwoordigers T.B.A.-gebieden. Mededeling secretariaat-generaal R.T.C.: Beëindiging R.T.C. op 1 November te verwezenlijken. Periodiek verslag werkzaamheden R.T.C.: Overeenstemming op veel punten inz. Unie en soevereiniteit; nog geschilpunten op financieel en economisch terrein.
- 23 Besprekingen tijdens week-end tussen voorzitters en vice-voorzitters der drie R.T.C.-delegaties ten huize van Minister Stikker.
- 24 Week-end besprekingen brachten vorderingen; „Nieuw-Guinea” echter nog niet opgelost. Overeenstemming in sociale commissie van de R.T.C. Dr Koets doet mededelingen over vergoedingen en bevoorrading aan T.N.I. Sjamsuddin, Republikeins minister van Voorlichting bij terugkeer naar Indonesië: R.T.C. zal zeker slagen. Rum, vice-voorzitter Republikeinse delegatie ter R.T.C.: Wederzijds vertrouwen door bezoek Indonesiërs aan Nederland gegroeid. Sultan van Djocja: Door Republiek voorgestelde concentratie van Nederlandse troepen in grote steden enige manier om moeilijkheden te overwinnen.
- Ir Laoh, Republikeins minister van Openbare Werken, naar Manilla voor voeren van besprekingen over aan de Republiek te verstrekken lening.
- Palar brengt Nehru tijdens diens reis door Amerika op de hoogte van vorderingen ter R.T.C.

De Nederlandse minderheidsgroep schrijft aan R.T.C., dat zij nog geen gelegenheid heeft gekregen haar zienswijze kenbaar te maken.

- 25 Abdulgani, Republikeins wnd. minister van Voorlichting: Indonesië na vorming R.I.S. zeker bereid met Nederland overleg te plegen over belangrijke monetaire en economische vraagstukken.

- 28 H.V.K. ontvangt voorzitter van Republikeinse delegatie te Batavia, Mr Susanto Tirtoprodjo, die aide-mémoire overhandigt in antwoord op Nederlandse voorstellen inz. bestuursvoering (20—10).

Indonesische kwestie door agendacommissie V.N. naar politieke commissie verwezen.
Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken wijst nogmaals op belang van harmonische oplossing voor de geschilpunten tussen Nederland en Indonesië

- 29 Voorlopige grondwet R.I.S. door Republiek en deelstaten (behalve Oost-Sumatra) in Den Haag geparafeerd.
Congressen C.H.U. en V.V.D. over Indonesische kwestie.

- 30 Abdulgani doet aan Aneta mededelingen over Republikeinse aide-mémoire van 28—10: Republiek kan mening Nederlandse regering, als zouden bestuursaangelegenheden niet van de uitvoering van de wapenstilstandsovereenkomst kunnen worden gescheiden, niet delen.
Nederlands antwoord op deze aide-mémoire aan Mr Susanto Tirtoprodjo overhandigd.

- 31 De Nieuw-Guinese delegatie geeft Nederlandse regering te kennen, dat Nieuw-Guinea geen deel wenst uit te maken van de R.I.S.
Dr Koe's: De situatie op Oost-Java heeft zich niet ongunstig ontwikkeld.

245

November

- 1 Bemiddelingsvoorstel van U.N.C.I., om beslissing over status Nieuw-Guinea een jaar uit te stellen in vergadering centrale commissie aanvaard. Op alle nog resterende punten van verschil overeenstemming bereikt.

- 2 Plenaire slotzitting R.T.C. Publicatie der resultaten.
Drs Hatta: Een voorbeeld van samenwerking tussen Oost en West.
Minister van Maarseveen: De stelling, dat Oost en West elkaar nimmer zullen begrijpen door hen die aan overeenkomst medewerkten, kennelijk niet onderschreven.
Herremans, voorzitter van de week van de U.N.C.I. Sombere uren van geweld zijn voorbij, vrede is gevestigd.
Dr Drees brengt in slotwoord dank uit aan allen die aan het goede resultaat van de R.T.C. hebben medegewerkt, in het bijzonder aan de U.N.C.I.
Meijerink (A.R.-lid van de Commissie van Negen) neemt ontslag als lid van de Nederlandse delegatie.
Nederlandse minderheidsgroep niet bij de slotzitting aanwezig.
P.T.B. en Twapro erkennen de resultaten der R.T.C. niet.
Regering Oost-Indonesië ontslaat enige ambtenaren, die actief functionaris van de K.K.M. zijn.
Oost-Sumatra parafeert eveneens de voorlopige grondwet van de R.I.S.

Mr Van Heuven Goedhart kondigt in plenaire zitting Assemblée succesvol einde R.T.C. aan.

3 Drs Hatta, voorzitter Republikeinse delegatie ter R.T.C. door H.M. de Koningin ontvangen. K.K.M. wendt zich tot Dr Drees met mededeling, dat Minahassa vasthoudt aan zelfbeschikkingsrecht; zij wenst een vrije volksstemming. Amnestie politieke gevangenen in Indonesië voor misdrijven, die duidelijk een uitvloeisel zijn van het politieke conflict tussen Nederland en de Republiek. De legercommandant in Indonesië kondigt te treffen maatregelen voor militairen aan in verband met komende soevereiniteitsoverdracht. Mr Sjamsuddin, Republikeins minister van Voorlichting, in Djocja: Eerste reactie op aanvaarding Unci-voorstel ten aanzien van Nieuw-Guinea is er een van teleurstelling en verbazing.

Acheson en Bevin sturen hun gelukwensen naar aanleiding van het succes der R.T.C.

4 Persconferentie Drs Hatta: Minister Stikker voert in Parijs besprekingen over hervatting Marshall-hulp voor Indonesië. Radiorede legercommandant in Indonesië: Troepen mogen niet rekenen allen 1 Juli 1950 thuis te zijn. Raad van Vakcentrallen (N.V.V., K.A.B., C.N.V.) richt zich tot de regering met verzoek voldoende aandacht te schenken aan de Nederlandse particuliere en overheidsdienaren in Indonesië i.v.m. komende soevereiniteitsoverdracht. Persconferentie Sultan Hamid II: Beste oplossing voor Nieuw-Guinea zou misschien zijn geweest overdracht aan R.I.S., welke het beheer b.v. voor 99 jaar aan Nederland zou opdragen. Dr Drees in onderhoud met A.N.P.: Vruuchtbare samenwerking tussen Unie-genoten mogelijk. Sultan Hamid II en Anak Agung, voorz. resp. vice-voorzitter B.F.O.-delegatie ter R.T.C. door H.M. de Koningin ontvangen.

7 Drs Hatta bij vertrek naar Indonesië op Schiphol: Wij hopen, dat een duurzame samenwerking zal kunnen worden bereikt. Dr Koets deelt op wekelijkse persconferentie te Batavia mede, dat Republiek en B.F.O. i.v.m. soevereiniteitsoverdracht uitgenodigd zijn vertrouwensmannen aan te wijzen, die zich op de hoogte kunnen stellen van de organisatie der departementen en de actuele vraagstukken. P.S.I.I. (Islamitische Eenheidspartij) acht werkomité en volksvertegenwoordiging der Republiek niet representatief en dringt aan op vervanging resp. aanvulling leden. Rum, vice-voorzitter Rep. delegatie R.T.C. brengt in zitting Republikeins kabinet verslag uit over resultaten der R.T.C.

E.C.A.-bureau te Den Haag: Succesvolle einde R.T.C. heeft onmiddellijke hervatting Marshall-hulp aan Indonesië mogelijk gemaakt.

Zeven leden der republikeinse delegatie door Engelse regering uitgenodigd tot een bezoek aan Engeland.

H.M. de Koningin ontvangt de leden van de U.N.C.I.

9 Anak Agung, vice-voorzitter B.F.O.-delegatie ter R.T.C. en Sukiman, lid Rep. delegatie ter R.T.C. bij aankomst te Batavia: Indonesische delegaties te Den Haag bespraken vorming van commissie van voorbereiding voor de overname van de soevereiniteit en de verkiezing van staatshoofd, parlement en kabinet.

Ir Laoh, Republikeins minister van Openbare Werken: Philippijnen verlenen Republiek lening van 1 miljoen dollar.

Amerika zal R.I.S. waarschijnlijk op zeer korte termijn na soevereiniteitsoverdracht erkennen.

10 Minister Götzen spreekt in interview met A.N.P. vertrouwen uit in financieel-economische overeenkomst. Sultan Hamid II bevordert tot generaal-majoor van het K.N.I.L. Drs Hatta te Karachi: Indonesië bereid communistisch China te erkennen in ruil voor erkenning Indonesië.

- 11 Drs Hatta te Rangoon: Indonesië bereid deel te nemen aan Unie van Z.O. Aziatische landen.
- 12/13 Congres K.V.P. te Utrecht. Rede professor Romme: Centrale verantwoordelijkheid voor de Indonesische politiek van de Tweede Kamerfractie der K.V.P. valt op mij persoonlijk terug.
- 13 Drs Hatta te Singapore: Het communisme vormt geen bedreiging voor R.I.S. als de levensvoorwaarden van het volk worden verbeterd.
- 14 Drs Hatta te Batavia aangekomen. Verduidelijkt zijn uitslating t.a.v. erkenning communistisch China: Indien de Chinese regering de R.I.S. zou erkennen zou R.I.S. verplicht zijn eveneens tot erkenning over te gaan. Republiek en B.F.O. stemmen in met aanwijzen van vertrouwensmannen, die zich van de gang van zaken op de departementen op de hoogte kunnen stellen, doch geven geen gevolg aan verzoek om personen aan te wijzen, die op regeringsniveau de lopende vraagstukken van het algemeen beleid zouden kunnen bespreken, daar dit op het terrein van de R.I.S. ligt. P.N.I. aanvaardt resultaten R.T.C.
- 15 Aan de garantieverklaring van de Nederlandse ambtenaren in Indonesië zal door de Nederlandse regering enige uitbreiding gegeven worden. De nauwkeurige tekst zal 21 November worden vastgesteld.
- 16 Commissie ingesteld ter bestudering van het vraagstuk van het onderwijzen der Bahasa Indonesia op Nederlandse scholen.
- 17 Wetsontwerp tot soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië door Regering naar Raad van State gezonden.
- 18 Republikeins kabinet keurt resultaten R.T.C. goed. Masjumi, Republikeins Katholieke Partij (Christelijke) Parkindo aanvaarden resultaten R.T.C.
- 19 H.M. de Koningin ontvangt politieke vertegenwoordigers van Nieuw-Guinea.
- 20 Prof. Enthoven, secretaris van Staat voor staatkundige aangelegenheden: Niet Nederland, maar Indonesië heeft alles te verliezen bij staking Nederlandse activiteiten in Indonesië. Hij deelt t.a.v. Nieuw-Guinea het standpunt van de Voorlopige Federale Regering, die voor afstand van dit gebiedsdeel aan de R.I.S. adviseerde.
- 21 Abdulgani, Republikeinse vice-voorzitter van Voorlichting: Positie Indonesische ambtenaren zal in de toekomst door R.I.S. zelf worden bepaald.
- 22 Wetsontwerp soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië aan Tweede Kamer aangeboden.
- 23 Raad van de negara Zuid-Sumatra aanvaardt met algemene stemmen resultaten R.T.C. Indonesische academie voor de Buitenlandse Dienst te Batavia geopend. Djumhana, premier negara Pasundan: Controverse tussen groep die terugkeer naar Republiek

Rapport U.N.C.I. aan Veiligheidsraad: de onderhandelingen in Den Haag hebben tot een uitzonderlijk succes geleid.

E.C.A.-machtigingen voor Indonesië tot een bedrag van \$ 37,5 miljoen.

Bijeenkomst Veiligheidsraad inzake Indonesië.

U.N.C.I.-rapport R.T.C. op agenda Veiligheidsraad geplaatst.

voorstaat en groep die Pasundan als negara wil handhaven, neemt zozeer toe, dat de mogelijkheid van het ontstaan van onregelmatigheden niet uitgesloten is.

Tijdens behandeling begroting Buitenlandse Zaken antwoordt minister Stikker op vraag van Welter of Indonesisch beleid is bepaald onder buitenlandse druk: Nederlands houding kon diepgaande gevolgen hebben in het probleem van de vrede tussen de Sovjet-Unie en het Westen.

- 24 B.F.O. neemt in plenaire zitting resolutie aan betreffende zetelverdeling in volksvertegenwoordiging R.I.S. Van de 100 zetels, die ter beschikking staan van buiten de Negara Republik Indonesia gelegen gebieden, worden drie zetels afgestaan ten behoeve van gebieden, die nog geen deelgebieden zijn, met name Tapanuli, Djambi en Zuid-Asahan. Voor Republik Indonesia zijn 50 zetels gereserveerd.
- 25 Hatta geeft voor Werkcomité K.N.I.P. uiteenzetting over resultaten R.T.C.
Sjamsuddin, Republikeins minister van Voorlichting, verklaart op persconferentie geen communistisch gevaar in Indonesië te zien.
- 26 Eerste zitting nationaal voorbereidingscomité te Batavia. Werkzaamheden republikeinse en federale delegaties voor onderhandelingen met de Nederlandse delegatie in Batavia en de U.N.C.I. zullen door het voorbereidingscomité worden voortgezet. Rum, voorzitter: Wij zijn nu feitelijk weer een eenheid.
Ministers van Schaik en Stikker vertrekken naar Indonesië om een aantal vraagstukken te bespreken, die zich bij de voorgenomen soevereiniteits-overdracht voordoen.
- 27 Lovink vraagt ontheffing van zijn functie als Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon met ingang van de datum der soevereiniteitsoverdracht.
- 28 Officiële Nederlandse verklaring naar aanleiding van klachten Amerikaanse senatoren: E.C.A.-gelden voor Indonesië besteed voor financiering van import van voor Indonesische economie volstrekt onmisbare consumptie- en kapitaalgoederen. Gebruik van deze gelden voor andere doeleinden dan financiering import uit dollar-gebied ten enenmale onmogelijk. Uitspraak van senatoren kan ook niet slaan op tegenwaarde in guldens van ontvangen Marshall-dollars, omdat deze guldens nog in het geheel niet zijn gebruikt.
Parlement Pasundan keurt overeenkomsten R.T.C. goed.
Parlement van Oost-Indonesië aanvaardt met 50 stemmen tegen 1 (sultan van Tidore) en vijf othoudingen overeenkomsten R.T.C.
- 29 Ministers Van Schaik en Stikker te Batavia aangekomen.
Aanvulling ledental K.N.I.P. Politieke partijen, die nog geen afvaardiging hebben, kunnen daarvoor alsnog in aanmerking komen.
- 30 Anak Agung over positie Nederlandse ambtenaren: Gezagsfuncties in Indonesische handen, „toegevoegde” ambtenaren slechts voor technische werkzaamheden. Band van vrijwilligheid tussen

In Batavia komen vier Amerikaanse senatoren aan, voor een bezoek aan Indonesië.

Herbert Gaston, voorzitter Raad van Directeuren Export en Import Bank te Washington: Aan Indonesië zal een lening worden toegestaan, indien door regering R.I.S. daartoe verzoek wordt ingediend. Indonesië toegelaten als lid van de Food and Agricultural Organization (FAO) der Verenigde Naties.

De vier Amerikaanse senatoren, die Indonesië bezoeken, zijn het niet eens met de wijze waarop de E.C.A.-gelden in Indonesië worden besteed.

Volgens hen zou een aanzienlijk deel van deze hulp zijn aangewend voor verminderen van openbare schuld.

Nederlandse ambtenaar en de Indonesische overheid.

Suwirjo, gewezen Republikeinse burgemeester van Batavia, benoemd tot coördinator van Republikeinse aangelegenheden in Batavia.

Mr W. H. Fockema Andreae, staatssecretaris van Oorlog, vertrekt naar Indonesië voor bespreking uitvoering van ter R.T.C. getroffen militaire regelingen.

December

- 1 Voorlopige federale regering stelt contactorgaan in, dat zal samenwerken met de Centrale Commissie van het Nationale Voorbereidingscomité inzake de soevereiniteitsoverdracht. Voorzitter: Mr 's Jacob, voorzitter Nederlandse delegatie.

Oost-Java en West-Borneo aanvaarden resultaten R.T.C.

Resolutie raad van Midden-Java, waarin wordt besloten tot terugkeer van recomba-gebied Midden-Java tot Republiek.

- 2 Nationaal voorbereidingscomité wijst Sultan van Djocja aan als coördinator voor de veiligheid gedurende periode vóór soevereiniteitsoverdracht. Eerste bijeenkomst centrale commissie van nationaal voorbereidingscomité en contactorgaan voorlopige federale regering.

Oost-Sumatra aanvaardt resultaten R.T.C.

Sukawati, president Oost-Indonesië: Vrijwilligheidsbeginsel bij overgang ambtenaren vanzelfsprekend.

- 3 Sjafruddin, Republikeins vice-premier: Republikeinse regering op Sumatra bereid buitenlandse ondernemers gelegenheid te geven ondernemingen te inspecteren met oog op nodige maatregelen voor wederopbouw.

Minister Stikker bij vertrek naar Nederland: Tevreden over resultaten vierdaags bezoek.

P.v.d.A. spreekt hoop en vertrouwen uit, dat volksvertegenwoordigingen van Indonesië en Nederland resultaten van R.T.C. zullen aanvaarden.

Centraal comité a.r. kiesverenigingen: Overwegen de bezwaren beletten instemming te betuigen met wetsontwerp overdracht soevereiniteit.

4

Nehru nodigt Sukarno uit herdenking van stichting Indiase republiek op 28 Januari te New Dehli bij te wonen. Betreurt installatie R.I.S. niet persoonlijk te kunnen bijwonen.

- 5 Bespreking resultaten R.T.C. in K.N.I.P. begonnen. Volgens nieuwe regeling zal K.N.I.P. geacht worden bindende besluiten te kunnen nemen, indien van het ledental minstens de helft plus één aanwezig is.

Contactlichaam voorlopige federale regering heeft drie commissies ingesteld, overeenkomend met die van het nationaal voorbereidingscomité. Vergaderingen kunnen worden bijgewoond door alle deelgebieden.

- 6 Tweede Kamer begint behandeling resultaten R.T.C.

Afd. Surabaia van de Partai Nasional Indonesia spreekt zich uit voor aansluiting van negara Oost-Java bij Republiek.

Hatta in K.N.I.P.: Nederland voorlopig beter in staat Nieuw-Guinea te beheren.

Australische boycot van Nederlandse schepen, die met een korte onderbreking vijf jaar duurde, opgeheven. Boycot berokkende voor ca. 40 miljoen pond schade aan Australische handel.

Bijeenkomst te Lake Success van delegaties van deelnemers conferentie van New Dehli (20—22 Januari 1949) betreffende houding bij behandeling Indonesische kwestie door Verenigde Naties.

Politieke commissie ad hoc neemt met 43 tegen 5 stemmen (Slavische landen) en vier onthoudingen (Joego-Slavië, Uruguay, Haïti en Guatemala) door New Dehlistaten ingediende resolutie aan, waarin resultaten R.T.C. worden toegejuicht.

249

Cochran, Amerikaans lid van de U.N.C.I., zal eerste ambassadeur der Verenigde Staten bij de regering der R.I.S. worden.

Critchley, Australisch lid U.N.C.I., brengt afscheidsbezoek aan Djocja

7 Partij van Sjahrir (Partai Sosialis Indonesia) zal over resultaten R.T.C. blanco stemmen, aldus Sjahrir.
Ki Hadjar Dewantoro, voorzitter Republikeinse studie-commissie inzake status Zuid-Asahan: Grote meerderheid van de bevolking van Zuid-Asahan wil terug naar de Republiek.

8 Sultan van Djocja, coördinator voor maatregelen betreffende veiligheid: Met oog op veiligheid feestelijkheden bij soevereiniteitsoverdracht ongewenst. Ongeregeldheden te Surabaia onderzocht. Tien dagen vóór en tien dagen na overdracht kritieke periode.

9 Tweede Kamer aanvaardt met 71 tegen 29 stemmen wetsontwerp tot overdracht soevereiniteit over Indonesië. Voor stemden: voltallige fracties P.v.d.A. (27), K.V.P. (32), V.V.D. (8) en 4 leden C.H.U.; tegen stemden voltallige fracties A.R. (13), C.P.N. (8), S.G.P. (2), Welter (1) en 5 leden C.H.U. Vertegenwoordigers van de ondernemersbond voor Indonesië op uitnodiging van Sjafruddin, Republikeins vice-premier, naar Atjeh voor besprekingen over herstel economische betrekkingen. Kwartiermakers T.N.I. te Batavia aangekomen.

12 Regering deelt mede, dat zij H.V.K. heeft doen weten, dat in gang gezette voorbereidende veiligheidsmaatregelen van T.N.I. tot strikt minimum moeten worden beperkt, omdat zij niet de indruk mogen wekken de Eerste Kamer voor een fait accompli te willen plaatsen.
Communistische partij in Indonesië richt oproep tot bevolking „voor nationale eenheid tegen imperialisme en semi-imperialisme“.

13 Kolonel Paulissen, chef staf A-divisie te Surabaia: Toestand te Surabaia uit veiligheidsoogpunt niet onrustbarend. Aantal rampokgevalen neemt af.

14 Dr. H. M. Hirschfeld heeft zich bereid verklaard het ambt van Hoge Commissaris in Indonesië met ingang van de soevereiniteitsoverdracht te aanvaarden.
K.N.I.P. aanvaardt overeenkomsten R.T.C. met 226 tegen 62 stemmen en 31 onthoudingen.
Ir Sukarno richt zich in verband met voorkomende ongerustheid onder de Nederlandse bevolkingsgroep via de radio tot de Nederlanders, de Indo-Europeanen en de Indonesische leden van het K.N.I.L.: Wij hebben de Nederlanders nooit gehaat. Wat wij haatten was het Nederlands kolonialisme, zoals wij elk kolonialisme haten. Wat wij willen is een vriendschappelijke betrekking tussen de Nederlanders en de Indonesiërs in een onafhankelijk Indonesië.
In het „Oud-Indische Huis“ te Batavia aan de Pegangsaan-Oost, waar op 17 Augustus 1945 de onafhankelijkheid van Indonesië werd geproclameerd, vindt de ondertekening plaats van de voorlopige grondwet der R.I.S.

15 Nationaal voorbereidingscomité deelt in bekendmaking mede, dat ter verzekering van orde en veiligheid de Nederlandse troepen alleen zullen optreden op uitdrukkelijk verzoek van de rege-

Assemblée bekrachtigt uitspraak commissie ad hoc (3 December) over Indonesische kwestie door ongewijzigd aannemen resolutie met 44 tegen 5 stemmen (Slavische landen) en 2 onthoudingen (Joegoslavië en Guatamala).

Veiligheidsraad stemt voor aanneming Canadese resolutie, waarin Nederland, Indonesië en U.N.C.I. worden gelukgewenst. Sovjet-Unie spreekt echter haar veto uit. Voorzitter MacNaughton beslist niettemin, dat U.N.C.I. haar werk zal blijven voortzetten.

ring der R.I.S. of bestuurders der betrokken deelgebieden.

- 16 Minister Van Schaik uit Batavia naar Nederland vertrokken.
Ir Sukarno in de Kapatihan te Djocja gekozen tot president der R.I.S. In een redevoering tot het Indonesische volk doet hij een beroep op de nationale eenheid: Wij zijn op het punt gekomen, dat we voor onszelf werken aan de voleinding van ons doel. Daarom vraag ik van iedere groep, welke dan ook, in het land om zich aaneen te sluiten tot een hechte eenheid.
- 17 Mr Fockema Andreae, Staatssecretaris van Oorlog, verklaart vóór vertrek naar Nederland, dat overleg over toekomstige vorming strijdkrachten langzaam vordert, maar met behoorlijk perspectief. Aan de leden van de Eerste Kamer wordt een adres aangeboden — voorzien van bijna een kwart miljoen handtekeningen — inhoudende een verzoek vóór een eventuele soevereiniteitsoverdracht aan de eisen van de bevolking van Ambon, Timor en de Minahasa tot zelfbeschikkingsrecht te voldoen.
- 18 Bij terugkomst uit Indonesië verklaart minister Van Schaik beslist niet pessimistisch te zijn.
- 19 President Sukarno wijst vier kabinetsformatoren aan: Hatta (minister-president), de Sultan van Djocja, Anak Agung en Sultan Hamid II zullen zakenkabinet gaan vormen.
Dr. Koets, chef kabinet H.V.K., houdt laatste wettelijke persconferentie.
- 20 Samenstelling eerste kabinet R.I.S. bekend gemaakt. Telt elf leden uit Republikeinse kring en vijf uit de kring van de B.F.O.
Generaal-majoor Scheffelaar verklaart tijdens persconferentie, dat de periode, waarin de Nederlandse troepen geen militaire taak meer zullen hebben, zal worden benut voor training voor een eventuele taak in het kader van het Atlantisch Pact.
Aan het einde der debatten in de Eerste Kamer verklaart de minister-president, Dr. Drees, dat er thans geen sprake kan zijn van een noodlottig uur maar wel van een aangrijpend uur.
- 21 Eerste Kamer aanvaardt met 34 tegen 15 stemmen de soevereiniteitsoverdracht. Voor stemden K.V.P., P.v.d.A. en V.V.D.; tegen A.R., C.H.U. en C.P.N. Het anti-revolutionnaire lid Mr. de Wilde was wegens ziekte afwezig.
H.M. de Koningin ondertekent wet overdracht soevereiniteit aan Indonesië.
- 22 Tussen vertegenwoordigers R.I.S. enerzijds en K.L.M. anderzijds wordt overeenstemming bereikt inzake spoedige oprichting gemengd bedrijf voor burgerluchtvaart in Indonesië en tussen Indonesië en de omliggende landen.
- 23 Delegatie R.I.S., die in Nederland soevereiniteitsoverdracht in ontvangst zal nemen, definitief vastgesteld. Aan het hoofd zal staan minister-president Drs Hatta.

- 24 H.M. de Koningin in een Kerstboodschap tot het Nederlandse volk: Wij hebben allen de langs democratische weg tot stand gekomen besluiten te aanvaarden, onverschillig of gij van oordeel zijt, dat Indonesië al lang of nog lang niet rijp is voor haar onafhankelijkheid, en hoe bezorgd en zwaar Uw hart ook is. Ik zou willen zeggen in heilige ernst en een beroep doende op Uw diepe genegenheid jegens Indonesië: Wanneer de Nederlanders eerlijk dit spel volgens de nieuwe regels spelen, zullen zij in Indonesië welkome gasten zijn. Dr Hirschfeld, Hoge Commissaris van Nederland in Indonesië, naar Batavia vertrokken.
- 25 Delegatie R.I.S., onder leiding van minister-president Drs Mohammad Hatta, in Nederland gearriveerd.
- 26 H.V.K. in afscheidswoord tot Nederlandse gemeenschap in Indonesië: Ik ben er van overtuigd, dat gij, hetzij gij onderdaan wilt worden van Indonesië wegens de bestaande banden met dit land, hetzij gij dit niet wilt, uw Nederlandse afkomst zult maken tot een symbool van breedheid van opvatting en geest, welke de karaktertrekken zijn van moed, toewijding en trouw, die zijn gesymboliseerd in de Nederlandse driekleur.
- 27 Te Amsterdam en in Djakarta wordt de soevereiniteit over Indonesië overgedragen aan de Republiek Indonesia Serikat.

Te Amsterdam:

Om 10 uur 17 plaatst H.M. de Koningin in de Burgerzaal van het Paleis op de Dam haar handtekening onder de acte van bevestiging der resultaten van de Ronde Tafel-conferentie. De stichting van de R.I.S. is hiermede een voldongen feit geworden. Even later voorziet de Koningin ook de acte van soevereiniteitsoverdracht en erkenning van haar handtekening.

Minister-president Drees: De Unie is tot stand gekomen.

Minister-President Hatta: Ik koester de hoop, dat de betrekkingen tussen beide landen, welke door de overdracht der soevereiniteit, in de Unie verbonden, op een voet van volkomen gelijkheid, vrijheid en vrijwilligheid zijn komen te staan, zich zullen ontwikkelen in die zin welke zal leiden tot de welvaart en het geluk van onze beide volkeren.

H.M. de Koningin: Niet langer staan wij gedeeltelijk tegenover elkander. Wij zijn nu naast elkaar gaan staan, hoezeer ook geschonden en gescheurd en vol van de littekens van wrok en spijt. Ik doe een beroep op allen loyaal in het nieuwe bestel mee te werken. Nederland staat tot helpen klaar, zodra en wanneer Indonesië daar om vraagt. Er spruit hier hulpvaardigheid voort uit een diepgewortelde verbondenheid.

Het is een voorrecht, deze daad van overdracht der soevereiniteit te verrichten, tegenover de geschiedenis, of beter gezegd voor het aangezicht Gods, die weet, waarom dit samengaan in vrijheid niet eerder en ook niet later werd bereikt, en die het falen kent der generaties, maar die ook ziet, of wij kunnen dienen in het Plan voor de gang der mensheid. Moge dit thans zo zijn.

Na deze Koninklijke woorden speelt het carillon

Te Djakarta:

H.V.K.: Moge in Indonesië vrede heersen, de rijst voorspoedig groeien en de natie in kracht toenemen en mogen de geschiedschrijvers in later eeuwen van de nieuwe staat hetzelfde kunnen zeggen als staat opgetekend in de oorkonde van Tjanggal in het jaar 732 van het bewind van koning Sandjaja op Java: dat het volk, zonder beducht te zijn voor gevaren, zich te slapen legde op de grote weg en de mensen, rijk in goede naam, het goede, het nuttige en het aangename genoten. God zegene Uw land en Uw volk. Sultan van Djocja: Wij aanvaarden van ganser harte de bijstand van andere volken, in het bijzonder van het Nederlandse volk, dat kundig en ervaren is en dat de oprechte wens koestert ons volk te helpen. Wat in het Unie-statuuat is vastgelegd geeft gelegenheid tot wederzijdse hulpverlening in een gemeenschappelijk belang en tot heil van het Nederlandse en Indonesische volk. In de afgelopen jaren is er in Indonesië reeds veel tot stand gebracht. De resultaten hiervan zullen wij tot grondslag maken van de opbouw in de komende tijden.

Na voorlezing desbetreffende Koninklijke en presidentiële besluiten ondertekenen H.V.K. en de Indonesische vertegenwoordigers het protocol van de bewinds-overdracht.

Om 17 uur 51 wordt Nederlandse vlag van het Paleis Koningsplein te Batavia neergehaald. Drie minuten later wappert de vlag van de R.I.S. boven het paleis.

Eerste radio-uitzending van de „Voice of America”, onder auspiciën van het State Department, naar Zuid-Oost-Azië in de Indonesische taal.

Ambassadeur Warren Austin, permanent vertegenwoordiger der V.S. bij de Verenigde Naties, via „Voice of America”: De Verenigde Staten van Indonesië

van de Paleistoren het Indonesische en het Nederlandse volkslied.
H.M. de Koningin stuurt een gelukwentelegram aan president Sukarno.

hebben bij hun geboorte, evenals de Verenigde Staten van Amerika bij hun vestiging, ernstige moeilijkheden op te lossen. Maar onze eigen geschiedenis geeft ons het vertrouwen, dat Indonesië de twijfels, moeilijkheden en hinderpalen zal overwinnen — mogelijk nog glansrijker dan mijn eigen land dat deed. Indonesië zal aan invloed winnen en bijdragen in de vreedzame ontwikkeling van Zuid-Oost-Azië en de gehele wereld. Wij bezien dit land als een krachtige jonge kampioen van de vrede en vrijheid.

Mrs. Eleanor Roosevelt, via „Voice of America”: Ik hoop, dat het Indonesische volk moge komen tot een stabiel goed leven, dat het een werkelijk democratisch volk moge zijn tot nut en in dienst van de gehele mensheid en voorts, dat de Indonesiërs een onderdeel van de volkerengemeenschap mogen worden, medewerkend voor een wereld waar vrede heerst. Engeland, Australië, India, Pakistan, Birma, Ceylon, de Philippijnen, Zuid-Afrika en Canada erkennen R.I.S. Zweedse regering stuurt regering R.I.S. haar gelukwensen.

Overzicht van publikaties in een aantal dagbladen en periodieken uit de jaren 1945-1950 over excessen Nederlandse militairen in Indonesië

Gedeponoord ter griffie van de Tweede Kamer n.a.v. de aanbieding van de regeringsnota „Archievenonderzoek naar gegevens omtrent excessen in Indonesië begaan door Nederlandse militairen in de periode 1945-1950”.

INHOUDSOPGAVE

	blz.
Berichten Alg. Ned. Persbureau-A.N.P.	3
Het Parool	9
Nieuwe Rotterdamse Courant	10
De Waarheid	13
Het Dagblad	14
Vrij Nederland	14
De Groene Amsterdammer	16
De Vlam	17
De Vrije Katheder	18
Je Maintiendrai en J. M.-De Stem van Nederland	19
De Baanbreker	20
De Linie	20
Spartacus	20
Paraat	20
Wending	22
In de Waagschaal	22
Tijd en Taak	23
Militia Christi	26
Kritiek en Opbouw	27

Berichten Alg. Ned. Persbureau - A.N.P.

(Het was niet doenlijk na te gaan in hoeverre deze via het A.N.P.-telexnet verspreide berichten destijds door de Nederlandse dagbladen geheel of gedeeltelijk zijn overgenomen)

20-6-1946

Ned. militairen zouden zich volgens het Indon. blad „Merdeka” schuldig hebben gemaakt aan slachting onder Indon. en Chinese burgerbevolking van Tangerang.

26-6-1946

Onderzoek gelast naar wreedheden, die door Ned. militairen zouden zijn begaan bij de bezetting van Pesing. Mededelingen minister van O.G. in Tweede Kamer.

3-7-1946

Indon. klacht over het gebruik van vlammenwerpers en traan-gas door Ned. militairen bij treffen met T.R.I. op 28-6-46 aan het West-Javafront, aldus „Antara”.

3-7-1946

Twee Indon. meisjes van 17 jaar zouden te Padang door geallieerde bezettingstroepen neergeschoten en daarna met bajonetten doorstoken zijn, aldus „Antara”. Scherp protest van plaatselijk hoofd militaire politie tot geallieerd hoofdkwartier.

4-7-1946

K.N.I.L. spreekt „Antara”-berichten over gebruik van traan-gas (zie 3-7-1946) tegen.

5-7-1946

Brits hoofdkwartier bevestigt tegenspraak republikeinse berichten over gebruik van vlammenwerpers en traan-gas.

8-7-1946

Ned. militairen, bijgestaan door Japanners, zouden in de sector Bandoeng 60 woningen van burgers hebben verbrand. In een nabij Betiting gelegen dorp 35 huizen platgebrand.

11-9-1946

Autoriteiten van New South Wales (Australië) stellen onderzoek in naar bewering, dat de Javaan Emod in een gevangenenkamp van het Ned. leger te Casino (Austr.) door Nederlanders zou zijn gelyncht, zulks uit represaille voor het verwonden van een andere man.

13-9-1946

Volgens Ned. officieren is de Javaan in het gevangenenkamp te Casino door andere Indonesiërs „indien niet gelyncht, dan toch vermoord”.

14-9-1946

Commandant van kamp te Casino heeft verklaard, dat de politie geen genoegen neemt met de verklaring dat de Javaan Emod zelfmoord zou hebben gepleegd, zodat ze een nader onderzoek zal instellen. Ook nader onderzoek naar neerschieten van Javaan Soerdo tijdens relletjes in het kamp.

3-10-1946

Chinees jongetje door Ned. (?) militair mishandeld.

21-10-1946

Ned. Indon. commissie zal worden gevormd, die aan beide partijen aanbevelingen zal doen m.b.t. een mogelijke algemene amnestie voor geweld daden, die vóór de wapenstilstand zijn gepleegd.

30-10-1946

Vereniging „Indonesia” in Verenigde Staten van Amerika verzoekt U.N.O.-commissie naar Indonesië te zenden om berichten over gruweldaden van Ned. militairen te onderzoeken.

17-11-1946

Volgens Indon. berichten waarnemend burgemeester van Buitenzorg Mashoed door Ned. militairen neergeschoten en 5 Indonesiërs bij huiszoeking in Buitenzorgse wijk vermoord.

18-11-1946

Functionaris van Ned. Legervoorlichtingsdienst geeft dood van 6 Indonesiërs te Buitenzorg (zie 17-11-46) toe. Betrokkenen, o.w. Mashoed, bevonden zich in huizenblok, van waaruit Ned. stellingen voortdurend werden bestookt.

Huiszoeking had karakter van schermutseling; derhalve van moord geen sprake.

25-11-1946

Vernederende fouillering van republikeinse autoriteiten door Ned. wacht bij aankomst van trein te Krandji.

29-11-1946

Verklaring van L.V.D. over treinonderzoek te Krandji, waarbij Sjahrir was betrokken. „Van eenigen dwang tot hurken was geen sprake”. Bevelvoerend officier persoonlijk excuus aan Sjahrir aangeboden en hem aangeraden voortaan per speciale trein te reizen.

9-12-1946

L.V.D. ontkent uitdrukkelijk „Antara”-bericht, dat Ned. militairen bij Buitenzorg gebruik zouden hebben gemaakt van gifgassen. K.N.I.L. noch K.L. beschikken over gifgassen.

20-12-1946

Gedelegeerde van Zuid-Celebes vraagt aan Lt-gouvern-gen. dr. Van Mook ter conferentie van Den Passar inlichtingen over nodeloos hard optreden van Ned. Indische troepen bij zuiveringsacties op Zuid-Celebes. Telegrafisch overzicht van binnenlands bestuur te Makassar betreffende zuiveringsacties naar Den Passar gezonden.

3-1-1947

In Tweede Kamer onderzoek toegezegd naar wreedheden, van Ned. kant bedreven bij militaire bezetting van Pesing.

31-5-1947

Vraag van dhr. Koejemans in Eerste Kamer over geval van weerezinkende mishandeling van gevangenen door Ned. militairen op Java (art. in „Vrij Nederl.”).

9-7-1947

Vragen Tweede-Kamerlid prof. Logemann aan minister van O.G. over gruweldaden van Ned. militairen op Zuid-Celebes.

9-7-1947

Algemene Vredes Actie te Ammerstol richt zich telegrafisch tot minister-president dr. Beel met verzoek spoedig onderzoek in te stellen naar gruweldaden op Zuid-Celebes, zulks n.a.v. art. in „Vrij Nederland” van 5-7-47.

21-7-1947

Ministerie van O.G. deelt samenstelling en bevoegdheid mee van commissie tot onderzoek van Zuid-Celebes-affaire.

23-7-1947

Ned. Herv. predikanten vragen om openheid over wreedheden bij zuiveringsacties op Zuid-Celebes.

26-7-1947

Ned. vliegtuigen zouden Chin. évacué's bij Malang hebben beschoten.

27-7-1947

Ned. troepen zouden zeer willekeurig en vaak wreed optreden tegen bevolking van Loemadjang; soort kleding is al een

reden voor hechtenis of executie; Islamgroet ook levensgevaarlijk.

9-8-1947

In Palembang zijn burgers, gekleed in gescheurde uniformen, door Ned. militairen doodgeschoten; op Oost-Java schoten Ned. troepen Indon. militairen dood, die zich hadden overgegeven.

14-8-1947

Vragen van Indon. zijde aan voorzitter Veiligheidsraad om opheldering over 40 000 doden bij zuiveringsacties op Zuid-Celebes.

19-8-1947

Volgens Rep. communiqué hebben Ned. troepen op 15-8-'47 bij Kemanong (Oost-Java) 87 huizen zonder militaire noodzaak in brand gestoken.

30-8-1947

In Ned. communiqué wordt gereageerd op Indon. communiqué van 19-8-'47: republikeinen in Oost-Java nemen dezelfde maatregelen als ze aan Ned. toeschrijven.

4-9-1947

Boodschap van republiek Indonesië aan Veiligheidsraad: aangedrongen wordt op het zenden van een U.N.O.-commissie van onderzoek, o.a. in verband met wreedheden, door Ned. militairen in de laatste weken bedreven. Genoemd worden: mitrailleurbeschietingen door KLU op treinen met évacués en op burgerbevolking, voorts moorden en andere daden van geweld.

30-9-1947

Republ. communiqué: Ned. troepen doden ten zuiden van Malang 50 burgers, waaronder vrouwen, en verbranden in Boeloelawang huizen.

5-10-1947

Officiële republ. kringen in Batavia wijzen (als reactie op berichten van Ned. zijde over wreedheden van T.R.I. tijdens politionele actie) op massamoord (30 000 burgers) tijdens zuiveringsacties op Zuid-Celebes.

7-10-1947

Palar beschuldigt in Veiligheidsraad Nederlanders van wreedheden op Zuid-Celebes.

29-11-1947

Ned. Ind. gouvernement stelt commissie in voor onderzoek naar dood van gevangenen tijdens treintransport van Bondowoso naar Soerabaja op 23-11-'47. Vragen hierover van Tweede-Kamerlid De Groot aan minister van O.G. Aanhouding van militairen, die verantwoordelijk waren voor bewaking van transport. Verslag van overlevenden.

30-11-1947

„Antara"-bericht, dat de dood van de 46 gevangenen van het Bondowoso-transport slechts bij toeval aan het licht is gekomen, dankzij de oplettendheid van buitenlandse journalisten die van Madoera terugkeerden.

5-12-1947

Ned. Ind. regering spreekt leedwezen, afschuw en verontwaardiging uit over het gebeuren te Bondowoso, maar wijst erop dat van enige opzet geen sprake is geweest. Antwoord minister van O.G. aan Tweede-Kamerlid De Groot.

8-12-1947

Sjarifoeddin zegt, dat „Bondowoso" de noodzaak heeft onderstreept van internationale controle op de door Nederland bezette gebieden.

10-12-1947

Ned. Ind. gouvernement stelt gestreng onderzoek naar Bondowoso-affaire en voorbeeldige bestraffing der aansprakelijke personen in het vooruitzicht.

15-12-1947

Communiqué Dienst Legercontacten over publicatie berichten betreffende gevangentransport Bondowoso. Gen. Spoor, Abdoelkadir en jhr. Van Vredenburg ter plaatse voor onderzoek.

16-12-1947

Bij begrotingsbehandeling in Tweede Kamer betuigen diverse sprekers hun leedwezen over het gebeuren te Bondowoso.

17-12-1947

Uiteenzetting Regering in Tweede Kamer over Bondowoso-affaire.

18-12-1947

P. de Groot zegt in Tweede Kamer te vrezen dat Bondowoso-affaire evenals „Zuid-Celebes" de doofpot in zal gaan.

19-12-1947

Palar maakt in Veiligheidsraad melding van dodentransport Bondowoso.

22-12-1947

Van officiële Ned. zijde worden beschuldigingen dat Ned. troepen zich bij Kradang-actie aan roof en wreedheden schuldig hebben gemaakt „volkomen onwaar" genoemd.

6-1-1948

Commissie van Goede Diensten zendt waarnemers naar Rawah Gideh (Krawang) om klachten van republiek over optreden Ned. militairen te onderzoeken.

15-1-1948

Mr. Joekes vraagt in Tweede Kamer inlichtingen over dodentransport Bondowoso.

16-1-1948

Minister Jonkman (O.G.) antwoordt in Tweede Kamer mr. Joekes: opzet bij dodentransport Bondowoso uitgesloten, schuld-vraag zeer moeilijk.

30-1-1948

Hr. Stokvis vraagt in Tweede Kamer naar onderzoek Bondowoso- en Zuid-Celebes-affaires.

3-2-1948

Minister Jonkman antwoordt in Tweede Kamer hr. Stokvis: er komen gegevens uit Indië over „Bondowoso" en „Zuid-Celebes".

5-2-1948

Regering republiek richt zich per brief tot Commissie van Goede Diensten i.z. Ned. militaire actie te zuid-oosten van Cheribon. Een honderdtal Ned. militairen zou kampongs binnengedrongen zijn en te Karangdoenti 285 en te Negla 27 inwoners hebben gedood, waaronder vrouwen en kinderen. In Karangdoenti 36 huizen verbrand en in Negla 100. De operatie duurde 5 uur. De Nederlanders beschuldigden de plaatselijke bevolking ervan deel te hebben genomen aan de vernieling van spoorwegen.

21-2-1948

Antwoord minister van O.G. op vragen over dodentransport Bondowoso, waarbij 18 Indon. militairen en 82 burgers waren betrokken. De commandant van het transport is gearresteerd. De minister verwijst voor het overige naar het gerechtelijk onderzoek door de kriegsraad. Er zal schadeloosstelling aan nabestaanden worden uitgekeerd.

18-3-1948

Eerste Kamer betreurt lang uitblijven van gegevens over onderzoeken en rapporten i.z. Bondowoso- en Zuid-Celebes-affaires.

7-5-1948

Brief van Vooruitstrevende Partij voor Wereldregering aan ministers van O.G. en Oorlog over het uitblijven van mededelingen betreffende wrede daden in Zuid-Celebes.

19-5-1948

Interview met gen. Spoor: rapport over „Zuid-Celebes” is ingediend bij Staten-Generaal.

19-7-1948

De beklaagden in het proces i.z. het dodentransport Bondowoso zullen 23 juli te Soerabaja voorkomen.

21-7-1948

Proces Bondowoso uitgesteld tot 30 juli.

3-8-1948

Gen. Spoor spreekt beweringen van Ass. Press over wrede optreden van speciaal Ned. corps te Tjikalong (West-Java) tegen. Bij deze actie zouden 150 personen zijn gedood, 165 huizen verbrand en 980 ton rijst vernietigd. In proces Bondowoso vraagt verdediger vrijspraak voor alle beklaagden.

4-8-1948

Beklaagden Bondowoso-proces vrijgesproken met uitzondering van serg. majoor Jippes (1 maand met vooraf trek en recht van cassatie).

7-8-1948

Requisitoir van de procureur-fiscaal in Bondowoso-proces. Namen beklaagden en eisen.

10-8-1948

Republ. orgaan „Merdeka” zeer verbaasd over lichte straf in Bondowoso-affaire.

12-8-1948

Fiscaal Krijgsraad Zeemacht appeleert tegen vonnissen in Bondowoso-proces.

16-8-1948

Republ. Voorlichtingsbureau te New York publiceert bulletin onder titel „Afslachting van Indonesiërs op grote schaal door de Hollanders gaat voort”, met verwijzing naar Tjikalong, Bondowoso, Zuid-Celebes, Krawang en Cheribon.

16-8-1948

Voorzitter van Partai Rakjat gewaagt in openingsrede van driedaags congres te Djokjakarta van ernstige mishandelingen door Nederlanders in West-Java.

17-8-1948

Hr. De Groot vraagt Regering tijdens Tweede-Kamerdebat over regeringsverklaring wanneer rapport over Zuid-Celebes-affaire komt. Minister-president Drees zegt dat geval-Bondowoso geen regeringszaak is, maar een zaak voor het gerecht.

11-9-1948

Overwegingen uitspraak Bondowoso-proces.

15-10-1948

Vragen van Tweede-Kamerleden Van der Goes van Naters en Vorrink over zware straffen voor Ned. militairen die weigerden de kampong Pakisadji in brand te steken.

20-10-1948

Fiscaal Krijgsraad Zeemacht te Soerabaja heeft hoger beroep tegen drie beklaagden in Bondowoso-affaire ingetrokken. Kritisch commentaar van „De Nieuwsgier” (Batavia). Het blad schrijft dat minister-president in de Tweede Kamer zou hebben verklaard dat de uitspraak hem bevreedde.

15-11-1948

Hoog Militair Gerechtshof in Indonesië neemt Bondowoso-affaire in behandeling. Verhoor van beklaagden. H.M.G. buigt zich tevens over straffen in affaire-Pakisadji.

16-11-1948

Voortzetting verhoren Bondowoso-affaire.

17-11-1948

Eisen en requisitoir in Bondowoso-affaire. Alleen vrijspraak serg. majoor B. J. van L. Tekst requisitoir van advocaat-fiscaal mr. J. C. K. Bondam: gang van zaken erger dan werkwijze Japanners.

19-11-1948

Pleidooien in affaire-Bondowoso. Lt. kol. Van H.: de ware schuld ligt bij het Ned. volk. De vergelijking met de Japanners wordt betreurd.

20-11-1948

Replik advocaat-fiscaal mr. Bondam in Bondowoso-proces: militairen niet vergeleken met Japanners, maar organisatie transport was slechter dan bij Japanners.

25-11-1948

In voorlopig verslag van Tweede Kamer over begroting-’49 van Departement van Oorlog worden vragen gesteld en kritische opmerkingen gemaakt over veroordeling van militairen die weigerden kampong Pakisadji in brand te steken.

4-12-1948

Uitspraak H.M.G. in Bondowoso-affaire.

6-12-1948

Rapport over Zuid-Celebes-affaire door min. Götzen ter vertrouwelijke kennisgeving bij Tweede Kamer gedeponereerd. Krachtig optreden gerechtvaardigd wegens wantoestanden, terreur en intimidatie te Mandar, Pare Pare en Koelo. Zullen door gen. Spoor op verzoek van Indon. regering verder worden onderzocht.

8-12-1948

Commentaar „Bataviaas Nieuwsblad” over Zuid-Celebes-affaire: de commissie van onderzoek heeft zich ernstig van haar taak gekwetend; de excessen zijn erg, maar orde en rust werden gebracht, hetgeen thans veelal niet het geval is.

22-12-1948

Palar zegt in Veiligheidsraad dat botsingen op federaal gebied het gevolg zijn van de haat tegen de wrede daden van het buitenlandse (Ned.) leger.

23-12-1948

In het rapport van de Commissie van Goede Diensten wordt verklaard, dat maandag 20 december ’48 te Kalioerang een Ned. soldaat (van Ambonn. afkomst) onder het oog van de woordvoerder van C.G.D., John Lindsey, een ongewapende jongen neerschoot.

23-12-1948

Relaas van voormalige RAF-piloot in te Singapore verschijnende krant „Morning Tribune”: Ned. troepen die bij Djokja zijn geland, waren „er dol op alles wat maar op de weg bevoogd neer te schieten”.

29-12-1948

Palar verklaart via Singapore te hebben vernomen, dat twee vooraanstaande republikeinen, dr. Santoso en dr. Ruslan Abdoelgani, door Ned. troepen bij politionele actie zijn vermoord.

31-12-1948

Berichten over dood van Santoso en Abdoelgani voorlopig onder grote reserve te aanvaarden, aldus Ned. woordvoerder. Franse persbureau AFP meldt dat in de nacht van 29 op 30-12-'48 de horizon licht was door brandende dorpen, aangestoken door Ned. strijdkrachten.

15-1-1949

Request van vooraanstaande burgers van Soerabaja aan H.M. de Koningin over goed gedrag militairen, betrokken bij Bondowoso-affaire. Verzoek om gratie.

24-1-1949

Verklaring Indon. gedelegeerde in V.N. over dood dr. Santoso.

27-1-1949

Verklaringen van republ. vertegenwoordiger te Canberra over geweldpleging van Ned. troepen tijdens 2e politionele actie.

31-1-1949

Volgens republ. bureau te Londen ook Masdulhak Nasution, adviseur rep. regering, bij bezetting van Djokjakarta door Nederlanders vermoord.

8-2-1949

Antwoord van minister van O.G. op schr. vragen van Tweede-Kamerlid De Groot over opgelegde straffen en uitgekeerde schadeloosstellingen in Bondowoso-affaire.

9-2-1949

Bij behandeling begroting O.G. in Tweede Kamer vraagt hr. Gortzak om streng onderzoek naar optreden Ned. militairen in Indonesië; citeert desbetreffende brief van militair.

16-2-1949

Minister van O.G. wijst in Tweede Kamer van de hand „de smet die dhr. Gortzak op de naam van de Nederlandse troepen heeft trachten te werpen.”

18-2-1949

Hr. Goedhart geeft in Tweede Kamer ontstemming te kennen over soms wreed optreden van Ned. militairen tegen republ. gevangenen. Dient motie in. Kamerlid De Groot wijst op toenemende terreur Ned. troepen. Indon. U.N.O.-gedelegeerde Palar verklaart op persconferentie te Lake Success, dat Ned. militaire acties thans de vorm aannemen van represailles tegen burgerbevolking, hetgeen zware verliezen aan mensenlevens kost en de armen van hun weinige bezittingen berooft.

19-2-1949

Minister Van Maarseveen geeft in Tweede Kamer hr. Goedhart in overweging motie in te trekken; zou verkeerde indruk kunnen wekken. Onderzoek toegezegd. Motie-Goedhart ingetrokken. Kamerlid Gortzak gaat uitvoerig in op misdadingen van sommige Ned. troepen-onderdelen in Indonesië. Reactie van officiële zijde op verklaringen van Palar in Lake Success: van Ned. represailles tegen burgerbevolking is geen sprake.

28-2-1949

Nieuw verzoekschrift aan H.M. de Koningin m.b.t. Bondowoso-affaire.

2-3-1949

Minister-President Drees in Eerste Kamer: het is mogelijk dat excessen hebben plaatsgevonden. Verklaringen van militairen over excessen zullen worden beschermd. Aan H.V.K. telegrafisch verzocht onderzoek naar beschuldigingen in te stellen.

4-3-1949

Schrijven van Humanistisch Verbond over gebeurtenissen in Indonesië gewaagt van „mishandelingen van Indonesiërs en mensonwaardige methodes”, door Ned. toegepast.

9-3-1949

Schriftelijke vragen van Tweede-Kamerlid hr. Gortzak n.a.v. brief in „De Groene Amsterdammer” van res. officier (Gr. A. van 26-2-1949).

Tevens schr. vragen hr. Gortzak i.z. onverwijd in vrijheid stellen van militairen die op grond van gewetensbezwaren geweigerd hebben de kampong Pakisadji in brand te steken.

11-3-1949

Palar verzoekt in Veiligheidsraad instelling van intern. orgaan voor onderzoek naar methoden die Ned. leger toegepast op Java, Sumatra en Madoera.

12-3-1949

In verband met de in de pers verschenen mededelingen over vermeende wreedheden, welke door de militairen in Indonesië zouden zijn bedreven, werd van officiële zijde op 12 maart het volgende medegedeeld: „Reeds dadelijk na het voor het eerst verschijnen van deze berichten in de pers in januari '49 heeft de toenmalige minister van Overzeese Gebiedsdelen aan de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon telegrafisch verzocht om terzake onverwijd een objectief, grondig en gestreng onderzoek te doen instellen. Nadien in de pers verschenen berichten met beschuldigingen zijn steeds met de meeste spoed voor nader onderzoek en bericht naar de regering van Indonesië doorgezonden. Sedertdien van de regering van Indonesië ontvangen telegrammen melden echter, dat voorzover over feitelijke gegevens kan worden beschikt, een terzake ingesteld nauwgezet onderzoek in Indonesië tot dusver geen feiten aan het licht heeft gebracht, welke de gecrimineerde ernstige mishandelingen bij verhoren noch andere feiten bevestigen. Op de verhoren door de inlichtings- en veiligheidsdiensten wordt zeer strenge controle geoefend door de hoofden van deze diensten, zodat stelselmatige mishandeling uitgesloten moet worden geacht.

Voorts blijken de beschuldigingen inzake het doodschieten van gevangenen in de onderzochte gevallen ongegrond te zijn. In de gevallen dat militaire noodzaak er toe dwong een kampong te slechten, is zulks steeds geschied in overleg met het betrokken Indonesische binnenlandse bestuur en na evacuatie van de bevolking. Het is gebleken, dat de legercommandant in Indonesië in samenwerking met de procureur-generaal bij het hooggerechtshof in deze onderzoeken de meest mogelijke medewerking verleent en diligentie betoont. Alle daders van voorgebrachte feiten inzake gepleegde wandaden worden en zijn steeds met gestrengheid in strafrechtelijke zin vervolgd.

De legercommandant heeft trouwens reeds van de aanvang van het optreden der troepen in Indonesië af, in verscheidene dagorders en aanschrijvingen, door voordrachten en door artikelen in de soldatenbladen bij de troep met ernst het besef ingescherpt, dat zij bij hun optreden tegenover leven en eigendom van de Indonesische bevolking de grootst mogelijke zorg in acht hebben te nemen en zich in het bijzonder hebben te onthouden van enige vorm van mishandeling.

Tenslotte zij nog gereleveerd, dat op 2 maart de minister-president in de Eerste Kamer heeft medegedeeld, dat aan de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon telegrafisch is verzocht een onderzoek te doen instellen naar de geuite beschuldigingen. Uit het sindsdien ontvangen antwoord van

de H.V.K. is gebleken, dat de legercommandant met instemming van de H.V.K. reeds vóór ontvangst van dit telegram aan de procureur-generaal bij het hooggerechtshof te Batavia had verzocht bedoeld onderzoek te doen instellen.

Echter kan niet worden verheeld, dat de anonimiteit en de vaagheid van de publicaties zonder vermelding van troepen-onderdeel, plaats en datum m.b.t. de geïncrimineerde handelingen, zogenaamd – doch volstrekt ten onrechte – om represailles op de rapporteurs te voorkomen, een snel en doeltreffend onderzoek uitermate bemoeilijken, temeer daar de vermeende wandaden veelal slechts worden aangeduid in een gebied, groter dan b.v. Frankrijk of enig ander land in Europa”.

16-3-1949

In aansluiting op de onder 11-3-1949 geciteerde verklaring deelt men „van officiële zijde” nog mee, dat uit sommige reacties blijkt dat men ten onrechte de mening is toegedaan, dat het onderzoek hiermede is afgesloten. Dit is echter geenszins het geval. Het onderzoek zal stelselmatig worden voortgezet.

21-3-1949

Palar vraagt in Veiligheidsraad om onmiddellijk onderzoek door internationale commissie naar wreedheden aan beide zijden.

22-3-1949

Weergave van bericht uit bulletin Persbureau Ned. Herv Kerk met mededelingen van ds. H. A. C. Hilderling, zendingspredikant te Soerabaja, over wrede zuiveringsactie door Ned. militairen te Peniwen op Oost-Java: dodelijke slachtoffers onder o.m. weerloos verplegend personeel alsmede patiënten van hospitaal, verkrachtingen, vernielingen e.d.

23-3-1949

Van „bevoegde zijde” deelt men n.a.v. uitlatingen ds. Hilderling mee, dat bij officiële militaire en civiele instanties te Batavia niets bekend is over wandaden in Peniwen, doch dat men onmiddellijk na ontvangst van nadere berichten onderzoek zal doen instellen. Rapport van patrouille die Peniwen zuiverde wordt „nietszeggend” genoemd.

24-3-1949

Communist.-Chinese beschuldigingen aan het adres van Nederland. Protest tegen „uitroeiing”, marteling en zonder vooraf kennis uitwijzen door Nederland van Chinezen in Indonesië.

25-3-1949

Het onderzoek naar de actie te Peniwen heeft totnogtoe geen gegevens ten nadele van de betrokken patrouille opgeleverd. Commentaar van „De Nieuwsgier” over het gebeurde te Peniwen: betreurd moet worden dat van officiële zijde niet reeds dadelijk een onderzoek werd ingesteld; arrestatie van ziekenhuispersoneel van Peniwen kan niet lang geheim blijven.

25-3-1949

Indon. studenten protesteren tegen „terreur” van Ned. militairen tegen Indonesische bevolking. Antwoord minister van O.G. op schr. vragen van Tweede-Kamerlid Gortzak over brief res. off. in „De Groene Amsterdammer” van 26-2-1949: onderzoek terzake is onmiddellijk ingesteld.

28-3-1949

Ds. Hilderling over de Peniwen-affaire: zaak besproken met militaire commandant van Malang; het gebeuren heeft ook de aandacht van de territoriaal-commandant van Oost-Java. Schr. vragen van Tweede-Kamerlid Van de Wetering aan minister van O.G. over mededelingen van ds. Hilderling.

29-3-1949

Volgens republ. bureau te Londen: minister Supeno door Ned. troepen vermoord.

Het republikeinse bureau te Londen heeft heden beweerd, dat Supeno, de 28-jarige minister voor wederopbouw in de republikeinse noodregering, door Nederlandse troepen op Java is „vermoord”. In de bekendmaking wordt gezegd: „Mr. Supeno werd bij een Nederlandse aanval op Dukuh nabij Djogja door Nederlandse troepen gevangen genomen. Hij werd ondervraagd, doch weigerde standvastig enigerlei inlichtingen te geven omtrent de verblijfplaats van zijn collega's. De Nederlandse troepen schoten hem toen door het hoofd”, aldus het republikeinse bureau te Londen.

29-3-1949

Commissie samengesteld met uitgebreide bevoegdheden om uitvoerig en gedocumenteerd verslag in te dienen over voorvallene te Peniwen. Dementi van republ. „propaganda-bericht”, dat Ned. militairen 60 Indon. studenten zouden hebben geëlectrocuteerd.

2-4-1949

„De Vrije Pers” te Batavia bevat publicatie over openbaarmaking van het voorvallene te Peniwen. Ds. Hilderling heeft niet een en ander eerst besproken met de militaire autoriteiten, maar zijn gegevens onmiddellijk naar Nederland doorgezonden zonder zich van de juistheid ervan te hebben vergewist.

7-4-1949

Uiteenzetting van ds. Hilderling over openbaarmaking Peniwen-affaire wijkt af van wat „De Vrije Pers” hierover meedeelde op gezag van het hoofd van het Oost-Java-voorlichtingskantoor.

8-4-1949

Minister-president Drees zegt in rede voor P.v.d.A.-congres, dat de Regering rapporten hebben bereikt over vermeende wreedheden van Ned. militairen tegen Indonesische bevolking.

9-4-1949

Uit rede fractieleider mr. Van der Goes van Naters aan slot P.v.d.A.-congres: waar door Ned. troepen wreedheden zijn begaan, zal krachtig worden ingegrepen.

11-4-1949

Volgens Frans persbureau A.F.P. heeft regering van India bij Ned. Regering geïntereceerd tegen de moord op 3 Indiërs in Indonesië door Ned. soldaten.

12-4-1949

Dagorder van gen. Spoor betreffende „gedrag van een goed soldaat” en de klachten over door Ned. militairen gepleegde misdadingen.

13-4-1949

Schr. vragen van Tweede-Kamerlid Welter over beweerde gevallen van wreedheden, door Ned. militairen bedreven.

20-4-1949

Rede van dhr. Tilanus voor de C.H.U.: „... dat er nu en dan door onze troepen verkeerde dingen gebeuren, kunnen wij bevestigen noch ontkennen”.

22-4-1949

Antwoord van minister-president Drees op schr. vragen van Tweede-Kamerlid Van de Wetering over Peniwen-affaire: commissie van onderzoek ingesteld, resultaten zullen ter kennis van de Kamer worden gebracht.

3-5-1949

Schr. vraag van Tweede-Kamerlid mr. Stokvis over uitlating van officier te Haarlem, dat het in brand steken van kampons een geoorloofd middel is.

4-5-1949

Regering van Indonesië neemt de verantwoordelijkheid op zich voor het neerschieten van 3 Indiërs door Ned. valschermtroepen in december '48 en biedt regering van India haar oprechte verontschuldiging aan.

6-5-1949

Gratie verleend aan Ned. militairen die geweigerd hebben kampong Pakisadji in brand te steken.

18-5-1949

Tweede-Kamerlid Goedhart eist in Tweede Kamer optreden tegen Ned. militairen die zich schuldig maken aan excessen; zonder bevredigende toezegging van regeringskant zal hr. Goedhart hierop terugkomen. Kamerlid Gortzak dient motie in tot instelling brede commissie van onderzoek naar mis-handelingen en andere wreedheden, in Indonesië door Ned. personen en troepenonderdelen gepleegd. Minister van O.G. a.i. zegt in antwoord, dat onderzoek geschiedt door civiele autoriteiten. De schuldigen zullen hun straf niet ontgaan.

P.v.d.A.-Tweede-Kamerfractie kondigt omlijnd voorstel tot instelling commissie van onderzoek aan.

„Nieuwsblad voor Sumatra” commentarieert artikel in „De Linie” van monseigneur Soegijapranata S.J., apostolisch vicaris van Semarang. Deze schreef over wreedheden van Ned. kant. „Nieuwsblad voor Sumatra” vraagt zich af waarom monseigneur niet onmiddellijk heeft geprotesteerd.

20-5-1949

Onderzoek in Peniwen-affaire wijst uit: op de betrokken zondagmorgen geen personen gefusilleerd.

23-5-1949

Lezing ds. A. M. Brouwer, res. veldprediker, op conferentie te Ruurlo van classis Zutphen van Geref. Kerken: excessen door Ned. militairen wel voorgekomen, maar lezingen daarvan in dag- en weekbladen absoluut overdreven.

24-5-1949

Mr. Jonkman zegt in Eerste Kamer, dat Regering dient te overwegen een aantal Ned. rechterlijke ambtenaren te belasten met een objectief onderzoek naar militaire excessen. Hr. Van Santen (comm.) stelt in Eerste Kamer, dat excessen onverbrekkelijk verbonden zijn aan de militaire acties. Men kan niet vóór de acties en tegen de excessen zijn.

25-5-1949

Hr. Algra in Eerste Kamer: een publicatie als die van de apostolisch vicaris in „De Linie” is lichtvaardig, omdat de betrokkene de vermelde kwesties alleen van horen zeggen heeft.

27-5-1949

Mgr. Sugijapranata geeft aan Aneta nadere toelichting op artikel in „De Linie”. Hij zegt indrukken te hebben weergegeven van verhalen uit de tweede hand en neemt sommige uitspraken terug.

2-6-1949

Beantwoording van vragen van Tweede-Kamerleden Van der Goes van Naters en Vorrink over niet-opvolgen van bevel tot platbranden van kampong Pakisadji. De gratieverzoeken zijn inmiddels ingewilligd.

7-6-1949

Beantwoording van schr. vragen Tweede-Kamerlid mr. Stokvis over lezing beroepsofficier te Haarlem, die platbranden van kampongs geoorloofd acht.

24-6-1949

Verzoek van de Tweede-Kamerleden Goedhart en E. Vermeer tot het stellen van vragen aan de Regering over de klachten over het optreden van Ned. militairen in Indonesië.

„De Vrije Pers” over onderzoek Peniwen-affaire: verschillende „getuigen” weggevoerd.

25-6-1949

Onderzoek Peniwen-affaire voltooid: men is bezig met het opstellen van de conclusies.

4-7-1949

A.F.P.-bericht over misdragingen van Ned. militairen bij ont-ruiming van Djokjakarta en omgeving. Bij Medari werd olie-reservoir opengezet; dessa's bij Prambanan vernield; tal van verhalen over plundering door Ned. militairen bij bezetting van Djokja doen de ronde; bevolking vol gevoelens van wrok jegens Nederlanders.

7-7-1949

A.F.P.-bericht: Nederlanders een brute en valse vijand, die slechts sporen naliet van valsheid, onmenselijkheid en bestialiteit, aldus Indon. zegslieden.

26-7-1949

Pieter H. Langendijk verklaart tegenover H.M.G., dat T.R.I.-gevangenen door Ned. militairen op beestachtige wijze zijn behandeld en dat in het algemeen door Nederlanders in Indonesië onmenselijk werd opgetreden.

8-9-1949

Vrouwencongres te Djokjakarta eist bestraffing van schuldigen aan massale moorden in Zuid-Celebes, Solo, Gunung Simping en Pasar Kembang.

13-9-1949

In Tweede Kamer stelt dhr. Goedhart vraag over artikel in „Kritiek en Opbouw” betreffende het neerschieten van bruiloftsgangers door Ned. patrouille onder leiding van luitenant Fr. in Tjilatjap (Gunung Simping); 27 doden en 31 gewonden.

20-9-1949

Vraag van hr. Janis aan regering van Oost-Indonesië hoe gehandeld is met hen die verantwoordelijk zijn voor executies e.d. tijdens zuiveringsacties op Zuid-Celebes.

18-10-1949

Kol. Van L. zou Sjafruddin Prawiranegara op vliegveld Kemajoran met geweld hebben gedwongen een verklaring te tekenen tot vrijlating van 7 Ned. militairen en 2 planters nog vóór 15 oktober.

25-10-1949

Nederl. Ronkes, die Indon. gevangenen zou hebben gedood, tot doodstraf veroordeeld.

16-1-1950

Beantwoording door minister van Uniezaken en O.R. van schr. vragen Tweede-Kamerlid Welter over beweerde gevallen van wreedheden door Ned. militairen.

25-4-1950

Volgens Indon. bron zijn 2 Indon. handelaren door 3 Ned. militairen mishandeld en beroofd.

10-9-1950

„Antara” meldt, dat Ned. troepentransportschip „De Waterman” in de haven van Tandjong Priok is aangehouden, omdat zich aan boord 10 T.R.I.-officiëren zouden bevinden die in een kist waren opgesloten, 8 van de 10 zouden tijdens tocht van Hollandia naar Tandjong Priok zijn overleden.

Aneta verneemt van Ned. militaire zijde, dat aan boord van „De Waterman”, die militairen van Timorese landaard van Balikpapan naar Kupang vervoerde, 2 verstekelingen van Indon. landaard zijn ontdekt, die zich niet konden identificeren. Zij werden gedurende de reis in verzekerde bewaring gesteld en vervolgens overeenkomstig de voorschriften te Tandjong Priok aan de politie overgeleverd.

Het Parool (dagblad)

30-9-1946

„Geen wapenstilstand”. hoofdartikel door Pieter 't Hoen, die o.a. de republikeinse berichten over het tegenhouden door Ned. Marine van rijstzendingen naar het van voedsel verstoken Madoera juist acht.

30-10-1946

Gen. Spoor dringt bij de Ned. troepen te Palembang aan op uiterste zelfbeheersing.

14-2-1947

In een vraaggesprek verklaart Sjahir, dat de Nederlanders het aan de T.R.I. moeten overlaten het binnenland te zuiveren van z.g. onwettige elementen. Ned. militairen zouden zich volgens hem schuldig maken aan onderdrukings- i.p.v. zuiveringsmethoden. Op een niet met name genoemde plaats zouden zij 200 Indonesiërs hebben neergeschoten.

15-2-1947

Ned. luitenant zou in Indonesië Surinaamse soldaat hebben neergeschoten.

28-2-1947

Onderzoek naar dood van Surinaams soldaat.

4-3-1947

Zaak van doodgeschoten Surinaamse soldaat komt voor de krijgsraad.

19-3-1947

Kamerleden bezorgd over geest van Ned. troepen in Indonesië.

20-3-1947

Regering over geest van troepen in Indonesië.

12-5-1947

„De Nefis op het oorlogspad”, artikel door Pieter 't Hoen over praktijken van Ned. militaire inlichtingendienst in Indonesië.

17-5-1947

2 Ned. officieren in Indonesië gearresteerd wegens diefstal van 2 kistjes goud.

29-5-1947

„Duizenden vermoord op Zuid-Celebes door het K.N.I.L.”, artikel door Pieter 't Hoen.

(Aan de Ned. zuiveringsacties op Zuid-Celebes en het naar aanleiding daarvan ingestelde onderzoek door de commissie-Enthoven wordt ook aandacht besteed in „Het Parool” van 21-12-'46, 7-6-'47, 13-6-'47, 5-7-'47, 9-7-'47, 10-7-'47, 12-7-'47, 15-7-'47, 21-7-'47, 23-7-'47, 11-12-'47, 15-1-'48, 16-1-'48 en 20-5-'48).

5-6-1947

„Zelfbeheersing”, redactioneel commentaar n.a.v. legerorder van gen. Spoor over houding en optreden van Ned. troepen.

23-7-1947

Ned. piloten bestoken „in het wilde weg” Javaanse dorpen met bommen en machinegeweervuur.

7-8-1947

Ned. legerbericht over gruwelgeruchten, Duitsers e.d.

22-8-1947

Ned. luitenant die Surinaams soldaat doodschoot vrijgesproken.

6-9-1947

In redactioneel commentaar wordt gezegd, dat „Het Parool” binnengekomen brieven van Ned. militairen over diep-schokkende wredeheden van Ned. kant niet meent te moeten publiceren. Voorts beschuldiging aan adres van Ned. Regering, wier voorlichting over wat er in Indonesië gebeurt zich bevindt op „het peil van destijds Goebbels”.

6-9-1947

„Wird erschossen”, weergave van een commentaar op verordening van een Ned. militair commandant in Indonesië: „Bij deze bepaal ik, dat alle onwettig in bezit zijnde wapens (steek- en vuurwapens) dienen te worden ingeleverd bij de dichtst bijzijnde militaire post of bij de algemene politie vóór Donderdag 28 Augustus 1947, 12.00 uur middag. Tegen personen die hieraan zullen voldoen, zal geen strafvervolg worden ingesteld. Ieder die na Donderdag 28 Augustus 12.00 uur middag onrechtmatig in het bezit is van een wapen, wordt doodgeschoten”.

Commentaar van „Parool”-redactie: deze verordening roept herinneringen op aan de beruchte muurplakaten van de Duitse bezetting in de jaren 1940-'45, toen wapenbezitters met „wird erschossen” werden bedreigd.

27-11-1947

Bericht over omkomen van gevangenen bij z.g. Bondowosotransport.

(Aan deze zaak is ook aandacht besteed in „Het Parool” van 28 en 29-11-'47, 6-12-'47, 9-12-'47, 11-12-'47, 17-12-'47, 20-7-'48, 22-7-'48, 4-8-'48, 14-8-'48).

20-12-1947

„Staakt het vuren. Het gebeurt wel meer” Speciale correspondent meldt uit Batavia vier gevallen: 1. Ned. militaire politie haalde midden in de nacht uit ziekenhuis bij Cheribon 3 zieken, geen krijgsgevangenen, waarschijnlijk wel republikeinen, weg en schoot ze zonder pardon neer. Commentaar van Dienst Volksgezondheid te Batavia: „Het gebeurt wel meer, er is niets aan te doen.” 2. Ergens uit kamping wordt schot op Ned. majoor gelost; represaille voor schotwond in knie: hele kampong afgebrand, mannen in arrest, vrouwen en kinderen verjaagd; Putten? 3. Dessa gebombardeerd, verdacht van herbergen van extremisten; Warschau, Rotterdam? 4. Bij Menado op Noord-Celebes destijds duizenden jongens door Ned. militairen gevangen genomen, niemand heeft er meer iets van gehoord; concentratiekampen?

2-8-1948

Onderzoek naar wreedaardige actie van Korps Speciale Troepen te Tjikalong bij Tasikmalaja; „moordpartij” van kapt. Westerling.

4-8-1948

Misdragingen van K.S.T. bij Tasikmalaja tegengesproken.

19-2-1949

In Tweede Kamer motie-Goedhart over wredeheden Ned. militairen ingediend en na verklaring van minister ingetrokken.

4-4-1949

„Gegevens voor de P.G. te Batavia. Onafhankelijke enquête is noodzakelijk”, artikel door Pieter 't Hoen. Op basis van citaten uit brieven (dood van zoon van mr. Djodjodigono als gevolg van „(nu alledaags) hardhandig verhoor”; wrede zuiveringsactie van K.N.I.L. te Djember) bepleit schr. een onafhankelijk onderzoek in Indonesië naar wandaden door Ned. militairen aldaar. „Hier te lande heeft minister Van Maarseveen een dergelijk onderzoek reeds mogelijk gemaakt door gedemobiliseerde militairen in de gelegenheid te stellen ver-

klaringen af te leggen". „De Nederlandse Regering staat nog altijd op het standpunt, dat zij de Indonesische bevolking zo snel mogelijk volledige vrijheid en eigen soevereiniteit wenst te verschaffen. Het slechtste middel om een dergelijk doel te bereiken, namelijk militair geweld, heeft zij daartoe uitgekozen. Daarmee heeft zij tegelijkertijd de verantwoordelijkheid op zich genomen voor alle excessen, die elk militair geweld met zich mede moet brengen, maar tevens voor de bijzondere wandaden, die door K.N.I.L.-mensen, Ambonezen, Indo-Europeanen en andere personen, die door gevoelens van haat, wrok en verbittering tegen het Indonesisch natio-

nalisme bezielde zijn, blijkbaar telkens weer bedreven worden". Schr. verwijst voorts naar berichten over gebeurtenissen te Peniwen, waaraan „Het Parool" o.m. in haar edities van 23-3-'49 en 8-4-'49 aandacht heeft besteed.

18-5-1949

In Tweede Kamer kondigt hr. Goedhart namens P.v.d.A.-fractie voorstel aan tot instelling van Kamercommissie voor onderzoek naar wreedheden door Ned. militairen in Indonesië.

Nieuwe Rotterdamse Courant (in 1946 Nationale R'damse Crt. geheten)

10-1-1946

Correspondent te Londen meldt gevechten te Meester Cornelis. Aanleiding: moord op Europese man en vrouw en Ambonese soldaat. Ned. troepen veegden daarop het betrokken gebied schoon, bij welke operatie verschillende branden uitbraken. Op 7 januari keurde admiraal Helfrich een aantal niet nader omschreven „aanvalsdaden en represailles" van onder zijn commando ressorterende troepen af. Correspondent meent dat dit slaat op de incidenten te Mr. Cornelis en dat de branden niet toevallig zouden zijn ontstaan.

16-1-1946

Commentaar: kritiek van Tweede-Kamerlid Goedhart op voorlichting in „Pen Gun" aan Ned. militairen die naar Indië vertrekken „niet misplaatst". Inderdaad niet geschikt om deze militairen de juiste mentaliteit van zelfbeheersing bij te brengen.

18-1-1946

Weergave van brief van Britse commandant in Ned. Indië, gen. Christison, aan zijn troepen over K.N.I.L.-militairen. De generaal geeft daarin aan in welke mentaliteit en mate van discipline troepen verkeren, die vier jaar krijgsgevangenschap en andere moeilijkheden achter de rug hebben.

21-1-1946

Weergave van memorandum van Sjahrir aan Britse lt. gen. Stopford, waarin klachten over gedrag van Ned. troepen. Aantal gevallen genoemd waarin zij zich tuchtelos zouden hebben gedragen.

17-4-1946

Volgens Noel Buckley, corr. van Reuter, heeft gen. Stopford, geallieerd opperbevelhebber in Ned. Indië, onderzoek ingesteld naar bewering van Indon. zijde, dat bij bezetting van Pesing Indon. garnizoen (60 man) door Ned. troepen gedood of gevangen genomen zou zijn.

8-8-1946

Weergave van uitlatingen van commandant Korps Mariniers, gen. majoor Von Freytag Drabbe, die geruchten over „te doortastend optreden" van Ned. troepen in Indonesië volkomen onjuist noemt. Verhalen toe te schrijven aan fantasie of behoefte dik te doen. Zouden onze militairen werkelijk in een „ietwat opgewonden stemming" verkeren, dan zouden er niet zoveel krijgsgevangenen worden binnengebracht. Bij de tegenpartij wordt geen Europeaan levend gevangen genomen.

28-11-1946

Tweede-Kamerlid Vorrink verzet zich tegen publicaties over gruwelen van Indon. zijde. Dit acht hij „stemming maken". Ook Ned. troepen niet altijd vrijuit.

27-12-1946

Kerstboodschap van gen. Spoor: onze soldaten roven en brandstichten niet, doden en wonden niet maar verdedigen recht en menselijkheid.

3-1-1947

Minister van O.G. geeft afsluitend overzicht van optreden Ned. militairen bij bezetting van Pesing. Veertien getuigen gehoord. Conclusie: de door de heer Palar geciteerde brief inzake het in brand steken van vele huizen is niet in overeenstemming met de feiten. Alleen drie huisjes enige uren na het gevecht weggebrand ter verruiming van het schietveld. Er zijn geen wreedheden voorgevallen. Bij actie 31 gevangenen, onder wie 3 gewonden die onmiddellijk per Rode Kruis-auto naar militair hospitaal te Batavia zijn gebracht. Eén getuige verklaarde: jeugdige Indonesiër die wegliep, doodgeschoten. Andere getuige: 2 à 3 Indonesiërs, die in het bezit van wapens waren, onmiddellijk na aanhouding doodgeschoten door verbitterde Ned. soldaten omdat kort tevoren een Ned. militair door een Indon. sluipschutter was neergeschoten. De juiste toedracht van wat zich in Pesing heeft afgespeeld kwam na het voortgezette onderzoek niet vast te staan. De legercommandant heeft gewaarschuwd voor excessen; daartegen zal streng worden opgetreden.

24-1-1947

Volgens Indon. gouverneur van Palembang Isa hebben Ned. militairen te Palembang huizen platgebrand van waaruit op hen zou zijn geschoten.

3-4-1947

„Speciale correspondent" verdedigt Ned. optreden bij bezetting van Modjokerto. „Het heeft", zo schrijft hij, „ons reeds herhaaldelijk verheugd hoeveel zelfbeheersing de jonge Nederlandse troepen in het afgelopen jaar hebben vertoond. Zij zijn de beste vertegenwoordigers van Nederland. Hun optreden vond bij de inheemse bevolking ondubbelzinnig instemming".

17-5-1947

Weergave van uitlatingen van Palar te Makassar: de bevolking van Zuid-Celebes heeft haar vrees en twijfel nog niet geheel laten varen „als gevolg van de grote schoonmaak van December tot Februari jl."

9-7-1947

Weergave van vragen van Tweede-Kamerlid Logemann aan minister van O.G. over berichten inzake gruweldaden van Ned. militairen bij zuiveringsacties op Zuid-Celebes.

16-7-1947

N.R.C. schrijft voorlopig niet tot publicaties over zaak-Zuid-Celebes te willen overgaan tot onderzoek door commissie-Enthoven is voltooid.

6-8-1947

Bericht over rede van gen. Spoor voor radio-Batavia: „Alle hetze en leugencampagnes waarin de mannen in de afschuwelijkste kleuren worden geschilderd, zijn niet bestand gebleken tegen de werkelijke feiten. De bevolking heeft hen in het algemeen met vreugde begroet".

13-8-1947

Verslag persconferentie Sjahrir te New York: Ned. troepen zouden vlammenwerpers hebben gebruikt. „Bevoegde zijde” te Den Haag ontkent dit. Er is evenmin op burgers geschoten zelfs niet als ze gescheurde republikeinse uniformen droegen. Evenmin geschoten op Indon. soldaten die zich overgaven.

27-11-1947

Weergave van mededeling N.I.-regering over 46 doden bij gevangenentransport Bondowoso-Soerabaja op 23-11-'47.

6-12-1947

Weergave mededeling „van bevoegde zijde”: van opzet bij dodentransport Bondowoso was geen sprake.

11-12-1947

Weergave mededeling Ned. Regering: leiding van het Bondowoso-transport heeft zich aan grof verzuim schuldig gemaakt.

16-12-1947

Bericht dat hoge autoriteiten o.w. legercommandant Spoor zich in Soerabaja op de hoogte hebben gesteld van de gebeurtenissen rond het dodentransport Bondowoso.

20-12-1947

Verslag zitting van Veiligheidsraad: Palar klaagt Nederland aan i.v.m. het gebeurde te Bondowoso. Beschuldigt voorts kapt. Westerling ervan het grootste aandeel te hebben gehad in de massamoord op Zuid-Celebes, die tussen de 20 000 en 40 000 slachtoffers eiste.

19-2-1948

Verslag zitting Veiligheidsraad: Russ. afgevaardigde Gromyko spreekt van Ned. gruweldaden te Rawahgedeh, die vergeleken kunnen worden met optreden van Hitlerianen in bezette gebieden tijdens tweede wereldoorlog. Nederland heeft voorts voedselzendingen voor hongerende bevolking van Madoera tegengehouden.

21-2-1948

Weergave antwoord minister van O.G. op vragen van Tweede-Kamerlid De Groot: commandant van dodentransport Bondowoso gearresteerd; nog niet bekend wie vervolgd zullen worden; voorlopig onderzoek gesloten; verwijzing naar kriegsraad binnenkort te verwachten.

13-3-1948

Bericht dat „Je Maintiendrai-De Stem van Nederland” niet meer onder militairen in Indonesië zal worden verspreid. Bij nadere informatie bleek deze maatregel genomen n.a.v. artikelen van dr. M. van Blankenstein over o.m. optreden Ned. troepen in Zuid-Celebes.

28-4-1948

Verslag Eerste Kamer: prof. De Zwaan (c.h.) beticht Ned. Regering ervan gevoel voor zuiver recht te missen. Voorbeeld hiervan waren z.i. de mededelingen over „Bondowoso”, waarin de schuld van met name genoemde militairen vooropgesteld en de eer van het leger aangetast werd.

15-9-1948

Weergave behandeling en uitspraak Krijgsraad te Soerabaja m.b.t. affaire-Bondowoso.

15-11-1948

Bericht: Hoog Militair Gerechtshof van Indonesië heeft zaak van het z.g. dodentransport Bondowoso-Soerabaja in hoger beroep in behandeling genomen.

17-11-1948

Advocaat-fiscaal H.M.G. in Indonesië vraagt bij behandeling Bondowoso-affaire bevestiging van vrijspraak van ser-

geant-majoor B. J. Van L. Tegen alle overigen straffen van 2 tot 6 maanden geëist.

6-12-1948

Uitspraak van H.M.G. inzake „Bondowoso”: kapt. A. Z. R. 3 maanden gevangenisstraf, luit. J. Van den D. 8 maanden, luit. H. C. G. 2 maanden met aftrek, serg. maj. A. D. J. 4 maanden en 2 weken met aftrek, korp. C. J. M. L. 3 maanden met aftrek, mariniers C. G., J. P. K. en J. H. 3 maanden met aftrek, vrijspraak voor serg. maj. B. J. Van L. en korp. T. J. Van A.

7-12-1948

Bericht: minister Götzen biedt in antwoord op vragen van het Tweede-Kamerlid Logemann de Kamer ter vertrouwelijke kennisneming aan een fotocopy in vijfvoud van het rapport der op 9-4-'47 ingestelde commissie tot onderzoek van excessen, door Ned. militairen eind '46-begin '47 in Zuid-Celebes gepleegd. Ter nadere verklaring van wat zich aldaar heeft afgespeeld deelde de minister nog mee, dat vanuit Java geregeld door het Indon. verzet gewapende, opgeleide verzetslieden – deels uit Celebes afkomstige misdadigers met langjarige straffen – naar Celebes werden gezonden. Dit verzet zocht zijn kracht in beslechten van familieveten, intimidatie der bevolking door terreurdaden, zoals vernielingen, bedreiging van ambtenaren, van zelfbestuurders en van adat-hoofden, hetgeen tot ontwrichting van het maatschappelijk leven leidde en het overheidsapparaat lam legde. De verzetslieden gingen samen met rampokbenden. Zeer strenge maatregelen om de orde te herstellen waren nodig. „Echter is gebleken”, aldus de minister, „dat de verstrekkende bevoegdheden, door de nood der omstandigheden aan de gezagsorganen toegekend, aanleiding hebben gegeven tot betreurenswaardige excessen, waaronder met name bepaalde gebeurtenissen bij de acties bij Mandar, Pare Pare, alsmede in de afdeling Rappang en in Koelo”. De regering van Indonesië heeft, de procureur-generaal gehoord, de legercommandant opgedragen een strafrechtelijk onderzoek in te stellen. Een openbare behandeling is volgens minister Götzen te verwachten.

20-12-1948

Weergave dagorder van gen. Spoor. Citaat daaruit: „Ontonhoudt u dus van elke daad, die niet de toets van sterke critiek zou kunnen doorstaan”. „Zijt beslist, doch tevens menslievend, en ontziet andermans eigendom”. Tevens weergave van dagorder van vice-admiraal Pinke: „De volkeren in de republiek zijn onze vijanden niet. Tracht dus het leed, dat de bevolking door deze strijd zal ondergaan, zo veel mogelijk te verzachten”.

22-12-1948

Bericht: officiële militaire woordvoerder in Den Haag noemt de melding van een buitenlands persbureau over bombardementen op Djokjakarta „complete leugens”. Nergens op Java zijn bombardementen uitgevoerd. Alleen zijn militaire objecten, zoals luchtafweergeschut, tot zwijgen gebracht.

10-2-1949

Uit „Beknopt verslag Tweede Kamer”: „De heer Gortzak (comm.) betoogt, dat de reactie de Nederlandse soldaten hard en wreed heeft gemaakt, maar men zal nu tevergeefs uitzien naar een motie-Serrarens of -Van der Goes van Naters tegen onmenselijk optreden”.

19-2-1949

Uit „Beknopt verslag Tweede Kamer”: De heer Goedhart (soc.) is getroffen door enkele brieven van soldaten over gruwelen. Spr. dringt aan op grondig en onafhankelijk onderzoek en dient daartoe motie in. De heer Gortzak (comm.) zegt geen smet op Ned. soldaten te hebben willen werpen. De koloniale reactie heeft onze jongens hard en wreed gemaakt. Juist

de communisten hebben het recht te protesteren tegen door het leger bedreven gruwelen. De Regering stelle een onderzoek in.

20-2-1949

In Tweede Kamer motie-Goedhart na toezegging van minister ingetrokken.

26-2-1949

„Uit particuliere bronnen”, artikel over brieven van Ned. soldaten in Indonesië, die gewag maken van beestachtige mishandeling van republikeinse gevangenen, neerschieten van burgers enz. door onze militairen.

Opgemerkt wordt, dat de brieven niet geschreven zijn om gepubliceerd te worden, maar ze zijn gepubliceerd, om te beginnen in „De Waarheid”. Uit de brieven zelf blijkt niet in hoeverre de gruweldaden karakteristiek zijn voor het optreden der Ned. troepen, wat natuurlijk geen excuus is. „De Groene Amsterdammer” bracht een brief van een reserve-officier met een „generaliserende beschouwing” daarover van dr. C. J. Dippel. Hij schreef nl. dat de bedrivers slachtoffers zijn van een systeem. Dat is kras gezegd, vindt de N.R.C. Het Kamerlid Goedhart kreeg van de Regering een onderzoek toegezegd. Excessen zijn bij een leger te velde bijkans onvermijdelijk, doch hoeven geen algemene betekenis te hebben. In elk geval moet daartegen met kracht worden opgetreden.

14-3-1949

Weergave van verklaring van officiële zijde over beweerde wredeheden van Ned. mil. zijde in Indonesië. Onderzoek niet afgesloten. Wel geconstateerd, dat beschuldigingen van doodschieten van gevangenen in onderzochte gevallen ongegrond waren en dat op grond van controle stelselmatige mishandeling van gevangenen uitgesloten is te achten. Onderzoek gaat stelselmatig voort. Plegers van wandaden zijn en worden met gestrengheid in strafrechtelijke zin vervolgd.

23-3-1949

„Ernstige klacht over gedrag van een groep Ned. militairen”, artikel over gebeurde te Peniwen, ontleend aan bulletin Her-voemd Persbureau. N.R.C.-redactie wijst tussen haakjes op tegenstrijdigheid in de datering. In Batavia over bericht niets bekend.

25-3-1949

„Het gebeurde te Peniwen”, bericht over gang van het onderzoek naar de voorvallen te Peniwen.

28-3-1949

Weergave van aanvullende verklaring van ds. Hilderling over affaire-Peniwen.

30-3-1949

Bericht: territoriaal commandant van Oost-Java heeft commissie van onderzoek naar gebeuren te Peniwen ingesteld, bestaande uit officieren van K.L. en K.N.I.L. en een vertegenwoordiger van de procureur-generaal. Commissie heeft uitgebreide bevoegdheden en moet breedvoerig en gedocumenteerd verslag uitbrengen.

2-4-1949

„Republikeinse propaganda”. Bericht: de republikeinse nood-regering op Sumatra meldt in radioboodschap dat Ned. militairen 60 Indon. studenten geëlectrocuteerd hebben uit represaille wegens aanval op Djokjakarta. Indon. vertegenwoordiger meldde dit in Veiligheidsraad. Van officiële Ned. zijde wordt het bericht „van elke grond ontbloeit” verklaard.

13-4-1949

Weergave van dagorder van gen. Spoor: „Over de erecode van de soldaat”. Ondanks zeer pertinente opdrachten bereikten gen. Spoor toch nog telkenmale klachten over door Ned.

militairen gepleegde misdragingen. Bij nader onderzoek zullen vele klachten slechts een kern van waarheid bevatten, doch over het algemeen schromelijk overdreven blijken te zijn. De aanbrengrers worden niet altijd gedreven door een prijzenswaardig streven naar recht, doch doen het met de bedoeling dit wereldkundig te maken in plaats van aangifte te doen. Toch kan gen. Spoor zich niet losmaken van de gedachte, dat enkelingen soms op ontoelaatbare wijze optreden. „Daarom, gedraag u naar de erecode. Behandel gevangenen streng, doch menselijk en rechtvaardig. Bezorg de bevolking geen vermijdbare overlast. Ontzie andermans eigendommen, tenzij dit door geweld onvermijdelijk is. Speel nimmer eigen rechter. Elk geval wordt grondig onderzocht en de schuldigen worden gestraft”.

25-4-1949

Bericht, dat minister-president dr. Drees op vragen van het Tweede Kamerlid Van de Wetering heeft meegedeeld, dat minister Van Maarseveen na kennisneming van de publicatie van ds. Hilderling over de affaire-Peniwen zich aanstonds tot de regering van Indonesië heeft gewend. Naar aanleiding daarvan heeft de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon bericht, dat bij besluit van 29-3-'49 een commissie van onderzoek is ingesteld.

2-5-1949

Weergave rapport U.N.C.I.: in de omgeving van Fort de Kock zijn bij zuiveringsactie tegen Indon. guerilla's vliegtuigen en artillerie gebruikt, waardoor o.m. een dorp in vlammen opging.

17-5-1949

In „Beknopt verslag Tweede Kamer”: de heer Goedhart (soc.) haalt berichten over gruwelen aan en vraagt schoon schip te maken. De heer Gortzak (comm.) citeert artikel in „Wending” van zendingconsul mr. M. de Niet, zegt geen vertrouwen te hebben in toegezegd onderzoek en dient motie in tot benoeming van commissie van onderzoek, bestaande uit onafhankelijke progressieve personen.

18-5-1949

Uit Tweede-Kamerverslag: minister Van Maarseveen antwoordt, dat excessen van Ned. militaire zijde in Indonesië inderdaad voorkomen, maar op geringe schaal, gezien de omvang van de troepen. De legerleiding doet alles ter bestrijding. Het onderzoek geschiedt door civiele justitiële autoriteiten. Kamerlid Goedhart (soc.) niet volledig bevredigd door antwoord minister en kondigt voorstel i.z. onderzoek aan.

19-5-1949

Beschouwing over Kamerbedat van voorafgaande dagen: communisten hebben excessen aangegrepen als wapen tegen het beleid; komt er bruikbaar P.v.d.A.-voorstel, dan kan men dit op merites behandelen; meer licht in deze zaak nodig. „Wat meer bedachtzaamheid had de heer Goedhart kunnen weerhouden van de stelling, dat de kapitein die de brief in „De Groene” schreef, thans in de psychiatrische afdeling van een hospitaal is”, tengevolge van bejegening sedert de publicatie.

21-5-1949

„Mededelingen over beweerde wredeheden van de troepen in Indonesië”, overzicht „van officiële zijde”, verstrekt aan het A.N.P. (desbetreffend bericht echter niet in A.N.P.-archief teruggevonden). Zaak-Peniwen: wordt onderzocht door een op 29-3-'49 ingestelde commissie-Pel, die in dit stadium nog geen volledige oordeelsvorming mogelijk acht. Zaak-Santoso: sergeant-majoor, die dodelijke schoten heeft gelost, zal zich voor krijgsraad moeten verantwoorden; volgens sommige getuigen zouden Santoso c.s. wapens bij zich hebben gehad. Brief van officier in „De Groene”: was niet voor publicatie geschreven. Zaak van doodgeschoten huisbewaarder van dr. Soekirman: komt voor krijgsraad. Zaak-Djember: naar aanleiding van publicaties in „Het Parool” over wredeheden

van Ned. kant in Djember, in de openbaarheid gebracht door Indonesische comité van oorlogsslachtoffers, verklaarde regent, dat dit comité niet bestaat; uit verklaringen van getuigen blijkt niets van wreedheden; tentoongestelde lijk volgens politie-inspecteur afkomstig van beruchte misdadiger Pate Romahi die reeds lang streek onveilig maakte en bij tweede politionele actie werd gedood toen hij verzet pleegde; plaatselijke bevolking opgelucht door zijn dood.

25-5-1949

Uit beknopt verslag Eerste Kamer: mr. Jonkman vraagt Regering te overwegen Ned. rechterlijke ambtenaren te belasten met objectief onderzoek naar militaire excessen; Indon. ambtenaren overbelast. Hr. Van Santen (comm.) acht excessen uitvoerig van politionele acties.

27-5-1949

Uit beknopt verslag Eerste Kamer: antirevolutionair Algra acht het onjuist dat speciale bataljons voor handhaving van orde in bezette Indon. gebieden worden gebruikt; spr. acht

taak militairen extra moeilijk: verslapt waakzaamheid even, dan kost dit de dood van een makker, maar gaat men iets te ver, dan wordt het een krijgsraadzaak. Publicaties in Nederland als die van „De Linie”, t.w. de uitlatingen van bisschop Sugijapranata, lichtvaardig omdat bisschop vermelde feiten van horen zeggen heeft.

9-6-1949

Weergave van vragen van Tweede-Kamerlid Stokvis van C.P.N. en antwoord daarop van minister van Oorlog over lezing, die officier op 10-3-'49 voor scholieren van stedelijk gymnasium te Haarlem heeft gehouden en waarin hij het platbranden van kampongs een geoorloofd middel noemde, ook als daarvan onschuldigen het slachtoffer worden. Antwoord minister: officier had op desbetreffende vraag geantwoord, dat Indon. bendeleiders de kampongs vaak tot centra maken van waaruit Ned. konvooien en plaatselijke bevolking beschoten en geterroriseerd worden. Hij heeft niet gezegd dat bij afbranden van kampongs niet gelet hoeft te worden op schuldigen en onschuldigen.

De Waarheid (comm. dagblad voor Nederland)

12-9-1946

Bericht dat autoriteiten van New South Wales onderzoek instellen naar aanleiding en oorzaak van de dood van een Javan, die in Nederlands gevangenkamp door Nederlanders zou zijn gelycht. Dit zou gebeurd zijn uit represaille.

3-10-1946

Twee ongesigneerde brieven aan de redactie over onrechtvaardig hard en zelfs beestachtig optreden van Nederl. militairen tegen Indonesiërs (meest burgers), o.a. naar aanleiding van het feit dat men in een bepaald geval geweigerd had de vlag halfstok te hangen toen een Maleise rechercheur door Indon. extremisten vermoord was.

26-10-1946

Brief uit Java (ondertekend met Merdeka): klacht over optreden Ned. militairen en beschrijving van poging 16-jarig meisje genadeschot te geven.

18-11-1946

Aneta-bericht, dat 6 Indonesiërs te Buitenzorg door Ned. militairen zijn vermoord. Onder hen de waarnemend burgemeester van Buitenzorg.

19-11-1946

Bericht over zeszvoudige moord in Buitenzorg is door een hoge functionaris van de Ned. Legervoorl. dienst bevestigd. Een onderzoek wordt ingesteld.

29-1-1947

Hoofdartikel noemt toestand in Indië „een poel van koloniale barbaarsheid”. Voorts enkele brieven uit Indië van Ned. militairen. Een enkel citaat: „Bij het minste of geringste schieten wij er op los”. „Verleden week hebben wij een pelopper voor zijn GVD geschoten”.

15-2-1947

Bericht, overgenomen van United Press: Sjahrir verklaarde aan U.P.-verslaggever dat Nederlanders ergens 200 Indonesiërs doodgeschoten zouden hebben.

14-5-1947

H.M.'s Banckert, Ned. torpedobootjager, zou, zonder enige verdere aanleiding dan een paar geweerschoten vanaf de wal, de stad Sibolga op Sumatra in brand hebben geschoten.

16-6-1947

Artikel over gebeurtenissen in Zuid-Celebes. „Het is geen geheim”, aldus de schr., „dat de Nederlandse militaire leiding bij de onderdrukking der Republikeinse Beweging gruwelijk te werk is gegaan”. Geciteerd wordt uit het Engelse dagblad „Daily Worker” van 7-6-'47: „Tussen December 1946 en Februari 1947 zijn tussen de 20 000 en 40 000 Indonesiërs zonder vorm van proces neergeschoten”. „De Nederlandse autoriteiten”, aldus „De Waarheid”, „hebben tevergeefs getracht die gruwelijke feiten geheim te houden”. Een onderzoek en straf voor de schuldigen is een eerste vereiste.

7-7-1947

Artikel, waarin „regeringskringen” worden geciteerd, die verklaard zouden hebben, dat het tussen eind '45 en april '47 op Celebes om „slechts” 5000 doden zou zijn gegaan. Daar moest men, alweer volgens de regeringskringen, niet te zwaar aan tillen, daar het allemaal rampokkers en onrustzaaiers waren.

25-8-1947

Twee foto's van Indon. gevangenen, vastgebonden met de handen in de nek en geketend met kettingen. Onderschrift: in afwachting van hun lot.

28-12-1948

Brief van soldaat A. J. Schrey aan zijn ouders, Vleerstraat 17, Vlaardingen. Verslag van bezetting kampong en van intimidatiepogingen om Indonesiërs aan de praat te krijgen.

10-1-1949

Brief uit Leiggorsari, ondertekend door soldaat H. A. Van der Woerd. Beschrijving van mishandeling van een „pelopper”.

12-1-1949

Anonieme brief uit Bal. Sinalangan. Beschrijving van zuiveringsacties in de buurt van Bal. Sinalangan en Soemedang: platbranden van kampongs, uitpersing gevangenen met gebruikmaking van „electriseermachine” en het in de rug schieten van gevangenen.

15-1-1949

Brief uit Solo (anoniem). Vermelding van o.a. het feit, dat „ze” er „500 om zeep hebben gebracht met de kampong er bij . . .”. „Het was een machtige tijd hoor”.

21-1-1949

Anonieme brief, die mishandeling beschrijft van twee gevangenen met o.a. de loop van een bren, de karwats en het steken van de hand in een kaarsvlammetje.

31-1-1949

Brief uit Semarang (anoniem). Beschrijving van zuiveringsactie en mishandeling van 13 T.N.I.-gevangenen, waarna het nekschot volgde.

31-1-1949

Brief van onbekend soldaat bevat beschrijving van mishandeling Indon. gevangenen door Ned. inlichtingendienst. Tevens beschrijving van ander geval: „... vanavond hadden ze een vent die ze een gat in de kop geslagen hadden, daar werd je gewoon beroerd van, zo bloedde dat”.

11-2-1949

Brief van onbekend soldaat met beschrijving van werkwijze van diverse Ned. inlichtingendiensten. „Als ze d'r een gevangenen hebben genomen, komt het het meeste voor, dat ze die dan de kans geven om te ontsnappen en hem dan maar met een doodpaffen”.

4-4-1949

Artikel waarin de vraag wordt gesteld of het rapport over de zaak-Peniwen (geschreven door de kerkeraad van P.) „weggemoffeld” zou zijn. Ds. Hildering zou al meerdere malen ernstige zaken hebben moeten rapporteren en/of publiceren, óók over Ned. mil. activiteiten.

20-5-1949

Beschrijving van militaire actie in Indonesië: als ergens een brug opgeblazen of een landmijn ontdekt is of waar spionnen een concentratie van de T.N.I. hebben gesignaleerd, daar krijgt de betrokken plaats of omgeving een onverwachte kannonnade te doorstaan.

Het Dagblad (Ned. Ind. dagblad)

15-2-1947

In een buitenwijk van Semarang zou een Chinees/Indonesische buurtwinkel door een aantal Nederlandse militairen geplunderd zijn. Daarbij zouden ook nog twee Indonesiërs zijn doodgeschoten, toen zij protesteerden tegen het „in beslag nemen” van hun goederen.

19-3-1947

Bij Tjikampek zouden Nederlandse militairen, belast met de bewaking van een trein, en bevreesd voor ondermijning van de rails met booby-traps, een aantal Indonesische gevangenen gedwongen hebben om voor de trein uit te lopen. Enkele malen zouden de gevangenen daarbij op mijnen getrapt hebben en om het leven zijn gekomen.

14-5-1947

In Tjikudapateuh, een randstad van Bandoeng, zouden Nederlanders en Ambonezen een kampong in brand gestoken hebben als vergelding van een beroving van een Nederlands militair.

14-8-1947

Militairen van een nieuw Nederlands contingent zouden op een gamelan-avond enige doden onder de burgerbevolking van een kampong gemaakt hebben – het excuus was: wij dachten dat het krijgsmuziek was.

17-8-1947

Uitgebreide reportage over rovende Nederlandse K.S.T.-ers (Korps Speciale Troepen). De militairen zouden beladen met waardevolle voorwerpen in de kazerne in Semarang teruggekeerd zijn. De voorwerpen zouden afkomstig geweest zijn uit leegstaand aangetroffen huizen. Via de Indonesische radio werd echter vernomen, dat de troepen gewapend de bewoners van een aantal kampongs uit hun huizen verdreven hadden.

3-11-1947

In de omgeving van Salatiga heeft een Nederlandse patrouille tijdens een razzia op ondergedoken leden van de Banteng-Itam-brigade 4 doden gemaakt – drie van de vier zouden burgers zijn, die geweigerd hadden inlichtingen over eventuele onderduikers te verschaffen.

20-12-1947

In Semarang zou een aantal infiltranten in het bezit aange troffen zijn van vuurwapens. Zij werden enkele dagen later doodgeschoten gevonden in een bedding van een rivier.

4-3-1948

Volgens berichten van Indonesische zijde zou in Bandoeng een aantal militairen van het regiment FRIESLAND tijdens verhoren van Indonesische militairen beestachtig zijn opgetreden. Gevangenen werden, aan hun voeten hangend, telkens in een waterput gesmeten, en zo lang onder water gehouden tot zij bijna stikten. In enkele gevallen liep het met deze verhoormethoden fataal af. Dat was slechts uitstel van executie, want uiteindelijk werd het hele gezelschap (17 gevangenen) gedood.

11-3-1948

Bij Garoet (West-Java) werden de lijken van vier opgehangen Indonesiërs gevonden. Van een der lijken had men de hand afgesneden om een horloge dat de man droeg te bemachtigen. Het staat niet vast wie de daders zijn, maar uit het feit, dat op een huis in de nabijheid „GROETEN VAN NICA” gekalkt stond meent het blad af te mogen leiden dat de daders onder K.L.- of K.N.I.L.-militairen gezocht moeten worden.

Vrij Nederland

(onafhankelijk cultureel, sociaal en politiek weekblad)

10-11-1945

In rubriek „Actuele vragen” wordt beduchtheid uitgesproken over toekomstig optreden Ned. militairen in Indonesië, dit n.a.v. het feit dat op militaire auto in Soest bord prijkte met woorden „Aan de galg met Soekarno”.

28-9-1946

„Pen Gun misleidt troepen en hitst ze op”. Artikel van J. M. Den Uyl. Schr. vermeldt, dat oud-minister Logemann bepaalde legerpraktijken op Java als „walgelijk” heeft bestempeld en citeert vervolgens brief van marinier, voor betrouw-

baarheid waarvan hij instaat: „... meeste jongens schieten pemoeda's, gewond of niet, ... meteen maar dood.; ... als we met 60 man een paar km van ons kamp zitten en we verwonden 6 of 8 of meer extremisten, dan kunnen we die onmogelijk meenemen ... laten we ze liggen ... of ze verrekken langzaam ...”. „Gevangenen”, aldus de marinier, „worden niet alleen geslagen, maar ook werkelijk gemarteld en gefusilleerd”. „Het martelen van gevangenen om inlichtingen te krijgen geschiedt voornamelijk door z.g. Indische jongens met volle instemming van de hen commanderende Nederlandse officieren. In hoeverre dit bij de op- perste leiding en de Nederlandse Regering bekend is, weet ik niet ...”.

21-12-1946

„Tussen dancing en guerrilla” (vervolg). Schr. merkt op, dat van de Ned. soldaten het uiterste gevegd wordt aan zelf- beheersing en tact, omdat het aan republikeinse zijde aan ge- zag ontbreekt.

4-1-1947

In rubriek „Oorlogsdagboek” relaas over mishandeling van 8 gevangenen, waarvan er enkelen in het bezit bleken te zijn van bamboe-handgranaten. Schr. kwam halverwege het ver- hoor ter plaatse en zag, dat gevangenen „in geschonden toe- stand waren, bloedend uit neus en mond”. De mannen had- den de handen in de nek. Een Hollander trapte het hele rijtje om en 4 of 5 met de laars in het gezicht. Twee grootmajors en meer officieren waren hiervan getuigen, maar grepen niet in. Gevangenen werden op vrachtauto geladen en tijdens de rit door trappende en slaande C.P.'s (Indonesiërs) onder- vraagd. Eén der gevangenen, vervoerder van handgranaten, met bot van klewang op hoofd geslagen. Zat in plas van eigen bloed. Hollandse jongens stonden er bij te lachen.

25-1-1947

Aantekening onder ingezonden stuk over onder 4-1-1947 vermelde relaas: „Minister van Oorlog zegde in Eerste Ka- mer onderzoek toe”.

8-2-1947

„Er op los slaan”, artikel van drs. J. M. Den Uyl. Na wan- gedrag van Ned. militairen in Indonesië te hebben gesigna- leerd, mag „Vrij Nederland”, aldus schr., zeker weleens zeg- gen, dat „ontsporing uitzondering en bewonderenswaardige zelfbeheersing regel is bij onze soldaten in hun uiterst moei- lijke positie”.

15-2-1947

„Martelen in Indonesië”, ingezonden stuk van B. Albada, die vermeldt hoe volgens brief van een militair de civiele poli- tie te Buitenzorg „rampokkers”, gepakt in de Chinese wijk, martelde. Van één was de hand afgeslagen.

22-2-1947

Ingezonden stuk van luitenant der Koninklijke Landmacht, die schrijft over het gedrag van onder zijn bevel staande mili- tair: „Natuurlijk loopt er een enkele sadist tussen, en wor- den vergripen van de bevolking soms zwaar gestraft, maar dit leger is géén korps van zendelingen”. In hetzelfde stuk wordt een soldaat geciteerd: „Bij het wegdragen van één van mijn betaljongenoten zat er een oude Indonesische kerel te grijnsen. Direct werd hij neergeschoten. Of het goed te praten is weet ik niet – maar die oude vent had toch even- goed vijf minuten later kunnen lachen?”

8-3-1947

Hoofredacteur H. M. Van Randwijk meldt uit Batavia, dat geconcentreerd modern bombardement door Ned. vliegtuigen heeft plaats gehad op reeds door T.R.I. ontruimd gebied. „Mijn vriend Setyadit zag de lijken van vele gemitrailleurde Indische burgers, ver achter de demarcatielijn”.

5-7-1947

Relaas over o.m. gruweldaden door Ned. militairen tijdens zuiveringsacties op Zuid-Celebes. Van december '46 tot fe- bruari/maart '47 zijn, naar men zegt, 20 000 Indonesiërs bij „schoonmaak”-actie van „de Turk” gedood. Bij Paloppo pl.m. 8000 slachtoffers. Bestuursleden P.N.I. zonder ver- oordeling doodgeschoten. Te Pare Pare op Den Passar 23 mensen vermoord. Schoolhoofd doodgeslagen. Onderwijzer, opgebracht door luitenant Ritman, aan touw opgehangen. Man gepakt door sergeant Ellywood van Madjene, dag lang aan boom vol mieren vastgebonden, 15 dagen vastgehouden en voortdurend geslagen; zijn zwangere vrouw moest 40 km langs steile hellingen lopen. Klacht Sociale Vrouwenvereni- ging te Makassar, gericht aan territoriale commandant Zuid- Celebes, hoofd plaatselijk bestuur en burgemeester van Ma- kassar: sinds 11-12-1946 onmenselijke handelingen door Ned. militairen; vrouwen en kinderen blootgesteld aan regen en felle zon, bezittingen geroofd en vele personen mishandeld en doodgeschoten (district Darene).

12-7-1947

Schrijven van schoolhoofd te Pare Pare, dhr. H. E. Meijer uit Leeuwarden, over optreden van kapt. Westerling op Zuid- Celebes: 23 gevangenen ten aanschouwe van schoolkinderen neergeschoten, o.a. twee vaders van leerlingen.

15-11-1947

„Hoe ik Indië terugvond”, artikel van Bep Vuyk. Schr. ver- meldt, dat op Bisschopsplein te Batavia Hollandse wacht 2 à 3 Indonesiërs doodde, die met knallende knalpot in auto langs reden. Voorts citaat uit artikel in „Harper's Magazine” (begin '46) van Amerikaans officier: Indo's, Menadonezen en Ambonezen dwongen Indonesiërs met bajonet in rug rood- witte vlaggen of insignes in te slikken.

10-7-1948

Rubriek „In het vizier”: lezer schrijft dat aanslagen in West- Java niet door Indonesische terroristen zijn begaan, maar door „Hamots” (H.M.'s ongeregelde troepen).

14-8-1948

Rubriek „In het vizier”: kritische kanttekening bij vonnissen in Bondowoso-affaire.

9-10-1948

Gemeld wordt dat Ned. soldaten tot gevangenisstraffen zijn veroordeeld wegens weigering kampong (Pakisadji) in brand te steken.

6-11-1948

Publicatie van passages uit een brief van een uit Indonesië teruggekeerde arts over enkele van zijn bevindingen. Schr. haalt „Bataviase Nieuwsgier” van 8-10-'48 aan, die berichtte dat vier regoe-leiders van organisatie „Pasoekean Kelima” ter dood zijn veroordeeld, uitsluitend op beschuldiging te beho- ren tot organisatie die vernietiging van militaire en econo- mische inrichtingen en verkeerswerken alsmede het doden van tegenstanders van de Republiek ten doel heeft. Er was nog geen begin van uitvoering van het voornemen gebleken.

22-1-1949

Hoofredacteur H. M. Van Randwijk beschuldigt R.V.D. en leger van ernstig gebrek aan objectieve voorlichting, i.c. het achterhouden van feiten die bedenkelijk licht werpen op Ned. militaire praktijken. Schr. haalt „Bataviase Nieuwsgier” van 24-12-'48 aan: verslag van wekelijkse persconferentie van woordvoerder Commissie van Goede Diensten Lindsey, die waarnam hoe bij bezetting van Kalioerang een Indon. jongetje door Indon. soldaat in Ned. uniform door de borst werd geschoten. Van Randwijk: „Gelogen? Dan moet Lind- sey als leugenaar aan de kaak worden gesteld. Waarheid? ... Ja, wat dan? We kennen ook Zuid-Celebes en Bondo- woso, en Pakisadji en de overval op Pengangsaan enz. enz. enz.”.

19-2-1949

Anonieme brieven van soldaten te velde, ergens in Indonesië. Enkele citaten: „Iedereen die nu een stap verkeerd doet wordt neergeknald”. „Driemaal zeven cent (toespeling op prijs van geweerpatroon? (R.V.D.)), en de kali in met ze” (over drie gevangenen die met opzet onware inlichtingen verschaffen). Verder nog relaas van een onwillige gevangene, die uiteindelijk ergens in het bos afgemaakt zou zijn.

Blijkens verdere citaten zouden mishandelingen als onder stroom zetten, volpompen met water, aan de tenen ophangen e.d. aan de orde van de dag zijn. Ook doodslaan of zonder meer doodschieten zou regelmatig voorkomen.

19-3-1949

In commentaar wijst men erop, dat 's zaterdags van officiële zijde wredeheden van Ned. militairen in Indonesië werden ontkend, terwijl 's maandags van dezelfde kant het bericht kwam dat de eerder gedane mededeling voorbarig en het onderzoek nog niet afgesloten was. Schr. betreurt dat er geen parlementaire enquête naar beweerde wredeheden gaande is.

26-3-1949

Hoofdredacteur H. M. Van Randwijk legt verband tussen a. het feit dat namens generaal Spoor er op 5 maart nog eens aan herinnerd is dat verordening nr. zoveel van mei 1940

inzake een verbod tot het in omloop brengen van berichten die het Koninkrijk in gevaar kunnen brengen nog steeds van kracht is. b. oproep van V.N. tot het zenden van brieven uit Indonesië over excessen ter publicatie in V.N.

„De buitenwereld en Indonesië”, artikel van dr. M. Van Blankenstein, die erop wijst dat waarnemers van U.N.O. in Indonesië ook over wandaden Ned. militairen kunnen rapporteren. Maar „tot nog toe zijn zij daarvan niet gesticht”. Voorts relaas over Peniwen-affaire en artikel van dr. C. J. Dippel met commentaar op brief van Ned. militair over excessen. Dr. Dippel veroordeelt het zwijgen van Ned. Regering en pers over dit onderwerp.

28-5-1949

„Batavia wordt vlug, te vlug”, beschouwing over onderzoek naar wredeheden. Op 1 maart '49 rapporteerde kerkeraad van Peniwen doodschieten van leden van de kerkelijke gemeente aldaar, maar op 21 maart waren hoge autoriteiten nog steeds niet op de hoogte. „Officiële zijde” meldt nu, dat deze zaak „onmiddellijk” in behandeling is genomen. Geruchtmakende brief van res.-officier in „De Groene Amsterdammer” in officiële publicatie besproken, niet tegengesproken. Schuldigen in Bondowoso-affaire eerst vrijgesproken, daarna enkele maanden straf. Mannen die weigerden Pakisadji in brand te steken, zwaar gestraft.

De Groene Amsterdammer (weekblad)

3-11-1945

In artikel van E. Gobeë wordt gewaarschuwd tegen ophitsing van Ned. militairen die naar Indonesië vertrekken, dit n.a.v. opschrift op militaire auto in Soest: „Aan de galg met Soekarno”.

29-12-1945

„Vertroebeling”, kort artikel, waaruit citaat: „Er zijn afschuwelijke wandaden gepleegd door rampokkers tegen weerloze krijgsgevangenen en geïnterneerden. Maar wat moet men denken van Nederlanders, die uit weerwraak Indonesiërs molesteren, hen (op z'n nazisch) dwingen kokardes op te eten en hun kampongs afbranden . . ?”.

11-5-1946

„Indonesië als inzet van de verkiezingen”, artikel van prof. mr. W. F. Wertheim. Citaat: „De springstof ligt het eerst bij het reactionaire militaire en ambtelijke apparaat. Hoe gemakkelijk die springstof tot ontploffing kan komen, bewees het door de heer Palar vermelde incident in Pesing, waar de Ned. militaire politie een 70-tal gevangenen zou hebben afgeslacht”.

8-10-1946

„Niet alleen de soldaat”, artikel waarin gesteld wordt, dat onder de naar Ned. Indië vertrekkende troepen elementen zitten, die „misleid en vergiftigd” ten strijde trekken, „met een gevoel van we-zullen-er-wel-eens-op-slaan”. Verder onder titel „Honger op Madoera” opmerking, dat de republikeinse lezing betreffende het tegenhouden door Ned. Marine van rijstzendingen naar het hongerende Madoera, is bevestigd door Pieter 't Hoen in „Het Parool” van 30-9-'46.

21-6-1947

Uit artikel „Woord en daad in Indonesië”: „Er is ook een andere methode om rust en orde te brengen – althans uiterlijk – dan die welke de P.v.d.A. noemt, namelijk die welke werd toegepast in Zuid-Celebes. De bewoners van de dorpen Makini, Maradekaja, Tjaddia, Barabaraja, Maljini Parang, Pamoekang, Lembara, Kidoeng, Masale, Tammamoeang en Paropo kunnen daarover meepraten en ze zijn niet de enigen”.

2-8-1947

„De neergeschoten Dakota”, artikel over neerschieten door Ned. jagers van Indiaas burgertransportvliegtuig met medicijnen e.d. voor Republiek. Men kan dit geen „politieel optreden” meer noemen, aldus redactie.

23-10-1948

„Gedachten over Pakisadji”, artikel van prof. mr. I. Kisch over de berechting van de mariniers die weigerden kampong Pakisadji in brand te steken. Schr. wijst op de onwettigheid van oorlogsdaden die in strijd zijn met het volkenrecht. Wie de volkenrechtelijke beginselen au sérieux neemt, moet ze stellen boven verbeelde of zelfs boven werkelijke staatsbelangen, hoe groot ook. De subalterne militair moet bevoegdheid hebben zich naar het volkenrecht te gedragen. Als in het geval Pakisadji door de bijzondere omstandigheden uitzondering op het volkenrecht verantwoord was, moet voor de soldaten die desondanks aan dat volkenrecht meenden te moeten vasthouden, het principe van verminderde strafoplegging gelden. Dan is voor de zware straffen, die aan de betrokken mariniers zijn opgelegd, geen plaats.

26-2-1949

Brief van res. officier in Indonesië aan zijn vrienden in Nederland over wangedrag van Ned. militairen, voornamelijk van het Korps Speciale Troepen, in de omgeving van Djokjakarta. Mishandelingen bij verhoren, terechtstellingen zonder verhoor, platbranden van kampongs, schieten op alles wat beweegt en andere excessen doen de schr. vergelijkingen trekken met het Duitse optreden in Putten. Toepassing van het standrecht zou veelvuldig plaats hebben. Hoofdofficier zei lachend tegen gen. Spoor, dat Ned. troepen 200 slapende T.N.I.-soldaten met bajonet aan baleh baleh prikten. Beschrijving van marteling van Indonesiër, die verdacht werd van het leggen van landmijnen enz. enz. Niet tot medewerking bereid zijnde Indonesiërs zouden volgens schr. van voedsel-distributie worden uitgesloten.

26-2-1949

„Geen pardon meer”, artikel van dr. C. J. Dippel n.a.v. brief van res. officier (zie boven). Enkele citaten: „Als men de balans opmaakt, is het niet gering: de moord op Santoso, de

successen van de actie sterk bepaald door de verenigde „achtenswaardige” methodes van een K.S.T., een I.V.G. en een K.N.I.L.”. „En pijnlijk bedenkt men dan, dat de lijst van objectieve feiten, die niet meer zijn te verbergen, lang is geworden: Zuid-Celebes, Bondowoso, Pakisadji, de elders gepubliceerde brieven van loyale, niet-gedesequibreerde jongens, die spreken van „de brengun er over en dan zo gauw mogelijk naar huis” – Pijnlijk bedenkt men de geruchten, die er gaan, dat het aantal gestelde „inlandse slachtoffers tussen de 25 000 en 30 000 ligt”.

2-4-1949

„Nog een brief uit Indonesië, ditmaal van een dienstpl. soldaat. Van de vele verschrikkingen die in soldatenbrieven aan

familie-in-Nederland gemeld worden, durft schr. er niet één te ontkennen. Hijzelf geeft relaas van het neerschieten van 3 Indonesiërs, van wie op dat moment geenszins vast stond of zij militairen dan wel (burger-)extremisten waren. Commentaar van redactie bij deze brief: door dit soort publicaties wordt een gaaf en scherp beeld verkregen van wat zich in Indonesië aan misstanden heeft voorgedaan.

10-9-1949

„Dessa Goenoengsimping”, artikel over de zaak van de brui-
loftsgangers in Tjilatjap. Een Ned. patrouille zou 27 onschuldige feestvierders hebben gedood en 31 zwaar gewond.

De Vlam (weekblad)

6-4-1946

In beschouwing over situatie in Indonesië: op het eiland Onrust honderden gevangenen, maar velen zijn reeds „op de vlucht” neergeschoten; grote willekeur in Djakarta bij arrestatie van Indonesiërs die van republikeinse gezindheid worden verdacht; hard optreden bij doorzoeken van kampongs.

31-8-1946

„Extremisten”, artikel, waarin geciteerd wordt uit brochure van prof. Wertheim „Nederland op de tweesprong”: witte terreur in Batavia, „zuivering” van kampongs, aanslagen op Indonesische leiders, intimidatie en molestatie van Indonesiërs. Ten dele begrijpelijk als reactie op afgrijselijke terreur van Indonesische zijde.

12-10-1946

Artikel van H. Giesler: onze soldaten worden welbewust in oorlogspsychose gebracht, met alle gevolgen van dien.

11-1-1947

Brieven van soldaten in Indonesië. Enkele citaten: „Jongens, terugkerend van wacht in Batavia, hadden inlander gearresteerd, die tenten wilde stelen en soldaten doodsteken. Ze hebben hem zijn gezicht kapot geslagen, er muskietenolie over gegooit, brandende sigaret tegen het blote lijf geduwd en hem gedwongen thee met zout te drinken”. „Wanneer er Hollanders zijn vermoord, willen de officieren liefst een kampong afbranden”. „Als we eventueel krijgsgevangenen maken, moeten we ze laten pissen en plotseling terugroepen. Als ze niet klaar zijn en niet onmiddellijk aan komen rennen, kun je ze gerust doodschieten”.

11-7-1947

„Onder de koperen ploert”: résumé van zuiveringsacties kapt. Westerling op Zuid-Celebes.

18-7-1947

„Indonesië in het licht van de pers”: citaten uit artikelen in andere bladen. „Stem van Nederland” van 5-7-47: dwang onder bedreiging met de dood om extremisten aan te wijzen; Ned. luitenant organiseert tweegevecht tussen man die weigerde te spreken en extremist; de extremist won.

22-12-1947

Commentaar op Ned. wreedheden op Celebes en Java: „De Vlam huilt van de gruwelen op Celebes en Java, van de dodenwagens van generaal Spoor, en van de halfslachtige rapporten van onze Regering”.

2-1-1948

„Perspectieven”, artikel waarin gesteld wordt, dat „de mars naar Djokja slechts het begin is van een blijvende guerilla-oorlog en een terreur, die alle Westerlingen vrij spel geeft en waarvan Bondowoso en het Krawangse slechts voorspel zijn”. Voorts reactie van lezer op het „Vlam”-commentaar van 22-12-47: De Vlam zet zaak op z'n kop.

23-1-1948

„Schijnvrede”, artikel van Jef Last: men zal Ned. gruweldaden vergeten, in doofpot stoppen, er niet meer over praten. „Zoals men Bondowoso vergeten zal, en Celebes en het Krawangse”.

23-4-1948

„Nationale eer”, artikel waarin gesteld wordt dat onze „nationale eer” in Indonesië wordt begeleid door „moordpartijen op Zuid-Celebes, die, naar men weet, nog steeds niet opgehelderd zijn”.

23-5-1948

Commentaar, waarin de vinger gelegd wordt op een „merkwaardige uitlating” van generaal Spoor over de „moordpartijen” in Zuid-Celebes. „De generaal heeft de feiten niet ontkend, maar een beetje balorig geklaagd, dat men wel drukte maakt over het optreden van zijn onderhorigen, doch geen aandacht schenkt aan de duizenden slachtoffers door het optreden van rampokkers”. „Zonderling dat de heer Spoor het rapport (over Zuid-Celebes) aankondigt, en men in „Den Haag” niet weet of dit rapport aan de Kamer wordt toegezonden”.

7-8-1948

„Hellend vlak”, artikel waarin de ontkenningen van gen. Spoor m.b.t. een hernieuwd optreden van „de Turk” in de binnenlanden van Java (bericht van Ass. Press) „cynisch” worden genoemd. „Met verontwaardiging spreekt gen. Spoor tegen, dat kapt. Westerling zich met zijn speciale brigade in Tjikalong zou hebben misdragen. Westerling is ervan beschuldigd op Zuid-Celebes te hebben geopereerd „als de slechte SS-slachter”. „Psychologisch is het belangwekkend dat de heer Spoor massamoorden op kampongbewoners à la Putten of Lidice gelieft aan te duiden als „misdragingen”. Terwijl Celebes niet berecht wordt, terwijl Bondowoso slechts matige belangstelling van de krijgswaard kan verwerven, worden drie Indonesiërs die handgranaten wierpen in een groep Nederlandse soldaten voor een bioscoop, tot lange gevangenisstraffen veroordeeld”, terwijl drie de doodstraf kregen.

14-8-1948

Artikel over „Bondowoso” en „Zuid-Celebes”: nog steeds onvoldoende opheldering, straffen te licht of schuldigen niet aangepakt.

18-9-1948

„Kindermoord in Pegangsaan Timur”, artikel van Sjamudin Kartokusomo. Inhoud: in Batavia schoolkind door Ned. politiekogel getroffen in de avond van 3-8-48 in republikeins huis op Pegangsaan. Onder bedreiging van Ned. terugtrekken moesten vrienden die het kind wilden helpen, zich terugtrekken. Kind is in de nacht van 16 op 17-8-48 in republ. hospitaal overleden. Bij hetzelfde incident nog 5 kinderen gewond. Met hun gedode kameraadje waren zij in het huis

bezig met meubels verzetten en bloemen schikken ter voorbereiding van de viering van rep. onafhankelijkheidsdag. Politie sommerde de kinderen het huis binnen een half uur te verlaten. Kinderen bleven, zongen nationale liederen, werden omsingeld, gegrepen, voortgeduwd, -geschopt, -gestompt en -gesleurd onder bedreiging met stenguns. Na een half uur lukte het de politie hen van het achtererf naar de achtergalerij te transporteren, maar hierna weigerden zij verder te gaan. Weer geschopt en gestomp, waarna de kinderen begonnen te sarren en met stoelkussens te gooien. Daarna ratelden de schoten. Het schieten werd later gerechtvaardigd met de verklaring dat de kinderen een politieman hadden doodgeschoten. In het huis zouden lege hulzen zijn gevonden. Inderdaad Chinese politieman dodelijk getroffen, maar door eigen vuur. Hulzen afkomstig van stenguns politie. Kinderen bij hun vertrek niet eens gefouilleerd.

23-10-1948

„Vermoffing”, artikel van ds. Kr. Strijd. Scherpe kritiek n.a.v. voorgevallene te Pakisadji, Bondowoso, Zuid-Celebes en Tasikmalaja. Nadere beschouwing over zuiveringsactie op Zuid-Celebes, met de opmerking dat het chr. dagblad „Trouw” het gebeurde niet zo erg vond. Kritiek voorts op opmerking van „De C.H. Nederlander” dat „handhaving van gezag ginds soms daden eist, die niet met Westerse begrippen kunnen worden gemeten”. Ds. Strijd: „Goedpraten van Zuid-Celebes, Bondowoso en Pakisadji is vermomming”. Kritiek op Piet Bakker, die in „Elseviers Weekblad” van 16-10-48 het spreken van „afgebrande dessa's” een „verleugende voorstelling” noemt. Schr. eist tenslotte dat Westerling en zij die bevel gaven tot platbranden van kampong Pakisadji gestraft zullen worden.

20-11-1948

Ds. J. J. Buskes legt verantwoording af van giften t.b.v. Pakisadji (f 1044,25) en zegt alle gevers hartelijk dank.

27-11-1948

Bericht: Vereniging Nederland-Indonesië (landelijk bestuur) protesteert tegen platbranden van kampongs op Java door Ned. militairen, ontorende bestraffing van militairen in affaire-Pakisadji, vonnissen in Bondowoso-zaak, uitblijven van rapport over „Zuid-Celebes”, schieten op schooljeugd te Batavia e.d. Vraagt schadeloosstelling van slachtoffers.

De Vrije Katheder (weekblad)

23-8-1946

„Terugkeer der daemonen”, commentariërend artikel, waarin o.m. gezegd wordt dat de taak van het Ned. leger in Indonesië blijkbaar bestaat in het moedwillig vernielen van rijstvelden.

20-9-1946

J. H. W. Veenstra stelt in artikel, dat men van Nederlandse militaire zijde in Indonesië tot dusver dikwijls te werk is gegaan op een wijze, die geen vertrouwen kan inboezemen. In het Ned. Indische leger zitten rancuneuze elementen, die licht tot wandaden komen. De Nederlandse troepen treden veel gedisciplineerder op.

20-9-1946

W. S. maakt in artikel melding van wreedheden, bedreven door onderdelen der expeditionaire macht, vooral Militaire Politie. Schr. verwijst naar uitspraak van oud-minister Logemann, die op congres van P.v.d.A. bepaalde praktijken en methodes van het Ned. leger in Indonesië als „walgelijk en blamerend” kenschetste.

25-7-1947

Artikel van W.S. n.a.v. eerste politionele actie. Citaat: „... schandelijkheden als die van Zuid-Celebes zullen zich herha-

22-1-1949

Ooggetuigeverslag van bombardement van Djokjakarta. In tegenstelling tot officiële lezing van Ned. mil. zijde Djokja wél gebombardeerd en gemitrailleerd. Bijna uitsluitend raketten gebruikt. „Bij de soldaten die ons opdreven, waren er fatsoenlijke en schoften”. Arifin en Roeslan Abdoelgani gewond door mitrailleurvuur. Mr. Hindromartono door Ned. militair doodgeschoten. Santoso en anderen bij Maguwo door Ned. militairen aangehouden en één voor één doodgeschoten, ook gewonde chauffeur. Alle auto's op de weg bij Djokja systematisch gemitrailleerd.

12-2-1949

„Brief uit Indonesië”: „Als Spoor maar niet weer begint met verbranden van kampongs en dessa's ...”.

21-3-1949

Kritisch commentaar op beleid gen. Spoor m.b.t. gruweldaden van Ned. militairen. De generaal heeft twee jaar nodig gehad om te reageren op mededelingen over het optreden van Westerling in Zuid-Celebes. Maandenlang ontbraken inlichtingen over Bondowoso, Pakisadji en het Krawangse.

24-4-1949

Uit artikel van D. M. G. Koch over o.a. wreedheden van Ned. militairen: „Als men soldaten laat vertellen, verneemt men heel wat, wat officiële ontkenningen van wreedheden waardeloos maakt”. Commandanten construeren verzachten-de omstandigheden.

18-6-1949

„Tocht naar Djokja”, artikel van Harold Isaac, correspondent van „Newsweek”, die van Indon. guerilla-officier hoorde dat Ned. militairen in kampongs niemand en niets ontzien. Als ergens guerilla-activiteit geconstateerd is, roeien patrouilles de bevolking van nabijgelegen kampongs uit. Voorts beschrijving van hoe iemand met het hoofd tegen de muur werd geslagen. Op Chinees kerkhof te Djokja 15 burgers in rij gezet en neergeschoten. Optreden van goedgewapende rampokkers, die plunderen en schieten. Ned. militaire politie grijpt niet in. 't Zou hier Nederlands sprekende Indonesiërs betreffen, die voor Nederlanders werken.

len: moord, verkrachting door onwetende en opgezweept Brabantse en Groningse jongens”.

25-7-1947

Artikel van Bep Vuyk, die er o.m. op wijst, dat Ned. bommen op Malang en Solo niet op militaire objecten vielen, maar weerloze burgers van leven of eigendom beroofden.

1 en 8-1947

Beschouwingen over („symptomatische”) voorgevallene te Bondowoso: omkomen van vergeten gevangenen in spoorwagens.

15-12-1947

Artikel van Alb. De La Cour, die herinnert aan Bekassi (Britse represaille-actie wegens vermoorden van inzettenden Brits vliegtuig door extremisten, afkomstig uit Bekassi), Peking, Bali, Zuid-Celebes, Sumatra, dodentransport Bondowoso. Een officier en twee soldaten, gearresteerd i.v.m. Bondowoso-affaire, „alleen maar de schuldigen in één geval”.

25-12-1948

„Een duizendkoppig advocaat”, artikel over vrijpraak van soldaat Ratio Koster, die aanvankelijk door de krijgsraad was veroordeeld wegens het in de kazerne verspreiden van het

blad „Een” van het A.N.J.V., waarin onder de kop „Maak van onze jongens geen SS-ers” excessen tijdens zuiveringsacties omstreeks jaarwisseling 1946-’47 werden beschreven. Het artikel in dit blad was gebaseerd op gegevens, ontleend aan artikelen van dr. M. van Blankenstein in „De Stem van Nederland” en H. M. Van Randwijk in „Vrij Nederland”. „De Vrije Katheder”-redactie meent, dat het Hoog Militair Gerechtshof door de vrijspraak van Ratio Koster de rechtsstaat, die door het vonnis van de krijgsraad was geschonden, heeft hersteld.

maart 1949

„Eer is teer, dr. Drees”, artikel van A. P. L. Wiessing, o.m. bestaande uit gesprekken met een uit Indonesië teruggekeerde Ned. Ind. stafofficier, een voormalig arts en een chirurg, dit n.a.v. de verklaring van officiële zijde van 12-3-1949 dat „na een terzake ingesteld nauwgezet onderzoek” de Regering geen feiten heeft ontdekt, die „de geïncrimineerde ernstige mishandelingen bevestigen”. Op vraag van de redacteur aan de stafofficier of de officiële verklaring z.i. een „wassen neus” is, een „gewoon leugenachtig stuk”, luidde het antwoord: „Dat lijkt mij nogal duidelijk”. De stafofficier noemt het K.N.I.L. „de grote bederver” en aan het hoofd van deze „koloniale praetorianen” staat generaal Spoor. Als men hem vertelt dat zijn mannen gruwelen hebben gepleegd, doet hij zich voor als „een onthutst gentleman”, maar „hij weet immers sinds lang, hoe zijn K.N.I.L.-mannen gewend zijn krijgsgevangenen en gewone verdachten te tracteren”. Daarom heeft bij iedere kersvers uit Nederland gearriveerde legereenheid een sectie K.N.I.L.-mannen, waaronder een kleine afdeling voor z.g. veiligheid en voorlichting: Gestapo-figuren voor wie Nederlandse en K.N.I.L.-officiëren van hogere rang hebben te wijken. Zij nemen verhoren af en bepalen hoe:

met (minstens) stompen, trappen of stokslagen. De dokter bevestigt verklaring van stafofficier en zegt dat K.N.I.L.-mensen niet kunnen denken zonder rotan in de hand. De stafofficier wijst erop, dat de legercommandant drie speciale troepen heeft gevormd, waarvan het Depot Speciale Troepen (met „de Turk”) het bekendste is. Dit Depot bezit geheime orders van de generaal en officieel volstrekte bevoegdheid om standrecht uit te oefenen. Daarnaast opereren de parachutisten en de HAMOTS (Hr. M.’s Ongeregelde Troepen: vroegere soldaten van het repl. leger, waarover in de pers niet mag worden geschreven). Ook zij passen standrecht toe.

De chirurg geeft verhaal door van collega, die van tien ontwikkelde christen-Bataks hoorde hoe ze gemarteld waren: met waterproef (water ingieten en lozing tegenhouden), brandende sigarettenpeuken op naakte huid en slagen met gummi-knuppels. Aanhangig gemaakt bij gen. Spoor, die collega van chirurg later per brief meedeelde, dat in het betrokken geval met onvoldoende nauwgezetheid en beheersing was opgetreden. Echter geen strafvervolg, omdat voldoende juridisch bewijs ontbrak. Schuldigen op andere wijze gecorrigeerd. Maatregelen genomen om herhaling te voorkomen.

Alle drie getuigen verklaarden tegenover redacteur, dat waterproef, ophangen bij de kin en andere gruwelmethoden veel voorkomen. Chirurg vermeldt tenslotte, dat zijn neef als soldaat in Indonesië rapport heeft opgesteld over met eigen ogen geziene marteling van Javaans jongetje van tussen 6 en 10 jaar op last van veiligheidsadjutant. Eerst rotanslagen, dan gloeiende sigarettenpeukjes op de huid om zijn vader te verklappen, toen met geweerkolven op voeten gestampt „tot pulp”. Het kind bleef dood liggen. Militairen, die tussenbeide wilden komen, met aanklacht bedreigd. Eén hunner in het ziekenhuis, de ander wegens dienstweigering in de gevangenis. Alle drie de zegslieden waren bereid hun namen te noemen.

271

Je Maintiendrai (weekblad)

30-8-1946

In commentariërend artikel wordt ernstig gewaarschuwd tegen „ophitsen” van Ned. militairen in Indonesië, hetgeen tot allerlei wandaden kan leiden.

18-10-1947

In artikel wordt gemeld, dat na de Nederlandse landing op Bali in maart ’46 10 000 politieke arrestaties zijn verricht

en ongeveer 2000 gevangenen ernstig mishandeld, nl. geschopt, geslagen, uren in felle zon gezet, opgehangen met de tenen nog net op de grond e.d.

8-11-1947

Artikel van Bep Vuyk over Ned. repressailles tegen kampongs.

J.M.-De Stem van Nederland (weekblad)

6-12-1947

In rubriek „Korte notities” onder tussenkopje „Schandelijk” bericht over en commentaar op z.g. dodentransport van Bondowoso. Citaat: „Gelukkig heeft de Regering direct haar afkeuring daarover uitgesproken en drastische maatregelen aangekondigd. Maar daarmee zijn we van de zaak niet af. Wij herinneren ons de Zuid-Celebes-affaire, waarover een rapport is aangekondigd, dat nog steeds niet verscheen. Het is nu wel duidelijk dat ook van Nederlandse zijde in Indonesië onduidelbare dingen gebeuren”.

13-3-1948

Gen. Spoor verbiedt „J.M.-De Stem van Nederland” voor militairen in Indonesië (n.a.v. artikelen van dr. M. Van Blankenstein over optreden Ned. troepen in Zuid-Celebes?). Artikelen over verbod van prof. ir. W. Schermerhorn onder titel „Een teken aan de wand”.

29-5-1948

„In het soldatenboekje”, artikel van prof. Schermerhorn, waaruit volgende citaat: „Vandaag vestig ik de aandacht op de onrust die een deel van de terugkerende soldaten in allerlei kringen verwekt door hun verhalen over barbaars optreden tegenover Indonesiërs. Menigeen wordt daardoor duidelijk, dat de affaire op Zuid-Celebes geen ongelukkige uitzondering vormt. Zij viel hoogstens op, omdat men daar wat grondiger, systematischer en op groter schaal te werk ging. Ook de middelen van de republiek zijn vaak die van de terreur, intimidatie der bevolking, die men gerust terreur mag noemen. Terreur lokt nu eenmaal terreur uit en de Turk gaf in Zuid-Celebes er hardhandig antwoord op. Dit komt voor rekening van de regel „gezag is gezag en rebel is rebel”. Ook het leger ontkomt niet aan het noodlot van ieder bezettingsleger. Men bespeurt dat uit mondelinge verhalen van gedemobiliseerden, maar ook bereiken ons telkens berichten die dit bevestigen”. Naar aanleiding van ontvangen brief over wreedheid van Ned. kant: „Laat ik u die beschrijving nu maar besparen”.

De Baanbreker (alleen in 1946 verschenen periodiek)

5-4-1946

„De zuivering” van Pesing”, artikel van Bep Vuyk over wreedheden bij Ned. bezetting van Pesing. Enkele citaten. „De gevangenen die zich aan de Nederlandse troepen hadden overgegeven, zijn door de militaire politie van het Ned. Indische leger op de gruwelijkste manier afgeslacht”. „Later vonden de Nederlandse troepen nog hier en daar enkele gewonden, die nu in het hospitaal liggen. Goddank was hun eerste reactie normaal en daarom ondisciplinair. Ze walgden van de moordpartij en er ontstonden twisten en knokpartijen tussen hen en de „Ambonezen”, de moordenaars van de gevangenen”. „Onder „de Ambonezen” verstaat de Hollandse troep alles wat bruin ziet en aan de Hollandse kant vecht. De M.P. bestaat uit Indonesiërs, Europeanen (merendeels Indo's) en Chinezen. Zij is een werktuig in de hand van de lei-

ding van het Koninklijk Nederlands-Indische Leger”. „Een Hollands officier vertelde ons hoe zijn djongos was gearresteerd als gevaarlijke pemoeda. Enkele dagen daarop kwam deze terug met blauwgeslagen gezicht en twee gebroken vingers. Hij was ondervraagd, maar volkomen onschuldig gebleken. Een Indo-M.P.-man vertelde me hoe men betrapte meeldieven met het wapen in de rug dwong het meel op te eten”. „Waar de M.P. optreedt, wordt gemoord en gemarteld. Ze kunnen er zelf allergrappigst over vertellen. Ze doen het ook graag, het vertellen bedoel ik”.

Schr. vermeldt verder, dat de M.P. Chinezen in dienst nam wier familieleden door extremisten waren gedood. Ze exploiteert hun wraakzucht om het vuile werk te doen, te moorden en te martelen.

De Linie (katholiek weekblad)

18-3-1949

Stuk van dr. E. F. Schröder S.J., waaruit dit citaat: „Zo gebeurt het dat ineens vanuit een kampong geschoten wordt. Onze soldaten zien niemand in uniform en schieten dan in het wilde weg terug, waardoor het onvermijdelijk is dat er veel onschuldig bloed vloeit. Juist omdat de toestand zo onveilig is, moeten onze soldaten heel hardhandig optreden en zo vallen er vaak tientallen en soms honderdtallen slachtoffers. Het gevolg is grote verbittering onder de bevolking”.

13-5-1949

„De Linie” heeft vragen gesteld aan de apostolisch vicaris van Semarang, mgr. A. Sugijapranata, die in Djokjakarta vertoeft. Onder andere deze vraag: welke waarde moet worden toegekend aan vele berichten omtrent een terroristisch regiem van

de zijde van de (Ned.) bezetting? Het antwoord van de bisschop is gebaseerd op inlichtingen uit de tweede hand, naar hij zelf zegt. Schr. vermeldt, dat bij bezetting van Djokja Indon. stoottroepen van het K.N.I.L. in sommige kampongs aan de rand van de stad vluchtende mannen op straat neerschoten. Een Indon. politieman in uniform werd door drie Indonesische K.N.I.L.-soldaten aangehouden, ondervraagd en, nadat hij „alles” bekend had, in tegenwoordigheid van vrouw en kinderen neergeschoten. Bij zuiveringsactie in kampong of dessa worden de mannen soms uren in zon of regen gezet; uit hun huizen worden alle sieraden meegenomen. Op 18-1-49, bij bezetting van Bantul t.z.v. Djokja, schoot Ned. wacht op waronghuisje, waarin Indonesische gevangenen zaten: vijf doden.

Spartacus

(weekblad van de Communistenbond „Spartacus”)

30-3-1946

Artikel, ontleend aan „De Waarheid”, over Ambonese K.N.I.L.-militairen die dragers van rood-witte insignes dwongen deze in te slikken of te bespuwen en te vertrappen. Sommigen werd de keel afgesneden. De Ambonezen dansten met de klewang in de hand om de „peloppers” heen, slachtten hen met een paar houthouwen af en likten het bloed van hun druipende wapen.

27-4-1946

„De Javaan wordt mishandeld”, artikel waarin bewering, dat Nederlandse militairen de Britten afwisselen bij het neerknallen van zich verzettende slaven. Hoeveel moeite Ned. Regering zich ook getroost om de schokkende feiten weg te moffelen, berichten over gruwelijke wreedheden kunnen niet alle worden verzweigen.

13-12-1947

Artikel n.a.v. bericht in „Het Parool”: als Ned. militairen in Indonesië gewapende mannen tegenkomen, schieten ze ze zonder pardon neer. Voorts commentariërende beschouwing over dodentransport-Bondowoso.

27-11-1948

Scherp kritisch commentaar over vonnissen in Bondowoso-affaire.

9-4-1949

Beschouwing over wreedheden van Ned. militairen in Indonesië met herinnering aan o.m. Zuid-Celebes en Bondowoso.

Paraat (weekblad van de Partij van de Arbeid)

23-5-1947

In „Brief uit Indonesië” maakt P. melding van „onbekookt optreden van Nederlandse troepen”, vooral K.N.I.L.-onderdelen.

6-6-1947

P. noemt in „Brief uit Indonesië” (Soerabaia, april '47) Nederlandse reactie op dood van Nederlands militair die omkwam door beschieting van patrouille, „buiten alle verhouding”. Zinloos artillerievuur, ook op burgers en weerloze dorpen. P. maakt voorts melding van opsluiten van 40 ge-

vangenen in vertrek van 3 bij 4 meter. Toen deze klaagden over benarde huisvesting, liet het Ned. militair commando hen één uur gymnastiek doen met diepe kniebuigingen; daarna moesten ze een half uur om hun lengtes draaien. „Hierbij vielen de nodige klappen en schoppen”. Men gaf toe, dat verschillende gevangenen de verhoren „niet zouden overleven”.

13-6-1947

P. geeft in „Brief uit Indonesië” verslag van gesprek met één der verantwoordelijke figuren van de militaire actie in Makassar en Zuid-Celebes. „Personen die gearresteerd waren,

werden ondanks telegrammen uit Batavia, die het tegen-deel bevalen, terechtgesteld. Achteraf werd beweerd dat de telegrammen te laat ontvangen waren. In bepaalde kringen vraagt men: zijn deze feiten de Regering bekend? Waarom worden de verantwoordelijke personen dan niet als oorlogsmisdadigers vervolgd?"

20-6-1947

P. geeft vertrouwelijke mededelingen weer van hoofdofficier K.N.I.L. over verloop van actie in Zuid-Celebes. Deze beschreef methoden van „de Turco's", een speciaal zuiveringscorps, bestaande uit Nederlanders, Chinezen, Ambonezen en Indoeuropeanen. De commandant had een speciale opdracht van gen. Spoor en was daardoor volkomen gedekt. De Turco's omsingelden kampongs die weigerden extremisten uit te leveren; de gehele mannelijke bevolking van naburige kampongs werd daartegenover gesteld en dan bij herhaalde weigering („de stumpers wisten het mogelijk niet") stuk voor stuk tot de laatste man doodgeschoten, onder de ogen van vrouwen en kinderen en medeburgers; vervolgens werd de kampong met de grond gelijk gemaakt. Eén der leiders van het verzet in Zuid-Celebes, lid van een vorstelijke familie, is tijdens het vervoer naar Makassar zogenaamd uit auto geslingerd en omgekomen. Onderzoek van speciale commissie zal wel niet zo'n vaart lopen, omdat Batavia het er eigenlijk wel mee eens was.

1-8-1947

„Uit handen gegeven", artikel van drs. J. M. Den Uyl over de politionele actie: „... er is thans op Java en Sumatra een massale „opruiming" aan de gang, waarbij vergeleken Zuid-Celebes kinderspel is". „Er worden thans duizenden en duizenden Indonesiërs neergeschoten, want anders kan men het afmaken van de T.R.I., die alle beweringen ten spijt geen oorlog wilde, en niet op een oorlog was voorbereid, niet noemen". Malang verwoest „en tal van Javaanse steden branden".

12-9-1947

In „Brief uit Indonesië" maakt P. melding van enorme moordpartijen door republikeinse bendes. Begrijpelijk dat „onze jongens" geen risico meer nemen. „Het hangt dan alleen van de meer of mindere zenuwachtigheid af hoe vlug ze schieten. En dan gebeuren er dingen, die achteraf afschuwelijk lijken, maar die op het moment begrijpelijk zijn. Vergeet niet, dat onze jongens en ook hun commandanten niet thuis zijn in het terrein, niet gewend zijn aan de geheimzinnigheid van de tropennacht, de taal niet spreken ...".

10-10-1947

P. in „Brief uit Indonesië": „Het optreden van onze troepen is inderdaad in het algemeen beheerst. Wel komen ongelukken en vergissingen voor".

19-12-1947

In artikel „Rookscherp in Indonesië" hekelt J. B. Ned. militair optreden op Madoera. Komen er vragen over in het parlement? „Maar ja, op een goed rapport over het gebeurde op Zuid-Celebes wachten we ook al maanden".

31-12-1947

P. maakt in „Brief uit Indonesië" melding van het „vreselijk geval met het transport krijgsgevangenen, dat ieder fatsoenlijk mens het schaamrood naar de kaken jaagt". „Bondowoso" geen gevolg van noodlottige, maar toevallige samenloop van omstandigheden, maar van „vervloekte mentaliteit, die hier nog steeds overheerst en vrijelijk mag worden aangemoedigd, althans die indruk maakt het".

17-9-1948

P. schrijft in „Brieven uit Indonesië", dat elke Indonesiër hels moet worden van de vonnissen die in de Bondowoso-affaire zijn geveld.

3-12-1948

In rubriek „Lezers schrijven" brief van G. J., zelf militair, onder titel „Befehl ist Befehl". In het geval van de militairen die veroordeeld werden wegens het niet opvolgen van bevel tot platbranden van kampong Pakisadji, is twijfel gewettigd omtrent de vraag of betrokken bevel wel voldoende gefundeerd was.

17-12-1948

„Wat nu?" Artikel van M., die de 2e politionele actie afraadt, o.m. op grond van de overweging, dat Nederland te weinig troepen in te groot gebied heeft. Verruwing van troepen daardoor te verwachten. „Men zal tot Westerling-methodes gedwongen worden, ook al heeft men hen oorspronkelijk afgewezen".

7-1-1949

„Het standpunt van de minderheid ten aanzien van de Indonesische politiek". Artikel van Tweede-Kamerlid F. J. Goedhart. „Onze huidige troepenmacht is feitelijk reeds veel te klein om in de uitgestrekte Indonesische Archipel een algemene guerilla-actie te kunnen bedwingen. Als wildemannen zullen we van ons af moeten slaan, in de hoop het verzet door afschrikwekkende voorbeelden en intimidatie klein te krijgen. Militairen en politie zullen ondanks zich zelf gaan vervallen in represailles en tegenmaatregelen en Nederland zal regelmatig opgeschrikt worden door allerlei berichten, die ons vol schaamte zullen doen denken aan de tijd, dat de Duitse nazi's in West-Europa huishielden". Tot de minderheid in de P.v.d.A., waarvan hij zich tot tolk maakt, rekent Goedhart: Schermerhorn, De Kadt, Vos, Nederhorst, Hofstra en Evert Vermeer.

4-2-1949

In zijn rubriek „Indonesië" maakt R. (Tweede-Kamerlid Ruygers) melding van „uitspattingen te Kalioerang".

4-3-1949

„Brief uit Indonesië" (ongesigneerd). Militairen die aan patrouilletochten deelnemen, vieren hun woede en spijt over hun eindeloos schijnende dienstdag bot tijdens zuiveringen. „Wanneer een beschieting of sabotagedaad heeft plaatsgehad, worden de dichtstbijzijnde kampongs meermalen dusdanig geteisterd, dat de betrokken bevolking stellig niet veel meer van de Nederlanders moet hebben, om het nu eens zacht uit te drukken". „Het betreffen thans ook niet meer op zich zelf staande gevallen, doch overal plaatsvindende".

4-3-1949

Guerilla in Indonesië heeft neiging steeds scherpere vormen aan te nemen; onze troepen dreigen in angstcomplex te raken, „wat allemaal oorzaken kunnen zijn van daden en acties die wij niet willen en die politiek ons steeds verder van huis brengen", waarschuwt R. (uygers) in rubriek „Indonesië". Schr. acht het overigens onjuist en ongewenst brieven van militairen over excessen zomaar zonder meer te publiceren. „Er gebeuren wredeheden en onmenselijke uitbarstingen van opgekropte angst en woede komen voor", doch „'t is allemaal zo anders vanachter een schrijftafel of te velde". Schr. acht onderzoek naar dood van mr. Santoso bij bezetting van Djokja — „doodgeschoten op last van majoor" — nodig; resultaten moeten openbaar worden gemaakt.

11-3-1949

„1656 man", artikel over Ned. verliezen in Indonesië. Uitbarstingen van Ned. kant niet te verontschuldigen, maar uit omstandigheden wel te verklaren. Daders van oorlogswandaden aansprakelijk, maar daarnaast kunnen noch de militaire, noch de politieke autoriteiten zich aan de medeverantwoordelijkheid onttrekken, want zij gebruikten militaire actie als politiek middel.

1-4-1949

Verklaringen van Regering n.a.v. brieven van militairen over excessen beslist onvoldoende, niet geruststellend, meent R. in zijn rubriek „Indonesië”. Er moet onafhankelijk onderzoek komen naar feiten die velen bekend zijn. Schr. ziet overigens verschil tussen Ned. oorlogsmisdrijven en misdrijven, begaan door Duitse militairen in Tweede Wereldoorlog. Bij de Duitsers was het een gecultiveerd systeem, bij ons niet. Toch gerichte bestrijding ten onzent gewenst. Als Regering van noodzaak daarvan niet overtuigd is, moet ze maar eens te rade gaan bij teruggekeerde veldpredikers, aalmoezeniers en artsen.

6-5-1949

Vertaling artikel in „Eastern World” van de hand van Harold R. Isaacs: op Noord-Centraal-Java, in de buurt van Bati, 10 kampongs door Nederlanders platgeschoten en in brand gestoken. Ambonezen en Indo's worden als beulen gebruikt. Schr. haalt N.R.C. aan, die brieven van militairen over wredeheden heeft geciteerd en naar aanleiding daarvan onderzoek heeft geëist.

Wending (maandblad voor evangelie en cultuur)

mei 1949

Indonesië-nr.:

a. „Blijft oorlog ons ultimum remedium?”, beschouwing van mr. A. H. Heering, die terloops spreekt van „gruwelen, niet alleen door de vijand, maar ook door onze eigen jongens begaan”.

b. Brief „van een jong militair”, aan de redactie ter hand gesteld: Nederlandse volk staat toe, dat „honderdduizend jongens met een rustig gezicht kampongs verbranden, mensen neerknallen”.

c. Gehoorzaamheid – vrijheid – creativiteit”, artikel van zendingsconsul in Indonesië, mr. M. De Niet, die melding maakt van berichten uit verschillende delen van Indonesië over het gebruik van elektrische stroom door Ned. militairen bij ondervragingen en het zonder vorm van proces neer-

30-9-1949

„Indrukken van een kort verblijf in Indonesië door correspondent van „Le Populaire”. „Gruwelen geschieden en geschieden veel meer dan men in Nederland wenst aan te nemen”. Reacties veelal op gruwelen van Indonesische kant. Niet te verdedigen, maar wel begrijpelijk en verklaarbaar.

11-11-1949

„Een soldaat schrijft”, brief van C. E. van der Heijden, die 3 jaar als militair in Indonesië diende. Schr. erkent dat er ergerlijke gevallen van sadisme gebeurd zijn, die in Nederland niet voldoende en op de juiste wijze bekend worden gemaakt. Oorzaak van harde optreden o.m. de onzekerheid waarin Ned. militairen door steeds wisselende orders komen. Ene dag oprukken, andere dag veroverde gebied weer verlaten. Opdracht was: spaar de bevolking, maar als je nooit te weten komt wie tot het Indon. leger behoort en wie tot de burgerbevolking, wie moet je dan sparen en wie doodschieten? De soldaat redeneert dan: laten we ze desnoods allemaal maar doodschieten, dan weet je tenminste zeker dat de tegenstander er ook bij is.

schieten van aangehouden Indon. militairen en dessabewoners die niet willen spreken; bij represailles worden „niet zelden talloze huizen in vlammen” gezet en „talrijke ongewapenden worden neergelegd”.

(In een noot wordt een en ander met voorbeelden nader geconcretiseerd. Uit Soekaboemi werd b.v. gemeld, dat uit represaille voor het op een mijn lopen van een Ned. Rode Kruis-auto (waarbij 4 mensen omkwamen) ruim 100 Indonesiërs in groepen van 6 zijn gefusilleerd en 90 kampong-huizen zijn verbrand (hierover zijn vragen gesteld in het parlement van Pasundan)).

Onderzoek naar gruweldaden door H.V.K. aan civiele apparaat van procureur-generaal gegeven, maar ervaring Zuid-Celebes geeft geen voldoende hoop op opheldering. Regering en volk verantwoordelijk voor gruwelen.

In de Waagschaal (weekblad)

4-4-1947

Citaten uit boekje „Met onze mariniers naar Indië” van vlootpredikant ds. H. J. Sillevius Smitt. Volgens schr. maken de mariniers een „gezond en gerechtvaardigd onderscheid tussen de gewone dessabewoners en de extremistische elementen”. Voor laatstgenoemden hebben zij geen pardon. Deze zijn „het schuim van de Javaanse natie” en „er zijn geen bomen genoeg op het Koningsplein (Batavia) om de droeve last te torsen van deze misdadigers, die verdienen daar hun gerechte straf te ondergaan”.

7-5-1948

„Dit hebben de soldaten gedaan”, artikel van zendingspredikant ds. H. A. C. Hildering. Schr. beschuldigt Ned. militairen, en in het bijzonder de organen van de veiligheidsdienst, van wandaden bij „zuiveringen”. Ds. Mas Sriadi, classisvoorzitter en een van de leidende figuren van de Oost-Javaanse kerk, ex-geïnterneerde van een Jappenkamp, moest het beleven dat voor zijn ogen zijn vrouw en zoon door Ned. militairen werden doodgeschoten terwijl beiden rustig aan het werk waren op de sawah. Het was een vergissing, want het bleek geschied op een valse aantijging. De pettingi van Toendjoengredjo werd doodgeschoten, tientallen huizen van Sidorena werden verbrand. De neef van de christen-regent van Probolinggo (door de Japanners geëxecuteerd) werd bij Djember door Ned. soldaten doodgeschoten. „Is het wonder dat vele christenen gevlucht zijn naar republikeins gebied?”,

aldus ds. Hildering, die erop wijst dat reeds eerder (o.a. op Zuid-Celebes) door Ned. militairen de beruchte methoden van Gestapo en Ken Pei Tai (Japanse Gestapo) werden gebezigd.

25-2-1949

Brief uit Indonesië van anoniem schrijver, die duidelijke overeenkomst signaleert tussen methoden van uitvoering van het Ned. beleid in Indonesië en de nazi-methoden. „De politie staat Nederlands-Indië zakt bliksemsnel af naar alle methoden van een dictatuur, teruggevallen in een verscherpt kolonialisme”.

8-4-1949

„De situatie in Djokja”, artikel van F. L. Bakker (Batavia, 24-2-'49), die gewaagt van grote onveiligheid door sluipschutters e.d. in Djokjakarta en omstreken. „De bevolking leeft in grote angst, angst voor de Hollanders die kras optreden en angst voor de bendes.... waartegen de militairen geen afdoende maatregelen kunnen nemen”.

15-4-1949

Redactionele uiteenzetting omtrent voorgeschiedenis van publicatie over de z.g. affaire-Peniwen.

22-4-1949

„Indonesische brief” (Cheribon 20-3-'49). Gevangen genomen, schuldig gebleken Indonesiërs zetten na hun straf hun

anti-Nederlandse werk voort (als er wapens op hen worden gevonden, worden ze gefusilleerd). De commandanten, die voor de veiligheid van hun troep moeten zorgen, gaan veelal over tot liquidatie van gevangenen, maar komen dan vaak in moeilijkheden, omdat de Pasoendan navraag doet. „Onze tegenterreur is dus feitelijk een teken van zwakte”. Wordt ze niet uitgevoerd, dan zou de Regering zelfs niet meer haar politiek kunnen volgen. Dezelfde strijdwijze wordt ook door onze tegenstanders gevolgd. Het is ernstig en weerzinwekkend, maar een gevolg van het onzekere van de toestand. Orde en rust zijn in Indonesië alleen maar door terreur te brengen. Doen wij dit niet, dan betekent dit „afmars” en zal de tegenpartij zich storten op hen, die met de belanda's hebben samengewerkt.

6-5-1949

„Over politieke delinquenten en Indonesië”, artikel van ds. Kr. Strijd, die zich afvraagt waarom „Trouw” het was die dadelijk na de verspreiding van ds. Hilderings bericht over het gebeuren te Peniwen het Hervormd Persbureau een standje gaf. Waarom kan „Trouw” nu niet schrijven over de bekende gruweldaden in Indonesië?

20-5-1949

„Peniwen en Sukun”, artikel van H. A. C. H. (ds. Hilderings) Schr. verdedigt zich tegen kritiek dat hij niet reageerde op de gebeurtenissen van Sukun en wel op die van Peniwen.

17-6-1949

„Aanval op de zending”, artikel van Inne De Jong; bevat polemieken met prof. dr. S. U. Zuidema, die in „Trouw” aanval deed op z.g. objectiviteit van zending, die gevallen Nederlanders en gevallen Indonesiërs op één lijn waagt te stellen. Schr. vraagt zich af of prof. Zuidema nooit iets gehoord heeft van Ned. wrede daden: Zuid-Celebes, Bondowoso, Pakisadji en Peniwen.

Tijd en Taak

(onafhankelijk weekblad voor Evangelie en Socialisme)

5-10-1946

Uit verslag van conferentie van geloofsgemeenschap van christen-antimilitaristen „Kerk en Vrede”: „De geloofsgemeenschap spreekt haar grote bezorgdheid uit, dat de legermacht die uitgezonden wordt om met de Indonesische regering mee te werken aan herstel, orde en rust, niet in staat zal blijken zich tot de haar toegewezen politietaken te beperken. Een bezorgdheid die door de berichten welke tot ons doordringen en die van een oorlogszuchtige geest getuigen, nog wordt bevestigd. De geloofsgemeenschap dringt er bij de Nederlandse Regering op aan met de uiterste aandacht de tendenzen der legerleiding te controleren en de handelingen van het leger te volgen”.

14-6-1947

„De stemming is „om””, artikel van N. G. J. Van S. Schr. gewaagt van geruchten over vreselijke gebeurtenissen op Celebes, „die, als zij waar zijn, ons tegenover de Indonesiërs met schuld beladen”. „In deze geruchten wordt gesproken van het optreden van het K.N.I.L., dat in zijn gevolgen ontzettend is geweest voor duizenden mensenlevens”. „Er zijn andere geruchten omtrent de wijze waarop vluchtende Indonesiërs door Nederlandse militairen zijn „berecht” – ja, laten we het zo nog maar noemen – die ons herinneren aan de „militaire daden” van hen, die onder ons en in Europa vijf jaar lang hebben huisgehouden”. Schr. vraagt zich af hoe na dit alles de zending nog een aanvaardbaar woord zal kunnen spreken in Indonesië.

1-7-1949

In rubriek „Wat elders gedrukt staat” is brief overgenomen uit „Tijd en Taak” van veldprediker in Indonesië. Een enkel citaat: „Wat hier gebeurt en gedaan wordt aan verschrikkelijke dingen, wat hier geleden wordt in harten en gewetens van menig officier, maar vooral van menig soldaat, hoe erg het was dat we op zondag begonnen en hoe verbijsterd we waren op Kerstmis, ze schijnen er geen besef van te hebben. Wat die officier schreef in „De Groene” gebeurt”. Dat Ned. militairen doen wat door „De Groene” werd gepubliceerd en door ds. Hilderings aan het licht werd gebracht – „bij die actie was ook ikzelf” – komt, omdat onze Regering en de republiek ons in die noodzaak gebracht hebben. „J'accuse onze Regering en j'accuse Soekarno c.s., die opdracht hebben gegeven tot de guerillastrijd, deze vieze, gemene manier van vechten”. Schr. zegt voorts dat men het moet meemaken dat je bij de begrafenis van een gesneuvelde jongen meerdere trekbommen en mijnen krijgt om te begrijpen hoe men er toe komt een kampong in brand te steken en soldaten dood te schieten. „U moest eens weten hoe vele jongens er mee zitten, dat ze dingen moeten doen, militair noodzakelijk, christelijk ongeoorloofd”. „Noem ons oorlogsmisdadigers – we hebben onschuldigen gedood en we hebben kampongs verbrand – maar verdoem ons niet”.

8-7-1949

„Peniwen”, artikel van ds. H. A. C. Hilderings (gedat. Soerabaja 21-6-'49), waarin deze opkomt tegen de beschuldiging dat zijn verhaal over het gebeuren te Peniwen vals zou zijn. Schr. handhaaft de verklaring over het opzettelijk neerschieten van onschuldigen. In het ziekenhuis te Peniwen waren geen wapens en geen gewapenden verborgen. Ds. H. publiceert voorts een verklaring van Srihardjo en zeven anderen, die bevestigen dat de lezing van de schr. juist is. Twee personeelsleden van het ziekenhuis zijn later door militairen meegenomen. Terloops merkt schr. op, dat ook alle onheil dat de republiek aanrichtte werd gerapporteerd.

275

18-6-1947

Weergave van toespraak ds. J. J. Buskes jr. op de massameeting van de Vereniging Nederland-Indonesië. Citaat: „Ik kan als Christen er alleen maar van gruwen, wanneer men ons in naam van Jezus Christus oproept om op het volk van Indonesië te schieten. Daarom getuigen wij: „geen oorlog en geen militair geweld, maar overleg. Daarom doen wij een beroep op de Regering van Nederland en de mannen van de Republiek om bereid te zijn tot een uiterste inspanning om een catastrofe te voorkomen”.

2-8-1947

„Beschaamd en machteloos”, artikel van J. G. Bomhoff, die „terreur in Zuid-Celebes” signaleert. „Tussen December 1946 en Februari 1947 zijn daar niet in veldslagen en oorlog, maar bij wijze van executie en straf een aantal mensen vermoord, waaromtrent de schattingen tussen 10 000 en 40 000 liggen. Als er een onderzoek plaatsvindt, eerlijk en zonder onderscheid des persoons, kan het de familie en vrienden een geringe troost zijn, indien wij, zo nodig, schuld erkennen en de schuldigen streng straffen”. Schr. hoopt dat geen militairen maar ambtenaren van justitie nu onderzoek zullen instellen. „Elke democratie loopt gevaar zijn waardigheid, ja zijn bestaan te verliezen aan zijn militair apparaat”.

2-8-1947

„Indonesië en de dieren van Colijn”, artikel van ds. Kr. Strijd n.a.v. een beschouwing in dagblad „Trouw”. Citaat: „Trouw”

schrijft over de gebeurtenissen op Celebes: „De harde klappen waren noodzakelijk. De situatie was onhoudbaar door terreur van extremistische benden (dat zijn de destructieve nationalistenvan uit 1928)”. „Trouw” noemt een aantal van 600 slachtoffers, maar het kunnen er wel 3000 zijn. Wat doet het er toe? De „zalf” moet worden gered, de bederfbrengende vliegen moeten dood”.

30-8-1947

In P.S. bij artikel „Losse overpeinzingen over militarisme” vraagt J. G. Bomhoff zich af hoe het staat met het onderzoek naar de affaire-Zuid-Celebes. Is de commissie van onderzoek ingedut of kan men vanwege het kanongebulder elkaar niet verstaan? „A propos ten tweede: ik las in de krant („Parool” 22-8-47) dat de luitenant onder wiens verantwoordelijkheid een Surinaamse soldaat werd doodgeschoten, vrijgesproken is. Men heeft dit te Batavia zijdelings moeten vernemen, want over de zitting werd nooit iets gepubliceerd. Het Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen weigerde „Het Parool” inzage van het vonnis. H.H. afgevaardigden, kan dit nu allemaal maar?”

14-8-1948

„Onze soldaten in Indonesië”, artikel van ds. J. J. Buskes jr. Citaat: „De onderhandelingen in Indonesië vorderen als de slak op de beruchte teerton. In deze Julimaand, nu wij midden in de Mohammedaanse vastentijd zitten, neemt de onrust weer toe. Beschietingen en overvallen zijn helaas weer aan de orde van de dag. Het is mijn bedoeling niet om de oorzaak van dit alles op te sporen en tot de achtergrond van deze Wild-West-methodes door te dringen. Onze gedachten gaan nu vooral naar de Hollandse soldaten, die meestal de klappen van dit roekeloos bedrijf opvangen en dan ... terugslaan. Wij kennen de vicieuze cirkel van wreedheid en wraak”.

12-9-1948

„Van Zuid-Celebes tot Bondowoso”, artikel van ds. J. J. Buskes jr., die constateert, dat bij het „politieel” optreden door Ned. militairen in Indonesië methoden worden toegepast, die van Duitsers en Jappen zijn afgekeken en die „de critiek van Christelijke normen niet kunnen doorstaan”. „Hier en daar slaan deze ongeoorloofde methoden vaak tot sadistische praktijken over”. Schr. merkt op dat het niet gemakkelijk is objectieve gegevens over gruweldaden van Ned. kant te verkrijgen. Geruchten zijn er genoeg, maar als men vraagt: geeft nu eens datum, plaats en legeronderdeel, dan zwijgen de meesten. Het is de grote vraag welke richtlijnen de legerleiding voor het „politieel” optreden aangeeft. Of gebeuren deze buitensporigheden op eigen initiatief van lagere commandanten? „Het staat” voor ds. Buskes „vast uit talrijke mededelingen dat dergelijke uitpattingen plaats hebben”.

18-9-1948

Ds. J. J. Buskes jr. vermeldt in artikel aantal wrede daden, door Ned. militairen tegenover Indonesische gevangenen begaan. Inlichtingen ontleend aan door hem ontvangen correspondentie.

25-9-1948

„Spoor's afgebrande dessa's”, artikel van ds. J. J. Buskes jr., die schrijft dat op Java bij wijze van represaille dessa's worden afgebrand, zoals de Duitse soldaten wraak namen op Putten. Vermeldt vervolgens het geval van de drie mariniers die weigerden de kampong Pakisadji in brand te steken en wegens dienstweigering zware straffen kregen. „Ons volk”, aldus ds. Buskes, „moet het weten: wij zijn allen voor dit gruwelijk onrecht, in de eerste plaats deze drie militairen, in de tweede plaats de bevolking van de Javaanse kampong, in de vierde plaats ons volk aangedaan, verantwoordelijk”.

16-10-1948

„Een hoogst ernstig misdrijf”, artikel van prof. dr. W. Banning over het geval-Pakisadji. De drie mariniers weigerden

Pakisadji in brand te steken, „omdat er in dit concrete geval voor hen nog een hoger gebod was dan het bevel van de kapitein en omdat zij meenden dat dit bevel van de kapitein met dit hogere gebod in strijd was”. „Wordt het geen tijd dat wij ook eens ernstig rekening houden met het woord van Luther, dat het niet geraden is iets tegen het geweten te doen?” „Een volk, dat op vlotte wijze, waarop krijgsraad en Hoog Militair Gerechtshof dat doen, met gewetensbezwaren omspringt, is op een gevaarlijke en noodlottige weg”.

16-10-1948

„Bondowoso en Zuid-Celebes”, artikel van H. H. Meyer, die het optreden van Ned. militairen in Indonesië rechtvaardigt, „Men kan”, zo stelt hij „de critiek die men heeft op de regeringspolitiek ten aanzien van Indonesië niet laten neerkomen op het hoofd van de soldaten”. „Het militaire apparaat voert slechts de opdracht uit, gegeven door de Regering, dat is in laatste instantie het Ned. volk. Onze militairen houden er toch wel geheel andere ideeën op na dan b.v. de Duitse SS-ers indertijd. Bij de SS was fout optreden toch eigenlijk regel en kwam weleens een goede uitzondering. Bij onze troepen is het andersom”. „In de SS konden de misdadige instincten, die in de mens woelen, zich ongeremd uitleven. In het Nederlandse leger komen deze instincten soms ook tot uiting – natuurlijk, ook onze burgerbevolking herbergt misdadige elementen – maar het streven van de legerleiding is erop gericht deze uitingen zo spoedig mogelijk de kop in te drukken. In dit opzicht doen o.a. de geestelijke verzorgers goed werk”. „Komt er ondanks alles eens een misstap voor, dan moet men zo'n fout toch in wezen niet anders zien dan als een misdaad die hier te lande wordt gepleegd”.

„Natuurlijk, zo meent schr. moet er „aandacht aan worden besteed, misschien zelfs wat meer dan wanneer dezelfde misstap hier te lande door burgers gedaan zou zijn”.

4-12-1948

„Oorlog en geweten”, artikel van marinemedewerker van „Het Vrije Volk” over het geval-Pakisadji. Schr. meent, dat als men de drie veroordeelde mariniers ziet als deelnemers aan een politieel optreden, zij in dit geval terecht hebben geweigerd, en hadden moeten worden vrijgesproken. Beziet men hen echter als leden van een krijgsmacht onder oorlogsomstandigheden (hetgeen de militaire rechter formeel juist, maar moreel ten onrechte deed), dan hadden ze onder alle omstandigheden moeten worden veroordeeld, zelfs tot nog veel zwaardere straf dan thans is geschied. „Op Java in augustus 1947 was er geen sprake van een totale oorlog en daarom hadden de drie mariniers volgens objectieve maatstaven moeten worden vrijgesproken. Men valle de militaire echter om dit veroordelend vonnis niet te hard. Ook hij was gevangen in het dilemma van onze tijd. In de wijze echter waarop ds. Buskes de aandacht op dit geval heeft gevestigd, schuilt een gevaar. Hij tracht weer, de oorlog aanvaardend (zij het contre coeur), de moderne oorlog te binden aan humanitaire regels. Deze regels kunnen echter nooit het beoogde doel bereiken. Zij kunnen alleen maar leiden tot innerlijke desintegratie van de krijgsmacht. Men houde dit bij elke discussie over het geval-Soetodjajan (Pakisadji – R.V.D.) wel in het oog. Het gevaar bestaat dat men, verouderde begrippen toepassend op moderne situaties, vervalt in een defaitistisch schijn-humanisme, dat niet eens meer de verdienste heeft principieel antimilitaristisch te zijn”.

18-12-1948

„De waarheid, niets dan de waarheid”, artikel van J. G. Bomhoff over gebeurtenissen op Zuid-Celebes tussen december '46 en februari '47. Schr. vindt het een merkwaardige zaak, dat de Regering in december 1948 nóg niet aan het volk heeft megedeeld of er een nader onderzoek in strafrechtelijke zin zal worden ingesteld. „Ben ik”, zo vraagt hij zich, „nu de enige Nederlander, die mij bij deze gang van zaken voel opgelicht en bedrogen en behandeld als een onmondig kind dat maar moet geloven dat vader en moeder het goed met hem voor

hebben, maar dat niet zoveel moet vragen?" „Het schijnt tot de taak van een regering te behoren de legerleiding koste wat het kost de hand boven het hoofd te houden. Er is in elk geval een groep socialisten in Nederland, van wie men weinig verneemt in de officiële partijpers, maar die men lezen kan in bladen als „De Vlam", „De Nieuwe Koers", „Vrij Nederland", „De Groene" en ook in „Tijd en Taak", die deze zaak heel hoog zit". „Batavia" en de generaals willen de republiek met alle middelen klein krijgen. Zij accepteren het optreden van kapitein Westerling, maar weten dat Nederland, als het ooit bekend wordt, dit niet zal nemen. Dus volgen ze consequent de politiek van de doofpot: commissies die nooit klaarkomen en weer commissies aan het werk zetten. Ondertussen gaat kapitein Westerling rustig zijn gang, gedekt door zijn onmiddellijke superieuren. Hem kan niets gebeuren".

24-12-1948

„In de boei", artikel „van een medewerker in Indonesië", die over toestanden in gevangenis en over lange duur van voorarrest Indon. gevangenen schrijft. Schr. levert kritiek op methode om voorarrest tijdelijk op te heffen en de arrestant los te laten op de Bataviaase onderwereld vanwege zijn „waardevolle" connecties daar en ten behoeve van het politieke opsporingswerk. „Er is in de rechtsoefening, vooral bij het vooronderzoek, een methode ingeslopen (waarlijk niet alleen in Batavia), die langs kromme wegen het doel van het Recht wil benaderen. Geweldsoefening, bedreiging en het listig uitspelen van beklagden tegen elkaar zijn dan wel eens middelen die door het doel moeten worden geheiligd. Ook op dit gebied blijken er hier en daar nog erfenissen van Duitse en Japanse „beschaving" te zijn."

8-1-1949

„Indonesië", artikel van ds. J. J. Buskes jr. met felle kritiek op rede van H.V.K. dr. Beel bij beëdiging staatshoofd deelstaat Oost-Java. Geschiedenis van deze deelstaat toont aan, dat van volkswil geen sprake is.

„De Nederlandse autoriteiten houden nu eenmaal iedereen, die er een eigen politieke overtuiging op na houdt, die hun niet aanstaat, voor onbepaalde tijd in arrest. Er zijn op Java en Sumatra speciale interneringskampen en het getal geïnterneerden loopt in de duizenden. Een toestand van volslagen rechteloosheid, mogelijk gemaakt door de bepalingen, die voortvloeien uit de staat van beleg en oorlog".

5-3-1949

„Over militarisme", artikel van J. G. Bomhoff, waaruit volgende citaat: „Er heeft destijds in een bepaald gedeelte van onze pers een afschuwelijk verhaal gecirculeerd over het schieten van Ned. militairen op Indon. kinderen. Hoe heb ik, in die dagen, geschokt door het verhaal, gehoopt dat de Regering het categorisch zou tegenspreken. Het was gebeurd in Augustus 1948, dus in een periode van betrekkelijke rust, en niet in een of andere verre uithoek". „Twee socialistische jongeren van „De Nieuwe Koers" hebben in een open brief aan de leden der Staten-Generaal hiernaar geïnformeerd. Hebt u ooit van een antwoord gehoord? Dan is er nog het geval-Tarinmalaya (150 Indonesiërs gedood, huizen verbrand, rijstvoorraden vernietigd). Het feit, als het waar is, speelt zich begin '48 af en is ter verantwoording van het Corps Speciale Troepen: kapitein Westerling. Hebt u daarover ooit een regeringsverklaring gehoord?"

5-3-1949

Weergave van „een soldatenbrief uit Indonesië", dd. 19-1-'49. Brief bevat verslag van verhoor van Indonesiër, die sergeant van T.N.I. zou zijn „en verder een geweldige moordenaar". „Dit mannetje is gisteravond binnengebracht. Hij is meteen onder verhoor genomen. Wat ik ervan gehoord heb is een behoorlijk gekreun en gekerm, dus vermoed ik dat ze hem wel even goed te pakken hebben. Vanmorgen krijgt hij

weer een beurt en ik vermoed dat die nog wel beter zal wezen. Je moet zoiets even laten wennen, maar dat gaat vlug genoeg".

Commentaar hierop van ds. Kr. Strijd, die zich afvraagt of de jonge SS-er, die hem zeven jaar geleden in Vught het leven tot een treitering maakte, dan toch heeft gewonnen

2-4-1949

Artikel van ds. J. J. Buskes jr. met citaten uit brief van zending dr. Bakker uit Djokjakarta. De bevolking van Djokja leeft in grote angst, angst niet alleen voor Indon. benden, maar ook „voor de Hollanders die kras optreden".

2-4-1949

„Excessen", artikel van Van W. n.a.v. publikatie ds. Hilderling via Hervormd Persbureau over gebeurtenissen in Peniwen. Schr. acht het een bedenkelijk verschijnsel, dat „zovelen gevallen als waarover het hier gaat, liefst maar doodzwijgen". Nederlanders hebben het recht niet zich over oorlogsmisdaden van Duitsers op te winden, wanneer zij „het als de hoogste deugd beschouwen uitwassen in het optreden van ons eigen leger met de mantel der liefde te bedekken". Zowel civiele bestuur als legerleiding in Indonesië hebben neiging zich niet meer dan strikt onvermijdelijk is gelegen te laten liggen aan de Regering in Nederland, die in laatste instantie de verantwoordelijkheid draagt. Daarom taak van publieke opinie en volksvertegenwoordiging in Nederland zich niet te laten afschepen met toezeggingen dat inlichtingen zullen worden ingewonnen.

9-4-1949

„Terzake", commentaar door Korzelige Kes, die mede n.a.v. het gebeuren in Peniwen herinnert aan vorige wandaden van Ned. militairen en aan de wijze waarop daar aandacht aan besteed is. Rumor over een bepaald geval was nauwelijks gesust, of er kwam een nieuw feit aan het licht. „Dit wordt een welhaast klassiek systeem: schandaal-protest-sussen-stilteschandaal enz. Ik vraag me af, kan dit doorgaan?", aldus schr., die bedekte kritiek levert op P.v.d.A.-Kamerleden die na verklaring van Regering motie inzake scherp onderzoek door Kamercommissie en strenge bestraffing van schuldigen introkken.

4-6-1949

„Gij zijt allen schuldig", artikel van ds. J. J. Buskes jr., die brief van veldprediker in Indonesië citeert: „Wat die officier in „De Groene" schreef gebeurt. En de Regering zou er m.i. goed aan doen wanneer zij dit ruiterlijk en met schaamte erkende". Briefschrijver schetst omstandigheden waarin Ned. soldaten er als het ware toe gedwongen worden te branden en te doden. „Nee, het is niet goed. We zondigen zwaar en we weten het".

11-6-1949

„Pakisadji", artikel van ds. J. J. Buskes jr. over antwoord van ministers Drees en Van Maarseveen op parlementaire vragen over veroordeling van mariniers die weigerden kampong Pakisadji in brand te steken. „Uit de mededelingen blijkt niet dat men ook de vlootpredikant, die alles meemaakte, gehoord heeft. Er wordt ons niet verteld, welke instantie het onderzoek heeft ingesteld, terwijl dat toch juist van de allergrootste betekenis is". Ds. Buskes is overigens dankbaar voor gratieverlening aan betrokken mariniers en de vernietiging van hun oneerful ontslag uit de militaire dienst. Van belang acht hij ook de principiële erkenning van de beide ministers, dat in Nederland niet het „Befehl ist Befehl" geldt of kadaverdiscipline wordt gevorderd.

24-9-1949

„Tjilatjap", artikel van ds. J. J. Buskes jr. n.a.v. artikel in „Kritiek en Opbouw" over de z.g. bruiloftszaak: in dessa Gunungsimping, Tjilatjap, schoot Ned. patrouille op bruilofts-

gangers, waardoor 16 doden en 31 zwaargewonden vielen. Ds. Buskes wijst erop, dat de heer Koch, redacteur van „Kritiek en Opbouw”, de voorlichting aan onze soldaten ziet als een van de oorzaken van gebeurtenissen als die in Gunungsimping. De heer Koch vermeldt: „Eind Augustus vertrok een negentigtal militairen van de 7 Decemberdivisie van Bandoeng per trein naar Batavia, waar ze zich zouden inschepen op de „Zuiderkruis” om naar Nederland te worden getransporteerd. Hun chef, een overste, hield voor hun vertrek van

hier een afscheidsrede. Hij veroordeelde de thans gevoerde politiek. Het was, verzekerde hij, een dwaze fout de eerste en later de tweede „politiële” actie te stoppen. Men had door moeten tasten en het „horzelnest” Djokja moeten uitbranden”. Ds. Buskes: „Gebeurtenissen als die van Tjilatjap liggen in het verlengde van zo’n voorlichting. De legerautoriteiten voeren een eigen politiek en lappen de inzichten van de Regering aan hun laars”.

Militia Christii

(maandblad van de Geloofsgemeenschap van Chr. anti-militaristen „Kerk en Vrede”)

febr. 1947

„Zo iets doen wij niet”; artikel van Henk Lankhorst. Schr. haalt artikel uit „Vrij Nederland” aan over mishandelingen van Indonesische gevangenen door Ned. militairen en knoopt daar beschouwing aan vast, die uitmondt in de conclusie, dat Nederlanders in een oorlog tot dezelfde gewelddaden in staat zijn als b.v. Duitsers.

dec. 1947

„Afgrijselijk”: artikel van ds. M. Hinlopen, die zich afvraagt of het rapport van de commissie van onderzoek i.z. de Zuid-Celebes-affaire de doofpot ingaat. Schr. citeert vervolgens een artikel uit een bataljonskrant van het 8e regiment infanterie (aug. '47), waarin gemeld wordt dat inlichtingenofficieren o.a. tot taak hebben „nieuws uit rampokkers te stampen”. Schr. heeft gesprek met sergeant gehad, die dit bevestigde.

dec. 1947

In de rubriek „Heel kort” maakt M. H. melding van wrede zuiveringsacties door Ned. troepen op o.a. West-Java en Bali. Van de 10 000 gevangenen op Bali zijn er 2000 mishandeld. Schr. wijst ook op het Bondowoso-transport.

febr. 1948

In rubriek „Heel kort” citeert M. H. zekere korporaal Stegenga, die lezing heeft gehouden over zijn ervaringen in de tropen en daarin zei, dat Ned. soldaten in Indonesië tot „onmenselijke daden” komen, omdat „ze anders zelf gevaar lopen”.

april 1948

In rubriek „Heel kort” vraagt M. H. nogmaals waar rapport over Zuid-Celebes-affaire blijft.

aug. 1948

„Bondowoso. een veeg teken”; de schr., ds. M. Hinlopen, levert kritiek op z.i. veel te lichte vonnissen in Bondowoso-zaak. „Blank” gaat vrijuit of nagenoeg vrijuit, „bruin” wordt (veel zwaarder) gestraft. Als er inderdaad „militaire misdaden” zijn gepleegd, dient ons volk toch te weten of de schuld werkelijk zo erg is, of minder of meer, dan uit het in de bladen gepubliceerde valt af te lezen en dan dienen de verantwoordelijke personen toch gestraft te worden”.

aug. 1948

„Macht zonder waarheid”; ds. M. Hinlopen uit zijn verontwaardiging over „hetze” tegen ds. J. J. Buskes n.a.v. diens preek in Nieuwe Kerk te Amsterdam („Spoor's afgebrande dessa's”).

aug. 1948

In rubriek „Heel kort” commentaar van M. H. op aanklacht tegen ds. Buskes en I.K.O.R. „’t Gaat om de vrijheid van de verkondiging van het Evangelie”.

okt. 1948

„Geweigerd een kampong in brand te steken”; artikel van ds. M. Hinlopen, waarin o.a. de inhoud wordt weergegeven

van artikelen van ds. Buskes in „Het Vrije Volk” van 25-9-'48 en „Tijd en Taak” van 2-10-'48 over veroordeling van militairen, die geweigerd hebben de kampong Pakisadji in brand te steken.

okt. 1948

„Bondowoso, diep-beschamend”; ds. Hinlopen citeert redactioneel commentaar in „Het Vrije Volk”, dat vonnissen in Bondowoso-affaire en het daaraan voorafgegaane onderzoek „diep-beschamend” noemt.

dec. 1948

„Bondowoso, Ratio Koster, Pakisadji, Zuid-Celebes”; artikel van ds. Hinlopen over rechtspraak in 4 gevallen. Bondowoso: „er is recht gesproken”; Ratio Koster, communist, die blaadjes verspreide met verhalen over oorlogsmisdrijven in Zuid-Celebes, terecht vrijgesproken; Pakisadji: „Kadaverdiscipline”; Zuid-Celebes: betreurd moet worden dat rapport ter vertrouwelijke inzage aan Kamer is voorgelegd. Grotere openbaarheid gewenst.

dec. 1948

In rubriek „Heel kort” maakt M. H. melding van volgend telegram van Nationaal Opvoedingsinstituut Taman Siswa aan Koningin: „Hare Majesteit de Koningin van Nederland – Den Haag. In naam van Uwe Majesteit schoot Hollandse politie op schoolkinderen onafhankelijkheidsdag vierend in Djakarta stop een gedood vijf gewond stop geloven niet dat Hollands kolonialisme in Indonesië dood is stop zelfs Jappen niet zo wreed stop protesteren tegen deze onmenselijke daad stop”.

Bijschrift M.H.: „En dan staat er nog niet eens in dat de viering binnenshuis geschiedde . . .”.

febr. 1949

„Mofs”; artikel van ds. H. J. de Wijs, die brief ontving van soldaat waaruit volgend citaat: „Die zuiveringspartijen zijn tot nu toe allemaal ontaard in meer of minder grote roofpartijen, nota bene met goedvinden van het hogere kader”. „Er worden lampen en spiegels meegenomen”. „Mensen, die na aangeroepen te zijn, wegllopen, worden neergeknald (in hoofdzaak door het K.N.I.L.-pel.). Dat waren er gisteren toch minstens vier”. „Auf der Flucht erschossen”.

febr. 1949

„Snorkende propaganda en de werkelijkheid”; artikel van M. H. over bombarderen en mitrilleren van Djokjakarta; alleszins betrouwbare getuigenverklaringen weerspreken officiële lezingen.

maart 1949

„Oorlog en geweten”; artikel van ds. M. Hinlopen over o.m. berechting van militairen die weigerden aan verbranding van kampongs e.d. mee te doen.

maart 1949

„Leert Nederland wat oorlogvoeren is?”; artikel van ds. Hinlopen n.a.v. brieven van militairen in „Vrij Nederland” en

„De Groene Amsterdammer”. Schr. constateert: „Nu hebben wij zelf oorlogsmisdadigers”.

mei 1949

Artikel van ds. Kr. Strijd waarin wordt verwezen naar speciaal Indonesiënummer van tijdschrift „Wending” (artikel zedingsconsul mr. M. De Niet over excessen).

juni 1949

Ds. Kr. Strijd citeert artikel van ds. H. A. C. Hilderling over „Peniwen-affaire”.

febr. 1950

„De rebellen van Westerling”; artikel van ds. Hinlopen: Westerlings aanval op Bandoeng erfenis van het feit, dat de wrede zuiveraar van Zuid-Celebes ongestraft bleef. Rapport over Zuid-Celebes nooit gepubliceerd.

Kritiek en Opbouw

(„vooruitstrevend tijdschrift”, uitgegeven te Batavia)

16-4-1948

In rubriek „In de marge” komt onder het tussenkopje „Terreureur” artikelje voor over eerstejaarsstudent aan de Technische Hogeschool te Bandoeng, secretaris van de Indonesische studentenvereniging, die met zware bronchitis in ziekenhuis lag, maar desondanks plotseling door de Nederlandse militaire politie werd gearresteerd en met aantal misdadigers opgesloten in de gevangenis. „Hij lag er op de stenen vloer, zonder beschutting tegen de koude der nachten. Informaties naar de motieven van deze behandeling leverden niets op; van de „bevoegde instanties” scheen niemand te weten waarom de jonge man opgepakt was”. Tien dagen na arrestatie op vrije voeten gesteld. Achteraf bleek maatregel genomen te zijn i.v.m. protest van Indon. studentenvereniging tegen arrestatie door M.P. van demonstranten. Redactie van „Kr. en O.” spreekt van „tergende willekeur” en „vertrapping van een democratisch recht”.

1-9-1948

In rubriek „In de marge” onder tussenkopje „Kogels en kinderen” artikel over de affaire-Pegangsaan: Ned. Ind. politie schoot op Indon. kinderen, die op Pegangsaan-Batavia de viering van Indon. onafhankelijkheidsdag voorbereidden: twee doden: een Chinese politiemans (door vuur van eigen mensen gedood?) en een Indon. scholier. Redactrice Bep Vuyk besprak het gebeurde met gewonde kinderen, doktoren, politiemensen en enkele oudere republikeinen die de bijeenkomst (in Gedong Nasional Republik Indonesia) bijwoonden. Voorts commentaar van redacteur de Graaff, die spreekt van een „volstrekt ongeoorloofde daad”. „En het is te betreuren, dat dit niet ronduit werd erkend”. Sjahrir, opgetrommeld om gemoederen van jongelui tot bedaren te brengen, werd door politie teruggewezen, hetgeen „beleidsfout van Bataviase autoriteiten” was.

16-9-1948

„Het vonnis in de Bondowoso-affaire”, kritische beschouwing van hoofdredacteur Koch over uitspraken krijgsraad te Soerabaja, die tot conclusie kwam dat „eigenlijk niemand schuldig was” aan de dood van 46 Indonesiërs, die van Bondowoso naar Soerabaja werden getransporteerd. Alleen een sergeant-majoor „een heel klein beetje schuldig”. „Het vonnis heeft het algemene rechtsgevoel een zodanige schok gegeven, dat nagegaan moet worden, hoe deze uitspraak mogelijk werd”.

16-9-1948

„Rehabilitatiekampen”, artikel over bestaan van kampen in Oost-Java, waarin Ned. militaire autoriteiten Indonesiërs gevangen houden, die gerehabiliteerd zijn, maar verdacht blijven. Strijdig met rechtsgevoel. Totale aantal geïnterneerden 2200.

1-11-1948

„Bezettende macht”, artikel van V.d.B., o.a. over behandeling van Indon. gevangenen door „bezettende macht” Nederland. Officieel rapport van 1947 meldde ondervoeding van geïnterneerden in Bataviase gevangenissen. „Opvallend

in de verslagen is, dat verdachten en getuigen zo vaak voor de rechter op bij het voor-verhoor afgelegde verklaringen terugkomen. Dit kan Oosterse tactiek zijn, maar men denkt onwillekeurig aan de bij verhoren in Indonesië ook vaak voorkomende mishandelingen om bekennissen af te dwingen. Het voorkomen van dergelijke mishandelingen is door de Legercommandant aan de schrijver van dit artikel bevestigd”, aldus V. d. B. Het lid-zijn van bepaalde organisaties wordt soms met de dood gestraft. Voorts: „Het verbranden van dorpen, slecht behandelen en zelfs mishandelen van gevangenen, arrestaties zonder vorm van proces, doodvonnissen aan de lopende band, het zijn alle daden, die wij ook van andere bezettende machten reeds kenden en waartegen wij ons hebben verzet.”

1-12-1948

„Een appel aan het Nederlandse volk”, door prof. mr. S. Takdir Alisjabana, overgenomen uit „Vrij Nederland”. Een enkel citaat: „De pers hier in Nederland heeft niets gezegd van het feit, dat het slachtoffer van het incident op Pegangsaan juist de zoon is van mr. Anton Soedibjo Dwidjosewo, een federalist en ambtenaar van de Ned. Indische regering”. Zoon van schr. kreeg schot door oorschelp en scherf in rug bij hetzelfde incident. Schr. herinnert voorts aan bezetting door Ned. militairen van Centraal Burgerlijke Ziekenhuis, de uitzetting van Indonesische artsen e.a. uit hun woningen aan het Eykmanpark, de bedreiging om de republikeinse ambtenaren uit het bezette gebied te krijgen e.d.

1-12-1948

„Zijlicht op een bezetting”, artikel van J. P. G., o.a. over „psychologische oorlogsvoorbereiding” van Ned. militairen die naar Indonesië vertrokken. Die voorbereiding bestond o.a. uit de verspreiding van het sprookje van de goed en slecht willende Indonesiërs, die even gevaarlijke als doeltreffende methode. De uitwerking was namelijk dat in de ogen van de Nederlandse militairen elke republikein georiënteerde Indonesiër een slecht willende, dus een vijand, werd. „Dit beïnvloedde in niet geringe mate de mentaliteit van de gemiddelde militair en zelfs nu, in een periode van hernieuwd contact, kan men die uitwerking nog herhaaldelijk constateren”.

1-1-1949

In rubriek „In de marge” artikel van De Graaff onder titel „Celebes en Bali”. Balische extremisten zullen terechtstaan wegens terreurdaden, maar rechtsgevoel moet leiden „tot de conclusie, dat ook de onder Nederlandse vlag gepleegde gruwelen op Zuid-Celebes, waarvan eveneens burgers volkomen onschuldig het slachtoffer zijn geworden, in het openbaar behandeld en de bedrijvers terecht dienen te worden”. Zuid-Celebes-rapport nog steeds niet gepubliceerd, schuldigen niet voor strafrechter en verantwoordelijke militaire leiders niet ter verantwoording geroepen, althans niet in het openbaar. Rapport wel vertrouwelijk aan Kamer voorgelegd, maar ’t moet in zijn geheel worden gepubliceerd, opdat schijn wordt vermeden, dat de Regering iets te verbergen heeft.

1-1-1949

„Militaire noodzaak of représaille”, artikel van K(och) n.a.v. het geval-Pakisadji: weigering drie mariniers om kampong in brand te steken. Citaat: „Militair-rechtelijk is tegen de vonnissen van de krijgsraad en H.M.G. niets principiële in te brengen, al zijn ze barbaars door hun zwaarte. Ook het militaire recht is een oorlogsprodukt en mede bestemd, het doel van de oorlogsvoering te doen bereiken. Men kan het alleen verwerpen door het middel van oorlogvoering te verwerpen”. De z.g. „politieactie” was een oorlog en de schuilnaam getuigde van hypocrisie.

15-1-1949

„De dood van mr. Santoso”, verslag in de vorm van een brief uit Djokjakarta over de zaak-Santoso. Mr. Santoso („Toos”), secretaris-generaal van het Indon. republ. departement van O.K. en W., en andere republikeinse autoriteiten zouden bij bezetting van Djokjakarta in de buurt van Magoewo door Ned. militairen zonder vorm van proces zijn neergeschoten. Citaat uit brief: „Vlakbij Magoewo werd van opzij van de weg plotseling op de auto geschoten. De chauffeur werd in het been getroffen en de auto stopte. Tot hun schrik bemerkten de inzittenden toen bewapende Hollandse soldaten...”. „Het leek er eerst op dat er niets gebeuren zou, het waren immers alle burgers. Opeens kwam er een majoor op de post, die hen uitschold: „Jullie zijn allemaal boesdoek”. Hierna werden alle mannen een voor een doodgeschoten, ook de gewonde chauffeur die op de grond lag. K. en N. zouden ook doodgeschoten zijn als de sergeant, die hen had aangehouden, niet tussenbeide was gekomen. Deze beide vrouwen werden toen naar Magoewo overgebracht, terwijl ongeveer 20 lijken van de gedode mannen, waaronder die van Toos en S. en de chauffeur, achterbleven”.

15-2-1949

In rubriek „Uit de oude doos” wordt herinnerd aan reeks artikelen van „Wekker” (oud-marchaussee-officier) in „De Avondpost” van oktober 1907. Ze vormden felle aanklacht tegen gruweldaden door Nederlandse troepen in Atjeh, „waarvoor geen ander excuus was aan te voeren dan dat de troepenmacht te gering was en methoden moesten worden toegepast, die afschrikwekkend bedoeld waren”. Voorts citaten uit zeer kritische redevoeringen in Tweede Kamer over dit Nederl. optreden. Citaat van majoor Thompson: „Ik heb het zelf ondervonden in mijn kort verblijf op Atjeh; ik heb zonder enige wroeging meegedaan met het verbranden van gehele kampongs, het omhakken van vruchtbomen, doden van achtergelaten vee”. „... een prent, als ik hier bij me heb van marchaussees, die zich in een genomen benteng laten fotograferen, de voet op Atjehse kinderlijken, vervulde ons niet met afgrijzen”.

1 en 16-3-1949

„De Gruwel van het Geweld”, artikel van K(och). Citaat: „Van bevriende zijde werd ons verweten, dat wij met onze herinnering aan de „Wekker”-artikelen in „De Avondpost” en de getuigenissen van lieden, die het optreden van onze troepen in Atjeh met eigen ogen hadden waargenomen, oude koeien uit de sloot haalden en een verkeerde indruk wekten. Dat alles was nu al toch veertig jaren en langer geleden. Wat zegt het nu nog? En wij zijn toch Nederlanders? Is het niet onze plicht de Nederlandse naam hoog te houden?” „Hierop antwoorden wij, dat het de Nederlandse naam nooit ten goede kan komen indien wij gruwelen, in die naam bedreven, verdoezelen of goedpraten”. „De koeien die wij ... uit de sloot haalden, zijn niet oud en nog springlevend”. Beschouwing voorts over massasuggestie waaraan strijdende militairen bloot staan en die onherroepelijk tot excessen moet leiden.

1 en 16-3-1949

In rubriek „In de marge” onder titel „Uit de nieuwe doos” bericht, ontleend aan „Merdeka”: „Bandoeng, 11 Februari.

In de zitting van het parlement van Pasundan van Woensdag jl. heeft het lid Abdoelhamid mededelingen gedaan over slachtoffers van Nederlandse militaire represaille-maatregelen te Soekaradja, in het gebied van Soekaboemi, waarbij o.a. 80 huizen van ingezetenen zouden zijn verbrand en 60 mensen doodgeschoten”. In dagblad „Sipathahunan” wordt gesproken van 104 gedoden en 60 verbrande huizen. Aanleiding: drie mensen gedood toen Ned. R.K.-truck op landmijn reed.

1-4-1949

„Wandaden en wreedheden”, artikel van redacteur prof. R. F. Beerling n.a.v. publicatie van brieven van Ned. militairen over wreedheden van Ned. kant in „Vrij Nederland” en „De Groene Amsterdammer”. Meeste van die brieven anoniem, wat begrijpelijk is, omdat er reden bestaat voor de vrees dat tegen briefschrijvers represaillemaatregelen worden getroffen. Prof. Beerling meent, dat dingen die in brieven zijn beschreven „in de aard van de situatie liggen, waarin de Nederlandse troepen hier te lande verkeren”. „De officiële tegenspraken, die zeggen dat er niets van waar is, kunnen we missen, want we geloven ze niet”.

15-4-1949

„Het K.N.I.L. en de traditie”, artikel, voorkomend in rubriek „In de marge”, opent met citaat van correspondent in Indonesië van „The (London) Times”, nl. dat „de plaatselijke bevolking geen bijzondere angst voor de Nederlandse troepen (schijnt) te hebben, doch absoluut bevreesd is voor de Ambonezen en andere Indonesische soldaten”. Hierop inhakend schrijft Kr. en O.: „Over het algemeen worden de troepen van het K.N.I.L. meer gevreesd dan die van de K.L., en klachten van Indonesische zijden betreffen in veel meer gevallen wreedheden door manschappen van het oude koloniale leger bedreven, dan wandaden van soldaten van de K.L. Er openbaart zich een onderscheid in mentaliteit, dat verklaard kan worden uit verschil in samenstelling en traditie”. Voorts poging om excessen door K.N.I.L. bedreven mede te verklaren uit maatschappelijke positie van K.N.I.L.-soldaten. Tenslotte pleidooi om in gedeeltelijke liquidatie van het K.N.I.L. te beginnen.

15-5-1949

„Het drama Santoso”, artikel waarin aanvankelijke tegenspraak door Dienst Leger Contacten van lezing van de dood van mr. Santoso c.s., in Kr. en O. van 15-1-1949 wordt ontzenuwd. Trouwens, inmiddels is bekend gemaakt, dat de bij het geval betrokken sergeant-majoor G. zich voor de krijgsraad zal hebben te verantwoorden, waarmee communiqué van D.L.C. impliciet is gelogenstraft. Op lijken van mr. Santoso en Sutojo sectie verricht. „Zijn wij wel ingelicht, dan heeft deze sectie ondubbelzinnig aangetoond, dat zowel mr. Santoso als de heer Sutojo van achteren neergeschoten zijn”.

15-8 en 1-9-1949

„Drama in Tjilatjap, bruiloftsfeest werd een bloedbad”, artikel over optreden van Ned. patrouille o.l.v. luitenant F., die op bruiloftsgangers in de dessa Gununsimping in Tjilatjap schoot, met als gevolg: 27 mannen, vrouwen en kinderen gedood, 31 zwaargewonden. Het voorval vond plaats in de avond van de 1e augustus in en rond het huis van Somadihardjo; de patrouille bestond uit 30 Ned. soldaten. Aanleiding onbekend. Bevelvoerende luitenant mengde zich aanvankelijk tussen toeschouwers, trok op gegeven moment op eens revolver, liet zich op de grond vallen en riep: schiet. „De enige verklaring, die men gehoord heeft was, dat iemand bericht naar de militairen gestuurd heeft, dat in de dessa Gununsimping een feest voor teruggekeerde guerrillastrijders gegeven werd”. B.B. en politie wisten echter dat het om een bruiloftsfeest ging. „En ook de Militaire Politie verklaarde: dit had geen enkele zin”. Rapport van commissie van onderzoek van vijf burgers aan dr. Koets overhandigd met verzoek om snelle berechting.

15-10-1949

In rubriek „In de marge” wordt geciteerd uit blad „Sedar” van 29-9-’49, dat „van gewoonlijk betrouwbare zijde” heeft vernomen, dat luitenant Franken, die bevel gaf op bruiloftsgangers van Tjilatjap te vuren, is vrijgesproken. Redactie van „Kr. en O.” verweert zich vervolgens tegen kritiek, dat zij met publicatie over de bruilofszaak de Ronde-Tafelconferentie in Den Haag in gevaar zou hebben gebracht.

15-10-1949

In rubriek „In de marge” wordt onder titel „28 maal moord” gemeld, dat in Kendal een politie-inspecteur terecht heeft gestaan, die kort na de tweede politionele actie 28 gevangenen heeft gedood, menende hiermee in het algemeen belang en in de geest van zijn superieuren te handelen. „Blijkbaar hebben we in het geval van de Kendalse inspecteur te doen met een Indische jongen, die door het dolle heen was geraakt en die maar neerschoot wat er in zijn vizier kwam”.

In de periode 1945-1949 vocht Nederland een gewapend conflict uit met de Republiek Indonesië, die in augustus '45 door Soekarno en Hatta was uitgeroepen. Daarbij vonden, zowel van Nederlandse als van Indonesische kant, geweldsexcessen en oorlogsmisdrijven plaats, waarover in de soldatenbrieven aan het thuisfront soms bericht werd. Dat leidde tot verontruste commentaren in de pers en tot de eerste debatten in het parlement.

Na de soevereiniteitsoverdracht in december '49 viel er een langdurig stilzwijgen over deze geweldsexcessen. Pas in '69, naar aanleiding van een uitzending van de nieuwsrubriek Achter het Nieuws, barstte de discussie los. Op aandringen van oppositieleider Den Uyl gaf minister-president De Jong opdracht, een overzicht te maken van alle bekende gegevens over wandaden van Nederlandse troepen in Indonesië. Op 2 juni '69 werd deze nota, kortweg de 'Excessen-nota' genoemd, aangeboden aan de Tweede Kamer.

Het thema van de geweldsexcessen is sindsdien niet meer weg te denken uit de publieke discussie over de Indonesische kwestie, die sinds '69 keer op keer oplaait.

Deze uitgave bevat de gehele oorspronkelijke nota, samen met een groot aantal bijlagen. Met onder meer lijsten van gegevens omtrent excessen, vonnissen en een uitvoerig chronologisch overzicht van het Indonesische vraagstuk.

De inleiding is geschreven door Jan Bank, hoogleraar in de vaderlandse geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Leiden.

Sdu Uitgeverij Koninginnegracht
